

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

НАУКА. ОСВІТА. МОЛОДЬ

**Збірник матеріалів
XVI Всеукраїнської наукової конференції
студентів та молодих науковців
(Умань, 11 травня 2023 р.)**

**Умань
2023**

Збірник засновано в 2008 р.

Періодичність: раз на рік

Засновник: Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини.

Реєстраційне свідоцтво: КВ № 24770-14710Р від 31.03.2021 р.

Головний редактор:

Безлюдний О. І. – доктор педагогічних наук, професор Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини.

Заступник головного редактора:

Годованюк Т. Л. – доктор педагогічних наук, професор Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини.

Відповідальний секретар:

Руденко В. М. – начальник редакційного відділу Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини.

Члени редакційної колегії:

Балдинюк О. Д. – кандидат педагогічних наук, доцент Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини;

Браславська О. В. – доктор педагогічних наук, професор Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини;

Григоренко Т. В. – доктор педагогічних наук, доцент Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини;

Коваленко А. С. – кандидат педагогічних наук, доцент Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини;

Коломієць Н. А. – кандидат педагогічних наук, доцент Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини;

Мельник О. С. – кандидат технічних наук, доцент Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини;

Мельникова О. М. – кандидат педагогічних наук, доцент Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини;

Опацький І. Ю. – кандидат історичних наук, доцент Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини;

Осадченко Т. М. – кандидат педагогічних наук, доцент Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини;

Тягай І. М. – кандидат педагогічних наук, доцент Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини;

Чвертко Л. А. – кандидат економічних наук, доцент Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини.

Рекомендовано до друку Вченою радою

Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини

(протокол № 15 від 23 травня 2023 р.)

НЗ4 Наука. Освіта. Молодь : зб. матеріалів XVI Всеукр. наук. конф. студентів та молодих науковців (Умань, 11 травня 2023 р.) / МОН України, Уманський держ. пед. ун-т імені Павла Тичини ; за ред. О. І. Безлюдного ; [редкол.: О. Д. Балдинюк, О. В. Браславська, Т. В. Григоренко та ін.]. – Умань : Візаві, 2023. – 414 с.

До збірника увійшли матеріали XVI Всеукраїнської наукової конференції студентів та молодих науковців «Наука. Освіта. Молодь», яка відбулася на базі Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини 11 травня 2023 року.

УДК 378.147.091.33-028.42(06)

Відповідальність за достовірність поданої інформації (зміст, точність цитат, прізвищ, дат тощо), а також за дотримання академічної доброчесності у своїх матеріалах несуть автори публікацій.

© Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини, 2023

ЗМІСТ

Вікторія Абовян, Анна Яковлева Мовні новотвори в сьогоденні українців	14
Володимир Ареп'єв Застосування інтерактивних технологій у фаховій підготовці студентів закладів професійно-технічної освіти	17
Olena Atamanenko Expansion and Functioning of Transnational Corporations in the Ukrainian Market	20
Наталія Баданюк Адренергічний вплив на клітини імунної системи	22
Любов Байдюк Використання англомовних інтернет-ресурсів для вивчення англійської мови у початковій школі	25
Дмитро Березюк Характеристика основних цінностей фізичної культури учнів початкової школи	28
Віталій Белоліпцев, Назарій Коляда Соціально-психологічна реабілітація молоді в сучасних умовах	31
Каріна Білега Особливості застосування гейміфікації як засобу навчання учнів	34
Вікторія Білоус Вдосконалення обліку та контролю власного капіталу публічних акціонерних товариств в сучасних умовах господарювання	36
Дар'я Більська Теоретична сутність поняття «основні засоби»	39
Анастасія Благополучна Преміум шоколад із вина як продукт безвідходних технологій	41
Вероніка Бондар Джохар Дудаєв – як уособлення свободи	43
Катерина Бондаренко Шляхи організації корекційно-логопедичного супроводу дітей з особливими освітніми потребами в умовах закладу дошкільної освіти з інклюзивною формою навчання	45
Ірина Борушко Педагогічний артистизм як професійна компетентність музиканта-педагога	48

Катерина Броїло Економічне становище України в умовах війни	51
Саміра Бучок Французьке просвітництво XVIII ст. та його вплив на західно-європейську культуру	53
Юлія Варивода Соціальна реабілітація дітей та молоді з особливими освітніми потребами: міждисциплінарний підхід	56
Дарина Васильєва Освітні втрати з математики в учнів	58
Олена Виноградова, Вікторія Чіка Дослідження взаємодії рослин видів родин Ariaceae, Alliaceae, Poaceae та Fabaceae	60
Дарія Возносименко Підготовка майбутніх учителів математики до оцінювання навчальних досягнень учнів за допомогою онлайн інструментів	64
Світлана Волощинська Значення демонстраційного досліду на заняттях з хімії	66
Дар'я Ворона Відбиток проблем суспільства на психологічному здоров'ї особистості	68
Дар'я Ворона Спеціальна фізична підготовка поліцейських	70
Зоряна Герасимюк Блоки 3. Дьєнеша як інноваційна технологія формування логіко-математичної компетентності	73
Марія Гірняк Використання цеглинок LEGO у корекційно-розвивальній роботі в інклюзивному класі	76
Іван Глушенко Підготовка бакалаврів фінансово-економічного профілю в умовах змішаного навчання	79
Катерина Гноєва «Заручена з нацією»: королева Англії Єлизавета I	81
Катерина Гноєва Протиборство в інформаційному просторі Росії та України	83
Катерина Гноєва Микола Міхновський – речник українського націоналізму	88

Віктор Гонца	
Імажоніми як периферійний ономастичний сектор	91
Наталія Гончарук	
Формування національної гідності на уроках англійської мови з використанням відеоматеріалів	94
Тетяна Гуменюк	
Концепція творчості у психоаналізі З. Фрейда	97
Дар'я Данилко	
Марія Конопницька (1842–1910) – польська дитяча письменниця	100
Сергій Декарчук	
Використання цифрових лабораторних комплексів як навчальних засобів в системі шкільного фізичного експерименту	102
Victor Demchenko	
Author's idiosyncrasies of A. Christie's novels	104
Андрій Дроздовський	
Формування елементів урожайності зерна кукурудзи за різних попередників у зоні Західного Лісостепу України	107
Віталій Друганов	
Згадки слова «Русь» до 862 року	109
Віталій Дубовик	
Електронний посібник як ефективний засіб організації самостійної роботи з лінійної алгебри студентів педагогічних університетів	113
Надія Дудар	
Концепт кохання в поезіях Джорджа Гордона Байрона	115
Людмила Єдіна	
«Демонічний віце-командир» – Хідзіката Тосідзо	119
Дар'я Жума	
Формування культури спілкування у дітей старшого дошкільного віку за допомогою гри	122
Тетяна Журавко	
Ігри під час війни для дітей дошкільного віку	125
Ростислав Залізняк	
Психолого-педагогічні аспекти формування умінь і навичок здобувачів освіти закладів професійно-технічної освіти	126
Юлія Зінченко	
Впровадження наскрізної лінії «підприємливість та фінансова грамотність» на уроках математики	128

Євгенія Іванченко Жінки – лауреати Нобелівської премії з фізики	130
Володимир Івашкевич Розвиток музичних здібностей школярів молодших класів Нової української школи засобами хорового виконавства	133
Олег Кабашній Особливості структури вольових якостей	135
Анна Калініна Використання web-додатків для навчання молодших школярів	137
Олег Карпанець Церковнопарафіяльні школи на Правобережжі в другій половині XIX ст.	139
Сергій Кірдан Вплив водорозчинних та жиророзчинних вітамінів на метабомізм організму людини	141
Сніжана Коваленко Орнітоморфні образи у «Слові про Ігорів похід»	144
Іван Ковалець Способи перекладу інтернет-неологізмів	147
Катерина Коваль Початковий етап роботи у класі сольного співу	149
Максим Ковтанюк Переваги використання мобільних ігрових симуляторів під час вивчення основ програмування	152
Світлана Козловська Педагогічні аспекти у спорті та фізичному вихованні	154
Мар'яна Коник Соціальні мережі як ефективний чинник комунікації у бізнесі	157
Ольга Корнєєва Стратегічний маркетинг на підприємствах сфери послуг	159
Ольга Корнєєва Важливість створення особистого бренду	161
Дмитро Короташ Підприємництво у військовий час	163
Олена Кочубей Сутність гуманітаризації хімічної освіти	165

Тетяна Кривенко Проблеми обліку доходів, витрат та фінансових результатів вітчизняних сільськогосподарських підприємств в умовах викликів середовища	168
Інна Криворучко Вебресурси для пошуку якісних та безкоштовних зображень	171
Інна Криворучко, Дмитро Криворучко Формування дослідницької компетентності учнів: міжнародний та вітчизняний досвід	174
Інна Криворучко, Наталя Поперечна Вебресурси для створення хмари слів	175
Андрій Кунах Використання інформаційно-комунікаційних технологій на уроках географії як один із засобів розвитку творчої особистості учня	178
Анна Кучеренко Унікальність петриківського розпису як духовного надбання українського народу	180
Леонід Лазебний Технологічні особливості застосування будівель на воді	183
Вікторія Левченко Сучасні методи роботи музичного керівника у закладах дошкільної освіти	186
Андрій Литвин Розвиток професійної компетентності майбутніх педагогів через використання інтерактивних технологій в процесі навчання	189
Леся Лісова Прояв художньо-образного мислення особистості при сприйнятті творів мистецтва	191
Ольга Логінова Напрями та інструменти державної політики розвитку малого підприємництва	193
Іван Лопатко Google Meet, як засіб організації занять у дистанційному форматі	195
Alina Lopushenko Integrating Information and Communication Technologies to Enhance Students' Motivation in English Language Learning: Theory Overview	197

Аліна Лопушенко Плагіат в університетському середовищі: аналіз стану проблеми в академічній спільноті Австралії	200
Лія Лукіна Використання дистанційних освітніх технологій у вивченні польської мови	203
Інна Лукіяничук Застосування інфокомунікаційних технологій у процесі вивчення гуманітарних дисциплін	206
Ярослав Ляховський Інтегративні заняття, як засіб формування мотивів школярів до вивчення хімії	209
Аліна Мазур Сутність технології проблемного навчання та її застосування в навчанні	211
Юлія Мазуренко Значення народних рухливих ігор у фізичному вихованні старших дошкільників	212
Вікторія Майданюк Формування національної свідомості як наукова проблема	214
Дмитро Максютя Комп'ютерна гра «життя» як засіб вивчення явища самоорганізації живих систем	217
Марія Марченко Розвиток творчого мислення майбутніх учителів музичного мистецтва на заняттях «хорового диригування»	219
Оксана Мащак Продуктивні види діяльності як засіб формування логіко-математичної компетентності дітей молодшого дошкільного віку	221
Віктор Мельник Проблеми інноваційного розвитку України	225
Людмила Мельник Можливості арт-терапії в подоланні психотравми	227
Валерія Мирончук Поняття про мінеральні добрива, проблематика та їх характеристика	229

Наталія Михайліченко Спільна власність членів сім'ї: історичний аспект та загальна характеристика законодавства	232
Марія Моторна Організація волонтерської роботи майбутніх соціальних працівників в умовах ЗВО	236
Ілля Музика Яку небезпеку можуть нести підприємства промислового птахівництва під час воєнного стану	239
Анастасія Муравей Присвоєння кадастрових номерів	242
Марина Нагірняк Управління професійним розвитком персоналу організації	244
Надія Нагорна Розвиток потенціалу особистості в сфері соціального підприємництва: освітні можливості	247
Руслана Назаревич Педагогічні аспекти формування соціальної компетентності дошкільників в закладі дошкільної освіти	250
Вікторія Никитенко Глобальна цивілізація XXI ст.: занепад чи відродження?	253
Марія Новіцька, Людмила Озерова Особливості формування цифрової компетентності у майбутніх фахівців як шлях до професійного росту	257
Тетяна Осадченко Використання контрольних вправ при визначенні рівня фізичної підготовленості школярів	259
Владислав Парахненко Оцінка адаптаційного потенціалу <i>Ambrosia Polinelifolia</i> L. в умовах Правобережного Лісостепу України	263
Олександр Підгорний Формування цілісної природничо-наукової картини світу у майбутніх учителів природничих наук	265
Людмила Пісецька Особливості економічного розвитку Польщі (кінець 80-х – початок 90-х років XX століття)	267
Світлана Плахотна Драма-феєрія Лесі Українки «Лісова пісня»: образ матері	269

Ганна Подуфала Новітні методи навчання іноземної мови для молодших школярів: від традиційних підходів до сучасних інновацій	272
Катерина Полив'яна Особливості нестандартних уроків англійської мови для здобувачів базової середньої освіти	275
Інна Поліщук Роль теорії ймовірностей крізь роки її розвитку	277
Наталія Поліщук Волонтерська діяльність як ресурс формування здоров'язбережувальної компетентності студентської молоді	280
Богдан Пономаренко Причини та передумови Башкирського повстання 1755 року як приклад колоніальної політики Російської імперії	282
Крістіна Попова Кишкові паразитарні інвазії та боротьба з ними в притулку для собак	286
Дар'я Потелешенко Компетентнісний підхід у навчанні математики згідно концепції НУШ	289
Юлія Присяжнюк Олександр Мурашко – фундатор нового українського малярства ХХ століття	291
Шіа Prytula Occasional Transformations of English Substantive, Adverbial and Verbal Phraseological Units	295
Анастасія Романова Привернення уваги до проблеми забруднення повітря засобами мистецтва	297
Анна Руда Особливості використання дидактичних ігор на уроках у початковій школі	299
Ангеліна Рудик Тайм-менеджмент як механізм удосконалення професійної діяльності директора закладу дошкільної освіти	300
Наталія Сажінова, Сніжана Коваленко Неологізми медіапростору України після повномасштабного вторгнення	303

Наталія Самарук Використання інструментарію Moodle в навчальному процесі	307
Анастасія Санівська Міфологеми у «Слові о полку Ігоревім»	310
Дмитро Саранюк Деякі аспекти організації студентського наукового гуртка	313
Людмила Семко Внесок Кіровоградського музичного фахового коледжу у розвиток професійної баянно-акордеонної освіти на теренах України	315
Максим Сєверський Застосування трансформації антонімічної субституції в процесі перекладу художнього твору	317
Вікторія Сліпенко Основні форми та методи забезпечення розвитку підприємницької компетентності учнів в закладах середньої освіти США	319
Діана Слободянюк Особливості українського інтернет-змі «телекритика», основне тематичне спрямування, мова, стиль	323
Діана Слободянюк Фразеологія творів Василя Шкляра: функціонально-семантична характеристика	325
Олена Смаліцька Роль емоцій у міжособистісному спілкуванні	330
Максим Снітковський Рекламний SEO-текст як структурна одиниця веб-сайту	332
Марина Солтусенко Формування графічної грамотності в молодших школярів на уроках інтегрованого курсу «Дизайн та технології»	334
Юлія Танасійчук Теоретичні основи підготовки майбутніх учителів фізичної культури до впровадження здоров'язбережувальних технологій у професійній діяльності	335
Єлизавета Тарапата Теоретичні засади формування граматичної компетенції майбутніх учителів української мови і літератури	339

Анна Татарова, Анастасія Татарова Вплив бойового стресу на психологічний стан особистості військовослужбовця	342
Любов Тігова Добір сервісів для забезпечення технічної підтримки написання наукової публікації	345
Дмитро Ткаченко Рональд Рейган – від актора до президента	347
Ірина Тягай Використання технологій дистанційного навчання у фаховій підготовці вчителя математики	350
Анна Усата Теоретичні засади особистісного розвитку дітей дошкільного віку в умовах особистісно орієнтованого підходу	352
Валерія Федорова Розвиток дитячої літератури в Україні	354
Юлія Хапко Використання демонстрацій на уроках фізики (10 клас) під час вивчення теми молекулярної фізики в закладі загальної середньої освіти (ліцеї)	357
Григорій Хомяк Спортивні команди як модель включення особистості в індивідуальну та командну копінг-поведінку	360
Катерина Хрипун Деякі аспекти ставлення студентів закладу вищої освіти до дистанційного навчання	363
Яна Чернятинська Педагогічний експеримент як засіб підвищення якості освіти	365
Вадим Чичук Змішане навчання як форма сучасної підготовки майбутніх бакалаврів з професійної освіти	367
Анна Шарпіло Особливості впровадження політики академічної доброчесності в університетах Австралії	370
Вероніка Шарук Розвиток комунікативних навичок на уроках іноземної мови	374
Анна Шауренко Особливості «оксамитової революції» в Чехословаччині	378

Оксана Шкуратюк Соціалізація молодших школярів з мовленнєвими порушеннями в закладах загальної середньої освіти	380
Світлана Шмиг Символіка звуку у поетиці М. Драй-Хмари	383
Христина Шпак Формування екологічної компетентності здобувачів початкової освіти	386
Вініамін Щербак Стратегія, як система довгострокових цілей діяльності підприємства	389
Ольга Яковець Тюркський слід в історії українського козацтва	391
Владислав Ямковенко, Любов Тітова Сервіси для роботи з графічними зображеннями на базі штучного інтелекту	393
Богдан Яременко Проблема самотності в підлітковому віці	396
НАШІ АВТОРИ	399

Вікторія Абовян,
Анна Яковлева

МОВНІ НОВОТВОРИ В СЬОГОДЕННІ УКРАЇНЦІВ

Повномасштабна війна росії проти України є свідченням честі та хоробрості нашого народу перед усім світом. Водночас ми зробили внесок у розвиток світової новітньої історії, а також поповнили сучасну українську мову військовими новотворами.

У статті «Новітні сленгізми-неологізми – мовне віддзеркалення війни» Тарас Кремень зазначає, що в нинішній ситуації, яка склалася в Україні, абсолютна новизна як за формою, так і за змістом характерна для неологізмів. Вони стосуються нових реалій, ідей та чеснот, що відомі всім українцям. Крім того, підкреслюють унікальні якості своїх авторів: образне мислення, здатність переосмислювати реальність і чудове почуття гумору, що призводить до постійної появи нових метафор чи метонімів, а також розширення попередніх або обмежених значень слів тощо [7]. Хоча багато з них, зокрема військова термінологія, як-от «**200 (двохсотий)**», походять з радянських часів, зараз вони вживаються набагато частіше, ніж до конфлікту [8].

Дослідженням запропонованих новоутворень займалися: Анастасія Левкова [8], Олеся Бойко [3], Еліна Коновалюк [6] та Тарас Кремень [7]. Наша розвідка побудована на джерельній базі неологізмів, які утворилися в період з 2014 року по сьогоднішній день. Також маємо перед собою завдання виявити та угрупувати всі різновиди новітньої лексики нашого народу, подати їх тлумачення.

Іменники на позначення політичного устрою:

Сучасна форма нацизму «**рашизм**» відноситься до філософії та поведінки насильницького російського шовінізму, який прагне знищити українську націю та її суверенітет: *«Рашизм – це різновид політичного режиму, а також радикальна авторитарна політична ідеологія, характерними ознаками якої є сильний культ особи, мілітаризм, тоталітаризм призначений для об'єднання земель через проведення гібридних війн або повної руйнації. Це ідея «русского мира», що полягає у знищенні інших цивілізацій з високорозвинутою культурою, яка ґрунтується на тваринності стосовно інших»* [2]. Сучасний словник фіксує навістіть цього слова: фашизм в Росії відомий як **РАШИЗМ** -у, ч. (від англійських слів «Росія» (Russia, «Раша») і «фашизм»). Соціально-політичні переконання авторитарного режиму [4]. Поруч з'явився синонімічний неологізм *«терраша»* – російська федерація як держава-терорист.

Іменники на позначення одягу:

Для кращого маскуванню військові використовують спеціальну

форму, яка має найменування «*мультик*», «*мультикам*», «*пiксель*», «*термуха*» – сучасний військовий одяг з відповідним орнаментуванням; «*педали*» – військове взуття [7].

Іменники на позначення людей, які своїми вчинками залишили слід в історії:

1. З негативною конотацією використовується узагальнене найменування російських письменників «*толстоєвські*».

2. «*арестовлення*» вживаємо для вираження заспокійливих повідомлень [5].

Для того, аби підтримати армію українці жертвують кошти. З-поміж усіх відзначився Сергій Притула, який відкрив «банку» та за 3 дні зібрав 600 мільйонів гривень. З цього моменту сформувався новотвір «*притУлити*», що означає жертвувати гроші на армію. Синонімічним до нього є «*донатити*» [8]. На позначення осіб, якісь щось марно обіцяють або ж вдають лише стурбованість, українців послуговуються таким словами, як «*макронити*», «*шольцити*».

Ми звернули увагу на те, що багато термінів, згаданих вище, є питомими, тобто вони створені з використанням українських коренів та/або префіксів, суфіксів та/або закінчень. Незважаючи на іншомовне коріння, навіть макронити та шольцити відрізняються своїм українським закінченням. Людину називають «*пушкіністом*», якщо вона обожнює та цінує російську культуру та підтримує додачу багатьох імен російських культурних символів (письменників, музикантів тощо) в українську топоніміку, назви навчальних закладів та шкільні програми [8].

Іменники на позначення людей відповідно до їхньої позиції:

Термін «*бульбафюрер*» притаманний самопроголошеному президентові Білорусі Олександрю Лукашенкові. На тій нещасній землі також відбувається в котре загальна мобілізація, тому таких представників найменують «*мобіками*» «*чмобіками*», тобто, мобілізовані громадяни.

Термін «*гауляйтер*» стосується місцевої влади, яка наглядає за окупаційною адміністрацією території, міста чи села. «*Аватар*» – означає «*військовий, що любить випити алкоголь*»; синонім – **семисотий**. Відповідно до скалькованого перекладу утворилася нова лексична одиниця «*бавовна*» – вибух у росії, який виник у наслідок чогось (*Ой, розвідка каже, що про виконавців цих вибухів можна буде говорити після нашої перемоги, тому не говоримо*).

Іменники на позначення військових засобів знищення ворога.

У словнику сучасної української мови слово **ПТАШКА** зменшено-пестл. до *птаха* і *птаха*, але у сьогоденні це слово позначає *дрон*, *літак*, *вертоліт* [4]. Аби надати утаємничення/маскування для військових знарядь оборони використовуються лексеми із значенням назви *тварин*: «*собака*» – вертоліт Мі-24; «*муха*» – ручний протитанковий гранатомет (РПГ); «*покемон*» – кулемет Калашникова модернізований; «*їжак*» –

найпростіше протитанкове загородження у вигляді об'ємних шестикінецьних зірок з металу; *речей*: «сапог» – станковий протитанковий гранатомет (СПГ); *осіб*: «дашка» – кулемет Дегтярьова-Шпагіна; «бандеромобіль» – 1. Український цивільний автомобіль зі зброєю; 2. Український саморобний броньований автомобіль.

Дієслова на позначення нищення техніки окупанта:

1. «забайрактарити» означає знищувати визнані літаки противника та його техніку. Крім того, важливо звернути увагу на фрази «заенлоїти», «застінгерити» і «заджавелінити», які можна порівняти із роботою знищення окупантів за допомогою відомих керованих ракет, зенітно-ракетних комплексів або протитанкових ракетних комплексів;

2. «задвухсотити», «затрєохсотити», «присвітити» – завдати втрат ворогові: поранити чи ліквідувати.

3. слово «заукраїнити» визнано ukrained («Russia has been ukrained» – «Росія була українізована») в Urban Dictionary англійських сленгових слів і фраз. У відповідь на широку ворожість рашистів проти українського народу виникла «українізація». Визначення терміну таке: «спроба відібрати щось силою в невинного і отримати жорстоку відповідь [5].

4. «відкобзонити» – вбити (лише про росіян), лесичними синонімами слугують слова: «відмінусувати», «мінуснути»;

5. «відхаймарсити» – використання хаймарсів для вигнання та нищення загарбників. Синоніми (пов'язані з технікою): «стінгерити», «джавелінити», «байрактарити»;

6. для позначення назви подій, що повторюються знову і знову використовують назву села Чорнобаївка, Херсонської області у так словосполученнях як: «ефект Чорнобаївки», «чорнобаїти», «день Чорнобаївки», «Чорнобаївський трикутник»: «13 квітня я побачила супутникові знімки скупчення російських військ. Там була закопана техніка та окопані позиції, але мої [сім'я] не захотіли йти до підвалу. Я кажу, що сьогодні наші вдарять. Так і вийшло, була 15 серія «Чорнобаївки» [6]. Розгортання боїв у районі Чорнобаївки, де бійці ЗСУ вкотре завдали смертельного удару окупантам, вважається сенсацією. Все це можна пояснити тим, що село є в'їздом до Херсона, чим і здається таким привабливим для загарбників. Фраза «чорнобаїти» означає величезну здатність постійно вчиняти одну й ту саму безглузду поведінку, яка має тяжкі та болісні наслідки. «Чорнобаїти» – 1) здійснювати артилерійський чи ракетний удар; 2) вперто продовжувати робити ту ж помилку.

Зрозуміло, що якою б неупередженою не була ситуація, війну не можна назвати нейтральною обставиною у нашому житті. Натомість військові неологізми свідчать про глибину української мови, про гостроту розуму нашого народу, про його здатність зберігати стрій, настрої, дух і волю. Окрім того, вони демонструють здатність до точного аналізу ситуації, детального спостереження та характеристики дії. Тим не менше,

мовне реагування на свіжі воєнні ситуації є надзвичайно важливим кроком у розвитку української мови та нації. Кожне нове слово – це відображення виграної битви, смак тріумфу, іронія та дотепність хоробрих сучасників, а також надзвичайне бажання перемогти. Слово має силу! Борімося і переможемо!

Список використаних джерел

1. 10 неологізмів, які породила війна росії проти України. URL: <https://osvitoria.media/experience/10-neologizmiv-yaki-porodyla-vijna-rosiyi-protu-ukrayiny/> (дата звернення: 16.03.2023).
2. Беккер О. Рашизм як прояв тваринності проти людства і людяності. URL: <https://armyinform.com.ua/2022/03/09/rashyzm-yak-proyav-tvarynnosti-protu-lyudstva-i-lyudyanosti/> (дата звернення: 20.04.2023).
3. Бойко О. Абетка повномасштабної війни: які слова ввійшли вжиток і чому. URL: <https://chytomo.com/abetka-povnomasshtabnoi-vijny-iaki-slova-vvijshly-v-uzhytok-i-chomu/> (дата звернення: 17.04.2023).
4. Горох. Словник тлумачення. URL: <https://goroh.pp.ua/Тлумачення/> (дата звернення: 17.04.2023).
5. «Заукраїнити». Нове слово в Urban Dictionary та його значення. *Нова Доба*. URL: <https://novadoba.com.ua/380696-zaukrayinyty-nove-slovo-v-urban-dictionary-ta-jogo-znachennya.html> (дата звернення 23.03.2023).
6. Коновалюк Е. «Добрий ранок» під дулом автомата: як росіяни кошмарять легендарну Чорнобаївку. *Українська правда життя*. URL: <https://life.pravda.com.ua/society/2022/06/21/249184/> (дата звернення: 23.03.2023).
7. Кремінь Т. Новітні сленгізми-неологізми – мовне віддзеркалення війни. *Укрінформ*. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3490258-novitni-slengizmineologizmi-movne-viddzerkalenna-vijni.html> (дата звернення: 20.04.2023).
8. Левкова А. Слова війни : письменниця про мову воєнного часу. *The Ukrainians*: веб-сайт. URL: <https://theukrainians.org/slova-vijny/> (дата звернення: 20.04.2023).

Володимир Арен'єв

ЗАСТОСУВАННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ФАХОВІЙ ПІДГОТОВЦІ СТУДЕНТІВ ЗАКЛАДІВ ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ ОСВІТИ

Сучасний освітній простір характеризується новою парадигмою освіти. На мою думку, вона заснована на індивідуалізації і диференціації освіти, варіативності та альтернативності освітніх систем, прогностичності та адаптованості до змінних умов соціально-економічного середовища,

інтересах та здібностях тих, хто навчається. Відповідно до даної парадигми освіта повинна сприяти розвитку людини у процесі розвиваючого способу життя, будуватись на діагностиці розвитку особистості, перейти до виховання культури людської гідності. Світові стандарти в галузі професійної освіти «передбачають підготовку висококваліфікованих спеціалістів, здатних інтегрувати теоретичні знання і практичні уміння в цілісну систему, володіти новими технологіями тощо. Розвиток освіти багато в чому визначає стан майбутнього суспільства, культури та особистості. Освіта формує людину, озброює її знаннями, виховує громадянські якості, вміння думати й працювати, спілкуватись і відпочивати, жити суспільним чином і водночас бути індивідуально неповторною особистістю» [3].

Сучасність формує нові вимоги до освітнього середовища, змісту та організації занять. Інтерактивні технології дозволяють зробити освітній процес більш цікавим, базуючись на активній взаємодії та особистісному прояві викладачів та студентів. Це дозволяє «змістити акцент із засвоєння інформації на розвиток способів мислення і діяльності здобувачів освіти. З іншого боку, інтеракція є актуальним способом освітньої і виховної діяльності педагогічного працівника» [3]. В умовах сучасної системи освіти головне завдання викладача не лише дати студентові фундаментальні знання, а також забезпечити для нього всі необхідні умови, які б сприяли його самоосвіті. Провідною ідеєю сучасного навчання є «самовдосконалення, самореалізація творчої особистості, за яких кожен здобувач освіти відчуває свою успішність та інтелектуальну спроможність, формує інтелектуальний потенціал; сприяння розвитку природних задатків, їхніх моральних якостей; налаштування на подальшу активну, творчо усвідомлену самодіяльність, що відповідає їхнім духовним потребам, задовольняє їхні прагнення до самореалізації і прояву особистісних якостей» [4].

Виконання такого завдання можливе лише за суб'єкт-суб'єктної моделі навчання, у якій провідне значення має застосування інтерактивних методів навчання. Таке навчання дає можливість викладачу раціонально використовувати час заняття, водночас дозволяє студенту проявити себе, у тому числі під час самостійної роботи. Тому використання на заняттях сучасних освітніх технологій, зокрема технологій інтерактивного навчання, може зробити заняття більш змістовним, а викладачу дозволяє легко залучати студентів до освітнього процесу.

Інтерактивні технології набули широкого застосування у формуванні «професійних умінь студентів закладів професійно-технічної освіти. Використання інтерактивних технологій у навчальному процесі зумовлено з одного боку, необхідністю підготувати здобувача вищої освіти до його майбутнього робочого місця, а з іншого – необхідністю більш ефективної

передачі знань, що має на меті підвищення рівня якості компетентності та компетенції майбутнього працівника» [1, с. 30].

Стан освіти суттєво впливає як на інтегративні процеси світового буття, так і соціальні трансформації в окремій державі. Система освіти в значній мірі визначає не тільки якісні характеристики культури того чи іншого суспільства, але й вміщує «у згорнутому вигляді» стратегії кардинальних перетворень життєдіяльності. Тому не викликають подиву значні капіталовкладення розвинутих країн в «невиробничу» сферу.

Використання інтерактивних технологій в навчальному процесі сприятиме не лише вдосконаленню процесу фахової освіти, але й кращому засвоєнню теоретичного програмового матеріалу. Інформаційна діяльність повинна мати не лише прикладний характер, а й мати дидактичне значення.

Таким чином, на сучасному етапі інформатизації суспільства, все більшого поширення в різноманітних сферах життя набувають інформаційні технології.

Тому однією із задач сучасної освіти є підготовка фахівця, який вільно орієнтується у світовому інформаційному просторі, який має знання та навички щодо пошуку, обробки та зберігання інформації, використовуючи сучасні комп'ютерні технології. Цей напрямок вважається перспективним, адже в цілому освіта характеризується як велика система, якісне функціонування якої неможливе без використання сучасних інтерактивних технологій та мережі Інтернет в цілому, для зберігання, опрацювання, передавання, подання інформації.

Список використаних джерел

1. Войцещук Л. Є. Інтерактивне навчання – сучасне навчання. *Вісник Запорізького національного університету*. Вип. 3. 2011. С. 12–32.
2. Гуревич Р. С., Кадемія М. Ю. Інформаційно-телекомунікаційні технології в навчальному процесі та наукових дослідженнях: навч. посіб. для студентів педагогічних ВНЗ і слухачів інститутів післядипломної педагогічної освіти. Вінниця: Планер, 2005. 366 с.
3. Єрмоленко А. Б. «Інтерактивні технології навчання». URL: <https://lib.iitta.gov.ua/> (дата звернення: 24.03.2023).
4. Петрушак О. М. Використання мультимедійної презентації як засобу осучаснення освітнього процесу закладів професійної освіти. *Психолого-педагогічні аспекти навчання дорослих у системі неперервної освіти: матеріали VII Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. (Біла Церква, 16 грудня 2021 р.)*. Біла Церква, 2017. С. 100–102.

EXPANSION AND FUNCTIONING OF TRANSNATIONAL CORPORATIONS IN THE UKRAINIAN MARKET

Nowadays, in the modern world, one of the important trends of the world economy is the strengthening of integration processes, the intensity of which is largely related to the influence of transnational corporations. Transnational corporations participate in social, economic and political processes in the world. These companies play a leading role in the internationalization of production, in the process of expanding and deepening production ties between enterprises of different countries.

A transnational corporation (TNC) is a large firm that owns foreign holdings and has a sufficiently significant influence on a certain sector of the economy (or several sectors) on an international scale. In the English-language literature on international economics, the terms “multinational firm” or “multinational corporation” are often used to describe international business organizations. According to the UNO definition, “transnational corporations are enterprises that own or manage the production of goods or services outside the country in which they are based” [1]. International companies greatly deepened the level of interdependence between countries, distributing the process of international division of labour, specialization and cooperation of national economies. In the total volume of world trade, the majority share is occupied by the sale of goods and services of branches of foreign companies. TNCs account for the bulk of capital outflow in the form of direct foreign investment. Since the industry of activity of TNCs extends to almost all states of the world and types of economic activity, the stable development of an individual country in modern conditions of globalization is impossible without interaction with these companies [2].

For Ukraine, the attraction of direct foreign investment through transnationalization is an important component, as it allows solving the issue of the competitiveness of the domestic economy, the development of the labour market, and raising the standard of living of the population. Achieving the set tasks is possible only in case of simultaneous creation of favourable conditions for TNCs and protection of the national interests of Ukraine. As a state with a transition economy, Ukraine is actively integrating into world economic institutions. The domestic economy is also influenced by the external environment, including by transnational corporations. When Ukraine became independent, multinational corporations began to see the national economy as a large market for goods and services, as well as a source of cheap workforce and natural resources. One of the main factors of the entry of TNCs into Ukraine was the low level of competitiveness of domestic enterprises, which is related to the specifics of the functioning of enterprises in the previous times [2].

In 1998 the Nestle Company began production activities in Ukraine after the purchase of a controlling stake in the Lviv confectionery factory “Svitoch”. The activation of the functioning of the represented foreign company on the Ukrainian market was manifested in the creation of “Nestle Ukraine” (in May 2003). It should be noted that since 2004, Nestle has invested about UAH 2.5 billion in the Ukrainian economy [3].

In the tobacco industry of Ukraine, the international company British American Tobacco, which has been operating on the country’s market for eighteen years, should be singled out. The company’s multimillion-dollar investment in the Pryluky tobacco factory made it possible to modernize the equipment, build a new, modern, highly mechanized enterprise on the site of the old production facilities, and also reach a qualitatively new level of production. The Pryluky Tobacco Factory produces such brands as KENT, Vogue, Pall Mall, Capri, Lucky Strike. In 2011 alone, the company paid UAH 3.6 billion in taxes to the state budget of Ukraine [4].

In 1990 the Procter & Gamble Company, which produce hygiene products in Ukraine, appeared on the Ukrainian market. However, the company’s office was opened only in 1993. Since the beginning of 1995, the Procter & Gamble Company has invested about 200 million dollars in fixed assets, working capital, distribution infrastructure, as well as marketing support for its products [5].

At the end of 2012, more than 30 global multinational corporations started operating in Ukraine: Alcatel, British American Tobacco, British Petroleum, Coca-Cola, Danone, Hewlett-Packard, Huawei, Kraft Foods (Mondelez International), McDonald’s Corporation, Metro Cash & Carry, Nestle, Nokia, PepsiCo, Samsung, Shell, Siemens, SUN InBev, Toyota, Unilever. In Ukraine, the largest TNCs that have invested significant financial resources are Pepsi Cola with the amount of investment funds of 250 million dollars, “Kyivstar GSM” with 240 million dollars, and Coca-Cola with 230 million dollars. Leading positions in 2019 are occupied by such corporations as McDonald’s, Nestle, British American Tobacco [5].

Therefore, TNCs currently play an important role in the global international economy. They have an impact on the economies of the host countries; stimulate the scientific and technical process in the countries, contribute to the internationalization of the economy, open access to the financial resources of TNCs, enhance foreign trade through direct access to foreign markets. Ukrainian enterprises should use the advantages of attracting foreign investments, which should be invested in the development of marketing of the country’s enterprises. However, it is also worth knowing that the capital of foreign companies is mainly concentrated in the food and tobacco industry, trade, finance, energy in industries with fast turnover of capital and secured sales markets. This testifies to the limited interest of transnational corporations in the economy of Ukraine.

References

1. Schetting G. On the definition of Transnational Corporations in a UN Code of Conduct. *Intereconomics*. Hamburg, Verlag Weltarchiv, 1980, Vol. 15, Issue 2. Pp. 76–80. URL: <https://www.econstor.eu/bitstream/10419/139665/1/v15-i02-a06-BF02928582.pdf> (date of access: 30.03.2023).
2. Рокоча В. Плотніков О., Новицький В. Транснаціональні корпорації: навч. посіб. Київ: Таксон, 2001. 304 с.
3. The official website of Nestle Ukraine. URL: <http://www.nestle.ua> (date of access: 30.03.2023).
4. The official website of British American Tobacco Ukraine. URL: <http://www.bat.ua> (date of access: 31.03.2023).
5. The official website of the State Statistics Service of Ukraine. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua> (date of access: 30.03.2023).

Наталія Баданюк

АДРЕНЕРГІЧНИЙ ВПЛИВ НА КЛІТИНИ ІМУННОЇ СИСТЕМИ

В сучасному ритмі активного життя людина все частіше стикається зі стресовими ситуаціями та станами, які в свою чергу, впливають на здатність організму до пристосовування. Саме механізми реагування на стрес, які генетично закладені в нашому організмі, допомагають нам знаходити вихід зі складних ситуацій, знаходити рішення проблем і адаптуватися до нових змін, що в основному залежить інтенсивності та тривалості стресорного впливу.

Важлива функція лейкоцитів полягає у виконанні фагоцитарної функції. Макрофаги, виконуючи функцію процесингу антигенів, забезпечують імунний гомеостаз організму [1, с. 89]. Захисна функція здійснюється лейкоцитами за допомогою фагоцитозу патогенних мікроорганізмів і їх токсинів та продукцією ними особливих білків – антитіл. Антитілопродукція є основою гуморального імунітету, а це найважливіша ланка імунного захисту. Не менш важливою і специфічною функцією є тканинна деградація, тобто вилучення пошкоджених тканин організму. Моноцити (макрофаги) перерозподіляються з крові в шкіру, підвищуючи клітинний імунітет шкіри. Це необхідно для захисту нашого організму від проникнення хвороботворних бактерій через шкіру.

В-лімфоцити являють собою клітини імунної системи, які відповідають за розпізнавання чужорідних речовин в організмі, наприклад різного роду вірусів чи мікроорганізмів, і синтез антитіл, тобто спеціальних білків, які забезпечують знищення цих збудників. В-лімфоцити також є клітинами пам'яті: якщо організм людини заражається одним і тим же

мікроорганізмом не перший раз, то саме В-лімфоцити миттєво реагують, оскільки вони продукують антитіла пам'яті, які минулого разу знищили чужорідну бактерію.

Таким чином, основною функцією лейкоцитів є захист організму від мікроорганізмів, чужорідних білків і сторонніх предметів, які можуть становити загрозу для організму. Лейкоцити здатні рухатися самостійно, що дозволяє захоплювати антиген. За швидкістю найшвидше переміщуються нейтрофіли, повільніше лімфоцити і базофіли. Рухливість збільшується при захворюваннях і запаленнях. Це може бути пов'язано зі здатністю патогенних мікроорганізмів виділяти токсини, в результаті чого прискорюється рух лейкоцитів. Разом з тим, кількість білих кров'яних тілець у крові може коливатися, оскільки 50% з них знаходиться в інтерстиціальному просторі та лише невелика частина знаходиться в крові [2, с. 54].

Поєднуючи метод проточної цитометрії з методами, які оцінюють фізико-хімічні та біохімічні властивості лейкоцитів, їх можна поділити на п'ять груп. Автоматичні аналізатори не можуть точно ідентифікувати молоді форми лейкоцитів, але можуть розпізнати присутність і класифікувати їх, наприклад, як «великі незрілі клітини», «великі незабарвлені клітини» та «незрілі гранулоцити» [3, с. 102].

Основними факторами боротьби з інфекціями є певні фактори, які виробляє організм. Вони визначають специфічний імунітет організму до інфекції, для якої вони створені. Така форма захисту називається імунітетом, тобто включає власні захисні механізми організму від зовнішніх впливів, таких як бактерії, віруси [4].

Імунний процес – це реакція організму на вторгнення подразників або антигенів. Антиген – це білок, який вторгся в його внутрішнє середовище і обійшов травлення. Антигени – це високомолекулярні сполуки, які можуть викликати імунну відповідь і стимулювати імунокомпетентні лімфоцити. Антигенні властивості унікальні для всіх білків. Існують сотні тисяч антигенів. Кров має здатність виробляти спеціальні білкові тіла, які захищають організм від антигенів – антитіл.

Антитіла – це так звані сироваткові глобуліни людини, які утворюються у відповідь на надходження в організм різних антигенів, нейтралізують їх і вступають з ними в різні реакції.

Утворившись у клітинах лімфатичних вузлів, селезінки та кісткового мозку, антитіла потрапляють у кров і циркулюють по всьому організму. Найбільш активними продуцентами антитіл є лімфоцити, моноцити.

Антитіла по-різному впливають на мікроорганізми або патогени. Деякі зв'язують мікроорганізми, інші осаджують зв'язані частинки, а деякі повністю розчиняють мікроорганізми.

Преципітини – це антитіла, які мають здатність зв'язуватися з мікроорганізмами. Антитіла, які лізують бактерії, називаються

бактеріолізинами. Антитіла, які нейтралізують токсини бактерій, грибів, змій і рослин, називаються антитоксинами. Вони починають діяти на ті самі мікроорганізми або токсини, які викликали їх утворення [5].

В ході проведеного дослідження ми визначали фагоцитарну активність лейкоцитів на першу добу проведення експерименту та на десятю добу його повторного проведення. Аналізуючи отримані дані, було з'ясовано, що вихідний рівень як в контрольній, так і в експериментальній групах був приблизно однаковий. На противагу цьому, через 10 діб після уведення значної дози адреналіну (яка імітує вивільнення адреналіну під час стресової реакції) було виявлено вплив адреналінового стресу на показники фагоцитарної активності лейкоцитів.

Адреналін, який є активним гормоном що продукується під впливом стресу, здатний впливати на метаболічні процеси в організмі на рівні клітин і тканин для подальшої мобілізації захисних сил.

Отже, фагоцитарна активність лейкоцитів в контрольній групі зросла непомітно, а саме на 0,17%, а в експериментальній, навпаки, знизилася на 6,5%. Щодо фагоцитарного індексу (показник мікробних тіл) в контрольній групі ми можемо спостерігати зростання на 0,09%, а в експериментальній – зниження на 48%.

Таким чином, несприятливий вплив адреналінової стимуляції на фагоцитарну активність лейкоцитів периферичної крові досліджуваних груп тварин є несприятливим. Відбувається зниження показників фагоцитарної активності та фагоцитарного індексу. Зазначене явище пояснюється ознаками зниження опірності організму після тривалих стресових впливів.

Список використаних джерел

1. Маковська Н. М., Чулков С. А. Зв'язок природної стійкості до хвороб та стресу. *Розведення і генетики тварин*. 2020. 245 с.
2. Маковська Н. М., Бірюкова О. Д., Бодряшова К. В. Комплексне оцінювання резистентності та стресостійкості. *Розведення і генетика тварин*. 2016. 106 с.
3. Мазуркевич А. Й. Фізіолого-біохімічні показники організму тварин. Суми: ПП Вінніченко М. Д., ФОП Дьоменко В. В. 2011. 109 с.
4. Astaldi G., Verga L. *Acta haematol.* 1957, Vol. 17. P. 129–136; Kaplow L. *Blood.* 1955. Vol. 10. № 10. P. 1023–1029.
5. European convention for the protection of vertebrate animals used for experimental and other scientific purpose: Council of Europe (Strasbourg, 18.03.1986). Strasbourg, 1986. 52 p.

ВИКОРИСТАННЯ АНГЛОМОВНИХ ІНТЕРНЕТ-РЕСУРСІВ ДЛЯ ВИВЧЕННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

Інтернет має величезний вплив на викладання та вивчення іноземної мови, тому вчителі використовують різноманітні онлайн-ресурси та програми для навчання учнів. Щоб сформувати повне уявлення про особливості застосування сервісів Інтернету в процесі навчання англійської мови, розглянемо найпоширеніші та найдоступніші серед них. На нашу думку, вони в цікавій і нестандартній формі дозволяють поглибити й удосконалити мовну, мовленнєву та соціо-культурну компетенції, а також проконтролювати себе та свій навчальний прогрес.

Т. Франклін та В. Гармелен стверджують, що сучасні Інтернет-технології більш потужні і досконаліші, ніж раніше. Це викликає занепокоєння серед вчителів та науковців про те, як використовувати онлайн-ресурси та програми, щоб покращити навчання учнів і задовольнити їхні потреби. Значна кількість вчителів іноземної мови, виявляють інтерес до використання ресурсів Інтернету для мовної освіти [3].

Інтернет революція мала значний вплив на питання, пов'язані з освітою, наприклад навчання, викладання, оцінювання та спілкування. В результаті, технологічна грамотність серед вчителів має вирішальне значення.

На даний час, в мережі Інтернет існує багато сайтів, які можна інтегрувати у навчальний процес. Це породжує проблему пошуку потрібного сайту, бо навіть при наявності таких розвинених пошукових систем, як Google (<http://www.google.com>), Yahoo (<http://www.yahoo.com>), Yandex (<http://www.yandex.ru>) тощо, результати пошуку можуть вивести сотні або навіть тисячі посилань на сайти різного характеру [1, с. 25]. Саме тому ми поставили собі за мету скласти банк електронних ресурсів, які стануть у нагоді як і вчителям, так і учням.

Серед розглянутих сайтів, окремо слід виділити групи сайтів, які доцільно використовувати для самостійної роботи здобувачів вищої освіти, а також для підготовки викладача до занять.

Мовні соціальні мережі:

- Interpals (<https://www.interpals.net>) – велике інтернаціональне співтовариство, побудоване по принципу фейсбука або іншої соціальної мережі, націлене на вивчення іноземної мови спілкуючись з іншими учасниками.

- Englishbaby (<http://englishbaby.com/>) – соціальна мережа, яка має підготовлені уроки англійської мови. Вивчати мову на даному ресурсі можна декількома способами: спілкуватися з користувачами в чаті, на

форумі або безпосередньо через особисті повідомлення;

- Lang-8 (<http://lang-8.com/>) – сервіс для роботи над письмовою мовою. Користувач, попередньо безкоштовно зареєструвавшись на сайті, пише текст іноземною мовою, яку вивчає, після чого цей текст перевіряє носій відповідної мови та робить свої правки.

- Livemocha (<http://livemocha.com/>) – онлайн спільнота Livemocha – це спільнота ентузіастів з вивчення іноземних мов: викладачів, мовних експертів та носіїв рідної мови. Виконуючи різні вправи, їх перевіряють носії мови в обмін на перевірку їхніх робіт.

- My language exchange (<http://mylanguageexchange.com/>) – соціальна мережа, яка нараховує більш ніж 1 млн. користувачів зі 133 країн, які представляють 115 мов. На сайті можна обрати ідеального співрозмовника для вивчення мови, вказавши країну, бажаний вік та рідну його мову, який допомагатиме у вивченні іноземної мови.

- Italki (<https://www.italki.com/home>) – соціальна мережа, яка дозволяє самостійно обирати собі викладача з переліку носіїв мов, коригувати час занять, а також спілкуватися з усім світом.

Особливої уваги заслуговують канали You Tube, що надають безліч корисної інформації і можуть задовольнити інтереси на будь-яку тематику. Серед них слід виділити такі:

- Two minute English – короткі двохвилинні уроки. Можна завантажити на гаджети та дивитися у дорозі.

- Anglo-Link – відео уроки, спрямовані на вивчення та покращення граматики, словникового запасу, аудіювання та вимови.

- Daily dictation – американська англійська мова. Навчання проходить через написання диктантів та аналіз вимови.

- Learn English with Let's Talk – цікаві уроки на різні тематики, засновані на сучасних принципах навчання.

До сайтів для поглиблення компетенції в аудіюванні належать, наприклад:

- ESLvideo (<http://www.eslvideo.com>)
- YouTube (<http://www.youtube.com>)
- Blabberize (<http://blabberize.com>)
- Voice of America (<http://www.voanews.com>)
- Learn English with British Council (<http://www.learnenglish.britishcouncil.org>)

Розглянемо детальніше можливості використання цих сайтів. Сайт ESL video належить до сервісів, що містять тести на розуміння змісту автентичних відео- й аудіофрагментів, а також дозволяють створювати власні тести на основі файлів, розміщених у межах інших сервісів. Усі відеотести, що зберігаються на ESLvideo, проранговані згідно рівня володіння англійською мовою слухача (beginning, low intermediate,

intermediate, highintermediate), що робить пошук необхідного тесту швидким та зручним.

Крім того, цей сервіс дозволяє власноруч зробити тест до відео-файлу відповідно до власних потреб. Для цього треба, насамперед, зареєструватися на сайті (швидко та безкоштовно); потім зайти на вкладку «Create a quiz», де відкриється спеціальна форма для створення відео тесту; вибрати відео, до якого необхідно зробити тест, на сайті YouTube або інших відео-хостах.

Сервіс Dvolver допомагає учням створювати власні діалоги на різноманітні теми. Цей сайт пропонує учням обрати місце програвання діалогу, героїв діалогу тощо. Потім кожний учень заповнює спеціальне поле репліками свого героя. Коли всі репліки записані, сервіс пропонує переглянути щойно створений діалог. Таким чином Dvolver додає гнучкості та урізноманітнює процес створення діалогів.

Сервіс Into the Book має два підрозділи: Student Area та Teacher Area. Student Area пропонує учням пройти просту реєстрацію і виконати інтерактивні вправи за тією чи іншою стратегією. Після виконання завдань учні мають можливість відправити результати електронною поштою або роздрукувати їх для оцінювання вчителем.

Teacher Area дозволяє вчителю створити віртуальну класну кімнату, у якій він розміщує завдання, відео, фрагменти текстів тощо для зручної організації уроку. Також у Teacher Area міститься так званий «путівник» по кожній із стратегій та завдання до них. Більше того, сервіс пропонує додаткові плани уроків для кожної стратегії, список рекомендованих книг для кожного виду інтерактивних вправ, а також посилання на додаткову інформацію, плани уроків і завдання з інших веб-сайтів.

Отже, Інтернет-технології відіграють велику роль у викладанні англійської мови, дозволяють вчителям обмінюватися ідеями, дають можливість експериментувати з онлайн-інструментами, щоб покращити навчання. Інтернет-технології є актуальними та самостійними, вони допомагають тим, хто вивчає другу мову, прискорити її засвоєння.

Список використаних джерел

1. Азімов Е. П. Матеріали Інтернету на уроці іноземної мови. *ИЯШ*. 2001. № 1. С. 96.
2. Бім І. Л. та ін Атестаційні вимоги до володіння іноземною мовою учнями до кінця базового курсу навчання. *ИЯШ*. 1995. № 5. С. 2–8.
3. Franklin, T. and Harmelen, V. «The Use of Web 2.0 for content for Learning and Teaching in Higher Education. In dependent consultant and university of Manchester. 2007.

ХАРАКТЕРИСТИКА ОСНОВНИХ ЦІННОСТЕЙ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

У дослідженні проблем формування особистості учнів у процесі формування у них фізичної культури є серйозні труднощі, подолання яких стало певною мірою можливим тільки в новій соціальній обстановці, коли фізична культура правомірно розглядається як одна з найважливіших сфер діяльності, що формують повноцінну особистість. Засоби та методи фізичної культури дозволяють ефективно вирішувати низку завдань, що належать до формування особистісних якостей учнів початкової школи. Проте найефективнішим видом діяльності може бути ігрова, характерними особливостями якої є наявність емоційного ефекту, різноманіття цільових установок та мотивованих дій.

Найбільш чітко це можна спостерігати, а потім і формувати у молодших школярів в умовах ігрової діяльності, де практично впроваджується соціальна сутність дитини: проявляється її принциповість, ініціативність, вимогливість до себе та інших. Саме у грі кожна дитина може перевірити свою суспільну значущість та розвинути необхідні для життєдіяльності особисті якості.

Особливе значення для нас є проблема формування особистісних якостей молодших школярів, зокрема організованості та самостійності, в ігровій діяльності. Зазначені особисті якості, сформовані у початковий період навчання у закладах загальної середньої освіти, допоможуть дитині орієнтуватися у світі і вплинуть на її повноцінний розвиток, стан психофізичного і морального здоров'я.

Значення гри як різноманітного суспільного явища надзвичайно велике. У більшості ігор відтворюються досить складні та емоційно забарвлені міжособистісні відносини співробітництва, взаємодопомоги, суперництва, протиборства. В атмосфері таких психічно напружених відносин рельєфно виявляється, а за певних умов і формується низка особистісних якостей.

Для формування особистісних якостей в ігровій діяльності методика рухливих ігор потребує вдосконалення. Удосконалення методики передбачає, з одного боку, розробку вимог, що висуваються до діяльності вчителя щодо формування особистісних якостей молодших школярів, з іншого – вимог, що висуваються до діяльності учнів. Це надасть можливість для точної реалізації наміченої експериментальної програми в аспекті формування особистісних якостей організованості та самостійності. Але це не означає, що педагогічне управління ігровою діяльністю буде чітко регламентованим. Йдеться про здійснення не спонтанного, а усвідомлено-цілеспрямованого освітнього процесу на основі принципів,

правил і норм, встановлених цією методикою, відповідної суті досліджуваної проблеми та сприятливої ефективності вирішення поставлених у роботі завдань щодо формування особистісних якостей молодших школярів.

Вищезазначене повною мірою стосується фізичної культури молодших школярів, їх здатності до самостійного оволодіння цінностями фізичної культури у різних видах рухової та практичної діяльності.

Фізична культура як сукупність предметних цінностей представлена матеріальними та духовними цінностями, створеними в суспільстві та в результаті забезпечення необхідної ефективності фізкультурної діяльності. На кожному етапі розвитку фізичної культури вони становлять її ціннісний (цінність для задоволення потреб) зміст і в цій якості є предметом освоєння, використання, а за можливістю і подальшого розвитку [3, с. 55].

Ціннісна система фізичної культури містить цінності, створені суспільством, що забезпечують її розвиток, специфічні та інструментальні цінності, які безпосередньо впливають на життя суспільства та спільні цінності. До елементарних (первинних) цінностей, які зумовлюють функціонування та розвиток фізичної культури, належать сфера специфічних цінностей, що виражають стан системи фізичного виховання, рівень її ідеологічних, наукових та методичних засад, та сфера трансформованих цінностей, створених в інших сферах.

Фізична культура сприяє розвитку фізичної основи людини, стимулюючи її до активної рухової діяльності. Цей вплив відображається у формуванні фізичної культури, в активізації та координації фізіологічних функцій, у мобілізації функціональних резервів, в адаптації, реактивації організму та підвищенні його витривалості до неспецифічних імпульсів, у створенні та розвитку рухових навичок, у розвитку рухових здібностей та фізичних властивостей. У створенні цих цінностей функція фізичної культури незамінна. Так, для сфери діяльності, здоров'я, обороноздатності, котрим фізичні переваги людини особливо важливі, це очевидно. Разом з іншими суспільними сферами фізична культура впливає на формування моральних та інтелектуальних переваг особистості, на політичну свідомість та формування гідності громадянина та його способу життя [2, с. 98].

Загальні цільові цінності, на які орієнтується фізична культура, є цільовими цінностями суспільства. Специфічною цінністю фізичної культури є фізичне вдосконалення у межах всебічно розвиненої особистості. Очевидно, вищезазначені автори розглядають цінності фізичної культури, вказуючи на їх багатогранність і спрямованість, що є складовими частиною політики задоволення потреб людини, удосконалення її особистості та покращення її способу життя.

Застосовуючи зазначені теоретичні висновки про дослідження цінностей фізичної культури, ми виходили з обумовленості основ фізичної

культури, її ролі як формування та розвитку особистісних якостей, що визначають становище молодшого школяра у процесі навчальної, ігрової діяльності та життєдіяльності.

На наш погляд, значення фізичної культури потрібно вбачати у перенесенні центру з її специфічного впливу із задоволення первинних потреб у руховій (ігровій) активності, що підтримує нормальне функціонування організму, на фізичне вдосконалення у межах всебічного розвитку особистості та суспільного застосування здібностей молодшого школяра. У цьому контексті культурне означає – духовне формування дитини, розвиток її розумових, естетичних та моральних якостей; виховне – формування ставлення до фізичної культури як нового самостійного компонента, що включає пов'язані специфічні види діяльності, потреби, відносини, цінності та норми, спрямовані на всебічний розвиток особистості; оздоровче – специфічну діяльність рухового (ігрового) характеру, що впливає на соціально-біологічні основи молодшого школяра. По відношенню до проблеми нашого дослідження зазначена класифікація цінностей фізичної культури виступає в діалектичній єдності, що виражає загальне, яке визначає її як соціальну категорію.

У практиці викладання предмета фізична культура у початковій школі перспективним є використання рухливих ігор, системи домашніх завдань, самостійної роботи, в яких визначено потенціал, що спонукає школярів до самостійності, організованості, розвитку творчого мислення, формування умінь самостійного оволодіння цінностями фізичної культури [1, с. 67].

При формуванні особистісних якостей молодших школярів, організованості та самостійності в процесі фізичного виховання засобами рухомих та спортивних ігор, фізичних вправ, необхідно насамперед виділити ознаки особистісних якостей. Ознаки організованості: вміння планувати свої дії та вибирати їхню оптимальну послідовність: координувати свої дії з діями товаришів по команді; виявляти зібраність, чіткість, швидкість у рухових діях; раціонально підходити до вирішення рухових завдань. Ознаки самостійності: здатність орієнтуватися у нових ситуаціях; вміння бачити мету та прийняти оптимальне рішення для здійснення мети; здатність приймати оптимальне рішення за умов дефіциту часу; здатність до творчого вирішення рухових завдань. При формуванні умінь самостійного оволодіння молодшими школярами цінностями фізичної культури як ознаки можна виділити: розуміння важливості економічної значущості фізичної культури (економічні цінності); уявлення про духовну роль фізичної культури (духовні цінності); розуміння виховної цінності фізичної культури – як самостійного компонента, що включає пов'язані специфічні діяльності, спрямовані на всебічний розвиток особистості (виховні цінності); уявлення про оздоровчу значущість фізичної культури як про специфічну діяльність рухового характеру, що впливає на біологічні

основи дитини (оздоровчі цінності).

Формування організованості та самостійності молодших школярів може бути здійснено у процесі цілеспрямованої ігрової діяльності, яка, по-перше, вимагає прояву цих якостей і, по-друге, створює умови для їх розвитку.

Список використаних джерел

1. Боляк А. А., Коломоєць Г. А., Ребрина А. А., Боляк Н. Л. Нова українська школа: методика навчання фізичної культури у 1–4 класах закл. заг. сер. освіти: навч.-метод. посіб. К.: Освіта, 2021. 160 с.
2. Івашковський В. В., Остапенко О. І., Тимчик М. В. Фізичне виховання учнів початкових класів у позакласній роботі загальноосвітніх навчальних закладів: навч.-метод. посіб. Кіровоград: Імекс-ЛТД, 2014. 172 с.
3. Шиян Б. М. Теорія і методика фізичного виховання школярів. Ч. 2. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2006. 248 с.

*Віталій Белоліпцев,
Назарій Коляда*

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНА РЕАБІЛІТАЦІЯ МОЛОДІ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

На сьогоднішній день Україна переживає чи не найтривожніші часи в своїй історії. Психологічний, соціальний, моральний, емоційний стан кожної особистості є важливим аспектом продуктивної діяльності. Однак, не кожна особистість може самостійно подолати різні труднощі, проблеми і т. д. Однією із форм соціально-психологічної допомоги є реабілітація.

У працях вітчизняних та зарубіжних дослідників висвітлено такі аспекти цієї проблеми: соціально-психологічна реабілітаційна робота (Г. Акімов, О. Лобастов, Р. Грінкер, Д. Шпігель та ін.); медико-соціальні аспекти реабілітації (А. Бравєс, В. Гічун, В. Ковтун, О. Коржиков, Ю. Лях та ін.).

На думку, комітету експертів з реабілітації Всесвітньої організації охорони здоров'я (ВООЗ), «реабілітація – це процес, метою якого є запобігання інвалідності під час лікування захворювань і допомога хворому у досягненні максимальної фізичної, психічної, професійної, соціальної та економічної повноцінності, на яку він буде здатний в межах існуючого захворювання» [4].

Також ВООЗ, визначила параметри оцінки якості життя, такі як: «фізичні (енергійність, втома, фізичний дискомфорт, сон, відпочинок); психологічні (самооцінка, концентрація, позитивні емоції, негативні переживання, мислення); ступінь незалежності (повсякденна активність,

працездатність, залежність від ліків і лікування); життя в суспільстві (повсякденна активність, соціальні зв'язки, дружні зв'язки, суспільна значимість, професіоналізм); довілля (житло та побут, безпека, дозвілля, доступність інформації, екологія (клімат, забруднення, густозаселеність); духовність і особистісні переконання» [3].

Відомо, що найважливішим здобутком держави, що має стратегічне значення, та відображає тенденції економічного, політичного, соціального, правового розвитку і благополуччя країни, є здоров'я її громадян.

Тому, на рівні держави соціально-психологічну реабілітацію надають центри соціально-психологічної реабілітації дітей та інші установи.

Відповідно до Типового положення про центр соціально-психологічної реабілітації дітей (2004 р.) визначено поняття: «центр соціально-психологічної реабілітації дітей – заклад соціального захисту, що створюється для тривалого (стаціонарного) або денного перебування дітей віком від 3 до 18 років, які опинились у складних життєвих обставинах, надання їм комплексної соціальної, психологічної, педагогічної, медичної, правової та інших видів допомоги» [7]. Тобто така допомога надається як дітям, так і молоді (до 18 років).

Згідно документу основними завданням центру є: «надання дітям комплексної соціальної, психологічної, педагогічної, медичної, правової та інших видів допомоги; проведення психолого-педагогічної корекції з урахуванням індивідуальних потреб кожної дитини; створення умов для здобуття дітьми освіти з урахуванням рівня їх підготовки; сприяння формуванню у дітей власної життєвої позиції для подолання звичок асоціальної поведінки; здійснення трудової адаптації дітей з урахуванням їх інтересів та можливостей; розроблення рекомендацій з питань соціально-психологічної адаптації дітей для педагогічних та соціальних працівників і батьків» [7].

Відповідно до Закону України «Про соціальні послуги» (2003) реабілітацію включено до переліку соціальних послуг, де її визначено як «систему медичних, професійних, соціальних заходів, спрямованих на надання особам, які перебувають у складних життєвих обставинах, допомоги у відновленні ними порушених функцій організму, компенсації обмежень життєдіяльності та підтриманні оптимального фізичного, інтелектуального, психічного, соціального рівнів та якості для досягнення соціальної і матеріальної незалежності, соціально-професійної адаптації та інтеграції в суспільство». Однак, згідно із внесення змін до Закону України «Про соціальні послуги» (2012 р.), визначення реабілітації було вилучено із документу [5; 2].

Натомість, соціальна реабілітація з'явилася у «Переліку соціальних послуг, що надаються особам, які перебувають у складних життєвих обставинах і не можуть самостійно їх подолати» та визначалася як «навчання, формування, розвиток та підтримка соціально-побутових

навичок (самообслуговування, комунікації, позитивної поведінки, приготування їжі, користування грошима, орієнтування тощо); допомога в забезпеченні технічними засобами реабілітації, навчання навичкам користування ними; психологічна підтримка; організація дозвілля, спортивно-оздоровчої, технічної та художньої діяльності, працетерапії; арт-терапія; надання інформації з питань соціального захисту населення» [5; 2].

Коляда Н., Кравченко О. та ін. у своєму дослідженні зазначають, що «соціально-психологічна реабілітація передбачає адаптацію людини з особливими потребами до соціального оточення, підвищення самосвідомості шляхом формування адекватного ставлення до свого захворювання або фізичного дефекту, підвищення здатності до розв'язання психологічних проблем, налагодження взаємин з оточенням. Багато захворювань провокують психологічні порушення, що, у свою чергу, може призвести до розвитку психічних розладів, які погіршують стан хворого та сприяють прогресуванню недуги. Таким чином, соціально-психологічна реабілітація акцентує увагу на соціальній адаптації клієнта, незалежно від характеру його проблем, і в цьому сенсі є близькою власне до соціальної реабілітації» [8; 2].

Основними принципами соціально-психологічної реабілітації є: максимальна наближеність до соціального середовища; невідкладність, ранній початок реабілітаційних заходів відразу після виявлення психічних розладів; єдність психосоціальних і фізіологічних методів впливу (єдність реабілітації та лікування); послідовність і наступність реабілітаційних заходів; різнобічність (різноплановість) зусиль; партнерство, співробітництво; індивідуалізація реабілітаційних заходів; відповідність реабілітаційних заходів адаптаційним можливостям людини; систематичний контроль і своєчасна корекція реабілітаційної програми [1, с. 352].

Отже, соціально-психологічна реабілітація – різновид соціально-психологічної роботи, комплекс заходів (психологічних, психотерапевтичних і психолого-педагогічних) з відновлювального лікування і подальшої соціальної інтеграції особистості в суспільстві.

Перспективними є дослідження особливостей соціально-психологічної реабілітації молоді в умовах військово конфлікту.

Список використаних джерел

1. Військова психологічна підготовка та реабілітація. Київ: Видавець Олег Філюк, 2014. С. 346–356.
2. Коляда Н., Кравченко О., Салата Н. Соціально-психологічна реабілітація дітей та молоді з особливими освітніми потребами України. *Соціальна робота та соціальна освіта*. 2020. Вип. 2(5). С. 13–25.
3. Кокун О. М., Агаєв Н. А., Пішко І. О., Лозінська Н. С. Основи психологічної допомоги військовослужбовцям в умовах бойових дій: метод. посіб. Київ: НДЦ ГП ЗСУ, 2015. 170 с.

4. Медична реабілітація. *Вікіпедія*. URL: <http://surl.li/ftlwa> (дата звернення: 21.03.2023).
5. Про соціальні послуги: Закон України № 2671-VIII від 2019 р. (зі змінами 2022 р.) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19#Text> (дата звернення: 21.03.2023).
6. Реабілітація, її визначення, завдання, становлення, види, принципи. URL: <http://surl.li/ftkkv> (дата звернення: 21.03.2023)
7. Типове положення про центр соціально-психологічної реабілітації дітей: постанова Кабінету Міністрів України від 28.01.2004 № 87. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/4357066> (дата звернення: 21.03.2023).
8. Leshchuk, H. Possibilities of psychosocial rehabilitation in social work with people with disabilities. *Social Work and Education*. 2017. Vol. 4, No. 1. Pp. 60–69.

Каріна Білега

ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ ГЕЙМІФІКАЦІЇ ЯК ЗАСОБУ НАВЧАННЯ УЧНІВ

Відкритий доступ до сучасних інформаційних технологій породжує суспільство нового типу, яке збільшує продуктивність та конкурентоспроможність кожної країни на світовому ринку та вимагає значних змін у системі освіти. В останні роки одним із пріоритетних напрямів розвитку інформаційних технологій є гейміфікація, зокрема її впровадження в освіту через покращення чинних освітніх платформ і створення нових ігрових програм навчання для використання у відкритому інформаційно-освітньому середовищі. Гейміфікація стала неодмінним сучасним інструментом освіти у 21-му ст., який може бути використаний в освітньому процесі як засіб підвищення мотивації та залучення учнів до навчання. Гейміфікація сприяє підвищенню навчальної мотивації, допомагає налагодити освітній процес, заснований на активній діяльності кожного учня, створює умови для здійснення інтегрованого навчання.

Питання гейміфікації в освіті ще знаходиться в зародковому стані, тому наукових досліджень з цієї тематики не багато. Г. Зікерман, один із перших дослідників, який займався використанням елементів гри в неігровому середовищі, визначав гейміфікацію як процес використання ігрового механізму й мислення з метою розширення аудиторії і вирішення проблем. Вітчизняні дослідники О. В. Тріщук, Н. М. Фіголь, Н. С. Волик характеризують гейміфікацію як новий метод із великим потенціалом, що спроможний мотивувати учнів до навчання та активного засвоєння знань.

За останні кілька років гейміфікація увійшла до переліку трендів освітнього процесу різних категорій слухачів і значення її полягає у

застосовуванні ігрових практик та інструментів у неігрових ситуаціях. Дослідження особливостей застосування традиційних форм організації освітнього процесу та гейміфікації дозволило встановити переваги та недоліки її впровадження.

Перевагами гейміфікації є: можливість використання і дистанційної форми (як індивідуально, так і колективно), що надає слухачеві доступ до навчання з будь-якого місця, у будь-який час та без відриву від основного навчання; можливість користуватися різними мультимедійними засобами та новітніми технологіями; можливість користуватися різними мультимедійними засобами та новітніми технологіями; менше навантаження на учнів, більший ступінь самостійності у навчанні, саморозвиток, дисципліна; різностороннє пояснення матеріалу викликає інтерес до навчання, що підвищує ступінь засвоєння матеріалу.

Недоліками гейміфікації можна вважати: обмеженість комунікації під час навчального процесу, потенційні ризики зробити неправильні висновки; збільшення часу, проведеного за комп'ютером, можлива несправність обладнання; потреба у спеціальній підготовці вчителів і для освоєння ними сучасних технологій; на розробку та впровадження ігрових технологій потрібно значні затрати часу і коштів.

Термін «гейміфікація» переважно асоціюють з електронними чи відео іграми, проте навіть за відсутності необхідного обладнання можна гейміфікувати процес навчання. До елементів гейміфікації освітнього процесу, які легко можна ввести хід занять, належать:

1. *Таємниця*, яка присутня у кожній грі, веде гравця з рівня на рівень, а бажання її розкрити підтримує захоплення грою.
2. *Ризик*. Кожна гра має ризики, що змушує гравців демонструвати всі свої здібності, щоб стати першим.
3. *Дія*. Кожна гра супроводжується дією гравців, які знають, що потрібно робити в їх улюбленій грі, щоб в результаті стати переможцем.
4. *Невизначеність*. Сценарій гри має бути невідомим, щоб тримати гравця в напрузі і приносити задоволення від процесу.
5. *Складнощі*. Гра не має бути надто простою чи занадто складною. В грі мають бути певні складнощі, які можна подолати, доклавши зусилля.
6. *Емоційна складова*. Кожна гра повинна викликати в учасників позитивні емоції, переживання. Це зроблять процес гри захопливим та незабутнім.
7. *Видимість прогресу*. У процесі гри її учасники порівнюють себе з іншими для того, щоб бачити свій рух, поступ вперед.
8. *Правила*. Кожна гра повинна мати чітко окреслені правила, а гравці мають розуміти суть гри і розуміти, як стати у ній переможцем.

9. *Винагорода*. Кожна гра завершується перемогою, яка, крім призу, приносить ще й моральне задоволення [2].

Отже, головна ціль застосування гейміфікації освітньому процесі – зміна поведінки учня або класу в цілому, тобто гейміфікація необхідна не для розваг, а для підвищення ефективності навчання. Використання гейміфікації дозволяє реалізувати принципи доступності навчання, оптимізації навчального процесу (а саме добору завдань з урахуванням особливостей та потреб учнів), індивідуального підходу у навчанні, а також створює міцне підґрунтя для активізації пізнавальної діяльності й пізнавального інтересу школярів.

Список використаних джерел

1. Бузько В. Л., Єчкало Ю. В. Гейміфікація як засіб формування пізнавального інтересу у навчанні фізики. *Новітні комп'ютерні технології*. Кривий Ріг, 2017. Т. 15. С. 171–175.
2. Павленко О. Гейміфікація в освітньому процесі: як зробити уроки цікавими? URL: <https://oplatforma.com.ua/article/2687-geymfkatsya-v-osvtnomu-protses-yak-zrobiti-uroki-tskavimi>
3. Сергеева Л. Гейміфікація: ігрові механіки у мотивації персоналу. *Теорія та методика управління освітою*. 2014. № 2(14). URL: http://umo.edu.ua/images/content/nashi_vydanya/metod_upr_osvit/v_15/14.pdf.
4. Шість кроків до гейміфікації навчання. 2017. URL: <https://ain.ua/2017/12/06/6-kroki-dogejmifikaci%D1%97-navchannya>
5. Що таке гейміфікація. URL: <http://delo.ua/lifestyle/chto-takoe-gejmifikacija-i-kak-ona-pomogaetrasshevelit-sotrudni-202074>

Вікторія Білоус

ВДОСКОНАЛЕННЯ ОБЛІКУ ТА КОНТРОЛЮ ВЛАСНОГО КАПІТАЛУ ПУБЛІЧНИХ АКЦІОНЕРНИХ ТОВАРИСТВ В СУЧАСНИХ УМОВАХ ГОСПОДАРЮВАННЯ

В умовах глобалізації та зростання конкуренції ефективно управління власним капіталом є важливою складовою успішної стратегії розвитку вітчизняних публічних акціонерних товариств. З появою нових викликів – пандемії COVID-19, введення воєнного стану в Україні тощо, виникає потреба у ширшому застосуванні інструментів обліку та контролю власного капіталу для підвищення якості такого управління, що робить тему дослідження актуальною та практично значущою.

Питання організації обліку власного капіталу були розглянуті у наукових працях багатьох вітчизняних вчених, серед яких О. В. Мелень, О. Д. Майструк, Т. М. Слесар, Є. Ю. Шара [1–2]. Однак динаміка економічних процесів вимагає осучаснення їх досліджень.

Метою даного дослідження є узагальнення проблем обліку власного

капіталу вітчизняними публічними акціонерними товариствами в сучасних умовах господарювання з точки зору пошуку шляхів його вдосконалення.

Основна мета управління власного капіталу в цілому та його обліку зокрема полягає у забезпеченні фінансової стабільності підприємства та збільшенні його інвестиційної привабливості.

У результаті економічної кризи, спричиненої пандемією COVID-19, значна частина вітчизняних публічних акціонерних товариств стикнулася зі зменшенням доходів або збитками, які безпосередньо вплинули на рівень їх власного капіталу. Ще однією проблемою, що виникла в умовах пандемії, була складність збору необхідних фінансових даних для обліку власного капіталу. Зміни в умовах роботи, зокрема перехід на дистанційну форму, заборона проведення зібрань ускладнили процес збору та аналізу інформації. Проблемою є також можливість зміни вартості активів, які входять до складу власного капіталу акціонерних товариств, через негативний вплив пандемії на глобальну економіку, що могло призвести до необхідності переоцінки активів та, відповідно, зменшення вартості власного капіталу [3].

Одним із шляхів вирішення зазначених проблем обліку власного капіталу в умовах пандемії стало використання сучасних інформаційних технологій та інструментів збору й аналізу фінансової інформації. Зокрема, застосування електронних засобів обліку, електронного документообігу, впровадження систем електронного підпису дозволило публічним акціонерним товариствам отримувати оперативні дані щодо стану їхнього власного капіталу, реагувати на зміни в економічному середовищі, здійснювати введення та обробку інформації в режимі реального часу. Це зменшило кількість контактів між працівниками під час обміну документами, збільшило швидкість обробки даних та забезпечило високу якість документообігу. Організація доступу до необхідних інформаційних ресурсів з будь-якого місця та за допомогою будь-якого пристрою позитивно вплинула на ефективність обліку. Разом з тим слід пам'ятати, що використання хмарних сервісів та інших засобів зберігання та обробки даних в Інтернеті висуває додаткові вимоги до питань безпеки. Варто звернути увагу й на підвищення кваліфікації працівників, які займаються обліком власного капіталу, задля подальшого зростання їхньої ефективності та вміння працювати з новими технологіями.

Уведення воєнного стану в Україні також зумовило низку труднощів щодо обліку власного капіталу ПАТ, серед яких: зниження ринкової вартості акцій, складнощі з визначенням дійсної вартості капіталу та її відображенням в обліку; труднощі визначення фінансових результатів через значний ризик збитків та бажання їх приховати; недостатність фінансових ресурсів для підтримки діяльності компаній та забезпечення своєчасної сплати дивідендів акціонерам, що суперечить основному принципу обліку – безперервності; виникнення курсових різниць в обліку в результаті зміни курсу валют тощо.

Основними шляхами вирішення зазначених проблем можуть бути такі заходи:

- впровадження більш жорстких процедур контролю за обліком на всіх етапах його здійснення, щоб запобігти можливому зловживанню під час воєнного стану з урахуванням того, що більшість операцій з обліку власного капіталу не має рекомендованих форм первинної документації;
- залучення зовнішніх експертів для оцінки стану обліку та внесення рекомендацій щодо його подальшого удосконалення, зокрема, через проведення аудиту, отримання консультацій з фінансових та облікових питань, порад щодо стратегії фінансового управління;
- впровадження нових технологій, наприклад, використання електронних бухгалтерських програм та інших інструментів автоматизації обліку, хмарних середовищ, технологій штучного інтелекту тощо;
- створення резервних фондів компанії, що дозволить зберігати фінансову стабільність та готовність до непередбачуваних ситуацій під час збільшення ризику втрати активів та зниження вартості акцій;
- розробка стратегічного плану управління своїм власним капіталом, який враховує можливі ризики та виклики, пов'язані з воєнним станом, включаючи заходи скорочення некритичних витрат, перерозподілу коштів на пріоритетні напрямки, підвищення ефективності виробничих процесів;
- співпраця підприємств з регуляторними органами для дотримання вимог та правил щодо фінансової звітності та обліку власного капіталу, що може сприяти забезпеченню чесності та прозорості фінансових операцій і підвищенню довіри інвесторів та громадськості.

Отже, в сучасних умовах публічні акціонерні товариства стикаються з новими викликами, які породжують потребу в удосконаленні обліку та контролю власного капіталу за рахунок: підвищення кваліфікації фахівців з обліку та фінансів, впровадження внутрішніх правил та процедур, забезпечення відповідного контролю за фінансовою звітністю, використання сучасних інформаційних технологій та інструментів стратегічного управління тощо.

Напрямом подальших досліджень буде розробка ефективної методики аудиту власного капіталу вітчизняних підприємств.

Список використаних джерел

1. Мелень О. В., Майструк О. Д. Особливості організації обліку власного капіталу підприємств. *Бухгалтерський облік, аналіз та аудит*. 2018. Вип. 18. С. 371–375.
2. Слесар Т. М., Шара Є. Ю. Організація технології облікового процесу власного капіталу. *Вісник економіки*. 2021. Вип. 2. С. 145–159.
3. Приймак С. В., Волкова О. А. Діагностика фінансової стійкості підприємств в умовах посилення глобальної конкуренції. *Економіка та суспільство*. 2021. Вип. 30. С. 1–8.

ТЕОРЕТИЧНА СУТНІСТЬ ПОНЯТТЯ «ОСНОВНІ ЗАСОБИ»

Виробнича діяльність підприємства починається лише при наявності в обліку основних засобів: починаючи від будівель та споруд, де усе відбувається, закінчуючи інструментами та приладами, які використовуються у виробництві. Організація обліку основних засобів з кожним роком зазнає незначних змін. Це обумовлено їх складною структурою та виникненням нових способів ефективного використання у процесі експлуатації.

Протягом конкретного періоду використання основні засоби зношуються, таким чином зменшується їх первісна вартість, а за допомогою нарахування амортизації частина вартості переноситься на продукт, який виготовляється за допомогою цих засобів. Основні засоби мають безпосередній вплив на виготовлену продукцію, чи послуги, які надаються. Тому чим ефективніше використовуються основні засоби, тим більший прибуток буде від виробничої діяльності.

Першочерговим документом, який розкриває методологічні засади формування інформації про основні засоби, в Україні є – Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 7 «Основні засоби» [1]. Згідно цього положення, основні засоби – матеріальні активи, які підприємство утримує з метою використання їх у процесі виробництва / діяльності або постачання товарів, надання послуг, здавання в оренду іншим особам або для здійснення адміністративних і соціально-культурних функцій, очікуваний строк корисного використання (експлуатації) яких більше одного року (або операційного циклу, якщо він довший за рік) [1].

Незважаючи на законодавчі визначення терміну, деякі вчені-економісти мають свою думку з приводу цього терміну, через те, що вивчають облік основних засобів з різних точок зору. Розглянемо декілька тлумачень терміну «основні засоби» в табл. 1.

Таблиця 1

Трактування поняття «основні засоби»

Автор	Визначення поняття
Бутинець Т. А. [2]	1) Основні засоби як вкладений капітал, і, відповідно, повинні обліковуватися за собівартістю і їх можна порівняти до витрат майбутніх періодів (динамічний баланс); 2) основні засоби як ресурс, що знаходиться на підприємстві (статичний баланс).
Гетьман О. О. [3]	Основні фонди – це засоби праці, що беруть участь у виробництві тривалий час (більше 365 днів), не змінюють своєї речовинної форми і переносять свою вартість на щойно виготовлений продукт частинами, по мірі їх зносу (шляхом амортизаційних відрахувань).

Гречко С. М. [4]	Основним засобом визнається той необоротний актив, що призначений для господарської діяльності, тобто планується використовувати в господарській діяльності.
Довгалюк Н. В. [5]	Основні засоби – матеріальні активи підприємства будь-якої форми власності, що неодноразово беруть участь у виробничих циклах, зберігають свою натуральну форму, переносячи свою вартість на вироблену продукцію частинами, строк використання яких перевищує один рік (або операційний цикл), призначені для експлуатації самим підприємством, для надання в оренду іншим фізичним чи юридичним особам, що в сукупності дає змогу підприємству одержувати економічну вигоду.
Неміш Ю. В. [6]	Основні засоби – це вартісно виражені ресурси, які утримуються суб'єктом господарювання з метою використання в процесі виробництва, постачання товарів і послуг, надання в оренду іншим особам або для здійснення адміністративних чи соціально-культурних функцій, очікуваний строк експлуатації яких становить не менше одного року чи визначається межами операційного циклу понад один рік, вартість яких зменшується в процесі використання.
Сук Л. К., Сук П. Л. [7]	Основні засоби підприємства, установи – це сукупність матеріально-речових цінностей, що діють у натуральній формі протягом тривалого часу як у сфері матеріального виробництва, так і у невиробничій сфері.

Отже, вітчизняні вчені обов'язково спираються на нормативні документи при визначенні поняття «основні засоби», але для більшої деталізації вносять свої корективи до тлумачення. О. О. Гетьман та А. М. Михайлов приділяють більше уваги до мінімального строку використання основних засобів та на амортизаційні відрахування, які переносяться на виготовлений продукт. С. М. Гречко та Л. К. Сук наголошують на матеріально ціннісний характер засобів, як у виробничій так і невиробничій сфері, спрощуючи інші деталі. Н. В. Довгалюк та Ю. В. Неміш наділяють увагою здатність основних засобів приносити економічну вигоду підприємству від оренди та адміністративних послуг.

Узагальнивши наукові трактування поняття «основні засоби», можна зробити висновок, що основні засоби – це матеріальні активи, що відповідають класифікації згідно чинного законодавства, вартістю більше 6000 грн та строком корисного використання більше одного року, які після закінчення виробничого циклу чи року служби приносять економічну вигоду. Якщо установі для цілей оподаткування потрібно визначити, чи є об'єкт основним засобом, то необхідно користуватися критерієм, наведеним у п. 14.1.138 Податкового кодексу України – 20000,00 грн [8].

Список використаних джерел

1. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку в державному секторі 7 «Основні засоби»: наказ Міністерства фінансів України від 27.04.2010 № 92. URL: [http:// zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0288-00](http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0288-00).
2. Бутинець Т. А. Основні засоби: точка зору економіста. *Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу*. 2012. № 2(23). С. 22–36.
3. Економіка підприємства: навч. посіб. / О. О. Гетьман, В. М. Шаповал. Київ: Центр учбової літератури, 2010. 488 с.
4. Гречко С. М. Особливості визнання основних засобів в цілях бухгалтерського обліку та оподаткування. *Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу*. 2011. № 3(21). С. 23–31.
5. Даниленко О. Шляхи удосконалення організації обліку основних засобів та інвестиційної нерухомості. *Аудитор України «Облік і звітність»*. 2015. № 6(235). С. 34–40.
6. Неміш Ю. В. Поняття «основні засоби» у сучасних наукових дослідженнях. *Аграрна економіка*. 2012. № 3–4 (Т. 5). С. 181–187.
7. Фінансовий облік: навч. посіб. / Л. К. Сук, П. Л. Сук. Київ: Знання, 2012. 647 с.
8. Кодекс податковий України № 2755-VI від 02.12.2010, редакція № 2654-IX, 2888-IX від 01.04.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>.

Анастасія Благополучна

ПРЕМІУМ ШОКОЛАД ІЗ ВИНА ЯК ПРОДУКТ БЕЗВІДХОДНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Темний шоколад користується популярністю протягом кількох десятиліть завдяки своїй величезній користі для здоров'я. Він містить кілька корисних для здоров'я факторів (біоактивні компоненти – поліфеноли, флавоноїди, проціанідини, теоброміни тощо, а також вітаміни та мінерали), які позитивно модулюють імунну систему людини. Він захищає від серцево-судинних захворювань, певних типів раку та інших розладів, пов'язаних із мозком, таких як хвороба Альцгеймера, хвороба Паркінсона тощо [1].

Темний шоколад вважається функціональною їжею завдяки своїм протидіабетичним, протизапальним і антимікробним властивостям. Він також відіграє добре відому роль у контролі ваги та зміні ліпідного профілю до здорового напрямку. Але під час обробки чорного шоколаду втрачається ряд поживних речовин (поліфенол, флавоноїди, флаван-Зол,

аскорбінова кислота та тіамін). Таким чином, збагачення буде ефективним методом підвищення загального вмісту поживних речовин, а також зробити темний шоколад самодостатнім [2].

У 2022 році каліфорнійські винороби поєднали свою пристрасть до вина, шоколаду та екологічності, щоб створити Vine to Bar – темний шоколад преміум-класу, який містить суперпродуктовий інгредієнт WellVine Chardonnay Marc [3].

Vine to Bar виробляє шоколадні плитки з унікальним наповненням, які відзначають класичне поєднання та водночас максимально використовують побічний продукт процесу виноробства. Темний шоколад бренду виготовляється з вижимки Шардоне, насиченого поживними речовинами та природно солодкого супродукту виробництва виноградного соку для виноробства Шардоне. Вижимка Шардоне складається з виноградної шкірки, кісточок і стебел, і ці плитки шоколаду допомагають дати нове життя залишкам здорових харчових інгредієнтів.

Усі шоколадні батончики Vine to Bar містять вижимку шардоне, а доступні сорти включають терпку вишню та какао-крупку та мигдаль з рожевою гімалайською сіллю [4].

Перероблений із відпрацьованого винограду в процесі виноробства, Chardonnay Marc пом'якшує гіркі ноти насиченого чорного шоколаду та містить корисні поживні речовини, які можуть сприяти покращенню здоров'я кишечника та серця, створюючи для приємні враження.

Ідея створення такого шоколаду народилася завдяки баченню виноробів, які витратили більше десяти років, працюючи над тим, щоб вловити яскравість пресованого винограду в інгредієнті, який одного дня покращить багато різних продуктів. Будучи двома найвідомішими продуктами бродіння, вино та шоколад завжди були природною парою. Vine to Bar покращує враження від темного шоколаду та добре поєднується з винами від білих до рожевих і більш традиційних червоних.

«Chardonnay Marc» надає продукту Vine to Bar природну солодкість, яка пом'якшує гірчинку темного шоколаду. Результатом є темний шоколад преміум-класу зі смаком, збалансованим натуральною фруктовістю винного винограду. Шоколад Vine to Bar містить 100% чисте какао-масло, натуральні ароматизатори та інгредієнти, а також не містить пальмової олії, сої та ГМО.

Список використаних джерел

1. Samanta, S., Sarkar, T., Chakraborty, R., Rebezov, M., Shariati, M. A., Thiruvengadam, M., & Rengasamy, K. R. Dark chocolate: An overview of its biological activity, processing, and fortification approaches. *Current Research in Food Science*. 2022. Vol. 5. P. 1916–1943.
2. Kowalski, R., Rosochacki, M., Wyrostek, J., & Islam, M. T. Evaluating the Quality of Raw Chocolate as an Alternative to Commercial Products.

Applied Sciences. 2023. Vol. 13(3). P. 1274.

3. Vine to Bar Chocolate. URL: <https://www.vinetobar.com/>
4. Vine to Bar blends wine, chocolate and sustainability. URL: <https://in-confectionery.com/vine-to-bar/>

Вероніка Бондар

ДЖОХАР ДУДАЄВ – ЯК УСОБЛЕННЯ СВОБОДИ

В умовах розвитку сучасної історичної науки важливе місце належить дослідженням, присвяченим відомим діячам та діячкам. В теперішній час, зосереджено увагу на військових лідерах, які боролися за волю та незалежність своїх земель. Після повномасштабного вторгнення росії на територію України, привабливою для істориків є постать Джохара Дудаєва, який виборював незалежність Чеченської Республіки та протистояв російській агресії.

Джохар Дудаєв – перший президент вільної Чечні, видатний син і герой чеченського народу, батько чеченської державності. Він вражав силою свого духа та гострим розумом. Джохар запам'ятовувався цьому світові своїми потужними цитатами, які згодом стали крилатими фразами. Наприклад, відповідаючи на питання журналіста, чи хотів би він зустрітися із Єльциним, Дудаєв відповів: «Бажання такого не маю, а потреба є». Не даремно його вважають також і лицарем свободи, бо саме так він висловлювався про неї під час інтерв'ю: «Свобода річ дуже дорога, щоб спробувати її досягнути дешевою ціною. Краще померти ніж бути не вільним» [3].

Джохар Дудаєв народився 15 лютого 1944 року в селі Ялхорой колишньої Чечено-Інгушської Автономної Радянської Республіки. Будучи немовлям, за сталінським указом, його вислали разом зі своїм багатостраждальним народом до засніженого Казахстану [1, с. 5].

Дитинство Дудаєва пройшло в місті Шимкент (Казахстан). Він виріс на історіях мами про Чечню і був вихований хорошим мусульманином, попри всі заборони того часу. Джохар був розумною дитиною. Після завершення середньої освіти в Чечні він навчався на фізико-математичному факультеті у Владикавказі (1960 р.), далі вступив до Тамбовського військового льотного училища (1962 р.), а у 1966 році закінчив пілотно-технічний факультет дальньої авіації. Згодом, одружився на дочці російського офіцера, поетесі Аллі. В 1969 році в них народився первісток Овлур, у 1973 році донька Даана та 1983 року син Дегі.

Дудаєв стає першим в історії чеченським генералом радянських військ. Починаючи з 1962 року, він отримував звання за званням і зрештою, став генерал-майором. Так, хлопчик-вигнанець з «генерала

піщаних кар'єрів», пройшовши через найжорстокіші випробування, стає першим чеченським генералом елітних частин військово-повітряних сил СРСР. Тільки невтомною, напруженою працею, втративши практично всякий страх перед смертю, жахливим зусиллям волі йому вдалося прорватися крізь заборонені «для чеченців» кордони [1, с. 5].

Перший опір Дудаєва проти росіян почався, коли він не виконав накази, дані під час повстань за незалежність Естонії та країн Балтії, де він був бригадним генералом у 1986 році. Радянська влада хотіла, щоб Дудаєв застосував силу для придушення заворушень, але генерал не підкорився наказам, заявивши, що «він не буде скидати бомби на людей, які борються за свою незалежність». Естонський народ називав Дудаєва героєм і висловлював свою любов до нього. Він коментував це так: «Я проти війни, але боротися з несправедливістю – мій характер» [5, с. 4].

Повстання Дудаєва проти російської армії зробило його персоною нон грата в російській армії. Тоді він на запрошення Яндарбієва звільнився з російського війська, повернувся на Батьківщину та розпочав боротьбу за незалежність Чечні. Мрією Джохара було об'єднати народи Північного Кавказу, створити незалежну державу та вийти з-під панування росії, яка ув'язнила народ цієї країни на їхній же землі.

Джохар Дудаєв був обраний президентом вільної Чечні в 1991 році. Однак росія відмовилася визнати незалежність Чеченської Республіки Ічкерія, об'єднаної Чечні та Інгусетії. Тому в 1993 році Дудаєв проголосив суверенітет Чечні.

Після цього президент Росії Борис Єльцин 29 листопада 1994 року поставив ультиматум і оголосив, що протиборчі сторони мають скласти зброю протягом 48 годин, інакше він оголосить надзвичайний стан у Чечні та почне військові дії. Поки тривали переговори між російськими і чеченськими представниками, вранці 11 грудня 1994 року російські війська увійшли в Чечню.

Російська авіація завдала ударів з повітря по місцях проживання цивільного населення. Армія, яка за кількістю солдатів і озброєння була сильнішою за чеченську, нашттовхнулася на великий опір у Грозному. Чеченці тривалий час не здавали місто росіянам, всупереч обмеженим ресурсам. Однак, щоб запобігти подальшому руйнуванню міста бомбами, містяни відступили в гори й почали застосовувати партизанську тактику. Така стратегія завдала великих втрат росіянам. Наперекір росії, у якої були різні можливості, чеченські бойовики, які не мали нічого більшого ніж їхня віра, провели дуже успішні операції під час війни [4, с. 2].

Перед президентськими виборами великі втрати росіян у сутичці з чеченцями призвели до пониження популярності Єльцина. Політик віддав наказ про вбивство Дудаєва, як для підвищення його популярності в очах громадськості, так і для того, щоб зламати чеченський опір.

21 квітня 1996 року під час телефонної розмови в селі Гехі-Чу на

заході Чечні супутником було виявлено місцеперебування Джохара Дудаєва, таким чином росіяни змогли дістатися до координат Дудаєва та обстріляли його ракетами. Після нападу Джохар Дудаєв помер [2, с. 1–2].

Отже, Джохар Дудаєв був президентом, який любив свій народ і йому відповідали взаємністю. Політик, що став жертвою системи і чия постать ще не раз стане темою обговорення серед науковців. Він пішов проти росії і поплатився за це життям, але його жертва не була даремною.

Список використаних джерел

1. Дудаєва Алла. *Мільйон перший*. Львів: Астролябія, 2016. 336 с.
2. Історична правда. Як убили Дудаєва. 15 років тому загинув перший президент Чечні. Історична правда. URL: <https://www.istpravda.com.ua/digest/4db02f2568a49/> (дата звернення: 30.03.2023).
3. Крицький В. Джохар Дудаєв. Полтавський період життя першого президента Чеченської Республіки Ічкерія. ЗМІСТ. URL: <https://zmist.pl.ua/publications/dzhohar-dudajev-poltavskii-period-zhittya-pershogo-prezidenta-chechenskoji-respubliki-ichkeriya> (дата звернення: 30.03.2023.)
4. Celik G. 26 years since assassination of Dzhokhar Dudayev, symbol of independence struggle in Chechnya. Anadolu Ajansı. URL: <https://www.aa.com.tr/en/life/26-years-since-assassination-of-dzhokhar-dudayev-symbol-of-independence-struggle-in-chechnya/2570468> (дата звернення: 30.03.2023).
5. Okur M. Milyon birinci: Cahar Dudayev. Gzt. URL: <https://www.gzt.com/mecra/milyon-birinci-cahar-dudayev-3401067> (дата звернення: 30.03.2023).

Катерина Бондаренко

ШЛЯХИ ОРГАНІЗАЦІЇ КОРЕКЦІЙНО-ЛОГОПЕДИЧНОГО СУПРОВОДУ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ В УМОВАХ ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ З ІНКЛЮЗИВНОЮ ФОРМОЮ НАВЧАННЯ

Останнім часом в нашій та інших країнах світу спостерігається така тенденція погіршення здоров'я дітей: 70% випадків немовлята народжується з перинатальною патологією, у 60–75% фіксуються порушення розвитку раннього віку [3, с. 2]. Згідно даних Держкомітету України практично кожна дитина страждає не менш ніж на один психічний розлад, кожна п'ята має когнітивні, поведінкові, емоційні проблеми або ж мовленнєві порушення [1, с. 109–110]. Тож переважно в більшості випадків дана група дітей потребує необхідної допомоги спеціалістів.

Тому на сьогоднішній день гостро піднімається проблема корекційно-логопедичного супроводу. Актуальність розвитку системи супроводу дітей з особливими освітніми потребами обґрунтовано в дослідженнях

В. Бондар, Е. Данілавичюте, С. Єфімова, А. Колупаєва, Н. Софій, Д. Шульженко та ін. Такі вчені, як Л. Вавіна, В. Кисличенко, С. Конопляста, Ю. Рібцун, М. Рождественська, О. Романенко Н. Жукова, О. Корнєв, О. Мастюкова, В. Сорокін, Т. Філічева, Л. Шипіцина та інші працювали над створенням та удосконаленням системи психолого-педагогічно та, в основному, логопедичного, супроводу сімей, які виховують дітей з вадами мовлення [6, с. 145].

Дослідження вчених доводять важливість даного супроводу дітей та їх сімей. Проте не повністю розглянутий та вивчений аспект організації корекційно-логопедичного супроводу дітей з ООП в закладах дошкільної освіти з інклюзивною формою навчання.

Логопедичний супровід є структурним компонентом психолого-педагогічного супроводу, проте співвідносно всім підсистемам, він залишається самостійним напрямом зі своїми методологічними засадами, специфічними завданнями, метою та шляхами вирішення [4, с. 10].

У системі організації та забезпечення логопедичного супроводу у закладах дошкільної освіти з інклюзивною формою навчання, логопед виконує ряд функцій, а саме:

- організація сприятливого мовленнєвого середовища;
- формування логопедичної компетентності;
- збудження процесів формування мовлення;
- запобігання порушень мовлення;
- контроль за перебігом розвитку мовлення та забезпечення надання своєчасної логопедичної допомоги;
- консультативна допомога батькам.

Також логопед у своїй діяльності здійснює наступні напрями роботи:

- Діагностичний напрямок.
- Корекційний напрямок.
- Аналітичний напрямок.
- Консультативно-просвітницький та пропедевтичний напрямок [5, с. 88–89].

Логопедичний план корекційно-розвиткової роботи розробляється згідно таких програм:

- 1) Програма розвитку дитини дошкільного віку «Українське дошкілля» / О. Білан;
- 2) Комплексна програма розвитку дітей дошкільного віку із ЗПР від 3 до 7 років «Віконечко» / за ред. Л. Прохоренко;
- 3) Комплексна програма розвитку дітей дошкільного віку з аутизмом «Розквіт» / Наук. кер. та заг. ред. Т. Скрипник і т. д.);
- 4) Програма розвитку дітей дошкільного віку з порушеннями слуху (глухі, зі зниженим слухом, з кохлеарними імплантами) / за редакцією К. Луцько.

Всі ці програми рекомендовані інклюзивно-ресурсним центром та враховують сучасні тенденції щодо інклюзивної освіти дітей з ООП, а також новітніх підходів до навчання та розвитку цієї категорії дітей [8, с. 485].

Успішність корекційно-логопедичної роботи залежить від: чіткої організації дітей у період їхнього перебування в ЗДО, правильного розподілу навантаження протягом дня та узгодження і наступності в роботі логопеда і вихователя. У процесі організації логопедичної роботи важливо опиратись на загальнодидактичні (науковості, доступності поданого матеріалу, систематичності та послідовності, наочності, активності та індивідуального підходу до кожної дитини) та спеціальні принципи (розвитку, зв'язку мовлення з іншими психічними процесами, комплексності, системного та діяльнісного підходу) [7].

Також дуже важливим елементом корекційно-логопедичного супроводу є надання логопсихологічної допомоги батькам. Науковці стверджують, що найважливішою складовою логопедичного супроводу є спільна робота логопеда та сім'ї дитини, починаючи з раннього віку. Адже ефективність подолання мовленнєвого порушення залежить від активної участі батьків, які зможуть закріпити отримані під час занять з логопедом знання, мовленнєві навички та уміння в повсякденному житті, використовуючи для цього побутові речі, режимні моменти, піклування за рослинами та тваринами, прогулянки, екскурсії, відвідування театру тощо [4, с. 10]. Тому логопеду необхідно застосовувати такі форми роботи з батьками як:

- логопедичні лекції;
- консультації
- інтерактивні заняття, логотренінги;
- групові та індивідуальні заняття з батьками тощо.

Отже, корекційно-логопедичний супровід дітей з особливими освітніми потребами в закладах дошкільної освіти з інклюзивною формою навчання є досить важливим та потребує детальнішого вивчення з боку науковців. Щоб надання логопсихологічної допомоги дітям з особливими освітніми потребами та їхнім сім'ям було успішне, логопеду необхідно правильно організувати свою роботу з усіма учасниками корекційно-логопедичного супроводу.

Список використаних джерел

1. Кисличенко В. Актуальні питання логопедичного супроводу у сучасних умовах. *Спеціальна освіта: проблеми та перспективи: матеріали XIV-ї Міжнародної науково-практичної конференції (15–16 квітня 2021 р.)*. 2021. 197 с.
2. Кисличенко В. А. Логопедичний супровід сім'ї в умовах груп корекції

- мовлення. *Актуальні питання корекційної освіти* (педагогічні науки): збірник наукових праць: вип. 7, у 2 т., т. 1 / за ред. В. М. Синьова, О. В. Гаврилова. Кам'янець-Подільський: ПП Медобори-2006, 2016. С. 176–185.
3. Кисличенко В. А. Логопедичний супровід сім'ї, в якій виховується дитина з порушеннями мовлення: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.03. К., 2011. 20 с.
 4. Кисличенко В. А. Логопедичний супровід як інноваційний підхід до корекції порушень мовлення. *Теоретичні і практичні наукові інновації*. 2015. С. 9–13.
 5. Компанець Н. М., Луценко І. В., Коваль Л. В. Організаційно-методичний супровід дитини з особливими освітніми потребами в умовах ДНЗ: навч.-метод. посіб. Київ: Атопол, 2018. 100 с.
 6. Ласточкіна О. В. Сучасні напрями роботи з сім'єю, що виховує дитину з порушеннями мовлення. *Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського. Педагогічні науки*. 2019. № 3. С. 144–149.
 7. Нікіщенко Г. Підготовка дітей з вадами мовлення в компенсуючому дитячому садку (групі). *Дитячий садок*. 2005. № 35. Вкладка.
 8. Токар Н. І. Логопедичний супровід дітей з ООП в закладах дошкільної освіти. *Інтеграція як освітня стратегія модернізації дошкільної освіти*: збірник наукових праць [ред. кол.: В. І. Очеретянко (гол.) та ін.]. Хмельницький: ХОШПО, 2019. 550 с.

Ірина Борушко

ПЕДАГОГІЧНИЙ АРТИСТИЗМ ЯК ПРОФЕСІЙНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ МУЗИКАНТА-ПЕДАГОГА

Принципи гуманізації освіти третього тисячоліття направлені на створення сприятливих умов підготовки фахівців нової генерації. Сьогодні на особливу увагу заслуговує питання професійної підготовки майбутнього музиканта-педагога, який має успішно конкурувати в країні, де вже більше року йде повномасштабна війна.

У сучасного вчителя з'являються нові задачі, які вони мають вирішити, наприклад, опанувати технічні засоби навчання, які так необхідні при дистанційному навчанні. Раніше вчитель був просто джерелом інформації для дитини, а зараз – педагог, наставник, друг, коуч, порадник, людина, що надихає, розуміє та поважає учнів, розкриває потенціал, підтримує у будь-якій ситуації. Вчитель має бути прикладом для дитини: освіченим, компетентним, різносторонньо розвиненим, кмітливим та креативним, також творчою особистістю, яка вмє яскраво й

переконливо передавати почуття, поєднувати логічне та образне мислення, розвивати інтуїцію, вміння імпровізувати та володіти педагогічним артистизмом.

Розвиток педагогічного артистизму вчителя заслуговує на особливу увагу і саме від його рівня майстерності залежить на якій ноті пройде урок, з яким настроєм будуть навчатися учні, які емоції вони будуть переживати.

Педагогічний артистизм досліджували з філософської точки зору: В. Іванов, М. Бердяєв, Я. Пономарьов та ін., з психологічної: О. Леонтьєв, Л. Виготський, Б. Ананьєв. Педагогічний артистизм як красу внутрішнього світу вчителя вивчали В. Загвязський, І. Кривонос, Є. Ільїн, А. Макаренко та ін. Педагогічний артистизм майбутніх педагогів-музикантів досліджували: Т. Багрій, О. Булатова, Ч. Гуй та ін.

У своєму дослідженні А. Добридень стверджує, що «сучасний педагог – це духовно-моральна, свідомо-стійка та інтелектуально-багата особистість, яка прагне до постійного саморозвитку. При вивченні педагогічної творчості виникає проблема формування артистизму – важливої професійної якості особистості, що сприяє успішній самореалізації і вирішенню професійно-творчих завдань» [4].

Артистизм – це багатство і краса внутрішнього світу педагога, уміння вирішувати завдання, проектувати майбутнє, представляти його в образах, використовувати фантазію та інтуїцію, гармонійно поєднувати логічне і естетичне [1, с.84].

В словнику іншомовних слів, слово артистизм (фр. *artistique* – художній) визначається як притаманний артистові, майстерний, мистецький [6].

Поняття «артистизм» розглядало багато дослідників, наприклад М. Давидов бачить артистизм як органічне поєднання зовнішньої театральності і глибокого музикування на сцені у процесі комунікативного самовираження і психічного спілкування музиканта з аудиторією [3, с. 64].

С. Клубкова трактує артистизм як складну систему якостей особистості, що включає уміння, навички, спеціальні здібності перевтілюватися в нові образи при високій професійній майстерності, сприяє вільному творчому самовираженню [5, с. 185].

Педагогічний артистизм дуже важливий у професії музиканта-педагога. Музиканту мало мати музичний слух, музичну пам'ять, відчуття ритму та темпу, він обов'язково повинен бути емоційним та артистичним. Саме артистизм допомагає музиканту вжитися в роль, відчути музичний твір, епоху, стиль та передати ці емоції глядачеві. Якщо розглянемо особистість диригента, то для нього мало володіти вище перерахованими якостями. Диригент – це людина, яка володіє своїми жестами, рухами, обличчям, емоціями, вміє контролювати не тільки себе, а й керувати іншими.

Перед виступом на публіці диригент та виконавці мають налаштувати себе до того, що безліч людей будуть дивитися, слухати та

оцінювати їх виступ, «увійти в роль», заспокоїтися, щоб всю енергію, всі емоції передати глядачам на сцені, а не пережити їх ще до виступу.

Важливим моментом у роботі диригента з хором є невеличка «психологічна пауза». Вона потрібна як для хору так і для диригента. За допомогою цієї паузи, хористи та диригент можуть налаштувати себе на роботу, налаштуватися на образ твору. Ось таку паузу можна також віднести до педагогічного артистизму.

Педагогічний артистизм – це складний процес, який об'єднує фізичні, психологічні та духовні можливості педагога-хормейстера. Студенти мають не тільки вивчити мелодію та слова пісні, а й знати історію написання твору, виконавський стиль композитора, характерні особливості, розуміти виконавські складнощі, який має бути характер, які емоції повинен пережити диригент, виконуючи цей музичний твір.

Педагогічний артистизм є не тільки одним із зовнішніх факторів людини (жести, інтонація, міміка тощо), а й вміння перелаштовуватися на новий образ, нові ситуації. Багато вчених пов'язують педагогічний артистизм з уміннями педагога та розглядають як професійну особливість, яку можна утворити при підготовці вчителів [2, с. 43–49]. Якщо вчитель втрачає здатність регулювати освітній процес, то невидимий зв'язок між вчителем та учнями зникає і тоді педагог має тільки зовнішній контроль, а не самоконтроль [7, с. 29].

Для розвитку артистизму потрібно збагачувати свій виконавський досвід, відвідувати концерти, вистави, брати участь у концертах, конкурсах, фестивалях. Під час виступу, виконавець зосереджується на своєму виконанні та ідеалізує його, виправляє помилки. Один із способів виправити свої помилки – це записати свій виступ на відео та переглянути його. Виконавець побачить та проаналізує свої помилки та зможе більш точно виправити їх.

У кожного фахівця різний рівень педагогічної майстерності, педагогічного артистизму, тому ми маємо постійно навчатися, покращувати свої знання, вміння та навички. Сучасний світ вимагає від нас тримати наш мозок в тонусі, йти в ногу з часом, прагнути до нових знань, щоб в майбутньому бути конкурентноспроможними.

Отже, в результаті нашого дослідження з'ясовано, що опанування професії вчителя музичного мистецтва передбачає формування та розвиток інтуїції, емоційності, креативності, емпатії, уяви, здібності до імпровізації та інших якостей, які є основою педагогічного артистизму, який в свою чергу являється складовою професійної компетентності музиканта-педагога.

Список використаних джерел

1. Абрамян В. Ц. Театральна педагогіка. К.: Лібра, 1996. 224 с.
2. Внукова О. М. Розвиток артистизму як необхідної складової педагогічної майстерності майбутніх інженерів-педагогів. *Гуманітарний вісник*

- ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди». К.: Гнозис, 2015. Додаток 2 до Вип. 35, Т. IV(16): Тематичний випуск «Міжнародні Челпанівські психолого-педагогічні читання». С. 43–49. URL: <https://er.knutd.edu.ua/bitstream/123456789/1280/1/%D0%92%D0%BD%D1%83%D0%BA%D0%BE%D0%B2%D0%B0%20%D0%A0%D0%BE%D0%B7%D0%B2%D0%B8%D1%82%D0%BE%D0%BA%20%D0%B0%D1%80%D1%82%D0%B8%D1%81%D1%82%D0%B8%D0%B7%D0%BC%D1%83.pdf>
3. Давидов М. Наукова термінологія в музичній педагогіці. *Часопис НМАУ ім. П. І. Чайковського*. 2009. № 1(2). С. 63–82.
 4. Добридень А. В. Формування педагогічного артистизму майбутнього вчителя початкової школи. URL: <http://dspace.udpu.edu.ua:8181/handle/6789/9101>
 5. Клубкова С. А. Артистизм майбутнього вчителя музичного мистецтва як компонент готовності до хормейстерської діяльності. *Актуальні питання мистецької освіти та виховання*. 2019. Вип. 1–2(13–14). С. 184–185.
 6. Лук'янюк В. М. Словник іншомовних слів, 2001–23. URL: <https://www.jnsm.com.ua/cgi-bin/u/book/sis.pl?Article=1965&action=show>
 7. Педагогічна майстерність: підручник / І. А. Зязюн, Л. В. Крамущенко, І. Ф. Кривонос та ін.; за ред. І. А. Зязюна. К.: Вища шк., 1997. 349 с. URL: <http://kipt.com.ua/wp-content/uploads/2018/12/%D0%BF%D1%96%D0%B4%D1%80%D1%83%D1%87%D0%BD%D0%B8%D0%BA-%D0%9F%D0%95%D0%94%D0%90%D0%93%D0%9E%D0%93%D0%86%D0%A7%D0%9D%D0%90-%D0%9C%D0%90%D0%99%D0%A1%D0%A2%D0%95%D0%A0%D0%9D%D0%86%D0%A1%D0%A2%D0%AC.pdf>

Катерина Броїло

ЕКОНОМІЧНЕ СТАНОВИЩЕ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ

З початком конфлікту на сході України в 2014 році економіка нашої країни стала зазнавати значних збитків та змін. А з початком військової агресії з боку Росії Україна отримала масштабні руйнування, в результаті чого економічний прогрес, якого було досягнуто упродовж останніх років, знищено повністю.

Стан економіки України зазнав занепаду через руйнування енергетичної інфраструктури, пошкодження та знищення промислових підприємств, блокування портів.

Головними наслідками економічної кризи в Україні, спричиненої війною, є:

1. Зменшення або втрата інвестицій, погіршення бізнес-клімату, що, в свою чергу, обмежує розвиток підприємництва та зменшує виробництво.

Відмова інвесторів від інвестування в українську економіку, спричинена великим фактором ризику щодо вкладення капіталу до економіки країни, в якій триває військовий конфлікт. За даними Міністерства фінансів України прямі іноземні інвестиції в Україну у 2022 році зменшилися на 92,8% [1].

2. Зростання інфляції внаслідок зниження виробництва та підвищення цін на енергетичні ресурси та інші важливі товари. Згідно зі звітом Держстату рівень інфляції в Україні в 2022 році становив 26,6%, що більше на 10% ніж у 2021 році [2].

3. Втрата ринків збуту продукції внаслідок запровадження санкцій проти Росії. Співпраця з російським ринком була важливою для багатьох українських підприємств.

4. Підвищення рівня безробіття населення внаслідок скорочення виробництва. Адже війна знижує ділову активність бізнесу в умовах високих ризиків діяльності і вимушеної міграції населення у більш безпечні регіони. У Звіті НБУ рівень безробіття за 2022 році оцінено в 25–26% [4], що на 16% вище, ніж у 2021 р. [3].

5. Падіння економіки: Україна зазнала значного зниження економічного зростання. Війна знижує попит на товари і послуги, призводить до зменшення інвестицій та зниження кількості працівників. Міністерство економіки оцінює падіння ВВП України за 2022 рік на рівні 30,4% ($\pm 2\%$) [5].

6. Збільшення витрат на оборону можуть збільшити дефіцит держбюджету через внутрішні запозичення.

Слід відмітити, що в результаті російського вторгнення кожна галузь в країні зазнала втрат через порушення логістичних маршрутів, руйнування виробничих комплексів та інфраструктури.

Збройна агресія, масове переміщення населення, зниження виробництва та падіння економічної активності були основними факторами, які негативно вплинули на діяльність транспортної галузі. Так, за даними Державної служби статистики обсяги вантажообігу скоротилися на 42,7%, а пасажирообігу – на 50,4% порівняно з 2021 роком [5].

За даними Мінагрополітики, підприємства агропромислового комплексу у 2022 році зібрали понад 60 млн. тонн зернових та олійних культур, що майже удвічі менше, ніж було зібрано у 2021 році (108 млн. тонн) [7].

Як і більшість інших галузей, суттєвих втрат зазнало і будівництво, яке за підсумками 2022 року скоротилося на 65,3% порівняно з попереднім періодом [7].

Однією з небагатьох галузей, яка продемонструвала більш швидке пристосування до нових реалій та умов роботи, є роздрібна торгівля, оборот якої за підсумками 2022 року скоротився лише на 20,1% в порівнянні з 2021 роком, що є найменшими темпами падіння порівняно із іншими видами економічної діяльності [7].

Отже, слід зазначити, що станом на даний момент економічне

становище України є складним, але попри масштабні знищення економіка працює і показує динаміку позитивних змін. Релоковані підприємства продовжують свою роботу, аграрії попри складнощі продовжують експортувати продукцію, банки здійснюють свою діяльність, держава отримує багатосторонню фінансову підтримку, яка надається частково у вигляді кредитів, міста у центральній частині України, на заході та частково на півдні живуть своїм життям.

Перспективи економіки України у наступні роки залежатимуть від закінчення бойових дій та початку відновлювальних робіт.

Список використаних джерел

1. Прямі іноземні інвестиції в Україну. *Мінфін*. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/fdi/> (дата звернення: 30.03.2023).
2. Дебет-Кредит. *Індекс інфляції (індекс споживчих цін) в Україні*. URL: <https://services.dtkr.ua/catalogues/indexes/3> (дата звернення: 30.03.2023).
3. Рівень безробіття в Україні. *Мінфін*. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/labour/unemploy/> (дата звернення: 30.03.2023).
4. Економічна правда. *Кількість безробітних в Україні*. URL: <https://www.erpravda.com.ua/news/2023/02/3/696678/#:~:text> (дата звернення: 30.03.2023).
5. Інтерфакс Україна. *Економіка*. URL: <https://bin.ua/news/economics/economic/291518-obsyag-perevezen-vantazhiv-u-2022-r-znizivsya-na.html> (дата звернення: 01.04.2023).
6. Укрінформ. У нацбанку пояснили значене падіння ВВП у 2022 році. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3670053-u-nacbanku-roasnili-znasne-padinna-vvp-u-2022-roci-vinna-masova-migracia.html#:~:text> (дата звернення: 31.03.2023).
7. Інформація Міністерства фінансів України про виконання Державного бюджету України за 2022 рік. *Мінфін*. URL: https://mof.gov.ua/storage/files/%D0%86%D0%BD%D1%84%D0%BE%D1%80%D0%BC%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%8F_%D1%89%D0%BE%D0%B4%D0%BE_%D0%B2%D0%B8%D0%BA%D0%BE%D0%BD_%D0%94%D0%91%D0%A3_%D0%B7%D0%B0_2022_%D1%80%D1%96%D0%BA_01_03_2023.doc.pdf (дата звернення: 01.04.2023).

Саміра Бучок

ФРАНЦУЗЬКЕ ПРОСВІТНИЦТВО ХVІІІ СТ. ТА ЙОГО ВПЛИВ НА ЗАХІДНО-ЄВРОПЕЙСЬКУ КУЛЬТУРУ

У кризові та переломні моменти, які відбуваються у сучасному світі, актуалізується проблема збереження духовності та культурних надбань західно-європейської цивілізації. Одним із таких надбань є Просвітництво – складне та багатогранне явище не лише в історії західно-європейської, але й світової культури. Це була могутня ідейна течія, яка відображала

антифеодалні та антиабсолютистські прагнення освіченої частини населення Західної Європи у другій половині XVII – останній третині XVIII століття.

Важливі теоретичні та методичні висновки з історико-філософської та історико-культурної тематики доби Просвітництва містяться у працях П. Бейля, Г. Токвіля, Г. Лейбніца, Е. Берка, Е. Тарле, А. Люблінської та ін. Проте існує потреба в історико-культурному вивченні цієї наукової проблеми, що дозволяє продовжувати подальші наукові пошуки.

Просвітництво завжди наділяють рисами, характерними для європейської історії, культури та ментальності. Як відомо, цей культурний рух зародився в Англії у другій половині XVII ст., однак найчисленніша когорта просвітителів сформувалася у Франції в XVIII ст. і саме з цієї країни ідеї Просвітництва поширились по всій Європі [3, с. 69].

В основі світогляду французьких просвітителів була покладена концепція освіченого абсолютизму, гуманізму, критика церкви, патріотизм та утвердження громадянської самосвідомості. Їх представники стверджували, що світ, у якому вони жили, влаштований гармонійно та раціонально, а людина є досконалою істотою, наділеною від природи різноманітними талантами та здібностями. Також просвітителі вважали, що як у природі, так і в суспільстві та особистому житті людини діють однакові універсальні закони, – отож людина має їх пізнати та облаштувати відповідно своє життя. [2, с. 261].

З ідеологію французького Просвітництва тісно пов'язаний духовно-інтелектуальний феномен європейської культури другої половини XVIII століття – енциклопедизм. Автори «Енциклопедії» Дідро, Д'Аламбер, Монтеск'є, Вольтер, Руссо, Гольбах, Тюрго, Кене, Кондорсе та ін. стали опозицією віджилому феодальному режимові та захисниками прав та свобод людини. Енциклопедисти у своїх публікаціях популяризували наукові знання, сприяли піднесенню рівня освіченості та утвердженню у суспільстві ідей рівності та свободи [5].

Найвідоміший із французьких просвітителів, Вольтер (1694–1778), постійно критикував як монархію, так і католицьке духовенство з їх прагненнями до розкоші та збагачення за рахунок народу. Саме його ідеї визначили ідеологічне підґрунтя Великої французької буржуазної революції. Ідеалом філософа були суспільство й культура, засновані на так званих «природних законах», зокрема на любові до дітей та батьків, чесності, людяності. Враховуючи популярність Авторитет Вольтера як філософа та письменника у тогочасному західно-європейському суспільстві був незаперечним [1, с. 189].

Інший французький просвітитель, Шарль Монтеск'є (1689–1755), у своїх сатиричних творах на сторінках «Енциклопедії» висміював королівську сваволю, тягу до надмірної розкоші та засуджував непомірні податки для простолюдинів. Ідеал державного устрою філософ вбачав у конституційній монархії та поділі влади на три гілки – законодавчу

(парламент), виконавчу (монарх) і судову.

Жан Жак Руссо (1712–1778) був представником демократичного крила французького Просвітництва. У центрі уваги філософа були соціальні проблеми, зокрема шляхи подолання соціальної нерівності між людьми. Він вперше чітко сформулював буржуазно-демократичні вимоги рівності у своїй всевітньовідомій праці «Міркування про походження і підстави нерівності між людьми» [5]. Французьке Просвітництво відоме й іншими яскравими особистостями.

Спираючись на теоретичні положення англійського філософа XVII ст. Джона Локка, французькі просвітителі висунули ідею свободи, рівності та всебічного розвитку людини, яка знайшла втілення у «Декларації прав людини і громадянина» (1789), яка стала конституцією Франції. Просвітителі ідеологічно підготували Велику французьку буржуазну революцію. Здійснивши переворот у свідомості людей не лише французів, але й населення усєї Західної Європи та Америки [4, с. 69].

До середини XVIII століття традиції епохи Просвітництва мали суттєвий вплив і на повсякденне життя західно-європейського суспільства, що було пов'язано зі змінами у системі освіти – вона стала більш світською.

Загалом, французьке Просвітництво слід розглядати як особливий період в історії, під час якого відбулися революційні перетворення у всіх сферах суспільного життя, які спонукали європейські держави боротися проти феодального ладу, диктату церкви, безправ'я особистості. Йому був притаманний класичний раціоналізм, віра у прогрес суспільства та культури, антиклерикалізм, заклик до руйнування стереотипів, що перешкоджали розвитку людини і суспільства. Французькі просвітителі вірили в суспільні, гуманістичні ідеали, переконуючи, що саме культура має вдосконалити людину.

Таким чином, епоха Просвітництва мала великий вплив на розвиток західно-європейської культури. Внаслідок діяльності французьких філософів-просвітителів європейська спільнота отримала принципово нові підходи до розуміння філософських, етичних та естетичних проблем, які не втратили своєї актуальності й донині.

Список використаних джерел

1. Історія світової культури: навч. посіб. / за ред. Л. Т. Левчук. Київ: Центр учбової літератури, 2010. 400 с.
2. Культурологія / за ред. Т. Б. Гриценко. Київ: Центр учбової літератури, 2009. 392 с.
3. Культурологія: теорія та історія культури: навч. посіб. / за ред. І. І. Тюрменко. Київ: Центр учбової літератури, 2010. 370 с.
4. Музальов О. О. Культурологія: навч. посіб. для учнів, студентів і викладачів. Львів. 2012. 185 с.
5. Энциклопедия Дидро и Д'Аламбера: триумф просвещения. URL: <https://press-libfl.tilda.ws/enciklopediya-didro-i-dalambere-triumf-prosveshcheniya>

СОЦІАЛЬНА РЕАБІЛІТАЦІЯ ДІТЕЙ ТА МОЛОДІ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ: МІЖДИСЦИПЛІНАРНИЙ ПІДХІД

Сьогодні соціальна реабілітація дітей та молоді з особливими освітніми потребами є однією із актуальних послуг соціальної роботи. Організація та реалізація заходів із соціальної реабілітації вимагають співпраці та взаємодії з іншими організаціями, установами та підприємствами. Саме тому вважаємо, необхідним розглянути використання міждисциплінарного підходу у розв'язанні проблеми соціальної реабілітації дітей та молоді з особливими освітніми потребами.

Науковці, Н. Барна та А. Коротєєва, розуміють поняття «соціальна реабілітація» як «поновлення, включення в нормальний процес соціалізації хворих, осіб, що пережили стрес під час аварій, катастроф, стихійних лих тощо» [1, с. 104].

На думку О. Кравченко, соціальну реабілітацію варто «розглядати як ґрунтовний результат реабілітаційної діяльності, який може досягатися лише завдяки комплексу дій усіх видів реабілітації, оскільки лише під час їх спільної реалізації можливе істинне і повноцінне відновлення здібностей інваліда до соціального функціонування» [4, с. 93]. Також О. Кравченко зазначає, що «увесь комплекс заходів соціальної реабілітації має бути спрямований на відновлення і розвиток активного соціального суб'єкта, особистості, здатної до вольових зусиль, трудової мотивації, саморозвитку» [4, с.95].

На думку О. Кравченко, міждисциплінарний підхід в обґрунтуванні системи соціально-психологічної реабілітації необхідний задля синтезу й взаємозбагачення існуючих концепцій інклюзивного освітньо-виховного процесу [4].

О. Гордійчук вважає, що міждисциплінарність доцільно розглядати з кількох позицій, а саме:

1. «міждисциплінарність – взаємопроникнення, взаємозбагачення підходів і методів різних наук (дисциплін);
2. міждисциплінарність – це можливість виявити, розпізнати, сприйняти те, що було прихованим у надрах окремо взятої науки за умови використання методів та інструментарію інших наук;
3. міждисциплінарність – це запозичення взаємопов'язаними науками методів, інструментарію, результатів дослідження, використання їхніх теоретичних схем, моделей, категорій, понять;
4. міждисциплінарність – це не лише запозичення методів, інструментарію різних наук, а й інтеграція останніх у сенсі конструювання міждисциплінарних об'єктів, предметів, опрацювання яких дозволяє

отримати нове наукове знання;

5. міждисциплінарність – це науково-педагогічна новація, що породжує здатність побачити, розпізнати, сприйняти те, що є недоступним у межах окремо взятої науки з її специфічним, вузькоорієнтованим об'єктом, предметом і методами дослідження;

6. міждисциплінарність – у широкому, функціональному її розумінні – це синергія різних наук, що передбачає розвиток інтеграційних процесів, зростаючу взаємодію методів, інструментарію задля отримання нового наукового знання» [2].

На думку А. Філіпенка, основними факторами розвитку міждисциплінарності в науці та освіті є:

- «іманентна складність (комплексність) природи і суспільства;
- потреба у дослідженні проблем і питань, які неможливо здійснити в рамках окремих дисциплін;
- необхідність розв'язання соціальних проблем національного і глобального характеру;
- суперечливий розвиток нових технологій (цифрових)» [5].

Міждисциплінарність вживається в широкому та вузькому значеннях; у широкому значенні – включає в себе мультидисциплінарність та трансдисциплінарність; у вузькому – власне міждисциплінарність [5].

А. Філіпенко вважає, що епістемологічні виміри міждисциплінарності набувають вирішального значення в процесі утвердження нових підходів у навчанні та в наукових дослідженнях [5].

На думку А. Колот, міждисциплінарність на практиці реалізується у двох підходах:

- «міждисциплінарність є сполучною ланкою між різними науками, неформально об'єднує їх, не порушуючи їх індивідуальності, унікальності, своєрідності;
- міждисциплінарність постає як реальний інструмент об'єднання наук, появи інтегрованих продуктів, проектів, міждисциплінарних об'єктів дослідження» [3].

Отже, міждисциплінарність дає змогу більш ширше дослідити потенціал методології та пошуку тих методів, які сприятимуть розв'язанню проблеми. У межах однієї наукової дисципліни неможливо вивчити всебічно проблему. Однак проблема соціальної реабілітації вимагає детального та різнобічного дослідження, оскільки це впливає на пошук рішень та шляхів розв'язання цієї проблеми.

Список використаних джерел

1. Барна Н. В., Коротєєва А. В. Інклюзивно-реабілітаційний туризм: посібник. Київ, 2020. 124 с. URL: https://www.sgpinfo.org.ua/sites/default/files/pdf/inklyuzyvnyu_turyzm_.pdf (дата звернення: 27.03.2023).

2. Гордійчук О. Є. Міждисциплінарний підхід як невід’ємна умова інклюзивної діяльності. *Science and Education a New Dimension. Pedagogy and Psychology*, 2015, III(31), Issue 61, С. 25–28.
3. Колот А. Міждисциплінарний підхід як передумова розвитку економічної науки та освіти. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка*, 2014. С. 18–22.
4. Кравченко О. О. Освітньо-виховний, реабілітаційний та оздоровчий потенціал інклюзивного туризму в умовах інклюзивного навчання: монографія; МОН України, Уманський держ. пед. ун-т імені Павла Тичини. Київ: ЦП Компрінт, 2022. 270 с.
5. Філіпенко А. С. Міждисциплінарна методологія: базові принципи. *International relations, part «Economic sciences»*. Вип. 13. 2018. С. 7–13.

Дарина Васильєва

ОСВІТНІ ВТРАТИ З МАТЕМАТИКИ У УЧНІВ

Протягом 2020–2021 років через пандемію COVID-19 навчання у навчальних закладах відбувалося у змішаному форматі (періодично вводились карантини в областях, навчальних закладах чи окремих класах). З 24 січня 2022 року навчання перейшло у дистанційний формат внаслідок широкомасштабного вторгнення російської федерації на територію України. 2022/2023 навчальний рік в залежності від місця розташування та наявних умов навчальні заклади провели в різних форматах: дистанційному, змішаному, традиційному (з поправкою на наявність тривоги). Тобто, вже 3 навчальних роки українські учні навчаються в специфічних умовах, що характеризуються зменшенням кількості уроків, їх тривалості, зміною формату їх проведення та зниженням когнітивних процесів учнів.

Відділ математичної та інформатичної освіти Інституту педагогіки НАПН України продовж цих 3 років щорічно проводить опитування вчителів математики та учнів задля з’ясування стану навчання математики. Найгірша ситуація була у лютому-травні 2022 року. За опитуванням, не більше 80% учням 5–11 класів було запропоноване дистанційне навчання математики від їхнього навчального закладу. Не кожен учень мав змогу навчатися дистанційно (перебував в небезпеці, не мав засобів для навчання, тощо). Близько 90% учнів, які знаходяться на неокупованих територіях, мали змогу хоча б періодично навчатися дистанційно, якщо таке було запропоноване. Але 95% учнів, що знаходились на окупованих територіях (навіть ті, що періодично мали доступ до інтернету і зв’язку із учителем) не мали можливості дистанційно навчатися. Частина учнів виїхали за кордон (близько 19%), деякі вирішили, що вже не повернуться в Україну (7%). У кожному класі були учні, що не навчалися (18% учнів 5–6 класів, 24% учнів 7–9 класів, 21% учнів 10–11 класів). Лише 89% учнів 5–6

класів, 62% учнів 7–9 класів і 40% учнів 10–11 класів виконували домашні завдання, які їм пропонував вчитель.

За результатами навчання 87,6% учителів математики перевіряли засвоєння учнями навчального матеріалу, у 40% учителів було відставання за програмою, у 45,7% учителів – не залишилось часу для повторення матеріалу наприкінці року.

Все це свідчить про наявність освітніх втрат. За 2022/2023 навчальний рік, який не був стабільним (обстріли, відсутність електроенергії, опалення, води, зв'язку), і в якому родина обирала форму навчання для дитини, освітні втрати поглибилися. Через різні умови, в яких перебувають учні, збільшився і розрив у досягненнях учнів одного класу.

Задля подолання наявних освітніх втрат необхідно проводити: 1) діагностику цих втрат; 2) роботу щодо їх зменшення, 3) повторну діагностику.

Для виявлення прогалин вчителі можуть пропонувати учням своєрідні контрольні роботи (письмові або на платформах). Можна використовувати і вже наявні, наприклад, на платформі Всеукраїнська школа онлайн є діагностичні тести (<https://www.youtube.com/watch?v=9QtBSrEnjRE>), які можна запропонувати: учням 5 класу для виявлення прогалин за початкову школу, учням 7 класу для виявлення прогалин за курс 5–6 класу.

Після перевірки цих робіт вчитель має визначити теми, які потрібно повторити, виділити на це час у календарному плануванні, обрати форму опрацювання цього матеріалу учнями (самостійно чи в групах за допомогою наданих вчителем матеріалів або колективно під час уроку).

Якщо матеріал відводиться на самоопрацювання, то вчителю можна здійснити наступні кроки.

- Надати учням матеріал для опрацювання: вказати, в якому підручнику його можна знайти, або ж підібрати коротке відео з поясненням цього матеріалу, запропонувати конспект та серію запитань для самоперевірки.

- Запропонувати учням для розв'язування серію вправ за темою. Бажано, щоб це були групи вправ різного рівня, в кожній з яких було б одне розв'язане завдання, а решта – аналогічні до нього.

- Виділити час на уроці для обговорення питань, що є в учнів, розв'язування складніших задач чи проведення змагань.

- Запропонувати додому учням коротку самостійну роботу із завданнями, що є аналогічними до тих, що розглядалися.

Учні можуть опрацьовувати повторно деякі теми не лише самостійно, а й у групах чи парах. Кооперативне навчання дуже ефективне для подолання освітніх втрат, якщо в одній групі знаходяться учні різного рівня досягнень. За такого підходу вчитель надає групам (парам) чіткі інструкції, завдання, правила взаємодії між собою та критерії оцінювання

їх роботи.

Після того, як були актуалізовані знання з певних тем, варто запропонувати учням письмову роботу аналогічну до діагностичної. Таким чином можна оцінити ефективність повторення. Повторення має бути систематичним і в подальшому (декілька хвилин на уроці задля повторення пройденого матеріалу або розв'язування комбінованих задач, що допомагають пригадати кілька тем одразу).

Щоб зробити навчання більш інтенсивним, запропонуйте учням позаурочні активності. Наприклад, проходити уроки на онлайн-платформах (наприклад, ВШО, GIOS, Matific), або обмінюватися матеріалами (відео, аудіо, цікавими задачами тощо).

Список використаних джерел

1. Бурда М. І., Васильєва Д. В. Особливості навчання математики в умовах воєнного стану. *Математика в рідній школі*. 2022. № 4–6. С. 6–15. URL: https://lib.iitta.gov.ua/731956/1/Matematika_4_2022-6-15.pdf
2. Всеукраїнська школа онлайн. URL: <https://lms.e-school.net.ua/>

*Олена Виноградова,
Вікторія Чіка*

ДОСЛІДЖЕННЯ ВЗАЄМОДІЇ РОСЛИН ВИДІВ РОДИН *APIACEAE, ALLIACEAE, POACEAE* ТА *FABACEAE*

Дослідження алелопатичної взаємодії також може допомогти зрозуміти взаємодію рослинних видів у природних екосистемах та їхній вплив на біорізноманіття [1,3].

Метою роботи є вивчення алелопатичної взаємодії між рослинами видів родин *Apiaceae* та *Alliaceae*, *Poaceae* та *Fabaceae* та її вплив на розвиток рослинництва та екологію.

Об'єктом дослідження є рослини видів родин *Apiaceae* (кріп запашний (*Anethum graveolens*), петрушка кучерява (*Petroselinum crispum*)), *Alliaceae* (цибуля городня (*Allium cepa*), цибуля порей (*Allium porrum*)), та *Poaceae* (пшениця озима (*Triticum aestivum*)), *Fabaceae* (квасоля звичайна (*Phaseolus vulgaris*)), а предметом – їхня алелопатична взаємодія.

Результати дослідження можуть допомогти розробити нові підходи до вирощування цих рослин, що будуть сприятливі для їхнього росту та розвитку [2].

Для експерименту були взяті насінини представників родин *Apiaceae*, *Alliaceae*, *Poaceae* та *Fabaceae*, які були посіяні в окремі горщики з підготовленою підстилкою. Для кожної з родин були створені 2 групи: контрольна та експериментальна. Контрольні групи склалися з рослин одного виду, експериментальні групи склалися з рослин видів, що росли разом в одній посудині. Для цього насінини помістили в дистильовану

воду та вирощували при кімнатній температурі. Після закінчення експерименту, були виміряні такі параметри: кількість проростків, висота пагона та відсоток пророслих насінин.

За результатами дослідження алелопатичних властивостей тест-об'єктів здійснено визначення середньої довжини проростків та відсоток схожості від загальної кількості посадкового матеріалу. Наводимо результати дослідження алелопатичного взаємовпливу рослин видів родин *Ariaceae* та *Alliaceae* (табл. 1).

Таблиця 1

Результати дослідження алелопатичного взаємовпливу рослин видів родин *Ariaceae* та *Alliaceae*

Умови	Тест-об'єкти	4 день		5 день		6 день		7 день	
		Довжина проростків, мм	% проростків	Довжина проростків, мм	% проростків	Довжина проростків, мм	% проростків	Довжина проростків, мм	% проростків
Контроль	Кріп запашний	0	0	9	20	9.6	70	14.4	70
	Петрушка кучерява	0	0	0	0	4.3	30	6.3	40
	Цибуля ріпчаста	4.7	70	10.8	80	21.4	90	28.7	100
	Цибуля порей	3.8	40	12.3	60	26	70	34.5	70
Сумісне пророщування 2 видів рослин	Цибуля ріпчаста	3,0	20	4,3	30	11,5	40	11,0	40
	Петрушка кучерява	0	0	0	0	8	30	13,8	40
Сумісне пророщування 2 видів рослин	Цибуля порей	5,5	20	9,3	30	22,5	80	28,0	100
	Кріп запашний	5,5	40	6,6	50	14,2	60	26,4	70
Сумісне пророщування 4 видів ролин	Кріп запашний	9,0	20	22,7	30	26,6	50	29,7	60
	Петрушка кучерява	0	0	1,0	20	2,7	30	3,0	40
	Цибуля ріпчаста	4,5	20	5,0	30	10,7	60	10,9	70
	Цибуля порей	12,0	20	6,7	30	7,7	60	20,1	80

Дослідження показало, що *Anethum graveolens* під впливом алелопатичних властивостей *Allium porrum* має на 83,3% більший розмір проростків ніж в контролі. На схожість *Anethum graveolens* коліни *Allium porrum* не вплинули. А при впливі алелопатичної активності трьох інших тест-об'єктів одночасно (*Petroselinum crispum*, *Allium cepa* та *Allium porrum*) *Anethum graveolens* має на 106% більший розмір проростків у порівнянні з контролем, але його схожість знижується на 10%.

Petroselinum crispum під впливом алелопатичних властивостей *Allium cepa* має на 120% більший розмір проростків, ніж у контрольному зразку. На схожість *Petroselinum crispum* коліни *Allium cepa* не вплинули. При впливі алелопатичної активності трьох інших тест-об'єктів одночасно (*Anethum graveolens*, *Allium cepa* та *Allium porrum*) схожість *Petroselinum crispum* так само не знижується, проте розмір проростків на 52% менший у порівнянні з контролем.

Allium cepa під впливом алелопатичних властивостей *Petroselinum crispum* має на 62% менший розмір проростків у порівнянні з контролем. Причому схожість *Allium cepa* під впливом *Petroselinum crispum* впала на 60%. При впливі алелопатичної активності трьох інших тест-об'єктів одночасно (*Anethum graveolens*, *Petroselinum crispum* та *Allium porrum*) розміри проростків *Allium cepa* на 62% менші у порівнянні з контролем. Схожість *Allium cepa* при цьому знизилась на 30%.

Allium porrum під впливом алелопатичних властивостей *Anethum graveolens* має на 19% менший розмір проростків, ніж у контролі. Проте схожість *Allium porrum* під впливом *Anethum graveolens* виросла на 30%. А при впливі алелопатичної активності трьох інших тест-об'єктів одночасно (*Anethum graveolens*, *Petroselinum crispum* та *Allium cepa*) *Allium porrum* має на 42% менший розмір проростків у порівнянні з контролем, але її схожість збільшується на 10%.

Наводимо результати дослідження алелопатичного взаємовпливу рослин видів родин *Poaceae* та *Fabaceae* (табл. 2).

Таблиця 2

Результати дослідження алелопатичного взаємовпливу рослин видів родин *Poaceae* та *Fabaceae*

Умови	Тест-об'єкти	3 день		4 день		5 день	
		Довжина проростків, мм	% проростків	Довжина проростків, мм	% проростків	Довжина проростків, мм	% проростків
Контроль	Квасоля звичайна	–	–	4,0	30	16,0	100
	Пшениця озима	5,0	60	10,0	80	17,0	80
Сумісне пророщування	Квасоля звичайна	–	–	7,0	50	20,0	100
	Пшениця озима	3,5	20	4,0	70	4,0	70

Результати дослідження алелопатичної взаємодії рослин видів родин *Poaceae* та *Fabaceae*: на 5 день дослідження середня довжина проростків *Phaseolus vulgaris* складала 1,6 см за 100% пророслих насінин, у той час як разом із *Triticum aestivum* проростки мали довжину 2,3 см за 100% пророслих насінин. Отримані дані підтверджують позитивний вплив *Triticum aestivum* на зростання *Phaseolus vulgaris*.

На 5 день дослідження середня довжина проростків *Triticum aestivum* складала 1,7 см за 80% пророслих насінин, у той час як разом із *Phaseolus vulgaris* проростки мали довжину 0,4 см за 70% пророслих насінин. Отримані дані підтверджують негативний вплив *Phaseolus vulgaris* на зростання *Triticum aestivum*.

Дослідження показали, що *Anethum graveolens* та *Petroselinum crispum* – рослини з родини *Apiaceae* – мають негативний вплив на ріст та розвиток рослин з родини *Alliaceae*, таких як *Allium cepa* та *Allium porrum*. Це може призвести до низької врожайності цих рослин. Однак, *Anethum graveolens* має позитивний вплив на *Allium porrum*, що може свідчити про можливе позитивне співіснування цих рослин. Наслідки впливу *Phaseolus vulgaris* на ріст і розвиток *Triticum aestivum* є негативними, але натомість разом із *Triticum aestivum* *Phaseolus vulgaris* зростає швидше. Вплив колінів на різні частини рослин також може бути різноманітним. Дані проведеного дослідження свідчать про те, що вплив проростків *Phaseolus vulgaris* гальмує розвиток *Triticum aestivum* і в подальшому, швидше за все, призведе до низької врожайності рослини. Отже, взаємодія між рослинами повинна бути врахована при висадці та вирощуванні різних видів рослин поруч одна з одною, оскільки вона може впливати на їхній ріст та врожайність. Подальші дослідження в цій області можуть допомогти зрозуміти механізми алелопатичної взаємодії та знайти способи підвищення врожайності рослин.

Список використаних джерел

1. Харченко В. О., Кочеток Ю. В. Вплив алелопатичної взаємодії рослин на їхню врожайність. *Аграрний вісник Причорномор'я*. 2015. Т. 75, № 2. С. 68–73.
2. Луценко О. П., Стеблій М. І. Алелопатія у системі рослинництва. *Наукові праці Донецького національного університету. Серія «Біологія, екологія»*. 2017. Т. 26, Вип. 2. С. 7–15.
3. Вікторова Т. В., Шульга Г. П. Вплив алелопатії на розвиток рослин. *Аграрна наука та харчові технології*. 2020. Т. 3, № 3. С. 17–23.

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МАТЕМАТИКИ ДО ОЦІНЮВАННЯ НАВЧАЛЬНИХ ДОСЯГНЕНЬ УЧНІВ ЗА ДОПОМОГОЮ ОНЛАЙН ІНСТРУМЕНТІВ

Модернізація системи освіти в Україні та підвищення якості освіти спрямовані на реалізацію концепції «Нова українська школа». Сьогодні фахова підготовка вчителя математики у педагогічних ЗВО спрямована на засвоєння майбутнім спеціалістом нового змісту освіти і набуття ним ключових компетентностей, необхідних для успішної професійної самореалізації особистості кожного майбутнього фахівця.

Важливим елементом у професійній підготовці вчителя математики відіграє правильне оцінювання навчально-пізнавальної діяльності учнів.

Оцінювання ґрунтується на вимірюваних і чітко окреслених обов'язкових результатах навчання, визначених Державним стандартом. Аналізуючи їх у процесі виставлення оцінок, можна робити висновки не лише про навчальні досягнення учнів, а й про ефективність власної педагогічної практики. Крім того, оцінювання визначає вектор навчального поступу й особистісного розвитку учнів, адже вони спрямовують увагу й зусилля саме на те, що ми оцінюємо. Але не все, чого навчаються діти у школі, підлягає формалізованим процедурам оцінювання [1].

Освітній потенціал школи набагато ширший, ніж передбачено Державним стандартом. Саме тому, важливу роль у підготовці майбутніх учителів математики відіграє вивчення курсу «Методика навчання математики», який спрямований на інтеграцію. Мета курсу у створенні умов для усвідомленого підходу майбутніх учителів до роботи із змістом сучасної математичної освіти.

Під час вивчення «Загальної методики» в курсі методики навчання математики, зокрема, теми *Контроль навчально-пізнавальної діяльності учнів. Оцінювання в умовах Нової української школи*, ми знайомимо студентів із системою оцінювання, яке відбувається в різний час і з різною метою. Зокрема, під час лекції варто наголосити, що діагностичне або початкове оцінювання відбувається на початку вивчення певної теми. Мета: скоригувати урок відповідно до виявленого рівня знань та вмінь учнів.

Формувальне оцінювання триває під час освітнього процесу. Мета: надати учням зворотний зв'язок щодо покращення навчання. Таке оцінювання не передбачає фіксації рівнів навчальних досягнень у вигляді цифр чи балів.

Підсумкове оцінювання відбувається наприкінці вивчення теми, розділу, семестру, року. Мета: надати звіт про навчальні досягнення учнів за відповідний період часу, ранжувати учнів за рівнем навчальних досягнень.

Поточне оцінювання це окремий вид оцінювання. Це визначення

рівня навчальних досягнень учнів у процесі навчання з використанням балів від 1 до 12, слів «початковий рівень», «середній», «достатній», «високий» або букв П, С, Д, В. Поточне оцінювання відрізняється від підсумкового тим, що воно здійснюється наприкінці малих проміжків часу (наприклад, щоуроку) і часто не є комплексною оцінкою. Такий собі контрольний формувально-підсумковий гібрид.

Вчителі мають усвідомити, що оцінювання має бути корисним для всіх учнів і саме оцінювання дає дітям зрозуміти, як досягти найкращого результату і мотивує до цього. Окрім просто балів або літер на позначення рівнів, воно дає чіткі й конкретні словесні вказівки: що учні зробили добре, що їм не вдалося, і головне – що робити далі, щоб досягнути кращого результату. Навіть тим учням, які успішно навчаються, не достатньо лише коротких бальних чи буквених сигналів про досягнення, а учням, яким потрібно покращувати результат.

Існує значна кількість онлайн-інструментів, які допомагають швидко створити коротку анімовану вікторину чи опитування, для того щоб отримати результати учнів під час вивчення теми, а саме Google Forms, LearningApps, Kahoot, Mentimeter, Classtime, Quizalize, Quizlet.

Під час виконання лабораторних занять у рамках вивчення теми «Контроль навчально-пізнавальної діяльності учнів у процесі навчання математики», одним із завдань, які ми пропонуємо студентам є розробка підсумкового оцінювання із використання онлайн інструментів.

Наприклад, атестаційна робота за I семестр з математики 5 клас НУШ розроблена за допомогою онлайн-платформи Classtime.

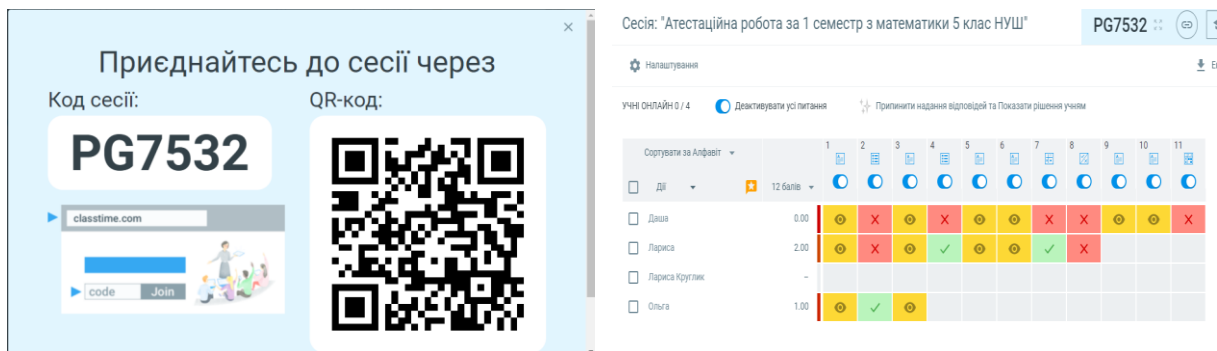

Рис. 1. Зразок тестування в онлайн-платформі Classtime

Таким чином, підготовка майбутнього вчителя математики до правильного оцінювання учнів, є важливим етапом у системі підготовки вчителя та вимагає особливої уваги.

Список використаних джерел

1. Оцінювання в 5 класі НУШ. URL: <https://nus.org.ua/articles/otsinyu-vannya-v-5-klasi-nush-yak-vono-mozhe-staty-instrumentom-navchannya-ta-pidvyshhennya-motyvatyiy/> (дата звернення: 5.04.2023).

ЗНАЧЕННЯ ДЕМОНСТРАЦІЙНОГО ДОСЛІДУ НА ЗАНЯТТЯХ З ХІМІЇ

Хімія – експериментальна наука, тому при вивченні даної дисципліни повинні нерозривно поєднуватися теоретичні знання з навчальними експериментами. Завдання сучасної методики навчання хімії не зосереджується лише на певному колі чітко визначених проблем, важливе значення має створення оптимальних комплексів різних засобів навчання з урахуванням їх дидактичних функцій у поєднанні з хімічним експериментом.

З освітньої точки зору важливо, щоб форми і методи навчальної діяльності в аудиторії і в позааудиторній роботі, а також їх поєднання давали можливість кожному студенту брати активну участь в освітньому процесі, організовували розумову працю студента більш раціональним чином і сприяли розвитку особистісних якостей, необхідних для навчальної і подальшої самостійної трудової діяльності.

Навчальні хімічні досліди, що мають місце на заняттях з хімії, залежно від суб'єкта їх виконання, поділяються на демонстраційні досліди, лабораторні та практичні роботи. Демонстраційний експеримент виконується викладачем або студентом на демонстраційному столі для всього загалу студентів на занятті [3, с. 3].

На думку Н. М. Буринської, емпіричні експерименти можуть повністю пояснити три етапи пізнавального процесу. А саме: джерело споглядання, основу абстрактного мислення і критерії істинності суджень викладача та студентів, висловлених на занятті [2, с. 107].

Основною метою викладача щодо цього напрямку є грамотна побудова демонстраційного експерименту та організація самостійної експериментальної роботи студентів [1, с. 2].

В. В. Ягупов вважає, що не менш важливе значення під час демонстраційних експериментів має атмосфера позитиву на занятті в поєднанні з інструкцією. Це активізує розумову діяльність і допомагає визначити причинно-наслідкові зв'язки між предметами і явищами, формулювати правильні висновки та узагальнення [4, с. 339].

Добре відомо, що демонстрації з хімії рідко проводяться в тиші. Одна з найважливіших вимог до демонстраційного експерименту це докладні пояснення. Лише за таких умов хімічний експеримент має пізнавальну цінність і виконує освітню, виховну і розвиваючу функції у навчально-виховному процесі. Тому я весь час керую спостереженнями студентів, спрямовуючи їхню увагу та мислення відповідно до мети демонстрації.

Часто в хімії використовується проблемний підхід при вивченні нової

теми, проте він також не можливий без такої важливої складової заняття як хімічний експеримент. Дослід вдало поєднується з проблемним викладом матеріалу і сприяє більш глибокому засвоєнню навчального матеріалу студентами.

Експеримент не повинен переважувати заняття, проте деякі важливі дослідження, що сприяють глибокому засвоєнню матеріалу, розкриттю нових аспектів явищ, що вивчаються потрібно повторювати як і будь який інший матеріал [2, с. 106].

Демонстрації можна використовувати не лише для вивчення нового матеріалу, але й для повторення вивченого, а також для загального повторення після вивчення частини будь-якої теми або розділу.

При повторенні можна показати експеримент, який в усіх відношеннях схожий на експеримент, показаний раніше, але не є його точною копією, тобто бажано доповнювати повторювану практику новими знаннями.

Наприклад, хімічну реакцію можна продемонструвати у різних варіаціях змінюючи реагент, можна досягти аналогічної реакції. Основна мета демонстрацій в таких випадках – закріплення та уточнення знань. Також демонструються експерименти для розвитку вміння застосовувати знання на практиці.

При розв'язуванні експериментальних задач демонстрація дослідів є не просто бажаною, але й необхідною. Слід зазначити, що кожен навчальний хімічний експеримент має специфічні цілі та особливості.

Демонстрація візуально цікавих хімічних експериментів також сприяє естетичному вихованню студентів.

Правильна організація хімічного експерименту сприяє розвитку в студентів загальної культури праці, тобто вміння планувати роботу, утримувати робоче місце в чистоті, дотримуватися правил техніки безпеки, уважно ставитися до робочих процесів і контролювати результати роботи [2, с. 122].

Освітні завдання передбачають систематичне навчання економному використанню хімічних реактивів; розвиток дбайливого ставлення до хімічних приладів, матеріалів та обладнання; демонстрацію та пояснення раціональних способів виконання різних операцій. Це варто робити одразу з перших занять хімії, пам'ятаючи, що студенти схильні наслідувати стиль роботи викладача.

Необхідно відзначити, що кожен вид навчального хімічного експерименту має певну мету і свої особливості виконання.

Отже, демонстрації виконують у хімічній освіті три функції: освітню, виховну і розвиваючу і повинні бути органічною частиною будь якого типу заняття.

Список використаних джерел

1. Григорович О. В. Хімічний експеримент у школі 7–11 класи / упоряд. О. В. Григорович, О. В. Невський. Х.: Веста: Ранок, 2008. 192 с.
2. Буринська Н. М. Методика викладання хімії: теоретичні основи. К.: Вища школа, 1987. 255 с.
3. Тукало М. Д. Інформаційні технології і засоби навчання. 2012. № 3(29).
4. Ягупов В. В. Педагогіка: навч. посіб. К.: Либідь, 2002. 560 с.

Дар'я Ворона

ВІДБИТОК ПРОБЛЕМ СУСПІЛЬСТВА НА ПСИХОЛОГІЧНОМУ ЗДОРОВ'Ї ОСОБИСТОСТІ

Велике значення у житті людини має її психологічний стан і психічне (психологічне) здоров'я. Здоров'я загалом можна розглядати як стан фізичного та психічного благополуччя, оскільки тільки здорова людина може адекватно впоратися з професійними, сімейними та особистими проблемами. Оскільки ці проблеми є звичайною частиною людського життя, маємо всі підстави пов'язувати здоров'я з основною ознакою особистості.

Наразі українське суспільство перебуває у кризовому стані. Тому додаткової актуальності набуває проблема соціально-психологічного обстеження особистості, розкриття психологічних вимог до її формування, враховуючи специфіку трансформаційних процесів [1, с.143–150]. У зв'язку з умовами сучасного життя провідною темою стало вивчення внутрішнього стану людини, що допомагає їй протистояти важким умовам життя, зберігаючи людську натуру, цілісність і спокій. Умови, в яких існує сучасна людина, можна назвати екстремальними й такими, що стимулюють розвиток стресу.

До основних суспільних чинників, які визначають психічне здоров'я належать:

- соціальні, політичні конфлікти та нестабільність;
- наявність роботи або безробіття;
- певний соціально-психічний стан, у якому перебуває суспільство;
- стан держави та життя;
- відсутність чи недостатність фінансів;
- різке зростання труднощів;
- ситуація в країні;
- соціальна бідність;

У цих складних ситуаціях психічне здоров'я підтримується завдяки розвитку внутрішніх і зовнішніх здібностей людини, яка навчилася

вирішувати конфлікти та проблеми. Якщо перешкоди чи труднощі не подолати, можуть виникнути психічні розлади, переважно ті, що пов'язані з внутрішніми та зовнішніми реаліями. Це різні способи уникнути невдачі, поразки, посилення почуття слабкості або втечі від життя (як зовнішньої реальності).

Людство зустрічає епоху науково-технічної революції, яка посилила вплив антропогенних конфліктів на природу. З цим пов'язані позитивні та негативні явища: удосконалення технологій і збільшення виробництва, що сприяють ширшому задоволенню потреб людини, збільшує раціональніше використання природних ресурсів у виробництві продуктів харчування. З іншого боку, природа випаровується, ліси знищуються, ґрунти розмиваються, випадають кислотні дощі. Певні труднощі виникають в життя і діяльності людини. Тому від народження люди стикаються з проблемами, починаючи від навколишнього середовища, завершуючи державою. Все це негативно впливає на самопочуття та психічне здоров'я [2, с. 64–66].

Психологічні засоби захисту мають на меті витіснити зі свідомості все те, що загрожує системі цінностей людини, але не перешкоджає самовдосконаленню. Ці механізми часто призводять до ускладнень у розвитку особистості. Одним із механізмів є повна або часткова нейтралізація їхньої свідомості. Людині, яка потребує психологічного захисту, необхідна допомога, бо без неї вона стає байдужою, черствою, піддається конфліктам та розладам. Коли людину підтримують (похвала, заохочення, любов) то механізми захисту послаблюються, що дає їй сили подолати свої недоліки. Постійна критика підтверджує психологічний захист особи [3, с. 131–133].

Усі внутрішні захисні механізми є когнітивними маніпуляціями, які спеціально звільняють або запобігають виникненню тривоги. Навіть коли людині зрозумілі та з'ясовані почуття, вона все одно може відчувати страх і тривогу. На підсвідомому рівні починається захист та заперечення своїх справжніх емоцій (відчуттів) [4].

Отже, людська особистість – це унікальна, неповторна біологічна і соціальна одиниця, що утворює цілісний ланцюг фізичних, духовних, природних і соціальних систем. До біологічних основ особистості належать нервова система, процес обміну речовин, статеві відмінності, анатомічні особливості, досконалість і еволюція організму. Вона визначається соціальним змістом кожної людини, впливом культури, розвитком та існуванням особистості. Ця проблема залишається актуальною, тому що в наш час існує величезна кількість негараздів у суспільстві, які були і завжди будуть. Кожна людина сприймає та переживає це по-різному, на фоні цього виникають психологічні розлади та проблеми зі здоров'ям.

Список використаних джерел

1. Маннапова К. Р. Життестійкість в системі поняття життєздатності. *Вісник Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди. Психологія*. 2012. Вип. 44(1). С. 143–150.
2. Шинкаренко І. О. Психічне здоров'я особистості як складова національної безпеки України. *Міжнародна та національна безпека: теоретичні і прикладні аспекти: IV Міжнар. наук.-практ. конф.*, Дніпро: ДДУВС, 2020. С. 64–66.
3. Шинкаренко І. О. Психологічні проблеми відчуження людини від природи: сучасні реалії. Проблема формування громадського суспільства в Україні: виклики та колізії: матеріали Всеук. наук.-практ. конф. Дніпро, 2020. С. 131–133.
4. Соціально-психологічні проблеми особистості. URL: https://pidru4niki.com/1228112839094/psihologiya/sotsialno-psihologichni_problemi_osobistosti (дата звернення: 02.04.2023).

Дар'я Ворона

СПЕЦІАЛЬНА ФІЗИЧНА ПІДГОТОВКА ПОЛІЦЕЙСЬКИХ

Спеціальна фізична підготовка є необхідним елементом формування фізичної, психологічної та соціальної готовності людини до повсякденного життя, спілкування в суспільстві та участі в спортивних змаганнях. Покращення здоров'я та зменшення ризику виникнення різноманітних захворювань, зокрема серцево-судинних та респіраторних, завдяки регулярній фізичній активності, яка сприяє покращенню роботи органів та систем організму. Розвиток рухових навичок та координації рухів, що дозволяє людині здобувати більшу самостійність та підвищувати рівень мобільності. Підвищення рівня соціальної активності та інтеграції в суспільство завдяки можливості участі у спортивних змаганнях та інших соціальних подіях, що сприяє формуванню позитивного ставлення до себе та оточуючих. Підвищення рівня самооцінки та самовизначення, що сприяє формуванню позитивного іміджу себе та здатності до досягнення поставлених цілей.

Отже, спеціальна фізична підготовка є важливим елементом формування фізичної, психологічної та соціальної готовності людини до повсякденного життя. Фізичний розвиток є дуже важливим для правоохоронних органів, так як вони забезпечують правопорядок та захищають громадян від злочинів. Особи, які працюють у правоохоронних органах, повинні бути готові до фізичних навантажень та стресових ситуацій, які можуть виникнути під час виконання своїх обов'язків. Основні причини, чому фізичний розвиток є важливим для правоохоронців,

можуть бути такі як: вправність у фізичних вправах та наявність високого рівня фізичної підготовки допомагає забезпечити здоров'я та стійкість до стресу. Це особливо важливо для правоохоронців, які повинні працювати в небезпечних ситуаціях та бути готовими до втручання у будь-який момент [1, с. 98].

Фізично розвинені правоохоронці можуть виступати у якості сили порядку та захисту громади. Вони повинні бути готові до захисту інших людей та захисту себе від небезпечних ситуацій. Фізично розвинені правоохоронці можуть бути більш ефективними та продуктивними у своїй роботі. Вони можуть бути більш витривалими, мають більше енергії та вміють краще працювати в команді. Фізична підготовка може зменшити ризик травматичних пошкоджень та інших захворювань, пов'язаних з неактивним способом життя. Правоохоронці, які мають сильне тіло та хорошу фізичну форму, можуть бути менш вразливими до ризиків, пов'язаних з їх роботою, таких як важкі фізичні навантаження, біг за злочинцем чи потенційно небезпечні ситуації. Фізична активність також може позитивно впливати на ментальне здоров'я. Вправи та тренування можуть допомогти зменшити рівень стресу, покращити настрій та збільшити рівень енергії. Правоохоронці, які мають досвід у фізичному тренуванні, можуть вдосконалювати свої навички та вміння. Наприклад, правильне дихання, підвищення швидкості руху, краще управління власним тілом та інші навички можуть допомогти у покращенні професійної діяльності. У загальному, правоохоронці, які розуміють важливість фізичного розвитку, можуть бути більш ефективними та продуктивними у своїй роботі, більш стійкими до стресу та менш вразливими до ризиків. Тому, включення спеціальних фізичних вправ та тренувань у підготовку правоохоронців є дуже важливим. Покращення співпраці: фізичні тренування можуть стати прекрасним способом покращення співпраці між правоохоронцями. Командні види спорту, такі як футбол, баскетбол чи волейбол, можуть допомогти збільшити довіру та сприятливу атмосферу в колективі. Правоохоронці, які піклуються про своє здоров'я та фізичну форму, можуть стати прикладом для громадян. Вони можуть спонукати громадян до більш активного способу життя та сприяти популяризації здорового способу життя. Фізична підготовка може стати важливою складовою професійного розвитку правоохоронців. Якщо правоохоронець може довести, що він добре підготовлений фізично, то це може позитивно вплинути на його кар'єру та відкривати нові можливості. Фізичні тренування можуть допомогти у попередженні різних хвороб та захворювань, таких як серцево-судинні захворювання, діабет, ожиріння. Тому, правоохоронці, які мають добре розвинену фізичну форму, можуть мати менше проблем зі здоров'ям та бути більш продуктивними в роботі. Усі ці фактори підтверджують важливість фізичної підготовки для правоохоронців. Регулярні фізичні тренування та спеціальна фізична

підготовка можуть допомогти правоохоронцям стати ефективнішими у своїй роботі, більш стійкими до стресу та менш вразливими до травм. Вони також можуть позитивно вплинути на загальне здоров'я та самопочуття правоохоронців, що є важливим для забезпечення ефективної роботи та довготривалої кар'єри. Однак, важливо також пам'ятати, що фізична підготовка повинна бути відповідною до вимог роботи правоохоронця [2, с. 216]. Це означає, що необхідно враховувати специфіку роботи та її вимоги до фізичної підготовки. Наприклад, правоохоронці, які працюють у спеціальних підрозділах, можуть потребувати більш інтенсивної та специфічної підготовки. У підсумку, фізична підготовка є невід'ємною складовою професійної діяльності правоохоронців. Регулярні фізичні тренування можуть допомогти зберегти життя правоохоронців та забезпечити успішну кар'єру в цій важливій сфері діяльності. Окрім того, фізична підготовка може допомогти правоохоронцям зберігати належну форму та виконувати свої обов'язки у важких умовах. Наприклад, у разі потреби вони можуть бути здатні бігти, стрибати, підтягуватися, маневрувати та робити інші фізично вимогливі дії. Крім того, фізична підготовка може покращити психологічний стан правоохоронців та забезпечити їм засоби для боротьби зі стресом. Регулярна фізична активність сприяє виділенню ендорфінів, які зменшують рівень стресу та покращують настрій. Це може бути особливо важливим у випадку роботи правоохоронців у небезпечних ситуаціях, коли зниження рівня стресу може бути критично важливим для збереження життя. Крім того, фізична підготовка може допомогти зменшити ризик травм та захворювань серед правоохоронців. Правильно спланована та відповідна до вимог роботи фізична підготовка може покращити рівень фізичної підготовки та забезпечити необхідну м'язову тонус та гнучкість, що може зменшити ризик отримання травм внаслідок недостатньої фізичної підготовки. Отже, можна зробити висновок, що фізична підготовка є важливим елементом професійної підготовки правоохоронців. Вона допомагає підтримувати належну фізичну форму, покращує ефективність роботи та стійкість до стресу, зменшує ризик травм та сприяє збереженню загального стану здоров'я [3, с. 338]. Також слід зазначити, що фізична підготовка правоохоронців не має бути обмежена лише виконанням нормативів фізичної підготовки. Вона має включати в себе різні види фізичної активності, які сприяють розвитку різних груп м'язів, збільшенню витривалості та сили, розвитку координації та реакції. Крім того, важливо звернути увагу на правильне харчування та відпочинок, які є важливими елементами забезпечення належної фізичної форми. Також не слід забувати, що правоохоронці повинні дотримуватися правил безпеки при виконанні фізичних вправ та уникати надмірної фізичної активності, яка може призвести до травм та інших проблем зі здоров'ям. У підсумку, можна сказати, що фізична підготовка має велике значення для

правоохоронців, тому її не слід знецінювати та обов'язково повинні забезпечуватися необхідні умови для її проведення та розвитку. Враховуючи важливість цього аспекту професійної підготовки, можна стверджувати, що правоохоронці, які мають належну фізичну форму, можуть бути більш ефективними виконавцями своїх обов'язків та впевнено діяти в будь-яких важких ситуаціях.

Список використаних джерел

1. Дідковський В. А. Фізична підготовка працівників Національної поліції України : навч. посіб. / В. А. Дідковський, В. В. Бондаренко, О. В. Кузенков. – Київ : Нац. акад. внутр. справ, ФОП Кандиба Т. П., 2019. – 98 с.
2. Фізичне виховання. Плавання: навч. посіб. для студ. всіх спеціальностей / уклад.: Дакал Н. А., Хіміч І. Ю., Антонюк О. В., Парахонько В. М., Смірнов К. М., Черевичко О. Г., Зубко В. В., Качалов О. Ю., Муравський Л. В. Київ: КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2021. 216 с.
3. Бутов С. Є. Основи спеціальної фізичної підготовки працівників органів внутрішніх справ : навч. посіб. / за заг. ред. Я. Ю. Кондратьєва та Є. М. Моїсеєва. – Київ: Нац. акад. внутр. справ України, 2003. – 338 с.

Зоряна Герасимюк

БЛОКИ 3. ДЬЕНЕША ЯК ІННОВАЦІЙНА ТЕХНОЛОГІЯ ФОРМУВАННЯ ЛОГІКО-МАТЕМАТИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ

Дошкільна освіта є першою ланкою у неперервній системі освіти. Від старту, який буде дано дитині, помітною мірою залежатимуть якість та динаміка особистісного розвитку, життєва позиція, світогляд дорослої людини. Зважаючи на це слід організовувати такі умови, які сприятимуть особистісному становленню та творчій самореалізації кожної дитини, формування її життєвої компетенції.

Сьогочасні діти потребують запровадження в роботу з ними нових актуальних підходів до освітнього процесу, які б сприяли розвитку логічного мислення, математичних вмінь, активного словника, пам'яті, уваги, уяви, спостережливості та інших психічних процесів. Зазначене дозволить підвищити рівень загальної розвиненості дитини та суттєво спростить адаптаційний період в початковій школі.

Математичний розвиток дитини дошкільного віку, як складова розумового, залежить не тільки від змісту навчання, але і від форм, методів та засобів подачі нового навчального матеріалу. Збагаченню змісту та методів навчання дітей дошкільного віку елементів математики сприяє використання інноваційних матеріалів, зокрема блоків Золтана Дьенеша.

Теоретичні та практичні аспекти використання методики З. Дьенеша розкривають у своїх працях Г. Володіноія, Л. Зайцева, Л. Комарова, О. Ліннік, В. Мамон, З. Михайлова, С. Никітченко, В. Новікова, В. Носова, І. Яблонська, А. Половець та ін.

Одним з найбільш ефективних посібників для ранньої логічної пропедевтики і підготовки дитячого мислення до засвоєння математики є логічні блоки, розроблені Золтаном Дьенешом – угорським психологом, педагогом, математиком, професором Шербрукського університету. У науковій і методичній літературі цей матеріал можна зустріти називається по-різному: «логічні фігури» (М. Фідлер), «логічні кубики» (Г. Копилов), «логічні блоки» (А. Столяр). Загалом, світу ці блоки відомі під назвою «блоками Дьенеша» [6].

Дослідниця О. Носова зазначає, що в кожній з вищезазначених назв підкреслюється їх направленість на розвиток логічного мислення. Дітей більшою мірою привертають логічні блоки, адже вони забезпечують виконання більш різноманітних предметних дій.

Дидактичний матеріал «блоки Дьенеша» складається із 48 об'ємних геометричних фігур, які різняться кольором, розміром (загальна величиною і товщиною) та формою. Кожна фігура у наборі характеризується чотирма ознаками: формою, кольором, розміром, товщиною. Дві однакові фігури у наборі відсутні [5].

У варіанті З. Дьенеша блоки виготовлені з деревини або пластмаси. Варто дотримуватись і розмірів блоків: діаметр великого круга – 8 см, маленького – 4 см; сторони великого прямокутника – 8 на 12 см, маленького – 6 на 4 см, сторони великого квадрата – 8 см, маленького – 4 см; сторони великого рівностороннього трикутника – 8 см, маленького – 4 см. Товсті блоки слід робити товстішими від тонких у два рази [2].

Основна мета використання дидактичного матеріалу: навчити дошкільників вирішувати логічні завдання на класифікацію за властивостями.

Комплекс ігор та вправ з блоками Дьенеша можна порівняти з «інтелектуальними сходинками». Кожну з них дитина обов'язково має подолати, бо пропустивши одну буде важко опанувати наступну. Саме тому перші завдання і вправи для дітей слід обирати прості, спрямовані на засвоєння первинних схожих («такий самий») і відмінних («інший», «не такий») уявлень про властивості фігур за формою і кольором. Робота з геометричними фігурами (кругами, квадратами, прямокутниками, трикутниками), сприяє закріпленню уявлень дітей про сенсорні еталони форми. Під час маніпуляцій дій з блоками діти засвоюють уміння виявляти спочатку одну ознаку (колір, форму, розмір, товщину), порівнювати, класифікувати і об'єднувати їх з будь-якою з них, а вже потім закріплюють уміння аналізувати, порівнювати і класифікувати предмети за декількома критеріями (кольором, формою, розміром, товщиною тощо), що сприяє

розвитку логічного мислення дітей старшого дошкільного віку [2].

У роботі з логічними блоками фахівці пропонують використовувати картки, на яких умовно позначені властивості блоків (колір, форма, розмір, товщина) і їх заперечення. Використання карток сприяє розвитку вміння замінити й моделювати властивості, кодувати й декодувати інформацію. Такі здібності та вміння розвиваються під час виконання предметно-ігрових дій з блоками й картками-властивостями [6].

Логічні блоки також дозволяють ілюструвати фундаментальні операції з множинами, допомагають дошкільникам зрозуміти їх суть. Задля цього використовують ігри з блоками та обручами [4].

Перш ніж приступити до ігор і вправ, слід дати дітям можливість самостійно ознайомитися з блоками Дьенеша, використовувати їх у різних видах діяльності (конструювання, будівельні ігри). Під час таких маніпуляцій діти виявляють, що блоки мають різну форму, колір, розмір, товщину. Акцентувати увагу на терміні «блок» не слід, адже у сприйнятті дитини – це носій форми, тобто геометрична фігура. Після самостійного знайомства з блоками Дьенеша можна перейти до ігор і вправ, які провадять на заняттях та вдома. Якщо доповнити їх іншими розвиваючими іграми та ігровими завданнями, «наситити» новими ігровими діями, сюжетами, ролями тощо, то це тільки допоможе дошкільникам долати інтелектуальні труднощі [1].

Отже, за допомогою блоків Дьенеша можна сконцентрувати увагу і зацікавити навіть незібраних дітей. Вони є інструментом професійної роботи педагога та знаряддям навчально-пізнавальної діяльності дитини передшкільного віку, допомагають реалізувати принцип наочності, подавати складні абстрактні математичні поняття у доступній формі, оволодіти способами логіко-математичних операцій, необхідних для формування елементарних математичних уявлень у дітей. Блоки Дьенеша дозволяють опанувати форму, колір, величину, сприяють формуванню навичок класифікації та розв'язанню інших освітніх, виховних, розвивальних завдань.

Список використаних джерел

1. Володина Г., Румянцева И., Целищева И. Блоки Дьенеша: ознакомление дошкольников с формой предметов. *Дошкольное воспитание*. 2012. № 10. С. 36–41.
2. Ігри з логічними блоками Дьенеша – кращий інструмент для розвитку логічного мислення! URL: <https://dytpsycholog.com/2016/07/16/> (дата звернення: 05.03.2023).
3. Мамон В. Г., Яблонська І. А., Половець А. Л. Розвиток логіко-математичної компетентності дошкільників за допомогою паличок Кюізенера та блоків Дьенеша. *Дошкільний навчальний заклад*. 2009. № 3. С. 21–26.

4. Піроженко Т., Машовець М., Коваленко О. Дитина в сенсорно-пізнавальному просторі: поради до освітньої лінії. *Дошкільне виховання*. 2012. № 9. С. 32–35.
5. Самчук Т. С. Використання блоків Дьенеша в роботі з дошкільниками. URL: <https://genezum.org/library/vykorystannya-bloktiv-denesha-v-roboti-z-doshkilnykamy> (дата звернення: 10.0.2023).
6. Сучасні технології формування логіко-математичної компетентності в дітей дошкільного та молодшого шкільного віку / за заг. ред. Н. П. Тарнавської, Н. Ю. Рудницької, Ю. М. Мурашевич. Житомир: ФОП «Левковець», 2015. 430 с.

Марія Гірняк

ВИКОРИСТАННЯ ЦЕГЛИНОК LEGO У КОРЕКЦІЙНО-РОЗВИВАЛЬНІЙ РОБОТІ В ІНКЛЮЗИВНОМУ КЛАСІ

Сучасні зміни в сфері освіти характеризуються значним посиленням уваги фахівців до проблем дітей з особливими освітніми потребами. Їх ефективне навчання потребує корегування методично-технологічних аспектів. Необхідно перейти від отримання кількості знань, умінь і навичок до формування самостійного критичного мислення, застосування набутих знань, розвитку пізнавальних інтересів і чіткого планування власних дій.

Лапін А. В. вважає, що «використання LEGO-конструювання в інклюзивному класі дає можливість зробити гру ефективним мотиваційним, розвивальним і коригувальним засобом. Проектно-технологічна діяльність засобами LEGO-конструювання – один із ефективних сучасних методів організації корекційно-розвивального навчання, що дозволяє педагогу вийти за межі традиційної класно-урочної системи» [1].

Навчатися, граючись, набагато цікавіше, ніж здобувати теоретичну інформацію про навколишній світ. Дитяча гра – це спосіб пізнання світу. У грі діти здобувають важливі компетентності, які будуть потрібні їм протягом усього життя. «Шість цеглинок» – це практичний та ефективний інструмент для впровадження ігрового та діяльнісних методів навчання в початковій школі.

Використання LEGO-конструкторів у корекційно-розвитковій роботі з дітьми з особливими освітніми потребами виступає оптимальним засобом формування навичок конструктивно-ігрової та освітньої діяльності [2]. На таких уроках підвищується якість навчання, активність дітей, самостійність, мотивація, що в свою чергу сприяє підвищенню успішності.

Першочерговим завданням є розвиток інтересу до певного виду діяльності в дітей з особливими освітніми потребами. Здійснювати його можна в двох напрямках. Перший полягає у формуванні інтересу до кінцевого продукту. Інший – у створенні відповідних умов для зацікавлення дитини процесом діяльності, що у неї була мотивація виконувати це завдання.

Робота з цеглинками LEGO має спрямовуватись, з одного боку, на ознайомлення їх із просторовими властивостями: форма, відносність величини, мінливість розташування у просторі, формування дій сприйняття, навчання дітей способам визначення цих властивостей у реальних предметах, а з іншого боку – на формування загальних вмій [1].

Цеглинки LEGO мають певний розмір, чіткий колір, форму, тому їх зручно порівнювати та класифікувати. Також їх можна групувати за певними ознаками (колір, форма), встановлювати закономірності, складати схеми, маршрути тощо. Використання цеглинок LEGO в освітній та корекційно-розвиваючій роботі з дітьми в інклюзивному класі може допомогти досягти дитині високого рівня сприйняття, просторового мислення, планувальної функції мови, розвитку дрібної моторики. В грі з конструктором учні виконують завдання, що вимагають виділення і використання зв'язків і відносин між предметами, явищами, діями.

Маніпуляції з цеглинками LEGO також сприяють згладжуванню, частковому подоланню відхилень у психологічному та мовному розвитку дітей. Особливістю конструювання з LEGO дітьми в інклюзивному класі полягає в тому, що діти займаються цією діяльністю із задоволенням, але виконують конструкції в основному за зразком педагога та за його допомогою, тому що у дітей ще немає достатньо досвіду, немає знань та умінь у виконанні певних предметів з LEGO деталей різними способами.

Перевагами використання цеглинок є те, що вони вчать дітей творчо мислити, знаходити взаємозв'язки, планувати свої дії, висловлювати власну думку, сприяють корекції психічних процесів та подоланню розладів мовлення у дітей. Також уроки з використанням LEGO урізноманітнюють та вдосконалюють навчальний процес, роблять його цікавішим для дітей. Заняття в ігровій формі створюють неповторну атмосферу психологічного комфорту і проходять без нервового напруження, що позитивно позначається на якості засвоєння матеріалу [3].

Цеглинки LEGO є практичним засобом, для інтелектуального розвитку учнів, формування в них пізнавальної активності, розвитку творчості. Роботу з цеглинками LEGO можна використовувати для дітей з різними порушеннями.

У роботі з дітьми з порушеннями зору слід враховувати такі індивідуально-психологічні особливості, як: повільність під час виконання завдань, часті відволікання, пов'язані зі швидкою стомлюваністю, яка

позначається на зниженні працездатності. Швидка стомлюваність дітей потребує зміни діяльності, а саме – введення рухливої гімнастики. Зорово-моторна координація ефективно розвивається під час виконання різних рухових вправ з використанням конструктора LEGO (ходьба і біг за розмітками, викладеними з LEGO деталей, масаж ніг з використанням цеглинок, ходіння по пластинах тощо) [3].

Цеглинки LEGO можна використовувати у поєднанні з пальчиковими іграми. Це можуть бути: самомасаж цеглинками, надягання цеглинок на пальчики та розігрування віршиків тощо. Така діяльність сприятиме розвитку дрібної моторики, активізуватиме увагу, що є важливим аспектом для дітей з порушеннями зорового спектру. Варто пам'ятати і про зорову гімнастику.

У логопедії LEGO-технологія цікава тим, що, виходячи з принципів інтеграції, вона забезпечує єдність корекційно-освітніх, корекційно-виховних, корекційно-розвивальних цілей і завдань. Використання LEGO-технології в системі корекційної роботи з дітьми з важкими мовними порушеннями допоможе оптимізувати освітній процес, забезпечує варіативність і різноманітність форм педагогічного впливу взаємодію дітей і дорослих, об'єднує всіх учасників освітньо-виховного процесу.

Використання цеглинок LEGO має позитивні результати в засвоєнні навчального матеріалу, допомагає освоїти здатність приймати та підтримувати цілі і завдання навчальної діяльності, шукати методи для їх реалізації, сприяти розробці способів вирішення творчих та пошукових завдань. Конструктор LEGO є наочно-образною моделлю тих інтелектуальних операцій, які виробляють під час навчальної діяльності.

Список використаних джерел

1. Лапін А. В. Корекційно-діагностичні можливості леґо-конструювання в умовах ДНЗ з інклюзивною формою навчання. *Теоретичне і методичне забезпечення навчання та виховання осіб з особливими освітніми потребами*. Слов'янськ: ДДПУ, 2017. Вип. 7. С. 137–145.
2. Використання Лего у навчанні дітей з інтелектуальними порушеннями. Всеосвіта: веб-сайт. URL: <https://vseosvita.ua/library/vikoristanna-lego-u-navcanni-ditej-z-intelektualnimi-porusennami-280999.html> (дата звернення: 02.04.2023).
3. Використання потенціалу гри з Lego у роботі з дітьми, які мають порушення зору. *Інклюзивно-ресурсний центр*: веб-сайт. URL: <http://www.ircoznesen.pp.ua/використання-потенціалу-гри-з-lego-у-ро/> (дата звернення: 03.04.2023).

ПІДГОТОВКА БАКАЛАВРІВ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОГО ПРОФІЛЮ В УМОВАХ ЗМІШАНОГО НАВЧАННЯ

Нині у закладах вищої освіти під час реалізації освітніх програм науково-педагогічні працівники докладають зусиль до впровадження особистісно-орієнтованої моделі, яка буде адаптована для кожного здобувача вищої освіти. За умов високої конкуренції між закладами вищої освіти та боротьби за мотивованого до навчання абітурієнта, академічний склад має бути готовим до упровадження новітніх технологій у професійній підготовці висококваліфікованих фахівців, зокрема бакалаврів фінансово-економічного профілю. На наш погляд, саме змішане навчання зможе задовільнити зростаючі вимоги суспільства до ґрунтовної підготовки майбутніх фахівців фінансово-економічного профілю. Саме із-за цього змішане навчання потребує ретельного вивчення у контексті підготовки майбутніх бакалаврів фінансово-економічного профілю.

У працях українських вчених, а саме С. Касіянц [2], О. Кірдака [3], Л. Покудіної [4] та ін. схарактеризовано особливості та наукові підходи, освітнє середовище професійної підготовки майбутніх економістів. Проте бракує досліджень застосування технології змішаного навчання у підготовці бакалаврів фінансово-економічного профілю.

В умовах коронавірусних обмежень та військового стану заклади вищої освіти апробували технологію змішаного навчання, доповнивши традиційну підготовку бакалаврів фінансово-економічного профілю використанням інформаційних технологій. Практика застосування цієї технології підтверджує висновок, що таке змішане навчання стає ефективним засобом підготовки майбутніх бакалаврів економічних спеціальностей. За умов застосування змішаної форми навчання, на відміну від традиційної, більша частина часу виділяється на навчальну діяльність онлайн. Онлайн діяльність студентів, які вивчають економічні дисципліни, полягає у роботі з різними інтернет ресурсами, базами даних, статистичною звітністю, аналізом наукових текстів і матеріалів, опрацювання періодичних видань, управління онлайн завданнями тощо.

Як ми зазначали у попередніх дослідженнях, змішане навчання є проміжним між традиційною системою та дистанційним навчанням [1], що відбувається без очних зустрічей викладача та здобувачів вищої освіти. Варто відмітити, що в умовах змішаного навчання важливо не лише виклад матеріалів із використанням електронних засобів, а і зворотній зв'язок викладача та здобувачів вищої освіти, в зручній для них формі. Зазвичай змішане навчання передбачає роботу з електронними ресурсами протягом заняття.

У глосарії з технології дистанційного навчання змішане навчання розглядається як об'єднання в навчальному процесі декількох форм і методів навчання: синхронного та асинхронного; очного та дистанційного; формального і неформального; самоосвіти.

Змішане навчання – це навчання, у межах якого студент одержує знання, очно і самостійно онлайн, воно передбачає створення комфортного освітнього інформаційного середовища, системи комунікацій, що доставляють необхідну інформацію [5]. При змішаному навчанні інструкції / теорія, яку здобувач отримує онлайн при роботі з різними інтернет ресурсами, базами даних, та переглядаючи демонстративні відео ролики, отримують своє застосування в аудиторній роботі. Вся робота яку студент проводить в аудиторії, має закріплювати знання отримані майбутнім бакалавром фінансово-економічного профілю при самостійній роботі онлайн.

Змішане навчання являється оптимальною формою побудови навчального процесу для ефективного формування компетентностей, сприяє підвищенню якості підготовки студентів, розвитку їхньої самостійності, творчості, стимулює студентів до отримання нових знань та умінь, що дозволяє готувати конкурентоздатних бакалаврів фінансово-економічного профілю.

Застосування змішаного навчання дає можливість майбутні бакалаврам фінансово-економічного профілю навчатися в зручному для них темпі і при потребі повертатись до раніше пройденого матеріалу. Студенти мають можливість спілкуватися в організованих викладачем форумах, обговорювати проблемні питання, отримувати консультації та поради викладачів. Здобувачі які не готові до повністю самостійного навчання, можуть освоїти необхідні вміння в аудиторії і, потім, отримати навички самостійного навчання. При застосуванні змішаного навчання має бути забезпечено постійний і ефективний зв'язок між викладачем і здобувачами. Така взаємодія може здійснюватися, як на основі комп'ютерних телекомунікацій, так і в офлайн режимі з використанням всіх елементів освітнього процесу.

Комбінація традиційного та дистанційного навчання дозволяє викладачу використовувати сильні сторони кожного навчального середовища для досягнення цілей навчання. Кінцевою метою змішаного навчання є підвищення ефективності навчання шляхом систематичного оцінювання відповідних змінних та інтеграції засобів навчання. Змішане навчання дозволяє оптимізувати ресурси та витрачений час, процес навчання стає доступнішим, студенти мають можливість навчитися керувати своїм навчанням і відчують різні типи мотивації і, як правило, готові до успішного завершення курсу.

Отже, в умовах змішаного навчання доступні як традиційна освіта,

так і технології дистанційної освіти, що дає змогу отримати переваги обох форм навчання одночасно, нівелюючи майже всі їхні недоліки. У змішаному навчанні пріоритетним є розвиток аналітичних умінь з використанням інформаційно-комунікаційних технологій.

Змішане навчання дає можливість підготувати добре освічених і компетентних бакалаврів фінансово-економічного профілю.

Список використаних джерел

1. Глущенко І. М. Проблема запровадження дистанційної освіти в Україні. *Організація співробітництва територіальних громад із закладами освіти у воєнний період* : Міжнар. наук.-практ. онлайн-конф., 30 лист. 2022 р. Дніпро : КЗВО «ДАНУ» ДОР», 2022. С. 99–101.
2. Касіянець С. Е. Формування самоосвітньої компетентності майбутніх економістів у процесі професійної підготовки : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Київ, 2017. 20 с.
3. Кірдан О. П. Теорія і практика професійної підготовки майбутніх економістів у системі неперервної освіти : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04. – Умань, 2021. – 655 с.
4. Покудіна Л. С. Міждисциплінарний підхід до професійної підготовки майбутніх бакалаврів з фінансів, банківської справи та страхування : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Хмельницький, 2018. 20 с.
5. Технології дистанційного навчання: словник-глосарій. URL: <http://ito.vspu.net/repozitariy/Kademiia/stati/SLOVNUK-2016.pdf>

Катерина Гноєва

«ЗАРУЧЕНА З НАЦІЄЮ»: КОРОЛЕВА АНГЛІЇ ЄЛИЗАВЕТА І

У XVI столітті центром західного світу була Європа. Америку відкрили згодом, тому вона на початку свого розвитку вважалася землею для авантюристів і дослідників. Відповідно, минуле країн Європи стало сферою наукових інтересів багатьох дослідників, особливо крізь призму біографічних портретів.

Зокрема, увагу привертає англійська династія Тюдорів, вивчення представників роду якої розкривають особливості життя та цінності епохи в якій вони правили. Заслуги та здобутки роду перед Англією є неоціненними, адже всі його представники зарекомендували себе не лише як політики, а й як активні діячі національно-культурного процесу.

Єлизавету І можна сміливо назвати однією з найяскравіших представників роду Тюдорів. Часи її правління стали «золотим століттям Англії»: вона опікувалась діячам мистецтва та науки, при ній військова

могутність країни стала вагомою на світовій арені, її діяльність значно зміцнила становище держави, яку очолювала.

Батьками Єлизавети I були король Генріх VIII та його друга дружина Анна Болейн. Генріх VIII одружився з Анною сподіваючись, що та народить йому довгоочікуваних синів, так як від попереднього шлюбу він уже мав доньку Марію. Але 7 вересня 1533 року в резиденції Грінвічі Анна Болейн народила дівчинку, яку назвали Єлизавета. Хоча в Англії не існувало закону, який забороняв би вступ жінки на престол, та правління жінки вважалось небажаним, що й зумовлювало прагнення Генріха мати сина-спадкоємця [2].

Коли Елізабет було лише два з половиною роки, її матір звинуватили у зраді і стратили. Відтоді, життя дівчинки вже ніколи не буде таким як раніше. Ймовірно, вона була надто юною, щоб відчувати значний вплив раптової смерті мами, але її спосіб життя значно змінився. Шлюб батька з Анною Болейн було анульовано, а Елізабет стала королівським бастардом (незаконнонароджена). Пізніше її позбавили титулу принцеси.

Після смерті Генріха VIII влада перейшла його сину від третього шлюбу Едуарду VI, потім престол зайняла Джейн Грей, яку через політичні переконання стратили і корону отримала Марія I Тюдор. Під час правління Марії I Єлизавета провела близько року ув'язненою за звинуваченнями в зраді, політичних інтригах проти сестри та допомозі протестантській церкві.

У 1558 році помирає Марія I Кривава і розпочинається ера Єлизавети I. Країна охоплена релігійними чварами, і монархиня усвідомлює, що потрібна громадська підтримка, аби залишатися королевою [3]. Єлизавета відновлює Англійську церкву та заявляє, що не хоче робити «вікна в людські душі». Вона усуває Папу з поста глави англійської церкви і стає її верховним губернатором. Представляє нову Книгу спільних молитов і перевидає англійський переклад Біблії. Єлизавета дотримується прагматичного погляду на особисту віру своїх підданих, і релігійні ортодоксальні принципи не суворо дотримуються.

Англія за Єлизавети I була дуже структурованою країною і мала досить складну систему правління. Спочатку були національні органи влади, такі як Таємна рада і парламент, потім регіональні органи, такі як Рада маршів і Півночі, а потім органи округу та громади.

Єлизавета шукає за межами Європи можливості розширення торгівлі та збільшення національного багатства. Під час її правління фіксується багато відкриттів: у 1580 році Френсіс Дрейк став першим англійцем, який здійснив навколосвітню подорож; у 1585 році сер Уолтер Релі засновує колонію з приблизно 100 чоловік на східному узбережжі Північної Америки, яку він називає Вірджинія на честь Єлизавети I і т. д.

Ставлення королеви до придворних було дружнім, проте, людський фактор теж мав місце в її правлінні. Так, навесні 1597 року, один із

придворних сказав: «королева схоже, поводиться більш різко стосовно своїх покоївок, ніж раніше, не веде розмову з ними дружньою нотою, а лаїть за злочини, настільки, що прекрасні дівчата часто ридають» [1, с. 134].

Останні роки правління Єлизавети супроводжуються проблемами в Ірландії та погіршенням її здоров'я. Монархиня померла у віці 69 років. Назавжди увійшовши в історію як «Королева-Діва», що до кінця залишалася незаміжньою та бездітною.

Оскільки Єлизавета не залишила прямого спадкоємця з роду Тюдорів, то і династія Тюдорів, яка правила Англією 118 років, завершується.

Отже, нашим завданням не було оцінити успіхи та історичне значення правління Єлизавети Тюдор, але аналізуючи джерела ми бачимо, що епоха англійської королеви не безпідставно іменується «золота доба прогресу». Монархиня присвятила своє життя країні і запам'ятається моментами, коли корона, церква і парламент працювали в конституційній рівновазі. Жінка, що так і не пізнала шлюбного щастя, до останнього залишалася «заручена з нацією».

Список використаних джерел

1. Акройд П., Тюдоры. От Генриха VIII до Елизаветы I. Санкт-Петербург: Изд. Азбука-Аттикус, 2020. 720 с.
2. Ben Johnson. Elizabeth I – A Life In Portraits. The History of England Magazine. 2018. URL: <https://www.historic-uk.com/HistoryUK/HistoryofEngland/Elizabeth-I-Life-in-Portrait/> (дата звернення: 30.03.2023).
3. Elizabeth I: Troubled child to beloved Queen. URL: <https://www.bbc.co.uk/teach/elizabeth-i-troubled-child-to-beloved-queen/zbkjcqt> (дата звернення: 30.03.2023).

Катерина Гноєва

ПРОТИБОРСТВО В ІНФОРМАЦІЙНОМУ ПРОСТОРИ РОСІЇ ТА УКРАЇНИ

Інформація та інформаційні технології проникають у всі частини сучасного суспільства – і в мирний час, і в періоди стратегічної конкуренції, і під час війни. З початку 2000-х передові інформаційні технології для швидкого обміну, обробки та аналізу даних мали значний вплив на характер військових операцій Росії. Дослідження російської військово-наукової літератури виявляє центральне місце концепції інформаційного протистояння у військовій стратегії Росії.

Зростання інтересу до інформаційного протистояння у війнах майбутнього не є випадковістю. Це пов'язано з тим, що інформація стає такою ж зброєю, як ракети, танки і т.п. Сьогодні очевидно, що інформаційне протистояння стане чинником, який суттєво впливатиме на початок, проведення та результат війни майбутнього. Одним із найважливіших механізмів виникнення безконтактних війн є не лише революція у військовій справі, яка зараз відбувається в розвинутих країнах, а й інформаційно-наукова та технічна революція, яка також формує абсолютно нові інформаційні системи в глобальному масштабі. Звичайно, в перехідний період до безконтактних воєн, а це було приблизно до 2010 року, зберігалось багато елементів протистояння минулого покоління (контактних воєн). Проте вже зараз зрозуміло, що назріває різкий стрибок у бік інформатизації та автоматизації управління військами та зброєю. Тут також слід очікувати швидкого процесу автоматизації всіх рівнів організаційної структури збройних сил. Але під час переходу, інформаційне протистояння залишається лише одним із видів підтримки інших методів ведення війни.

Інформація є однією зі складових Російської агресії проти України, про що може говорити наявність інформаційної війни між Україною та Росією. Йдеться про активне поширення неправдивої чи спотвореної інформації про Україну від Російської сторони, що відбувається з наступною метою: дискредитація нашої держави, кібератака та пропаганда російських цінностей серед населення. Така ситуація загрожує суверенітету та національній безпеці України.

За визначенням першого заступника директора Федерального агентства урядового зв'язку та інформації Росії В. Маркоменка, інформаційна війна – це комплекс заходів і операцій, що провадяться в конфліктних ситуаціях, в яких інформація є водночас зброєю, ресурсом і метою [4, с. 137].

Повномасштабне вторгнення Росії в Україну в лютому 2022 року ознаменувало драматичну ескалацію восьмирічного конфлікту, який розпочався з анексії Росією Криму, і означало історичний поворотний момент для європейської безпеки. Через рік після початку бойових дій багато аналітиків з питань оборони та зовнішньої політики назвали війну великою стратегічною помилкою президента Росії Володимира Путіна.

Багато спостерігачів не бачать перспектив для дипломатичного розв'язання в найближчі місяці та натомість визнають потенціал для небезпечної ескалації, яка може включати використання Росією ядерної зброї. Війна прискорила прагнення України приєднатися до західних політичних блоків, включаючи Європейський Союз (ЄС) та Організацію Північноатлантичного договору (НАТО).

Згідно з переписами, в Україні станом на 2001 рік проживало

приблизно вісім мільйонів етнічних росіян, переважно на півдні та сході. Москва заявила про обов'язок захистити цих людей як привід для своїх дій у Криму та на Донбасі в 2014 році.

Після розпаду Радянського Союзу багато російських політиків розглядали «розлучення» з Україною як помилку історії та загрозу авторитету Росії як великої держави. Втрата постійної влади над Україною та допущення її до західної орбіти багато хто сприйняв би як серйозний удар по міжнародному престижу Росії. Отож, у 2022 році Путін розглядав ескалацію війни з Україною як частину ширшої боротьби проти західних держав, які, за його словами, мають намір знищити Росію.

Загалом, Росія завжди прагнула зберегти свій політичний вплив в Україні та в усьому колишньому Радянському Союзі, особливо після того, як її улюблений кандидат у президенти України у 2004 році Віктор Янукович програв конкуренту-реформісту в рамках народного руху Помаранчевої революції. Цей шок для російських інтересів в Україні стався після подібної поразки Кремля на виборах у Грузії у 2003 році, відомої як Революція троянд, і за ним послідувала інша – Революція тюльпанів у Киргизстані 2005 року. Пізніше, у 2010 році Янукович став президентом України, на тлі невдоволення виборців помаранчевим урядом.

Спільна спадщина двох країн сягає більш ніж тисячі років у той час, коли Київ, столиця України, був центром першої слов'янської держави, Київської Русі, батьківщини як України, так і Росії. У 988 році Володимир Великий, новгородський князь-язичник і великий князь Київський, прийняв православну віру і хрестився в кримському місті Херсонесі. З цього моменту російський лідер Володимир Путін напередодні вторгнення заявив: «Росіяни та українці – це один народ, єдине ціле».

Агресійна війна Росії проти України примітна тим, наскільки вона ведеться та поширюється в Інтернеті. Хоча соціальні мережі зіграли певну роль у попередніх війнах – наприклад, російських солдатів було ідентифіковано на полі бою на Донбасі під час вторгнення в 2014 році, а відео з війни в Сирії поширювали в ТікТок. Повномасштабне вторгнення Росії в Україну проілюструвало як соціальні медіа змінюють спосіб хронікування, переживання та розуміння війни. Це значною мірою пов'язано зі швидким зростанням охоплення Інтернетом і використанням соціальних мереж; 75% українців користуються Інтернетом, а 89% населення охоплено принаймні мобільною технологією 3G [6].

Для порівняння, коли Російська Федерація вторглася в Україну в 2014 році, лише 4% українських абонентів мобільного зв'язку мали доступ до мереж 3G або швидше, а під час війни в Сирії в 2015 році лише 30% населення Сирії було онлайн. Частково завдяки цій динаміці війна, яка триває в Україні, також прояснила масштаби загрози дезінформації. Незважаючи на те, що використання дезінформації як зброї завжди

існувало, ландшафт соціальних медіа в разі збільшив її охоплення та потенційне проникнення.

Поряд із посиленням обмежень щодо політичної опозиції в Росії, дезінформаційні нарративи прогресували від пропаганди та історичного ревізйонізму – наприклад, наполягання на тому, що Крим «завжди був російським» після анексії Москвою в 2014 році. [2] До неправдивих тверджень про проникнення неонацистів в уряд України та теорій змови про лабораторії України / США з біозброєю. Ці зусилля представляють кілька способів, за допомогою яких російський уряд і об'єднані сторони використовують дезінформацію як зброю, щоб відвернути, заплутати та підірвати опонентів.

Напередодні вторгнення Росії 24 лютого дезінформаційні повідомлення загалом мали на меті деморалізувати українців, посіяти розкол між Україною та її союзниками та зміцнити суспільне сприйняття Росії [3]. Твердження включали те, що нарощування військових сил перед вторгненням було лише для навчань; повідомлення, зосереджені на історичному ревізйонізмі, делегітимізації України як суверенної держави (що Україна не має історичних претензій на незалежність і була створена Росією); заяви про загрози російському населенню в Україні та про здійснення українським урядом геноциду в тих частинах Донецької та Луганської областей, які незаконно контролюються з 2014 року підтримуваними Росією сепаратистами; розповсюдження новин, що применшують масштабне вторгнення Росії, привертаючи увагу до ймовірних військових злочинів інших країн [1].

Така політика Російської імперії потребує реагування з боку держави на іншу державу, яка є суб'єктом міжнародного права, а отже, потребує творення необхідного правового підґрунтя для застосування комплексу заходів з протидії агресії; по-друге, необхідним є не лише протидія самій агресії, але запобігання її поширенню в тому числі в середині країни, проти якої таку агресію було застосовано, що вимагає створення відповідної організаційно-правової системи в межах національного права, що, знову ж таки, вимагає визначеності на рівні категоріального та термінологічного апарату [5, с. 334–335].

Міжнародні уряди швидко визнали загрозу дезінформації в контексті широкомасштабної агресії Росії проти України. У відповідь вони висвітлили нарративи та інструменти, які використовує російський уряд, підсанкційні ЗМІ та особи. Міжнародні організації подібним чином виконували програми перевірки фактів і розвінчання, а також забезпечували міжорганізаційні механізми для обміну інформацією та технічної підтримки. Тим не менш, уроки з реагування уряду на загрозу, яку представляє дезінформація протягом перших кількох місяців війни, не обов'язково відобразатимуть те, що слід робити в мирний час через

складні та невідкладні обставини, викликані війною. Оскільки загарбницька війна Росії проти України триває.

Росія уже довгий час веде інформаційну війну проти України. Від початку своєї історії Росія, маніпулюючи фактами, нав'язує суспільству пропагандистські міфи – починаючи від того, що «Москва – третій Рим», «українці та росіяни – братній народ», і закінчуючи «спеціальною воєнною операцією на Донбасі» з метою «демилітаризації та денацифікації України». Причому робить вона це активно як на внутрішній, так і на зовнішній арені, використовуючи цинізм і безпринципність, множинність варіантів правди, постійне вкидання дезінформації у медіапростір. Кремлівська дезінформація постійно підтримується і тиражується. Інформаційний тероризм Росії вже зараз впливає на весь світ, поширюючи відповідні моделі поведінки.

Дослідивши та проаналізувавши матеріали дослідження щодо виникнення, особливостей та прогресування інформаційних війн з боку Російської Федерації, спираючись на праці як вітчизняних, так і зарубіжних авторів, критично їх осмислюючи, ми прийшли до таких висновків: потік російської дезінформації та зриви, спричинені нею, значно зросли після вторгнення Росії в лютому 2022 року. У свою чергу, відповідь України на загрозу російської дезінформації базується на прогресі, досягнутому у зміцненні інформаційного та медіа-середовища з 2014 року, а також у створенні механізмів для безпосередньо реагувати на інформаційні загрози. До них належать зусилля з надання точної інформації, забезпечення того, щоб медіа-організації могли продовжувати діяльність, а також політичні зусилля щодо боротьби із загрозами, створеними російськими державними ЗМІ.

Список використаних джерел

1. Cadier, A. Російсько-український центр відстеження дезінформації. *News Guard*. 2021. URL: <http://surl.li/cpfim>
2. Coynash H. Moscow's Proxy Republics Announce That Donbas Is and Always Was Russian. *Kharkiv Human Rights Protection Group*. 2021. URL: <http://surl.li/fsice>
3. Wahlstrom A., Наступ ІО: інформаційні операції навколо російського вторгнення в Україну. 2021. URL: <http://surl.li/fsidv>
4. Горбань Ю. О. Інформаційна війна проти України та засоби її ведення. *Вісник Національної академії державного управління при Президентові України*. 2015. № 1. С. 136–141.
5. Коруц У. Інформаційна війна як інструмент пропаганди війни: правові підстави протидії. *Міжнародне право*. 2020. Вип. 8. С. 334–339.
6. Міжнародний союз електрозв'язку. *ITU Data Hub*. 2021. URL: <http://surl.li/fsibw>

МИКОЛА МІХНОВСЬКИЙ – РЕЧНИК УКРАЇНСЬКОГО НАЦІОНАЛІЗМУ

Микола Міхновський побачив світ у 1873 році в селі Туровці Прилуцького повіту на Полтавщині, де його батько був сільським священиком. Сам батько, нащадок старого козацько-попівського роду, свято зберігав українські традиції в ті чорні часи російського царського панування над Україною. І в обставинах свого сільського життя не боявся прилюдно виявити свою любов до наших народних звичаїв та до нашої мови. Він, наприклад, не боявся виголошувати проповіді українською мовою, не зважаючи на сувору заборону російської адміністрації. Малого Миколу батько віддав у науку до прилуцької гімназії, де Микола, як підріс, згуртував своїх товаришів у Гімназіальну українську громаду. Пізніше, за його прикладом повстала також громада в лубенській Гімназії під проводом найщирішого його друга і побратима Володимира Шемета [5, с. 4]. По закінченні гімназії Міхновський переходить до Київського університету на студії права. Була це доба, коли по цілій російській державі ширилися соціалістичні ідеї марксистського гатунку. Українська студентська громада, якої чільними членами були два побратими правник Міхновський і природник Шемет, також відчула й на собі подих отих нових вітрів із Європи. Вони з меншістю стали на твердому національному ґрунті і на ніякі компроміси з соціалістами не пішли. Більше того: вони весь час боролися за свої думки не тільки в «Громаді», але й власним прикладом переводили їх у життя.

Треба сказати, що задовго перед там на могилі Тараса Шевченка зібралася була мала групка національно настроєних молодиків українців і вони перед Шевченком склали присягу, у цілому своєму житті йти по заповітах Тараса. Так у 1891 році постало братство «Тарасівців» під проводом Івана Липи. Його вірними послідовними-братчиками були аж до самої смерті Міхновський й Шемет.

Міхновський не поступився своїми «тарасівськими засадами» і по закінченні університету, коли перебував якийсь час у Києві, і своїми впливами підтримував націоналістів членів студентської громади, ані пізніше, коли перейшов до Харкова, де став адвокатським конципієнтом [1, с. 2].

У році 1900 сталася важлива в історії українського політичного життя подія. На традиційне свято річницю Т. Шевченка – нелегально зібрались харківські українці. Були й гості з інших місцевостей України, а між ними із Полтави Симон Петлюра та Понятенко. На тому святі Міхновський виголосив палку промову, в якій закликав до здійснення Тарасових ідеалів: до створення Української Самостійної Держави

[2, с. 4]. Ця його промова спричинилася до заснування «Української Революційної Партії» (РУП). Першими її членами, між іншими, були й Міхновський та Шемет. Міхновському доручено було написати й першу ідеологічну декларацію нової партії. Він це й зробив, поклавши в її основу свою промову. Так постав славний в історії українського національнодержавницького руху твір «Самостійна Україна», що вийшов друком у тому же році в Чернівцях на Буковині [3, с. 23].

Але загальні настрої, що тоді панували в російській державі відбилися й на РУП. Незабаром більшість її членів прийняла соціалістичну програму й відріклася думок, які висловлено було в «Самостійній Україні». Один із найбільш визначних заступників того соціалістичного напрямку і член реформованої РУП Дмитро Антонович у своїй статті «Неіснуюче питання» висловив думку, що національного питання, а в тім числі й українського – не існує взагалі, що всі національні проблеми розв'язати можна в межах проблем соціальних.

Тоді Міхновський разом із Олександром Макаренком і братами Шеметами заснували нову «Народну Українську Партію», що перейняла програму й думку Міхновського.

Головним ідеологом і діячем РУП був все той же Міхновський. Він писав для неї декілька програмових творів, а в тім числі і його відомі: «Десять заповідей Українському Народові». В тих заповідях він давав українцям не тільки політичну програму, але й напрями для світогляду, та навіть їх приватного життя.

В політиці він пропонував дотримуватися такої засади: «Кожен москаль, лях, маляр чи румун є твоїм політичним ворогом так довго, доки вони як державні народи панують над окремими частинами поділеної української землі, хоч у приватних відносинах, вони можуть бути і добрими людьми і приятелями українців».

В робітничім питанні Міхновський висловлював думки і прогнози просто геніальні, що до найдрібніших подробиць здійснилися. Соціалісти вимагали, щоб фабрики перейшли у власність робітників, підписуємося обома руками під тим домаганням, але з умовою, щоб було додано одне слово: «українських». Бо так довго, поки ми не забезпечимо українському робітникові його права на власну державу, то робітник москаль, захвативши у свої руки українську сировину, фабрику, машини й інші знаряддя продукції, визискуватиме свого українського «брата», як його ніколи не визискував ніякий капіталіст.

А раз захвативши у свої руки багату українську землі, ніякий чужинець-робітник її зі своїх рук уже не випустить, хоч би для того довелось йому вирізати усіх своїх «братів-робітників українців» [4, с. 3].

В питаннях українського державного будівництва Міхновський не знав компромісу. Отож, коли в березні 1917 р. російський цар Микола II відмовився від трону. Міхновський перший і в той час один серед

українців голосно заявив, що акт персональної унії з московськими царями, який був довершений в 1654 р. Б. Хмельницьким, тепер упав сам собою, а значить, і Україна як держава повертає суверенні права. Тому він сам не гаючи ні хвилини, бореться за організацію українського війська, що має стояти в обороні.

Його заходами на весні 1917 р. постають, вилучені з російської армії полки, наперед імені Б. Хмельницького, а потім П. Полуботка. Він організує в Київ! військовий клуб імені Полуботка «це осине гніздо мазепинців» – як його тоді звали москалі. Довершує із купкою своїх однодумців підготовчі роботи для скликання першого українського військового з'їзду. Але на цьому з'їзді проти нього виступають українські соціалісти головно в особі Винниченка. В тяжкій боротьбі з ними Міхновський доводить, що сучасна «бойова» програма для нас це організація власного війська, для власної держави і негайне припинення війни, бо ж у тій війні австрійські й російські українці стоять проти себе. Українські соціалісти стояли на другій засаді: продовжувати війну в обороні Росії, щоб у згоді з російськими соціалістами розбудувати вільну федерацію усіх народів, на соціалістично-трудоїй підставі.

По довгих змаганнях Міхновський, хоч не був формально переможений, але фактично усунутий від війська і політичної роботи в Українській Центральній Раді, що складалася з соціалістів різних напрямків. Ще раз 6 липня 1917 року він спробував поставити на порядок денний справу української державності. Під його впливом і заходами його однодумців, полк Полуботківців зробив державний замах у Києві: захопив усі державні установи і хотів передати цілу владу в Києві і в Україні Українській Центральній Раді [4, с. 3].

Але українські соціалісти, провідники Центральної Ради, налякані перспективами збройної боротьби зі своїми «общерусскими» товаришами, поспішили ліквідувати той «бунт». Винниченко особисто з'явився перед «бунтівниками» й уговорив їх скласти зброю.

Отже, Микола Міхновський це, можна сказати без помилки, дуже трагічна постать у житті нашого народу: для нього він жив, працював, творив, впрост палив своє життя і за те, від свого народу не то що не мав подяки, але не мав навіть розуміння своєї роботи. Навпаки: іронія, насмішки, глузування в ліпшому разі, а в гіршому відверта ворожнеча, ненависть, наклепи його політичних ворогів і зрада друзів – оце була його звичайна нагорода за роботу при житті та ... невдячність по смерті. Але що найбільш парадоксально, про це те, що ті ж його вороги, трохи згодом самі перебрали його науку, його політичну концепцію, цілу його самостійницько-державницьку ідеологію й практику, словом піднесли той його прапор, який вони ганьбили так довго.

Список використаних джерел

1. Босий М. Діячі українства. Микола Міхновський. *Український голос (Кіровоград)*. 1941. № 25. С. 2.
2. З промови Миколи Міхновського, виголошеної на Шевченківському святі в Харкові 26 лютого 1900 року. *Вінницькі вісті*. 1942. № 19. С. 4.
3. Мірчук Петро. Відродження великої ідеї. К.: Українська видавнича спілка, 1999. С. 23.
4. Павелко І. Останні роки життя і смерть М. І. Міхновського. *Голос*. 1944. № 55. С. 3.
5. Шемет Сергій. Микола Міхновський (Посмертна згадка). *Хліборобська Україна*. Рік 1924–1925. Книжка п'ята. Відень. С. 3–30.

Віктор Гонца

ІМАЖОНІМИ ЯК ПЕРИФЕРІЙНИЙ ОНОМАСТИЧНИЙ СЕКТОР

У сучасному ономастичному просторі особливе місце займають назви картин (імажоніми), появу яких дослідники пов'язують із розвитком індустрії виставок. Імажоніми (від лат. *imago* – «зображення, картина, портрет, статуя, бюст») – це власні назви (оніми, пропріативи) на позначення творів образотворчого мистецтва. Іноді фіксуємо використання лексеми артіоніми («назви будь-якого художнього та публіцистичного твору, витвору образотворчого, музичного й театрального мистецтва») [6, с. 48; 8, с. 203].

Найменування картини виступає у деякій мірі ключем для розпізнавання твору мистецтва, ідеєю. Значення імажоніма при сприйнятті твору мистецтва настільки велике, що деякі музеї навіть відмовляються публікувати назви картин на виставках. У XVI ст. широко використовувалися великі описи живописних творів. Починаючи з XVIII ст., назви стали простішими, короткими.

Кожен митець ідентифікує свій витвір, а процес назвонаречення картин – простір іменознавства, який викликає значний інтерес серед мовознавців. Такому аспекту онімних студій приділили увагу Т. Плужникова, О. Тараненко, М. Торчинський, Н. Сокіл-Клепар М. Цілина та ін.

Власні назви картин, як окремий сектор ономастичного простору, мають свої градаційні категорії. Л. Клімова назви полотен у російській та німецькій мовах поділяє на «**пiктонiми** – власні назви предметів живопису, **графіконіми** – графічних творів, **гравюроніми** – найменування гравюру, **скульптуроніми** – номени скульптур» [5, с. 35].

У монографії «Структура онімного простору» М. Торчинський доповнює склад імажонімів розрядами **ікононімів** (номінації живописних, мозаїчних або рельєфних зображень Ісуса Христа, Богородиці, святих і

подій Святого Письма), **фотоонімів** (найменування фотосвітлин), **букетонімів** (номени композицій із живих квітів і рослин) [2, с. 165].

Досліджуючи назви об'єктів образотворчого мистецтва, більшість науковців акцентує увагу на їх поліфункціональність. Лінгвісти пропонують системний перелік функцій, що їх виконують імажоніми, акцентуючи зокрема на **номінативній, репрезентативній, описовій, емоційно-оцінювальній, соціально-оцінювальній, когнітивній, комунікативно-прагматичній**.

Роль імажонімів не обмежується властивою цьому прошарку лексики інформативно-вказівною функцією. Базові функції імажоніма варто диференціювати від плану вираження мовної одиниці та її синтагматичних зв'язків: адже при зміні функції мовного знака змінюються і його властивості. Надзвичайно цінними для нас є міркування О. Бурмистрової [1, с. 8; 3, с. 51], яка конкретизувала функціонально-семантичне наповнення артіонімів, а також сфокусувала увагу на деякій подібності *інформаційної* та енциклопедичної функцій (йдеться про визначений вид інформації – характеристика об'єкта та відображення певної ідеології). «Ономастична номінація вибіркова по відношенню до всіх іменованих об'єктів, крім людей та місць, де вони живуть. І ті, й інші обов'язково мають свої назви. Інші об'єкти отримують назви в міру суспільної необхідності» [7, с. 25]. Отже, *інформаційна* функція – це основа, ключ до розкриття всього виражального потенціалу власних найменувань.

Назви творів образотворчого мистецтва мають потужний виражальний потенціал. На тлі загальних назв вони завжди привертають особливу увагу реципієнта, служать засобами суб'єктивного емоційного вираження висловлювання як певного закодованого тексту. Вважаємо, що імажоніми здатні виконувати роль емоційно-експресивних засобів, оскільки не можна залишити поза увагою вияв почуттєвого сприймання, відображення естетичного ставлення митця до дійсності (зміст, обставини, наслідки і т.д.).

Опрацювання фактичного матеріалу дозволяє погодитися з думкою багатьох дослідників про *комунікативно-прагматичну* функцію артіонімів та імажонімів як їх підвиду. На думку Людмили Дуки зазначену «функцію в імажонімії репрезентує ряд інших функцій: *номінативна* та *інформативна*, де маються на увазі іносказання і натяки, а також вживання емоційно-навантаженої лексики, що впливає на установку та поведінку сприйняття реципієнта» [4, с. 9]. Власна назва твору мистецтва спрямовує увагу читача в необхідне русло інтерпретації і сприяє пошуку ключових моментів змісту.

Окрім виокремлених вище функцій, можна додати ще й *аккумулятивну*. Люди накопичують інформацію про навколишній світ, отримують і передають її за допомогою мови. Саме завдяки цій функції наступні покоління можуть в усній або письмовій формі отримати уявлення про те, який пропріативний простір був раніше, отримати доступ

до накопичених знань і досвіду, спадщини ономастичного минулого.

Таким чином, актуальність нашого дослідження обумовлена тим, що назви картин це те, що завжди привертає глядача не менше, ніж вони самі. Це перша інформація про твір і його автора, яка повинна зацікавити глядача, яка завжди «на слуху», часто обростає всілякими асоціаціями та викликає інтерес. Назва твору мистецтва, як і сам візуальний об'єкт, є частиною творчого процесу і володіє естетичним потенціалом, в якому відображено ставлення автора до навколишнього світу. Будучи вербалізованим текстом, артіонім впливає на зорове і слухове сприйняття, формуючи в людини почуття прекрасного, емоційне, моральне ставлення до твору мистецтва. Імажоніми здатні виконувати різноманітні функції, реалізацію яких, однак, забезпечує своєрідна константа, стабільна основа – три плани значень: доонімне (етимологічне), онімне, відонімне. Отож, зацікавлення пропріативом, який став своєрідним «еквівалентом» художнього полотна, а також виступає частиною національної мови і його мистецтвознавчого дискурсу, цілком виправдане.

Список використаних джерел

1. Бурмистрова Е. А. Названия призведеный искусства как объект ономастики : автореф. дисс. ... канд. філол. н. : 10.02.02. Волгоград, 2006. 24 с.
2. Васильєва О. Денотатно-номінативна класифікація ідеонімів. *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки*. Луцьк : Вежа-Друк, 2016. Вип. 5 (330). С. 165–168.
3. Грицюк Л. Ф. Образно-семантичний підхід до класифікації заголовків. *Мовознавство*. 1992. № 2. С. 51–56.
4. Дука Л. І. Прагматичний потенціал онімів та способи його актуалізації в тексті : автореф. дис. ... канд.філол. наук : 10.02.02. Запоріжжя, 2002. 18 с.
5. Климова Л. А. Немецкие и русские артионимы в сопоставительном рассмотрении (на материале названий произведений изобразительного искусства): дис. ... кандидата филол. наук: 10.02.20. Волгоград, 2017. 210 с.
6. Словник української ономастичної термінології / уклад. Бучко Д. Г., Ткачова Н. В. Харків : Ранок – НТ, 2012. 256 с.
7. Теория и методика ономастических исследований / под ред. А. П. Непокупного. Москва : Наука, 1986. 256 с.
8. Торчинський М. М. Структура онімного простору української мови : монографія / Київський національний університет імені Тараса Шевченка. Хмельницький : Авіст, 2008. 548 с.

ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ГІДНОСТІ НА УРОКАХ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ З ВИКОРИСТАННЯМ ВІДЕОМАТЕРІАЛІВ

Національна гідність глибоко перехрещує свої стежини з духом патріотизму, душею народу, націоналістичними ідеями. Патріотичне виховання особистості постає головною проблемою нашого часу. Ми не можемо знову пройти повз втоптування національних ідей, та й народу загалом. Відродження «нації-феніксу» з попелу неминуче. Кожен повинен виховувати в собі те, що відстороняли, забороняли, вбивали роками, століттями, віками. Завдання викладачів, менторів, учителів, фахівців – спрямовувати свої зусилля на «ліплення» українця. Йдеться про виховання учителями свого «національного я» та запровадження ідей патріотизму на уроках. Вчителі мають актуалізувати тему не лише історії, культури, символізму, обрядів, а й важливості рідної мови, національної ідеї незламності, навіть використовуючи мову іноземну. Приклади висловлювань видатних українців про національну ідею: «Треба національну ідею піднімати і робити із цього такого ще гливкого народу націю, повноцінну, а тут мова – це цементуючий фактор» [1], «Головні ідеї, генеральні ідеї, в першу чергу, потрібні до організації української духовності. Для скристалізування тих ідей треба глибоко відчувати свою батьківщину як цілість» [3]. Вчителі можуть також брати до уваги й культурологічний аспект вивчення мови, наслідуючи інші держави, що формували свою незалежність, дотримуючись націоналізму та автентичності.

Національну гідність прийнято інтерпретувати як усвідомлення особистістю своєї національної ідентичності, віднесення себе до свого народу, співвідношення себе та своєї приналежності з його історією і культурою, дослідження та повага до своїх національних традицій, звичаїв, обрядів. Словники визначають національну гідність як розуміння місця і ролі себе та своєї нації в розвитку інших культур і світової цивілізації. Подальші знання національної ідентичності можуть виражатися почуттями гордості за свій народ, любові до своєї культури та історії, відповідальності за сьогодення і майбутнє своєї нації, вмінні представляти свою націю серед інших народів [2].

Відповідно до методичних рекомендацій щодо національно-патріотичного виховання [4], вагомим завданням закладу освіти є формування громадянина-патріота України, готового брати на себе відповідальність, самовіддано розбудовувати країну як суверенну, незалежну, демократичну, правову, соціальну державу, забезпечувати її національну безпеку, сприяти єдності української політичної нації та встановленню громадянського миру й злагоди в суспільстві.

У старшій школі відбувається плекання учнів до України як

Батьківщини, осередку свого: формування та покращення цих навичок, уміння представляти свою країну в контексті інших народів, культуру і побут свого народу, звичаєві обряди і культурні вагомі цінності, особливості нації. Навчально-методичне забезпечення з іноземної мови є основою побудови уроку, містить культурологічний матеріал, завдання, що повинні залучати використання вчителями інтерактивних технологій, націлювати учнів на практичне застосування країнознавчої інформації, пов'язаної з українським народом.

Отже, ідеалом громадянина виступає всебічно-розвинена, освічена, соціально активна й національно свідома та гідна особистість, наділена глибокою громадською відповідальністю, високими моральними характеристиками, патріотичними почуттями, є носієм кращих надбань національної та світової культури, здатна до саморозвитку і самовдосконалення. На уроках англійської мови мають упроваджуватися елементи української національної культури. Аналізуючи планування уроків з іноземних мов, можна зробити висновок про те, що кожний рік навчання має за мету залучення країнознавчого аспекту, порівняння особливостей іншомовного народу з рідним, вивчення історії своєї країни у взаємодії з культурами інших країн. Країнознавчі теми можна висвітлювати під час позакласних занять і організованих дискусій на уроці.

Формування громадської думки та власного почуття гідності може відбуватися за допомогою впровадження низки методів та форм проведення: вивчення певних віршів, в яких присутній дух патріотизму; слухання та переклад пісень, зокрема народних, та розуміння специфіки лексики та діалектологізмів; метод гри; перегляд відеоматеріалів про історію, культуру іноземною мовою; географічні теми; розгляд висловів діячів, що становили великий вплив на розвиток українськості. Важливе значення в означеному аспекті має перегляд відеоматеріалів на такі теми, як: української кухні, обрядів, звичаїв та українського фольклору, постійне обговорення щодо національних питань та показ думок інших країн щодо нашої Батьківщини, висвітлення сучасних подій. Глибина та зміст розгляду певних питань залежатиме від вікових особливостей учнів та їхнього рівня володіння мовою.

Проаналізувавши матеріали, що перебувають у відкритому доступі, визначено приклади певних матеріалів та згруповано їх у певні підвиди. Подані ресурси та матеріали можуть бути використані під час уроків іноземної мови та пізнання країнознавчих тем: «Українська історія» за короткий відлік часу: «Ukrainian history slander»: <https://youtu.be/zXTJA dzV9Ts>; «Українська традиційна кухня»: «Top 10 most popular Ukrainian Foods»: <https://youtu.be/l40NbElzN0w>; «Українська кухня – 5 продуктів, щоб спробувати у Києві, Україна»: <https://youtu.be/hbKZBbMWQv8>; «Festive Ukrainian Foods»: <https://youtu.be/Vh3C26J6bII>; «Українці в інших країнах»: «6 best Ukrainian restaurants in New York»: <https://youtu.be/>

оА1ye6DWGp4; «Свята»: «Ukrainian Christmas dinner»: <https://youtu.be/RF8ncycchmg>; «Українські традиції»: «Weird and fun Ukrainian traditions. Eating at the century and buying a bride»: <https://youtu.be/02bflwq0EJk>; «Ukrainian mountain weavers refuse to surrender their traditions in war or peace. Still standing»: <https://youtu.be/Lf2QS80po8U>; «Подорож. Подорожування, Україною»: «Ukraine: A journey Back in time: discover the Carpathian mountains»: <https://youtu.be/4v6qGscEcAk>; «Top 10 Places to visit in Ukraine»: <https://youtu.be/1AyWhJ6tr9E>; «My trip in Ukraine»: <https://youtu.be/wQh4jz2E-DI>; «Поїздка до Львова»: <https://youtu.be/NNhzmU0zirY>; «Культура. Мистецтво»: «Ukrainian Easter eggs as an art of resistance»: <https://youtu.be/BhG0DsouU-I>; «Craft of traditional Petrykivka painting preserved and spread by Ukrainian artists»: <https://youtu.be/CJnJtu14os8>; «Maria Prymachenko, part 1. and 2, 3. Virtual museum tour»: <https://youtu.be/G4rDkHS8g4g>, <https://youtu.be/Hh1HwdF7ywg>; <https://youtu.be/EQJt9H-gn7U>; «Ukrainian artists illustrate moscow brutality amidst war»: <https://youtu.be/1CZB5Jl3PvM>; «Українська музика та пісня»: Ukrainian art songs playlist: <https://youtube.com/playlist?list=PLpDtS5IWbMHkRtXnew4bmjbQdZIBfluhI>; «Гей ви стрільці січовії»: <https://youtu.be/hEeFYf36OYE>

На уроках також можна використати переклад певної пісні, слухаючи українську версію, намагатись відтворити англійську, або ж дати таке завдання додому:

Hey, you Striltsi from Ukraine, one-two-three.
All the girls do love you madly, one-two-three.
Go forward, be courageous, the retreat is out of the question.
Refrain: One-two, one-two, one-two-three.
The commander leads us forward, one-two-three.
And for hell with us he's ready, one-two-three.
He's a brave chap, oh be sure, and his horse is like a devil.
Sir commander, what has happened, one-two-three.
No money, we are threatened, one-two-three.
For three days without bread, only water was cold and sad.

Всі наступні пісні подано з англійськими субтитрами у відеороликах: «Гей соколи»: «Hey sokoly in 7 languages»: <https://youtu.be/tsExJlbKueQ>; «Розпрягайте хлопці коней»: <https://youtu.be/SRaEVMJ-kL0>; «Сонце низенько, вечір близенько»: <https://youtu.be/okyuyNXg5brU>; «Hey-hu, hey-ha, Ukrainian insurgent Army song»: <https://youtu.be/aNZY0j91Cy8>; «Fashion cultural // Ukrainian traditional clothes»: <https://youtu.be/1EjTqbaaqnI>.

Як показує попередній досвід шкіл, гімназій, а також закладів вищої освіти, візуал здійснює кращий вплив на дітей і молодь, ніж теоретичний матеріал, який пропонується. Наше завдання – дбати про виховання різнобічно-розвиненого громадянина-учня. На мою думку, застосування відеоматеріалів на уроках англійської мови сприяє кращому розумінню матеріалу учнями, його засвоєнню та подальшому відтворенню.

Список використаних джерел

1. Національна ідея це побудова держави на базі корінної нації – і це Українці, – В'ячеслав Чорновіл. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=8BFXaSplVB4> (дата запиту: 27.03.2023)
2. Національна гідність – це. URL: <https://jak.bono.odessa.ua/articles/nacionalna-gidnist-ce.php> (дата запиту: 27.03.2023).
3. Липа Ю. Призначення України. 2-ге незмін. вид. Львів: Просвіта, 1992. 272 с.
4. Методичні рекомендації щодо національно-патріотичного виховання у загальноосвітніх навчальних закладах. URL: <https://cutt.ly/K4zZwCY> (дата запиту: 27.03.2023).

Тетяна Гуменюк

КОНЦЕПЦІЯ ТВОРЧОСТІ У ПСИХОАНАЛІЗІ З. ФРЕЙДА

Сьогодні вже ніхто не може заперечувати, що тільки реалізуючи свої таланти і творчу енергію, людина живе щасливе життя і випромінює здоров'я. У той же час, творча реалізація людини залежить від стану її психіки. Саме психіка відкриває шлях до творчості. Відкриття неповторності власної психічної природи, несхожості на всі інші енергії звільняє те, що досі крилося в надрах психіки під шаром життєвих правил та умовностей. У цьому напрямі рухається сучасна психологія, вивчаючи глибинні психічні процеси для розкриття, розвитку та реалізації творчого потенціалу та креативності особистості. Неабиякий інтерес в даному питанні викликає науковий спадок австрійського психолога і психіатра З. Фрейда, який запропонував психоаналітичну концепцію творчості. Учений розглядав людський організм як біоенергетичну систему та стверджував, що структура психіки людини складається з трьох рівнів – підсвідомого, передсвідомого і свідомого, та представляє собою триархну структуру особистості – «Ід», «Его» та «Суперего», описуючи їх наступним чином:

- підсвідоме – «Ід» («Воно») – сфера первісної сексуальної енергії, яка далеко не завжди «проривається» у свідомість внаслідок стереотипів поведінки, які культивуються в суспільстві. Ця енергія (найчастіше заблокована) може трансформуватися в інші форми енергії – художню, винахідницьку, наукову творчість тощо;

- передсвідоме «Его» («Я») – сховище сублимованої з першого рівня сексуальної енергії, яка набула форму різних психічних утворень близьких до порога свідомості, і тому у будь який момент можуть стати її змістом. «Его» відчуває на собі постійний тиск «Ід», але керується як і в першому випадку принципом реальності співвідношення своїх рішень з

особливостями людських відносин і т.п. Саме там зосереджується енергія, спрямована до організуючої, формальної або естетичної діяльності;

- свідоме «Суперего» («Над-Я»), – це настільки високий і тонкий ступінь сублимації (перетворення) енергії, що здатний мати в собі високі моральні принципи, етичні норми, естетичні стандарти. «Суперего» бере на себе функції цензора і критика, своєрідного фільтра вчинків або рішень, які приймаються «Его».

У житті людини частіше всього бажання «Ід» не збігаються з можливостями «Его» та суперечать нормам і принципам «Суперего». Тому «Его» стає рингом для жорсткої боротьби протилежностей – бажань і мотивів, через що відчуває сильну внутрішню напругу, що згодом призводить до неврозів.

З моменту зародження психоаналізу [4, с. 709]. З. Фрейд став досліджувати творчість. На його думку, спонтанна творча діяльність здатна виражати неусвідомлювані змісти психічного життя людини. Для розуміння творчості в контексті ранніх психоаналітичних уявлень характерним є використання понять первинних і вторинних психічних процесів, пов'язаних з принципами задоволення та реальності. Так, по мірі дорослішання людини первинні психічні процеси замінюються вторинними способом сублимації, яка перетворює інстинктивні прояви в соціально-продуктивну діяльність, а інстинктивний імпульс замінюється художньо-образним уявленням.

Отже, на думку З. Фрейда, творчість є компромісною формою задоволення інстинктивних потреб, а тому розглядається ним як один із видів неврозу і бачиться регресією до інфантильних станів свідомості. Саме розуміння творчості як різновиду неврозу та інфантильної форми задоволення потреб виключало її з арсеналу психотерапевтичних прийомів класичного психоаналізу психіатра. Мистецтво для ученого представляло інтерес лише як можливість побачити в продуктах творчості психічні конфлікти і патологічні переживання їх авторів.

Свої погляди на природу творчості З. Фрейд виклав у низці наукових статей, зокрема дві з них присвятив творчості Леонардо да Вінчі [2] та Мікеланджело [1, с. 15]. У першій з них учений спробував створити умоглядову систему, яка б дозволила побачити нарцисизм як основу творчості художника, опираючись на припущення та факти з його біографії. Психіатр стверджував, що Леонардо залишив багато незавершених робіт через те, що мимоволі ідентифікував себе зі своїм батьком, який залишив сім'ю в ранньому дитинстві да Вінчі. Допитливість дослідника, бажання кинути виклик звичним речам – це інфантильний протест проти батька, який проявлявся у характері художника. Він, на думку Фрейда, таким способом сублимував свою сексуальну енергію в пізнавальні інтереси та художні образи. Не обійшлося й без того, що учений зробив

спробу аналізувати роботи Леонардо да Вінчі, намагаючись побачити в них прояви неврозу. Таким чином, ученого цікавила психопатологія творчості цієї Людини-легенди, але, нажаль, творчий спадок як вершина мистецтва епохи Відродження, глибинні механізми особистості Леонардо, які дозволили проявитися його генію – це питання, які мало цікавили З. Фрейда. На відміну від попередньої, робота про «Мойсея» Мікеланджело – це скоріше особисті враження ученого у сприйнятті даного твору, де він намагався прочитати зміст скульптури, демонструючи при цьому абсолютно жорсткий й раціоналістичний підхід.

Характерною особливістю обох досліджень є вибудовування Фрейдом інтелектуальних моделей, з допомогою яких робились спроби «читати» твори митців через призму їх психічних станів та навпаки. У цьому сенсі Фрейд був представником своєї епохи з характерним для неї пануванням розуму над почуттями, духу – над тілом, моральних цінностей – над індивідуальними потребами людини. Його науковий підхід ішов у руслі інтелектуальної традиції XIX століття, а відкриваючи двері в психологію XX століття, у своєму ставленні до мистецтва учений став провідником культурних цінностей попереднього століття.

Важливо відмітити, що З. Фрейд, запропонувавши нові концептуальні можливості для пояснення психології мистецтва з позицій уявлення про несвідоме і сублімації, згодом визнав свою теорію малопродуктивною. Учений дійшов висновку, що психоаналіз не може ні прояснити природу художнього таланту, ні пояснити засоби, за допомогою яких працює художник [4]. У даному контексті його учень Е. Фромм піддав критиці концепцію вчителя про зведення всієї людської психічної енергії до сексуальної. У своїх роботах він доводив, що сексуальна енергія – це тільки частина людської енергії, яка має бар'єри у використанні. Такими бар'єрами (перепонами) виступають соціальні фактори, як причина соціальної напруги. Боротися з цим Фромм закликає через пробудження в людині Божественної любові до ближнього [3, с. 192].

Список використаних джерел

1. Sigmund Freud. *Der Moses des Michelangelo ...* Imago, Jahrgang 3, Heft 1, Februar, Leipzig und Wien, Hugo Heller & Cie., 1914, pp. 15–36.
2. Sigmund Freud. *Eine Kindheitserinnerung des Leonardo da Vinci ...* Eine Kindheitserinnerung des Leonardo da Vinci. Leipzig und Wien, ... 1910.
3. Е. Фромм. Мистецтво любові. Переклад з англійської В. Кучменко. Харків : Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2017. 192 с.
4. Зігмунд Фройд. *Вступ до психоаналізу*. Переклад з німецької: Петро Таращук. Київ: Основи, 1998. 709 с.

МАРІЯ КОНОПНИЦЬКА (1842–1910) – ПОЛЬСЬКА ДИТЯЧА ПИСЬМЕННИЦЯ

Марія Конопницька – відома польська поетеса, новелістка, літературний критик, публіцист, перекладач. Але на початку своєї творчої діяльності вона виявила себе як дитяча письменниця. Багато уваги М. Конопницька надавала питанням виховання і освіти дітей.

Першими творами стали поезії, опубліковані в різних журналах. Вони привернули увагу свіжістю, неповторними образами природи і людських почуттів. Своїми поетичними наставниками письменниця вважала А. Міцкевича і Ю. Словацького. В питаннях виховання вона захоплювалася ідеями Ж. Ж. Руссо і І. Песталоцці. Її сучасниками були Б. Прус, Е. Ожешко, з якою М. Конопницька в юності разом навчалася. Е. Ожешко дуже вплинула на формування її літературних смаків.

Перший твір М. Конопницької для дітей «Як діти з Бронув бавилися з Розалією» був опублікований у 1884 році. Пізніше вона написала «Мою книжечку» і «Веселі хвилинки маленьких читачів», «Вдома і в світі», «Під травневим сонечком» та інші.

Специфічними рисами поезії Марії Конопницької є, перш за все, унікальний ліризм і задушевність. Вона чудово вміла розповідати, як про турботи і печалі, так і про радощі життя («Жнива», «Косарі», «Молотьба»). Вона показувала природу у всіх її проявах («Весна», «Ранок», «Вечір»), навчала дітей розуміти життя живих істот, живу природу («Бджілка», «Про що співає пташка»). Образи дітей в творах поетеси особливо привабливі своєю життєрадісністю, допитливістю, чистотою і наївністю думок. Майстерно розкриваючи дитячі мрії і фантазії, М. Конопницька показує їхні веселі ігри («Каток», «За колесом»), їхні спроби наслідувати дорослих («Наш домок», «Велике прання»).

Якщо в поезіях для дорослих подекуди звучать нотки песимізму, то твори для дітей, навпаки, проникнуті оптимізмом. Її вірші часто сюжетні, для них властива швидка зміна подій і живий діалог.

Поезія Марії Конопницької близька до народної пісні, поетеса користується повторами, паралелізмами, епічним зачином, часто використовує прийом персоніфікації сил природи, що також характерно для народної поезії.

Деякі її твори цілком побудовані на дитячому ігровому фольклорі («Зайка», «Пісенька про вовка», «Лічилка»), часто використовується прийом звуконаслідування («Маленький трубач»). Її вірш і відзначаються багатством рим і ритму, в «Пісеньці про коваля», наприклад, передано ритм ударів молота об наковальню. Із народної пісні бере початок і образність віршів М. Конопницької, звідси і їхня наспівність, мелодійність, ритмічне багатство інтонацій – від сумних до оптимістичних,

танцювальних, чим вони привабили увагу композиторів.

Марія Конопницька є основоположницею в польській літературі нового жанру віршованої казки і оповідання («Янек-мандрівник», «Пригоди на лелеці»). «Янек-мандрівник» – своєрідна робінзонада про самостійну подорож маленького хлопчика у великий світ. Віршована казка «По ягоди» – вільний переклад книги шведської письменниці Е. Бесков «Пригоди Пути в ягідному лісі».

Казка М. Конопницької «Про гномів і сирітку Марисю» мала велике значення для становлення і виходу на новий шлях дитячої літератури в Польщі. Це був твір, у якому майстерно поєднувалися елементи фантастики і найприземленішого життєпису реалістичного плану. Ці різноманітні мотиви казки переплітаються так правдиво, образність така багата, зображення природи таке поетичне, що це дає можливість вважати казку М. Конопницької етапним твором у польській дитячій літературі.

Варто відзначити, що тільки одна книга подібного плану з'явилась у світовій літературі до виходу в світ казки М. Конопницької – «Пінокіо» Коллоді. Інші казки такого ж типу вийшли майже одночасно: «Книга джунглів» Р. Кіплінга, «Чудові мандри Нільса Хольгерсона» С. Лагерльоф.

Для своєї казки польська поетеса використала поширений у світовому фольклорі сюжет про долю дівчинки-сироти. Сама казка являє собою оповідь про дійсну боротьбу за існування селянина Скробека у ворожому світі. Праця до сьомого поту виявляється нічого не дає. І якби не чудодійна допомога гномів і їхнього маленького короля та не Марися з особливою любов'ю до людей, ніколи не було б достатку у Скробека. Істинно – це казка, але в ній стільки реалістичних деталей, майстерно введене автором побутове мовлення, історичні легенди про минуле Польщі. У казці багато комічних сцен, які із задоволенням сприймають діти. Образ Марисі – один із найпоетичніших в польській дитячій літературі.

Наслідуючи Б. Пруса, Е. Ожешко, Г. Сенкевича М. Конопницька звертається до жанру новели. Сюжети її новел прості, але драматичні, оскільки взяті з навколишнього життя. Письменниця оповідає про безрадісне дитинство. Ці новели є неприкритим звинуваченням суспільству, яке позбавляє дітей радості, тепла материнської ласки, шматка хліба («Зі зломом»). Образи дітей змальовані з неабиякою психологічною майстерністю, особливо в тих новелах, де події передаються від імені дитини.

І. Франко в статті про М. Конопницьку писав, що вона «передусім поетеса польського народу, чи, краще, польського селянства. Селянин і земля, що його годує, польська земля є сталим осередком її світогляду – осередком, до якого зводяться всі її почуття та поетичні образи і від котрого вони набирають свого особливого освітлення й особливого життєвого подиху» [3, с. 380].

Список використаних джерел

1. Конопницька Марія / Зарубіжні письменники. Енциклопедичний довідник : у 2 т. / за ред. Н. Михальської та Б. Щавурського. Терноп.: Навчальна книга-Богдан, 2005. Т. 1. С. 780.
2. Кривенко М. Конопницька (Конопницька) Марія / Енциклопедія Львова / за ред. А. Козицького. Львів : Літопис, 2010. Т. 3. С. 381, 382.
3. Франко І. Марія Конопницька / І. Франко. Зібр. тв. у 50 т. К. : Наук. думка, 1981. Т.33. С. 375–383.

Сергій Декарчук

ВИКОРИСТАННЯ ЦИФРОВИХ ЛАБОРАТОРНИХ КОМПЛЕКСІВ ЯК НАВЧАЛЬНИХ ЗАСОБІВ В СИСТЕМІ ШКІЛЬНОГО ФІЗИЧНОГО ЕКСПЕРИМЕНТУ

Фізичний експеримент є одним із основних елементів вивчення шкільного курсу фізики. Використання в освітньому процесі шкільного фізичного експерименту дає можливість розуміння сучасних методів дослідження фізики, сприяє формуванню у здобувачів освіти експериментальної компетентності. Однак через наявне в закладах загальної середньої освіти застаріле обладнання не завжди дає змогу вчителю отримати відповідний результат. Однією з тенденцій удосконалення та розвитку шкільного фізичного експерименту та демонстрацій є впровадження в освітній процес цифрових лабораторних комплексів [1].

На думку М. Садового навчальний експеримент доцільно розглядати як сукупність взаємопов'язаних складових навчального обладнання, методів і методичних прийомів технології реалізації основних дидактичних принципів навчання [3].

Аналіз наукової літератури засвідчив, що характерною рисою для фізичного експерименту є взаємозв'язок експериментатора (дослідника) із предметом дослідження: втручання у перебіг явища / процесу за допомогою спеціального обладнання; можливість неодноразового повторення досліджуваних явищ та унеможливлення проявів побічних та випадкових факторів; можливість зміни перебігу явища чи процесу з урахуванням умов та параметрів, що впливають на їх перебіг; організованість та спрямованість організації і проведення фізичного експерименту.

Питання щодо методики організації та проведення шкільного фізичного експерименту відображена у роботах багатьох вітчизняних науковців, серед яких: організація й управління навчальною діяльністю в комп'ютерно-орієнтованому середовищі (П. С. Атаманчук, В. Ю. Биков, М. І. Жалдак); проблеми оптимізації використання ІКТ у навчанні фізики (Л. В. Непорожня, Р. В. Майер, А. Н. Петриця, Є. А. Самойлова,

А. Ю. Свістунов, С. І. Телегін); використання інформаційних технологій у шкільному навчальному експерименті (С. П. Величко, Л. М. Наконечна, Ю. М. Орищин, Н. Л. Сосницька, В. І. Сумський та ін.); формування предметної компетентності засобами ІКТ (Н. Баловсяк, Л. Г. Карпова, О. В. Ліскович, О. П. Пінчук, В. Д. Шарко) та інші.

Цифрові лабораторні комплекси – це високотехнологічне електронне обладнання, яке дозволяє дослідникам за допомогою комплекту датчиків широкого спектру реєструвати та візуалізувати експериментальні данні. За їх допомогою вчитель має можливість проводити складні фізичні досліди та наукові експерименти, організовувати освітні та дослідницькі проекти. Використання цифрових лабораторних комплексів активізує пізнавальну, дослідницьку діяльність здобувачів освіти, сприяє розвитку інтересу до вивчення фізики [4].

Серед широкого спектру обладнання нового покоління популярних шкільних цифрових лабораторій, призначених для проведення демонстраційних дослідів, лабораторних і практичних робіт, організації навчальних досліджень, варто відзначити такі: «Einstein»; «Pasco»; «COBRA 3» і «COBRA 4»; «LabDisc»; «SenseDisc»; «Vernier»; «NeuLog».

У порівнянні з традиційним лабораторним обладнанням, цифрові лабораторні комплекси з фізики мають значні технічні переваги [2]:

- широкий спектр параметрів вимірювальних величин;
- контроль над одночасним перебігом декількох фізичних процесів, явищ чи об'єктів під час експерименту;
- швидкість, точність обробки та фіксування експериментально отриманих величин;
- фіксація отриманих результатів у вигляді таблиць та перетворення їх у вигляді графіків, діаграм;
- автоматичне калібрування обладнання та датчиків, а також використання середнього значення результатів вимірювання, що дає змогу зменшити вплив систематичних помилок на кінцевий результат.

Варто відзначити, що окрім технічних є й інші переваги використання цифрових лабораторних комплексів, а саме дидактичні:

- можливість зменшення часу, необхідного для проведення підготовки та експерименту;
- можливість дослідження швидкозмінних або довготривалих процесів в режимі реального часу;
- підвищення якості отриманих результатів за рахунок відсутності впливу суб'єктивного чинника на покази приладів;
- підвищення інформативності дослідження;
- зменшення часу на обробку та систематизацію даних.

Використання сучасних цифрових лабораторій виступає ефективним

способом активізації та розвитку дослідницької компетентності здобувачів освіти. Наочні демонстрації з фізики із використанням сучасних цифрових лабораторій в подальшому допоможе їм зрозуміти і освоїти принципи одержання даних та здійснення автоматизованих розрахунків. При виборі обладнання для фізичних експериментів важливо враховувати простоту в управлінні цифровими лабораторіями. Завдяки їм можна швидше й точніше відтворити фізичний експеримент, а також отримати результати, обчислені комп'ютером, які потім можна використовувати для подальшого аналізу чи уточнення результатів цього конкретного фізичного явища.

Список використаних джерел

1. Лаврова А. В. Шкільний фізичний експеримент з використанням комп'ютерно-орієнтованих засобів навчання / А. В. Лаврова, В. Ф. Заболотний // *Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету ім. Івана Огієнка. Серія : Педагогічна.* – 2014. – Вип. 20. – С. 136–139.
2. Петриця А. Н. Особливості використання цифрових лабораторій у навчальному фізичному експерименті / А. Петриця // *Молодь і ринок.* – 2014. – № 6. – С. 44–48.
3. Садовий М. І. Навчальний експеримент у системі вивчення фізики в загальноосвітній школі. *Наукові записки Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка. Сер.: Педагогічні науки.* Кіровоград, 2012. № 109. С. 3–10.
4. Юрченко А. Цифрові фізичні лабораторії як актуальних засіб навчання майбутнього вчителя фізики. *Фізико-математична освіта. Науковий журнал.* Суми: СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2016. № 2. С. 55–63.

Victor Demchenko

AUTHOR'S IDIOSTYLISTICS OF A. CHRISTIE'S NOVELS

The concept of “detective” as a term of literary criticism and as a genre of entertainment literature in everyday discourse has several meanings recorded in lexicographic sources, primarily in the following fundamental dictionaries [1; 2; 3].

In accordance with the purpose of the study, it seems necessary to take into account the following substantive aspects. In terms of semantics, this is a special genre of literature, which differs from other genres in that it is based on crime and investigation with elements of intrigue, riddles, understatement. The pragmatic aspect differs among different authors and is the subject of separate consideration.

Usually, the plot is based on a crime, and the detective describes its investigation and identifies the perpetrators, in which case the conflict is built on

a clash of justice with lawlessness, culminating in the victory of justice. It should be noted that an essential feature of the detective story is that the actual circumstances of the incident are not communicated to the reader until the investigation is completed. Instead, the reader is led by the author through the process of investigation, having the opportunity at each stage to build their own versions and evaluate known facts. The creation of the detective genre is the result of forms of interaction within the society and the language community, it is the result of reflecting cultural guidelines and values through the prism of this language community.

In this regard, in our opinion, it is very important to describe individual authorial, idiosyncrastic methods of creating a detective genre. First, the novels we are studying are written by a woman author who is one of the world's most famous authors of detective fiction. Secondly, she was a universal favorite not only in Britain but throughout the world, received the title of "queen of detectives", created her most popular novels during the "golden age of the detective" (1920s – 1930s) [4, p. 31], and her works have become one of the most published in the history of mankind. According to UNESCO data, published on the 100th anniversary of the birth of the writer, she is the most read and translated author of the 20th century. It is now generally recognized that she perfected the genre of the classic detective by introducing elements of a novel of manners into it, and the gift of imagination and mathematical abilities that A. Christie showed as a child affected the inventiveness of her plots and the logical alignment of the composition.

We agree with the opinion of linguists that it is important for a translator to take into account the individual style of the author, including expressive devices, stylistics, text aesthetics, etc. At the same time, the artistic and aesthetic function is dominant in comparison with other functions of the translation of a literary text.

It is necessary to highlight the features of A. Christie's manner in the linguistic aspect for a full analysis of the translation of her novels into other languages. Taking into account the rich literature devoted to the phenomenon of A. Christie in the British literary school of the detective, we only briefly summarize the main distinguishing features of the linguistic stylistics of her works.

The author's style, a unique manner of selecting language means for presenting one's moral and ideological positions through an artistic idea, subjugates the fabric of the work at all levels. This linguistic realization of the extralinguistic intention extends to the verbalization of the title of the work, its plot and character composition, various forms of intertextuality, and so on. Certain issues of idiosyncrastics represent an independent object of study in literary criticism and the experience of literary criticism, in the field of linguistics they serve as an empirical basis and the subject of scientific discussions, but in the theory and practice of translation they receive a new

interpretation and high relevance, especially in connection with the diachronic nature of interlingual and intercultural transmission of literary text.

Objectivity in assessing the translational transformations of the idiostyle is achievable only as a result of a thorough pre-translational analysis of the original, in our case, the originals, two detective novels by A. Christie, “By the Pricking of My Thumbs”, “Mrs McGinty’s Dead”, “A Pocket Full of Rye”, “The Mirror Crack’d from Side to Side”, “Hickory Dickory Dock”), the main features of the creative manner:

- catchy effective title;
- action-packed narrative with an unpredictable denouement;
- psychologically accurate and capacious portraits of characters;
- numerous intertextual references to the Bible, works of British literature, counting rhymes and nursery rhymes;
- poetization and reflection of English life;
- irony and self-irony.

The name of the detective – all novels and short stories by A. Christie – vividly realizes the attractive function of the language. The titles not only engage the reader by initiating an asynchronous dialogue with the author, they hint at the intrigue that will subsequently unfold in the text. A dynamic narrative with a series of unpredictable events embodies informational and aesthetic functions, and also, combines cognitive and voluntarily functions.

The purpose of this synthesis is twofold. On the one hand, such a constructive solution makes the reader look for a clue to the plot, on the other hand, it gives him the opportunity to understand the motive of the criminal and make a moral assessment of his actions. Portraits of characters who, by their actions, carry out an intellectual duel between a detective and a criminal, and personify the triumph of justice (in the philosophical sense) in the course of the plot. An unexpected ending (similar to the inscrutable path – the Christian world outlook) serves to realize the cathartic function of fiction. Various forms of intertext, as well as irony (and often self-irony) and romanticization of the British world, embody cumulative and emotive functions, immersing the reader in the culture of Britain and creating the illusion of the reality of the events described.

References

1. Словник української мови в 11 томах. URL: <http://sum.in.ua/s/detektyv>
2. Educalingo. Словник для допитливих людей. URL: <https://educalingo.com/uk/dic-uk/detektyv>
3. Великий тлумачний словник сучасної мови. URL: <https://slovnyk.me/dict/vts/%D0%B4%D0%B5%D1%82%D0%B5%D0%BA%D1%82%D0%B8%D0%B2>
4. Storm M. Agatha Christie’s *The Mysterious Affair at Styles*: a case study in Dutch and German translation cultures using corpus linguistic tools. PhD thesis. Birmingham: University of Birmingham, 2012. 360 p.

Андрій Дроздовський

ФОРМУВАННЯ ЕЛЕМЕНТІВ УРОЖАЙНОСТІ ЗЕРНА КУКУРУДЗИ ЗА РІЗНИХ ПОПЕРЕДНИКІВ У ЗОНІ ЗАХІДНОГО ЛІСОСТЕПУ УКРАЇНИ

Задля реалізації потенціалу врожайності сільськогосподарських культур та з врахуванням особливостей агрокліматичних зон, у сучасному землеробстві необхідним елементом є формування сівозмін. Розміщення культур після науково-обґрунтованих попередників та дотримання допустимих періодів їх повернення на попереднє місце, є основним принципом організації сівозмін в Україні [1]. Дослідження впливу попередників на формування елементів урожайності сільськогосподарських культур є одним з чинників правильного чергування культур, з метою збільшення їх продуктивності, ощадного ставлення до ґрунтів та біологізації виробництва [2; 3].

Метою досліджень було вивчення впливу різних попередників на формування гібридом кукурудзи Оржиця 237 МВ структури урожаю зерна у агрокліматичній зоні Західного Лісостепу.

У рамках дослідіу попередниками для вирощування гібриду кукурудзи Оржиця 237 МВ слугували кукурудза на зелену масу, яка була обрана за контроль, а пшениця озима і соя, відповідно за першу та другу дослідні групи. Внесення 40 т/га органічних добрив та засотсування мінеральних добрив з розрахунку N90P60K60 проводилось на всіх варіантах дослідіу, що дозволило вивчити вплив попередника на формування урожаю гібриду кукурудзи Оржиця 237 МВ за стандартного рівня живлення. Внесення мінеральних та органічних добрив забезпечує рослини необхідною кількістю поживних речовин, що сприяє їх нормальному росту та розвитку, підвищує у складі зернопродукції вміст білків, жирів і вуглеводів [3; 4].

Ґрунт дослідних полів був темно-сірим опідзоленим легкосуглинковим. Він характеризувався наступними показниками: вміст загального гумусу був середнім і становив 2,2–2,3 %; реакція ґрунтового розчину була слабокислою, з рівнем сольового рН 6,0–6,1; вміст легкогідролізованого Нітрогену складав 101,0–112,0 мг/кг, що належить до низького ступеня забезпечення цим елементом; вміст рухомих сполук Фосфору був у межах 124,0–128,0 мг/кг, а обмінного Калію – 95,0–110,0 мг/кг. Відповідно за вмістом Фосфору і Калію ґрунт дослідних полів можна охарактеризувати як добре забезпечений даними елементами [5; 6].

Як показало вивчення формування структури урожаю кукурудзи за варіантами дослідів не спостерігалось суттєвих розбіжностей у густоті стояння рослин та кількості качанів на гектар. Кількість качанів на га можна вважати одним із основних показників урожайності кукурудзи, що

визначає ефективність її вирощування. В середньому кількість качанів на гектар посівів складала 66000 шт. Цей показник свідчить про оптимальні умови для росту та формування високої продуктивності кукурудзи [7].

Довжина качана на різних посівах також є важливим параметром оцінки врожайності культури. Згідно досліджень найбільша довжина качанів у гібриду кукурудзи Оржиця 237 МВ спостерігалась після сої, вона складала 21,4 см. Для порівняння, на посівах після пшениці озимої та кукурудзи на зелену масу довжина качанів була меншою – відповідно 20,6 см та 19,8 см. З цих даних випливає, що відносно контролю у першій та другій дослідній групах довжина качана збільшилась на 4,0 і на 8,1%. Ці результати можуть бути корисними для вирішення питань щодо вибору найкращого попередника та встановлення найбільш продуктивного варіанту посівів.

Дослідження показали, що кількість рядів у качані гібриду кукурудзи Оржиця 237 МВ була найбільшою на посівах після попередника соя, де вона становила 16,9. Для порівняння, на посівах після пшениці озимої та кукурудзи на зелену масу кількість рядів у качані була меншою і складала 16,7 та 16,5 шт. Тобто вирощування вказаного гібриду кукурудзи після озимої пшениці та сої забезпечило відносно контролю (попередник кукурудза на зелену масу) зростання даного показника відповідно на 1,2 та 2,4%.

Кількість зерен у качані кукурудзи є одним із ключових чинників, що впливають на врожайність культури, загалом збільшення кількості зерен у качані може призвести до збільшення врожайності кукурудзи [8].

За даних досліджень встановлено, що кількість зерен у ряді в варіанті досліду, де попередником слугувала кукурудза на зелену масу в середньому становила 28 шт., відповідно кількість зерен у качані перебувала на рівні 462 шт. У варіанті досліду, де попередником була озима пшениця кількість зерен у ряді також складала 28 шт., проте, за рахунок більшої кількості рядів середня кількість насінин в качані зросла до 467,6 шт. У варіанті досліду, де за попередник було обрано сою спостерігалась найкраща озерненість качанів і кількість насінин у ряді в середньому становила 29 шт., а кількість зерен сягала 490,1 шт.

Маса зерна з качана кукурудзи є одним з ключових елементів, що теж впливає на врожайність цієї культури. Зазвичай, чим більша маса зерна з кожного качана, тим вища врожайність кукурудзи на гектар. У контролі маса зерна з качана в середньому складала 112,1 г, у варіанті досліду, де попередником була озима пшениця – 116,1 г. Проте найбільшою масою зерен відзначався варіант досліджень, де у якості попередника була соя, оскільки в даному випадку середній показник становив 122,5 г.

Маса 1000 насінин гібриду кукурудзи Оржиця 237 МВ у варіанті досліду після попередника кукурудзи на зелену масу становила 242,7 г,

після пшениці озимої складала 248,8 г, а після сої сягала 250,1 г. Цей показник є важливим для оцінки впливу попередників на формування структури врожаю кукурудзи на зерно й вибору найбільш продуктивного варіанту посівів. Більша маса 1000 насінин за вирощування перед кукурудзою Оржиця 237 МВ сої може свідчити про більш сприятливі умови для її росту і розвитку.

Отже, враховуючи це, вибір попередника для вирощування даної культури є важливим чинником, що впливає на формування рослинами елементів врожайності. Отримані результати є передумовою для розроблення більш продуктивних сівозмін та забезпечення високого рівня реалізації продуктивних якостей сучасних гібридів кукурудзи.

Список використаних джерел

1. Петриченко В. Ф., Панасюк Я. Я. Агробіологічні основи оптимізації сівозмін та їх продуктивність в Україні : підруч. Вінниця : Рогальська І.О. 2012. 200 с.
2. Цимбал Я. С. Інноваційні технології в рослинництві. 2022. С. 171–173.
3. Огородник Н. З., Ковальчук О. І. Науково-обґрунтовані підходи до вирощування кукурудзи. *Сучасний рух науки: тези доп. XI міжнар. наук.-практ. інтернет-конф.* 8–9 жовт. 2020 р. Дніпро, 2020. Т. 2. С. 102–104.
4. Мокрієнко В. А. Мінеральне живлення кукурудзи. *Хімія. Агрономія. Сервіс.* 2008. № 13–14(257–258). С. 6–7.
5. Чорний С. Г. Оцінка якості ґрунтів: навч. посіб. Миколаїв: МНАУ, 2018. 233 с.
6. Городній М. М., Лісовал А. П., Бикін А. В. Агрохімічний аналіз: підручник. Київ: Арістей, 2005. 476 с.
7. Рудавська Н. М., Глива В. В. Формування продуктивності гібридів кукурудзи в умовах Лісостепу Західного. *Передгірне та гірське землеробство і тваринництво.* 2018. Вип. 64. С. 120–132.
8. Азуркін В. О. Кількість квіток на качані кукурудзи та її насіннева продуктивність. *Зрошуване землеробство.* 2002. Вип. 37. С. 103–105.

Віталій Друганов

ЗГАДКИ СЛОВА «РУСЬ» ДО 862 РОКУ

Походження назви «Русь», а також її етимологія не з'ясовані і лишаються предметом тривалої дискусії [4]. Для історика, який вивчає походження терміна «Русь», є один спосіб визначити, що розумілося під Руссю в IX–X століттях – переглянути основні джерела, які знають «Русь» і згадують про неї. В основному ці пам'ятники поділяються на дві групи:

руські та іноземні. Значення їх, звичайно, зовсім нерівне, оскільки тільки вітчизняні руські джерела можуть більш-менш точно вказати, що розумілося у східних слов'ян під словом «Русь», тоді як іноземні пам'ятники сповнені неймовірно великою кількістю протиріч як з руськими, так і між собою. Особливо це стосується джерела арабського походження, які можуть бути залучені в дослідження лише у вигляді допоміжного матеріалу.

Сам предмет наукових суперечок щодо походження Русі та її вживання щодо конкретних спільностей людей та певної території переросли в інструмент інформаційної війни між Україною та росією. Кожна сторона конфлікту намагається привласнити спадок Руської держави. Аргументом російської сторони є їхній довід, що немовби Русь з'явилася спочатку як назва території союзу племен навколо озера Ільмень з центром в Новгороді або Ладозі, і потім Олег ніби відвоював у хозар Київ та проголосив її новою столицею Русі [6, с. 187–208]. Історична наука росії як аргументи наводить, наприклад, схожість назв Русь-росія, що в державність Русі спочатку зародилася в Новгороді, що було так зване «перенесення столиці на північ». Українська історична наука хоч і описує ці події недостовірними через відсутність інших джерел інформації, але нажаль подібні наративи і зараз можна зустріти серед наукових робіт.

До групи відносно достовірних джерел можна віднести джерела руського, західно-європейського, візантійського походжень. До малодостовірних можна віднести арабо-перського походження, а також окремі твори: «Церковна історія» Псевдо-Захарія (VI ст.), «Житіє Св. Георгія Амастридського» (IX ст.), «Житіє Стефана Сурозького» (кін. VIII – поч. IX ст.), «Слов'янське царство» Мавра Орбіні (1601 р.), козацькі літописи.

Сирієць Псевдо-Захарій у VI ст. писав, що на північний захід від Дону живе певний народ Ерос або Рос. Справа тут, мабуть, у тенденції, згідно з якою мета історика це виявлення відповідностей у даних джерела тим конкретним «фактам», які є у розпорядженні дослідника. Цій тенденції відповідає і деформуючий погляд на джерела, зміст яких у більш менш завуальованій формі відображає ті ж реальні факти; таким чином ігнорується фактор власного погляду на світ очима стародавнього історика. Так, Йозеф Маркварт спеціально звернув увагу на те, що народ жінок-амазонок сусідить у сирійського автора з народом чоловіків «рос», але з цього він робить суто «історичний» висновок про те, що так і було насправді, і цей «факт» призвів до актуалізації легенди про амазонки [4].

До ще раннього часу належить відома згадка про Русь у Бертинському літописі. У 837 р. до Людовіка Благочестивого прийшли послы від візантійського імператора Феофіла і привели з собою деяких людей, які говорили, що їх народ звать Рос, і яких, як вони говорили, цар їх на ім'я Хакан відправив до Феофілу заради дружби. Тепер уже немає сумніву і про те, що йдеться про титул «Каган», що застосовувався лише в

степових регіонах, а ще в XI ст. по відношенню до київських князів Володимира та Ярослава, як пише нам митрополит Іларіон у своєму «Слові про закон і благодать» [3, с. 195–214; 626–628]. Звістки Бертинських літописів неодноразово піддавалися аналізу у вчених дослідженнях, але всі вчені однаково виходили з думки про те, що руси були невідомі в Німеччині. Відомими руси в стали в Німеччині у IX ст., як це говорить російський історик-візантолог В. Г. Васильєвський на підставі Раффельштеттенського торгового статуту. Васильєвський, до речі, дуже насмішковано поставився до російських істориків, які завзято заперечували думку, що статут говорить про слов'ян із Русі [1].

Ще однією пам'яткою де згадується «Русь» є життєпис св. Григорія Амастридського середини IX ст., що і складає основний науковий інтерес до даного твору. В оповіданні про одне з посмертних чудес святого пишеться, що у церкві Амастриди певна група людей під назвою «русь» (βαρβάρων τῶν Ῥῶς) спробувала розкрити труну св. Георгія в пошуках скарбів, але цього зробити не вдалося, у воїнів віднялися руки та ноги. Дізнавшись у одного з полонених городян, що воїнів вразив гнів християнського Бога, ватажок наказав відпустити всіх християн і повернути до храмів церковні цінності, і це врятувало воїнів [1]. Житіє Георгія збереглось в єдиному рукописі X століття. На початковому етапі дослідження тексту в середині XIX століття висувалося припущення, що в життях Георгія і святителя Стефана, архієпископа Сурозького, йдеться про одну й ту саму подію, проте сучасні дослідники відкидають цю гіпотезу.

Остання серія повідомлень про давню Русь представлена працями східних арабських авторів, у тому числі нас цікавлять лише найдавніші відомості. На першому місці стоїть «Книга шляхів та царств» Ібн-Хордадбе, який писав приблизно у 860-х роках. «Що стосується шляху купців Русів, то вони належать до Слов'ян, вони вивозять хутра бобрів, хутра чорних лисиць і мечі з подальших кінців Славонії до Румського моря, і цар Рума бере з них десятину» [7, с. 25–26]. Свідчення Ібн-Хордадбе промовисто свідчить на користь слов'янського походження Русі.

Близькі до наведеного свідчення рядка читаємо у Аль-Джайхані, письменника кінця IX – початку X ст. Він пише, що Русі складаються із трьох груп: з Куявії, Славії та Артанії. Більш незрозуміліші свідчення арабських авторів із X століття. Ібн-Русте вже відрізняє Русь від слов'ян, обидва ці народи ворогують між собою. Повідомляється, що «Русь» має царя, який зветься хакан-рус, що збігається із повідомленням Бертинських анналів.

У 1661 р. в австрійському Зальцбурзі з нагоди реставрації зальцбурзьких катакомб було надруковано книжку «Brevis historia...». У ній згадувалося про мармурову плиту з вигравіруваним написом латиною, знайдену в катакомбах Монашої гори, колишнього міста Ювавума (нині Зальцбург). Шрифт напису було визнано оригінальним, оскільки він не

містив латинської літери U, якої не знали стародавні римляни. Напис розповідає, що в 477 році Одоакр наказав стратити християн «блаженного Максима та п'ятдесят його послідовників», потім розорити провінцію Норік. Цікаво, що ніга стверджувала, що Одоацер мав королівський титул та національність був «Ruthenus».

Цікавою є книга хорватського історика Мавро Орбіні (1550–1614) під назвою «Царство слов'ян». Окрім свого ідеологічного підґрунтя, «Царство...» тривалий час використовувалося як одне з джерел для сегментів пізньосередньовічної історії південних слов'ян [5, с. 91]. У ній описано короля Одоакра, якого називають русином такі поважні і авторитетні західноєвропейські хроністи як Готфрід Вітербо у «Пантеоні» (XII ст.), Мартин Троппау у «Хроніці пап та імператорів» (XIII ст.). Зрештою, про русинське походження Одоакра пише Ян Длугош у своїй «Кроніці Польській» у XV ст. (хоча скоріше за все він просто скопіював цей фрагмент із «Пантеона»). Одоакр під іменем «Одоацер» згадується у Літописі Величка під 1648 р., коли гетьман Богдан Хмельницький звернувся до українського народу у своєму «Білоцерківському універсалі» [2, с. 82]. У цілому нині, можна назвати існування стійкої історіографічної традиції, що зберігала пам'ять про Одоакра як «короля ругів» та як слов'янина. І ця традиція, крім іншого, перебуває у низці численних свідчень, що вказують на тотожність ругів та русів. Але у древніших і автентичних джерел немає єдиної думки щодо походження Одоакра.

Отже, проаналізувавши окремі історичні джерела, які згадують слово «Русь», стає зрозумілим, що, в залежності від періоду написання цих джерел та країни походження, тлумачення досліджуваного терміну є надзвичайно складним питанням. Хоча особливість приписування слов'янам із Подніпров'я назви «Русь» до 862/882 років була давно замічена істориками, але змінювати офіційну версію історії на «нову» ніхто не вирішується, адже в даній версії трактування історичних подій хоч і більше джерельної бази, але між цими джерелами викликають ще більше суперечностей, гіпотез та теорій.

Список використаних джерел

1. Васильевский В. Г. (1838–1899). Труды В. Г. Васильевского. СПб. ; Л. : Тип. Имп. Акад. наук, 1908–1930. Т. 3. URL: <http://relig-library.pstu.ru/modules.php?name=964>
2. Величко С. В. Літопис. Т. I. / пер. з книжної української мови, вст. стаття, комент. В. О. Шевчука; відп. ред. О. В. Мишанич. К.: Дніпро, 1991. 371 с.
3. Іларіон Київський. Слово про Закон і Благодать / Давня українська література. Хрестоматія. К., 1992. URL: <http://litopys.org.ua/oldukr/ilarion.htm>
4. Котляр М. Ф. Русь. URL: <http://www.history.org.ua/?termin=Rus>

5. Мауро Орбини. Славянское царство. Il Regno de gli Slavi. Издание 1722. 335 с.
6. Мошин В. Русь и Хазария при Святославе. *Seminarium Kondakovianum*. Прага : Б. и., 1933. Т. 6. С. 187–208.
7. Памятники русского права / под ред. С. В. Юшкова. Москва : Гос. изд-во юрид. лит., 1952. Вып. 1. 287 с.

Віталій Дубовик

ЕЛЕКТРОННИЙ ПОСІБНИК ЯК ЕФЕКТИВНИЙ ЗАСІБ ОРГАНІЗАЦІЇ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ З ЛІНІЙНОЇ АЛГЕБРИ СТУДЕНТІВ ПЕДАГОГІЧНИХ УНІВЕРСИТЕТІВ

Інтенсифікація освітнього процесу призвела до пошуку таких форм, методів та засобів навчання, які б під час самостійної роботи студентів сприяли підвищенню рівня мотивації до вивчення навчальних дисциплін, рівня засвоєння навчального матеріалу, володіння практичними навичками та вміннями. Одним із шляхів вирішення таких завдань є впровадження в освітній процес сучасних засобів навчання, зокрема електронних підручників та посібників. Досить вдало електронні посібники можна використовувати під час підготовки майбутніх учителів математики, зокрема під час викладання лінійної алгебри.

Через технічну складність створення, проблему визначення вимог проектування та створення електронних посібників, кількість тих які впроваджені в освітній процес з лінійної алгебри досить мала.

Зважаючи на потребу, було розроблено електронний посібник «Лінійна алгебра. Частина I» [2], який призначений для самостійного вивчення студентами педагогічних університетів навчального матеріалу. Зміст електронного посібника складається із семи параграфів, кожний із яких містить блок із теоретичним та практичним навчальним матеріалом та блок із завданнями для самостійного опрацювання.

Електронний посібник містить мультимедійні елементи (картинки, анімації, аплети GeoGebra, відеоінструкції), які значно полегшують користування даним засобом.

Завдання для самостійного опрацювання (під рубрикою «Перевір себе!») розміщені у кожному параграфі окремим структурним елементом посібника. У електронному посібнику «Лінійна алгебра. Частина I» передбачені такі типи завдань [1]:

- завдання на вибір однієї правильної відповіді;
- завдання із пропущеними словами чи словосполученнями;
- завдання на вибір декількох відповідей;

- завдання на розташування записів чи тверджень у правильному порядку.
- завдання з ключем.

Розглянемо особливості кожного типу завдань, які є у електронному посібнику.

Завдання на вибір однієї правильної відповіді (підписані як «Виберіть одну правильну відповідь») передбачають вибір однієї відповіді із чотирьох запропонованих. Якщо відповідь правильна, користувач отримає повідомлення «Правильно», у іншому випадку – «Неправильно».

Завдання із пропущеними словами чи словосполученнями (підписані як «Вставте пропущені слова») передбачають вписування у спеціально відведені поля такі слова чи словосполучення, які студент вважає пропущеними у тексті. Електронний посібник розроблений таким чином, що враховуються закінчення слів і не виникатиме проблем, якщо студент впише замість «сумісною» напише слово «сумісна». Якщо слово визначене правильно, то система зарахує, не зважаючи на закінчення. Правильна відповідь після натискання кнопки «Перевірка» буде виділена зеленим кольором, а неправильна – червоним.

Завдання на вибір декількох відповідей (підписані як «Виберіть одну або декілька правильних відповідей») мають запитання та можливість обрання одної або декількох відповідей із запропонованих. Під кожним варіантом відповіді після натискання кнопки «Перевірка» буде відображено правильність вибору. Завдання даного типу передбачають, зокрема, перевірку ефективності засвоєння алгоритмів розв'язування завдань, а також певних властивостей. Наприклад доцільно використати після вивчення теми «Матриці та операції над матрицями» для повторення властивості лінійних операцій над матрицями чи властивостей множення матриць, після вивчення теми «Визначники» для повторення властивостей визначників тощо.

Завдання на розташування записів чи тверджень у правильному порядку підписані як «Правильний порядок». Твердження розміщені у довільному порядку і студенту потрібно розмістити їх у правильному порядку за допомогою спеціальних стрілочок. Після натискання кнопки перевірка буде відображено правильний результат. Такі завдання здебільшого призначені для встановлення логічної послідовності розв'язання певної задачі чи складання алгоритму розв'язання задачі, наприклад після вивчення теми «Обернена матриця» можна запропонувати студентам повторити алгоритм знаходження оберненої матриці методом приєднаної матриці.

Завдання з ключем (підписано як «Ключ») передбачає виконання студентами завдання, а за допомогою ключа, які вони можуть отримати безпосередньо від викладача, переглянути проміжні етапи розв'язування завдання і правильну відповідь. Викладач сам вирішує чи надавати

студентові ключ в залежності від багатьох чинників. Такі завдання передбачені під час виконання складних завдань, де студенти можуть допустити помилку на проміжних результатах обчислення.

Такі типи завдань дозволяють студенту різносторонньо оцінити рівень засвоєння навчального матеріалу, узагальнити та систематизувати отримані знання, вміння та навички.

Отже, одним із ефективних шляхів організації самостійної роботи студентів є впровадження в освітній процес електронних посібників, зокрема електронного посібника «Лінійна алгебра. Частина І». Різноманітні типи завдань для самостійного опрацювання та самоперевірки дозволяє студентам різносторонньо перевірити ефективність засвоєння навчального матеріалу та провести самокорекцію.

Список використаних джерел

1. Дубовик В. В. Лінійна алгебра. Частина І: Електронний посібник: метод. рек. Умань : Візаві, 2021. 18 с.
2. Лінійна алгебра : електрон. навч. посіб. Ч. 1 / МОН України, Уманський держ. пед. ун-т імені Павла Тичини ; уклад. Дубовик Віталій Васильович. – Умань, 2021.

Надія Дудар

КОНЦЕПТ КОХАННЯ В ПОЕЗІЯХ ДЖОРДЖА ГОРДОНА БАЙРОНА

Філологічні наукові розвідки сьогодення характеризуються антропоцентризмом, що надає можливість досліджувати особистість у рамках мовної свідомості та мовної картини світу. Одним із вагомих об'єктів вивчення такого спрямування є аналіз авторських концептів, що деталізує письменницький стиль певного митця.

Людські почуття і переживання відображають ставлення особистості до навколишньої дійсності та є результатом діяльності нашого мозку, що сприймає красу світу. Людина має безліч почуттів, а одним із найсильніших є кохання, яке надихає та не залишає в спокої видатних митців та читачів художніх творів.

Концепт *КОХАННЯ* виступає одним із найважливіших картин відтворення зовнішнього та внутрішнього світів ліричного героя. Цей феномен є складною сутністю, що має певну думку та формується у свідомості поета, не має чітких меж, розкриває нерозривну єдність між поетичною творчістю та почуттями. Навіть саме поняття є багатограним, оскільки стосується найбільш таємничої області людських відносин, емоційної сфери життя особистості. Тому це почуття намагалися

якнайкраще передати за допомогою поетичного слова.

Джордж Гордон Байрон – видатний англійський поет-романтик XIX століття. Емоційний та вразливий, він досить часто перебував у стані закоханості, однак ці почуття виявлялися нерозділеними та трагічними. Особисте життя митця стало фундаментом для поезій, в якій автор зобразив недосконалість навколишнього світу, глибину і силу людських відчуттів та самотність. У його творчості з'являється новий тип героя – «байронічний», характерними станами для якого є незадоволення життям, розчарування, меланхолія, депресія, «світова туга», і завжди самотність [4, с. 137].

Творчість Дж. Г. Байрона неодноразово ставала об'єктом досліджень О. Вечірко [1], О. Мельник [3], О. Свенціцької [5], О. Терещук [6], Л. Чередник [7] та інших.

Незважаючи на велику кількість наукових здобутків, спрямованих на аналіз творчості англійського поета-романтика, концептуальний підхід до віршованої спадщини митця потребує детального вивчення.

Метою наукової розвідки є дослідження концепту *КОХАННЯ*, представленого у віршах Дж. Г. Байрона. Мета статті вимагає вирішення завдань: 1) визначити зміст лексем на позначення концепту *КОХАННЯ*; 2) проаналізувати функціональне та емоційне навантаження такого концепту в авторських поезіях.

Романтичні мотиви в творчості Дж. Г. Байрона простежуються упродовж усієї літературної діяльності митця, а концепт *КОХАННЯ* є одним із найбільш виразних. Лірика поета насичена емоціями, почуттями, які проживає ліричний герой. Вразлива душа митця-романтика вважала світ занадто жорстоким, тому розчарування та меланхолія були завжди присутні в поетичних творах, однак автор намагається віднайти незвичайний Ідеал Жінки, яку кохав би. Вірші не залишать байдужими жодного читача, адже опис образів природи, на фоні яких і представлено кохання, викликають захоплення та милування. Концепт *КОХАННЯ* збагачений новими фарбами і відтінками, відкрито демонструє почуття і стан поета.

Простір поезій Дж. Г. Байрона є дуже глибоким, «функціонально та стилістично насиченим, і потребує подальшого глибокого і детального вивчення» [8, с. 129]. Уся лірика Дж. Байрона побудована на контрасті між реальним та ідеальним світом, а «провідними темами є боротьба за кохання та свободу, туга за нездійсненим ідеалом. Ліричний герой Дж. Байрона – людина палких, руйнівних пристрастей» [4, с. 58].

Найемоційніше в творах англійського поета оспіване кохання в усіх його проявах. У вірші «*She Walks in Beauty*» Дж. Байрон захоплюється жіночою красою, однак акцент для читача робиться не на зовнішності, а на внутрішньому світові: *She walks in beauty, like the night // Of cloudless climes and starry skies; // And all that's best of dark and bright // Meet in her aspect*

and her eyes: // Thus mellow'd to that tender light // Which heaven to gaudy day denies [9, с. 178]. Жіночий образ порівнюється із тихою ніччю, такою ж загадковою та спокійною, а зірки мерехтять в очах так, як сонце в ранковій росі. Поет милується, захоплюється, підносить до небес власне Жінку.

Зовнішність героїні заворожує: *One shade the more, one ray the less, // Had half impair'd the nameless grace // Which waves in every raven tress, // Or softly lightens o'er her face; // Where thoughts serenely sweet express // How pure, how dear their dwelling-place* [9, с. 178]. Митець боготворить світлий і чистий розум дівчини, описує кожну деталь її образу із ніжністю та неймовірним коханням. Темне волосся героїні, що грає різними відтінками, переконує читача в небайдужості митця до цього ліричного образу.

Деталізований духовний світ жінки в поєднанні з описом зовнішності переносить читача в якийсь неіснуючий видуманий світ мрійника: *And on that cheek, and o'er that brow, // So soft, so calm, yet eloquent, // The smiles that win, the tints that glow, // But tell of days in goodness spent, // A mind at peace with all below, // A heart whose love is innocent* [9, с. 178]. Ідеалізована героїня, спокійна, невинна, не усвідомлює власну фізичну красу, мирна, тиха й ніби невагома. Серце дівчини наповнене добром, теплом та світлом.

Варто відзначити, що такий образ чистоти, спокою, розуму, які поет побачив у Жінці, вступають у конфлікт із власним авторським темпераментом: неспокійним, творчим, дивакуватим, незрозумілим для оточуючих. Таким видуманим літературним ідеальним образом Дж. Байрон підводить читача до думки, чим «серце заспокоїться» [2, с. 1] у важкі хвилини.

У поезії «On This Day I Complete My Thirty-Sixth Year» кохання змальовано зовсім іншим: сумним, нерозділеним, невеселим, а туга за цим почуттям щоразу повертає поета в думках до юнацького, пристрасного життя: *'Tis time this heart should be unmoved, // Since others it hath ceased to move: // Yet though I cannot be beloved, // Still let me love!* [9, с. 160]. Меланхолія, депресія, зачерствілість продукують розчарування, а вогонь, який жив у його грудях, поглинає автора і нагадує похоронне багаття: *The fire that on my bosom preys // Is lone as some Volcanic Isle; // No torch is kindled at its blaze // A funeral pile* [9, с. 160].

Автор кається за вчинки молодості, із хвилюванням прагне повернути час назад, виправити помилки молодості та завершити свій життєвий шлях гідно: *But 'tis not thus – and 'tis not here // Such thoughts should shake my Soul, nor now, // Where Glory decks the hero's bier, // Or binds his brow* [9, с. 160].

У вірші «Twilight» описані сутінки, які є романтичним фоном для зображення двох закоханих: *It is the hour when from the boughs // The nightingale's high note is heard. // It is the hour when lovers' vows // Seem sweet in every whispered word* [9, с. 88]. Юнак та дівчина солодко спілкуються, а поет, немов художник, малює картину навколо цієї пари.

Читача має вразити нерозривний зв'язок між закоханими та природою: *And in the Heaven, that clear obscure // So softly dark and darkly pure, // That follows the decline of day // As twilight melts beneath the moon away* [9, с. 88]. Дж. Байрон влучно використав образ лагідної ночі, місячного світла та сутінок, оскільки в цей час природа відпочиває, тому можна присвятити його для відпочинку, роздумів про вічне, яке є дуже інтимним для автора – про Кохання.

У віршованій спадщині Дж. Г. Байрона концепт *КОХАННЯ* формується на почутті прихильності й поваги до Жінки. Це почуття є сильним та таким, що не піддається логічному аналізу, а вибір об'єкта почуття зазвичай інтуїтивний. Узагальнений образ концепту *КОХАННЯ* базується на поєднанні краси зовнішнього та внутрішнього світів героїні та є безкорисним.

Подальші наукові дослідження будуть спрямовані на вивчення концепту *ВОЛЯ* в творчій спадщині англійського поета-романтика.

Список використаних джерел

1. Вечірко О. Л. Дж. Г. Байрон і Україна. *Наукові записки. Серія : Філологічні науки*. Випуск № 145. 2016. С. 372–376.
2. Вона ходить у красі лорда Байрона. URL: <https://poemanalysis.com/lord-byron/she-walks-in-beauty/> (дата звернення: 08.04.2023).
3. Мельник О. М. Джордж Гордон Байрон у критичній та творчій перцепції Івана Франка. *Українське літературознавство*. Вип. 70. 2008. С. 221–229.
4. Ніколенко О. М. Джордж Гордон Байрон. Зарубіжна література (9 клас). Київ : Грамота, 2017. 176 с.
5. Свенціцька О. Історична постать чи романтичний герой? Урок за поемою Дж. Байрона «Мазепа». *Всесвітня література в сучасній школі*. 2012. № 7–8. С. 54–56.
6. Терещук О. С. Автобіографізм інтимної лірики Дж. Г. Байрона. *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки*. Вип. №9. Серія : Філологічні науки. Літературознавство. 2015. С. 156–161.
7. Чередник Л. А. Творчість Дж. Г. Байрона в українських перекладах. *Молодий вчений*. Вип. 5.1(69.1). 2019. С. 227–229. URL: <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2019/5.1/67.pdf>
8. Шотова-Ніколенко Г. В. Поезія Дж. Г. Байрона : ономастичні спостереження. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Вип. 32. Т. 2. Серія «Філологія». 2018. С. 128–130.
9. The World's Poetry Archive George Gordon Byron, poems. Classic Poetry Series. 2004. 400 с.

«ДЕМОНІЧНИЙ ВІЩЕ-КОМАНДИР» – ХІДЗІКАТА ТОСІДЗО

Сінсенгумі, японський поліцейський підрозділ середини ХІХ століття, ідеалізується в сучасній японській літературі та повоєнній популярній культурі як зразок організації, у якій вищими ідеалами є абсолютна дисципліна і вірність керівництву. Тому, вивчення біографії та діяльності самураїв, які значилися в Сінсенгумі, є важливим, щоб зрозуміти чи виправдана ідеалізація поліцейського підрозділу.

Мета дослідження полягає в розкритті життя, історичної діяльності одного з відомих самураїв – Хідзікати Тосідзо.

5 травня (31 травня) 1835 року народився Хідзіката Тосідзо в сім'ї заможного фермера. Він був наймолодшим із десяти братів і сестер. Тому, за законами того часу, як остання дитина в сім'ї, не мав прав на жодне майно.

Близько 1845 року Кіроку, старший брат Тосідзо, спробував влаштувати свого молодшого брата в один з великих магазинів в Едо, Кіроку. Незабаром після працевлаштування до магазину Хідзіката посварився за однією версією з одним із секретарів, за іншою – з господарем магазину та пішов з роботи. Він один повернувся додому, пройшовши вночі відстань 36 км. Шлях тривав близько 10 годин. До магазину Хідзіката більше ніколи не повернувся. Ця історія викликала напругу між взаєминами братів [1, с. 23].

Після суперечки з Кіроку Тосідзо найчастіше жив у будинку Сато – в сім'ї своєї сестри Нобу. Він і Сато Хікогоро, чоловік Нобу, непогано ладнали. У будинку Сато було додзьо для вивчення стилю Теннен Рісін Рю, відділення додзьо Сіейкан. У ньому Хідзіката познайомився з Кондо Ісамі.

Тосідзо зустрів Кондо в Сіейкані, де останній прийшов викладати кендо і 29 березня 1859 року на прохання Ісамі, Хідзіката офіційно вступив до школи Теннен Рісін. Достеменно невідомо, коли Тосідзо став ходити до Сіейкану. Кодзіма Сіканоске записав, що він пішов до додзьо у 17 років, але у записах школи про нього в цей період взагалі нічого немає. Але пізніше в документах значиться, що він почав навчання в 1859 році, а це означає лише те, що спочатку він займався неофіційно [1, с. 23].

Хідзіката отримав у Сіейкан лише мокуроку (майже найнижчий рівень), тому що його стиль був мішаниною бойових мистецтв усіх шкіл, які він колись відвідував. Кондо Сюсуке розцінював цей мікс здібностей як неправильний, проте Хідзіката досить добре володів мечем, щоб вступити до Сінсенгумі та стати віще-командиром.

У лютому 1863 року разом зі своїми колегами з Сіейкана він звернувся до Росігумі з проханням захистити 14-го сьогуну сьогунату Едо,

Токугаву Іемоті, і поїхав до Кіото.

Після політичних змін 18 серпня 1863 року Мібу Росігумі (неофіційна назва) було визнано за свою діяльність і було створено Сінсенгумі. Після цього в самій організації відбулися певні зміни, в наслідок яких Кондо Ісамі став головою Сінсенгумі, а Хідзіката його заступником. Як права рука Ісамі він відповідав за підтримання громадського порядку в Кіото. Сінсенгумі було систематично організовані відповідно до обов'язків, таких як помічник віце-командувача та інспектор, і хоча Кондо був на вершині організації, кажуть, що саме Тосідзо, віце-командир, віддавав команди та накази [1, с. 36].

Хідзікату часто називали «оні-фукучо», дослівно «демонічним віце-командуючим», завдяки його жорстокій натурі. Насправді, за його життя такого не було – цей міф породив роман Сіби Рьотаро «Пачаючий меч» [3].

Але не можна сказати, що він був зовсім непримітний. Як лідер він був харизматичний, надихав людей на вірність і щиро вірив своїм послідовникам. Його війська в Хакодате захоплювалися ним і один навіть зізнався, що вони «ридали, як діти, що втратили свою матір», коли до них дійшла новина про смерть Хідзікати.

Про Тосідзо багато хто говорив, що він добра і м'яка людина. Один із сучасників, який мав справу з Сінсенгумі, коментував, що навіть сидючи віч-на-віч із віце-командиром він ніколи не помічав за ним неприємного ставлення до інших. До того часу, як Хідзіката вирушив у Хакодате, ця риса стала більш помітною, – один із членів Сінсенгумі, Накадзіма Ноборі, навіть писав, наскільки «м'яким» він став останніми роками, на підписі до відомого портрета віце-командира.

Мацумото Рьодзін, лікар від уряду Токугави, який час від часу бував у казармах Сінсенгумі, висловлював думку, що організація просто розпалася б, якби там не було Хідзікати. Однієї його присутності зазвичай було достатньо, щоб утримати Кондо від серйозних помилок та розбіжностей із підлеглими. Навіть коли Нагакура та інші самураї Сінсенгумі склали петицію проти Кондо, ніхто й словом не обмовився, що незадоволений і Хідзікатою [2, с. 149].

У вільний час Тосідзо любив грати в сьогі (японські шахи) з Окітою Содзі. Інші збиралися, щоб подивитися на їхню гру. Також, він любив писати хайку під псевдонімом Хогьок. До того, як вирушити до Кіото, він зробив добірку своїх віршів і залишив сім'ї. Але більшість тих, хто їх читав, зазначали, що вірші посередні.

Існує безліч свідчень його хоробрості на полі бою. Його цінували за талант стратега та за те, як ефективно він виконував усі накази та обов'язки. Його родич Хасімото Масано згадував, що Хідзіката завжди дуже багато читав, але його знання військової справи було чимось вродженим. Француз Жіль Брюне теж був захоплений його здібностями. Він називав Тосідзо «справжнім воїном», і міркував на тему того, що якби він служив у Європейській армії, то безперечно був би генералом [1, с. 156].

Збереглися спогади про смерть Хідзікати зі слів одного з його помічників, Оно Утіо. Він писав, що близько восьмої години ранку 20 червня (11 травня) 1869 року їх війська опинилися біля воріт Іппонгі на шляху між Горекаку та Хакодате. Під тиском противника солдати один за одним відступали з поля бою. Хідзіката наказав Оно: «Швидко збирай людей. Я залишуся тут і будь-кого, хто спробує втекти, зарубаю». Оно зібрав солдатів і повів їх у наступ. Завдяки розпорядженням Тосідзо солдати зуміли поступово відвоювати перевагу на полі бою. Але в цей момент Хідзіката був убитий кулею, випущеною одним із снайперів противника. Смерть була миттєвою [2, с. 243].

Вважається, що з коня він упав уже мертвим. Ситуація на полі бою змінилася: солдати кинулися тікати. Оно нічого зробити не міг і, повернувшись до своїх, повідомив про загибель командира. 27 червня (18 травня) 1869 року, через тиждень після смерті Хідзікати, уряд Еномото капітулював. Війна Босін закінчилася. Де похований Хідзіката невідомо.

Сінсенгумі стали популярною темою для фільмів, телебачення, манги та аніме, від історичної драми до комедії та романтики. Як один з керівників організації, Хідзіката зазвичай є помітним персонажем у таких постановках.

Він зображений у фільмі 1999 року «Гохатто» («Табу») і драмі NHK Taiga 2013 року «Яе но Сакура». Тосідзо є головним героєм у манзі Моріти Кенджі Getsumei Seiki та в Baragaki Мібу Робіна («Червоний демон»).

Хідзіката з'являється в історичному фантастичному романі 2014 року «Солдат і самурай». Був один із головних героїв відеогри Ryū ga Gotoku Ishin 2014 року.

Отже, за своє коротке 35-річне життя Хідзіката досягнув надзвичайно великого успіху. Він був одним з тих, хто сформував Сінсенгумі та створив новий стиль у фехтуванні, що для самурая на той час було показником високої майстерності володіння мечем. Командир являвся справедливим лідером, харизматичною людиною та надзвичайно розумним стратегом. Своїми здібностями Хідзікату викликав повагу серед ворогів та союзників, а діяльність принесить історичну популярність і в наш час.

Список використаних джерел

1. Romulus Hillsborough The Shogun's Last Samurai Corps. The Bloody Battles and Intrigues of the Shinsengumi. Tuttle, 2021. URL: <https://readli.net/chitat-online/?b=392151&pg=1> (дата звернення: 30.03.2023).
2. Ryotaro Shiba Moeyo ken. Tokyo : Bungei Shunju Shinsha, 1964. URL: https://www.dropbox.com/s/7teu3hnu76a7ro7/MYK_vol.1.pdf?dl=0 (дата звернення: 30.03.2023).
3. Роза Лі. Романтизація Шінсенгумі в сучасній Японії. URL: <https://newvoices.org.au/volume-4/romanticising-shinsengumi-in-contemporary-japan/#fn-1109-38> (дата звернення: 30.03.2023).

ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ СПІЛКУВАННЯ У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗА ДОПОМОГОЮ ГРИ

У формуванні особистості не може бути недооцінена надважлива роль спілкування. Мовне спілкування, незалежно від його форми та жанру, допомагає людині отримати соціальний досвід, який був систематизований та осмислений попередніми поколіннями. Цей досвід дозволяє людині оволодіти духовною, інтелектуальною та матеріальною культурами, а також пізнати світ та саму себе. В результаті, спілкування сприяє соціалізації особистості та коригуванню її поведінки.

На сьогодні одним з найважливіших завдань педагогіки є формування культури спілкування у дітей старшого дошкільного віку. У цьому процесі гра відіграє важливу роль, оскільки допомагає дітям розвивати комунікативні навички та навчає їх співпрацювати, дотримуватися правил та вирішувати конфлікти. Під час гри діти вчаться розуміти одне одного, слухати і дотримуватися правил, що допомагає формувати їх соціальні навички та вміння взаємодіяти з однолітками та дорослими. Зокрема, гра є ефективним засобом виховання культури спілкування у дітей старшого дошкільного віку, оскільки вони вже мають достатній рівень розвитку, щоб зрозуміти та дотримуватися правил гри. Таким чином, ігрова діяльність є провідним видом діяльності дошкільників, який дозволяє їм взаємодіяти комунікативно з оточуючими та навчитися ефективно спілкуватися з однолітками та дорослими.

Дитячі ігри допомагають розвивати емоційність та сприяють формуванню вміння проявляти емпатію та співчуття до інших людей. Наприклад, гра в рольові ігри дозволяє дітям переживати різні емоції та ставитися до них з розумінням, що сприяє розвитку навичок розпізнавання та контролю своїх власних емоцій та поведінки в різних ситуаціях.

Крім того, гра сприяє розвитку у дітей мовлення та мовної культури. Під час гри вони вчаться чітко та зрозуміло висловлювати свої думки та ідеї, а також слухати та розуміти інших. Такі ігри допомагають дітям оволодіти мовним етикетом та навчитися відповідати на запитання ввічливо та адекватно.

До того ж, гра допомагає дітям розвивати творчість та фантазію, що є не менш важливими навичками для формування у них культури спілкування. Під час гри діти вчаться придумувати нові ідеї та розв'язувати нестандартні завдання і задачі, що сприяє розвитку їх творчої думки та ініціативності.

Комунікативна гра є одним з видів ігрової діяльності, який сприяє як

комунікативній, так і мовленнєвій взаємодії між дітьми. Це спільна діяльність, що дозволяє дітям висловлюватись, співпрацювати, враховуючи особливості та інтереси один одного. Комунікативна гра – це навчальне завдання, яке містить мовленнєві, комунікативні та діяльнісні завдання [2, с. 30].

Розвиток культури спілкування у дітей старшого дошкільного віку є важливим завданням педагогіки, і гра є незамінним інструментом у цьому процесі. Вона сприяє розвитку комунікативних навичок, співпраці, виконанню правил та розв'язанню конфліктів.

Основна мета використання комунікативних ігор полягає в допомозі дітям зрозуміти і знайти своє місце в складному та динамічному світі, що характеризується великою кількістю різноманітних явищ, які можуть бути як позитивними, так і негативними. Основне завдання таких ігор полягає у формуванні комунікативних навичок у дітей дошкільного віку. Комунікативні ігри значно впливають на розвиток навичок спілкування та сприяють розвитку пізнавальної сфери дитини.

У процесі гри, дошкільник починає розуміти та орієнтуватися в причинах поведінки людей. Вивчаючи систему людських відносин, він намагається зрозуміти своє місце в ній. Крім того, гра виокремлює реальні стосунки між учасниками, тобто, за висловом Л. Виготського, «гра – це арифметика соціальних відносин» [1, с. 232]. Використання комунікативних ігор допомагає дітям розвивати навички спілкування та вчитися ефективно взаємодіяти з іншими людьми у сучасному світі.

За допомогою комунікативних ігор можна покращити рівень комунікативної компетентності, про що свідчать висловлювання вчених. Це виявляється в здатності адекватно розуміти інформацію та відтворювати тексти на репродуктивному рівні, а також у володінні різними видами монологів та діалогів на продуктивному рівні [4]. Так, методика, розроблена Т. Піроженко, містить ігри, вправи та бесіди, розподілені на блоки, кожен з яких має певні завдання для розвитку комунікативних умінь дошкільників. Автор стверджує, що успішність комунікативних ігор залежить від створення відповідних умов, щоб діти були видимі один для одного, мали можливість проявити себе і не залишались поза увагою. Крім того, під час організації таких ігор варто враховувати індивідуальні особливості кожної дитини, які забезпечують оптимальні умови для розвитку її навичок. На початковому етапі ініціатива може повністю належати дорослому, але пізніше діти самі можуть організовувати прості комунікативні ігри [3].

Крім того, комунікативні ігри є корисним інструментом для розвитку динамічних аспектів спілкування, таких як невимушеність у вступі в контакт, ініціативність та готовність до спілкування. Вони сприяють

розвитку емпатії, співчуття до партнера, емоційності та виразності невербальних засобів спілкування. Крім того, вони сприяють формуванню позитивного самовідчуття, яке пов'язане зі станом розкнутості, впевненості в собі, відчуттям власного емоційного благополуччя та сформованої позитивної самооцінки.

Комунікативні ігри мають за мету встановити емоційний контакт та довіру між дітьми та оточуючими. Емоційне спілкування розвивається під час спільних дій, які супроводжуються посмішкою, лагідною інтонацією та проявом турботи до кожної дитини.

Дитина дошкільного віку краще сприймає нові знання та навички, якщо вони передаються в ігровій формі, враховуючи її психологічні особливості. Тому навчання способам спілкування повинно проводитися з використанням ігор, що сприяють розвитку емоцій та формуванню навичок уникнення конфліктних ситуацій.

Для формування культури спілкування у дітей старшого дошкільного віку педагоги та батьки можуть використовувати різноманітні види ігор. Рольові ігри, настільні ігри та творчі ігри є декількома прикладами таких ігор, які сприяють розвитку різних навичок у дітей. Наприклад, рольові ігри навчають дітей співпрацювати та взаємодіяти з однолітками, настільні ігри розвивають логічне мислення та увагу, а творчі ігри допомагають розвивати фантазію та творчість.

Отже, використання ігор є ефективним інструментом для формування культури спілкування у дітей старшого дошкільного віку. Під час гри діти вчаться співпрацювати, дотримуватися правил, розв'язувати конфлікти та розвивати комунікативні навички, які є надзвичайно важливими для їхнього подальшого життя та успішного інтегрування у суспільство. Тому, педагоги та батьки повинні надавати більше уваги використанню ігор як засобу формування культури спілкування у дітей старшого дошкільного віку.

Список використаних джерел

1. Виготський Л. С. Педагогічна психологія. М.: Педагогіка, 2011. С. 40.
2. Мельничайко О. І. Рідна мова. Комунікативні вправи. Тернопіль : Богдан, 2004. 48 с.
3. Піроженко Т. А. Розвиток комунікативно-мовленнєвих здібностей дітей старшого дошкільного віку: дис. ... канд. психол. наук: 19.00.07. К., 2005. 213 с.
4. Пометун О. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання / за ред. О. І. Пометун. К. : А.С.К., 2004. 192 с.

ІГРИ ПІД ЧАС ВІЙНИ ДЛЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

У зв'язку з війною на території України та виникненням складної соціально-політичної ситуації гостро актуальною стає психологічна допомога сім'ям, зокрема, дітям, які отримали психічну травму внаслідок воєнних подій.

Діти – дзеркало емоційних реакцій батьків, дорослих, що поруч. Що впевненіше поведуться батьки, то захищеніше почуватимуться діти. Під час психотравматичних подій батькам потрібно пам'ятати, що для дитини дуже важливо отримувати від батьків підтримку подібну до настання стресогенних чинників. На думку психологів (Л. Виготський, А. Маслоу, Ч. Спілбергер) «дитина як найбільш чутлива частина соціуму піддається різноманітним негативним впливам» [1, с. 24–30].

Коли в житті дітей трапляються психотравмуючі події, такі як війна – це болючий досвід, який непросто інтегрувати дитячій психіці, – за належної підтримки багато дітей можуть впоратись із цим досвідом

Гра – це «форма спілкування дітей, в якій діти мають можливість відтворювати і переосмислювати накопичені образи, висловлювати свої емоції та почуття. Також завдяки грі діти можуть подолати негативні емоції через позитивне завершення ситуації. В ігровій терапії зазвичай використовуються наступні ігри: дихальні ігри, нетрадиційні техніки малювання (з підручних предметів), корекційні ігри для зниження рівня тривожності; ігри, спрямовані на зменшення тривоги та страху; психогімнастичні вправи, психологічні ігри та вправи з метою повернення рівня безпеки» [3].

Як дорослим, так і дітям важливо заземлитися. Діти можуть малювати образи землі, гори, будинки, веселки, розмальовувати каміння, мрію. Хорошими матеріалами для арт-терапії будуть: фломастери, пастелі, глина, пластилін, олівці. Це також гарний час для пізнання нового: в'язання, вишивання, приготування їжі, допомога іншим [2].

Психологічні вправи та ігри для дітей та їх рідних, направлених на розвивання комунікативних навичок, вміння конструктивно переживати емоції, на зниження рівня страху, на зняття м'язової напруги, на розвиток емоційного комфорту кожної дитини:

- Заспівайте разом пісню, відбиваючи ритм ложкою чи іншим предметом.
- Читання дитячих книг.
- «Відгадайка». Спільно відгадуйте один про одного.
- «Моє ім'я» – відгадуємо як звати дитину.
- «Пелюстки троянди» – самопрезентація.
- Знайдіть щось незвичайне у звичних предметах навколо вас.
- Історія. Разом із дитиною складаємо спільну казку речення за

реченням по черзі.

- Один, два, три – фігуро, завмри!
- «Ловець снів» – повісити біля місця, де дитина спить.
- Заспокійливе дихання. Метод повітряної кульки.
- Рвати папір, а потім зібрати з уривків колаж.
- «Подушка» – вибиваємо з подушки пил.
- «Пазли» – розміщення їх у всіх частинах кімнати.
- «Навпаки» говорити слова навпаки, не записуючи їх.

Важливу роль у координації психологічного стану дитини після пережитої травми відіграє психологічна робота всієї родини, оскільки одним із наслідків травми є руйнування стосунків між дитиною та батьками і порушення взаємовідносин між ними.

Основними завданнями психологічної корекції в ігровій діяльності є: «допомога дітям усвідомити себе, свої сильні та слабкі сторони, труднощі та успіхи; зміна відношення до травмуючої ситуації; зменшення напруги та агресивної поведінки в процесі гри» [1].

Під час ігрової діяльності діти дошкільного віку опановують різноманітні ігрові навички, вони спрямовані на отримання емоційних та пізнавальних надбань.

Дитячі ігри займають одне з провідних місць в соціальному формуванні дитини. Вони стають інструментом діагностики і самодіагностики, що дозволяє легко виявити наявність психологічних проблем.

Список використаних джерел

1. Допомога дітям, постраждалим внаслідок воєнного конфлікту: Довідник вихователя дошкільного навчального закладу / Н. В. Пророк, С. А. Гончаренко, Л. О. Кондратенко та ін.; за ред. Н. В. Пророк. Слов'янськ: ПП «Канцлер». 2015. 84 с.
2. Журавко Т. В. Психологічна підтримка дітей під час війни. *Věda a perspektivy*. № 4(11). 2022. С. 177–187.
3. Ігри під час війни: як допомогти дитині почуватися в безпеці. URL: <https://biloruska.foundation/ihry-pid-chas-vijny-iak-dopomohty-dytyni-rochuvatysia-v-bezpetsi/> (дата звернення: 01.04.2023).

Ростислав Залізник

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ УМІНЬ І НАВИЧОК ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ ЗАКЛАДІВ ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ ОСВІТИ

Світові тенденції ринку праці та перспективи розвитку економіки України зумовлюють зростання потреби у фахівцях для обслуговування високотехнологічних виробництв, зміну їхніх функцій, підвищення вимог до професійної майстерності, технологічної культури та продуктивності

праці. В умовах економічної нестабільності країні потрібні конкурентоспроможні робітники з новим типом мислення, здатні до новаторства, наполегливі, мобільні, спроможні брати активну участь у вдосконаленні виробничих процесів.

Українська система професійно-технічної освіти «перебуває на стадії пошуку власних підходів до інтеграції в загальноєвропейський простір професійної освіти і навчання. Незважаючи на прийняті державні документи та дедалі більшу потребу у висококваліфікованих трудових ресурсах, профтехосвіта поки що не готова до забезпечення промисловості та сфери обслуговування робітниками з підвищеним рівнем професійної компетентності. В умовах демографічного спаду, прогресуючого старіння населення, значних обсягів міграції фахівців, дисбалансу кількості здобувачів освіти, а також недостатньої якості виробничого персоналу, яка часто не відповідає вимогам роботодавців, замовники кадрів, місцеві бюджети не націлені на надання допомоги навчальним закладам профтехосвіти» [1, с. 33].

Соціально-економічні умови і потреби ринку праці вимагають від закладів професійно-технічної освіти формування у випускників не тільки практичних умінь і навичок, а й ініціативних, творчих, компетентних і висококваліфікованих робітників, підготовлених до виконання фахової роботи в умовах жорсткої конкуренції. Основні напрямки інноваційного розвитку сучасного закладу професійно-технічної освіти передбачають:

- «оволодіння інноваційними технологіями виробництва та впровадження їх у навчальний процес;
- удосконалення методики використання інформаційно-комунікаційних технологій;
- розвиток особистості учня через інтерактивні форми і методи навчання» [2, с. 45].

Щоб підготувати такого робітника, потрібно: по-перше, вивчити ринок праці; по-друге, знайти соціальних партнерів для співпраці; по-третє, впроваджувати в навчальний процес сучасні новітні виробничі та педагогічні технології.

Аналіз діяльності закладів «професійно-технічної освіти дає змогу обґрунтувати необхідність цілісного підходу до організації професійно-практичної підготовки майбутніх фахівців, що раціонально поєднує виробниче навчання учнів у межах закладу (навчальні майстерні, лабораторії, майданчики, полігони), виробниче навчання на підприємствах, технологічну та переддипломну практику на виробництві чи в межах створеної навчально-виробничої ділянки, стажування учнів» [3].

Враховуючи специфіку закладів професійно-технічної освіти на основі результатів низки наукових досліджень визначені організаційно-педагогічні умови вдосконалення й оптимізації виробничої практики здобувачів освіти закладів професійно-технічної освіти, які забезпечують реалізацію змісту освіти, оптимізують форми, методи, підходи, технологію

навчально-виробничого процесу як цілісної системи: «проектування змісту навчально-виробничих завдань на основі особистісно-діяльнісного і компетентнісного підходів; раціонально продуманий добір багаторівневих навчально-виробничих робіт, їх диференціація та індивідуалізація; упровадження комплексного навчально-методичного забезпечення виробничої практики; ефективна взаємодія майстра виробничого навчання й учнів-практикантів під час виробничої практики; реалізація взаємозв'язку теоретичного і виробничого навчання; стимулювання творчої активності учнів; дидактично доцільне поєднання активних і репродуктивних форм і методів виробничої практики, спрямована на інтенсифікацію процесу професійно-практичної підготовки майбутніх робітників; застосування методів контролю й оцінювання навчально-виробничої діяльності практикантів, які стимулюють розвиток професійної спрямованості особистості майбутнього фахівця» [3].

Таким чином, підвищення якості професійно-практичної підготовки здобувачів освіти професійно-технічної освіти потребує вдосконалення й оптимізації їхньої виробничої практики на підприємствах шляхом цілеспрямованого впливу на професійне становлення особистості, проектування нового змісту практики на основі сучасних педагогічних підходів до професійної підготовки, активного розвитку пізнавальної діяльності та творчих здібностей, саморозвитку майбутніх фахівців.

Список використаних джерел

1. Гуревич Р. С. Теоретичні та методичні основи організації навчання у професійно-технічних закладах: автореф. дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.04. Київ, 2008. 64 с.
2. Камінецький Я. Г. Управління якісною підготовкою фахівців у професійно-технічних навчальних закладах на основі маркетингу ринку праці та освітньою моніторингу в умовах регіоналізації: монографія. Львів: 2010. 324 с.
3. Литвин А. Концептуальні підходи до організації електротехнічної підготовки майбутніх інженерів у ВНЗ. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/32305604.pdf> (дата звернення: 27.03.2023).

Юлія Зінченко

ВПРОВАДЖЕННЯ НАСКРІЗНОЇ ЛІНІЇ «ПІДПРИЄМЛИВІСТЬ ТА ФІНАНСОВА ГРАМОТНІСТЬ» НА УРОКАХ МАТЕМАТИКИ

У зв'язку зі змінами в системі освіти в Україні і впровадженням концепції «Нова українська школа» науковці та педагоги активно обговорюють впровадження наскрізної лінії «Підприємливість і фінансова грамотність» на уроках математики. Сучасна українська школа повинна не

лише надавати учням знання, але й формувати їх компетентнісні навички, що необхідні для успішної самореалізації в майбутньому. Особлива увага приділяється формуванню знань про фінанси в повсякденному житті родини, місцевої громади та українського суспільства, а також розвитку ключових фінансових компетентностей.

Однією з ключових компетентностей, яку має формувати ця наскрізна лінія, є ініціативність та підприємливість, які передбачають ефективне використання власних заощаджень та прийняття доцільних рішень у сферах зайнятості, фінансів тощо. Одним із способів формування цих компетентностей є впровадження практичних завдань на уроках математики, таких як планування господарської діяльності, складання сімейного бюджету та формування ощадливого ставлення до природних ресурсів [1].

Залучення учнів до активної участі в процесі вирішення практичних завдань, що дозволить їм набути практичних навичок управління фінансами, а також розвинути креативне мислення та вміння приймати обґрунтовані рішення є важливим елементом впровадження наскрізної лінії «Підприємливість і фінансова грамотність». Ця наскрізна лінія допомагає учням зрозуміти, як ефективно планувати свої грошові ресурси та як управляти своїми фінансами.

Сучасний вчитель повинен забезпечити доступність освітніх цінностей для кожного учня. Це означає, що вчитель повинен використовувати сучасні методи навчання, щоб допомогти учням зрозуміти основні принципи фінансової грамотності [2, с. 95]. Для досягнення цієї мети можна використовувати різні форми роботи, такі як побудова графіків і діаграм, аналіз вигідності умов надання фінансових послуг, розв'язування задач з економічного та фінансового змісту, виконання практичних робіт, організацію дослідницької діяльності, проведення ділових та імітаційних ігор, організацію проектної діяльності. Разом з цим вчитель може використовувати приклади з реального життя, щоб зробити процес навчання більш цікавим та зрозумілим для учнів.

Також на уроках математики можна використовувати вебресурси та програмні засоби для навчання фінансовій грамотності, які містять інтерактивні матеріали, тестові завдання та різні вправи для формування компетентностей. Наприклад, можна використовувати математичні задачі, які стосуються фінансових питань, та включати до них відповідні вебресурси та інтерактивні матеріали для допомоги учням у розумінні матеріалу. Також можна використовувати спеціальні програмні засоби для навчання фінансовій грамотності, які допоможуть учням у розвитку навичок планування бюджету, розумінні податків та інших фінансових понять.

Ці методи допомагають учням зрозуміти складні економічні та фінансові процеси, ознайомитись з різноманітними фінансовими інструментами, навчитись аналізувати та приймати рішення, пов'язані з

управлінням грошовими ресурсами. Такі знання та навички є корисними для життя в реальному світі та можуть допомогти учням стати більш успішними та фінансово незалежними в майбутньому [3, с. 10].

Розвиток фінансової та економічної грамотності, дотримання правових норм у фінансовому житті та правильне фінансове планування є ключовими факторами для досягнення фінансової безпеки. Таким чином, впровадження цієї змістової лінії допоможе учням бути успішними в різних сферах життя, а також забезпечить їх фінансову стабільність та незалежність в майбутньому. Тому, у світі, де фінансова грамотність стає все важливішою для досягнення успіху в різних сферах життя, від роботи до особистих фінансів, впровадження наскрізної лінії «Підприємливість та фінансова грамотність» на уроках математики може допомогти учням стати більш підготовленими до цього. Такий підхід дає змогу показати учням, що математика – це не просто абстрактна наука, а щось, що можна застосовувати у повсякденному житті.

Список використаних джерел

1. Головна / Міністерство освіти і науки України. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-5-9-klas/onovlennya-12-2017/5-programa-z-matematiki.docx> (дата звернення: 03.04.2023).
2. Збірник наукових праць фізико-математичного факультету ДДПУ / гол. ред. С. О. Чайченко. Слов'янськ : Вид-во Б. І. Маторін. 2022. Вип. 12. 152 с.
3. Юхименко Г. Д. Наскрізні змістові лінії при викладанні математики : навч. посіб. Миргород, 2023. 32 с.

Євгенія Іванченко

ЖІНКИ – ЛАУРЕАТИ НОБЕЛІВСЬКОЇ ПРЕМІЇ З ФІЗИКИ

Нобелівська премія – одна з найвищих нагород у світі. Нагорода присуджується особі, яка зробила видатний внесок у галузі хімії, фізики, літератури, розбудови миру, фізіології чи медицини – як сказав Альфред Нобель у своєму заповіті, «принесла людству найбільшу користь». Починаючи з 1969 року з'явилася і Нобелівська премія з економіки.

Згідно з науковою доповіддю ЮНЕСКО, гендерні упередження в науці є реальними і впливають на жінок на всіх рівнях [1]. Менше 30% науковців – жінки. Це підтверджує і статистика: жінки менше, ніж чоловіки, представлені в престижних університетах і в топ-менеджменті, тобто на посадах, де найчастіше публікуються вчені. Це призводить до недофінансування досліджень, меншої кількості публікацій, меншої

видимості та уповільнення розвитку кар'єри.

Три роки тому Королівська шведська академія наук нарешті визнала, що жінки та меншини були недостатньо представлені серед нобелівських лауреатів. Щоб виправити ситуацію, Академія закликала висувати більше жінок як кандидатів і чітко заявила в листі про необхідність підтримувати принципи гендерної та расової різноманітності.

У результаті 2019 рік став переломним моментом в історії Нобелівської премії – згодом було номіновано більше жінок, ніж будь-коли [1]. Але ясно одне – нарешті голоси жінок-вчених починають підніматися, і наукова спільнота починає зосереджуватися на досягненнях жінок, а не лише в боротьбі за мир.

Перша Нобелівська премія (1903 р.) – Марія Склодовська-Кюрі

У 1898 році Марія Склодовська-Кюрі оголосила про можливу присутність нового високорадіоактивного елемента в покладах уранової смоли. Її чоловік П'єр покинув свої дослідження, щоб допомогти Марії, і того ж року вони оголосили про існування двох радіоактивних елементів: полонію та радію. У 1902 році вони отримали один з цих елементів – радій. Обидва вчені відмовилися патентувати свої відкриття, разом вони були нагороджені медаллю Деві (1903) і Нобелівською премією з фізики. Марія Кюрі написала «Про радіоактивність» і отримала Нобелівську премію з хімії.

Друга Нобелівська премія (1963 р.) – Марія Гепперт-Маєр

Марія Гепперт-Маєр – фізик, одна з чотирьох лауреатів Нобелівської премії з фізики. Марія також полька за походженням і має сім поколінь професорів у своїй родині. Жінка стала гідною спадкоємицею династії і наступним професором.

Уже після війни Марія Гепперт-Маєр, працюючи доцентом Чиказького університету (неоплачуваним, оскільки дружина професора не могла заробляти грошей), дізналася, як влаштоване ядро та яка проблема «магічного числа». Незважаючи на те, що німецький фізик Вальтер Ельзассер вперше припустив їх існування в 1933 році, коли він писав статтю про водневу бомбу разом з її батьком, Едвардом Теллером, можна сказати, що це була Гепперт-Маєр, яка відкрила бомбу, коли вони працювали над статтею про походження хімічних елементів.

На основі цієї роботи вона почала працювати над тим, чому елементи, що містять 2, 8, 20, 28, 50, 82 і 126 протонів або нейтронів, особливо стабільні. У 1948 році Марія написала статтю про теорію будови атомного ядра, порівнявши ядро з електричною лампочкою. Модель Гепперт-Маєр припускає існування магічного числа в ядерній фізиці, кажучи, що елементи з атомними масами 2, 8, 20, 28, 50, 82 і 126 більш стабільні, ніж їхні сусіди в періодичній системі. Природа цього пояснення полягає в спин-орбітальній взаємодії нуклонів, що призводить до утворення оболонки всередині ядра з можливою кількістю нуклонів, наприклад 2, 6 і

10. Таким чином, ви отримуєте дуже стабільну конфігурацію ядра при заповненні наступної оболонки.

Ця теорія зробила її другою жінкою, яка отримала Нобелівську премію з фізики, через 60 років після Кюрі. Після смерті Гепперт-Маєр Американське фізичне товариство заснувало премію на її честь.

Третій Лауреат Нобелівської премії – Донна Стрікленд

Донна Стрікленд – канадська професорка і піонер у галузі фізики. Вона лише третя жінка в історії, яка отримала Нобелівську премію з фізики. Стрікленд отримала нагороду за дослідження, над якими вона працювала ще з часів бакалаврату. Техніка, яку вона розробила разом з своїм науковим наставником Жераром Муру, називається «підсилення чирпованих імпульсів», і використовується для генерації ультракоротких імпульсів з дуже високою імпульсивністю. Ця техніка відкрила нові напрями досліджень та застосовується в промисловості та медицині.

Четвертий Лауреат Нобелівської премії – Андреа Гез

Фізика чорних дір настільки відрізняється від того, що ми звикли бачити навколо себе, що навіть вчені, які передбачили існування таких об'єктів, не могли повністю повірити в їх існування. Гез та її колеги відповіли на одне з найважливіших питань астрономії. Вивчивши понад 3000 зірок, вона довела, що в центрі Чумацького Шляху, приблизно за 26 000 світлових років від нас, знаходиться надмасивна чорна діра, маса якої в 3 мільйони разів перевищує масу Сонця. Це питання є предметом гострих дискусій серед астрономів понад чверть століття. Всесвіт став однією таємницею менше завдяки відкриттю Андреа Гез.

Лауреат Нобелівської премії – Ліза Майтнер

Ліза Майтнер – австрійська дослідниця – фізик-ядерник і радіохімік. Відкрила ефект Оже, проактиній і першою розщепила атомне ядро, відмовилася від розробки ядерної зброї. У 1906 році вона була першою жінкою, яка отримала ступінь доктора фізики в університеті. У перший рік після захисту вона працювала у Віденському інституті теоретичної фізики, потім поїхала в Інститут кайзера Вільгельма в Берліні, де вивчала хімію під керівництвом Макса Планка і працювала під керівництвом Отто Хана. Вона поєднала свої знання фізики зі знаннями Гана з хімії і пропрацювала з ним 30 років. Майтнер відмовилася працювати в Лос-Аламосі, заявивши: «Я не створюю бомб!». У 1944 році Отто Хан отримав Нобелівську премію з хімії разом із Фріцем Штрассманом за відкриття ядерного розпаду. На думку багатьох вчених, Майтнер заслуговує такої ж честі, але Отто Хан сказав, що нагороду слід присуджувати лише за досягнення в хімії. Багато хто стверджує, що Ліза Майтнер не отримала Нобелівську премію, тому що одним із членів комітету був Сігван, який ненавидів Майтнер. Однак у 1966 році Хан, Штрассман і Майтнер були спільно нагороджені премією Енріко Фермі. У 1946 році Національний жіночий прес-клуб (США) визнав Лізу Майтнер «Жінкою року». У 1949 році він отримав премію Макса

Планка. Мейтнерій 109-го елемента періодичної системи Менделєєва названий на честь науковиці. Наукова фундація та Міждержавна асоціація післядипломної освіти в Австрії створили дослідницький грант Лізи Мейтнер. Цей грант присуджується на наукові дослідження в галузі атомної фізики та хімії.

Нобелівська премія – це унікальна нагорода, особливо престиж. Часто задають питання, чому ці нагороди привертають набагато більше уваги, ніж будь-які інші нагороди ХХ століття. Однією з причин може бути те, що вони були запроваджені саме в потрібний час і ознаменували фундаментальні історичні зміни в суспільстві.

Список використаних джерел

1. Наука – це вона: 8 лауреаток Нобелівської премії, чії відкриття змінили світ. URL: <http://surl.li/gnaeq>

Володимир Івашкевич

РОЗВИТОК МУЗИЧНИХ ЗДІБНОСТЕЙ ШКОЛЯРІВ МОЛОДШИХ КЛАСІВ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ ЗАСОБАМИ ХОРОВОГО ВИКОНАВСТВА

В умовах оновлення українського суспільства, відродження національної культури, реформації Нової української школи, національної самосвідомості естетичне виховання школярів має зайняти провідне місце в системі усього навчально-виховного процесу школярів. «Музичне мистецтво» – предмет естетичного циклу і тому виконання завдання, покладеного на цей предмет складна, почесна і дуже важлива. Отже музичне мистецтво виконує важливу функцію у вихованні духовності майбутнього покоління і саме тому розвивати музичні здібності потрібно ще з раннього дитинства.

До питання розвитку музичних здібностей школярів звертались такі вчені: Р. Дзвінка, А. Козирь, Т. Коваль, О. Олексюк, Р. Осипець, Л. Масол, Г. Падалка, Я. Побережна, З. Сирота та ін.

Поняття «здібності», «обдарованість» відображають концептуальні підходи Нової української школи, які мають реалізуватися в освітньому процесі НУШ. Основні види музичної діяльності, які використовуються на уроці «Музичного мистецтва» у початкових класах: вокально-хорова діяльність, слухання музичних творів, музично-пластична діяльність, музикування (гра на дитячих музичних інструментах) та основи музичної грамоти. В НУШ змінилися прийоми і методи навчання, пропонуються заняття інтегровані з декількох дисциплін, тому пов'язувати використання набутих знань і вмінь з життям, розвивати музичні здібності, творче

мислення, ерудицію, духовність, патріотизм – завдання сучасного вчителя.

Розглядаючи дифеніцію «здібності» з точки зору психології нам імпонує таке твердження: «здібності – це характеристика індивіда з боку психічних якостей, які зумовлюють успішність його діяльності». Вікіпедія нам пропонує інше визначення: «здібності – це здатність чи компетентність людини виконувати певний вид роботи на певному якісному рівні». Здібності в педагогічному словнику Гончаренка тлумачаться як «стійкі індивідуальні психічні властивості людини, які є необхідною внутрішньою умовою її успішної діяльності. Вони виявляються у тому, як людський індивід учиться, набуває певні знання, уміння й навички, освоює певні галузі діяльності, включається у творче життя суспільства» [2].

До основних музичних здібностей, які бажано розвивати у дітей молодшого шкільного віку відносяться: «емоційний відгук на музику – здатність відчувати характер, настрої музичного твору; здатність до переживання у формі музичних образів; здатність до творчого сприйняття музики; музичний слух – здатність слухати, порівнювати, оцінювати найбільш яскраві засоби музичної виразності; ладове почуття – здатність відчувати емоційну виразність звуковисотного руху; почуття ритму – здатність активно рухового переживання музики, відчуття його відтворення. Комплекс музичних здібностей у сукупності з загальними здібностями (творчою увагою, увагою, волею тощо), утворюють музичну обдарованість. Виявляючи музичні здібності дітей за допомогою різного виду їх творчої діяльності, у них стимулюється розвиток цілого комплексу музичних здібностей» [3].

Особливого значення набуває естетичне виховання у молодшому шкільному віці, коли складається своєрідне відношення до світу, мистецтва, духовних цінностей. Головною метою вокально-хорового навчання є формування вокально-хорових навичок, духовного світу дитини, її емоційного розвитку, музичного смаку, естетичних потреб молодших школярів. Хоровий спів є одним із видів діяльності, в процесі якого розвиваються вокальні дані молодших школярів, творча активність, мислення, уява, пам'ять, формується здатність сприймати, інтерпретувати, створювати мистецькі твори, виховуються такі важливі людські якості як патріотизм, колективізм, що вкрай необхідні для відродження духовного потенціалу України [6, с. 22].

Хорове виконавство Л. Волинець розглядає, як вид художньої діяльності, яка проявляється у вокально-хоровому виконавстві, яке розвиває музичні здібності школярів. Авторка зазначає, що на уроках музичного мистецтва хоровий спів посідає важливе місце, але в позаурочний час хоровим співом займаються тільки за умови участі в ансамблях, або хорових колективах [1, с. 18].

Музичне виховання та розвиток музичних здібностей відбувається лише при систематичній роботі, яка проходить у формі гри і

використовуються сучасні програми. Хоровий спів є найпопулярнішим видом діяльності, в процесі якого найкраще розвиваються вокальні, інтонаційні, ритмічні, дикційні здібності молодших школярів, творча активність, мислення, уява, пам'ять, формується здатність сприймати, інтерпретувати мистецькі твори [5, с. 89].

Отже, хоровий спів – вид діяльності пов'язаний з кропіткою творчою роботою, спрямованою на переборення художньо-виконавських труднощів і виховує в дітях духовність, художній, естетичний смак, культуру, емоційність і найкраще розвиває музичні здібності.

Список використаних джерел

1. Волинець Л. Актуалізація загальної мистецької освіти в умовах європейської інтеграції. *Шлях освіти*. 2006. № 5. С. 18.
2. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник. К.: Либідь, 1997. С. 127.
3. Естетичне виховання школярів: методичні рекомендації. Х.: Основа, 2009. 352 с.
4. Зеленецька І. Розучування пісенно-хорового репертуару з учнями. *Мистецтво та освіта*. 1998. № 4. С. 27–33.
5. Масол Л. М. Вивчення музики в 1–4 класах: навчально-методичний посібник для вчителів / [Л. М. Масол, Ю. О. Очаковська, Л. В. Беземчук, Т. О. Наземнова]. Х.: Скорпіон, 2013. 144 с.
6. Печерська Е. П. Уроки музики в початкових класах: навч. посіб. К.: Либідь, 2001. 272 с.

Олег Кабашній

ОСОБЛИВОСТІ СТРУКТУРИ ВОЛЬОВИХ ЯКОСТЕЙ

В уяві більшості людей, які повсякденно не стикаються з психологічними аспектами, вираз «воля» є синонімом вольової регуляції, таким чином здатності особистості долати виникаючі життєві перепони. Так, Л. А. Кербель і О. П. Саутина працювали з спортсменами з метою визначити, що в їхньому розумінні та понятті воля. У більшості відповідей було зазначено, що це є: цілеспрямованість, витривалість, концентрація всіх сил, вміння працювати з собою, перелаштовувати себе, тоді як вже терпець урвався і скінчаються сили, і т. п.

Але більшість психологів розуміють, що такий аспект як воля є психологічний механізм, що є нічим іншим як нівелювання (здолання) перешкод. К. Н. Корнілов з цього приводу зазначає, що вольові прояви людини визначають людину в тих ознаках, наскільки та як відбувається подолання труднощів та перешкод. У більшості джерелах визначення

поняття волі має схожість. У більшості представлених визначеннях воля є прямою дією вольової регуляції, функція якої полягає в подоланні виникаючих труднощів і перепон. У своїх роботах П. В. Симонова дотримується схожих поглядів, визначення, говорячи про вольові прояви як про аспект подолання перепон. Йому притаманна думка, що вольовим проявам передує «рефлекс свободи», зазначений І. П. Павловим. Рефлекс свободи – це незалежна форма прояву, де перепона є реальним стимулом.

З усього вище зазначеного був підведений такий підсумок: воля є як вимога подолання перепон (рефлекс свободи). Влучним прикладом відносної самовпорядкованості відповідно потреби може бути спорт, вважає дослідник. Спортивні змагання, це не лише перемога і представлення кращого результату спортсменом. Реалізація та досягнення вольових спрямувань можлива при умові подолання сильного супротивника, перемога слабкого суперника не дає ні радості, ні задоволення. Повна автономність волі, відповідно П. В. Симонова, нівелює адаптивний вплив та стає незрозумілою впертістю. Основним проявом психофізіології волі, за П. В. Симоновим, реалізація механізму, відповідного якого вольові прояви концентруються на певній перепоні, основний акцент припадає саме на неї.

Пояснення волі, за П. В. Симоновим, не було прийнято В. І. Селівановим, який пояснював вольові аспекти як свідомий процес подолання перепон.

П. А. Рудик в своїх працях розглядає структуру особливостей вольових якостей особистості як наслідок виховання в багатьох його аспектах. У процесі дослідження емпіричними методами вольових проявів виховання, виявили цілі та вольові прояви реалізації протилежні за значенням.

Низький рівень сміливості пов'язаний комплексом типологічних особливостей: слабкою нервовою системою, більшим проявом гальмування в зовнішніх проявах. У тих видах спорту, де безпосередньо присутній страх і відсутня страховка (парашутні стрибки, лижний слалом, стрибки в воду), малий відсоток представників спорту з цією типологією проявів волі.

Рішучість у вольових спрямуваннях проявляється в емоційному збудженні, руховій активності та створенні балансу між екстеріоризацією та інтеріоризацією в стресових ситуаціях за умови сильної нервової системи.

Великий відсоток реалізації вольових проявів залежить від витримки яка пов'язана з інертністю, приглушення процесів екстеріоризації та концентрації на процесах інтеріоризації, з сильною нервовою системою.

Вольові аспекти прояву є проявами в діяльностях особистості та акцентами, які вона чітко визначає. Якісна характеристика вольових проявів виражається в векторності процесу. Стійкість вольових проявів характеризуються сталістю поведінки в схожих ситуаціях. Прояви цих

властивостей різняться у людей.

Воля – поняття, в якому багатовимірні складові психологічні компоненти. Психологічні компоненти волі характеризуються кількісно, якісно, зв'язками та відмінностями. Якісні характеристики: векторність, спрямованість, витривалість, сміливість, самостійність, автономність, самовладання, ініціативність. До вольових компонентів належать валідність, позиція реалізації, наполегливість в досягненні.

К. Калін зазначав, що в реалізації вольових проявів та аспектів є самоорганізація, діяти потрібно аузально та валідно відповідно поставлених завдань. Цей принцип дії людини залежить від глибини пізнання самого себе, закономірностей функціонування своєї психіки. Вольові аспекти напряду пов'язані з багаторазовим повторенням щось на загал «неконтрольованого стресу». При встановленні зв'язків формується мінімізація енерговитрат на регуляцію вольових проявів, враховуючи найбільш відповідні способи вольової регуляції.

Список використаних джерел

1. Аніскіна Н. О. Організація профільного навчання в сучасній школі. Х : «Основа», 2003. 176 с.
2. Війчук Т. Шляхи формування навчальної мотивації учнів на уроках математики. *Молодь і ринок*. 2012. № 11(94). С. 90–93.

Анна Калініна

ВИКОРИСТАННЯ WEB-ДОДАТКІВ ДЛЯ НАВЧАННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Використання web-додатків для навчання молодших школярів є важливою та актуальною темою у сучасній освіті. За останні роки Інтернет та технології зазнали значного розвитку, що сприяє створенню різноманітних web-додатків та онлайн-ресурсів для навчання. За допомогою них, молодші школярі можуть вивчати різні предмети, виконувати завдання та взаємодіяти з вчителем та однокласниками.

Однією з головних переваг використання web-додатків є доступність та зручність. Учні можуть вчитися з будь-якого місця, де є доступ до Інтернету, що дає змогу зменшити географічні обмеження та збільшити доступність навчання. Крім того, вони можуть бути дуже інтерактивними та захоплюючими для учнів, що забезпечує їхню мотивацію та зацікавленість у навчанні [1]. Наведемо приклади використання web-додатків в освітньому процесі початкової школи:

- використання електронних підручників та онлайн-курсів дозволяє школярам вчитися в будь-який зручний для них час та в будь-якому

місці з Інтернет-з'єднанням. Такі ресурси можуть містити відеоуроки, інтерактивні вправи та інші матеріали, що допомагають зрозуміти та запам'ятати важливу інформацію [3];

- інтерактивні вправи та ігри дозволяють школярам вчитися, граючись. Вони можуть бути створені для вивчення будь-якої теми та містити різні рівні складності, що дозволяє підібрати завдання під рівень знань та навичок конкретного учня [5];

- віртуальні екскурсії та музейні виставки дозволяють школярам вивчати різні теми, не виходячи з класу. Вони можуть бути особливо корисними для вивчення історії, культури та природних наук [2];

- онлайн-спілкування та співпраця дозволяють школярам спілкуватися з учнями та вчителями з різних країн та культур. Це допомагає розвивати міжкультурну компетентність та збагачувати знання та досвід.

Використання web-додатків може покращити якість навчання та забезпечити індивідуальний підхід до кожного учня. Web-додатки можуть враховувати потреби та здібності учнів, та пропонувати їм індивідуальні завдання та вправи, що забезпечує оптимальний рівень виклику та підтримує навчання на потрібному рівні. Крім того, використання таких додатків може допомогти учням з різними типами сприймання інформації, що забезпечує їхнє краще розуміння та запам'ятовування матеріалу [4].

Однак, необхідно пам'ятати про певні ризики та виклики, пов'язані із використанням web-додатків для навчання молодших школярів. Зокрема, важливо забезпечити безпеку учнів під час використання Інтернет-ресурсів, тому необхідно обережно підходити до вибору та використання. Також важливо, щоб вчителі були готові до використання нових технологій та знали, як правильно використовувати їх у освітньому процесі.

Крім того, необхідно пам'ятати про те, що web-додатки не можуть замінити повноцінне навчання в класі з вчителем. Вони можуть служити допоміжним інструментом в освітньому процесі, але не повинні замінювати взаємодію між учителем та учнем.

Отже, використання web-додатків в освітньому процесі початкової школи має значний потенціал, але потребує дбайливого підходу та врахування всіх можливих наслідків та ризиків.

Список використаних джерел

1. Вакалюк Т. А. Хмарні технології в освіті: навч.-метод. посіб. для студентів фізико-математичного факультету. Житомир : вид-во ЖДУ, 2016. 72 с.
2. Досліджувати, не виходячи з дому. 29 онлайн-музеїв, аби урізноманітнити уроки. *Нова українська школа* : веб-сайт. URL: <https://nus.org.ua>

- (дата звернення: 06.04.2023).
3. Електронні підручники для навчання в умовах воєнного стану розміщено у вільному доступі. *Міністерство освіти і науки України* : веб-сайт. URL: <https://mon.gov.ua> (дата звернення: 06.04.2023).
 4. Застосування цифрових технологій під час дистанційного навчання учнів початкової школи в освітньому процесі. *Освітній проект «На Урок» для вчителів* : веб-сайт. URL: <https://naurok.com.ua> (дата звернення: 06.04.2023).
 5. Математика для 1 класу: задачі та завдання онлайн – Learning.ua. *Онлайн тести, завдання з інтерактивного навчання для учнів, батьків, вчителів – сайт шкільної та дошкільної освіти Learning.ua* : веб-сайт. URL: <https://learning.ua> (дата звернення: 06.04.2023).

Олег Карпанець

ЦЕРКОВНОПАРАФІЯЛЬНІ ШКОЛИ НА ПРАВОБЕРЕЖЖІ В ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ ХІХ СТ.

У першій половині ХІХ ст. організоване шкільне навчання було великою рідкістю і бажаючі здобути хоча б елементарні знання реалізовували своє бажання у приватному порядку за окрему плату. В цей час уряд неодноразово намагався залучити духовенство до поширення освіти серед населення (укази 1805, 1807, 1828, 1836, 1837, 1840 рр.). «Статут духовних консисторій» також вимагав від парафіяльних кліриків поширювати початкову освіту серед селянства [1, с. 320]. Це були школи грамотності у найвужчому їх значенні, які мали давати елементарні знання. Попри намагання влади, все ж результати були невтішними. Не вирішувалися питання з приміщеннями для шкіл, забезпечення літературою. Серйозною перешкодою в організації парафіяльних шкіл були поміщики, які негативно ставилися до ідеї навчання селянства. Не було розуміння потреби в освіті і серед самих селян. Тому школи були нечисельними та часто діяли короткий час. Зокрема, у 1847 р. Уманське духовне правління рапортувало до консисторії, що діти не були забезпечені літературою, постійно відривалися від навчання на вимоги батьків та поміщиків. А всі 34 школи, які були в повіті зачинилися [2, с. 121].

Проте історичні обставини середини ХІХ ст. змушували широку громадськість задумуватися над необхідністю масової освіти. Технічний прогрес вимагав грамотного робітника, який би міг прочитати інструкцію чи креслення, а заплановане скасування кріпацтва давало можливість вільному селянину не обмежувати своє майбутнє лише сільським господарством, що також вимагало хоча б мінімального знайомства з азами

грамоти. Варто відзначити, що на середину ХІХ ст. в українських губерніях ситуація з охопленням дітей освітою була катастрофічною – 98% дітей шкільного віку залишалося поза освітою, а школи для народу майже не створювалися [3].

У 1859 р. священник м. Біла Церква П. Лебединцев створив на замовлення влади чотири «зразкові» школи [1, с. 320–321]. Приклад П. Лебедицева був схвалений і місцевою владою, і самим імператором Олександром ІІ. Київський генерал-губернатор князь І. Васильчиков хотів перешкодити польській освітній діяльності серед селянства, а також церковнопарафіяльні школи розглядалися як інструмент впливу держави на населення для виховання вірнопідданських почуттів. Для цього, на думку високопоставленого чиновника цілком підходили православні церковнопарафіяльні школи [4, с. 18–20].

Кількість парафіяльних шкіл швидко збільшувалася на Київщині. Саме Київська єпархія з 1206 школами та 23588 учнями (19 015 хлопчиків і 4 573 дівчаток) лідирувала в Російській імперії [5, с. 145]. Подібний стрибок у чисельності початкових шкіл відбувався у Подільській губернії. Якщо на порозі скасування кріпацтва у ще поодиноких подільських церковноприходських школах навчалось лише 2897 школярів, то в 1862 р. у губернії було 1157 таких шкіл, у яких налічувалося 23297 учнів, а в 1869 р. подільський преосвященний повідомив до столиці, що в підвідомчій йому єпархії функціонує 1293 школи, які відвідують близько 30000 дітей обох статей. Процеси дійсно набрали «революційних» масштабів – за одне десятиліття кількість церковнопарафіяльних шкіл виросла у сотні разів, а число школярів збільшилося вдесятеро [6, с. 31].

Відповідно до «Програми навчання у церковнопарафіяльних школах Київської єпархії» учні засвоювали такі предмети: 1) читання церковнослов'янською та російською; 2) Закон Божий; 3) арифметику; 4) російську історію; 5) російську мову; 6) церковний спів [7, с. 384]. Новостворені школи фінансувалися за рахунок парафіян.

У середині 70-х років ХІХ ст. кількість шкіл у парафіях Київщини збільшилася до 1348, де навчалось 37127 хлопчиків та 7488 дівчаток, у 1900 р. – до 1812, з яких 1135 церковнопарафіяльних та 677 шкіл грамоти [8, с. 66]. Багаторазова перевага хлопчиків над дівчатками у школах свідчила про місце жінки у тогочасному патріархальному суспільстві. У 1894 р. у Подільській губернії нараховувалося вже 1334 церковнопарафіяльні школи – значно більше, ніж в часи навіть найбільшого «революційного» підйому. За числом шкіл цього типу Подільська єпархія нарівні суперничала з Київською митрополією, котра вважалася загальноновизнаним лідером у цьому плані [6, с. 36].

Слід зазначити, що і на початок ХХ ст. кількість церковнопарафіяльних шкіл в Україні продовжувала зростати. Так, у 1900 р. в Київській, Волинській, Подільській губерніях церковнопарафіяльні школи

складали понад 80% усіх початкових шкіл [9, с. 293]. Підкреслимо, що у правобережних губерніях церковнопарафіяльних шкіл, через відсутність земств та земських шкіл, було значно більше ніж на Лівобережжі.

Отже, в другій половині XIX ст. спостерігався активний розвиток мережі церковнопарафіяльних шкіл, які відіграли особливу роль у поширенні початкової освіти серед широких мас населення.

Список використаних джерел

1. Степаненко А. В. «Киевский почин» о. Петра Лебединцева: попытка микроисторического анализа. *Проблеми історії України XIX – початку XX ст.*, 2008. Вип. XV. С. 320–334.
2. Школы при сельских церквях в Киевской епархии. *Киевские епархиальные ведомости*. 1861. № 4. С. 108–121.
3. Дзюба О. М., Лазанська Т. І. Парафіяльні школи. *Енциклопедія історії України*. Т. 8. URL: http://www.history.org.ua/?termin=Parafialni_shkoly.
4. Перерва В. С. Історія шкільництва в містах і селах Київщини : монографія. Біла Церква, 2008. 627 с.
5. Кузнець Т. Православне духовенство Уманського повіту за матеріалами «Киевских епархиальных ведомостей». *Київська старовина*. 2004. № 1. С. 135–148.
6. Перерва В. С. Церковно-шкільна «революція» у Подільській єпархії другої половини XIX ст.: головні події та виконавці. *Освіта, наука і культура на Поділлі*. 2011. Т. 18. С. 29–39.
7. Программа обучения в церковно-приходских школах Киевской епархии. *Киевские епархиальные ведомости*. 1864. № 12. С. 384–391.
8. Всеподданнейший отчет обер-прокурора Святейшего Синода К. Победоносцева по ведомству православного исповедания за 1900 год. Санкт-Петербург : Синодальная типография, 1903. VI, 387, 83 с.
9. Бричок С. Б. Історія становлення та розвитку церковнопарафіяльних шкіл в Україні. *Педагогічні науки. Збірник наукових праць*. 2005. Вип. 40. С. 288–297.

Сергій Кірдан

ВПЛИВ ВОДРОЗЧИННИХ ТА ЖИРОРОЗЧИННИХ ВІТАМІНІВ НА МЕТАБОМІЗМ ОРГАНІЗМУ ЛЮДИНИ

Повноцінне функціонування організму людини залежить від низки чинників, одним із яких є вплив водорозчинних та жиророзчинних вітамінів. У науково-популярних виданнях часто можна знайти інформацію щодо важливості вітамінів для життєдіяльності людини, необґрунтовану та ненаукову характеристику певних продуктів, споживання яких чинить

цілющий та загальнозміцнюючий вплив на організм людини. Водночас констатуємо, що вплив водорозчинних та жиророзчинних вітамінів на організм людини є актуальною теоретико-прикладною проблемою, яка потребує наукового осмислення та узагальнення.

Метою нашого дослідження є узагальнення теоретичних положень щодо впливу водорозчинних та жиророзчинних вітамінів на організм людини.

У працях вітчизняних науковців схарактеризовано різні аспекти досліджуваної проблеми. Так, роль вітамінів у спортивній практиці схарактеризовано у публікації О. Ковальової, О. Лозовик, Т. Фетисової. Дослідниками К. Тодчук, К. Умінською та К. Римарчук у статті «Вітаміни – запорука міцного імунітету» висвітлено роль вітамінів та мультивітамінних комплексів на розвиток та роботу людського організму, а також наслідки впливу їх дефіциту. Автори звернули увагу на комбіноване застосування вітамінів, в тому числі при поєднанні їх з мікро- і макроелементами, про можливі прояви взаємодії з підсиленням та послабленням ефекту [4, с. 156].

В «Енциклопедії сучасної України» вказано, що класифікація вітамінів заснована на їх фізично-хімічних властивостях, розчинності та способі фізіологічної дії на обмін речовин. В залежності від способу екстракції вітамінів із продуктів харчування за допомогою органічних розчинників або води розрізняють жиророзчинні та водорозчинні вітаміни. Нині виділяють 13 життєво необхідних людині вітамінів, серед яких 4 групи сполук жиророзчинних В. (А, D, Е, К) та 9 – водорозчинних (В1, В2, РР, В5, В6, Вс, В12, Н та С) [1].

У наукових джерелах обґрунтовано, що особливостями впливу вітамінів є їх біологічна активність, яка реалізується, як правило, за участі певних специфічних вітамінозв'язувальних білків, що беруть участь у процесах всмоктування вітамінів у шлунково-кишковому тракті, транспорті з кров'ю до клітин-мішеней і проникненні в них, внутрішньо-клітинному транспорті до субклітинних органел та виявленні їх біохімічного ефекту у складі ферменту чи при взаємодії з білком-рецептором.

У навчальному посібнику «Біохімія гормонів, вітамінів та цитокінів» Л. Омельянчик та Н. Колісник виокремлюють екзогенні (недостатнє надходження вітамінів або повна відсутність їх у їжі) й ендогенні причини гіпо- і авітамінозів у людини. Ендогенними причинами, на думку науковців, є: а) підвищена потреба у вітамінах при деяких фізіологічних і патологічних станах (вагітність, лактація, тиреотоксикоз); б) посилений розпад вітамінів у кишечнику внаслідок розвитку в ньому мікрофлори; в) порушення процесу усмоктування вітамінів у результаті поразки секреторної й моторної функцій кишечнику при захворюваннях травного тракту, коли відносна недостатність вітамінів розвивається навіть при повноцінному харчуванні; г) хвороби печінки, підшлункової залози,

закупорку загальної жовчної протоки й усмоктування жирів, що супроводжуються порушенням, продуктів їхнього розпаду – жирних кислот і відповідно жиророзчинних вітамінів» [3, с. 55].

На наш погляд, значимим є дослідження Ю. Завійського «Антиоксиданти і антиоксидантна система організму людини» [2]. Нам імponує, що науковець виокремив роль вітамінів і вітаміноподібних речовин у забезпеченні нормальної роботи антиоксидантної системи. Про їх вплив, на думку Ю. Завійського, свідчать такі факти: вітамін А є потужним акцептором перекисних радикалів. Ця властивість ретинолу пов'язана із його здатністю активно перехоплювати пероксидні сполуки. Антиоксидантні ефекти вітаміну А мають також і опосередкований характер, оскільки ретинол, як відомо, приймає активну участь в синтезі сірковмісних амінокислот в організмі. Вітамін Е бере активну участь в синтезі коензиму О (убіхінону), якому теж притаманні антиоксидантні властивості. Антиоксидантні ефекти вітаміну С можуть виявлятися і опосередкованим чином через його позитивний вплив на метаболізм заліза в організмі людини, зокрема – стимуляцію процесів засвоєння цього металу шляхом створення оптимальних умов для його всмоктування у травному тракті. Антиоксидантні властивості вітаміну РР активно виявляються в системі функціонування глутатіону, зокрема в забезпеченні реакцій його зворотнього відновлення [2, с. 81–83].

Оскільки людина отримує вітаміни, переважно з їжею рослинного і тваринного походження, то потреби у деяких вітамінах забезпечуються за рахунок життєдіяльності мікрофлори кишкового (наприклад, вітаміни групи В, К).

Отже, брак повноцінного харчування, а відтак і недостатнє потрапляння вітамінів в організм людини може негативно вплинути на нього та розбалансувати діяльність вцілому.

Список використаних джерел

1. Вітаміни. Енциклопедія сучасної України. URL <https://esu.com.ua/article-34951> (дата звернення: 06.04.2023).
2. Завійський Ю. Антиоксиданти і антиоксидантна система організму людини. *Вісник Прикарпатського національного університету. Серія біологія*. 2005. Вип. V. С. 80–88.
3. Омелянчик Л. О., Колісник Н. В. Біохімія гормонів, вітамінів та цитокінів: навчальний посібник для студентів освітньо-кваліфікаційного рівня «бакалавр» напряму підготовки «Біологія». Запоріжжя: ЗНУ, 2012. 95 с.
4. Тодчук К. С., Умінська К. А., Римарчук К. М. *Вітаміни – запорука міцного імунітету. Актуальні питання медико-біологічних і фармацевтичних наук: зб. наук. публікацій I Всеукр. студ. наук.-практ. конф., 2021. Житомир, 24–25 березня 2021. Вип. 1. С. 155–160.*

ОРНІТОМОРФНІ ОБРАЗИ У «СЛОВІ ПРО ІГОРІВ ПОХІД»

Анімістичні вірування наших предків спричинили появу низки міфів про природні явища, тварин, птахів, дерева тощо, до того ж сприймалися вони тільки як живі істоти, які думають, живуть і діють, як люди.

Семантику та функції так званої тваринної символіки активно вивчали І. Вагилевич, О. Гура, В. Давидюк, В'яч. Іванов, Ф. Колесса, М. Коробка, М. Костомаров, М. Сумцов, О. Потебня та ін. Символіці тварин у широкому культурологічному контексті присвятили студії І. Денисюк, М. Маєрчик, О. Терновська та ін.

У нашому дослідженні ми проаналізуємо образи птахів, їх символіку та специфіку використання у «Слові про Ігорів похід». Для аналізу тексту обрали літературний переклад Василя Шевчука (1972 р.).

У тексті «Слова про Ігорів похід» орнітоморфні образи використані 37 разів. Давні слов'яни вірили, що Бог-Творець вселив у птахів душі дідів-прадідів та надприродні сили. Загалом, птахів поділяли на чистих (святих, добрих): голуб, ластівка, жайворонок, журавель, лебідь, дрізд, чайка і нечистих (злих, диявольських): ворон, галка, грак, сова, сич, пугач, сорока, яструб.

Птаство згадується двічі: перший раз, як символ небезпеки, вісник біди: «Від стугону, що линув звідусіль, Збудилось птаство, звірі розкричались, А див гукнув із чорних верховіть» [6]. Удруге, птахи символізують смерть княжих воїнів: «Воїнів моїх, Прикрили птиці крилами, а звірі Злизали кров!..» [6].

Тобто, на крилах птахів відлетіли душі руських воїнів. За повір'ями, душа приймає подобу пташки, коли людина помирає, птахом душа прилітає до новонародженої дитини [3, с. 301].

Розглянемо детальніше орнітоморфні образи, які ми виокремили у тексті «Слова».

Орел. За повір'ями давніх слов'ян, орел – цар птахів, інколи він уособлює головного бога або шамана. Орел здобуває вогонь, світло, причетних до світотворення. Вважалось, що орла ніхто не народжував, він існував від початку світу, здатен оновлювати себе, що частково наближує його до птаха-фенікса. За переказами, орел здатен оновлювати себе: коли йому виповнюється 500 років, він летить до сонця, купається там у чарівному озері і знову стає молодим [3, с. 309; 2, с. 421]. Наші предки вірили, що після смерті мужній воїн стає орлом [1, с. 409], тому й казали: «Орел, а не козак», «А козак, як орел, Як побачив, так і вмер» [2, с. 420].

У тексті «Слова» орел згадується тричі: 1) при згадці співця Бояна, який «в підхмар'ї орлом могутнім з клетотом ширяв» [6]; 2) орли «клетотають» у небі, що відображує внутрішній стан руських воїнів, які

готуються до бою; 3) птахи символізують відвагу князя Ігоря, який втік з полону, прагнучи повернутися у рідну землю. Таким чином, орел у «Слові» виступає символом звитяги руського князя й воїнства.

Соловей у «Слові» використовується 4 рази. Для давніх слов'ян соловей – Божа пташка, символ бога-громовика, символ досконалого співу [2, с. 561]. У народних піснях соловей є символом волі, тому його й називають «вільною пташкою» [1, с. 413].

Дослідник Г. Фесенко підтримує думку деяких науковців щодо походження назви «соловей», «соловейко». За їхньою теорією, «соловей» походить від італійського solo (виключно один), пояснюють це тим, що ми сприймаємо цього птаха як оригінального соліста, виконавця окремої музичної партії, чудового соло [5].

Соловей не тільки співає пісні своїй коханій, він турбується про неї: захищає від ворогів, добуває їжу, при найменшій небезпеці птах перестав співати або видає коротенькі вигуки [4, с. 192].

У «Слові» соловей уподібнюється до міфічного співака Бояна, тому його й називають «віщим соловейком», «солов'єм днів минулих».

В іншому випадку соловей, який припинив співати, – попередження про небезпеку – «стих соловей. Вороння крик зняло...» [6]. Наприкінці твору солов'ї радо провіщають повернення князя Ігоря додому [6].

Лебеді – «святі» птахи, з лебедями порівнюють жінок, символ чистоти, як фізичної, так і духовної. У «Слові» лебеді використовуються 3 рази і в трьох різних значеннях: 1) «пускав він десять соколів на зграю прекрасних лебедів, що линули вгорі» – у значенні десяти пальців рук, які перебирали струни музичного інструменти, під час співу на честь князя, в інших перекладах лебеді-струни, що наближають їх до символіки співця, поета, високої поезії, співу; 2) птахи, які попереджали про небезпеку, вирушення в похід: «мов лебеді сполохані, ячали кибитка незліченні опівночі»; 3) лебеді, як їжа князя: «лебедя та гуску собі забивши спритно на вечерю» [6]. Тобто, лебеді у «Слові» виступають як оспівувачами князівських перемог, провісниками лиха, так і мають виключно утилітарне значення.

Чайка. Її образ зустрічаємо у «Слові» двічі. Уперше, із чайкою порівнюють Ярославну: «голосить Ярославна на зорі, кигичучи, мов чайка, примовляє», наближаючи таким чином до образу матері-вдови [2, с. 633]. Удруге, чайка стереже шлях князя Ігоря додому, стереже у лузі, у місці, не притаманному проживанню водоплавного птаха. Таким чином автор демонструє підтримку князеві, яку надавала природа і Всесвіт.

Найчастіше у «Слові» використано образ *сокола* – птаха, що символізує хоробрість, швидкість, зіркість, злет, молодість, силу, розум, як антипода воронам і совам [2, с. 559–560]. За віруваннями слов'ян, – символ бога Рода, охоронець «живого вогню» та Дерева життя; золотокрилий птах, що приніс на землю іскри небесного вогню. Сокол виступає

посередником між світами, оскільки переносить мертвих у потойбіччя, у казках він той, хто приносить живу воду і таким чином рятує героїв, він знає все про правду і неправду, він усюди буває, усе знає. Сокіл, а також ворон і півень належать до істот «верхнього царства» [1, с. 411–412].

Образ сокола використовується у «Слові» 12 разів із різноманітним змістовим навантаженням: 1) «пускав він десять соколів на зграю прекрасних лебедів, що линули вгорі» – сокіл – мисливський птах. Такий вид полювання був дуже популярним в XI–XII століттях серед князів; 2) «не буря несе над степом соколів» – не русичі ідуть у переможний бій, біда (вороння-половці) летить до Дону, провіщуючи біду-поразку; 3) сокіл – як ознака князя: «далеко мужній сокіл залетів, ворон б'ючи» – мужній сокіл – князь Ігор, який бездумно зайшов у глибину половецьких земель, здійснюючи безглуздий похід. У цьому ж значенні автор вкладає слова про князя Ігоря в уста бояр: «Бояри князю мовили на те: “Твій розум, батьку, туга полонила; два соколи із отчого слова Злетіли, щоб сягнуть Тмуторокані або шоломом Дону зачерпнути”»; «Романе мужній! Дух тебе веде На подвиги великі. Ти ширяєш, Мов сокіл, на розбурханих вітрах»; «Якщо князь Ігор соколом летів»; «Коли вже сокіл вирвався – вб'ємо Соколича стрілою золотою!»; «Коли вже сокіл вирвався – окрутим Соколича дівочою красою»; 4) князь, який дійсно дбає про свій народ, ніколи не наразить на свої землі біди, не приведе ворога, тому що «коли лине сокіл, то не дасть Свого гнізда й сильнішому в обиду». Коли сокіл оновлює пір'я, він не може літати, не може захистити своє гніздо, де знаходяться його діти, крила птаха у цей час надзвичайно слабкі. Тому він напередодні відлітає високо в гори, сідає серед каміння і чекає доки пір'я не оновиться; 5) як назва для руських воїнів: «Дріма в степу Олегове гніздо, Далеко залетіли соколята!» [6].

Образ сокола співвідноситься як образ-протиставлення ворону – провіснику смерті, нечистому птахові, пов'язаному із світом мертвих, через чорний колір уособлюється зі злом і чаклунством, з глибокої давнини вважається лиховісним птахом, вісником смерті. Саме у такому значенні образ птаха використано в тексті твору: «вороння летить до Дону, чуючи біду»; «вороння чорне клякне на деревах», «вороння крик зняло», «зате ворони каркали щодня на трупах, не похованих у полі», «причаїлись на вітті чорні ворони» [6].

З метою посилення трагізму та демонізації образу вороння у «Слові» використано образи крука, беркута, кречетів.

Отже, у результаті дослідження нами з'ясовано, що у тексті «Слова про Ігорів похід» використано образи птахів: орел (3 рази), соловей (4 рази), сокіл (12 разів), лебеді (3 рази), чайка (2 рази), гуска (1 раз), гоголь (1 раз), дятел (1 раз), а також вороння (5 разів), сорока (2 рази), галка (2 рази), беркут (1 раз), кречет (1 раз), крук (1 раз), а також розкрито їх міфологічне значення.

Список використаних джерел

1. Войтович В. Українська міфологія. Київ : Либідь, 2002. 664 с.
2. Жайворонок В. Знаки української етнокультури : словник-довідник. Київ : Довіра, 2006. 703 с.
3. Завадська В., Музиченко Я., Таланчук О., Шалак О. 100 найвідоміших образів української міфології. Київ : Орфей, 2002. 448 с.
4. Сивачук Н. Концепт «соловей» у фольклорі та ментальній долі українського народу. Філологічний часопис. 2021. Вип. 1(17). С. 185–195.
5. Фесенко Г. Неперевершений соловейко східний. URL : <http://pryroda.in.ua/fesenko/neverevershenyy-soloveyko-shidnyy> (дата запити: 21.03.2023).
6. Шевчук В. Слово про Ігорів похід. URL: <http://litopys.org.ua/slovo67/sl40.htm>.

Іван Ковалець

СПОСОБИ ПЕРЕКЛАДУ ІНТЕРНЕТ-НЕОЛОГІЗМІВ

Переклад – це складна діяльність, яка передбачає переосмислення тексту однієї мови і передачу його змісту у текст іншої мови. Цей процес залежить від багатьох факторів, таких як мовні ресурси, тип тексту, завдання перекладу та інші. Щоб здійснити процес перекладу, можна скористатися різними методами, одним з яких є метод перекладацьких трансформацій, що полягає в зміні формальних (лексичні та граматичні перетворення) або семантичних (семантичні перетворення компонентів вихідного тексту) елементів тексту. Такий підхід дозволяє перекладачеві знайти оптимальний варіант передачі змісту тексту з мови на мову.

З розвитком суспільства у різних сферах діяльності з'являються нові поняття, предмети, яким необхідно дати нові назви. Так з'являються неологізми чи нові слова. Нові слова можуть виникати через зміну суспільного контексту, наукових відкриттів, технічних прогресів, культурних змін, молодіжних тенденцій та багатьох інших факторів. Лексичні інновації є невід'ємною частиною процесу мовної еволюції, оскільки мова не може залишатися статичною і має адаптуватися до змін у світі [1].

Одним із засобів перекладу неологізмів є застосування лексичних трансформацій, таких як перекладацька транскрипція, транслітерація, калькування, заміни та описовий переклад. Розглянемо їх на прикладі інтернет-неологізмів.

Неологізми, які можуть бути перекладені з використанням перекладацької транскрипції, включають *bitcoin*, *crowdsale*, *lootbox* та *startup*.

Перекладацьке калькування використовується для перекладу

кожного елемента вихідного слова або словосполучення [3], таких як *2FA* (two-factor authentication) – двофакторна автентифікація, *cloud architecture* – хмарна архітектура та *computer vision* – комп'ютерний зір.

При використанні модуляції вихідне слово або словосполучення замінюється з деяких логічних міркувань. Іншими словами, при перекладі відбувається глибше тлумачення тієї або іншої лексичної одиниці, внаслідок чого перекладач логічно виводить слово або словосполучення мовою перекладу, яка є для вихідної одиниці контекстуальним синонімом [2]. Так, при перекладі терміна *digital ad* (онлайн реклама) враховується той факт, що в даний час реклама часто розміщується у цифровому вигляді в мережі Інтернет, іншими словами – «онлайн». При перекладі неологізму *machine-written content* (контент, що автоматично генерується) перекладач робить логічний акцент на тому, що створений штучним інтелектом текст генерується автоматично [4].

Перекладачі, окрім заміни слів, також використовують граматичні трансформації, зокрема заміну граматичних форм. Це необхідно залежно від специфіки кожної мови. Наприклад, при перекладі словосполучення *facial recognition* – розпізнавання осіб замінюється прикметник «facial» на іменник множини родового відмінка «осіб». Інший приклад – переклад терміна *integration script* – інтеграційний скрипт, де іменник «інтеграція» замінюється на прикметник «інтеграційний» [4].

У тих випадках, коли перекладачеві не вдається підібрати еквівалентний термін для перекладу, застосовується прийом описового перекладу, тобто використовуються лексико-граматичні трансформації, внаслідок чого вихідна лексична одиниця мови оригіналу замінюється на словосполучення, що розкриває її значення [3]. Так дієслово *to livestream* перекладається як *мовити в режимі онлайн*, термін *middleware* описується як *програмне забезпечення*, слово *ransomware* – як *програма-вимагач*, а *blockchain* – *цифрова база даних інформації, що відображає всі транзакції*.

Загалом, можна стверджувати, що лексика Інтернету включає специфічні неологізми, сленгову лексику та терміни комп'ютерних технологій. Оскільки лексика соціальних мереж формується використовуючи особливий спосіб словотвору, то перекладачі стикаються з необхідністю використовувати специфічні перекладацькі трансформації для подолання певних труднощів.

В сучасних умовах перекладачам доводиться не лише перекладати матеріал, але й редагувати та адаптувати його для носіїв іншої культури, уникаючи неприйнятних відомостей та доповнюючи текст новими. Окрім механічного перекладу, перекладач повинен звертати увагу на інформаційний зміст слова чи тексту в контексті висловлювання, що стає все більш поширеним явищем у сучасному світі.

Список використаних джерел

1. Грицай І. С. Сучасні підходи до вивчення неологізмів. Полтава: Довкілля. Київ, 2006. 65 с.
2. Козаченко І. В. Особливості перекладу неологізмів англійської мови. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Філологія*. 2014. № 25. Т. 2. С. 166–168.
3. Костенко О. Г. Сучасні англійські неологізми та способи їх перекладу. *Закарпатські філологічні студії*. 2020. Вип. 13. Т. 2. С. 97–100.
4. Сеньків О. М., Летнянка О. І. Неологізми – скорочення в англомовних версіях міжнародних соц. мереж. *Молодий вчений. Філологічні науки*. 2016. № 6(33). С. 380–384.

Катерина Коваль

ПОЧАТКОВИЙ ЕТАП РОБОТИ У КЛАСІ СОЛЬНОГО СПІВУ

Розвиток вокаліста – складна комплексна проблема. Вона складається з багатьох етапів роботи у класі. Особливим етапом є підбір вокальних вправ для постановки голосу майбутнього співака. Вміння педагога виховати потребу у музичному аналізі елементів складових музичної тканини відкриває шлях до подальшого професійного становлення та саморозвитку майбутнього співака. Правильний вибір вправ гарантує успіх у майбутньому та якісну підготовку вокаліста.

У педагогічній практиці для досягнення тієї чи іншої вокально-технічної мети використовується велика кількість різноманітних вокальних вправ. Майже кожен педагог має свої уявлення у виборі та застосуванні вокальних вправ. Робота у класі передбачає: вміння користуватися співацьким голосом; розвиток та налаштування резонаторних функцій; вироблення звукоутворення та звуковедення; вільне володіння всіма голосними та приголосними звуками в співі. Для розвитку вокальної техніки важливо привити учню необхідні вокально-технічні та вокально-художні навички співу. Для вирішення поставлених завдань перед педагогом та вокалістом відкривається нелегкий шлях довгої, цілеспрямованої та терплячої роботи.

У виборі вправ на початковому етапі враховуються індивідуальні особливості учня-вокаліста, уважно та глибоко проаналізувавши всі отримані дані після знайомства з ним. На перших заняттях підбираються вправи з 2–4 звуків (їх призначенням буде налаштування голосу, розподілу дихання та формування точної атаки звуку). Вправи повинні охоплювати обмежену ділянку діапазону, де голос звучатиме без напруги. Протягом кількох місяців слід утриматися від вправ, що охоплюють весь діапазон учня.

Необхідно дотримуватися суворої послідовності: від вправ в повільному спокійному темпі – до більш рухливих. Тривалість технічних вправ не повинна перевищувати 15–20 хвилин. Між кожним видом вправи необхідно дотримуватися перерви від 2 до 3 хвилин, під час якої можна робити зауваження, уточнення, показ чи роз'яснення щодо даної вправи. При розспівуванні слід вибрати найбільш зручну для учня голосну, а потім скомбінувати її з деякими приголосними. Безперечно, вокальні вправи не повинні бути формальною гімнастикою для голосового апарату, вони повинні розвивати його, шліфувати отримані навички для того, щоб голос співака став слухняним інструментом.

Провівши таке тренування на перших кількох уроках, можна переходити до більш розгорнутих вправ із 3–5 звуків. Початкові вправи найчастіше будуються в мелодійному русі зверху донизу, що корисно для формування високої позиції звучання голосу. Кожен урок треба додавати по одній вправі, але в цілому має вийти не більше 5–6 вправ. Щоб спів вправ не був безцільним багаторазовим повторенням одного ж того самого, а цілком свідомим засвоєнням, у показі педагог має звернути увагу учня на всі нюанси виконання цієї вправи. Педагогу необхідно пояснити, навіщо і чому обрано саме цю вправу, які цілі переслідує, що розвиває та формує у учня виконання цієї вправи. Звернути увагу учня слід на позицію звуку при переході від одного голосного звуку до іншого, особливо в кантілені, а також на дотримання завжди точної інтонації, збереження правильної позиції та формування самого звуку.

У жодному разі педагогом не повинна допускатися м'язова напруга учня та форсований звук. Голос повинен звучати на опорі співацького дихання. Якщо інтонація нестійка, то потрібно іноді підігравати учневі, або підтримувати його акордовим акомпанементом. Згодом, по можливості, домагатися від учня самотійного звуковедення без супроводу фортепіано.

Рух вправ при розспівуванні зазвичай відбувається по півтонах, досягаючи певного високого звуку та назад. Межа вправ для кожного голосу індивідуальна. Сопрано рекомендується розспівуватися в діапазоні від мі першої октави до соль другої октави, меццо-сопрано – від сі малої октави до фа другої октави, контральто – від ля малої октави до мі-бемоль – мі другої октави, тенор – від ре малої октави до фа-дієз першої октави, баритон – в обсязі від до малої октави до мі-бемоль – мі першої октави, бас – від сі-бемоль великої октави до ре – мі-бемоль першої октави.

Для розвитку рухливості та гнучкості голосу допоможе учневі спів гам та арпеджіо. У роботі з гами виробляється рівність звучання, рухливість, точність інтонації, зміцнюється опора дихання, розширюється діапазон. У вправах на арпеджіо головним є вільний посыл звуку, в них учень опановує широке дихання, динаміку звуку, у нього з'являється сміливість та впевненість співу в широкому діапазоні.

Якщо у учня є мелодійні або теситурні труднощі у якому-небудь

фрагменті твору, то педагогу слід у класній роботі використовувати підготовчий прийом. Необхідно взяти проблемний елемент твору з 4-7 звуків, і додати його як вправу при розспівуванні, тим самим проспівати його, транспонуючи півтонами, домагаючись автоматизму виконання та зняття бар'єра невпевненості в даному уривку твору.

Усі вправи на початковому етапі навчання переважно спрямовані на виправлення наявних недоліків у звукоутворенні, у правильній постановці співацького дихання з правильним положенням гортані та максимальним використанням резонаторів на всіх голосних. Кінцевою метою в роботі над будь-якою вправою має бути досягнення якості професійного звуку, що відповідає сучасним вимогам вокального мистецтва.

Слід відмітити, що іноді вправа може бути ефективною, малоефективною та навіть шкідливою на певному етапі роботи. Якщо щось не виходить – це означає, що м'язи ще не справляються із завданням, свою справу зробить час, терпіння та наполегливість. Головне, зрозуміти та опанувати прийом, тобто знайти шлях, який приведе до бажаних результатів. Тому перед педагогом стоїть важливе завдання у виборі індивідуальних вправ кожному учню. На допомогу приходять багаторічний досвід і різноманіття вокальних збірок, в яких можна вибрати потрібний робочий матеріал.

Таким чином, вокальні вправи є основним матеріалом для розвитку та становлення найважливіших вокально-технічних якостей голосу. Систематичність щоденних, розумно та якісно виконуваних вправ, дає впевненість у технічному розвитку голосу, необхідний професійний досвід та можливість співати у будь-якому стані голосового апарату.

Список використаних джерел

1. Василенко В. Розвиваю музикою // Початкова школа. – 2000. – № 3.
2. Гунько Н. Формування вокально-виконавської надійності педагога-музиканта як складника його професійної культури. *Актуальні питання культурології : альманах / голов. ред. В. Віткалов*. Рівне, 2013. Вип. 13. С. 173–177.
3. Микиша М. В. Практичні основи вокального мистецтва: (літ. виклад М. Головащенко). 2-е вид. К.: Муз. Україна, 1985. 80 с.
4. Стахевич О. Г. Основи вокальної педагогіки. Ч. I. Природно-наукові теорії сольного співу. Курс лекцій: навч. посібник для студ. дир-хор. фак. та пед. вузів. Суми : ХДАК – СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2002. 92 с.
5. Хлебнікова Л. О. Методика хорового співу в початковій школі: метод. посіб. – Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2004.
6. Швець І. Б. Педагогічні основи виховання співочих навичок на заняттях з естрадного співу у студентів музично-педагогічного факультету. *Наукові записки. Серія: Педагогіка і психологія*. Вінниця : ВДПУ, 2005. Вип. 15. С. 158–159.

ПЕРЕВАГИ ВИКОРИСТАННЯ МОБІЛЬНИХ ІГРОВИХ СИМУЛЯТОРІВ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ ОСНОВ ПРОГРАМУВАННЯ

З розвитком інформаційних технологій з'явилися нові способи навчання програмуванню, включаючи використання ігрових симуляторів. Ці інтерактивні вебресурси та віртуальні середовища дозволяють користувачам не тільки отримати нові знання, але й практикувати здобуті раніше навички.

Вивчення програмування за допомогою мобільних ігрових симуляторів особливо корисне для дітей та підлітків, які зацікавлені в отриманні базових знань з кодингу [4].

Логічні оператори, умовні конструкції, цикли та змінні – всі ці теми доволі детально вивчаються за допомогою алгоритмічних блоків, що є зручним інструментом для початківців. Багато таких вебсервісів мають легкий в освоєнні інтерфейс та графічні елементи, що робить їх привабливими для дітей.

Вивчення основ програмування за допомогою мобільних ігрових симуляторів має певні переваги:

1. Доступність: застосунки є у вільному доступі для всіх користувачів смартфонів та планшетів. Це дає змогу практикувати кодинг у будь-який час і в будь-якому місці [5].

2. Простота використання: більшість додатків засновані на концепції «блоків програмування», які можна перетягувати та з'єднувати між собою для завершення рівня гри. Це допомагає новачкам зрозуміти основи алгоритмізації, не вивчаючи при цьому складний синтаксис мов програмування.

3. Графічні елементи: мобільні ігрові симулятори зазвичай мають яскраву графіку та ефекти, це робить процес вивчення основ кодингу більш захоплюючим та привабливим для дітей.

4. Інтерактивність середовища, що допомагає користувачам вивчати програмування шляхом взаємодії з грою та отримувати негайну зворотну відповідь на свої дії.

5. Стимулювання творчості: багато мобільних ігрових симуляторів дозволяють користувачам створювати власні проекти та додавати до них свої ідеї, що стимулює творчість та розвиток креативного мислення.

Розглянемо мобільні застосунки, використовуючи які ми можемо розпочати свій шлях в кодингу.

1. Rabbids Coding (Скажені Кролики Навчають Програмувати) – безкоштовний додаток для вивчення основ кодингу. У цій навчальній грі треба допомагати кроликам прибрати безлад на космічній станції. Для цього треба використовувати прості інструкції, цикли та алгоритми, що

схожі на написання коду. Одна із задач – оптимізувати кількість рядків коду при досягненні цілі [3].

2. Algorithm City: The Snow Code – це гра, у якій користувачі навчаються основам програмування шляхом вирішення завдань щодо розробки програмного коду для різних ситуацій, пов'язаних з зимовими видами спорту, такими як лижний, хокей, санчата тощо. Додаток має простий та зрозумілий інтерфейс, що дає змогу легко зрозуміти принципи роботи алгоритмів. Застосунок було розроблено для дітей та молоді, які хочуть розвивати свої навички кодингу [1].

3. Rodocodo: Code Hour – цей додаток має на меті познайомити дітей з концепціями програмування через інтерактивні завдання та головоломки. Гравці повинні запрограмувати робота Родокодо, допомагаючи йому проходити кожен рівень гри. Rodocodo: Code Hour розроблена в Україні компанією «Zagrava Games» та доступна для завантаження в App Store та Google Play [2].

В цілому, вивчення програмування через мобільні ігрові симулятори є корисним додатковим інструментом для початківців, який допомагає зрозуміти основи алгоритмізації та підготувати користувача до серйозного кодингу.

Список використаних джерел

1. Musteren. Algorithm city : the snow code – apps on google play. Android Apps on Google Play. URL: <https://play.google.com/store/apps/details?id=com.MusterenGames.AlgorithmCityTheSnowCoder> (date of access: 21.03.2023).
2. Rodocodo – code hour – rodocodo. Rodocodo. URL: <https://www.rodocodo.com/hour-of-code/rodocodo-code-hour/> (date of access: 21.03.2023).
3. Додаток для вивчення програмування rabbids coding! / «скажені кролики навчають програмувати» доступний тепер і українською • mezha.media. Mezha.Media. URL: <https://mezha.media/2023/03/13/rabbids-coding/> (дата звернення: 21.03.2023).
4. Медведєва М. О., Жмурко О. І., Криворучко І. І., Ковтанюк М. С. Використання ігрових онлайн-сервісів у процесі вивчення мов програмування. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2021. Т. 2, № 36. С. 248–255.
5. Ткаченко І. А., Підгорний О. В. Використання елементів мобільного навчання (на прикладі мобільного додатку «Solar Walk») у процесі реалізації змісту астрономічного компонента освітньої галузі «Природознавство». *Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету*. Умань, 2020. Вип. 1. С. 185–192.

ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ У СПОРТІ ТА ФІЗИЧНОМУ ВИХОВАННІ

Зміцнення здоров'я та ведення здорового способу життя – одна з найактуальніших проблем сучасного суспільства. Дефекти фізичного розвитку, відсутність здорового життя все частіше стають основою для формування в людини нових захворювань і ослаблення імунітету. Фізична активність становить основу уявлення людини про здоровий спосіб життя. Це уявлення починає формуватися у дитинстві і продовжує супроводжувати людину на всіх етапах її життя: у школі, у професійних навчальних закладах, на роботі тощо [3; 5].

Фізичне виховання людини вирішує два типи завдань: оздоровчий та виховний. Ці два типи взаємопов'язані та призначені для сприяння фізичному розвитку організму та підвищення витривалості [1; 4]. Слід зауважити, що на сучасному етапі у суспільному середовищі активно підтримують здоровий спосіб життя лише ті, кому прищеплена любов до спорту, правильне харчування та саморозвиток. Важливу роль у цьому процесі грають представники освітніх організацій: шкіл, технікумів, інститутів та університетів. Педагоги несуть відповідальність за залучення нових поколінь до активної фізичної культури та спорту [2; 3].

Важливо відзначити, що наявність кваліфікованих педагогів часто допомагає людині зацікавитись спортом та вести здоровий спосіб життя. Він не тільки повинен подавати приклад, доводячи, наскільки важливим є активний спосіб життя, а й тонко втілює цей образ навіть у найпасивніших зі своїх учнів. Грамотний підбір кваліфікованих викладачів, чіткий план занять та індивідуальний підхід до кожного – це разом складає основні підходи напрямів фізичної культури та фізичної педагогіки [4].

Науковці зауважують, що фізична педагогіка – це самостійна галузь педагогіки, яка активно розвивалася наприкінці минулого століття та розвивається досі [4; 6].

Діяльність вчителя фізичної культури [4; 2] в основному спрямована на:

- пропаганду здорового способу життя;
- вивчення та розвиток рухового апарату учня;
- розвиток та вдосконалення його морального виховання;
- підтримка здорової самооцінки;
- розвиток навичок командного спілкування;
- врахування індивідуальних особливостей.

Також варто відзначити те, що вчителі повинні володіти всіма прийомами та методами, які допоможуть класу працювати ефективно. Ці

методи включають як традиційні методи навчання, так і використання різних прийомів і методів, вироблених на етапі педагогіки як науки. Вчителям необхідно вивчати та освоювати нові стандарти, освоювати нові сучасні методи навчання, удосконалювати нові якості для задоволення потреб професійного та особистісного зростання [1; 2; 6].

Проведення фізкультури та фізкультурних заходів включає декілька критеріїв. По-перше, необхідно безпосередньо розглянути зміст та спрямованість курсу. Цей аспект включає в себе конкретні плани уроків, які вчителі мають скласти заздалегідь. Упорядкування такого плану – запорука раціонального розподілу часу. План має включати як зміст самого курсу, та й найближчу мету його виконання. Потім потрібно подумати про тип вправ, яким буде присвячений клас, і в якому форматі. Будь то спортивні змагання або прикладна гімнастика, важливо враховувати вік учня, вагову категорію та спортивну підготовку [3]. Тут необхідно дотримуватися принципу індивідуального підходу до кожної людини, щоб згодом поступово розвивати фізичні можливості будь-якої людини, незалежно від того, підготовлена вона заздалегідь чи ні. Наприкінці курсу необхідно зробити висновки, наголосивши на сильних сторонах кожного учня. Значення цього полягає в тому, щоб створити стимулюючі сходи для всіх. Саме ця здатність зацікавити кожного у розвитку своїх фізичних характеристик зрештою допомагає прищепити любов до предмета та спорту загалом. При дотриманні всіх цих норм у студентів сформується не тільки загальне уявлення про фізичну культуру та рухову активність, а й моральну свідомість, психічна готовність та витривалість. У випадках очного способу навчання ключову роль грає підвищення професійної якості та вдосконаленні професійних навичок.

Основними методами проведення занять фізичної культури та у спорті є:

- усний метод;
- сенсорний метод;
- змагальний метод;

і нагадувати про техніку безпеки [3] на початку кожного заняття.

Слід зазначити, що найактуальнішим методом нині є ігровий метод. Він дозволяє вирішити два завдання одночасно найпростішим способом – зацікавити учнів та створити базу для фізичного розвитку. Слід зазначити, що ігровий підхід враховує як фізичні аспекти заняття, а й моральні аспекти [1].

Студенти розвивають здатність працювати в команді, бажання продемонструвати себе та свої навички, а також створити благодатний ґрунт для підтримки своїх власних команд. Хоча педагогіка у фізичному вихованні не стоїть на місці, слід зазначити, що основні її напрямки вирішення проблем полягає у тому, що вона повною мірою враховує

індивідуальні особливості учнів і прояв індивідуалізованих методів. Слід зазначити, що врахування індивідуальності кожного учня чи студента в роботі, не тільки сприяє його позитивному розвитку, а й формує позитивне ставлення до предмета і навіть спорту в цілому, що дуже важливо в сучасному суспільстві для ведення здорового способу життя та є дуже важливим питанням для розгляду. З вищевикладеного можна дійти висновку, що фізичне виховання є дуже важливим на етапі у суспільному розвитку.

Саме вчитель у межах своєї роботи дозволяє учням вести активний спосіб життя, і саме він моделює, як зберегти їхнє здоров'я. Підбір грамотного спеціаліста та його вмільний підхід до фізичної культури та спорту також дуже важливі для морально-психологічного розвитку особистості. Саме цей чинник відповідає за розвиток у людині сили волі, мужності та відваги. Крім прищеплення цих якостей, фізична культура та спорт розвивають у школяра вміння працювати в командах, що відрізняються темпераментом та індивідуальністю, і, нарешті, готують його до самостійного життя в суспільстві та виробляють стратегічні навички.

Список використаних джерел

1. Білоусова, Л. І., Кисельова, О. Б. Технологія формування у майбутніх педагогів компетентності самоосвіти з використанням потенціалу інформаційно-навчального середовища. *Інформаційні технології в освіті*. Херсон, 2009. Вип. III. С. 11–20.
2. Закопайло С. А. Формування мотивації та інтересу в учнів загальноосвітніх шкіл до занять фізичною культурою. *Вісник Кам'янець Подільського національного університету ім. Івана Огієнка. Фізичне виховання, спорт і здоров'я людини*. 2015. Вип. 8. С. 140–146.
3. Ніколаєв К. Г. Формування мотивації до занять фізичною культурою студентів ЗВО не фізкультурного профілю. *Науковий вісник Миколаївського державного університету ім. В. О. Сухомлинського. Серія: Педагогічні науки*. Миколаїв, 2010. №1(31). С. 135–142.
4. Шалар О. Г. Практикум з педагогіки фізичного виховання: навч.-метод. посіб. Херсон: ПП Вишемирський В. С., 2015. 128 с.
5. Шопша О. Л. Методичні рекомендації щодо забезпечення самостійної роботи студентів з дисципліни «Педагогічна психологія» (для бакалаврів). Київ : МАУП, 2018. 14 с.
6. Юшко О., Боренко Н., Азаренкова Л. Витоки педагогічної майстерності. 2018. Вип. 22. С. 218–223.

Мар'яна Коник

СОЦІАЛЬНІ МЕРЕЖІ ЯК ЕФЕКТИВНИЙ ЧИННИК КОМУНІКАЦІЇ У БІЗНЕСІ

*Соціальні мережі, блоги, інтернет
загалом є дуже корисними [...].*

*Трудність у тому, що ми не даємо собі
труду визначити, що для нас є
потрібним, а без чого можна обійтися.*

Борис Гудзяк

Людству притаманний пошук зв'язків для комунікації, який сьогодні реалізується при створенні певних груп для підтримання контактів, зокрема, у соціальних мережах. І такій «співпраці» сприяють сучасні інтернет-технології, завдяки яким широке коло користувачів може отримувати інформацію, низку послуг та розваг у всесвітній павутині, а також комікувати. Першими сайтами, що зуміли об'єднати такі послуги в одне та стали альтернативою традиційним методам спілкування вважаються соціальні мережі, початки створення яких припадають на кінець ХХ ст. (наприкінці 60-х рр. розвиток комп'ютеризації сприяв появі інтернету, що, зі свого боку, дозволив у легкій та доступній формі отримувати інформацію та ділитися нею з іншими). Сьогодні, життя кожного з нас не можна й уявити без соціальних мереж, попри те, що головне завдання використання платформ у кожного користувача може різнитися: обмін інформацією, спілкування з друзями, реалізація талантів та професійних навичок, маркетингові цілі тощо.

1997 р. – перша соціальна SixDegrees; у цей час менше 2% людства мали доступ до Інтернету. Згодом, MySpace, Friendster, Facebook... і 2010 р. – рік, коли було створено найбільшу кількість соціальних мереж, і 500 млн користувачів тільки у Facebook. Соціальні мережі довели, що основний інтерес в Інтернеті – це не знання, інформація, розваги, а люди, які найбільш прагнуть комунікації з рештою аудиторії.

Відомо, що Facebook залишається провідною соціальною платформою у світі (попри тенденцію використовувати людством все нові та популярні мережі); це найбільш відвідувана та одна з найбільш інтерактивних соціальних мереж. Що ж до Instagram, популярної соціальної платформи, то тут акцент стоїть на візуальному контенті; соціальна мережа дозволяє створювати живий інтерактивний відео вміст, який генерує трафік іншим способом, ніж YouTube. Як висновок, використання соціальних мереж є ключовим фактором успіху ведення онлайн-маркетингу, зокрема, правильне використання методів комунікації в соціальних мережах впливає на відвідуваність блогу чи вебсайту певної компанії.

Згідно із дослідженнями агенції «Plusone social impact», яке було проведено у липні 2022 р., серед української аудиторії залишається найбільш популярними такі соціальні мережі: Facebook, Facebook Messenger (більше 23 млн) та Instagram (більше 13 млн). Серед інших популярних соціальних платформ українці найчастіше обирають YouTube, Telegram, Viber, TikTok та ін. Війна, яку розпочала РФ проти України 24 лютого 2022 р., значно вплинула на використання соціальних мереж українцями. Так, зокрема, кількість користувачів, які покинули Facebook становить – 150 тис., Instagram – майже 2,5 млн українців. Серед 60% українських користувачів Facebook переважають люди віком 18–35 років, подібно як серед 70% аудиторії Instagram. Як показують дані дослідження – Facebook найбільш популярний серед користувачів 25–35 років (75%). Чисельність користувачів Instagram у віці 18–24 років становить понад 100%, оскільки для такої аудиторії притаманно реєструватися у кількох соціальних мережах [1]. (До слова, більше двох українців створили профіль не в одній, а в кількох соціальних мережах).

Сьогодні користувачами соціальних мереж є більше чотирьох мільярда людей і кожного дня кількість користувачів збільшується на один мільйон. Така популярність соціальних платформ у світі вказує на те, що без їх участі комунікаційна стратегія не зможе реалізуватися. Ефективне охоплення цільової аудиторії вважається однією з найсуттєвіших переваг соціальних мереж, оскільки є прямим каналом комунікації з певною аудиторією. Соціальні платформи забезпечують можливість переходу від односторонньої (надання інформації аудиторії) до двосторонньої комунікації, що передбачає наявність зворотного зв'язку, залучення підписників спільноти до діалогу, отримання їхніх відгуків [1].

Варто додати, що маркетинг у соціальних мережах (SMM) – це форма маркетингу, яка динамічно розвивається в Інтернеті, і є сьогодні досить поширеним явищем для функціонування бізнесу в соціальних мережах. SMM можна віднести до функціонування Web 2.0. на основі специфічної, двосторонньої форми спілкування за допомогою соціальних мереж. Споживачі – користувачі соціальних мереж – є не лише одержувачами, а й творцями опублікованого контенту та активними учасниками діяльності корпоративної маркетингової комунікації.

Маркетингова комунікація в Інтернеті створює абсолютно нову якість спілкування, зокрема, через поєднання гіпертекстового доступу до інформації, заснованої на логічних зв'язках між повідомленнями й мультимедійною формою вираження та передачі інформації. Дедалі більше маркетологів у соціальних мережах співпрацюють з блогерами та ютуберами. Можна виділити наступні форми блогів: моблоги, лінклоги, фотоблоги, аудіоблоги чи відеоблоги, які регулярно модифікуються авторами та містять прямі або непрямі рекламні повідомлення.

Отож, глобалізація ринків і динамічний розвиток інформаційних і

комунікаційних технологій означають, що бізнес повинен систематично адаптуватися до цих нових чинників сучасності. Використання соціальних платформ дозволяє ефективно просувати бренди та, що важливо, пропонує можливості надання споживачам додаткової інформації про них та реалізує функціонування зв'язків з певним брендом.

Список використаних джерел

1. Дослідження Plusone social impact: «Facebook та Instagram в Україні. Липень 2022». URL: https://plusone.com.ua/research/?fbclid=IwAR0Iyd_1d8SbJLUNXWMrx1FyM-RZDWzazhTc99zpyT7GA7ysAiDLdsItQxM

Ольга Корнєєва

СТРАТЕГІЧНИЙ МАРКЕТИНГ НА ПІДПРИЄМСТВАХ СФЕРИ ПОСЛУГ

Традиційні маркетингові принципи побудови роботи підприємства втратили свою актуальність. Впродовж останніх років, під впливом пандемії Covid-19, повномасштабного вторгнення російської федерації на територію України та змін в економічному становищі держави, функціонування бізнесу зазнало кардинальних змін. Сфера надання послуг втратила велику частину клієнтів, через переконання споживачів в недоцільності споживання їх послуг (туризм, індустрія розваг, послуги оренди, будівельні, освітні послуги, тощо).

Головна мета ведення бізнесу, на дану мить – втриматися на ринку пристосувавшись до змін. В наявному середовищі важко сформувати чітку стратегію на довготривалий період для досягнення цілей.

На думку Дмитрук М. стверджує, що стратегічний маркетинг – це інтелектуальний вид діяльності з вивчення, маркетингового аналізу та прогнозування стану зовнішнього і внутрішнього середовища підприємства з метою участі у визначенні місії та цілей підприємства, розробленні стратегії його розвитку та формуванні сприятливих передумов ефективної її реалізації, що забезпечило б підприємству досягнення конкурентних переваг [1]. Основним завданням стратегічного маркетингу на підприємстві повинно стати забезпечення гармонізації процесів реалізації через узгодження його функцій і принципів [2]. Таке узгодження допоможе підвищити результативність маркетингових досліджень.

Стратегічний маркетинг на підприємстві забезпечує узгодження із своїми можливостями цілей і стратегій, спрямований на вирішення питання максимізації ефекту з мінімальний ризиком як для підприємства, так і для споживача під час продажу товарів / послуг [3].

Стратегічному маркетингу притаманні базові функції управління: планування, контролювання, організаційна, аналітична, прогнозуюча. Для

розуміння яких необхідно враховувати вплив факторів зовнішнього середовища [4].

Спершу варто дослідити та вивчити існуюче середовище, після цього розробити стратегію на основі цілей та створити умови для максимально комфортної діяльності. Під час реалізації контролюючої функції потрібно слідкувати за змінами зовнішнього середовища та оперативно реагувати на них.

Процес розроблення стратегічного плану передбачає обґрунтування позиції для кожної функції з урахуванням їхнього внеску в забезпечення необхідними ресурсами підприємства. Використання концепції стратегічного маркетингу має орієнтувати підприємство на те, щоб: базувати свою діяльність на стратегічних можливостях; розробляти системи моніторингу та аналізу конкурентоспроможності; підвищувати здатність адаптації до змін у середовищі [2].

Для розуміння окупності витрат на проведення маркетингових досліджень використовують формулу [4]:

$$P_{mr} = \frac{P + V}{V} \quad (1)$$

де P_{mr} – показник окупності витрат на маркетингові дослідження;

P – прибуток, отриманий підприємством у результаті прийняття та реалізації управлінського рішення за результатами маркетингових досліджень;

V – витрати на маркетингові дослідження.

Якщо значення P_{mr} більше 1 маркетингові дослідження є доцільними, якщо його значення менше 1 проводити маркетингові дослідження економічно недоцільно.

Діапазон значень показника окупності витрат на проведення досліджень встановлюється залежно від характеру завдань стратегічного маркетингу [4].

Вагоме місце у побудові стратегічних цілей підвищення ефективності управління розвитком підприємства посідає вдало вибрана стратегія, що базується на розробці відповідної організаційної структури [5]. Маркетологи підприємств сфери послуг оцінюють потенціал кожного структурного підрозділу, розробляють шляхи досягнення стратегічних цілей.

Отже, стратегічний маркетинг у сфері послуг повинен швидко адаптуватися до змін в зовнішньому середовищі, будуватися на основі стратегічного мислення та враховуючи, що кількість споживачів, але й конкурентів на ринках послуг зменшується. Тому потрібно будувати правильну маркетингову стратегію, для функціонування у сфері послуг.

Список використаних джерел

1. Дмитрук М. М. Стратегічний маркетинг: теоретичні основи та оцінка рівня імплементації в діяльності вітчизняних. *Проблеми економіки та управління*. 2003. № 484. URL: <http://ena.lp.edu.ua/bitstream/ntb/9047/>

1/09.pdf

2. Шквиря Н. О. Теоретичні основи стратегічного маркетингу підприємства. *Економіка та управління підприємствами*. 2020. Вип. 40. С. 328–333.
3. Пачева Н. О. Стратегічний маркетинг у системі управління підприємством. *Сучасні проблеми і перспективи економічної динаміки* : матеріали ІХ Всеукр. наук.-практ. інтернет-конф. здобувачів вищ. освіти та молодих учених (м. Умань, 17 листоп. 2022 р.) / МОН України, Уманський держ. пед. ун-т імені Павла Тичини, Навч.-наук. ін-т екон. та бізнес-освіти [та ін.] ; [голов. ред. М. А. Слатвінський ; редкол.: А. Г. Благополучна, О. В. Джога, І. М. Поворознюк, Л. А. Слатвінська, Л. А. Чвертко, Умань : Візаві, 2022. С. 146–147.
4. Бойко М., Зубко О. Стратегічний маркетинг: базові принципи та пріоритети розвитку. *Вісник КНТЕУ*. 2015. Вип. 1. С. 46–56.
5. Пачева Н. О. Стратегічне управління інноваційним розвитком національного господарства. *Інтернаука. Сер. Економічні науки*. 2018. № 11(19). С. 56–59. Doi : <https://doi.org/10.25313/2520-2294-2018-11-4306>

Ольга Корнєєва

ВАЖЛИВІСТЬ СТВОРЕННЯ ОСОБИСТОГО БРЕНДУ

Особистий бренд – це особа, цінність та враження від неї та її діяльності у свідомості інших людей. Сильний бренд особистості виокремлює індивідуальність спеціаліста, допомагає вирізнитися від конкурентів та формує уявлення найкращого фахівця у свідомості споживача. Це дозволяє встановлювати вартість на послуги чи товар на більшому рівні, ніж у конкурентів. Оскільки бренд особистості підвищує цінність особи в розумінні покупців та слугує показником експертності [1].

До основних функцій особистого бренду належить:

- формування лояльного ставлення від клієнтів;
- будовання довірчих стосунків з партнерами;
- покращення позиціонування на ринку;
- підвищення впізнаваності експерта [1].

Особистий бренд формується на безлічі чинників. Основними є компетентність, цінність, мова та стиль спілкування, невербальне спілкування, грамотність, зовнішність, тощо. Формування персонального бренду потребує великих часових витрат. Неможливо донести цінність співпраці за декілька днів чи місяців.

Створення бренду особистості варто розпочинати із формування експерта, вивчаючи основну та дотичні до неї сфери діяльності. Адже, сильний особистий бренд можливо побудувати на основі якісного надання

послуг. Якщо побудувати персональний бренд, а потім надавати неякісну послугу чи товар, успіху не буде. Відбудеться негативний вплив на репутацію експерта.

Відомими прикладами особистого бренду є Ілон Маск (Tesla, SpaceX), Джек Ма (Alibaba Group), Біл Гейтс (Microsoft), Марк Цукерберг (Facebook), Стів Джобс (Apple), які створили бізнес на поєднанні якості послуг, побудові бізнес-процесів та персональному бренді [2].

Просування бренду розпочинається тоді коли людина починає розповідати про себе, свої досягнення, кейси та досвід. Говорячи, не нав'язуючись, а пояснюючи, через рідних, друзів, випадкових людей, відвідуючи професійні заходи. Варто відвідувати професійні заходи як учасник, експерт, організатор. Потрібно постійно бути видимим для потенційних споживачів. Засоби масової інформації, сайт та сторінки в популярних інтернет мережах допомагають у просуванні особистого бренду [2].

Особистий бренд допомагає у будь-якій варіації діяльності:

1. Особа персонально надає послуги чи продає товар: фотограф, психолог, дизайнер, стиліст, перукар, кондитер, адвокат, тощо. Побудова особистого бренду цієї категорії спеціалістів надає можливість просувати послуги, які вона надає, вирізнитися від конкурентів.

2. Особа створила бізнес, побудувала команду. Людина, яка має сильний особистий бренд масштабувалася та створила власне агентство, службу, клініку, салон, виробництво тощо. Важливо розуміти, що в цій ситуації потрібно підбирати досвідчених осіб в команду, тому що їхня робота впливатиме на репутацію власника.

3. Людина шукає роботу. Особі з сильним персональним брендом легше знайти роботу. Компанії, бажаючи співпрацювати з цим експертом, самостійно пропонують найвигідніші умови праці. Адже, у фірми з'являється «живе обличчя» – амбасадор її цінностей, якому довіряють споживачі [3].

Особистий бренд є у кожної людини, навіть, якщо вона не просуває свої товари чи послуги. Людина все одно спілкується з оточуючими та проектує свій образ [4]. Особистий бренд не відділяється від носія. Те, як особа вчиняє в будь-якій ситуації, як вирішує конфліктну ситуацію, як поводить себе у соціумі це все впливає на формування особистого бренду. Тому варто планувати свою діяльність, це допоможе досягнути позитивного ефекту. Кожна дія чи бездіяльність буде відображатися на репутації.

З плином часу змінюється типова поведінка споживачів, на сьогодні до активної споживчої фази увійшли покоління Y та Z. Покоління мілліеніалів та зетів – мобільні покоління та частіше користуються онлайн сервісами, ніж фізичними. Їм важливий образ та репутація людей, до яких вони звертаються [5].

Отже, особистий бренд дає можливість пришвидшити досягнення поставлених цілей, у будь-якій сфері діяльності. Вміння доцільно використовувати канали інформування для просування персонального бренду дозволяє охопити найширше коло цільової аудиторії. Особливу увагу потрібно звертати на те, щоб транслювати власні цінності та якості, а не одягати уявну маску.

Список використаних джерел

1. Чабан Т. Персональний брендинг. *Маркетингові технології підприємств в сучасному науково-технічному середовищі* : матер. ІХ Регіон. наук.-практ. Інтернет-конф. молодих вчених та студентів (Тернопіль, 9 листопада 2018 р.). Тернопіль : ТНТУ, 2018. С. 208–209.
2. Волосова Т. А., Монтрін І. І., Формування особистого бренду на ринку стандартизованих послуг. *Science and Global Studies* : матеріали VII Міжнар. наук. конф. (Прага, Чехія, 15 квітня 2021 р.). Чехія. URL: <https://www.inter-nauka.com/issues/conf-2021/april/7094>
3. Новікова Т. В., Христофорова О. М., Морозова Н. Л., Малафєєв Т. Р., Бабенко М. В. Модель просування персонального бренду. *Соціальна економіка, політика та демографія*. 2022. Вип. 4. С. 232–244.
4. Підмолода С. Д. Розвиток особистого бренду за допомогою соціальних мереж. *Молодіжна наукова ліга*. Херсон, 03.03.2023 р. С. 144–145.
5. Денисенко М. П., Давиденко Н. В. Теорія покоління та який її вплив на сучасний бізнес. *Економіка та держава*. 2020. Вип. 1. С. 46–49.

Дмитро Коротаєв

ПІДПРИЄМНИЦТВО У ВІЙСЬКОВИЙ ЧАС

Підприємництво – це діяльність людини, яку вона здійснює в рамках закону, самостійно та на свій ризик, з метою систематичного заробітку. Такою діяльністю може бути продаж товарів, володіння майном, виконання послуг чи робіт. Ризик підприємництва пов'язаний із ймовірністю не отримати прибуток, втратити вкладені кошти, закладене майно тощо.

Управління бізнесом в умовах військових дій – це справжній виклик для будь-якої компанії. В таких умовах стає дуже складно планувати стратегію, вести переговори з партнерами, забезпечувати безпеку працівників та зберігати активи. Якщо ви займаєтеся бізнесом в умовах війни, то вам слід бути готовим до того, що ваші плани можуть бути змінені в будь-яку мить.

Ведення підприємницької діяльності під час воєнного стану є дуже складним процесом, але вкрай необхідним. Окрім першочергового

завдання самозбереження компанії, постають такі глобальні потреби, як забезпечення населення робочими місцями та допомога армії.

Перша та найважливіша порада для тих, хто займається бізнесом в умовах військових дій – це зберігати спокій та розумність. Багато різних виробників та постачальників є залежними від стану ринку, забезпечують товарами та послугами як звичайних споживачів, так і підприємства, які займаються військовою діяльністю. Тому виникає серйозна конкурентна боротьба за ринок, з'являється пов'язаний із цим ризик недоставки товару в строк та пониження рівня якості [1].

Завдання залишатися продуктивним та розвиватися у складних умовах є важливим для будь-якого бізнесу, але військові конфлікти ставлять підприємствам незвичайні виклики. Відбудова економіки в умовах воєнних дій, добування та транспортування ресурсів у зону бойових дій та збереження бізнес-інтересів – все це і більше входить в опис підприємницької діяльності військового часу.

Для розуміння викликів, з якими зіштовхується бізнес у військовий час необхідно розглянути його з різних сторін.

По-перше, для компаній важливо надавати пріоритет безпеці та благополуччю своїх працівників, клієнтів та суспільства в цілому. Це може вимагати впровадження нових заходів безпеки, таких як дистанційна робота, поступовий графік або розширені санітарні протоколи.

По-друге, компанії повинні досліджувати можливості для того, щоб змінити свою діяльність і адаптуватися до мінливих умов ринку. Це може включати розширення онлайн-продажів, пропонування нових продуктів чи послуг або співпрацю з іншими підприємствами для створення нових можливостей.

Крім того, підприємства повинні залишатися пильними та бути в курсі останніх подій, пов'язаних з конфліктом та економікою. Це дозволить їм приймати обґрунтовані рішення та вживати проактивних заходів для зменшення ризиків і використання нових можливостей.

Нарешті, бізнес повинен без вагань звертатися за підтримкою до уряду чи інших організацій, які пропонують допомогу бізнесу під час кризи. Це може бути у формі фінансової допомоги, програм навчання та розвитку або консультаційних послуг.

Здійснюючи ці кроки, підприємства можуть позиціонувати себе для успіху перед лицем труднощів і зробити внесок у ширші зусилля з економічного відновлення.

Військовий час – це період, коли країна перебуває в стані війни або іншої кризи, яка серйозно впливає на життя людей. В такі моменти багато підприємців зіштовхуються з проблемами ведення бізнесу. Однак, насправді, військовий час може бути періодом для підприємців для того, щоб підняти свій бізнес на новий рівень та знайти нові можливості [2].

Ось декілька порад для того, як вести бізнес у військовий час:

1) Аналізуйте ринок

Перший крок – аналіз ринку, на якому ви працюєте. У військовий час значно змінюються умови на ринку і можливості. Потрібно досліджувати нові можливості та продукти та знайти свій нішевий сегмент на ринку.

2) Зосередьтеся на потребах клієнтів

На часі у військовий час особливо важливо слухати своїх клієнтів та потреби. Потрібно зосередитись в першу чергу на вирішенні проблем своїх клієнтів. Розуміння їх потреб та побажань допоможе підтримувати підприємство на плаву та стане запорукою виходу на новий рівень розвитку.

Список використаних джерел

1. Бізнес у воєнний час: як змінилося законодавство. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/03/28/684801/#:~:text=Тобто%20у%20період%20воєнного%20стану,діяльності%20–%20до%20Міністерства%20внутрішній%20справ>
2. Підтримка бізнесу в умовах війни. URL: <https://business.diia.gov.ua/wartime>

Олена Кочубей

СУТНІСТЬ ГУМАНІТАРИЗАЦІЇ ХІМІЧНОЇ ОСВІТИ

Хімія як одна з фундаментальних наук, що формують загальну культуру людини, містить значний гуманітарний потенціал.

Аналіз методичної літератури хімії дозволяє виділити деякі аспекти гуманітаризації навчання хімії, які вже знайшли відображення в роботах вчених та практиків (О. Гаркович [1], Г. Тарасенко [2], Т. Форостовська [3]). Зокрема, нами виділено історико-методологічний, мистецтвознавчий, філологічний, екологічний, прикладний та регіональний аспекти.

Історико-методологічний аспект змісту шкільного курсу хімії передбачає використання на уроці відомостей з історії та методології хімічної науки; вивчення життя та творчого шляху видатних вчених-хіміків; опис історичних дослідів та проведення історичного експерименту; вирішення хімічних завдань з історичним змістом; проведення факультативів з історії хімії.

Мистецтвознавчий аспект характеризує: інтеграцію хімічного змісту уроку з живописом, скульптурою та ювелірним мистецтвом; вирішення пізнавальних завдань з використанням знань про хімічний склад та властивості фарб та емалей; проведення позакласних заходів з хімії з історико-мистецькознавчим змістом (конкурси, вікторини, бліцтурніри, інтелектуальні розминки); розкриття ролі музичних творів у житті вчених-

хіміків.

Філологічний аспект містить фрагменти текстів літературних творів з метою: ілюстрації матеріалу, що вивчається; складання контролюючих завдань; узагальнення знань з тем шкільного курсу хімії; здійснення взаємозв'язків хімічного змісту з лексиною української; вдосконалення мовної культури учнів під час навчання хімії.

Екологічний аспект включає: реалізацію програми екологізованого курсу хімії для закладів загальної середньої освіти; особливості постановки хімічного експерименту в екологічній освіті; використання контролюючих завдань з екологічним змістом; розробку екологічно спрямованих уроків хімії; вирішення хімічних завдань з екологічним змістом.

Прикладний аспект характеризує: прикладну спрямованість змісту шкільного курсу хімії; проведення практично спрямованого шкільного хімічного експерименту; особливості використання завдань із прикладним змістом для самостійної роботи; вирішення хімічних завдань із прикладним змістом.

Регіональний аспект передбачає: систематичне використання регіонального матеріалу на уроках хімії; включення до уроку хімії самостійних завдань з регіональним змістом; використання місцевих даних при виборі сюжетів, завдань, ілюстрацій, екскурсій та лабораторного експерименту.

Розкриємо стан цієї проблеми в практиці роботи закладів загальної середньої освіти. Взявши за основу рівень позитивної мотивації учнів-гуманітаріїв, що характеризуються інтересом до хімії, ми провели діагностичне дослідження. Опитано 67 учнів. Для цього складені анкети та опитувальники: карта самооцінки ставлення школярів до навчання; анкета для діагностики ставлення учнів до предмета «Хімія»; опитувальник виявлення інтересів і нахилів.

Аналіз отриманих результатів показав таке: понад 76,6% учнів-гуманітаріїв відзначають відповідальне ставлення до навчання загалом; 82,1% опитаних вважають, що добре засвоюють теоретичний матеріал та вміють робити висновки; 85,1% прагнуть застосовувати отримані знання на практиці, із них 90% висловлюють вибіркоче ставлення до різних навчальних предметів.

Щодо ставлення учнів до предмета «Хімія» отримані такі результати: потрібним предметом хімію вважають лише 35,8% учнів-гуманітаріїв, 50,7% учнів-гуманітаріїв вважають хімію важкою у розумінні. Постійний інтерес до хімії виявляють лише 28,3% учнів. 68,7% учнів-гуманітаріїв вважають, що інтерес до предмета залежить від ерудованості вчителя, 86,6% – від практичної спрямованості уроків хімії, 80,6% – від використання історичних, екологічних та регіональних екскурсів, що стосується поліпредметної інтеграції знань, то на здійснення міжпредметних зв'язків вказують 43,3% опитаних, причому 75% шкодують про те, що у змісті предмету не враховується обраний ними профіль навчання. Учні

відзначають, що інтерес до предмета зростає при використанні на уроках різноманітних форм та засобів навчання. У той самий час, наші дослідження показують, що 35,8% учнів вказують на застосування на уроках хімії одноманітних засобів навчання. 62,7% учнів хотіли б займатися під час уроків хімії моделюванням, малюванням, конструюванням.

Отже, з'ясовано, що реально існуючий підхід до навчання хімії учнів гуманітарних класів, що включає традиційний зміст шкільного курсу хімії, а також використання тільки класичних форм і методів навчання не задовольняє інтереси, потреби та духовні запити учнів-гуманітаріїв, внаслідок чого проявляється їхнє негативне ставлення до предмета. Вчитель першим стикається з означеною проблемою.

Для визначення позиції та рівня підготовки майбутніх вчителів хімії до роботи у класах гуманітарного профілю нами були розроблені анкети з самооцінки готовності до навчання хімії учнів-гуманітаріїв. В експерименті брало участь 39 здобувачів.

На запропоноване питання: «Якою програмою необхідно користуватися в процесі навчання хімії в гуманітарному класі?», отримано таку інформацію: 10,3% респондентів відповіли, що потрібно використовувати звичайну програму для закладів загальної середньої освіти; 7,7% обрали програму зі скороченнями, 82,0% віддали перевагу спеціально розробленій програмі. Очевидно, для оптимізації процесу навчання хімії учнів-гуманітаріїв потрібна спеціально розроблена програма з хімії, яка б враховувала індивідуальні особливості учнів цього профілю.

Більшість здобувачів вказують на необхідність оволодіння методами діагностування психофізіологічних особливостей учнів (домінування правої або лівої півкулі, тип мислення, сприйняття, пам'ять) з метою використання цих умінь у подальшій роботі з учнями гуманітарних класів. У той же час, 48,7% з них відзначають, що не володіють даними тестами та методиками. Характеризуючи негативний стан цього процесу у ЗЗСО, 41,0% респондентів вважають, що така діагностика іноді проводиться шкільним психологом, але вона не стає надбанням вчителів-предметників.

На питання про те, чи вдалося знайти літературу з викладання природничих предметів у класах гуманітарного профілю, 81,1% респондентів дали негативну відповідь, а інші наводили приклади зі статей, опублікованих у журналі «Хімія в школі», що розкривають міжпредметні зв'язки хімії та літератури.

Отже, процес викладання хімії в класах гуманітарного профілю сьогодні пов'язаний із багатьма невирішеними проблемами, серед яких провідне місце займає відсутність: детально розробленої програми та підручників з хімії для учнів гуманітарних класів; урахування психофізіологічних особливостей учнів-гуманітаріїв при доборі форм та методів навчання хімії; спеціальної методичної підготовки майбутніх учителів хімії до роботи у класах гуманітарного профілю.

Виявлено, що гуманітаризація навчання хімії є одним із засобів гуманізації освіти в цілому та передбачає введення елементів змісту гуманітарних дисциплін, а також форм та методів їх викладання у процес навчання хімії. Особливої ваги ідея гуманітаризації хімічної освіти набуває при її реалізації в класах гуманітарного профілю.

Визначено, що здійснювати відбір змісту, форм і методів навчання хімії в гуманітарних класах необхідно з урахуванням психофізіологічних особливостей навчально-пізнавальної діяльності окремих груп учнів-гуманітаріїв, орієнтуючись залежно від цього на правопівкульну або лівополушарну, або їхнє органічне поєднання.

Доведено, що на даний час в більшості випадків навчання хімії учнів гуманітарних класів здійснюється з використанням традиційного змісту, форм і методів навчання, що не відповідає інтересам, нахилам та духовним запитам учнів-гуманітаріїв. Однією з причин виявлено відсутність у майбутнього вчителя хімії спеціальної методичної підготовки для роботи в класах гуманітарного профілю.

Список використаних джерел

1. Гаркович О. Л. Формування екологічної компетентності при вивченні хімічних дисциплін у вищих навчальних закладах. *Хімічна та екологічна освіта: стан і перспективи розвитку*: зб. наук. праць Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. Вінниця: ТОВ «НіланЛТД», 2017. С. 25–27.
2. Тарасенко Г. С. Проблема гуманітаризації освітнього простору в контексті наукових ідей Семена Гончаренка (до 90-річчя з дня народження видатного українського педагога). *Український педагогічний журнал*. 2018. № 1. С. 6–14.
3. Форостовська Т. Гуманітаризація освіти як умова формування готовності до реалізації професійного самовизначення майбутніх учителів хімії. *Грааль науки*. 2021. № 5. С. 232–235.

Тетяна Кривенко

ПРОБЛЕМИ ОБЛІКУ ДОХОДІВ, ВИТРАТ ТА ФІНАНСОВИХ РЕЗУЛЬТАТІВ ВІТЧИЗНЯНИХ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ ВИКЛИКІВ СЕРЕДОВИЩА

В останні роки вітчизняні сільськогосподарські підприємства зазнали серйозних труднощів в організації своєї діяльності. Пандемія COVID-19 та воєнний стан в Україні викликали обмеження у транспортуванні товарів, підвищення цін на ресурси, зокрема на паливо та мінеральні добрива, зростання конкуренції на ринку, втрату сільськогосподарських угідь та

майна внаслідок воєнних дій тощо. З огляду на важливість агросектору у вітчизняній економіці дослідження напрямів оптимізації діяльності сільськогосподарських підприємств, величини їх доходів, витрат, фінансових результатів, зокрема, через застосування облікових інструментів, є важливим науковим та практичним завданням.

Проблеми формування фінансових результатів сільськогосподарських підприємств розглянуті в працях таких вітчизняних науковців як О. А. Подолячук, І. В. Томашук, О. О. Фальченко, В. В. Яцина, Т. І. Кочетова [1–2]. Але динаміка економічних процесів вимагає осучаснення їх досліджень.

Метою роботи є визначення проблем обліку доходів, витрат і фінансових результатів вітчизняних сільськогосподарських підприємств в умовах викликів середовища з точки зору пошуку напрямів їх вирішення.

Сільське господарство є важливою галуззю економіки України зі значною кількістю факторів впливу і складними процесами виробництва. Враховуючи поточну орієнтацію нашої країни на експорт агропродукції, прибутковість сільськогосподарських підприємств є умовою фінансової стабільності усієї національної економіки.

Дослідження сучасного стану вітчизняної агрогалузі дозволило виділити такі основні проблеми її діяльності:

1. Зниження попиту на українську сільськогосподарську продукцію.

Україна є однією з провідних країн-експортерів сільськогосподарської продукції у світі, зокрема зернових та олійних культур, м'яса, молока та молочних продуктів, фруктів та овочів, харчових добавок. Разом з тим експорт України на ринок Європи зустрічає певні перешкоди:

- Європейський Союз має строгі правила щодо генетично модифікованих організмів, вмісту пестицидів та інших хімічних речовин у продуктах харчування, тому деякі українські культури не можуть бути експортовані на ринок ЄС;
- українські культури повинні мати відповідну сертифікацію для експорту на ринок ЄС.

Ці перешкоди вимагають від українських фермерів та сільськогосподарських підприємств дотримання високих стандартів якості та безпеки продуктів, щоб отримати доступ до ринку ЄС та інших світових ринків, а від бухгалтерів – обізнаності щодо не тільки облікових регламентів, а й відповідного дозвоільного законодавства.

2. Підвищення цін на ресурси, зокрема на паливо та мінеральні добрива напряму впливає на вартість виробництва сільськогосподарської продукції та може призвести до складнощів з конкурентоспроможністю. Для зменшення витрат сільськогосподарські підприємства повинні знаходити ефективні методи вирощування та обробки продукції, а також удосконалювати свої процеси виробництва. Завданням бухгалтера тут є

інформаційне забезпечення альтернативних управлінських рішень щодо оптимізації процесів.

3. Під час війни сільськогосподарські підприємства зазнають додаткових труднощів, пов'язаних з обмеженням транспортування товарів, руйнуванням інфраструктури, втратою майна. В таких умовах обліковці мають вчасно здійснити оцінку реальних та потенційних втрат, визначити витрати та контролювати фінансову діяльність підприємства, щоб забезпечити його стійкість.

4. В умовах воєнного стану знижується можливість залучення кредитів та інвестицій для розвитку підприємства, що робить ще більш актуальним питання збереження фінансової стабільності. Як саме сільськогосподарське підприємство, так і його контрагенти можуть в будь-який момент виявитися неплатоспроможними за причинами, які від них не залежать. Тому вкрай важливим є детальний управлінський облік доходів та витрат за напрямками діяльності, видами продукції, центрами відповідальності, а також створення резервів сумнівних боргів та постійний моніторинг дебіторської заборгованості.

Отже, очевидно, що для вирішення проблем діяльності вітчизняних сільськогосподарських підприємств сьогодні слід удосконалювати використання облікових інструментів та підвищувати професійний рівень бухгалтерів. Зокрема, треба розглянути можливість використання сучасних інформаційних технологій та програмного забезпечення для автоматизації процесів обліку та звітування, що дозволить забезпечити точність, достовірність та своєчасність отримання фінансової інформації, а також зменшить витрати на її обробку та аналіз. Часи пандемії забезпечили отримання практичних навичок використання хмарних середовищ для внесення та обробки інформації, різноманітних додатків для аналізу даних та візуалізації його результатів. Такі надбання стануть у нагоді у повоєнний період, значно підвищуючи інвестиційну привабливість суб'єктів господарювання для іноземних інвесторів.

Ще одним універсальним напрямом вирішення проблем є раціональне планування та контроль витрат. Топ-менеджменту підприємств слід визначити стратегічні напрями розвитку, розробити цілі та плани на середньо- та довгострокову перспективу. Також необхідно організувати ефективну систему внутрішнього контролю як складову облікової системи підприємства, що дозволить моніторити витрати, вчасно виявляти неефективні втрати, слабкі місця та приймати рішення щодо їх нівелювання та реалізації внутрішніх резервів.

Отже, ефективне використання облікових інструментів вітчизняних сільськогосподарських підприємств здатне допомогти в оптимізації діяльності загалом та зниженні витрат і підвищенні доходів, зокрема. Звісно, що при цьому підвищується роль бухгалтера, від якого очікується застосування аналітичних навичок, володіння сучасними інформаційними

технологіями, інформаційне забезпечення альтернативних управлінських рішень.

Дослідження облікової політики вітчизняних сільськогосподарських підприємств щодо витрат, доходів та фінансових результатів буде напрямом подальших пошуків.

Список використаних джерел

1. Подолянчук О. А., Томашук І. В. Формування фінансових результатів діяльності сільськогосподарських підприємств Вінницької області. *The scientific heritage. Economic sciences*. 2020. № 47(7). С. 63–73.
2. Фальченко О. О., Яцина В. В., Кочетова Т. І. Особливості формування фінансових результатів сільськогосподарського підприємства. *Вісник Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут»*. Економічні науки. 2021. № 2. С. 32–36.

Інна Криворучко

ВЕБРЕСУРСИ ДЛЯ ПОШУКУ ЯКІСНИХ ТА БЕЗКОШТОВНИХ ЗОБРАЖЕНЬ

У сучасному світі візуальний контент відіграє важливу роль в сприйнятті інформації та формуванні думки людей. Соціальні мережі, сайти, реклама та інші медіа-канали все більше використовують візуальні елементи для привернення уваги користувачів. У такому контексті, якісні та захоплюючі фото стають ключовим елементом успішного візуального контенту, що допомагає залучити аудиторію та справити враження на неї [5].

Онлайн-сервіси, які дозволяють знайти та завантажити якісні фото безкоштовно є незамінним інструментом для викладачів в освітньому процесі. Вони допомагають створити цікавий та ефективний навчальний матеріал, дозволяють візуалізувати теоретичні поняття та покращити сприйняття інформації здобувачами.

Пошук якісних зображень є часо- та ресурсоємним процесом, але завдяки сервісам, таким як Kaboompics, Reshot, StockSnap тощо, цей процес стає набагато простішим та швидшим. Користувачі можуть швидко знайти необхідні ілюстрації за допомогою пошуку по ключових словах, категоріях та інших фільтрах.

Проаналізуємо вебресурси для пошуку безкоштовних та водночас якісних картинок.

Burst від Shopify (<https://burst.shopify.com/>) – платформа з фотографіями, що надає підприємцям та власникам невеликих бізнесів доступ до великої колекції високоякісних, безкоштовних зображень. Burst була створена, щоб допомогти онлайн-торговцям та підприємцям, які тільки

починають свій бізнес, знайти професійні зображення, які вони можуть використовувати, щоб представити свої продукти, створювати маркетингові матеріали та покращувати свою онлайн-присутність [2].

Burst пропонує широкий спектр зображень, включаючи такі категорії: бізнес, життя, природа та технології. Зображення організовані в колекції, що дозволяє користувачам легко знайти потрібні. Burst також дозволяє користувачам шукати зображення за ключовими словами, кольорами та категоріями.

Однією з найбільших переваг Burst є те, що всі фото на платформі безкоштовні та мають ліцензію на вільне використання, що дозволяє підприємцям та власникам бізнесів зекономити кошти на професійних фотографіях.

Kaboompics (<https://kaboompics.com/>) – безкоштовний сервіс з великою кількістю якісних фотографій для вебдизайнерів, маркетологів, блогерів та інших користувачів [3].

На платформі Kaboompics можна знайти фотографії на різні теми: від природи та міського життя до навчання та моди. Кожне зображення має високу якість та може застосовуватись для комерційних та некомерційних цілей безкоштовно.

Кабумпікс також має зручний пошук за ключовими словами та категоріями, що дозволяє знайти потрібні фотографії легко. Окрім цього, платформа надає можливість завантажувати фотографії в оригінальному або в зменшеному розмірі з різними параметрами.

Усі фотографії на Kaboompics доступні для використання без порушення авторських прав.

Reshot (<https://www.reshot.com/>) – онлайн-сервіс з безкоштовними фотографіями, який надає величезну колекцію високоякісних зображень, створених талановитими творчими людьми з усього світу. Основна мета Reshot – забезпечити доступність якісних фотографій для всіх, хто шукає зображення для своїх проєктів [1].

Фотографії на Reshot є унікальними, оскільки вони створені людьми-творцями, які діляться своїми роботами зі спільнотою. Тут можна знайти фотографії на різні теми, такі як подорожі, навчання, природа, люди та бізнес. Кожна фотографія має високу якість та може бути використана для комерційних та некомерційних цілей.

Окрім пошуку за ключовими словами, Reshot надає можливість фільтрувати зображення за категоріями та кольорами, що робить пошук потрібних фотографій набагато простішим. Крім того, користувачі можуть завантажувати свої власні фотографії та ділитися ними з іншими користувачами.

Gratisography (<https://gratisography.com/>) – вебресурс безкоштовних зображень, який пропонує незвичайні та креативні фотографії для всіх, хто шукає нестандартні рішення для своїх проєктів [1].

На платформі є великий вибір фотографій, що охоплює різні теми,

такі як технології, люди, природа, їжа, архітектура тощо.

Одна з переваг Gratisography – яскраві та живі кольори, які надають їм неповторний стиль та відчуття. Крім того, на платформі є можливість шукати фотографії за категоріями, або використовувати пошук за ключовими словами.

Оскільки всі фотографії на Gratisography створені одним фотографом, вони мають унікальний стиль та неповторність та привертають увагу вебдизайнерів, маркетологів та інших творчих професій.

StockSnap (<https://stocksnap.io/>) – безкоштовна онлайн-бібліотека зображень, яка пропонує великий вибір якісних фото. Всі зображення на платформі є вільними від авторських прав та доступні для використання без обмежень [6].

StockSnap містить різні теми фотографій та дозволяє користувачам легко знайти потрібне зображення. Окрім того, платформа пропонує фільтри пошуку за ключовими словами та тегами, що полегшує процес пошуку потрібної фотографії.

Однією з переваг StockSnap є те, що на платформі щодня додається велика кількість нових фотографій, тобто завжди можна віднайти свіжі та актуальні зображення. Можна сортувати фотографії за популярністю та новизною, що дозволяє відшукати найкращі та найбільш популярні зображення.

Платформа пропонує зручний інтерфейс та легкий процес завантаження ілюстрацій, що робить її дуже зручною для користувачів.

Отже, розглянуті сервіси, за допомогою яких можна знайти якісні та безкоштовні фото, є особливо необхідним інструментом для викладачів в освітньому процесі. Вони допомагають створити цікаві та ефективні наочні матеріали для навчання, що значно сприяє покращенню якості освіти та зростанню інтересу студентів до освітнього процесу.

Список використаних джерел

1. 10 безкоштовних фотобанків для медіа. *Internews Ukraine*. URL: <https://internews.ua/uk/opportunity/fotobanki-dlya-media>.
2. 20000+ Free Stock Photos and Images for Websites & Commercial Use. *Burst*. URL: <https://burst.shopify.com/>.
3. Free stock photos – Kaboompics. *Free stock photos – Kaboompics*. URL: <https://kaboompics.com/>.
4. Reshot | Free icons & illustrations. *Reshot / Free icons & illustrations*. URL: <https://www.reshot.com/>.
5. Криворучко І. І. Корисні вебресурси для оформлення навчального контенту. *Наука. Освіта. Молодь* : матеріали XV Всеукр. наук. конф. студентів та молодих науковців (Умань, 25 травня 2022 р.). Умань, 2022. С. 228–230.
6. Топ 15 безкоштовних фотостоків. *Ukraine.com.ua*. URL: <https://www.ukraine.com.ua/uk/blog/marketing/top-15-besplatnih-fotostokov/>.

*Інна Криворучко,
Дмитро Криворучко*

ФОРМУВАННЯ ДОСЛІДНИЦЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ: МІЖНАРОДНИЙ ТА ВІТЧИЗНЯНИЙ ДОСВІД

Розвиток дослідницької компетентності є важливим завданням сучасної освіти. Учні повинні мати можливість не лише засвоювати готові знання, але й досліджувати світ навколо себе, формулювати питання, вирішувати проблеми та знаходити нові знання.

Аналіз сучасних досліджень дозволив з'ясувати, що дослідницьку компетентність у різних аспектах розглядали у своїх наукових працях сучасні зарубіжні та вітчизняні учені, зокрема О. Антонова, О. Бабкова, О. Будник, О. Вашуленко, Ю. Волинець, S. Wongwanich, Т. Годованюк, М. Головань, О. Гриб'юк, О. Гринюк, О. Гнатюк, О. Дзябенко, М. Князян, Т. Махомета, О. Мерзликін, І. Мушеник, О. Попадич, С. Раков, D. Traiwicitkhun, І. Тягай, L. Udompong, О. Хоменко та інші [3].

Міжнародний досвід формування дослідницької компетентності різноманітний та цікавий. Його вивчення та переосмислення допомагає впровадити якісні методики, використання яких дозволить не лише інтенсифікувати формування однієї з ключових компетентностей учнів, але й покращити українську систему освіти в цілому.

Для прикладу, в освітній галузі Фінляндії основний акцент робиться на розвиток дослідницької компетентності та самодостатності учнів. Учні мають можливість обирати не лише об'єкт, який вони бажають вивчати, але і шлях його дослідження. Вчителі ж покликані допомогти учням розробити плани та здійснити власні дослідження, а також навчають розв'язувати проблеми та знаходити їх інноваційні рішення [1].

У США активно використовується методика «STEM-освіти» (Science, Technology, Engineering, and Mathematics), яка спрямована на розвиток дослідницької компетентності та техніко-технологічних здібностей учнів. У межах цієї методики проводяться різноманітні наукові проекти та дослідження, під час яких учні навчаються працювати з новітнім обладнанням та програмним забезпеченням [2].

Німецькі заклади освіти орієнтовані на практичний досвід. Учні мають змогу проводити дослідження у лабораторіях та на виробництвах, отримуючи цінний досвід та знання в реальному житті [5].

Українська освіта також орієнтується на розвиток творчих здібностей учнів та надання можливості реалізації власних та колективних досліджень. У закладах освіти проводяться науково-дослідницькі проекти, конкурси, організовуються учнівські гуртки на відповідні тематики тощо.

Одним із прикладів успішного втілення дослідницької компетентності є організація роботи Малої академії наук України, яка являє собою мережу шкільних та позашкільних наукових гуртків для талановитої молоді. МАН сприяє розвитку обдарувань та творчих здібностей учнів, формує у них

наукові знання та навички, розвиває критичне мислення та ініціативність [4].

Серед інших заходів гарно себе зарекомендував фестиваль науки під назвою «STEM-фест», який є платформою для презентації досягнень у галузі науки, техніки, інженерії та математики. У межах фестивалю систематично проводяться виставки, конференції, майстер-класи, демонстрації дослідів тощо.

Формування дослідницької компетентності учнів є важливим завданням сучасної освіти. Міжнародний та вітчизняний досвід показують, що існують різні методики та підходи щодо розвитку цієї компетентності. Однак, незалежно від методу, важливо забезпечити учням можливість досліджувати світ навколо себе, формулювати питання та вирішувати проблеми, що сприятиме розвитку їхньої творчості, критичного мислення та інноваційної думки. Крім того, важливим є розуміння того, що дослідницька компетентність – це навичка, яка надає учням можливість навчатися та досліджувати, як в безпосередньо у закладі освіти, так і в позашкільних закладах та в межах виконання особистих наукових проєктів.

У цілому, формування дослідницької компетентності учнів є важливим елементом сучасної освіти, що сприяє розвитку творчості та критичного мислення майбутніх поколінь, та дозволяє вирішувати складні проблеми в різних сферах життя.

Список використаних джерел

1. Корсак К. Освіта, суспільство, людина в XXI столітті: інтегрально-філософський аналіз : монографія. Київ-Ніжин, 2004. 221 с.
2. Корсак К. Освітній вибір для України-XXI – ноонауки чи STEAM? *STEM-освіта: стан впровадження та перспективи розвитку* : матеріали III Міжнар. наук.-практ. конф., м. Київ, 09–10 листоп. 2017 р. 2017. С. 52–56.
3. Криворучко І. І. Зміст поняття «дослідницька діяльність» у вітчизняній та зарубіжній літературі. *Наукові інновації та передові технології*. 2022. № 6(8). С. 174–183.
4. Мала академія наук України. JAS.Ukraine. URL: <https://man.gov.ua/>.
5. Особливості вищої освіти Німеччини. Освіта.UA. URL: https://osvita.ua/abroad/higher_school/germany/7602//.

*Інна Криворучко,
Наталія Поперечна*

ВЕБРЕСУРСИ ДЛЯ СТВОРЕННЯ ХМАРИ СЛІВ

Використання хмари слів в освітньому процесі є досить корисним та актуальним інструментом для вчителів, за допомогою якого можна візуалізувати інформацію та організувати її в зручному форматі. Розглянемо способи використання хмари слів в освітньому процесі [3]:

- Введення теми (вивчення нової теми та визначення ключових термінів, пов'язаних з нею, що значно допоможе учням уявити суть теми та зрозуміти, які поняття варто відслідковувати під час уроку).
- Вивчення нового матеріалу (визначення ключових термінів та понять, що стосуються нового матеріалу дає можливість здобувачам зорієнтуватися в новій інформації).
- Підсумок уроку (підбиття підсумків уроку, визначення ключових термінів і концепцій, які були розглянуті – окреслює ідеї, які були найважливішими та як вони пов'язані між собою).
- Підтримка зорової пам'яті (допомагає учням зберегти інформацію в зоровій пам'яті, тобто хмара слів візуалізує поняття та робить їх більш запам'ятовуваними).
- Розвиток мовленнєвих навичок (розвиває мовленнєві навички, оскільки здобувачі можуть використовувати хмари слів для діалогів та монологів. Хмара слів слугує джерелом ідей та слів для учнів, які зіткнулися зі складністю формулювання своїх думок).
- Диференційований підхід (допомагає учням з різним рівнем знань та навичок зосередитися на ключових термінах та концепціях, які є найважливішими для них).
- Колаборативне навчання (робота в команді та створення спільних проєктів, використовуючи хмару слів для подальшої роботи над проєктом).
- Розвиток критичного мислення (сприяє розвитку критичного мислення учнів. Хмару думок можемо використати для аналізу та порівняння різних концепцій та термінів, що допоможе їм розуміти інформацію більш глибоко та висловлювати власні думки з цього приводу).
- Використання у проєктах (створення презентацій, доповідей, есе тощо).

Існує достатня кількість безкоштовних сервісів для генерації хмари слів. Проаналізуємо декілька з них:

- WordClouds.com – вебресурс, який дозволяє створювати хмари слів зі своїх власних текстів або з URL-адрес, та містить безліч налаштувань для зовнішнього вигляду [1].
- Word Art (Tagul) пропонує достатню кількість різних стилів для генерації хмари слів, від яскравих та кольорових до більш традиційних. Також є можливість імпортувати тексти з інших джерел [4; 2].
- WordItOut – сервіс, який дозволяє користувачам створювати хмари слів зі своїх текстів, додавати зображення та змінювати

кольори [2].

- Сервіс Word Cloud Generator дозволяє користувачам створювати хмари слів текстами та налаштовувати розмір, кольори й шрифти [2].

Розглянемо переваги та недоліки сервісів для генерації хмари слів в загальному.

Переваги використання вебсервісів для генерації хмари слів:

- Легкі у використанні: більшість сервісів дозволяють легко ввести текст або завантажити файл для створення хмари слів, що робить процес використання досить простим.
- Наявність налаштувань: сервіси дозволяють користувачам налаштувати вигляд та стиль хмари, вибрати розміри шрифту, кольору та інші параметри.
- Широкий спектр використання: хмари слів можна використовувати для різних цілей, від аналізу тексту до створення візуальних елементів для презентацій та маркетингових матеріалів.
- Безкоштовність: достатня кількість сервісів для генерації хмари слів є безплатними.

Недоліки онлайн-сервісів для створення хмари слів:

- Обмежені можливості: безкоштовні сервіси можуть мати обмежені можливості, що робить їх менш функціональними у порівнянні з платними.
- Обмежений доступ до налаштувань: деякі безкоштовні сервіси мають обмежені функціональні можливості налаштування хмари слів, що не дозволяє користувачеві створити хмару належного зовнішнього вигляду.
- Обмежений доступ до шрифтів: у деяких безкоштовних сервісах не усі шрифти є доступними, що може обмежувати користувачів у створенні потрібного вигляду хмари.
- Проблеми з конфіденційністю: користувачі повинні звернути увагу на проблеми конфіденційності, оскільки деякі сервіси можуть збирати та зберігати їхні дані.

Кожен з вищерозглянутих сервісів має свої переваги та недоліки, і який з них є найкращим залежить лише від того, для якої конкретної задачі вам потрібен генератор хмари слів.

Використання хмар слів в освітньому процесі є корисним, адже вони допомагають організувати інформацію, виділити ключові терміни та концепти, сприяють розвитку критичного мислення. Проте, важливо мати на увазі, що хмари слів не можуть замінити фахову підготовку вчителя та належну організацію освітнього процесу. Використання хмари слів може бути ефективним доповненням до традиційних методів навчання та допомогти здобувачам освіти краще зрозуміти матеріал, який вони вивчають.

Список використаних джерел

1. Free online word cloud generator and tag cloud creator. *Wordclouds.com*. URL: <https://www.wordclouds.com/>.
2. Інтернет-ресурси для створення хмар слів власноруч. *Освітній проект «На Урок» для вчителів*. URL: <https://naurok.com.ua/post/internet-resursi-dlya-stvorennya-hmar-sliv-vlasnoruch>.
3. Кисельова О. Б. Використання хмар слів в освітньому процесі. *«Інформаційно-комп'ютерні технології – 2020 (ІКТ-2020) : тези доп. XI Міжнар. наук.-техн. конф., м. Житомир, 09–11 квіт. 2020 р. 2020. С. 228–229.*
4. Ковтанюк М. С., Криворучко І. І. Візуалізація навчального контенту при викладанні інформатичних дисциплін. *Наука. Освіта. Молодь : матеріали XIV Всеукр. наук. конф. студентів та молодих науковців, м. Умань, 26–27 берез. 2021 р. Умань, 2021. С. 182–185.*

Андрій Кунах

ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА УРОКАХ ГЕОГРАФІЇ ЯК ОДИН ІЗ ЗАСОБІВ РОЗВИТКУ ТВОРЧОЇ ОСОБИСТОСТІ УЧНЯ

В сучасному суспільстві рівень інформатизації на уроках в школах є недостатнім, тому вчителі не можуть повністю розкрити можливості максимально ефективного його проведення та надання цікавішої інформації своїм учням так як вони не користуються ІКТ.

Мета дослідження: проаналізувати можливі способи використання ІКТ на уроках географії.

У сучасному швидкоплинному та взаємопов'язаному світі головним пріоритетом є виховання людей, які можуть процвітати в умовах глобалізації та постійної еволюції. Вони повинні володіти прогресивним мисленням, а також культурною та адаптивною поведінкою.

Коли ми прагнемо виховати творчу особистість, використання інформаційно-комунікаційних технологій під час навчання є особливо ефективним. Завдяки мультимедіа, інтерактивним технологіям та Інтернету уроки можуть вийти за традиційні межі. Впровадження інформаційних засобів в освіту суттєво змінює зміст, організаційні форми, методику навчання, впливаючи на пізнавальну діяльність і порядок діяльності учнів [1, с. 34].

У міру того як розвивається ландшафт освіти, змінюються і повноваження вчителя. На додаток до передачі фундаментальних знань і відточування елементарних навичок, тепер вони повинні розвивати допитливі уми, здатні самостійно орієнтуватися у величезному просторі

доступної інформації. Запровадження сучасних інформаційних технологій в освіті дає можливість переходу від інформаційного підходу до персоналізованого, сприяючи розвитку особистості дитини. Це відкриває шлях до персоналізованого досвіду навчання, покращуючи когнітивні здібності та набори навичок [2, с. 328].

Комп'ютерне обладнання та технології зробили революцію в освітній практиці, відкривши двері для нових та інноваційних способів подання інформації. Ці досягнення надають людям можливість реалізовувати власні ідеї та проекти, роблячи навчання ефективнішим і мотивуючим.

Використання методів ІКТ у класі залежить від навчальних цілей, встановлених педагогами. Зокрема, викладачі досягли успіху у використанні загальнодоступного програмного забезпечення, такого як MS Office, включаючи MS Word і MS Power Point. Крім того, програма MS MapPoint, яка є цінним інструментом у викладанні географії, використовується для створення динамічних карт і впровадження геоінформаційних систем [1, с. 34].

Комп'ютерні програми, орієнтовані на географію, служать пізнавальним і освітнім засобом, що задовольняють широкий спектр стилів навчання. Ці програми відрізняються за змістом, дизайном і стилем подання, але загалом дотримуються наукових і систематичних принципів, подаючи надійну освітню інформацію. Створені з урахуванням здібностей учнів, програми охоплюють низку дидактичних функцій і є чудовим додатковим джерелом знань з географії. Їх добре організована структура та доступний формат роблять ці мультимедійні програми цінним ресурсом для педагогів [1, с. 35].

Програма дає змогу вчителям самостійно створювати мультимедійні лекції, збагачені анімацією, фрагментами відео та звуковим супроводом, що робить уроки набагато ефективнішими. Функціональні можливості програмного забезпечення включають використання анімації, відеокліпів і слайдів для візуалізації природних явищ і об'єктів, що полегшує розуміння учнями географічних понять. У світлі потенціалу комп'ютера як засобу навчання він стає все більш поширеним у створенні різноманітних презентацій [3, с. 219].

Доведено, що використання комп'ютерних технологій підвищує пізнавальну допитливість учнів у навчанні. Використання мультимедійних презентацій, які отримують інформацію з Інтернету, заохочує учнів самостійно збирати та інтерпретувати матеріал. Крім того, публічність таких презентацій сприяє створенню середовища взаємооцінки, де учні отримують зворотний зв'язок не лише від учителів, а й від своїх однокласників [3, с. 220]. Створення презентації є для школярів надзвичайно відповідальним завданням, оскільки це не тільки підвищує їхню самооцінку, а й вимагає застосування творчих здібностей. Дизайнерський

аспект створення презентації є особливо значущим, оскільки вимагає від учнів новаторства та оригінальності. Для тих учнів, які виявляють великий інтерес до комп'ютерних технологій, це завдання забезпечує платформу для практичного використання своїх знань і досвіду [4, с. 40].

Ефективна організація вчителем навчального процесу передбачає формування в учнів розуміння того, що вони, а не машини чи пристрої, несуть відповідальність за виконання завдань і відповідають за результати своєї навчальної діяльності.

Список використаних джерел

1. Дегтярьов С. Г. Комп'ютерні технології навчання на уроках географії. *Нива знань*. 2000. № 2. С. 34–36.
2. Козяр М. М. Сучасні інформаційно-комунікаційні технології та їх роль в освіті. М. М. Козяр Проблеми та перспективи формування національної гуманітарно-технічної еліти. – Х. : НТУ «ХПІ». – 2016. – Вип. 45, Ч. 2. – С. 327–334.
3. Козяр М. М. Інновації у навчальному процесі сучасних вищих навчальних закладів / М. М. Козяр // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми. – Київ – Вінниця : Планер, 2016. – Вип. 46. – С. 218–222.
4. Міронець Л. Створення та використання комп'ютерних презентацій. *Рідна школа*. 2008. № 1, 2. С. 40–42.

Анна Кучеренко

УНІКАЛЬНІСТЬ ПЕТРИКІВСЬКОГО РОЗПISУ ЯК ДУХОВНОГО НАДБАННЯ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ

Сьогоднішня ситуація в нашій країні ясно показує шлях по якому ми повинні рухатися для того аби розвиватися і збагачуватися як прогресивна нація. Розвиватися і збагачуватися духовно, бо саме духовність є запорукою нашого успішного існування. Звернення до наших глибинних традицій та надбань нашого народу вимагає більш досконалого вивчення нашої історії та народознавчих знань наших давніх предків.

Саме такий вид мистецтва як декоративно-прикладне мистецтво активно впливає на емоції людини і формує естетичні погляди. Воно являє собою найдавнішу галузь художньої діяльності, в творах якої відображається духовні здобутки та художній досвід людства.

Звертаючись до давніх традицій декоративно-прикладного мистецтва ми торкаємося того тисячолітнього доробку наших предків, в якому зафіксовані духовність та мистецький талант українців, відображається

їхнє життя, спосіб мислення, характер, погляди. Всі ці характеристики складають нашу національну систему виховання. Саме духовні цінності, які відображені в матеріальній культурі виробів декоративно-прикладного мистецтва впливають на формування молоді як яскравої, інтелігентної та неповторної особистості, яка володіє глибинними пізнаннями і прагненням втілити в собі національний ідеал, постійно самовдосконалюватися, духовно й естетично зростати.

Сутність поняття «декоративно-прикладне мистецтво» є досить широким і багатограним. Воно включає в собі і унікальне селянське мистецтво, що сягає своїм корінням в товщу століть; а також, сучасність традиційних доробків – народних художніх промислів, пов'язаних із загальним поняттям – народне мистецтво; і сучасне декоративно-прикладне мистецтво: від малих форм до масштабних, від одиничних предметів до багатопредметних композицій.

Сучасне українське народне і професійне декоративно-прикладне мистецтво набуло широкого визнання як у нашій країні так і за кордоном. Саме його символічні значення відтворюються у різних образах доносячи до нас відлуння наших предків. Ці образи представлені у зручних утилітарних формах і динамічних проявах орнаменту, вони ніби відкривають таємні символи чарівної природи, сторінки минувщини нашої історії, особливостей побуту, доброти і щедрість душі українського народу [1].

Технологічні аспекти вивчення різних видів декоративно-прикладного мистецтва розглядали М. Дараган, А. Малиніна, Ю. Мохірєва, О. Найден, Т. Придатко, Т. Саєнко, С. Танадайчук.

Так, наприклад, «Петриківський розпис» є видом декоративно-прикладного мистецтва, в якому поєднанні традиції минулих поколінь із здобутками сучасності. Петриківським розписом оздоблюють художні вироби, що мають практичне значення у побуті в сучасному світі, а в минулому – то було оздоблення житлових приміщень та речей широкого вжитку. Здавна в Україні «петриківкою» прикрашають меблі, посуд, печі, димарі й стіни хат.

Сама назва розпису походить від місця його зародження – села Петриківка, що на Дніпропетровщині. Селище заснував вільний козак Петрик, і як повелося там жили вільні люди, які були під захистом козаків. Як ведеться – вільним майстрам петриківського розпису було досить широке поле діяльності. Тепер в сучасному селі Петриківка живе багато майстрів народної творчості, які підтримують старі традиції малювання та примножують їх у своїх сучасних виробках. В багатьох містах нашої держави і за її межами можна знайти чимало зразків петриківського розпису – будівлі та церкви зупинки, мурали на будинках тощо все це доробок українських умільців [4].

Традиційно, «петриківка» – це пелюстки, листя, стебельця та лінії, котрі в умілих руках майстра перетворюються у несподівані квіти, кетяги

калини, винограду, казкових птахів, тварин і навіть людей [3].

Основним елементом петриківських орнаментів є квітка – символ пишної природи. Найчастіше шедеври народного мистецтва відображають мальви, півонії, айстри, різноманітні польові квіти. Крім існуючих образів художники-умільці вигадують свої, авторські та неповторні квіти. Так на стінах, полотнах та посуді виникає свій, особливий світ краси та натхнення.

Особливої уваги заслуговує інструмент яким виконується розпис – «котячка». **Пензлики народні умільці виготовляють самостійно використовуючи для цього котячу шерсть, вистрижену з грудей.** М'якість та еластичність пензля дозволяє виконати рівний точний рух і орнаменти виходять охайними та легкими. Нерідко малюнок виконується і пальцями.

Колорит «петриківської композиції» також специфічний. Так, здавна, **фарби для петриківських творів ніколи не змішували.** Рожева, жовта, синя, червона та зелена – усі ці кольори покликані вдихнути в малюнок життєрадісність та природну легкість. Перші барвники народних умільців виготовлялися із природних матеріалів тому такі петриківські розписи мали недовгий вік. І так як «петриківкою», зазвичай, прикрашали оселю то щороку, напередодні великого свята, старі малюнки змивали та малювали в оселі нові барвисті обереги. Так з року в рік село славалося новими барвами та чудернацькими візерунками.

Народні умільці, майстри петриківського розпису передають секрети унікального малярства із покоління в покоління. Так, місцеві дітлахи навчаються змалку техніці створення петриківського малюнку, мабуть, тому складається враження, що петриківські розписи наповнені сонцем – є в них щось наївне і чисте, родом з дитинства [3].

Не дивно, що теми петриківського розпису містяться в сучасних програмах із образотворчого мистецтва. Від початкової ланки і далі із кожним роком ускладнюються – українські школярі вчать зображати «кривульки» та «зернятка». Діти змалечку знають що таке петриківський розпис і що він є надбанням українського народу. Заняття із декоративно-прикладного мистецтва в школі дають простір для розвитку творчої уяви, фантазії, спостережливості тощо. Але головною метою таких занять – це виховання дбайливого та шанобливого ставлення до народних традицій й формування естетичного смаку підростаючого покоління. Адже не даремно кажуть: «Той народ не має майбутнього, який не знає свого минулого».

Саме знайомлячись із людськими надбаннями, докладаючи власних зусиль, міркуючи та уявляючи себе митцем дитина засвоює не лише знання про унікальність нашого мистецтва а й стає безпосереднім учасником його створення – митець наших духовних здобутків.

Список використаних джерел

1. Антонович Є. А., Захарчук-Чугай Р. В., Станкевич М. Є. Декоративно-прикладне мистецтво. Львів: Світ, 1992. 272 с.
2. Біла І. М. Психологія дитячої творчості. Київ : Фенікс, 2014. 137 с.
3. Петриківський розпис. URL: <https://pustunchik.ua/ua/online-school/art/petrykivskyy-rozrys> (дата звернення: 20.02.2023).
4. Петриківський розпис: дар України людству. URL: <https://uain.press/articles/390624-390624> (дата звернення: 20.02.2023).

Леонід Лазебний

ТЕХНОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ БУДІВЕЛЬ НА ВОДІ

У зв'язку зі швидким приростом населення на нашій планеті питання розселення всіх людей постає все сильніше. В країнах де багато річок озер та морів існує можливість створювати будинки на поверхні води. Такі будинки можуть бути стаціонарно закріплені на одному місці або постійно переміщуватися. Так для прикладу в Голландії зараз налічується близько 10 тисяч «водних» будинків [1].

В більшості країн де використовують забудову такого типу з власників не вимагають сплачувати податки за це житло. Такі будівлі дають змогу стати ближчим до природи. Люди які живуть на воді мають привабливий вид із вікон, також час від часу за допомогою буксирів можна змінювати місце свого будинку тим самим змінюючи пейзаж який відкривається з вікон, при тому що всі місця стоянки повинні бути узгоджені з органами влади. До переваг будівель такого типу можна віднести те, що такі будівлі не пошкоджуються під час повеней. Особливо це актуально для територій які зазнають періодичного підтоплення. Також житлова площа на воді на етапі купівлі є більш дешевою ніж житлова площа у звичайних житлових будинках [2].

Будівлі які розміщують на воді частіше за все будуються на березі у сухих доках. Будівництво споруди починається зі зварювання сталюого каркасу. Далі до металевого каркасу кріплять плавучі блоки які створенні з бетону, металу або полімерних матеріалів. Це забезпечує плавучість споруди. Потім на металевий каркас прикріплюються стіни і виконується зовнішнє і внутрішнє оздоблення. Після цього монтується дах. А по завершенню всіх зовнішніх робіт будинок спускають на воду і транспортують до місця довготривалої стоянки. Будівлі на воді постійно існують у умовах в яких мають постійний контакт із водою, через це в

таких будівлях велику увагу приділяють обробці матеріалів захисними та антикорозійними засобами. На етапі проектування велику увагу приділяють масі будівлі її центру ваги та розраховують як будівля буде протистояти сильним вітровим навантаженням. Для будинків на воді використовують міцні та легкі матеріали які не підлягають корозії що забезпечує довговічність конструкції. До особливих властивостей будівель на воді відносять характеристику конструкцій, яка має діапазон вільного руху для того, щоб зберегти цілісність під час покочувань на хвилях [3].

Важливим етапом будівництва є підведення комунікацій до будівлі. Якщо будівля буде розташована в межах міста то існує можливість приєднати водопостачання та електромережі до загальної міської мережі. У випадку коли будівля буде розташована на територіях не обладнаних спеціальними комунікаціями слід організувати незалежну систему водопостачання та електроенергії. У таких випадках на даху будівлі встановлюються резервуари для прісної води і системи очистки та опріснення води. Проте їх запаси є незначними і потрібно враховувати періодичне поповнення резервуарів чистою питною водою. Застосовувати економне використання води в системі з застосуванням системи очистки фільтрами, повторне використання води в системах каналізаційного зливу тощо. Для організації подачі електрики слід вкрити дах сонячними панелями або встановлювати вітрові електростанції. Проте такі системи можуть бути корисними не у всіх кліматичних регіонах і треба це враховувати. Можливим є перетворення швидкості течії річки в енергію, та накопичення її в акумуляторах. Завдяки облаштуванню подібних систем будівля стає незалежною від навколишніх комунікацій і придатна для використання на віддалених ділянках води. Будівлі на воді також можуть переміщуватися, для цього їх обладнують двигунами.

Будівлі на воді – це відносно новий тип конструкцій, який останнім часом набуває популярності. При застосуванні спеціальних методів та технологій вони можуть допомогти освоїти території, які до цього вважалися непридатними до будівництва. Проте треба враховувати особливості регіону, в якому планується будівництво таких конструкцій, наявні мережі та доступність берегової території для вільного під'їзду та паркування. Будинки на воді мають переваги, які відсутні в звичайних будинках, проте вони також мають свої недоліки, тому їх застосування потребує детального вивчення та обережного застосування, щоб не нашкодити природному середовищу. Будинки на воді це цікаве рішення для будівництва в особливих умовах.

а)

б)

в)

г)

д)

е)

**Рис. 1. Будинки на воді у місті Зволле, Нідерланди (фото автора):
а), б) будинки на тимчасовій стоянці; в) мостик для переходу на будинок;
г), д) двоповерхові будинки на воді ; е) одноповерховий будинок**

Список використаних джерел

1. Будинки на воді: світовий та вітчизняний досвід : веб-сайт. URL: <https://jak.bono.odessa.ua/articles/budinki-na-vodi-suchasnij-dosvid-budinok-bez.php/> (дата звернення: 07.04.2023).
2. Кучеренко Л. В., Мрущак І. В. Аналіз архітектурних особливостей кварталу плавучих будинків. *Сучасні технології, матеріали і конструкції в будівництві*. 2017. № 1. С. 49–56.
3. Сучасні рішення в будівництві на воді : веб-сайт. URL: <https://liftdlyakaterov.com.ua/ua/kakie-preimushhestva-stroitelstva-doma-na-vode/> (дата звернення: 07.04.2023).

Вікторія Левченко

СУЧАСНІ МЕТОДИ РОБОТИ МУЗИЧНОГО КЕРІВНИКА У ЗАКЛАДАХ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

У роботі з дітьми сьогодні досить поширене використання технологій, що ґрунтуються на прогресивних ідеях наших попередників. Нижче, ми коротко окреслимо основні положення деяких, найпоширеніших із них.

Головна ідея системи музично-ритмічного виховання Еміля Жак-Далькроза (1865–1950) – виховання особистості через звеличення її духовного життя, залучення її до мистецтва. Музика, пов'язана з рухом, лягла в основу його методу евритмії, пізніше названого ритмічною гімнастикою (ритмікою). Загалом, система музично-ритмічного виховання Е. Жак-Далькроза передбачає: ритмічну гімнастику, сольфеджію, музично-пластичну імпровізацію. Е. Жак-Далькроз вважав ритм провідним виховним чинником, часовим й акцентним елементом усіх засобів виразності музичної мови [2, с. 35].

У педагогічній системі Марії Монтесорі (1870–1952) переважає повага до дитини, відсутність авторитарного тиску на її особистість. Один із основних сенсорних матеріалів у методиці М. Монтесорі є дзвіночок, спрямований на розвиток гостроти слуху, властивої всім людям. Для розвитку здатності розпізнавати відтінки шуму – сприймати і розрізняти різні звуки, а також для розвитку дрібної моторики і слухової пам'яті – М. Монтесорі використовувала шумові елементи, за допомогою наповнених сипучими речовинами коробочками: від піску до гальки та камінців різного розміру [2, с. 38].

Золтан Кодай (1882–1967) вважав, що не існує не музикальних дітей, а не музикальні дорослі – це ті, чия музикальність у дитинстві не була вчасно поміченою та розвиненою. Тому, на думку З. Кодая, хоровий спів є основним видом музичного навчання в закладах загальної середньої

освіти, який ефективно забезпечуватиме виховання музичного слуху, музичного сприйняття та музичних уявлень учня. Крім того, не менш важливим завданням З. Кодай вважав навчання дітей музичної грамоти, розвиток уміння співу по нотах і запису мелодії нотами зі слуху [2, с. 37].

Карл Орф (1895–1982) висловлював думку, що завдання музичного виховання не повинні зводитися лише до розвитку слуху, почуття ритму, уміння слухати музику, навчання співу, гри на музичних інструментах. Насамперед, музичне навчання має стимулювати розвиток творчої уяви, імпровізаційних і творчих здібностей дитини в процесі індивідуального та колективного музикування. Педагог радив зосереджуватися на поєднанні музики з жестами, словами, танцями та пантомімою [2, с. 36].

Основними цілями музичної освіти Шінічі Судзукі (1898–1998) – є максимальний та різноманітний розвиток усіх потенційних можливостей, які подарувала дітям природа. Методика японського педагога (школа «Виховання таланту») спрямована на розвиток таланту, поступовий і одночасний інтенсивний розвиток музикальності, тобто комплексу спеціальних музичних здібностей, серед яких: емоційна чутливість до музики, відчуття ритму, музичний слух, музична пам'ять та уява. Також, необхідно формувати і розвивати такі психологічні якості, як: цілеспрямованість, наполегливість у досягненні мети, працьовитість, зацікавленість, ентузіазм, оптимізм, впевненість у собі та концентрація уваги [2, с. 40].

Цифрова трансформація, пандемія та воєнний стан, зумовили суттєві зміни професійної діяльності педагога, необхідність оновлення способів взаємодії з колегами, дітьми, батьками. Епоха динамічного розвитку та поширення можливостей цифрових технологій і засобів, доступність їх у їх використанні, відкривають перед фахівцем якісно нові шляхи для подальшого розвитку. Технологія дистанційного освітнього виховання дітей дошкільного віку сьогодні набуває все більшого масштабу [3, с. 17].

Можливості даної технології можуть значно спростити завдання за рахунок використання мультимедійних технологій, імітаційного моделювання тощо. Віртуальна реальність дозволяє демонструвати дітям такі явища, що у звичайних умовах показати дуже складно або взагалі – неможливо.

Застосування інформаційно-комунікаційних технологій у роботі з дітьми полягає в тому, що музичні керівники та педагоги використовують у своїй роботі мультимедійні можливості комп'ютера для підвищення мотивації до полегшення засвоєння дітьми запропонованої музичної інформації різної спрямованості [3, с. 18].

Використання комп'ютера, мультимедіа та інформаційних технологій як дидактичних засобів здатне підвищити мотивацію, індивідуалізувати навчання, розвиток творчих здібностей дітей та створити здоровий емоційний контекст.

При організації дитячої музичної діяльності використовувались такі медіа засоби: комп'ютерні ігри, мультфільми, відео замальовки, відео

заняття, презентації, власні медіа продукти.

Використання мультимедіа в навчанні не лише прискорює передачу інформації дітям і підвищує рівень її засвоєння, а й сприяє розвитку таких процесів, як увага, пам'ять, мислення, уява, мовлення, розвиток сприйняття кольорів та композиції. Також, бере участь в інтелектуальному, емоційному та моральному розвитку дитини [4, с. 226].

Взаємодія сім'ї і дошкільного закладу є об'єктивною необхідністю та вимогою сьогодення, оскільки педагогів і батьків об'єднує одна мета – виховання соціально зрілої, всебічно розвиненої і успішної особистості [1, с. 13].

Сучасна дослідниця Ганна Беленька наголошує на тому, що співпрацювати з батьками необхідно, але примушувати до співпраці – не доцільно, натомість – варто заохочувати. Залучення до співпраці варто здійснювати поступово – покроково і починати вихователю слід із презентації власної компетентності [1, с. 14].

Таким чином, інтеграція можливостей цифрових технологій в освітній процес закладу дошкільної освіти дозволяє цілісно та цікаво для сучасних дітей представляти інформацію з різних освітніх галузей, видів діяльності в процесі реалізації вимог базового компонента дошкільної освіти для забезпечення соціальної адаптації та готовності продовжувати освіту [5, с. 180].

Отже, цифрові технології є незамінними в нашому сьогоденні, так як застосовуються у кожній сім'ї. Дітей більше зацікавить мультимедійна технологія, перегляд цікавого мультфільму чи презентації, послухати різноманітні звуки. Цей метод покращить запам'ятовуваність, розвине інтерес до музики. Але, не слід забувати і про технології педагогів минулого, їх можна поєднувати у своїй роботі. Наприклад, можна зробити відео-кліп дитячої ритмічної руханки та поєднати з гімнастикою Еміля Жак-Далькроза. Можна запропонувати дітям прослухати дитячу музику, та спробувати проплескати ритм мелодії. Погоджуємося з висловом Золтана Кодая: «...не існує не музикальних дітей, а не музикальні дорослі – це ті, чия музикальність у дитинстві не була помічена та розвинена». Потрібно ще з дитинства помітити, зацікавити і розвивати таланти дитини.

Список використаних джерел

1. Алеко О., Дьома С. Співпраця закладу дошкільної освіти та родини – необхідність і вимога сьогодення. *Людинознавчі студії. Серія «Педагогіка»*. 2021. 12(44). 11–17. doi: <https://doi.org/10.24919/2413-2039.12/44.1>
2. Матвієнко С.І. Теорія та методика музичного виховання дітей дошкільного віку: навч. посіб. Ніжин: НДУ ім. М. Гоголя, 2017. 297 с.
3. Омел'янченко Н. М. Сучасні технології організації музичних занять у закладах дошкільної освіти. Кваліфікаційна робота (проект) на

- здобуття ступеня вищої освіти «магістр». Херсон: ХДУ, 2020. 51 с.
4. Особистісно-професійна компетентність педагога: теорія і практика: збірник матеріалів IV Всеукраїнської науково-методичної практичної конференції (27 лютого 2020 р.) / за заг. ред. Л. В. Серих. Суми: НІКО, 2020. 364 с.
 5. Фамілярська Л. Л. Інтеграція цифрових технологій в освітнє середовище закладу дошкільної освіти. URL: <https://openedu.kubg.edu.ua/journal/index.php/openedu/article/view/2414-0325.2021.1115/392>.

Андрій Литвин

РОЗВИТОК ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ ЧЕРЕЗ ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ

На сьогоднішній день, висока якість професійної освіти є надзвичайно важливою складовою успіху будь-якої країни. У свою чергу, освіта майбутніх педагогів є однією з найбільш важливих галузей професійної освіти. Однак, існують певні проблеми, пов'язані з якістю навчання в цій галузі. Наприклад, в умовах постійного розвитку технологій інформаційно-комунікаційних систем, традиційні методи навчання часто не забезпечують достатнього рівня засвоєння знань та навичок. Тому використання інтерактивних технологій у навчальному процесі може бути ефективним засобом розвитку професійної компетентності майбутніх педагогів.

Питанням формування професійних компетенцій та умінь і якостей, необхідних майбутньому педагогу у своїх дослідженнях приділяють увагу Є. Барбіна, О. Дубасенюк, Н. Кічук, А. Маркова, О. Семенов.

Одним з головних завдань професійної освіти майбутніх педагогів є розвиток їх професійної компетентності. Це означає, що студенти повинні мати змогу засвоювати знання та навички, які дозволять їм ефективно працювати у своєму майбутньому професійному середовищі. У зв'язку з цим, використання інтерактивних технологій може допомогти студентам в цьому процесі.

Використання засобів інтерактивних технологій навчання сприяє розв'язанню таких завдань: навчально-пізнавальних (конкретна дидактична мета), комунікативно-розвивальних (пов'язане з загальним емоційно-інтелектуальним фоном процесу пізнання) і соціальноорієнтаційних (результати якого проявляються за межами навчального часу і простору) [1].

Одним з прикладів таких технологій є віртуальні навчальні середовища, які дозволяють студентам зануритися в інтерактивну

навчальну ситуацію, де вони можуть взаємодіяти з віртуальними об'єктами та отримувати зворотний зв'язок. Також, використання відео та аудіо матеріалів може зробити навчальний процес більш цікавим та доступним для студентів.

Додатковою перевагою використання інтерактивних технологій у професійній освіті майбутніх педагогів є можливість індивідуалізації навчання. Кожен студент має свій власний рівень знань та індивідуальний стиль навчання. Використання інтерактивних технологій дозволяє студентам працювати з матеріалами відповідно до їхніх потреб та підходу до навчання.

Крім того, використання інтерактивних технологій може сприяти розвитку навичок комунікації та співпраці між студентами. Вони можуть працювати в групах та взаємодіяти віддалено, що дозволяє створювати сприятливу атмосферу для навчання та обміну досвідом.

Також, інтерактивні технології можуть бути використані для розвитку навичок самостійної роботи та самоорганізації студентів. Вони можуть вчитися планувати свій час та дистанційно працювати з матеріалами, що дозволяє їм бути більш самодостатніми та організованими.

Однак, необхідно зазначити, що використання інтерактивних технологій не може повністю замінити традиційні методи навчання. Їх використання повинно бути доповненням до традиційних методів та враховувати потреби студентів.

Отже, використання інтерактивних технологій може бути ефективним засобом розвитку професійної компетентності майбутніх педагогів. Вони дозволяють індивідуалізувати навчання, розвивати навички комунікації та співпраці, розвивати навички самостійної роботи та стимулюють активну участь студентів у навчальному процесі. Проте, перед використанням інтерактивних технологій у професійній освіті необхідно ретельно продумати їх використання, враховуючи особливості навчальної програми, потреби та характеристики студентів.

Окрім цього, важливим аспектом використання інтерактивних технологій є підготовка викладачів до їх використання. Викладачі повинні бути готові до використання новітніх технологій та знати, як ефективно використовувати їх для підвищення якості навчання та забезпечення успіху своїх студентів.

Крім того, необхідно забезпечити належне технічне забезпечення для використання інтерактивних технологій. Сучасні інтерактивні технології потребують наявності потужних комп'ютерів, програмного забезпечення, електронних дошок, мультимедійних проекторів та іншого обладнання, що може бути дорогим.

У світі, де технології розвиваються дуже швидко, використання інтерактивних технологій у професійній освіті є необхідністю. Їх використання може значно покращити якість навчання та забезпечити

педагогам можливість розвивати нові навички та компетенції. Важливо не тільки розглядати інтерактивні технології як інструмент для навчання, але й навчитися ефективно використовувати їх у професійній освіті, щоб забезпечити студентам якісне та зручне навчання.

Список використаних джерел

1. Остапівський І. Є., Остапівська Т. П. Використання інтерактивних технологій у формуванні здорового способу життя особистості. URL: http://archive.nbuu.gov.ua/portal/natural/nvnu/ped/2010_13/R5/Ostapovskiy.pdf

Леся Лісова

ПРОЯВ ХУДОЖНЬО-ОБРАЗНОГО МИСЛЕННЯ ОСОБИСТОСТІ ПРИ СПРИЙНЯТТІ ТВОРІВ МИСТЕЦТВА

У сучасному інформаційному світі формування особистості підлітків має відбуватися у духовному збагаченні, вихованні ціннісних орієнтацій та світоглядних уявлень, тобто загальнокультурної компетентності. Підґрунтям такої компетентності вважається обізнаність та самовираження у сфері культури, що дозволяє підліткам трактувати явища дійсності, вільно орієнтуватися в світі культурних цінностей, і, як результат – мати власний естетичний смак та самостійно створювати власні авторські роботи.

Як показують психологічні дослідження – творчі заняття покращують концентрацію. Вченими-психологами було виявлено, що ті слухачі які на конференціях щось малюють у своїх конспектах, на 29% більше запам'ятовують, ніж ті хто цього не робить. Тому, можна стверджувати, що творчі заняття – ефективний інструмент для розвитку мозку, пошуку нових рішень і безкрайне джерело енергії і просто можливість зняти стрес.

Як відомо, за допомогою специфічності художньо-образної мови та засобів образотворчої виразності формується відчуття прекрасного, яке вчить бачити «правильність та стрункість у предметах», розвиває спостережливість, пам'ять, різні види мислення, уявлення; здатність насолоджуватися творами мистецтва і красою природи. Саме мистецтво дає можливість збагачувати художньо-культурний кругозір та емоційно-чуттєву сферу дитини. Водночас, образотворче мистецтво є одним з важливих засобів виховання підростаючого покоління, яке впливає на особистість і сприяє формуванню: художніх смаків, духовності, загальної та художньої культури, що зумовлюється розвитком її креативних здібностей, художньо-образного мислення і свідомості, стає зв'язком для ідей і почуттів, загальною мовою для різних видів мистецтв, олюднуючи

інші галузі пізнання дитини, збагачуючи її духовне життя [2].

Створені дитиною художні образи мають своє емоційне забарвлення і поєднуються з елементами оцінки. Емоційне сприйняття виступає як специфічне узагальнення нелогічного характеру і забезпечує практичну ефективність образу. Виміром емоційності у мистецтві є особистісний характер всіх його образів.

Саме почуття людини проявляються в адекватній формі саме в мистецтві, адже емоції та почуття відносяться до внутрішнього світу особистості. Твори мистецтва це не що інше як передача від покоління до покоління загальних, культурних форм емоційно-почуттєвого досвіду. Сприйняття творів мистецтва відбувається на емпатійному рівні: зрозуміти твір мистецтва – це пройти шляхом співпереживання саме так відбувається емоційний вплив творів мистецтва. Саме художньо-образне мислення допомагає проаналізувати та зрозуміти той чи інший твір мистецтва.

Художньо-образне мислення – це складний емоційно-інтелектуальний процес пізнання й оцінки творів мистецтва, що має синтетичний характер і містить у собі як аналітичні, так і емоційно-експресивні елементи. Характерні риси художньо-образного мислення – естетична вибірковість, асоціативність, метафоричність, основні його функції – інтонаційна та конструктивно-логічна. Художньо-образне мислення у тій чи іншій мірі властиве всім творчим особистостям [4].

Художньо-образне мислення відбувається на основі образів, уявлень того, що людина сприймала раніше. Як ми розуміємо, ці образи відображаються із пам'яті, або ж можуть відтворюватися уявою. І в ході наших мисленевих завдань, ці образи можуть перетворюватися так, що в результаті роботи над ними ми можемо знаходити відповіді на існуючі питання.

Формування художньо-образного мислення підвищує творчі здібності і тренує креативність особистості. Але слід відрізнити творчість від креативності. Суть творчості в тому, що маючи певні шаблони, можна придумувати щось нове, а креативність – це концептуально нові ідеї, можливість генерувати їх. Зазначається, що розвиток художньо-образного мислення вихованців вимагає актуалізації їх індивідуальних уявлень за рахунок розширення суб'єктивного досвіду спілкування з художніми творами, образотворчим мистецтвом, музикою, засобами наочності, природою тощо.

У програмі «Мистецтво», визначено знання, вміння, уявлення, які має засвоїти учень. Але всі визначенні компетентності мають взаємопов'язані характер – комбінації цінностей, емоційних ставлень, умінь, знань, відносин, мотивів тощо, вони відображають інтегровані результати навчання з предметів та особистісні якості й цінності. Тобто опанування мистецькими компетентностями повинно відбуватися на опануванні творів мистецтва при сприйнятті художніх образів та мати особистісно-

діяльнісний і міжпредметний характер [1].

На уроках образотворчого мистецтва в школярів формується естетичне сприйняття світу. На нашу думку потрібно займатись художньо-творчою діяльністю для формування художньо-освіченої, різнобічної, культурної, гармонійно розвиненої особистості.

Отже, стає очевидно що розвиток художньо-образного мислення особистості є необхідною умовою для формування художніх компетентностей школярів для формування цілісної художньої ерудиції учнів і загальнокультурної компетентності, зокрема. Культурно-мистецький досвід, який отримує дитина, опановуючи предмети мистецького циклу, дає можливість для грамотного використання своїх творчих знань та вмій. Залучення до світової мистецької спадщини, зокрема до літератури, музики, образотворчого мистецтва, вивчення культури рідного краю дає поняття «культури» в загальному, що, в свою чергу, дозволяє виховувати всесторонньо розвинену творчу особистість.

Також, практика доводить, що оволодіння школярами художніми компетентностями з образотворчого мистецтва, сприяють прояву індивідуальних якостей, пізнавальних здібностей, володінню базовими мистецькими знаннями і використанню їх у потрібній сфері життя чи будь-якій ситуації.

Список використаних джерел

1. Лесняк Н. В. Компетентнісний підхід у викладанні образотворчого мистецтва. *Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти*. 2017. Вип. 15. С. 28-32.
2. Марченко О. Користь занять творчістю: неочевидні вигоди. URL: <https://blog.eva.ua/chym-naspravdi-korysni-zanyattya-tvorchistyu-neochevydni-vygoty/> (дата звернення: 12.04.2021).
3. Печерська Е. П., Шепельська М. О. Формування художньо-образного мислення учнів у процесі вокально-хорової роботи. *Наука і освіта*. 2015. № 2. С. 84–91.

Ольга Логінова

НАПРЯМИ ТА ІНСТРУМЕНТИ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ РОЗВИТКУ МАЛОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА

Малий та середній бізнес є суттєвим структурним елементом сучасної економіки, конкурентної ринкової системи. Бізнес потребує активного втручання держави на початкових етапах його розвитку. Це є причиною для необхідності перегляду та ефективної реалізації механізмів державного регулювання в малому та середньому бізнесі.

Державна політика розвитку малого підприємництва є значною мірою прерогативою місцевої влади, яка краще розуміє ресурсні можливості регіону, існуючі проблеми та бар'єри, потенціал формування та розвитку підприємницького сектору та має можливість безпосередньо втручатися в розглядати бізнес-операції та розвиток проблеми.

Водночас політика підтримки підприємництва завжди торкається ключових сфер національного регулювання економіки, оскільки від цього залежать фундаментальні макроекономічні показники – валовий внутрішній продукт, зайнятість і доходи населення, задоволення суспільних потреб, інвестиції, інноваційна діяльність, внутрішній ринок. Прогрес, розвиток територіальної інфраструктури тощо. Тому державна підтримка розвитку підприємництва посідає одне з провідних місць у системі національної економічної політики, у зв'язку з чим необхідно здійснювати відповідне планування як у короткостроковій перспективі, так і на стратегічному рівні [2].

Згідно з Господарським кодексом України «державна політика з питань регулювання підприємницької діяльності є системою економічного, соціального, організаційного, правового та політичного забезпечення сприятливого бізнес-клімату для формування й розвитку малого бізнесу» [1]. Це дозволяє виділити в їх складі три блоки:

– перший блок включає фіскальні та бюджетні заходи економічних відносин, пов'язані переважно з фінансуванням. Цей розділ включає кредитно-грошову політику, інвестиційну політику, антимонопольну політику, амортизаційну політику, інноваційну політику [1];

– друга частина включає організаційні заходи, зокрема підтримку установ малого бізнесу, вітчизняних банків та фондів фінансування малого бізнесу [1];

– третє – правові заходи: спрощення системи реєстрації та ліцензування, удосконалення податкового законодавства з урахуванням впровадження міжнародних стандартів бухгалтерського обліку, спрощення системи бухгалтерського обліку для малого бізнесу тощо [1].

Нормативно-правовою основою інновацій мають стати відповідні зміни до українського «Закону про розвиток та державну підтримку» «Програми сприяння розвитку малого підприємництва в Україні», а також методичні рекомендації Державної регуляторної служби України щодо формування та реалізації регіональних та місцевих програм підтримки підприємництва.

По суті, мова йде про зміну основних нормативно-правових актів держави щодо регулювання сфери підприємництва, згідно з якими державна підтримка повинна поділитися на два напрямки: перший – підтримка малого та мікро підприємництва.

Це принаймні приверне увагу до необхідності реалізації національної

політики підтримки малого бізнесу не лише в обласних центрах та великих містах (де бізнес-інфраструктура вже достатньо розвинена), а й у сільській місцевості, де потреба є значно більшою. Включення відповідних заходів до стратегій і програм підтримки розвитку малого підприємництва плануватиметься та реалізовуватиметься надалі, а також для цих цілей з місцевих, обласних та центрального бюджетів України [3]. Незважаючи на те, що національні адміністрації діють на центральному та регіональному рівнях, місцеві органи влади (особливо обласні державні адміністрації) також мають достатній потенціал та можливості для реалізації політики покращення бізнес-середовища з метою реалізації потенціалу розвитку малого бізнесу в сільській місцевості.

Отже, завдання формування та реалізації національної та регіональних стратегій розвитку малого підприємництва в Україні, відповідно до засад планування державної політики, спрямоване на забезпечення єдиного методу визначення стратегічних орієнтирів і завдань, формування напрямків інфраструктури підприємств, формування фінансових та ресурсних ресурсів Впровадження підтримуваних інструментів, методів моніторингу та оцінки стану та ефективності впровадження національного регулювання.

Список використаних джерел

1. Красноносова О. М., Харченко Р. В. Інструментарій державної політики у сфері підтримки та стимулювання розвитку малого бізнесу. *Проблеми економіки*. 2020. № 4. С. 42–47.
2. Інтернет-ресурс Проекту БізПро «Малі та середні підприємства України: показники діяльності та стратегії розвитку». URL: www.bizpro.org.ua
3. Ярова Ю. М. Концептуальне підґрунтя формування та реалізації потенціалу розвитку сектора малого підприємництва. *Науковий вісник Вінницького кооперативного інституту*. Вінниця, 2018. Вип. 8. С. 64–69.

Іван Лопатко

GOOGLE MEET, ЯК ЗАСІБ ОРГАНІЗАЦІЇ ЗАНЯТЬ У ДИСТАНЦІЙНОМУ ФОРМАТІ

Сучасні світові тенденції змушують учнів, студентів та викладачів переходити на дистанційну форму навчання. Навчальні заклади по всій країні були змушені повністю або частково перейти на віддалений формат викладу лекцій, семінарів тощо. Зараз викладачі використовують різні онлайн-платформи для проведення занять у віддаленому режимі. Google Meet – одна з таких платформ, яка набула популярності як засіб організації занять у віддаленому форматі. Здатність Google Meet ділитися відео в

реальному часі, співпрацювати в режимі реального часу за допомогою чату та обміну документами і навіть створювати окремі групи для роботи в малих групах робить його потужним інструментом для дистанційного викладання та навчання [1, с. 57]. Нижче ми розглянемо особливості Google Meet, які роблять його придатною платформою для дистанційного навчання, вплив Google Meet на залучення студентів та академічну успішність, а також ситуації, з якими стикаються викладачі під час використання цієї платформи. Також важливим аспектом даної роботи буде розгляд додатку JamBoard, як інтерактивної дошки під час проведення он-лайн зустрічей.

Даний інструмент повною мірою дозволяє відтворювати заняття зі студентами в дистанційному форматі. Його функції включають спільний доступ до екрану, чат і окремі кімнати, що робить його універсальною платформою для дистанційного викладання. Функція демонстрації екрану дозволяє викладачам ділитися своїми презентаціями чи документами зі студентами, а функція чату дозволяє студентам ставити запитання та спілкуватися з одногрупниками під час заняття. Окремі кімнати корисні для групової роботи та співпраці, дозволяючи викладачам ділити аудиторії на менші групи для проведення дискусій або заходів. У парному використанні з додатком JamBoard, можна значно покращити якість навчального процесу. Jamboard – це інтерактивна дошка, яка дозволяє співпрацювати з іншими в режимі реального часу. Вона ідеально підходить для мозкового штурму, візуалізації ідей та збору відгуків [2, с. 74].

Дослідження показують, що Google Meet може мати позитивний вплив на залученість студентів та їхню успішність. У дослідженні, проведеному Університетом Арізони, вчені виявили, що студенти, які відвідували живі онлайн-заняття через Google Meet, мали вищі оцінки, ніж ті, хто лише дивився попередньо записані лекції (Nouri, 2021). Це свідчить про те, що взаємодія в режимі реального часу, яку забезпечує Google Meet, може підвищити залученість і мотивацію студентів, що призводить до покращення академічних результатів. Інструменти для відеоконференцій, такі як Google Meet, пропонують чудову платформу для віртуальних класів і можуть забезпечити можливості для спільної, інтерактивної та орієнтованої на учня освіти, які можуть бути неможливими в умовах фізичного класу [3, с. 127].

Хоча Google Meet є ефективною платформою для дистанційного навчання, викладачі, які використовують цю платформу, стикаються з різними проблемами. Технічні проблеми, такі як:

- потреба в стабільному та швидкому інтернеті;
- проблеми з аудіо- чи відео-зв'язком;
- проблеми сумісності з різними пристроями.

Такі проблеми можуть переривати заняття і впливати на залученість учнів. Педагогічні проблеми:

- адаптація стратегій викладання до віртуального середовища;
- забезпечення участі студентів та управління груповою роботою.

Такі проблеми стосуються вже більш конкретного закладу праці та обраної ними стратегії. Вони підлягають вирішенню але, в той самий час, потребують додаткової роботи.

Для подолання вищезазначених проблем, викладачі повинні добре розуміти особливості платформи і бути готовими адаптувати свої стратегії викладання до віртуального середовища. Вони повинні переконатися, що їхнє інтернет-з'єднання стабільне, і заздалегідь протестувати своє обладнання, щоб уникнути технічних проблем під час уроку. Викладачі також можуть використовувати різні інструменти та методи, такі як інтерактивні вікторини, опитування та окремі кімнати, щоб зацікавити учнів та сприяти активному навчанню.

Підсумовуючи, можна дійти до висновку, що даний хмарний додаток Google є вдалим рішенням для вирішення питання проведення занять у дистанційному форматі. Його функціонал дозволяє повною мірою відтворити навчальний процес, не втрачаючи при цьому якості освіти.

Спільний доступ до екрану, чат та окремі кімнати, дозволяють викладачам проводити онлайн-заняття в реальному часі та підвищувати зайнятість та мотивацію студентів. Однак для забезпечення успішного дистанційного навчання викладачі мають бути готовими до вирішення технічних, педагогічних та організаційних проблем, які можуть виникнути під час його проведення.

Список використаних джерел

1. Пуерлінг Б. Викладання в цифрову епоху. Чикаго: 2012, 200 с.
2. Кларк Х., Авріт Т. Класна кімната, наповнена Google: посібник, як зробити мислення видимим і посилити голос учнів: EdTechTeam. Каліфорнія: 2017, 178 с.
3. Андерсон Т., Дрон Д. Навчальні натовпи: навчання та соціальні медіа (проблеми дистанційної освіти): Athabasca University Press. Канада: 2014, 450 с.

Alina Lopushenko

INTEGRATING INFORMATION AND COMMUNICATION TECHNOLOGIES TO ENHANCE STUDENTS' MOTIVATION IN ENGLISH LANGUAGE LEARNING: THEORY OVERVIEW

In recent years, the use of information and communication technologies (ICT) has become increasingly popular in the field of education. English language learning is no exception. The purpose of this work is to explore how the integration of ICT in English language teaching (ELT) can enhance students'

motivation to learn. It discusses the theoretical framework of motivation, how ICT can increase motivation and the challenges and opportunities of using ICT in English language teaching. It concludes that ICT can be a powerful tool to increase motivation and engagement in English language learning.

English language learning is becoming increasingly important in today's globalized world. It is no longer just a language spoken in countries where English is the native language, but also a tool for communication and business worldwide. However, learning a new language is not always an easy task, and many students struggle to maintain motivation throughout the process. The use of information-communicative technologies has the potential to increase motivation and engagement in language learning. Here we will explore how the integration of ICT in English language teaching can enhance students' motivation to learn.

Motivation is defined as the driving force that initiates and sustains behavior. In the context of language learning, motivation can be either intrinsic or extrinsic. Intrinsic motivation comes from within the learner and is driven by personal interest, enjoyment, and a desire to learn. Extrinsic motivation, on the other hand, is driven by external factors such as grades, rewards, and social recognition [2, p. 5].

According to Self-Determination Theory (SDT), there are three basic psychological needs that must be satisfied for intrinsic motivation to flourish: autonomy, competence, and relatedness. Autonomy refers to the need for control over one's learning. Competence refers to the need to feel capable and effective in one's learning. Relatedness refers to the need to feel connected to others in the learning community [1, p. 184–185].

However, ICT can provide opportunities to satisfy the basic psychological needs of autonomy, competence, and relatedness. Autonomy can be satisfied by providing learners with choices in the learning process, such as the ability to choose their own topics for research, or the opportunity to work at their pace. Competence can be satisfied by providing learners with feedback on their progress, such as immediate feedback from language learning apps or games. Relatedness can be satisfied by providing learners with opportunities to collaborate with peers and teachers, such as through online discussion forums or videoconferencing [3, p. 4–5].

Moreover, ICT can provide a variety of multimedia resources that can appeal to different learning styles and interests. For example, visual learners may benefit from videos and images, while auditory learners may prefer podcasts and music [4]. By the way, ICT can be effective for interactive and immersive learning experiences, such as virtual reality simulations [3].

While there are many opportunities to use ICT in ELT, there are also challenges that must be considered. One challenge is the digital divide, which refers to the gap in access to technology and digital resources. Students from low-income backgrounds or rural areas may not have access to the same

technology as their peers in urban areas, which can create inequalities in learning opportunities [3].

Another challenge is the need for teachers to be trained in the use of ICT and to be able to integrate it effectively into their teaching practice. This requires ongoing professional development and support from administrators and colleagues [3].

Despite these challenges, the opportunities of using ICT in English language teaching are vast. First, ICT can be helpful for personalized and differentiated learning by providing learners with access to a variety of digital resources that can cater to their individual needs, interests, and abilities. For example, language learning apps such as Duolingo and Babbel can provide learners with personalized lessons based on their level and progress. ICT can also provide learners with immediate feedback on their progress and areas for improvement, which can help to increase their confidence and motivation [3].

Second, ICT can promote authentic communication and interaction with English language learners from around the world. For instance, online discussion forums and videoconferencing can enable learners to practice their language skills in real-life situations and to develop their cross-cultural competence [5].

Third, ICT may be beneficial for increasing of engagement and motivation by providing learners with a variety of multimedia resources, such as videos, podcasts, and interactive games. They can also help learners to collaborate with their peers and teachers, which is vital for fostering a sense of community and support [3].

In conclusion, the integration of ICT in English language teaching can enhance students' motivation to learn by satisfying their basic psychological needs of autonomy, competence, and relatedness, providing personalized and differentiated learning opportunities, facilitating authentic communication and interaction, and increasing engagement. However, it is important to consider the challenges of using ICT, such as the digital divide and the need for special teachers' training and support. With careful consideration and effective implementation, ICT can be a powerful tool to enhance English language learning performance and increase students' motivation to learn.

References

1. Deci E. L., Ryan R. M. Self-determination theory: A macrotheory of human motivation, development, and health. *Canadian Psychology / Psychologie Canadienne*. 2008. Vol. 49. No. 3, P. 182–185.
2. Dörnyei Z. *Motivational strategies in the language classroom*. Cambridge University Press, 2001. P. 5.
3. Greenhow C., Lewin C. Educational technology and equity: Challenges and opportunities. *Learning, Media and Technology*. 2016. Vol. 41. No. 1, P. 1–8.

4. Rosell-Aguilar F. Podcasting for language learning: Insights, challenges and future directions. *The Next Generation: Social Networking and Online Collaboration in Foreign Language Learning*. 2009. URL: https://www.academia.edu/38001554/Podcasting_for_language_learning_re-examining_the_potential
5. Treloar S. Outline of *Online intercultural exchange: Policy, pedagogy and practice* by O'Dowd R. *Revista Brasileira de Educação*, 2018. URL: https://www.academia.edu/67086595/Online_intercultural_exchange_policy_pedagogy_practice

Аліна Лопушенко

ПЛАГІАТ В УНІВЕРСИТЕТСЬКОМУ СЕРЕДОВИЩІ: АНАЛІЗ СТАНУ ПРОБЛЕМИ В АКАДЕМІЧНІЙ СПІЛЬНОТІ АВСТРАЛІЇ

Сектор вищої освіти Австралії не є виключенням у боротьбі проблемою плагіату. Задля його запобігання та заохоченню академічної доброчесності університети впроваджують спеціальну політику та різні стратегії боротьби.

Саме заохочення академічної доброчесності є важливим питанням для розгляду на державному рівні. З цією метою у жовтні 2017 року Урядове агентство з якості та стандартів вищої освіти Австралії (*TEQSA*) опублікувало рекомендаційну Записку під назвою «Подолання академічного шахрайства для захисту академічної доброчесності». У Записці сформульовано ризики та проблеми пов'язані із передаванням навчально-наукової роботи здобувача третім особам, а також подано рекомендації для закладів вищої освіти щодо запобігання та усунення такого виду шахрайства. Урядове агентство рекомендує ЗВО вживати ініціативних заходів подолання, наприклад, шляхом розробки політики академічної доброчесності, освіти та підтримки здобувачів та науково-педагогічних працівників, а також використання програмного забезпечення. Також передбачається, що заклади освіти повинні виробити цілісний підхід до вирішення вищезгаданої проблеми, заохочувати співпрацю між здобувачами вищої освіти, науково-педагогічним колективом та іншими стейкхолдерами, такими як партнери в галузі, спонсори чи професійні організації [3].

У цьому контексті пропонуємо розглянути ключові компоненти типової політики щодо питання академічної доброчесності у закладах вищої освіти в Австралії. Науковиця Т. Бретаг у співпраці з іншими дослідниками стверджує, що академічна доброчесність має вирішальне значення у вищій освіті, оскільки вона не лише забезпечує справедливість і чесність в освітньому процесі, але й сприяє розвитку етичних і

відповідальних випускників. Вона визначає вісім основних елементів, які є важливими для створення стратегій зазначеної політики:

1. Установлене керівництво та зобов'язання до академічної доброчесності.
2. Освіта та виховання всіх здобувачів, які будь-яким чином залучені до питань з цієї проблеми.
3. Чіткість у визначеннях та очікуваннях.
4. Забезпечення належної підтримки та ресурсів.
5. Використання низки методів та прийомів атестації, які важко піддати плагіату.
6. Ефективне використання програмного забезпечення.
7. Дотримання академічної доброчесності за межами університету.
8. Моніторинг та оцінка виконання політики академічної доброчесності.

Варто зауважити, що дослідники визначають ці ключові елементи важливими для створення комплексної типової політики академічної доброчесності, а перевагою для закладів вищої освіти, які її впроваджують, буде краще оснащення для запобігання та реагування на випадки академічно-неправомірної поведінки. Крім того, вони підкреслюють важливість розуміння і забезпечення того, що така політика є не просто набором правил і норм, а має стати частиною ширшої культури академічної доброчесності [1].

Зауважимо, що Г. Дж. Кертіс, К. Слейд, Т. Бретаг і М. Макніл у статті «Розробка та оцінка загальнонаціональних семінарів з академічної доброчесності, які проводяться експертами для сектора вищої освіти в Австралії» описують проблему плагіату в австралійських закладах вищої освіти. Автори зазначають, що плагіат є достатньо розповсюдженим явищем у вищій освіті в Австралії та може мати серйозні наслідки. Вони наголошують на необхідності ефективних стратегій для запобігання та боротьби з плагіатом.

Крім того, зазначають, що недотриманню академічної доброчесності сприяють різні чинники, зокрема недостатня обізнаність студентів щодо проблеми плагіату, культурні та етичні розбіжності у ставленні до нього та відсутність узгодженості в програмі й процедурі запобігання та боротьби у різних закладах освіти. Науковці стверджують, що ці виклики вимагають багатогранного підходу до вивчення та аналізу проблеми, який передбачає як стратегії запобігання, так і стратегії втручання.

З метою вирішення вищезазначеної проблеми, автори пропонують розробку загальнонаціональних майстер-класів з академічної доброчесності в закладах вищої освіти Австралії. Такі майстер-класи мають бути спрямовані на підвищення обізнаності здобувачів вищої освіти та викладачів щодо питань академічного плагіату, найкращих прикладів цитувань та посилань на джерела, а також сприяння розвитку культури

академічної доброчесності у закладах вищої освіти. Зважаючи на проведене експериментальне дослідження, науковці припускають, що майстер-класи можуть бути ефективною стратегією боротьби з плагіатом в університетах [2].

У своїй роботі «Проблеми до та після виявлення плагіату» дослідники А. Родафінос, Л. Ворвік та Д. Роббі аналізують проблеми, пов'язані із виявленням та усуненням плагіату в академічній спільноті сектору вищої освіти. Автори стверджують, незважаючи на те, що програмне забезпечення може допомогти виявити випадки плагіату, воно не є панацеєю від проблеми, та існує декілька аспектів, які необхідно усунути до та після виявлення плагіату.

Одна з головних ідей, представлених у статті, полягає в тому, що плагіат – це складна проблема, яку неможливо вирішити лише за допомогою програмного забезпечення. Автори підкреслюють важливість сприяння культурі академічної доброчесності та розвитку у здобувачів освіти необхідних знань і навичок, щоб у першу чергу уникнути плагіату.

Інша важлива ідея, висвітлена в статті, про проблеми, пов'язані з використанням програмного забезпечення для виявлення плагіату, а також проблеми, пов'язані з інтерпретацією результатів, хибними позитивними виявленнями (*false positive*) нетекстового плагіату. Автори стверджують, що хоча програмне забезпечення для виявлення плагіату може бути корисним, важливо використовувати його в поєднанні з іншими стратегіями, такими як освітні кампанії.

Загалом у роботі автори наголошують на необхідності багатогранного підходу до боротьби з плагіатом в академічному середовищі вищої освіти, який передбачає не лише використання інформаційно-комунікаційних технологій, але й сприяє культурі академічної доброчесності, надає відповідної підтримки та ресурсів, а також реалізує чіткі правила, заходи та процедури [4].

Отже, до основних підходів щодо проблеми боротьби з плагіатом в академічному середовищі закладів вищої освіти в Австралії можемо віднести:

- 1) **політику та стратегії** для запобігання та боротьби з академічним плагіатом, ефективність яких залежить від впровадження та виконання;
- 2) **освітні та просвітницькі програми**, ефективність яких залежить від їхньої доступності, актуальності та якості залучення до навчання за ними;
- 3) **використання програмного забезпечення**, ефективність якого залежить від точності та надійності.

Хоча політика та стратегії, освітні та просвітницькі програми, а також використання програмного забезпечення є ефективними способами боротьби з академічним шахрайством, ці підходи мають певні недоліки.

Наприклад, деякі здобувачі вищої освіти можуть «обходити» програмне забезпечення, використовуючи нетекстові елементи, такі як зображення, відео чи графіки. Крім того, ці підходи можуть не виявляти плагіат з неелектронних джерел. Вищезазначені недоліки підкреслюють необхідність комплексного та інноваційного підходу для забезпечення академічної доброчесності.

Отже, академічний плагіат є достатньо розповсюдженою проблемою у секторі вищої освіти в Австралії. Задля вирішення проблеми та сприянню академічній доброчесності університети впроваджують різні підходи для запобігання та боротьби з плагіатом. Політика та стратегії, освітні та просвітницькі програми, а також використання програмного забезпечення є ефективними способами боротьби з академічним шахрайством, хоча мають свої недоліки.

Список використаних джерел

1. Bretag T., Mahmud S., Wallace M., Walker R., James C., Green M., Patridge L. Core elements of exemplary academic integrity policy in Australian higher education. *International Journal for Educational Integrity*. 2011. No. 7, Vol. 2. URL: https://lo.unisa.edu.au/file.php/6751/Roundtable/Core_Elements_Bretag_et_al_2011.pdf
2. Curtis G. J., Slade C., Bretag T., McNeill M. Developing and evaluating nationwide expert-delivered academic integrity workshops for the higher education sector in Australia. *Journal of Academic Ethics*. 2018. No. 16. Vol. 2, P. 109–125. URL: <https://doi.org/10.1080/07294360.2021.1872057>
3. Good Practice Note: *Addressing contract cheating to safeguard academic integrity*. Australian Government. Tertiary Education Quality and Standards Agency. 2017. 55 p. URL: <https://www.teqsa.gov.au/sites/default/files/good-practice-note-addressing-contract-cheating.pdf>
4. Rodafinos A., Warwick L., Robbie D. Challenges before and after detecting plagiarism. In *EDULEARN 16 Proceedings IATED*. 2016. P. 3874–3882. URL: https://www.researchgate.net/publication/305704369_CHALLENGES_BEFORE_AND_AFTER_DETECTING_PLAGIARISM

Лія Лукіна

ВИКОРИСТАННЯ ДИСТАНЦІЙНИХ ОСВІТНІХ ТЕХНОЛОГІЙ У ВИВЧЕННІ ПОЛЬСЬКОЇ МОВИ

Формування та розвиток інформаційного суспільства ХХІ століття вимагає широкого використання інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ), які поширюються та удосконалюються шаленими темпами. Особливої уваги потребує використання ІКТ в освіті, що допомагає на

належному рівні підготувати майбутніх фахівців-філологів. Успішний розвиток країни безпосередньо залежить від освіченості та володіння всіма необхідними знаннями, навичками та вміннями, яких вимагає сучасне суспільство. Швидкий розвиток інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ), які вже стали частиною нашого життя, ставить перед освітою завдання щодо опанування та володіння такими сучасними засобами та технологіями як у процесі навчання, так і в подальшому житті.

Для забезпечення ефективної реалізації основних освітніх програм, здійснення належних реформ щодо дистанційного та інноваційного навчання, які відповідали б всім сучасним вимогам, є досить важливим процесом у розвитку сучасної освіти України [4, с. 73].

Розробка дистанційних курсів стане корисною та потрібною для забезпечення постійного доступу до освітніх можливостей для всіх студентів, особливо для тих, які працюють або навчаються паралельно в інших ЗВО України або за кордоном. Освітні приватні організації та державні установи у всьому світі підтримують використання та розвиток дистанційного навчання накопичуючи педагогічно-методичний досвід для подальшого розвитку [2, с. 59].

Термін «дистанційне навчання» виник на запити суспільства та за короткий період часу об'єднав всі переваги використання сучасних технологій у навчальному процесі, а саме використання інтернет ресурсів, соціальних мереж спілкування та мультимедійних засобів разом із традиційними методами [1, с. 10].

Дистанційні технології навчання, незважаючи на залежність від технічних засобів та підключення до Інтернету, мають надзвичайно широкі можливості розвитку в освіті та науці, адже використання інтернет сервісів дозволяє використовувати інформаційні ресурси без обмежень у часі та незважаючи на відстань, відкриваючи можливості до навчання у будь-яких закладах навчання України та світу [4, с. 72].

У процесі дистанційного навчання польської мови використовуються як синхронні засоби навчання (Google Meet, Zoom, Skype, Google Classroom, Viber відеозв'язок), так і асинхронні (Moodle, електронна пошта, блоги, онлайн відео-уроки, матеріали для опрацювання, в тому числі у вигляді аудіо- та відео матеріалів, на які діти можуть записувати свої відповіді та надсилати вчителю).

Як синхронні, так і асинхронні засоби навчання мають свої переваги та недоліки

Переваги та недоліки синхронних засобів навчання.

Переваги:

- вчитель та викладач може підтримувати особистий контакт з учнем чи студентом;
- можливість відтворення прямого голосового контакту;

- спонтанність вираження думок, так як у звичайній комунікативній ситуації;
- вчитель та викладач має змогу забезпечити миттєвий зворотний зв'язок з учнями та студентами;
- можливість безпосередньо та оперативно співпрацювати.

Недоліки:

- навчання може відбуватися фрагментарно;
- певні явища чи події можуть відволікати увагу учнів;
- обмеженість в часі;
- може виникнути проблема із плануванням часу, якщо хтось знаходиться у іншому часовому поясі;
- такі засоби зв'язку можуть потребувати додаткового програмного забезпечення.

Переваги та недоліки асинхронних засобів навчання.

Переваги:

- учень та студент може подумати над відповіддю стільки часу, скільки йому на це знадобиться;
- процес комунікації може відбуватися в будь-який час;
- студенти та учні з особливими освітніми потребами можуть бути залучені до курсу;
- учасники навчального процесу не залежать від часу та місця перебування;
- можливі відповіді у письмовій формі.

Недоліки:

- учасникам освітнього процесу бракує особистого спілкування;
- групові форми роботи можуть займати багато часу;
- зворотній зв'язок може бути відкладений на деякий час [5, с. 240].

Отже, з вищезазначеного можна зробити висновок, що інформаційно-комунікаційні технології стали невід'ємною частиною сучасного світу та освіти зокрема. З впевненістю можна стверджувати, що нині якісне викладання іноземних мов та інших дисциплін не може здійснюватися без використання засобів і можливостей, які надають ІКТ та Інтернет, адже вони дають змогу краще подати матеріал, зробити його цікавішим, продуктивнішим та підвищити інтерес учнів до навчання.

Список використаних джерел

1. Блощинський І. Г. Сутність та зміст поняття «дистанційне навчання» в зарубіжній та вітчизняній науковій літературі. *Вісник Національної академії Державної служби України. Педагогічні науки*. 2015. Вип. 3. С. 5–25.
2. Вельгрін М. В., Носкова М. В. Актуальність та ефективність вивчення іноземної (польської) мови дорослими за допомогою методів

- дистанційного навчання. *Молодий вчений*. № 5(93) травень, 2021. С. 59–63.
3. Кухаренко В. М., Рибалко О. В., Сиротенко Н. Г. Дистанційне навчання: умови застосування. Дистанційний курс: навч. посіб. Харків: НТУ «ХПІ», «Торсінг», 2002. 320 с.
 4. Лук'яненко В. В. Досвід упровадження дистанційного навчання для організації самостійної роботи студентів з англійської мови. *Педагогічний процес: теорія і практика*. 2014. Вип. 2. С. 70–75.
 5. Олійник В. О. Інноваційні технології дистанційного навчання іноземної мови для студентів немовних ВНЗ. *Лінгвістичні дослідження*. 2014. Вип. 38. С. 238–246.

Інна Лукіяничук

ЗАСТОСУВАННЯ ІНФОКОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ГУМАНІТАРНИХ ДИСЦИПЛІН

У сучасному цивілізованому світі основні цілі освіти зосереджуються на формуванні і розвитку особистості та базуються на гуманістичних ідеях у педагогіці, філософії освіти. Найбільш адекватно сучасним цілям освіти відповідає особистісно-орієнтований підхід, при реалізації якого акцентується увага на створенні умов для розвитку кожного здобувача в процесі його активної пізнавальної діяльності. Викладач стає організатором процесу дослідження, пошуку, переробки інформації, створення творчих робіт у здійсненні діяльного підходу до освіти.

З погляду О. Ключко для успішної реалізації особистості у своїй професійній діяльності актуальним є застосування інфокомунікаційних технологій з метою підвищення ефективності навчання, а також з метою формування навичок дослідницького, креативного підходу в навчанні, формування критичного мислення, нової культури [2, с. 192].

Потенціал інфокомунікаційних технологій і, зокрема, Інтернет невичерпний, зокрема у галузі освіти. Інтернет є глобальною телекомунікаційною мережею, що охоплює всі розвинені країни світу, що дозволяє отримати інформацію як офіційного (сайти періодичних видань та освітніх закладів, бази даних наукових та інформаційних центрів, електронні бібліотеки, словники тощо), так і неофіційного характеру (особисте спілкування через електронну пошту, аудіо- та відеоконференції, chat-технології), а також запропонувати власну інформацію користувачам мережі.

Інтернет однаково сприятливий у навчальному процесі у організації індивідуальної роботи (виконання завдань з урахуванням пошуку інформації, проходження тестів, заповнення формулярів і бланків тощо), і колективної роботи (створення Інтернет-сторінок чи серверів, баз даних, випуск Інтернет-газети, робота в режимі написання листа). Ці можливості

не вичерпують усього потенціалу інфокомунікаційних технологій у сфері освіти.

Враховуючи значні можливості інфокомунікаційних технологій, відзначаємо, що для навчального процесу першорядне значення мають дидактичні завдання, особливості пізнавальної діяльності здобувачів, обумовлені певними цілями освіти, та інфокомунікаційні технології, які становлять інтерес як засіб реалізації цих цілей та завдань. У навчальному процесі критичними чинниками його успішності є дидактичні засоби, до яких входить відбір, організація та структурування навчального матеріалу, знаходження адекватних поставленим завданням методів, прийомів, організаційних форм навчання. Дидактичні властивості інфокомунікаційних технологій використовуються для більш ефективної реалізації цих рішень [3, с. 14].

Інфокомунікаційні технології мають значний потенціал викладання гуманітарних дисциплін, зокрема у вивченні української мови на основі традиційних форм навчання. У практиці навчання української мови Інтернет створює природне мовне середовище, дозволяючи здобувачам користуватися автентичними текстами, отримуючи сучасну та різноманітну інформацію про країну та культуру мови, слухати та спілкуватися [1, с. 22].

Зазначимо, що, розкриваючи характеристику Інтернет-технологій, матимемо на увазі основні типи комп'ютерних телекомунікацій, використання яких можливе на заняттях з української мови: електронну пошту; списки розсилки; електронні дошки оголошень; телеконференції; WWW-сервери. Серед Інтернет-ресурсів, які становлять інтерес у вивченні української мови, виділимо електронні підручники, електронні періодичні видання, освітні портали, веб-квести, каталоги, телекомунікаційні освітні проекти (олімпіади, екскурсії, вікторини, глобальні освітні проекти тощо).

Звернення до Web-технологій дозволяє більш ефективно ставити та вирішувати проблемні завдання, керувати дослідженнями на основі пошуку, зіставляти та аналізувати різноманітний матеріал, створювати власні освітні ресурси.

У разі комп'ютеризованого навчального процесу можливі різні організаційні форми навчання: індивідуальна самостійна робота здобувачів; їх індивідуальна робота під керівництвом викладача; групова робота (включаючи фронтальну); робота у парах. Запропонуємо організаційні форми взаємодії учасників навчального процесу, які описуватимуть різноманітні ситуації навчання української мови з комп'ютерною підтримкою:

1) екскурсії сайтами www-серверів; включення автентичних матеріалів мережі зміст заняття, інтеграція в програму навчання;

2) телеконференції, які можуть бути «синхронними», спілкування ведеться в режимі реального часу, і «асинхронними», між відправкою повідомлення на сайт конференції та реакцією на це повідомлення проходить від кількох годин до кількох діб;

3) чат-заняття або телеконференції в режимі реального часу найбільш наближені до реальної комунікації, що мають низку відмінних рис. Для чат-конференції, що проводиться в режимі реального часу, характерна велика кількість малозмістових реплік через обмежений час;

4) електронна пошта, яка є одним із найдоступніших способів використання інфокомунікаційних технологій. Проте, як і інші інфокомунікаційні технології, електронна пошта має свої переваги та недоліки, як один із компонентів засобів навчання української мови. Серед переваг електронної пошти виокремлюємо простоту використання, швидкість та надійність цього способу зв'язку;

5) організація спілкування на базі студентського дискусійного лист-сервера, що пропонує до дослідження такі проблеми: наркотики, стрес, харчування, влада, вплив рекламних оголошень на людину, здоров'я, порівняння цін на товари в різних регіонах, народна медицина та багато інших.

В межах розв'язання задачі оптимізації процесу навчання української мови можуть застосовуватись мережеві технології. Спеціальні програмні засоби, такі як системи віддаленого доступу, дають можливість керувати віддаленим комп'ютером і програмами, що виконуються на ньому, в мережевому режимі.

Проведений аналіз наукової літератури, присвяченої проблемі використання інформаційних та комунікаційних технологій в освіті в цілому, а також питанням навчання з комп'ютерною підтримкою у процесі викладання гуманітарних дисциплін виявив актуальність проблеми застосування інфокомунікаційних технологій у поєднанні з традиційними підходами у гуманітарній освіті, оскільки інноваційні педагогічні та інфокомунікаційні технології є важливими складовими сучасного освітнього процесу, спрямованого на формування фахівця з критичним та творчим мисленням, здатного ефективно функціонувати у мінливих умовах професійної діяльності.

Список використаних джерел

1. Дегтярьова Г. А. Теоретичні і методичні основи розвитку інформаційнокомунікаційної компетентності вчителів філологічних дисциплін у системі післядипломної освіти : автореф. дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04. Харків, 2018. 40 с.
2. Ключко О. В. Формування фундаментальних знань з інформаційних технологій під час вивчення гуманітарних дисциплін. *Вісник Вінницького політехнічного інституту*. 2011. № 5(41). С. 189–193.
3. Майнаєв Ф. Я. Дидактичні умови застосування інформаційнокомунікаційних технологій у процесі навчання студентів суспільногуманітарного профілю : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.09. Харків, 2019. 20 с.

ІНТЕГРАТИВНІ ЗАНЯТТЯ, ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ МОТИВІВ ШКОЛЯРІВ ДО ВИВЧЕННЯ ХІМІЇ

Вивчення хімії в школі є надзвичайно важливим етапом у підготовці молодих людей до подальшої професійної діяльності. Однак, не всі учні демонструють достатній рівень зацікавленості цим предметом. Інтегративні заняття можуть стати ефективним засобом формування мотивації учнів до вивчення хімії.

Вони дозволяють поєднувати знання з різних дисциплін та застосовувати їх у реальному житті. Такий підхід сприяє більш ефективному засвоєнню матеріалу, а також забезпечує належну мотивацію учнів до вивчення хімії. Крім того, інтегративні заняття дозволяють вчителю використовувати різноманітні методи та засоби навчання, що також сприяє підвищенню мотивації учнів.

Загалом інтегративні заняття – це підхід до навчання, який передбачає інтеграцію різних дисциплін у навчальний процес. При цьому використовуються різні форми та методи навчання, які дозволяють учням бачити зв'язки між різними предметами та здобувати знання у більш широкому контексті.

В освітньому процесі під час проведення інтеграційних занять ефективним є використання таких методів навчання: пояснювально-ілюстративного методу за допомогою монологічного, показового і діалогічного викладу; програмованого методу навчання якщо учневі невідомі проміжні завдання, але відкрито все інше (отримавши результати по першій програмі дій, треба перейти до другої і т. ін. до отримання планованих результатів); евристичного методу – у разі, коли відкриті проміжні завдання, але спосіб їх вирішення не повідомляється, учневі доводиться пробувати різні шляхи, користуючись безліччю евристик, і так повторюється після отримання кожного оголошеного проміжного результату; проблемного методу навчання – учневі невідомі проміжні завдання, проблеми та шляхи їх вирішення, його пошук набуває більш складного характеру.

Використання інтегративних занять в процесі вивчення хімії має декілька переваг. Такий підхід дозволяє зробити вивчення хімії більш зрозумілим та доступним для учнів. Вони бачать, як знання з хімії можуть бути застосовані в різних галузях науки та техніки, що допомагає збільшити їхній інтерес до цього предмету.

Інтегративні заняття допомагають учням розвивати комплексні пізнавальні навички, такі як аналіз, оцінка та створення нових знань. Вони навчаються розв'язувати складні задачі та ставити запитання, що допомагає підвищити їхній інтелектуальний потенціал.

Інтегративні заняття можуть стати ефективним інструментом формування мотивації учнів до вивчення хімії. Завдяки використанню цього підходу учні бачать, як знання з хімії можуть бути застосовані в реальному житті, що сприяє формуванню у них позитивного ставлення до цього предмету. Наприклад, інтегративні заняття можуть передбачати використання хімії у контексті вирішення проблем екології, а також здоров'я та безпеки.

Щоб зробити інтегративні заняття ефективними, необхідно звернути увагу на деякі особливості організації навчального процесу.

По-перше, необхідно забезпечити належну підготовку вчителя, який проводитиме ці заняття. Він повинен бути компетентним у різних дисциплінах та знати, як інтегрувати їх у навчальний процес.

По-друге, необхідно використовувати різноманітні форми та методи навчання, щоб зробити навчання цікавим та зрозумілим для учнів. Наприклад, це можуть бути лабораторні роботи, проекти, дослідження та інші види діяльності.

По-третє, варто забезпечити інтерактивну форму спілкування між учнями та вчителем. Учні повинні мати можливість висловлювати свої думки та запитання, а вчитель – надавати їм достатню увагу та допомагати розв'язувати проблеми.

Отже, використання інтегративних занять може стати ефективним засобом формування мотивації учнів до вивчення хімії. Вони дозволяють учням бачити, як знання з цього предмету можуть бути застосовані у реальному житті, що стимулює їхній інтерес до навчання. Крім того, інтегративні заняття дозволяють поглиблювати знання у різних дисциплінах та розвивати вміння аналізувати та розв'язувати проблеми.

Щоб зробити інтегративні заняття ефективними, необхідно забезпечити належну підготовку вчителя, різноманітність форм та методів навчання, а також інтерактивну форму спілкування між учнями та вчителем. Це дозволить створити сприятливі умови для формування мотивації учнів та підвищення ефективності навчання хімії.

Таким чином, використання інтегративних занять є важливим елементом розвитку сучасної освіти та дозволяє стимулювати інтерес до навчання учнів. Вчителі повинні бути готові до використання цього підходу та вирішувати різні завдання з використанням інтегративних занять, щоб забезпечити успішне формування мотивації учнів до вивчення хімії.

Список використаних джерел

1. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології: практикум: навч. посіб. для студ. вузів. Київ: СЛОВО, 2013. 448 с.
2. Коломієць А. М. Міжпредметні зв'язки у контексті проблеми інтеграції. *Педагогіка і психологія професійної освіти*. Львів, 1999.

- № 2. С. 61–66.
3. Оніщенко О. В., Яковець Н. І. Сучасні педагогічні технології. Ніжин: НДУ ім. М. Гоголя, 2007.
 4. Чуvasова Н. О. Інтерактивне навчання як засіб формування емоційного інтелекту старшокласників. *Педагогіка вищої та середньої школи*. Кривий Ріг: КДПУ, 2011. Вип. 33. С. 386–392.

Аліна Мазур

СУТНІСТЬ ТЕХНОЛОГІЇ ПРОБЛЕМНОГО НАВЧАННЯ ТА ЇЇ ЗАСТОСУВАННЯ В НАВЧАННІ

На сьогоднішній день освіта робить великі кроки до змін в своїй структурі. Результатом цього є якісні та позитивні зміни в навчанні школярів початкової школи. Яскравим прикладом є впровадження в систему та активне застосування вчителями різноманітних технологій навчання.

Однією з них є технологія проблемного навчання. Даний вид процесу засвоєння знань з'явився у 50-х роках ХХ століття. Дану концепцію розвивали і досліджували такі фахівці як Дж. Дьюї, М. М. Скаткін, І. Я. Лернер, А. М. Матюшкін та інші.

Особливість проблемного викладання в тому що педагог не просто повідомляє кінцеві висновки навчання але і відтворює певною мірою шлях до його відкриття. Сформулювавши конкретне питання визначає внутрішні протиріччя які виникають при його вирішенні, продумує вголос зробивши припущення, обговорює з учнями і випробовує їх. Там де спростування є неможливими доводить істину експериментальним шляхом [2, с. 150].

Сама суть даної технології полягає в тому, що учням не подають вже готові вчення, а їм треба пройти через певні етапи процесу відкриття знань: постановку проблеми; пошук рішення; вираження рішення; презентацію продукту. Завдяки цьому у дітей пробуджується інтерес до творчого засвоєння знань. Адже дана технологія спрямована не на банальне, репродуктивне оволодіння знаннями, а на активне творчо-пошукове їх одержання.

Проведення уроку не традиційним способом, а з застосуванням проблемного викладу значно підвищує виховний рівень навчання, адже учні самостійно роблять свої підсумки. Проблемне навчання включає такі рівні: вчитель ставить проблему і вирішує її; вчитель ставить проблему і вирішує її разом з учнями; учні самі вирішують проблемні питання; учні самостійно розв'язують проблему, попередньо визначивши її з учителем [3, с. 119].

Творчо-пізнавальна діяльність проблемного навчання зближає учнів

наче з реальними життєвими умовами і готує їх до ініціативної праці. Даний вид діяння має досить великі прерогативи зі сторони психологічних закономірностей. При проведенні уроку традиційним способом вчителю важко притягнути увагу всього класу, поставити навчання таким чином щоб усі були залучені до роботи, тим самим засвоїти знання на високому рівні. На допомогу приходять проблемне викладення матеріалу, при якому відбувається продуктивне сприйняття, інтенсивне запам'ятовування, включення уваги та інтересу. Адже щоб знайти вирішення проблеми, учням потрібно розмірковувати, доводити свою думку, а для цього треба мати в арсеналі міцно засвоєний матеріал.

Педагогічні проблемні ситуації створюються шляхом активізації поведінки, постановки вчителем запитань, виділення новизни, важливості та інших характерних якостей об'єкта пізнання. Створення таких ситуацій має суто особистісний характер. Їх можна створювати на всіх етапах навчального процесу: під час пояснення, закріплення і контролю знань [1].

Технологія проблемного навчання є однією із найважливіших на сучасному етапі розвитку освіти. Адже завдяки їй застосуванню в учнів формується ряд важливих якостей, таких як: креативність, самостійність, активність, пробуджується творчі нахили, виникає інтерес до навчання. Відповідно, все це сприяє всебічному розвитку особистості, яка в майбутньому буде спроможна самостійно вирішувати різні життєві та професійні проблеми.

Список використаних джерел

1. Буринська Н. М., Величко Л. П., Липова Л. А. Методика викладання шкільного курсу хімії: посібник для вчителя. Київ : Освіта, 1991. 350 с.
2. Волкова Н. П. Педагогіка: посібник. Київ : Академія, 2001. 576 с.
3. Настільна книга педагога: посібник для тих, хто хоче бути вчителем-майстром / упоряд.: Андреева В. М., Григораш В. В. Харків : Основа, 2006. 352 с.

Юлія Мазуренко

ЗНАЧЕННЯ НАРОДНИХ РУХЛИВИХ ІГОР У ФІЗИЧНОМУ ВИХОВАННІ СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ

Фізичне виховання сприяє гармонійному розвитку дітей дошкільного віку та зміцненню здоров'я підростаючого покоління. Вагоме значення у фізичному розвитку старших дошкільників має народна рухлива гра.

Народні ігри – традиційний засіб педагогіки, ефективний засіб розвитку позитивного ставлення до фізичної культури. У грі діти виховуються та дисциплінуються, завдяки рухової активності покращуються

їхні фізичні показники, зміцнюється здоров'я та підвищується витривалість. Народні рухливі ігри є гарним прикладом для отримання високих результатів у руховій активності дошкільників.

Турботу про здоров'я, про потребу формувати в дитини мотивацію на здоровий спосіб життя відображено в різних нормативних документах і програмах.

У «Базовому компоненті дошкільної освіти» (сфери «Я Сам») [3] проблему здоров'я дуже чітко визначено як одну з найголовніших складових повноцінного розвитку дітей дошкільного віку.

Різні аспекти фізичного виховання дітей дошкільного віку висвітлено в працях Н. Денисенко, О. Курок, Н. Кот, О. Богініч, І. Кліш та інших.

На необхідність використання використання ігор у вихованні дітей дошкільного віку звертали увагу Л. Бондаренко, В. Верховинець, Е. Вільчковський, О. Воропай, В. Скуратівський, О. Ващенко, Е. Вільчковський, Г. Воробей та інші.

Питання про роль гри, ігрових прийомів як діяльності та методу навчання розкрито в працях багатьох педагогів: Л. Артемової, Р. Буре, Р. Жуковської, О. Корзакової, Д. Менджеричької.

Вплив українських народних рухливих ігор у вихованні дошкільників розкрито у дослідженнях А. Цюся, О. Яницької та інших.

Рухливі ігри в системі фізичного виховання дошкільників досліджували у своїх чисельних публікаціях А. Вольчинський, Н. Вольчинська, О. Конох, О. Малімон, Я. Смаль, О. Шлапаченко.

Як бачимо, проблема фізичного виховання старших дошкільників засобами народних рухливих ігор є однією з важливих сторін виховання.

Саме в народних рухливих іграх розвивається у старших дошкільників фізична сила, моторні вміння, швидкість, точність рухів, координація. Означені ігри впливають на усі м'язи тіла дітей дошкільного віку, сприяють розвитку рухових якостей та здібностей. Під час проведення рухливих ігор дошкільники оволодівають основними необхідними рухами для життя. У них виникає радісний настрій. Діти дошкільного віку під час ігор вчаться взаємодіяти не лише зі своїми ровесниками, а й дорослими.

Народні рухливі ігри також позитивно впливають на нервову систему дошкільників. Такі ігри розвивають та вдосконалюють рухові навички та вміння дітей старшого дошкільного віку. Слід зазначити, що участь дошкільників у народних рухливих іграх різної інтенсивності дозволяє освоювати життєво важливі рухові вміння у ходьбі, бігу, стрибках, рівновазі, лазінні, метанні. Під час проведення народних рухливих ігор у старших дошкільників формується здатність виявляти витримку, сміливість, вміння діяти в колективі та індивідуально; розвивається спритність, швидкість, влучність, витривалість, кмітливість, виробляється воля до перемоги.

Навчальні завдання народних рухливих ігор спрямовані на формування у дошкільників фізичних якостей. У процесі фізичного виховання діти дошкільного віку здобувають знання про необхідність займатися фізичними вправами, гімнастикою й спортом.

Виховні завдання означених ігор орієнтовані на те, щоб сформувати у підростаючого покоління такі якості, як: наполегливість, самостійність, рішучість, ініціативність та самовладання.

Підкреслимо, що регулярні використання рухливих ігор в закладах дошкільної освіти сприяють: зміцненню здоров'я, правильному фізичному розвитку, різнобічній підготовці дітей, вихованню активності, сміливості, рішучості, дисциплінованості тощо. Народні рухливі ігри розвивають не лише життєво-важливі рухові вміння та навички, а й виховують любов до систематичних занять спортом.

Отже, народна рухлива гра – важливий засіб фізичного виховання дітей дошкільного віку, що сприяє розвитку рухових навичок, здібностей та зміцненню здоров'я дітей.

Список використаних джерел

1. Базовий компонент дошкільної освіти в Україні / гол. ред. Н. О. Андрусич. К. : Дошкільне виховання, 1999. 68 с.

Вікторія Майданюк

ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ СВІДОМОСТІ ЯК НАУКОВА ПРОБЛЕМА

Сучасні процеси становлення української державності потребують самовизначення і національного самоусвідомлення від кожного громадянина. Нині пріоритетними вважаються питання виховання національно свідомих громадян України. Про це вказано у «Концепції національно-патріотичного виховання у системі освіти України» (2022). Зокрема, метою національно-патріотичного виховання проголошено «становлення самодостатнього громадянина-патріота України, гуманіста і демократа, готового до виконання громадянських і конституційних обов'язків, до успадкування духовних і культурних надбань українського народу, досягнення високої культури взаємин, формування активної громадянської позиції, утвердження національної ідентичності громадян на основі духовно-моральних цінностей Українського народу, національної самобутності» [4].

Національна свідомість є важливим чинником у розвитку і становленні будь-якої нації світу. Відомо, що «національна свідомість – це форма етнічного, політичного, соціального самовираження окремого

індивіда (людини, особистості), який відносить себе до певної національно-соціальної спільноти зі спільними їй характерними суспільними, політичними, культурними поглядами. Окрім цього, найважливішим аспектом особистості у контексті національної свідомості є чітка позиція самої людини, яка вважає себе національно ідентифікованою та розуміє і знає своє національне призначення у житті того соціуму, до якого вона себе позиціонує» [6].

Національна свідомість на переконання науковців виступає основним чинником самореалізації особистості, засобом вирішення складних, суперечливих проблем соціально незахищеного суспільства. Національно свідомою особистістю «здатна не тільки опередметнити власне фізіологічне та психічне буття, але й зробити предметом свого пізнання все, зокрема і саму себе, для потреб втілення національної ідеї в перспективу життя народу, поширити світ культури своєї Вітчизни у вимір «світового» буття» [2; 3].

Грунтовно дослідивши питання національної свідомості С. Лавриненко вказує на те, що національна свідомість одночасно є як індивідуальною, так і суспільною категорією. Між ними повсякчас відбувається взаємодія та взаємовплив. Свідомість вироблена суспільством є живильним ресурсом для власних переконань та моральних принципів, естетичних почуттів та уявлень індивідуальної свідомості. Суспільна свідомість, на переконання ученого, «існує у вигляді політичних, правових, моральних, релігійних, естетичних, наукових, філософських уявлень, понять, ідей. Усе це зафіксоване у мові і належить усьому суспільству, живе своїм відносно самостійним життям і впливає на кожну людину, вимагаючи рахуватися з нормами, що історично склалися» [3].

У реаліях сьогодення цінним вбачається те, щоб українське молоде покоління мало власну життєву позицію, виражену у ставленні до держави, загальнолюдських і національних цінностей, української культури, народних традицій тощо.

У контексті нашого дослідження важливо зазначити, що вперше ідею національного обґрунтували О. Духнович і К. Ушинський. Вони вважали, що головним джерелом життя народу є виховання. Воно «зміцнює і розвиває в людині народність, розвиваючи водночас її розум і самосвідомість, могутньо сприяє розвиткові народної самосвідомості взагалі, воно вносить світло свідомості у тайники народного характеру і робить сильний і благодійний вплив на розвиток суспільства, його мови, його літератури, його законів ... словом на всю його історію» [8, с. 101].

Цікавим є той факт, що найглибше ідеал національного виховання, ґрунтовно розкрито у науковому доробку довго замовчуваного українського педагога, психолога, письменника – Григорія Ващенка (1878–1967) («Виховний ідеал», «Виховання любові до Батьківщини», «Виховна роль мистецтва», «Виховання статевої чистоти і стриманості», «Тіло виховання як засіб виховання волі й характеру» «Виховання чесности й

принциповості», «Виховання пошани до батьків і старих» та ін.). Основу ідеалу національного виховання, на переконання ученого, складають загальнолюдські (добро, правда, справедливість, боротьба зі злом тощо) й національні цінності (духовне надбання народу). Г. Ващенко глибоко переконаний, що носієм загальнолюдських цінностей виступає християнська релігія, що спонукає людину служити вищому ідеалу.

Дуже слухними нині видаються погляди Г. Ващенко про те, що, людина яка народжується і проживає в певному національному середовищі, яке відрізняється від інших мовою, культурою, звичаями, має розуміти особливості свого народу, етносу, нації. Отож, і, ідеал національного виховання, за переконаннями Г. Ващенко, «повинен ґрунтуватися на служінні Богові та своїй нації. У педагогічному сенсі виховний ідеал – людина, яка служить Богові та Україні. Така орієнтація категорично протиставляє українське національне виховання, з одного боку, більшовицькій моделі, в основі якої був матеріалізм та атеїзм, а з іншого – націонал-соціалістичній ідеології фашизму, наскрізь пройнятій культом сили і зневаги до людини» [1, с. 100–101].

Отже, як вказує С. Гончаренко, із чим ми не можемо не погодитися, «національне виховання – це історично зумовлена і створена самим народом сукупність ідеалів, поглядів, переконань, традицій, звичаїв та інших форм соціальної практики, спрямованих на організацію життєдіяльності підростаючих поколінь, у процесі якої засвоюється духовна і матеріальна культура нації, формується національна свідомість і досягається духовна єдність поколінь» [7, с. 229–230].

Національне виховання, продовжує учений, – «це виховання підростаючих поколінь у душі українського виховного ідеалу на багатовікових традиціях» [7, с. 229–230]. Воно ґрунтується на засадах, ідеях і засобах родинного виховання, народної педагогіки, наукової педагогічної думки і є найвищими зразками виховної мудрості українського народу.

Найважливішими принципами національного виховання вважається: «гуманізм, демократизм, народність, природо-відповідність, культуровідповідність, безперервність, етнізація виховного процесу, диференціація та індивідуалізація навчально-виховного процесу, послідовність, систематичність і варіативність форм і методів виховання, інтегративність» [5, с. 425].

Педагогічна наука виокремлює головні складові виховання, зокрема, громадянське, розумове, моральне, трудове, естетичне та фізичне. Реалізація усіх головних складових виховання забезпечує всебічний та гармонійний розвиток школяра.

Список використаних джерел

1. Волкова Н. П. Педагогіка: навч. посіб. Вид. 2-ге, перероб., доп. К.: Академвидав, 2007. 616 с.
2. Кутняк І. М. Національна свідомість у контексті антропологічно-

- екзистенційного виміру. Мультивереум. Філософський альманах: збірник наукових праць. / гол. ред. В. В. Лях. К.: Центр духовної культури, 2004. № 41. С. 184–194.
3. Лавриненко С. Проблема формування національної свідомості сучасної молоді. URL: <file:///C:/Users/User/Downloads/alex,+26.pdf> (дата звернення: 05.03.2023).
 4. Наказ МОН від 06.06.2022 №527 “Про деякі питання національно-патріотичного виховання в закладах освіти України та визнання таким, що втратив чинність, наказу Міністерства освіти і науки України від 16.06.2015 № 641”. URL: <https://drive.google.com/file/d/1B-dJsxlljilNxfuy3jjq5n4ZVPeo4gZ8/view> (дата звернення: 24.01.23).
 5. Педагогіка: навч. посіб. І. В. Зайченко. К.: Лірі-К, 2016. 528 с.
 6. Слука В. Українська національна свідомість – основа буття нації. URL: <https://vzhovkvi.com/kultura/ukrajinska-natsionalna-svidomist-osnova-buttya-natsiji.html> (дата звернення: 15.02.2023).
 7. Український педагогічний словник / кер. С. Гончаренко. К.: Либідь, 1997. 366 с.
 8. Ушинський К. Д. Про народність у громадському вихованні. Вибрані педагогічні твори: у 2-х т. К.: Рад. школа, 1983. Т. 1.: Теоретичні проблеми педагогіки. С. 43–103.

Дмитро Максютя

КОМП'ЮТЕРНА ГРА «ЖИТТЯ» ЯК ЗАСІБ ВИВЧЕННЯ ЯВИЩА САМООРГАНІЗАЦІЇ ЖИВИХ СИСТЕМ

Як зародилося життя та в чому його суть – ці питання турбують людство з давніх часів. Філософи, богослови і поети шукають відповіді на них у духовному світі людей. Біологи визначають життя як особливий спосіб існування організмів, суттєвими сторонами якого є обмін речовин із навколишнім середовищем та відтворення собі подібних. Живі системи здатні до створення порядку з хаосу та еволюції з виникненням нових системно-структурних якостей [1]. Такі особливості функціонування живих систем дивують тим, що вони, на перший погляд, суперечать деяким фундаментальним законам фізики, зокрема, другому началу термодинаміки, згідно з яким природні процеси у замкнутих системах відбуваються зі зростанням ентропії та ведуть до збільшення хаосу, в той час як живим системам у першу чергу притаманні упорядкованість і структурна організація [2].

У зв'язку з цим при формуванні природничо-наукових поглядів учнів важливим завданням є роз'яснення того факту, що в існуванні живих систем немає жодних протиріч. Одним із засобів обґрунтування явища

самоорганізації, притаманного живим організмам, може бути розгляд простих моделей систем деяких формальних об'єктів, які підкоряються ряду елементарних правил взаємодії.

В інформатиці подібну проблему 1940-х роках вивчав відомий математик Джон фон Нейман, який намагався створити гіпотетичну машину, здатну відтворювати саму себе. Його метою було дослідження можливостей розвитку інформаційних систем, але така машина могла б стати також наочною моделлю еволюціонуючих самовідтворюваних систем живих організмів. Однак, розвинута фон Нейманом математична модель самовідтворюваної машини виявилась доволі складною. Працюючи над спрощенням її ідей, англійський математик Джон Конвей у 1970-х роках розробив правила, які стали основою запропонованої ним гри «Життя». Ці правила полягають у наступному [3]:

- Місце дії гри – «всесвіт» – це розмічена на клітині поверхня або площина – безмежна, обмежена, або замкнута (у межі – нескінченна площина).

- Кожна клітина на цій поверхні може перебувати у двох станах: бути «живою» або «мертвою» (порожньою). Клітина має вісім сусідів (навколишніх клітин).

- Розподіл живих клітин на початку гри називається першим поколінням. Кожне наступне покоління розраховується на основі попереднього за такими правилами: у порожній (мертвій) клітині, поряд з якою рівно три живі клітини, зароджується життя; якщо у живої клітки є дві чи три живі сусідки, то ця клітка продовжує жити; в іншому випадку (якщо сусідів менше двох або більше трьох) клітина помирає (від самотності або від перенаселеності).

- Гра припиняється, якщо на полі не залишиться жодної «живої» клітини, якщо при черговому кроці жодна з клітин не змінює свого стану (складається стабільна конфігурація) або якщо конфігурація на черговому кроці точно (без зрушень та поворотів) повторить себе ж одному з найбільш ранніх кроків (складається періодична конфігурація).

Простота правил гри «Життя» сприяє її легкій алгоритмізації та програмній реалізації навіть на малопотужних комп'ютерах, але аналіз результатів її виконання приводить до досить вагомих пізнавальних висновків. Вони можуть служити хорошою ілюстрацією процесів, які демонструють можливість самоорганізації систем як наслідок виконання простих алгоритмів поведінки її об'єктів. Прості правила гри «Життя» призводять до величезної різноманітності форм, які можуть виникнути у грі, причому гра відбувається без безпосередньої участі в ньому гравця, який лише розставляє чи генерує початкову конфігурацію «живих» клітин, що потім взаємодіють згідно з правилами. Було виявлено, що еволюція деяких початкових конфігурацій приводить до розмноження зародкової

структури, виникнення доволі складних стійких структур і навіть переміщення у просторі гральної дошки. Одна із знайдених початкових конфігурацій приводила до нерухомої структури, яка періодично породжувала рухомі фігури – «планери», внаслідок чого кількість живих клітин могла зростати необмежено. Знайдено конфігурацію всього із семи живих клітин, нащадки якої існують протягом 130 поколінь, а потім зникають.

Гра «Життя» є вдалою спробою Дж. Конвея довести існування простих самовідтворюваних систем. Вона демонструє вражаючу зовнішню подібність із розвитком популяцій примітивних організмів, вказує на можливість появи упорядкованих структур у системі взаємозалежних елементів в результаті кількох елементарних процесів, у тому числі виникнення та еволюцію живих організмів, здатних до самовідтворення. Гра «Життя» є наочною ілюстрацією явищ, які відносяться до класу процесів із самоорганізацією і складають предмет міждисциплінарної галузі науки – синергетики.

Список використаних джерел

1. Курдюм В. Що таке життя? *Світгляд*. 2020. № 2(82). С. 15–23.
2. Шредингер Э. Что такое жизнь с точки зрения физики. Москва: Атомиздат, 1972. 88 с.
3. Эткинс П. Порядок и беспорядок в природе. М.: Мир, 1987. 224 с.

Марія Марченко

РОЗВИТОК ТВОРЧОГО МИСЛЕННЯ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА НА ЗАНЯТТЯХ «ХОРОВОГО ДИРИГУВАННЯ»

*Музичне мистецтво – своєрідний
камертон цивілізації,
універсальний спосіб мислення,
здатний синтезувати істину,
добро і красу, та сформувати
людину творця.*

Л. Масол

Реформування національної освіти, підвищення рівня сучасних вимог до підготовки вчителів музичного мистецтва зумовлює пошук нових форм і методів диригентсько-хорового навчання. «Формування фахової компетенції майбутніх учителів музичного мистецтва у вищому навчальному педагогічному закладі є однією з найголовніших цілей викладання циклу

диригентсько-хорових дисциплін»[2, с. 6].

Предмет «Хорове диригування» надзвичайно важливий у підготовці вчителя музичного мистецтва і має дуже великий вплив на розвиток творчого мислення студента.

До проблеми розвитку творчого мислення зверталось багато науковців: В. Дружинін, А. Козирь, О. Козій, О. Олексюк, Д. Ніколенко, О. Матюшкін, Л. Обухова, Л. Масол, Г. Падалка, І. Ходоровська, О. Щолокова та ін., але вивчення питання із заявленої нами теми не знайшло достатнього висвітлення, що й зумовило вибір теми дослідження.

У студентів на заняттях з «Хорового диригування» є необхідним прояв самостійного власного дослідницького потягу до вивчення нових хорових творів. Коли диригент керує хором, то відчуває всі емоції від твору в декілька разів яскравіше, і для того щоб окреслити своє внутрішнє уявлення про музичний образ і передати його хористам, енергетичний посыл та рухи повинні сповна відтворювати характер та звучання музичного змісту в найбільш зрозумілій його формі.

У сучасній психології поняття творчого мислення включає в себе достатньо вимог для того, щоб всебічно розвивати особистість та інтелект будь-якої людини. Джой Гілфорд, американський психолог, досліджував свідомість з різних її боків, і знайшов суть творчого мислення. Воно базується на трьох основних стовпах, оминути які неможливо, на шляху до інтелектуального росту. Цими стовпами є оригінальність або ж креативність ідеї, яка досі нікому не була відома. Наступним є тяжіння до запровадження нових методів вирішення того чи іншого питання або проблеми. Не маловажливою є здатність до свіжого погляду на ситуацію, тому що без нових ідей ні про який розвиток не може бути і мови. Внаслідок об'єднання цих трьох складових, особистість послідовно і незворотно може збагачуватись новим матеріалом день за днем, а отже буде здійснюватись прогностично-перетворювальна функція інтелекту, в якій помічатиметься прогрес [1, с. 2].

Існують різні визначення поняття «творче мислення», але нам імпонує думка І. Ходоровської, яка пропонує таке визначення: «творче мислення майбутнього вчителя музики – це психічний процес пошуків та відкриття нового під час творчої діяльності, здатність до нетрадиційного, оригінального вирішення проблемних задач на основі інтуїції, продуктивно-творчої уяви, фантазії» [5, с. 559].

У сфері диригування, як вже було сказано вище, диригент повинен прожити всі емоції якнайточніше зазначеного в нотах і доступно пояснити своїми рухами певний образ хору. Для цього йому необхідне безперервне поглиблення навичок та вивчення нових методів навчання, знаходження підходу до кожного учаснику колективу, розвиток індивідуальної віртуозності та вироблення наочності шляхом споглядання та аналізування інших кращих диригентів [4].

Ці пункти є важливими складовими навчання, як основної форми діяльності студента. Безперечно праця педагога у творчому розвитку свого підопічного має неабияку вагу. Адже навчити студента самостійно думати та шукати вирішення завдань набагато складніше, ніж просто змусити це зробити без його бажання. А захоплення можна викликати шляхом аналізу виконання творів диригентами світового рівня, проведення творчих дискусій, питань як до педагога, так і студента, його думки, знаходження нових шляхів вирішення питань інтерпретації хороших творів. Існує безліч варіантів зацікавлення особистості у пошуку нових ідей, необхідним є лише бажання студента до вдосконалення своїх навичок і безперервна мотивуюча допомога педагога в цьому напрямку [5].

Отже безумовна творча самостійність студента під контролем педагога, як основна рушійна сила процесу, має бути головною умовою у досягненні майбутнім диригентом найвищого рівня осмислення своїх творчих здібностей.

Список використаних джерел

1. Ашаренкова Н. Г. Творче мислення: його особливості і засоби розвитку (на прикладі підвищення кваліфікації спеціалістів). URL: <https://newacropolis.org.ua/theses/0b8cc858-8d29-45ba-bb43-633f071abf62>
2. Бондаренко А. В. Інтелектуально-творчий розвиток студентів у класі хорошого диригування: [навч.-мет. посіб.]. Кривий Ріг: КДПУ, 2019. С. 160.
3. Нарожна Н. І. Шляхи формування творчої особистості в класі хорошого диригування. *Молодий вчений*. 2017. № 11. Київ. С. 380.
4. Федорченко В. К. Розвиток творчого мислення на індивідуальних заняттях з хорошого диригування. URL: <https://studentam.net.ua/content/view/7385/97/>
5. Ходоровська І. М. Розвиток творчого мислення майбутніх учителів музики на заняттях сольфеджіо. Професійна мистецька освіта і художня культура: виклики XXI століття: зб. матеріалів Міжнар. наук.-практ. конф. (16–17.10.2014). Київ. С. 559. URL: [I_Hodorovska_16_10_14_konf_IM.pdf](#)

Оксана Мащак

ПРОДУКТИВНІ ВИДИ ДІЯЛЬНОСТІ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ЛОГІКО-МАТЕМАТИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

В оновленому Базовому компоненті дошкільної освіти, серед основних компетентностей, які формують у дітей дошкільного віку визначено серед інших логіко-математичну, яку нерозривно пов'язують із сенсорно-пізнавальною і визначають як здатність дитини використовувати

власну сенсорну систему в процесі логіко-математичної й дослідницької діяльності [1].

Висвітленням різних аспектів формування логіко-математичної компетентності займаються сучасні вітчизняні науковці та практики: Н. Баглаєва, О. Безсонова, О. Брежнева, М. Машовець визначили нові вектори формування логіко-математичної компетентності: емоційно-ціннісне ставлення дошкільників, рівень сформованості знань та навичок, розробили тактику реалізації педагогічних впливів, спрямованих на формування логіко-математичної компетентності; Л. Зайцева описала методику організації індивідуальної роботи для формування елементарної математичної компетентності; Л. Іщенко окреслила педагогічні технології супроводження процесу формування логіко-математичної компетентності дошкільників; Т. Пагута досліджувала розвиток визначеної компетентності старших дошкільників засобами ігрових методик; І. Підліпняк визначила особливості освітнього процесу в контексті здійснення логіко-математичного розвитку дошкільників.

На думку О. Ємчик, логіко-математична компетентність – інтегративна якість особистості дитини-дошкільника, заснована на сукупності математичних знань, практичних умінь і навичок, що перетворюються на пізнавальний досвід і свідчать про готовність і здатність дитини здійснювати математичну діяльність [4, с. 3].

Досліджуючи поняття «логіко-математична компетентність», Н. Баглаєва, А. Богуш, Є. Вахрамов, М. Гончарова-Горянська виділяють в її структурі комплекс основних математичних умінь, логічних міркувань. Крім цього, автори акцентують увагу на необхідності формування інтересу до логіко-математичної діяльності. А. Богуш визначає наступні складники у структурі логіко-математичної компетентності: мотиваційний компонент (ставлення дитини до математичної діяльності, розуміння значення математики в житті людини; вияв пізнавального інтересу), змістовий (оволодіння математичними знаннями, передбаченими для формування у дітей певного віку), дійовий (оволодіння процесуальними, конструктивними, контрольними-оцінювальними діями).

Свідченням сформованості даної компетентності у дошкільників є: емоційно-ціннісне ставлення, сформованість знань, навички.

Показники сформованості компетентності у дітей молодшого дошкільного віку за освітнім напрямом «Дитина в сенсорно-пізнавальному просторі» знаходимо у Програмі розвитку дитини дошкільного віку «Українське дошкілля»:

- Діти лічать предмети в межах п'яти, вживаючи числівники.
- Порівнюють контрастні за кількістю предметів множини (один-багато).
- Визначають період доби на основі спостереження за природними

ознаками, як пріоритетний орієнтир – власні дії дитини, дії дитини разом з дорослими.

- Розрізняють і називають геометричні фігури: площинні – круг, квадрат, трикутник), об'ємні (куб, куля).
- Порівнюють та добирають контрастні за величиною предмети.
- Класифікують предмети за однією ознакою.
- Володіють прийомами порівняння множин за кількістю способом накладання та прикладання елементів однієї множини до елементів іншої.

Проаналізувавши завдання освітнього напрямку «Дитина в сенсорно-пізнавальному просторі» освітніх програм: «Українське дошкілля», «Я у світі», «Дитина» щодо логіко-математичного розвитку дітей молодшого дошкільного віку, можна зробити висновок, що деякі завдання є спільними для них усіх. Проте, існують певні незначні відмінності. Відтак, у молодших дошкільників формують уявлення про число, множину: вчать називати числа по порядку, відносити останнє число до усієї групи предметів; давати відповідь на питання: «Скільки?»; розрізняти поняття «багато», «один», рівність і нерівність груп предметів за кількістю, використовуючи прийоми накладання і прикладання; перелічувати і відлічувати предмети із множини; ознайомлюють з формою предметів: вчать розрізняти і називати геометричні фігури: круг, квадрат, куля, куб та обстежувати їх дотиково-руховим і зоровим способами, впізнавати і називати геометричні фігури та форми в навколишніх предметах; ознайомлюють з величиною предметів, формують вміння порівнювати предмети за різними параметрами величини: висотою, довжиною; вчать вживати слова для позначення абсолютної та відносної величини; упорядковувати предмети за певною ознакою величини; вчать орієнтуватися у просторі: розрізняти і називати ліву і праву руку, розкласти правою і лівою рукою предмети зліва направо; визначати просторове розміщення предметів відносно свого тіла: вгорі, внизу, попереду, позаду, ліворуч, праворуч; напрямки руху від себе вниз, вгору, вперед, назад, ліворуч, праворуч; вчать називати відрізки доби: ранок, день, вечір, ніч; часові відношення: вчора, сьогодні, завтра [2; 3].

Формування логіко-математичної компетентності дітей дошкільного віку відбувається, перш за все, на організованих заняттях з математики та під час дидактичних ігор. Проте, вважаємо, що для формування логіко-математичної компетентності дітей молодшого дошкільного віку виняткове значення мають продуктивні види діяльності (малювання, ліплення, аплікування, конструктивно-будівельні ігри тощо), оскільки під час виконання практичних завдань малюки мають змогу обстежувати, торкатися, вивчати геометричні фігури, лічити деталі, відтворювати характерні особливості предметів, що їх оточують, тобто виконувати практичні дії, що лежать в

основі наочно-дійового мислення дітей цієї вікової категорії.

Продуктивні види діяльності – це види діяльності дошкільників, спрямовані на створення певного продукту та вимагають оволодіння особливими способами дій і здійснюють специфічний вплив на психічний розвиток дітей. О. Пісоцький, Л. Пісоціка визначили такі види продуктивної діяльності дітей дошкільного віку: ігрова, зображувальна, театралізована, трудова та пошуково-дослідницька. Найбільш активно формування логіко-математичної компетентності молодших дошкільників відбувається під час здійснення зображувальної діяльності, що включає малювання, аплікацію, ліплення та конструювання.

Як стверджує Р. Павелків [6, ст. 263], у продуктивній діяльності, моделюючи предмети оточуючого світу, «дитина наближається до створення реального продукту, в якому її уявлення про предмет, явища, ситуації набуває матеріального втілення у малюнку, конструкції, об'ємному зображенні».

Під час малювання діти: закріплюють уявлення про геометричні фігури (круг, квадрат), вчать орієнтуватися на площині (малюють палички зліва направо), використовують різноманітні поверхні для малювання (вертикальні, горизонтальні), продовжують упорядковувати дві-три множини предметів за ознакою кількості: багато яблук, мало іграшок, одна лялька; вправляються в об'єднанні предметів для визначення кількості в новоутвореній множині в межах трьох: один м'яч, два м'ячі, три м'ячі – всього три м'ячі; Під час ліплення молодші дошкільники: досліджують натуральні пластичні матеріали, розвивають сенсорні відчуття, знайомляться з новими прийомами ліплення: скочування, сплющування, примазування, заціпування, з'єднання різних частин виробу; вправляються у порівнянні однакових та різних за розміром предметів за величиною, довжиною, висотою; вдосконалюють вміння визначати розташування предметів відносно себе (вгорі – там, де голова; внизу – там, де ноги); порівнюють контрастні за кількістю множини (один – багато, багато – мало); удосконалюють назви об'ємних фігур (куб, куля); вміють визначати особливості геометричних фігур способом прокочування їх по підкладній дощечці після ліплення (кулю можна прокотити, а куб – ні). Також під час аплікації – конструктивного образотворення діти: досліджують властивості паперу (рвуть, жмакають, розкочують, скочують в кульки тощо), виготовляють кульки з м'якого паперу шляхом розривання на дрібні частини й скочування, сортують їх за розміром та кольором; виготовляють нескладні вироби (будиночки, транспорт, листівки), способом складання аркуша паперу навпіл; ознайомлюються з формою та величиною предметів: довжиною, висотою; вправляються у розрізненні кулі, кубика, цеглинки, круга, квадрата, використовуючи їх у аплікуванні; [3, с. 84–109].

Отже, малюючи, ліплячи, аплікуючи, діти молодшого дошкільного

віку закріплюють назви геометричних фігур, орієнтуються на площині, вчаться досліджувати, аналізувати, обстежувати, виготовляти нескладні конструктивні вироби за відповідними розмірами, вправляються у визначення просторових напрямків, у порівнянні, групуванні та упорядкуванні предметів за кольором, величиною, довжиною, висотою, формою, кількістю; у використанні прийомів накладання та прикладання елементів однієї множини до іншої, не пропускаючи жодного зліва направо. І саме це є доведенням того, що продуктивні види діяльності є важливим засобом формування логіко-математичної компетентності дітей молодшого дошкільного віку.

Список використаних джерел

1. Базовий компонент дошкільної освіти. URL: https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2021/12.01/Pro_novu_redaktsiyu%20Bazovoho%20komponenta%20doshkilnoyi%20osvity.pdf
2. Білан О. І. Українське дошкілля: програма розвитку дитини дошкільного віку. Тернопіль: Мандрівець. 2022. 216 с.
3. Дитина: Освітня програма для дітей від двох до семи років / наук. кер. проекту В. О. Огневюк. Київ : Ун-т ім. Б. Грінченка, 2020. 440 с.
4. Ємчик О. Г. Методика логіко-математичного розвитку: методичні вказівки до практичних занять. Луцьк: Волинський національний університет імені Лесі Українки, 2022. 44 с.
5. Іщенко Л. В., Журавко Т. В. Психолого-педагогічні особливості формування логіко-математичних компетенцій старших дошкільників. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 5. Педагогічні науки: реалії та перспективи*. 2019. Вип. 71. С. 114–118.
6. Павелків Р. В., Цигипало О. П. Дитяча психологія: навч. посіб. Київ: Академвидав, 2015. 400 с.

Віктор Мельник

ПРОБЛЕМИ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

Складовими сталого розвитку національної економіки є активне провадження інновацій, що забезпечить економічне зростання країни і є одним із шляхів забезпечення конкурентоспроможності. Так в Україні вже є індустриальних парків – 40 (з яких 31 наявний у Реєстрі індустриальних (промислових) парків), наукових парків – 26, центрів інновацій та технологічного трансферу – 24, 24 інноваційних бізнес-інкубатори – 24, інноваційних центри – 22, центрів комерціалізації-38, один інвестиційно-технологічний кластер, технопарків майже 16 та більш як 30 кластерів.

Застаріла виробнича база, відсутня розвинена наукова база не дає

ринковим механізмам адекватно в Україні регулювати процеси інноваційного розвитку. Іншими словами ринкове регулювання інноваційного розвитку національної економіки пов'язане з певними обмеженнями, зокрема: фінансуванням наукових, передусім фундаментальних досліджень, період окупності яких значний в сучасних умовах не є можливим; оскільки поглиблення та удосконалення наукового пізнання робить науково-дослідні розробки усе дорожчими зосередити необхідні кошти для здійснення масштабних інновацій не мають можливості більшість суб'єктів інноваційної діяльності; оскільки вимагає значних витрат і пов'язано з системою ризиків щодо одержання кінцевого результату, інвестування інновацій далеко не завжди привабливе, тобто економічно ефективними інновації можуть бути лише за значних масштабів упровадження; несумісності різноманітних складових технологічних ланцюгів може виникнути внаслідок гіпертрофованої самостійності суб'єктів інноваційної діяльності у реалізації інноваційних процесів, що передбачає значні економічні витрати; вагомими фундаментальними дослідженнями, інновації, спрямовані переважно на задоволення суспільних потреб – оборону, екологію, засоби зв'язку, транспортні комунікації загальнодержавного значення, освоєння космічного простору, іригаційних систем, не здійснюються на комерційній основі; необхідних для економіки інновацій, внаслідок відсутності платоспроможного попиту, може спотворити реальну потребу і загальмувати їх поширення, а висока вартість нових видів продукції і послуг часто роблять їх недоступними для масового споживача.

Диктує країнам тенденції інноваційного розвитку процес світового регулювання, що є потужною силою. Виходячи з власних можливостей та рівня розвитку, чітко усвідомлюючи прибутковість та швидкість поширення на ринку інновацій розвинені країни, інвестують в них значні свої кошти. Більшість ризиків і витрат компенсує потужність впливу на ринок інновацій і потенційний прибуток протягом тривалого періоду, хоча й процес створення інновацій складний, тривалий і досить дорогий. Стимулюють ту чи іншу інноваційну сферу, базуючись на визначених у світових документах обмеженнях (чи навпаки, можливостях) товариства, спільноти, асоціації тощо, які існують на світовому ринку, як важеля регулювання інноваційного розвитку країн. Визначення основних векторів інноваційного розвитку світової економіки, координація дій та регулювання співробітництва в усіх сферах міжнародних економічних відносин, є завдання які здійснюються міжнародними інституційними структурами, з метою регулювання інноваційного розвитку економіки на мегарівні. Так з метою запобігання світовим кризам слід відзначити Організацію з економічного співробітництва і розвитку, Світовий банк, Міжнародний валютний фонд та інші, які забезпечують спрямування цього розвитку на досягнення стабільного ресурсу – та енергозберігаючого розвитку світової

економіки, а також вирівнювання темпів інноваційного розвитку.

Взагалі економічне зростання можливе лише на основі інноваційного перетворення технологічного базису суспільного виробництва, за умов висококонкурентного середовища світової економіки. Але високий рівень зношення та вибуття основних засобів в Україні, на різних етапах становлення, кризові потрясіння, лише частково компенсується за рахунок ре новачійних процесів, а обсяги залучених інвестицій мають невелике значення.

Таким чином нагальна потреба в Україні є вдосконалення стратегічної моделі національної економіки на основі оптимізації критеріїв економічної безпеки та інвестиційно-інноваційної політики, враховуючи диспропорції між обсягами і структурою інвестицій, а також внутрішніми та іноземними інвестиціями, темпами зростання обсягів інвестицій і ВВП тощо. В майбутньому конкурентні переваги України, здатні забезпечити успішне впровадження інновацій, а підвищення конкурентоспроможності національних виробників, призведе до економічного зростання. Тому державі необхідно створювати системи заохочення підприємницької діяльності, адже підприємці є каталізаторами інноваційної діяльності, і вирішення проблеми щодо збільшення їх інноваційної активності, призведе до можливості швидко впроваджувати та проводити тестування нововведень.

Людмила Мельник

МОЖЛИВОСТІ АРТ-ТЕРАПІЇ В ПОДОЛАННІ ПСИХОТРАВМИ

В останні роки у світі все більш очевидною стає тенденція підвищення уваги до екстремальних подій, що відбуваються на планеті, поведінці людей в екстремальних ситуаціях та допомоги людям, у цих ситуаціях постраждалим. Така увага, з одного боку, визначається глобалізацією, що постійно поглиблюється, розширюється і прискорює планетарним об'єднанням людства та супутніми йому конфліктами.

Використовуючи поняття «нормальний» ми маємо на увазі, по-перше, що психічна травма та її переживання зустрічаються в житті практично кожної людини, і, по-друге, в більшості випадків результат переживання веде до інтеграції події в психічний досвід людини без спотворення її розвитку та без формування різних патологічних синдромів. Як не можна людині прожити життя без забитих місць і ран, так не можна прожити її і без психологічних травм.

Крім того, очевидно суттєвим є і осмислення способів психологічної допомоги та технік відновлення травмованої особи. Фахівцям психологічної сфери не вистачає навичок та знань для роботи з клієнтами, які

мають психологічну травму.

Саме тому зараз в українському психологічному просторі назріла гостра потреба у професійній науково-методичній літературі щодо допомоги клієнтам які мають психологічну травму, ПТСР люди які постраждали під час бойових дій, внутрішньо переміщені особи, сім'ї загиблих та ін. І окреме місце в цій літературі треба надати арт-терапії як методу, що є одним з найефективніших в роботі з психічною травмою, страхами та ПТСР.

Переживання травми сприймається як динамічна система з її підсистемами: психофізіологічної, когнітивної, емоційної, підсистемою установок та ін.

Психічна травма розглядається не як щось виняткове, а як явище, що виникає у житті практично будь-якої людини. При цьому переживання психічної травми сприймається як тимчасове порушення цілісності та функціонування особистості, викликане зовнішньою подією.

Доведено, що практично неможливо дати всеосяжний перелік травмуючих подій, оскільки за певних умов майже будь-яка подія може сприйматися як така. Традиційно виділяють такі типи подій, як військові дії, терористичні акти, техногенні та екологічні катастрофи та більше локальні події «повсякденного» життя (пожежі, нещасні випадки, акти насильства тощо), аж до «побутових» (хвороба, смерть близьких, бійка тощо).

Завданням арт-терапії є трансформація травми, що вимагає мобілізації особистісних якостей та ресурсів, і здатність управляти ними. Це те, що допомагає людині зберігати та підтримувати стійке відчуття себе та власної внутрішньої цілісності. Ресурси надають основу для стійкості, впевненості в здатності подолання наслідків психотравмуючої події, вони є основою адаптивних захисних реакцій.

Арт-терапевтичні методи та техніки, безпосередньо спрямовані на корекцію психотравмуючої події (психоаналітичні, психодинамічні, поведінкові методи, казкотерапія, ігротерапія, арт-терапія та, зокрема, піскова терапія та ін.) сприяють корекції різних емоційних станів образами художньої творчості. Ці образи на несвідомо символічному рівні дозволяють клієнту транслювати найглибші переживання, проектуючи внутрішні конфлікти у візуальні форми, допомагають виправляти неадаптивні установки, екзистенційні страхи та ірраціональні уявлення. У процесі піскової арт-терапії, що дозволяє як символічна комунікація використовувати мову образотворчої експресії, забезпечується доступ до глибинних цінностей несвідомого самозцілюючих ресурсів.

Це найбільш розроблений напрямок із величезною кількістю технік, прийомів, методик. Н. Калька, З. Ковальчук пропонують арт-терапевтичні техніки роботи з емоціями та почуттями, техніки роботи з Я-концепцією, роботи з картиною світу та ціннісно-сисловою сферою, мотиваційною

сферою, також техніки роботи з жіночністю та сексуальністю, зі стосунками (дитячо-батьківськими, сімейними, парними), техніки групової арт-терапії. Більшість батьків самі є жертвами військових дій і потребують кваліфікованої психологічної допомоги [1, с. 31].

Творчість спонукає не тільки до відбиття у свідомості людини навколишньої дійсності, але і надає можливості її трансформації. Арт-терапія є потужним напрямом психологічної допомоги особистості, це невербальна форма роботи, яка не має обмежень у використанні. Н. В. Маркова вказує на те, що невербальні засоби часто є єдино можливими для вираження і прояснення травмуючого емоційного стану [1, с. 31]. А лікувально-корекційні ефекти арт-терапії можуть проявлятися завдяки образотворчій діяльності навіть при відсутності подальшої вербалізації переживань, що пов'язано з дією цілого ряду терапевтичних чинників і механізмів (релаксація, катарсис, розвиток навичок самоорганізації та прийняття рішень, переживання інсайту і ін.).

Арт-терапія є відповідним способом допомогти людині, яка пережила травму. Переваги використання арт-терапії для роботи з такими клієнтами є її ресурсність, використання мови символів, задіяння тіла людини в творчій роботі, можливість створення атмосфери емоційної близькості та розуміння і прийняття в арт-терапевтичному просторі через створені образи.

Арт-терапія пропонує можливості відновити особистісні ресурси та створити нові, одночасно звертаючись до фізичних, образних та емоційних компонентів сприйняття психологічної травми та ПТСР звільнити та усвідомити сильні почуття, пов'язані з травмуючими подіями, переосмислити ці події та побудувати нові, продуктивні життєві стратегії, що сприятимуть посттравматичному розвитку особистості.

Список використаних джерел

1. Простір Арт-терапії для зцілення дітей в умовах війни. URL: <http://surl.li/gcyhz> (дата звернення: 03.04.2023).
2. Можливості Арт-терапії у подоланні психологічної травми. URL: <http://surl.li/gcyja> (дата звернення: 3.04.2023).

Валерія Мирончук

ПОНЯТТЯ ПРО МІНЕРАЛЬНІ ДОБРИВА, ПРОБЛЕМАТИКА ТА ЇХ ХАРАКТЕРИСТИКА

В зв'язку зі збільшенням населення потрібно збільшувати і кількість продовольчих запасів. І для максимально швидкого та якісного його збільшення і необхідні мінеральні добрива, так як вони прискорюють розвиток тих чи інших сільськогосподарських продуктів.

Мета дослідження: проаналізувати та схарактеризувати інформацію про мінеральні добрива та навести проблематику та можливі плюси використання їх у сільському господарстві.

Неорганічні сполуки, які сприяють нормальному росту і розвитку рослин, називаються мінеральними добривами. Їхнє значення в сільському господарстві неможливо недооцінити, оскільки вони значно підвищують ефективність. Застосування мінеральних добрив підвищує продуктивність і знижує трудові витрати [1, с. 120].

Класифікація добрив залежить від їх джерела, способу використання і елементарних компонентів, що входять до їх складу.

Мікроорганізми різного походження, такі як мінеральні, органічні, органо-мінеральні та бактеріальні, відіграють вирішальну роль у збагаченні ґрунту необхідними для рослин елементами живлення. Ці особливі культури працюють на накопичення корисних речовин у ґрунті, що робить його родючим для росту рослин.

Залежно від використання добрива поділяються на три групи: основні або передпосівні, посівні та підживлювальні [1, с. 145].

Споживання мінеральних речовин рослинами різне, і мінеральні добрива класифікуються відповідно [1, с. 99]. Ці класифікації включають азотні (нітратні), фосфорні, калійні, комплексні мінеральні добрива та мікродобрива.

З давніх часів люди використовували природні засоби, такі як перегній, горіння рослин і продукти розпаду, щоб підвищити врожайність. Однак маса суші Землі залишається постійною, тоді як населення планети зростає. Отже, оптимальна продуктивність зараз залежить від використання мінеральних добрив. Для цього необхідно досягти технологічного прогресу, щоб підвищити якість і різноманітність мінеральних добрив, збільшити концентрацію життєво важливих елементів і зменшити споживання енергії та сировини [2, с. 5]. Крім того, під час виробництва слід віддати перевагу екологічним підходам.

Вносячи мінеральні добрива, аграрії суттєво підвищують урожайність на 50–60%. Серед величезного вибору простих і складних добрив, які постійно оновлюються, калійні добрива відіграють вирішальну роль. Попит на ці добрива щорічно зростає на 2% у всьому світі, з особливим акцентом на сульфатний варіант. [1, с. 201]. У 2019 році очікується збільшення попиту на сульфатні калійні добрива на 20%, згідно з прогнозами споживання. На жаль, в Україні склалася критична ситуація з використанням калійних добрив, останнім часом у ґрунті їх надходить менше. Менше 1% калію, винесеного з ґрунту в Україні, компенсується застосуванням цих добрив, що призводить до виснаження та деградації ґрунту.

Урожай сільськогосподарської продукції виносить із ґрунту більше поживних речовин, ніж поповнюється мінеральними добривами. Тому в Україні існує нагальна потреба у виробництві власних калійних і калійно-магнієвих добрив без хлоридів для задоволення потреб сільського

господарства, як це було у 1980-х роках [1, с. 12].

Країна Україна може похвалитися видатним і масивним родовищем калійних руд у Прикарпатській області, відомим своїми сульфатними калійно-магнієвими мінералами, яке є одним з найбільших у світі. Калійні заводи, які зупинилися, все ще мають значні резервуари сировини, розташовані глибоко в шахтах, глибина яких може досягати 500 метрів. Натомість Німеччина видобуває руду з глибини до 1800 метрів.

Калійні добрива мають міцну сировинну основу, на відміну від енерговитратного процесу виробництва азотних добрив і обмеженої доступності низькосортних матеріалів для фосфорних добрив [2, с. 6]. Основним завданням галузі є розробка бездоганного методу виробництва безхлоридних калійних добрив із полімінеральних калійних руд. Варто зазначити, що родовища, багаті легкорозчинними калієвими мінералами, майже виснажені, більшість відомих родовищ містять лангбейніт і важкорозчинні мінерали, такі як кізерит і полігаліт.

Сучасні способи переробки полімінеральних калійних руд є енергоємними та малоефективними. Вони не виробляють високоякісних калійних і калійно-магнієвих добрив, здатних конкурувати на світовому ринку, оскільки містять небажані хлориди. Для забезпечення продовольчої незалежності зростання хімічної промисловості є життєво важливою складовою програми розвитку держави. Багаті сировинні запаси України є невід'ємним фактором виробництва мінеральних добрив. Таке виробництво є вирішальним елементом у досягненні цілей програми [3, с. 85].

У міру того, як населення нашої планети різко зростає, разом із цим зростає і попит на продукти харчування. Таким чином, підвищення продуктивності має вирішальне значення, досягнуте насамперед за рахунок ефективного використання мінеральних добрив і засобів захисту рослин. Майже всі мінеральні добрива походять з мінералів, причому азот надходить із самого повітря. Для росту та живлення рослин необхідні близько 60 хімічних елементів [3, с. 86].

Неможливо переоцінити значення калію в регулюванні водно-сольового балансу, вуглеводного і жирового обміну, нормалізації артеріального тиску [3, с. 87]. Крім того, цей мінерал є важливим компонентом мінеральних добрив, які покращують урожайність та якість сільсько-господарських культур. Справді, калій є одним із трьох основних елементів живлення рослин, поряд з азотом і фосфором. Крім того, калій сприяє перетворенню азоту в білок у рослинах [3, с. 85].

Коли в ґрунт вноситься недостатня кількість калійних добрив, нітратні добрива не здатні перетворюватися на білок і натомість залишаються у вигляді шкідливих нітратів. Морозостійкість і посухостійкість рослин покращується калієм і магнієм, що є вирішальною перевагою для України з нинішнім потеплінням клімату. Крім того, посіви, збагачені цими елементами, менш сприйнятливі до хвороб, що зменшує потребу у використанні пестицидів.

Список використаних джерел

1. Лісовал А. П. Методи агрохімічних досліджень. К., 2001. 247 с.
2. Хабер М. В., Костів І. Ю. Калійні добрива. Стан і перспективи розвитку виробництва в Україні. *Хімічна промисловість України*. 2004. № 6. С. 5–8.
3. Шехунова С. Б., Данишурка Н. А. Калійна сіль і фосфорні руди: Сировинна база і стан використання калійних та фосфатних добрив (Світовий огляд): матеріали міжвідомчої наук.-техн. конф. Київ. 2004. С. 85–88.

Наталія Михайліченко

СПІЛЬНА ВЛАСНІСТЬ ЧЛЕНІВ СІМ'Ї: ІСТОРИЧНИЙ АСПЕКТ ТА ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ЗАКОНОДАВСТВА

Становлення інституту права власності України, а саме права спільної власності членів сім'ї здійснювалося з урахуванням засад формування правової держави на пострадянському просторі та під впливом соціально-політичної обстановки.

Починаючи з періоду після Жовтневої соціалістичної революції, розпочалась політика скасування права приватної власності та проведено примусову соціалістичну націоналізацію землі, надр, лісів та засобів виробництва. В Україні втілювались ті ж самі ідеї, однак з невеликим інтервалом часу. У цей період на території України діє Центральна Рада України, яка приймає чотири універсали, однак чіткої програми правових та економічних перетворень вона не мала, теж саме стосувалось і відносин щодо власності. При цьому право сумісної власності громадян також залишалось поза увагою.

В період Гетьманства (весна-зима 1918 року) та Директорії (зима 1918 року – весна 1919 року) також не було вжито заходів щодо становлення правових засад регулювання відносин, зокрема була відсутня нормотворчість та послідовність формування правової держави. Про зазначене свідчать грамоти Гетьмана П. Скоропатського та Отамана Ради Міністрів М. Устимовича, якими до всього українського народу, було проголошено поновлення права приватної власності [7, с. 218].

Першу Конституцію Української РСР було прийнято у 1919 році на III всеукраїнському з'їзді Рад, який відбувся у м. Харкові. У ст. 3 Конституції УРСР було зазначено, що УРСР втілює заходи у життя, які спрямовані на припинення існуючого устрою та направлені на скасування приватної власності. З цього часу Радянська влада остаточно ліквідує інститут приватного права та утверджує соціалістичну економіку, яка заснована державно-колективний власності [4, с. 90].

Розробка першого Цивільного кодексу РФСР здійснювалась в умовах НЕПу. Вказаний кодекс повинен був забезпечити регулювання майнових відносин. Вчений цивіліст Дзера О. вважає, що вказівки В. Леніна зводились до наступних положень: 1) в країні існуватиме лише державний капіталізм, який допускає радянська влада; 2) в галузі господарства все є «публічно-правове, а не приватне»; 3) революційна правосвідомість застосовується до цивільних правовідносин; 4) держава на правових засадах має право втручатись у цивільні відносини та має повний контроль за діяльністю приватних підприємств та об'єднань [4, с. 101].

Російський декрет ВЦВК РСФСР від 22.05.1922 року «Про основні приватні майнові права, що визначаються РСФСР, охоронювані її законами і такі, що захищені судами РСФСР» та постанова ВУЦВК від 26.07.1922 року були прийняті з метою об'єднання та визначення відносин між приватними особами та державними органами, проголошення деяких чітко встановлених прав громадян майнового характеру, гарантії захисту цих прав. Так, вказані законодавчі акти забороняли складання угод щодо права власності на нерухоме майно, при цьому дозволялось лише оренда нерухомого майна. Однак відносно рухомого майна право приватної власності було допустиме. Громадяни мали право укладати незаборонені Законом угоди. Децентралізація вилученого майна у власника не передбачалась.

16.12.1922 року постановою ВУЦВК було введено в дію ЦК УРСР [5, с. 302], яким у ст. 52 регламентувались правові засади відносин власності, та якою визначались державна, приватна та кооперативна форми власності. Вимоги ст. 58 ЦК УРСР були направлені на забезпечення контролю держави за здійсненням власниками своїх зобов'язань та повноважень, при цьому останньому дозволялось використовувати право володіння, розпорядження та користування майном в порядку та в межах визначених законодавством. Перевищення дозволених меж, які допустив своїми діями власник, визнаються неправомірними та такими, що призведуть до правових наслідків. Вказаний ЦК УРСР у розділі «Право власності» містив статті, які встановлювали порядок та умови витребування, з чужого незаконного володіння, свого майна, та поновлення своїх прав шляхом усунення їх порушення. Також, його положення були направлені на регулювання майнових відносин спільної власності тощо [2, с. 169].

Протягом 1922–1925 років УРСР було прийнято десять кодексів. На XIV з'їзді ВКП(б) проведеному 18–31.12.1925 року було проголошено порядок організації та проведення націоналістичної індустріалізації, при цьому суттєвих змін щодо нормативно-правового регулювання майнових відносин, зокрема відносин власності, не відбувалось. Зміни, які повинні були здійснитися, стосувались регулюванню відносин у сферах господарювання, у відносинах щодо оренди та землі, а спрямованні вони

були на забезпечення переваги соціалістичного сектора над приватним [5, с. 303].

Розглядаючи положення СК 1926 року, встановлено, що він, в окремих випадках, надавав судам право враховувати реальні шлюбні відносини, а тим самим й вирішувати коло питань щодо прав чоловіка і дружини відносно майнових відносин між ними [2, с. 159]. Таким чином, укладачі СК мали на меті захистити жінок, які перебували у реальному шлюбі, працювали в господарстві своїх чоловіків, а коли такий шлюб припинявся, то жінки позбавлялись можливості захистити свої інтереси майнового характеру. Було багато випадків використання чоловіками жінок не з метою створення сім'ї, а з метою використовувати їх як робітників [4, с. 218].

Виходячи з цього, щоб захистити права і інтереси жінок, Сімейний кодекс ввів абсолютно новий принцип спільності набутого подружжям майна, що відобразилось у положенні ст. 125 СК, за яким: «майно, нажите подружжям спільною працею в період шлюбу, вважається належним обом з подружжям на засадах спільної власності у рівних частках» [4, с. 109]. Інше ж майно належало кожному з подружжя на принципі роздільної власності.

Щодо поновлення цивілістичної дискусії то поштовхом для неї стала стаття Венедиктова А. «О системе Гражданского кодекса СССР» у журналі «Советское государство и право» (№ 2, 1954 року) [1, с. 86]. Однак, вже у 1957 році, коли були внесені зміни до Конституції СРСР та у зв'язку з цим характер вказаної дискусії суттєво змінився. Так, однією з пропозицій було, прийняття Основ цивільного законодавства замість ЦК СРСР та в подальшому кодифікувати відповідні акти союзних республік. Завдяки цьому наукові дослідження цивільно-правових відносин проводились одночасно з кодифікаційними працями. За результатами, 08.12.1961 року було прийнято Основи цивільного законодавства СРСР і союзних республік, а пізніше, 18.07.1963 року, був прийнятий ЦК УРСР.

Так, у ЦК УРСР в другий розділ «Право власності», містив 8 глав, а саме: «Загальні положення» (статті 86–88); «Державна власність» (статті 89–93); «Власність колгоспів, інших кооперативних організацій, їх об'єднань» (статті 94–96); «Власність профспілкових та інших громадських організацій» (статті 97–99); «Особиста власність» (статті 100–111); «Спільна власність» (статті 112–127) [1, с. 125]; «Виникнення і припинення права власності» (статті 128–143); «Захист права власності» (статті 144–150).

Аналізуючи положення другого розділу ЦК УРСР, встановлено, що у ньому було повністю відтворено правові норми основ відносно права власності осіб, однак, при цьому містив багато суттєво нових правових норм, які були визначені завдяки судовій практиці та науковим досягненням.

Розглянемо, як же регулювалось проживання чоловіка та жінки без зареєстрованого шлюбу. Вказані відносини чоловіка та жінки, у різні часи, мало різні назви: «фактичні шлюбні відносини», «життя на віру», «фактичний шлюб», а в сьогоденні стали називати «цивільним шлюбом», хоча за радянським законодавством 30-х років цивільним шлюбом називався шлюб, зареєстрований в органі РАЦСу.

Юридичного значення вказаним відносинам надав Кодекс законів про шлюб, сім'ю та опіку РСФСР 1926 року, тим самим таке фактичне співжиття у складі однієї сім'ї без приховування відносин, мало ті ж самі наслідки, які були встановлені для шлюбу зареєстрованого, тобто право на спільно нажите майно та право на отримання аліментів на утримання дитини тощо. В подальшому судова практика прирівняла подружжя, яке перебуває у фактичному шлюбі, і в праві на житло, на отримання пенсійного забезпечення та спадкування. Професор Бошко В. зазначив, що вказані норми були спрямовані саме на захист жінок, які перебували у сімейних відносинах з представниками експлуататорських класів [6, с. 95].

Отже, як у РСФСР, так і в УРСР повного урівняння, фактичного та зареєстрованого шлюбів, не відбувалось. У цьому була необхідність захистити насамперед права та інтереси жінок.

Таким чином, юридично визнавався шлюб, який зареєстрований в РАЦСі, однак при цьому майно, нажите чоловіком та жінкою за час спільного проживання без шлюбу, визнавалось об'єктом права спільної часткової власності, права на аліменти взагалі не виникало, самі ж майнові відносини між ними вважалися цивільними.

Визнання сімейним союзом осіб, які проживають спільно, без реєстрації шлюбу, зумовило звернення уваги на положення ст. 8 Європейської конвенції про захист прав та основних свобод людини [3], в якій встановлено право людини на повагу до її сімейного життя, та вплив цих положень дотримання позитивних зобов'язань державами-учасницями Конвенції, особливо звернуто увагу на те, чи зобов'язує положення Конвенції до визначення та встановлення правового становища осіб, які перебувають у шлюбі, та осіб, які не є у шлюбі, однак проживають спільно.

Отже, необхідність правового зрівняння майнових відносин у зареєстрованому та цивільному шлюбі, зберігає своє значення і сьогодні.

Список використаних джерел

1. Жилинкова И. В. Правовой режим имущества членов семьи. Харків : Ксилон, 2000. 376 с.
2. Иоффе О. С. Советское гражданское право (курс лекций): у 3-х ч. Л. : Изд. ЛГУ, 1965. Ч. 3. 347 с.
3. Конвенція про захист людини та основних свобод : Міжнародний документ від 04.11.1950 (ратифіковано Законом № 475/97-ВР від 17.07.1997). *Офіційний вісник України* від 16.04.1998 № 13 (№ 32 від

- 23.08.2006). 270 с.
4. Семейное право Украины: учебник / под ред. Ю. С. Червонного. Харків : ООО «Одиссей», 2005. 520 с.
 5. Хартія основних прав Європейського союзу (Прийнята в м. Ніцці 07.12.2000). *Московський журнал міжнародного права*. 2003. № 2. С. 302–314.
 6. Христенко Н. Ю. Спільна сумісна власність подружжя: підстави виникнення. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ України*. 2005. № 2. С. 94–98.
 7. Цивільне право України: підручник у 2-х т. / за заг. ред. В. І. Борисової, І. В. Спасибо-Фатєєвої, В. Л. Яроцького. Київ: Юрінком Інтер, 2004. 480 с.

Марія Моторна

ОРГАНІЗАЦІЯ ВОЛОНТЕРСЬКОЇ РОБОТИ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ В УМОВАХ ЗВО

Наразі спостерігається динамічність соціальних процесів, які спрямовані на гуманізацію суспільства. Одним із напрямків на шляху гуманізації суспільства є підготовка майбутніх соціальних працівників до волонтерської роботи, побудованої на принципах гуманізму, поваги до інших та самоповаги, доброзичливості та милосердя, вимогливості до себе та толерантності, динамічності та соціальної активності, а також неупередженого ставлення до осіб, які потребують допомоги.

Зазначені принципи головним чином є відображенням характеру соціального замовлення в системі вищої освіти, яке має чітко окреслену законодавчу базу, представлену Національною доктриною розвитку освіти України у ХХІ столітті (2002), законами України «Про освіту» (2017), «Про вищу освіту» (2014), в яких передбачені заходи, спрямовані на становлення соціального працівника в якості носія ефективних форм взаємодії із суб'єктами педагогічного процесу.

Розмаїття напрямків, форм і методів волонтерської діяльності здатне відкрити значні перспективи задля активізації духовного, інтелектуального та культурного потенціалу, що визначає розвиток людини та суспільства і в сьогоденні і в майбутньому. Тому, усвідомлення майбутніми соціальними працівниками місця та ролі волонтерської роботи в якості засобу особистісного розвитку та самореалізації, самовизначення та самоствердження та в якості способу надання допомоги людям, які її потребують, є шляхом не лише саморозвитку, а й професійного становлення.

Професійне становлення й особистісний розвиток майбутніх соціальних працівників у ЗВО стане ефективнішим у випадку, якщо

організація їхньої участі у волонтерській роботі відповідатиме цілому ряду умов: врахуванню особистісно-орієнтованого підходу в освітньому процесі; формуванню готовності студентів до майбутньої професійної діяльності; створенню соціально-виховного середовища для реалізації знань, умінь і професійно-особистісних якостей здобувачів вищої освіти.

Разом з тим, хочемо звернути увагу на недостатній рівень готовності студентів до волонтерської роботи, зокрема: низький ступінь мотивації до майбутньої професії, відсутність системних і глибоких знань про зміст, форми та методи, технології волонтерської роботи, низький рівень сформованості умінь щодо її виконання, недостатнє опанування професійно-особистісних якостей, потрібних для здійснення волонтерської роботи. Зазначене вище, й зумовило потребу в удосконаленні роботи ЗВО в цьому напрямку, необхідність розробки та впровадження моделі організації волонтерського руху майбутніх соціальних працівників [3, с. 101].

Важливою складовою в організації волонтерської роботи майбутніх соціальних працівників відіграє Центр соціальних ініціатив і волонтерства (на прикладі ДНУ ім. В. Стуса) – структуроване громадське об'єднання зі своїм положенням, створене для формування готовності майбутніх соціальних педагогів до волонтерської роботи. Реалізації мети і завдань діяльності Центру сприяє координація дій освітян і практиків соціальної сфери в процесі організації волонтерської роботи у ЗВО, зокрема: між університетською координаційною радою Центру соціальних ініціатив і волонтерства (рада з гуманітарно-виховної роботи, заступники деканів з виховної роботи, центр гуманітарних проблем освіти, кафедра педагогіки і психології, студентська рада) та громадською радою соціальних партнерів Центру (управління / служба у справах дітей, центр соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді, притулки для неповнолітніх й дитячі будинки, міський центр реабілітації для неповнолітніх).

Мета і завдання діяльності Центру соціальних ініціатив і волонтерства полягають в організації волонтерської роботи та підготовці студентів до здійснення професійних функцій шляхом залучення їх до добровільної діяльності, підтримці та розвитку соціальних ініціатив здобувачів. При цьому враховуються і принципи волонтерської роботи (гуманізм, милосердя, добровільність, альтруїзм, безкорисливість, гласність, законність, чуйність, самовідданість, співчуття, партнерство), і функції соціального працівника. Напрямки, зміст, форми та методи діяльності Центру соціальних ініціатив і волонтерства наступні: підготовка майбутніх соціальних працівників до професійної діяльності в процесі навчання (аудиторна робота: інтеграція соціальних та соціально-педагогічних складових в межах навчальних дисциплін: циклу соціальна робота (зокрема, таких навчальних предметів, як соціальна педагогіка, соціально-виховна робота та ін.); реалізація професійно-особистісних якостей, знань та умінь студентів, що сприяє розширенню кола інтересів, професійній і

особистісній самореалізації у позанавчальній роботі (участь у науково-дослідній роботі; навчання у школі волонтерів, діяльність тренерської студії); здійснення професійних функцій у позааудиторній волонтерській роботі в межах надання соціально-педагогічних, психологічних, інформаційних, просвітницьких, реабілітаційних, юридичних, дозвіллевих та освітніх послуг дітям, які їх потребують, шляхом проведення консультацій, бесід, різнопланових заходів: театралізованих вистав, благодійних і трудових акцій, вуличних ігорток, агіттеатрів та ін.) [4, с. 595].

Під час організації волонтерської роботи з майбутніми соціальними працівниками в умовах ЗВО варто врахувати вміння, якими вони повинні оволодіти, а саме: аналізувати та оцінювати складні життєві ситуації, в яких опинилися особи групи ризику та діти-сироти; обирати необхідні форми, методи та засоби волонтерської роботи з різноманітними категоріями людей; застосовувати на практиці особистісно-орієнтований та диференційний підходи до роботи з вихованцями дитячих будинків та притулків для неповнолітніх; взаємодіяти на професійному рівні з фахівцями інших закладів, які надають допомогу особам, які опинилися в складній життєвій ситуації (юристами, психологами, медичними працівниками та ін.) з метою забезпечення координації успішної соціально-педагогічної роботи; планувати та організовувати роботу з дітьми та підлітками, які цього потребують; розробляти та проводити соціально-педагогічні тренінги; застосовувати етичні норми соціального педагога/працівника в процесі волонтерської роботи з різними категоріями дітей; використовувати соціально-педагогічні методи у вирішенні життєвих проблем дітей і молоді; спілкуватися з клієнтами різного віку [2, с. 31]. Реалізація мети та завдань діяльності Центру соціальних ініціатив і волонтерства можуть бути досягнуті завдяки таким організаційно-педагогічним умовам як: врахування особистісно-орієнтованого підходу в освітньому процесі; створення соціально-виховного середовища з метою реалізації знань, умінь і професійно-особистісних якостей здобувачів вищої освіти; впровадження навчального курсу, який орієнтується на розкриття соціально-педагогічних основ волонтерської роботи.

Отже, організація волонтерської роботи майбутніх соціальних працівників в умовах закладу вищої освіти є багатоаспектною. А тому у процесі організації волонтерської роботи у здобувачів вищої освіти мають сформуватися уміння і навички необхідні їм для подальшої волонтерської діяльності.

Список використаних джерел

1. Ванюшина О. Ф. Волонтерський рух в Україні: еволюція, сучасний стан та статус. *Вісник Національного університету оборони України : зб. наук. пр. / Нац. ун-т оборони України ім. І. Черняхівського*. Київ, 2016. Вип. 1(44). С. 275–281.
2. Жужа Л. О. Вплив волонтерства на розвиток громадянського

- суспільства в Україні. Україна і світ у третьому тисячолітті: політичний, економічний, правовий та культурний виміри : міжнар. наук.-практ. конф. Одеса, 2018. Ч. 1. С. 30–32.
3. Зайко І. В. Волонтерство як ресурс становлення та розвитку особистості. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції «Пріоритетні напрями розвитку суспільних наук у XXI столітті» : 27–28 лют. 2017 р. Херсон, 2017. С. 102–103.
 4. Кривенко Ю. В. Благодійна та волонтерська діяльність: спільне та відмінне. *Молодий вчений*. 2016. № 12.1, ч. 5. С. 594–597.
 5. Кулініч Д. Волонтерство як феномен небайдужого суспільства. *Бібліосвіт : Інформ. вісн. / Держ. б-ка України для юнацтва*. Київ, 2017. Вип. 4(52). С. 16–21.
 6. Орленко М. В. Волонтерська діяльність як чинник соціального становлення та консолідації молоді в сучасній Україні. *Молодий вчений*. 2017. № 5, ч. 1. С. 97–100.

Ілля Музика

ЯКУ НЕБЕЗПЕКУ МОЖУТЬ НЕСТИ ПІДПРИЄМСТВА ПРОМИСЛОВОГО ПТАХІВНИЦТВА ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ

Робота промислових підприємств тваринництва пов'язана зі значними екологічними викликами. Сюди можна віднести і періодичні захоронення тварин, і викиди біологічних відходів, і необхідність у великій кількості води для худоби (що істотно впливає на водний баланс території), і сталий неприємний запах у повітрі, на що можуть скаржитись мешканці прилеглих населених пунктів та ін. Саме тому, у більшості країн з розвиненим тваринництвом діяльність підприємств галузі жорстко контролюється відповідними органами екологічного нагляду.

Під час стихійної лих, економічної нестабільності, бойових дій потенційна екологічна небезпека може перетворитися на реальну катастрофу. Зараз, під час широкомасштабних бойових дій, українські підприємства тваринництва (у.т.ч. і птахівництва) опинилися у вкрай важкому становищі через постійні знеструмлення, або логістичні проблеми з підвозом корму та інших необхідних речових для худоби та птиці. Так, за оцінками Агроцентру KSE, внаслідок російської агресії загинуло майже 400 тис. бджолосімей, 95 тис. кіз та овець, 212 тис. великої рогатої худоби, 507 тис. свиней та майже 11,7 млн птахів. І ці очевидні економічні втрати можуть обернутися також екологічним лихом для населення.

Метою статті є визначення характеру потенційної екологічної небезпеки, які можуть нести підприємства промислового тваринництва під час бойових дій та окупації.

Одним з найвідоміших прикладів втрат, завданих війною тваринництву, стало масове вимирання декількох мільйонів курей на найбільшій у Європі «Чорнобаївській» птахофабриці, яка знаходиться в селі Східному Херсонської області. Коли це сталося, я перебував поруч у окупованому Херсоні, але тоді ще не усвідомлював, наскільки небезпечною може виявитися така подія. А тому зараз, детально проаналізувавши джерела, думки фахівців та безпосередньо опитавши одного з очевидців тих подій, саме це я хочу розкрити у своїй статті.

Отож, катастрофа почалася з того, що на початку березня 2022 року через окупацію частини території України російськими загарбниками найбільша в Європі птахофабрика «Чорнобаївська», ключове підприємство для Херсонської області, залишилася повністю знеструмленою. Внаслідок цього перестали працювати автоматизовані системи годування тварин, а через загрозу обстрілів на фабрику з метою безпеки перестали підвозити працівників та корма для тварин. Підтримувати відповідний санітарний режим на підприємстві також стало неможливо. У спробах врятувати становище, працівникам фабрики вдалося роздати певну частину продукції та курей місцевому населенню, але врешті-решт від спраги та голоду все одно загинуло близько 4,4 мільйонів курей [Сергій Албул... 2022]. Якусь частину з них вдалося захоронити у величезному котловані площею 1 880 м.кв. [Є загроза... 2022]. Загибель такої великої кількості птиці без можливості безпечної утилізації цілком могла стати справжнім екологічним лихом, якого за словами начальника Державної екологічної інспекції Південного округу Костянтина Сивака вдалося уникнути [Екокатастрофи... 2022].

Наразі прокурори Херсонської обласної прокуратури здійснюють процесуальне керівництво у кримінальному провадженні за фактом масового знищення об'єктів тваринного світу, що може спричинити екологічну катастрофу (ст. 441 КК України – екоцид), внаслідок збройної агресії РФ проти України та масового обстрілу ворожими військами смт Чорнобаївка.

Підсумовуючи, варто наголосити, що визначення обласною прокуратурою знищення «Чорнобаївської» птахофабрики саме як екоциду вказує на увесь масштаб небезпечності цієї ситуації порівняно з тим, що траплялося до бойових дій. За словами президентки Всеукраїнської екологічної ліги Тетяни Тимочко органічні відходи птахів можуть слугувати сприятливим середовищем для розвитку та виживання патогенної мікрофлори, містити підвищену кількість важких металів, пестицидів, медикаментозних препаратів, радіоактивних речовин, насіння бур'янів та інших забруднень. Крім того, через розвиток небезпечних мікроорганізмів у цих відходах, завжди є ризик спалаху цілих епідемій, наприклад – патогенних штамів кишкової палички ЕНЕС, якою в Європі заразилися тисячі людей, а десятки померли [Олег Притикін... 2022]. Тож

враховуючи кількість загиблої птиці, важко уявити, наскільки жахливими для екології регіону могли б бути наслідки такого мору.

Навіть попри те, що на фабриці вже побували фахівці з екології, їхні висновки не були оголошені публічно, а тому ми можемо лише здогадуватися, якою мірою де-факто нашкодить нам її розорення. Та враховуючи усе вищевикладене, можемо дійти до висновку, що недотримання норм безпеки при діяльності підприємств птахівництва може призвести до таких серйозних наслідків, як:

- спалах епідемій через розмноження у відходах птахів небезпечних мікроорганізмів;
- забруднення та зараження навколишніх ґрунтів надмірними обсягами гною та послідом;
- забруднення рідким гноєм, суспензією та стічними водами водоймищ (у тому числі і колодязів);
- забруднення повітря метаном та сірководнем, які утворюються під час травлення у тварин та через велику кількість гною, який накопичується на фермах;
- розповсюдження у повітрі дуже неприємного запаху, спричиненого виділенням аміаку з мікрофлори із сечі птахів тощо.

І всі ці загрози стають особливо актуальними саме під час повномасштабних бойових дій, коли контролювати ситуацію на підприємствах відповідним чином інколи просто неможливо через окупацію або обстріли. А тому держава у такий час має якомога сильніше піклуватися про безпеку підприємств птахівництва, оскільки у найгіршому випадку це потенційно може перетворитися на справжню екологічну катастрофу, ліквідація якої потім вимагатиме дуже багато зусиль, часу і коштів.

Список використаних джерел

1. Албул С. Росіяни знищили найбільшу птахофабрику в Україні. Українське інтернет-видання «Лівий берег». Економіка – Бізнес. 2022. URL: https://lb.ua/economics/2022/12/15/539211_rosiyani_znishchili_naybilshu.html (дата звернення: 04.04.2023).
2. Притикін О. Птахівництво масового ураження // Щотижневий ілюстрований суспільно-політичний українськомовний журнал «Український тиждень». Суспільство. Київ, 2011. № 24 (189). URL: <https://tyzhden.ua/ptakhivnytstvo-masovoho-urazhennia/> (дата звернення: 04.04.2023).
3. Контішев І. За фактом екоциду на Чорнобаївській птахофабриці під Херсоном порушено кримінальну справу. Онлайн-журнал Херсона та області «Кавун.City». Війна. 2022. URL: <https://kavun.city/articles/254439/za-faktom-ekocidu-na-chornobaivskij-ptahofabricsi-pid-hersonom-porusheno-kriminalnu-spravu> (дата звернення: 05.04.2023).

4. Чорнобаївська птахофабрика втратила чотири мільйони курей. Інформаційне видання «News Агро-Центр». Еко-фермерство. Тваринництво. 2022. URL: <https://news.agro-center.com.ua/stockbreeding/chornobaivska-ptahofabrika-vtratila-chotiri-miljoni-kurej.html> (дата звернення: 05.04.2023).
5. Екокатастрофи через мор курей на птахофабриці під Херсоном вдалося уникнути. Інтернет-видання «Радіо свобода». 2022. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-ptashyna-ferma-khersonshchyna-ekolohichna-katastrofa/31768285.html> (дата звернення: 05.04.2023).
6. Є загроза бактеріального зараження: у Чорнобаївці масовий мор птахів через ЗС РФ. Щотижневий соціально-політичний український журнал і щоденний новинний інтернет-ресурс «Фокус». Воєнний фокус. Російсько-українська війна. Київ, 2022. URL: <https://focus.ua/uk/voennye-novosti/540428-est-ugroza-bakterialnoho-zarazheniya-v-chernobaevke-iz-za-vs-rf-proizoshel-massovy-mor-ptic-foto>. (дата звернення: 05.04.2023).
7. Андаліцька І. Наслідки окупації: птахофабрика у Чорнобаївці перетворилася на місце масового поховання птахів. Інформаційне агентство УНІАН. Інциденти. Київ, 2022. URL: <https://www.unian.ua/incidents/naslidki-okupaciji-ptahofabrika-u-chornobajivci-peretvorilasya-na-misce-masovogo-pohovannya-ptahiv-12074013.html> (дата звернення: 05.04.2023).

Анастасія Муравей

ПРИСВОЄННЯ КАДАСТРОВИХ НОМЕРІВ

Для ефективного функціонування автоматизованої системи ведення державного земельного кадастру (АСВДЗК), системи реєстрації земельних ділянок і об'єктів нерухомості та прав на них, ефективної обробки інформації, належного інформаційного зв'язку з іншими галузевими кадастрами і інформаційними системами запроваджені кадастрові номери земельних ділянок для ідентифікації їх в базах даних і на кадастрових планах.

«Згідно статті 1 «Визначення термінів» ЗУ «Про державний земельний кадастр» кадастровий номер – індивідуальна, що не повторюється на всій території України, послідовність цифр та знаків, яка присвоюється земельній ділянці під час її державної реєстрації і зберігається за нею протягом усього часу існування» [1].

В Україні створена єдина система, яка надає кадастровий номер земельній ділянці. Кадастровий номер надається земельній ділянці незалежно від форми власності. Якщо право власності на земельну ділянку переходить від однієї особи до іншої або змінюється речові права на земельну ділянку – кадастровий номер не може змінюватися.

При поділі або об'єднанні – земельній ділянці присвоюють новий

кадастровий номер, а попередній номер отримує статус архівного та надалі не використовується.

Присвоєння чергового кадастрового номеру здійснюють відповідні територіальні органи Держгеокадастру.

За присвоєння кадастрового номера земельній ділянці плату не стягують.

Структура кадастрового номера земельної ділянки включає такі елементи:

«КОАТУУ : НКЗ : НКК : НЗД,

де КОАТУУ – десятизначний код відповідно Класифікатору об'єктів адміністративно-територіального устрою України ДК 014–96 (останніми двома цифрами якого є нулі)» [2];

НКЗ – двозначний номер кадастрової зони (сукупність кадастрових кварталів у межах чи за межами населеного пункту (максимальна кількість у межах одного об'єкту – 99));

НКК – тризначний номер кадастрового кварталу тобто компактне об'єднання земельних ділянок з природними чи штучними межами (річками, струмками, лісосмугами, вулицями, шляхами, каналами, інженерними спорудами, фасадами будівель, огорожами, лінійними спорудами, в межах кадастрової зони (максимальна кількість у межах кадастрової зони – 999));

НЗД – чотиризначний номер земельної ділянки в межах кадастрового кварталу (максимальна кількість у межах кадастрового кварталу – 9999) [2; 3].

Структурні елементи кадастрового номера земельної ділянки визначаються на підставі:

1. Індексної кадастрової карти – графічне зображення кадастрових зон та кварталів які розташовані в межах адміністративно-територіальних утворень (село, селище, місто, район), з зазначенням номерів;

2. Чергового кадастрового плану – графічне зображення земельних ділянок які розташовані в межах кадастрових зон чи кварталів, адміністративно-територіальних утворень (відповідно село, селище, місто, район), з зазначенням номерів кадастрових зон і кварталів, їх меж, розмірів та кадастрових номерів земельних ділянок, а також меж земельних угідь і сервітутів;

3. Даних, що містяться в державному реєстрі земель;

4. Відомостей обробки даних теодолітного ходу і визначення координат поворотних точок меж земельної ділянки;

5. Плану меж земельної ділянки чи кадастрового плану земельної ділянки, який складено за результатами кадастрової зйомки (графічне зображення, що містить конкретні неузагальнені чи мало узагальнені показники), тобто зовнішні межі земельної ділянки, земельних угідь та земель, обмежених у використанні і обмежених (обтяжених) правами інших осіб [4].

Для присвоєння кадастрового номеру необхідні наступні документи:

ксерокопія правовстановлюючого документу (державного акту, свідоцтва на право власності, договору купівлі-продажу); ксерокопія паспорту і коду власника земельної ділянки.

«До територіального органу Держгеокадастру (за місцем розташування земельної ділянки) для присвоєння кадастрового номера земельної ділянки замовник (уповноважена ним особа) чи розробник документації з землеустрою, подає: заяву про визначення кадастрового номера земельної ділянки; копію документа яка посвідчує особу набувача права на земельну ділянку або її власника, а в разі подання заяви уповноваженою особою – копію документа яка підтверджує повноваження діяти від імені цих осіб; документацію з землеустрою; файл обміну (в електронному вигляді) даними про результати робіт з землеустрою» [5].

Отже, інформація про земельну ділянку, яка внесена до Державного земельного кадастру, надається (присвоюється) кадастровий номер який не повторюється на території України та виконує функцію її ідентифікатора (особливого ознака, який служить для виокремлення земельної ділянки або її атрибутів у реєстрах, базах даних, відповідних інформаційних системах).

Список використаних джерел

1. Закон України «Про державний земельний кадастр» (зі змінами) URL: [https:// zakon.rada.gov.ua/laws/show/3613-17](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3613-17) (дата звернення: 01.04.2023).
2. Про затвердження Порядку ведення Державного земельного кадастру: Постанова Кабінету Міністрів України від 17 жовтня 2012 р. № 1051. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1051-2012-п> (дата звернення: 01.04.2023).
3. Про внесення змін до Порядку ведення Державного земельного кадастру : Постанова Кабінету Міністрів України від 18 липня 2018 р. № 710. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/710-2018-п> (дата звернення: 1.04.2023).
4. Державний земельний кадастр: підручник / М. Г. Ступень та ін. ; за заг. ред. М. Г. Ступеня. Львів, 2011. 309 с.
5. Теоретичні основи державного земельного кадастру: навчальний посібник / М. Г. Ступень та ін. ; за заг. ред. М. Г. Ступеня. 2-ге видання, стереотипне. Львів : «Новий Світ-2000», 2006. 336 с.

Марина Нагірняк

УПРАВЛІННЯ ПРОФЕСІЙНИМ РОЗВИТКОМ ПЕРСОНАЛУ ОРГАНІЗАЦІЇ

Головним фактором успішності будь-якого підприємства є його персонал. Від рівня професійних якостей, освіченості, мотивації та досвіду працівників залежить результативність підприємств. Оскільки люди є найважливішим ресурсом підприємства, відділ кадрів створює систему для

адаптації нових працівників та забезпечення підприємства необхідною чисельністю кваліфікованого персоналу.

Кадрове забезпечення є основним завданням професійного розвитку персоналу задля підвищення ефективності діяльності підприємства. При наборі нових співробітників складно забезпечити підприємство найнеобхіднішими, професійно кваліфікованими кадрами. Саме тому постійний розвиток персоналу підприємства є важливим фактором мотивації працівників до саморозвитку та самовдосконалення, а також підвищення якості персоналу підприємства.

Персонал є одним з найбільш складних об'єктів управління на підприємстві, оскільки на відміну від матеріальних чинників виробництва персонал має можливість приймати рішення і критично оцінювати вимоги. Крім того, персонал має суб'єктивні інтереси і надзвичайно чутливий до управлінських дій, реакція на які не визначена. Сьогодні управління персоналом набуває особливого значення, і при побудові системи управління персоналом організації можна враховувати індивідуальний елемент, а також реалізувати та ідентифікувати будь-які проблеми, пов'язані з адаптацією людини до зовнішнього середовища.

Персонал підприємства завжди має власні потреби та бажання, а тому сприймає усі управлінські рішення через призму власних потреб. Таким чином, персонал може відображати спрямовану на нього поведінку, що може призвести до результатів, які суперечать очікуванням керівництва.

В управлінні персоналом беруть участь як усі керівники організації, так і фахівці кадрових служб, що може бути джерелом певних протиріч між обумовленими потребами виробництва, бажаннями керівників і рекомендаціями фахівців.

В останні роки можливість професійного розвитку працівників набуває все більшого значення в Україні, адже для безперервного підвищення результатів підприємства та економіки країни потрібне набуття нових навичок, умінь та знань працівником. Формування відповідних професійних навичок починається у відповідних навчальних закладах, однак там можна отримати лише теоретичні знання і вже застосовувати їх на практичній діяльності.

Професійний розвиток людини починається до робочої діяльності, але отриманих навиків та знань є недостатньо в такому середовищі, яке постійно розвивається. Тому процес розвитку персоналу повинен продовжуватися на протязі всього життя людини.

Професійний розвиток персоналу – це вплив на працівника за допомогою професійного навчання протягом усього періоду їх роботи в організації. Усе спрямоване на досягнення максимальної ефективності виробництва чи надання послуг для підвищення конкурентоспроможності. Професійний розвиток також дозволяє співробітникам виконувати більш

складні завдання та максимально використовувати здібності та можливості працівника.

Як показують результати дослідження, найбільше працівники підприємства зацікавлені у отриманні винагород за результати та якість роботи, високому рівні заробітної плати [1]. Також для працівників важливо працювати у комфортних умовах праці, мати можливість для навчання та кар'єрного зростання.

У конкурентній підприємницькій діяльності, професійні навички та компетенції працівників є важливими, оскільки відіграють ключову роль в ефективному використанні ресурсів підприємства. Для того, щоб підприємство було висококонкурентним, вже недостатньо просто знайти кваліфікованих працівників, необхідно постійно навчати, розвивати та мотивувати їх до ефективної роботи, що буде сприяти підвищенню постійної конкурентоспроможності підприємства [2].

Підприємства, які не витрачають ресурсів на професійний розвиток своїх працівників, не зможуть залишатися конкурентоспроможними в довгій перспективі, що призведе до зниження якості продукції та послуг, зменшення прибутку і навіть до банкрутства.

Так само, управління розвитком персоналу сприяє ефективному використанню робочої сили, підвищує її соціальну та професійну мобільність і відіграє важливу роль у навчанні працівників для підвищення ефективності сучасної організації.

Працівники що пройшли підвищення кваліфікації, краще будуть виконувати свої посадові обов'язки, за певний проміжок часу вони будуть надавати більше послуг, а їх кількість буде також підвищуватися, вони генерують більшу кількість ідей чи рішень для вирішення певної ситуації. Також, з розвитком професіоналізму збільшується можливість підвищення заробітної плати або підвищення по посаді.

Отже, професійний розвиток персоналу є гарантією успіху підприємства. Оскільки розвиток персоналу забезпечує загальний інтелектуальний рівень людини, розширює її ерудицію та коло спілкування. Це пов'язано з тим, що освічені люди краще орієнтуються в складнощах сучасного світу та його взаємовідносинах з людьми. Як наслідок, покращується морально-психологічний клімат у структурних підрозділах підприємствах, підвищується мотивація працівника до праці, зростає лояльність до цілей і стратегічних завдань організацій, забезпечується спадкоємність керівництва та зменшується плинність кадрів.

Список використаних джерел

1. Балабанова Л. В., Сардак О. В. Управління персоналом : підручник. К., 2017. 468 с.
2. Семикіна М. В. (ред.), Дудко С. В., Орлова А. А. та ін. Професійний розвиток персоналу підприємств в системі мотиваційного менеджменту : кол. моногр. Кропивницький, 2021. 440 с.

Надія Нагорна

РОЗВИТОК ПОТЕНЦІАЛУ ОСОБИСТОСТІ В СФЕРІ СОЦІАЛЬНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА: ОСВІТНІ МОЖЛИВОСТІ

Феномен соціального підприємництва існує вже достатньо давно, а тому наявні значні наукові доробки не лише щодо опису кейсів соціальних підприємств, а й теоретичні узагальнення з різних аспектів даного виду діяльності. З іншого боку, розвиток ідеї соціальної цінності підприємництва, поєднання економічних та соціальних інтересів у досягненні суспільних благ, призвели до популяризації і усвідомлення соціальної значущості особливостей діяльності соціальних підприємців. Саме тому, з'явився запит на різні формати освіти в інтересах соціального підприємництва.

Якщо аналізувати міжнародний досвід освіти та навчання з соціального підприємництва, то варто зазначити, що вперше соціальне підприємництво, як навчальна дисципліна, з'явилося в Гарвардському університеті в 1994 р. Відтоді, провідні університети світу сприяють становленню соціальних підприємців у різний спосіб [за 5]: окремі університетські програми в структурі бізнес-шкіл, окремі магістерські програми, навчальні курси в бакалаврських, магістерських чи PhD програмах за різними спеціальностями, сертифікатні програми, освітні заходи на базі професійних асоціацій соціальних підприємців, онлайн курси на освітніх платформах, тематичні освітні заходи. Напрацювання іноземних колег-освітян, науковців, практиків-соціальних підприємців та фахівців недержавного сектору щодо розвитку компетенцій, необхідних для впровадження соціального підприємства, допомогли створити фундамент для запуску відповідних освітніх ініціатив на українських теренах.

Так, вітчизняний освітній аспект з тематики соціального підприємництва пов'язаний, перш за все, з діяльністю Британської Ради в Україні [4] та їх однойменним проектом. Ще на початку 2010 рр. було організовано ряд освітніх заходів для: ознайомлення з тематикою, створення регіональних центрів розвитку соціального підприємництва; координації зусиль щодо напрацювання проектів спеціального законодавчого акту «Про соціальне підприємництво». Реалізовані зусилля призвели до відкриття перших в Україні соціальних підприємств, започаткування вітчизняного наукового дискурсу серед представників різних наукових галузей та спеціальностей, підготовки навчальних посібників та методичних праць для реалізації освітніх заходів.

Починаючи з 2016 року соціальне підприємництво як навчальну дисципліну розпочали викладати декілька університетів: Школа соціальної

роботи Національного університету «Києво-Могилянська академія», Український католицький університет та (на той момент) Чернігівський національний технологічний університет. Зараз, аналіз джерел з відкритим доступом, дає можливість, стверджувати, що кількість закладів вищої освіти, що пропонують означену дисципліну здобувачам освіти, зросла в рази. Так, соціальне підприємництво в різних варіаціях з назвою дисципліни можна зустріти в навчальних планах таких спеціальностей, як: соціальна робота; підприємництво, торгівля та біржова діяльність; менеджмент; публічне управління та адміністрування; соціальне забезпечення; маркетинг. Викладання даного курсу відбувається як в рамках бакалаврських, так і на рівні магістерських програм. Змістовно дисципліна, зазвичай, розкриває особливості сутності та досвіду соціального підприємництва як в Україні, так і закордоном, особливості бізнес-планування, маркетингу та вимірювання соціальної цінності діяльності. В залежності від спеціальності та сфери наукових інтересів науково-педагогічного працівника, котрий викладає даний курс, до тематики можуть додаватися такі питання: сутність та історія розвитку підприємництва, соціальна відповідальність бізнесу та інші види соціальної активності, соціальне партнерство, нормативно-правове забезпечення соціального підприємництва, інновації та дизайн-мислення в соціальному підприємстві, психологічні засади соціального підприємництва та інше. Як практичний результат вивчення даного курсу, викладачі у силабусах чи робочих програмах дисципліни зазначають: підготовку та презентацію ідеї індивідуального / командного проєкту соціального підприємства, з детальним описом як бізнес-ідеї, моделі діяльності, так і того соціального впливу, що прагне реалізувати таке підприємство.

З іншого боку, в Україні широко представлені програми неформальної освіти з соціального підприємництва. Так, можна знайти онлайн курс «Соціальне підприємництво» на освітній платформі Prometheus [6]; курс «Соціальне підприємництво та конкурентоспроможність» на – Ed-era [7]; курс «Соціальне підприємництво як шлях до фінансової сталості ОГС» на – ІСАР Єднання [8]; курс «Соціальне підприємництво: дизайн-мислення та невизначеність» на – ВУМ-online [9]. Перевагою такого онлайн навчання, окрім зручності доступу, є неформальна атмосфера подачі інформації, її стислість і можливість майже відразу або перевірити свої знання, або практично опрацювати навички.

Також свої освітні послуги з соціального підприємництва пропонує ряд недержавних організацій, що працюють як акселератори із започаткування та підтримки різних соціальних ініціатив. До таких можна віднести: School of ME: Школа усвідомленого підприємництва [2]; Платформа соціальних змін [3]; програма «Соціальне підприємництво» від Impact Hub Odessa [10]. Цей формат орієнтований більше на практичний результат: не лише напрацювання самої ідеї соціального підприємства, її

презентація, а подальша робота над запуском безпосередньої діяльності. Звісно, такий підхід до організації акселераторів вимагає чіткої взаємодії з рядом стейкхолдерів, в т.ч., з представниками класичного бізнесу.

Окремо, варто вказати на наявність підтримки від міжнародних організацій, що в рамках оголошених конкурсів грантового фінансування старт-апів, зазвичай, проводять ознайомчі тренінги для представників цільових громад або категорій співгромадян (внутрішньо переміщені особи, жінки, ветерани, учасники бойових дій та ін.). За таким підходом працює Програма ООН із відновлення та розбудови миру [11]. Це формат короткочасних тренінгів, що дозволяє на ознайомчому рівні зануритись у тематику, а надалі опрацювати її глибше самостійно.

Таким чином, освітні можливості щодо розвитку потенціалу особистості в сфері соціального підприємництва, що наявні в Україні, можна умовно поділити на формальні (в закладах освіти різного рівня за ліцензійними програмами) та неформальні (у вигляді різних освітніх заходів та форматів). Кожен з цих видів успішно функціонує та користується попитом, доповнюючи одне одного. Ключове, що опрацювання сутності, цінностей соціального підприємництва, робота над плануванням бізнес-моделі свого підприємства, його соціальної місії, особливостями вимірюваності соціального ефекту діяльності дає результат не лише у вигляді готової ідеї соціального підприємства, а також відбуваються психолого-педагогічні процеси формування необхідних у підприємницькій діяльності твердих та м'яких навичок [12], розвитку комплексу підприємницьких характеристик особистості [1], що властиві соціальному підприємцю. Опрацювання як індивідуальних якостей особистості, її ціннісного поля, так і соціально-психологічних особливостей індивіда, сприятимуть розвитку міжособистісної довіри, комунікації та взаємодії з іншими, підвищення рівня мотивації щодо соціальних змін в житті громади та цільової групи соціального підприємства. Останнє уможливить розвиток особистісного потенціалу, як самого соціального підприємця, так і членів його команди.

Список використаних джерел

1. Нагорна Н. С. Особливості психологічного портрета особистості соціального підприємця. *Вісник Львівського університету. Серія психологічні науки*. 2022. Вип. 14. С. 40–47.
2. Сайт School of ME: Школа усвідомленого підприємництва. URL: https://schoolofme.me/?fbclid=IwAR0grvKAUaBSnE1vrYfMmB24eMuyJE8Ci2IvDD_1-FsIs71rF19yf3t3Jjg
3. Сайт Платформа соціальних змін. URL: <https://www.social-change.com.ua/>
4. Сайт Британської Ради в Україні. URL: <https://www.britishcouncil.org.ua/programmes/society>
5. Соціальне підприємництво: посібник для викладачів курсу / за наук.

- ред. А. О. Корнецького. К. : Фамільна друкарня Huss, 2019. 160 с.
6. Сторінка курсу «Соціальне підприємництво» на Prometheus. URL: https://courses.prometheus.org.ua/courses/course-v1:WNISEF+SE101+2017_T4/about
 7. Сторінка курсу «Соціальне підприємництво та конкурентоспроможність» на освітній платформі Ed-era. URL: <https://courses.ed-era.com/courses/course-v1:EdEra-PLEDDG+SE+2018/about>
 8. Сторінка курсу «Соціальне підприємництво як шлях до фінансової сталості ОГС» на освітній платформі ICAP Єднання. URL: <https://ednannia.ua/news/nashi-novini/12404-onlajn-kurs-sotsialne-pidpriemnitstvo-yak-shlyakh-do-finansovoji-stalosti-ogs>
 9. Сторінка курсу «Соціальне підприємництво: дизайн-мислення та невизначеність» на освітній платформі ВУМ-online. URL: <https://vumonline.ua/course/social-entrepreneurship/>
 10. Сторінка програми «Соціальне підприємництво» від Impact Hub Odessa. URL: <https://impacthub.odessa.ua/projects/sotsialne-pidpriemnitstvo/>
 11. Сторінка Програми ООН із відновлення та розбудови миру. URL: <https://www.undp.org/uk/ukraine/UNRPP-grants-and-opportunities>
 12. Dyvnych H. Higher education trend: social entrepreneurship as the key transversal skill. *Baltic Journal of Legal and Social Sciences*. 2022. № 3. P. 21–28.

Руслана Назаревич

ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДОШКІЛЬНИКІВ В ЗАКЛАДІ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Виключно важливого значення проблема соціалізації особистості набуває на етапі дошкільного дитинства, адже, дошкільний вік виступає початковим етапом формування вихованця як активного суб'єкта діяльності, спілкування та пізнання. Це зумовлено тим, що вже у дошкільному віці особистість включається у важливі сфери життя суспільства.

Соціальна компетентність дитини – це певний рівень її адаптації до соціальних норм, які пред'являє їй суспільство. Виходячи з визначення, виникає суперечність між суспільною необхідністю формування соціальної компетенції кожного члена суспільства, починаючи з раннього дитинства та недостатньою розробленістю організаційно-змістовних та методичних аспектів з проблеми формування соціальної компетенції дошкільників у закладах дошкільної освіти.

Соціалізація – безперервний процес, що триває протягом усього

життя. Він поділяється на етапи, кожен з яких спеціалізується на вирішенні певних завдань, без опрацювання яких наступний етап може не настати, може бути загальмований чи спотворений.

Розробкою теоретико-практичних аспектів проблеми соціалізації особистості дитини займаються О. Авраменко, С. Васильєва, Н. Гавриш, В. Луценко, В. Маршицька, О. Рейпольська, В. Рагозіна, Н. Шкляр та ін.).

У вітчизняній педагогіці поняття «соціальна компетентність» почало досліджуватися в обговореннях про якість освіти, про те, яким має бути портрет дитини. При цьому в узагальненому вигляді цей факт включає різні види готовності до певних видів діяльності: до професійно-трудової; до створення власної сили; до виконання громадянських функцій та розвитку суспільства, в якому їй належить перебувати; до творчої діяльності; до збереження та зміцнення свого фізичного та психічного здоров'я; усвідомлення неминучості самозмінюватися і навчатися протягом життя.

Зарубіжні дослідники надають свої трактування поняттю соціальна компетентність. Так, Д. Зіглер оцінює соціальну компетентність як повсякденну ефективну діяльність індивіда у взаємодії із оточенням. Т. Форд стверджує, що соціальна компетентність може бути розглянута як досягнення відповідних соціальних цілей у специфічних соціальних умовах із використанням відповідних засобів, досягаючи при цьому позитивних результатів у розвитку. С. Уотер та Р. Сроуф вважають, що соціальна компетентність – це здатність використовувати ресурси соціального оточення та особистісні ресурси з метою досягнення позитивних результатів у розвитку.

На переконання вітчизняних дослідників (І. Бех, С. Литвиненко, О. Кононко та ін.) соціальна компетентність – це складна полікомпонентна властивість особистості, її інтегральна якість, яка складається з цілого комплексу емоційних, мотиваційних, характерологічних особливостей і виявляється у соціальній активності та гуманістичній спрямованості особистості [2].

Таким чином, поняття соціальної компетентності сприймається як характеристика особистості, яка володіє механізмами гармонізації процесу усвідомлення соціальних проблем та ціннісних орієнтацій на суспільне благо.

Дошкільний вік – найважливіший етап у розвитку особистості. Це період початкової соціалізації особистості, залучення до світу культури, становлення загальнолюдських цінностей, встановлення початкових відносин із провідними сферами життя. Неповторні особливості психічного, фізичного та соціального розвитку виявляються у своєрідності способів та форм пізнання та діяльності дошкільника.

Компетентність дитини дошкільного віку – одна з базових характеристик дитини-дошкільника. Вона включає соціальну, комунікативну

та інтелектуальну характеристики.

Розвиток соціальної компетентності – необхідний та важливий етап соціалізації дитини у загальному процесі засвоєння нею досвіду суспільного життя та суспільних відносин. Людина за своєю природою є істотою суспільною. Під соціальною компетентністю дошкільника розуміється якість особистості, яка сформувалася у процесі активного засвоєння соціальних відносин, що виникають на різних етапах соціальної взаємодії, і навіть засвоєння дитиною цих етичних норм є основою побудови та регулювання міжособистісних відносин і внутрішньо особистісних соціальних позицій.

Формування соціальної компетентності відбувається на всіх етапах розвитку особистості, і кожен наступний етап дорослішання у своїй основі має попередній. Так, першою ланкою формування соціальної компетентності дитини є її сім'я та близьке оточення. Приклад батьків важливий для дитини, що є визначальним у формуванні її життєвих цінностей та пріоритетів. Друга ланка – це заклад дошкільної освіти, де дитина-дошкільник досить багато часу проводить у тісному контакті з вихователем.

Адже, за концепцією дошкільного виховання та Базовим компонентом дошкільної освіти, сучасний дошкільний заклад має стати «інститутом соціалізації», призначення якого – забезпечити фізичну, психологічну і соціальну компетентність дитини від народження до шести-семи років, можливість адаптації до унормованого існування серед людей, сформувати ціннісне ставлення до світу, навчити особистісного існування, озброїти елементарною наукою і мистецтвом життя. Передусім це відбувається завдяки поступово зростаючій ролі дитячого співтовариства, яке, за твердженням Ю. Лотмана, починаючи зі старшого дошкільного віку суттєво впливає на процес соціалізації дитини [2].

Таким чином, соціальний розвиток – це формування ставлення дитини до себе та навколишнього світу. Завдання педагогів та батьків – допомогти дитині увійти до сучасного соціуму. Соціальна готовність включає соціальну адаптацію дитини до умов ЗДО та сім'ї, до різних сфер життя, виражений інтерес до соціальної дійсності. Врахування особливостей формування соціальної компетентності та об'єднання її компонентів з компонентами соціально-педагогічного середовища ЗДО дозволить забезпечити їх успішну взаємодію та вплив один на одного. Створення умов для формування соціальної компетентності на основі співробітництва з дорослими та однолітками та відповідним віку видів діяльності, дозволяють ефективно встановлювати та підтримувати контакти з оточуючими, а також знайти своє місце та реалізуватися, що є найбільш актуальним для успішного розвитку особистості дошкільника.

Отже, формування соціальної компетентності особистості в дошкільному віці є пріоритетним напрямом дошкільної освіти, важливим

системним, педагогічно виваженим утворенням, тому пропонуємо деякі рекомендації щодо формування соціальної компетентності дошкільників:

- ознайомлення дошкільників із різними форматами поведінки в проблемних ситуаціях, збагачення соціальних уявлень дітей;
- забезпечення розвивального середовища для особистісного зростання дитини в суспільних відносинах з ровесниками й дорослими, навчання оцінювати власну поведінку;
- прищеплення базових навичок соціального спілкування (партнерська взаємодія, віртуальний діалог, тощо).

Список використаних джерел

1. Айзенбарт М. М. Формування соціально-комунікативної компетенції старших дошкільників крізь призму ігрової діяльності [Електронний ресурс] / М. М. Айзенбарт // Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах : зб. наук. пр. / Класич. приват. ун-т. – Запоріжжя, 2013. – Вип. 29. – С. 417–422. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pfto_2013_29_68
2. Соціалізація дітей старшого дошкільного віку в умовах ДНЗ : монографія / Н. Гавриш, О. Рейпольська та ін.; за заг. ред. О. Рейпольської. – К. – Кропивницький : Імекс-ЛТД, 2018. – 280 с.

Вікторія Никитенко

ГЛОБАЛЬНА ЦИВІЛІЗАЦІЯ ХХІ СТ.: ЗАНЕПАД ЧИ ВІДРОДЖЕННЯ?

Тисячолітній розвиток людської цивілізації відзначався динамічними процесами прогресу, становлення нових технологій, зародження ключових ідей розвитку. Розвиток новітніх технологій, ідей цивілізаційного розвитку, освоєння земної кулі, дослідження космосу, подолання різноманітних проблем людства – ці чинники вказували на розвиток та удосконалення людської цивілізації. Проте, поряд з елементами інновацій та прогресу людської цивілізації наростають негативні тенденції та явища. Це різноманітні глобальні економічні, суспільні, екологічні проблеми. Повернення до нарощення систем озброєння, множинність локальних військових конфліктів, екстремізм, тероризм – всі ці явища активізувалися та навіть набувають загострених форм у ХХІ ст. Актуалізується логічне питання – сучасна світова цивілізація на межі занепаду чи відродження. Спробуємо з'ясувати даний аспект та розглянути можливі сценарії розвитку людства.

На межі тисячоліть склалася нова картина світу: внаслідок краху

світової системи соціалізму та зміни формотворчої приналежності її колишніх основних компонентів, системна єдність сучасної світової спільноти досягла значного розвитку. В умовах відсутності протистояння соціально-економічних систем та конкуренції між ними – єдина світова система отримала історичний шанс реалізувати принципи лібералізму та на основі панівних цивілізаційних цінностей та норм міжнародного права побудувати більш стабільний світ, забезпечити його поступальний розвиток. Однак власні системні протиріччя оголили потенціал, раніше прихований у процесі протистояння протилежному суспільному устрою, виявили невизначеність перспектив існування та розвитку [6, с. 9].

На тлі процесів глобалізації криза сучасного капіталізму виявилася вкладеною в кризу світової цивілізації. Складовим елементом сучасної кризи світової цивілізації стало зростання кризових явищ. Основними проявами якої є культурні, демографічні, аксіологічні, економічні проблеми розвитку світу. Треба зазначити, що цивілізація вступила у тривалий період загострення комплексу протиріч, пов'язаних із процесом глобалізації, постійною системною кризою економіки сучасного капіталізму, кризовими явищами у сфері світової та регіональної політики та геополітика в цілому [4, с. 47].

Це ставить проблему забезпечення достатньої різноманітності всередині світової системи. Ігнорування цього загальносистемного принципу та реалізація концепції «золотого мільярда» лише посилить увесь спектр конфліктів у суспільстві й у перспективі призведе до створення тоталітарної світосистеми, що повною мірою реалізує всі негативні характеристики тоталітаризму глобальному масштабі [1, с. 115]. Реальність ставить надзвичайно складне питання: або поліцивілізація та багатоваріантність розвитку, або тоталітаризм у глобальному масштабі.

У контексті розвитку ринкової економіки стає вкрай потрібною «демократія» як інститут державного устрою. Якісною особливістю нової формації стала політика так званого «гуманізму» – відродження традицій, що визначають людські цінності та права як домінуючі [3, с. 87]. Витоки цієї кризи ще недостатньо вивчені, і їхнє ретельне вивчення поза контекстом сучасних догм, міфів і уявлень і строго на основі наукових методів та історичної адекватності вимагатиме великих зусиль.

У ситуації системної кризи особливо актуальним є питання про значення культури, духовності, моральних норм та їх безпеки. Культурна безпека передбачає захист громадян країни від насильницьких духовно-етичних потрясінь, зіткнень і руйнувань. На перший план виходить проблема тісного взаємозв'язку культури, науки, освіти, виховання, мистецтва, релігії та їхнього впливу на людину. ХХ–ХХІ ст. продемонстрували людству, що культура, як інтегруючий початок у суспільному розвитку, охоплює як сферу духовного, але дедалі більше – матеріального виробництва.

Ч. Сноу писав, що «у ХХ столітті цілісна та органічна структура культури розпалася на дві антагоністичні форми» [5, с. 17]. Між традиційною гуманітарною культурою європейського Заходу та новою, так званою науковою культурою, похідною від науково-технічного прогресу ХХ ст., з кожним роком збільшується катастрофічна прірва. Ворожнеча між двома культурами може призвести до загибелі людства.

Існує ряд причин, що породжують стійке відчуття культурологічної кризи у культурології ХХ–ХХІ ст. Головне – це усвідомлення нових реальностей: універсальності життєвих процесів, взаємодії та взаємозумовленості культурних регіонів, спільності участі людства в сучасному світі, тобто тих реальностей, які є джерелом цивілізації і водночас її наслідки. Загальні долі різних культурних регіонів представлені «катастрофами», що охопили не лише окремі народи, а й усю людську спільноту у ХХ–ХХІ ст.: світові війни, тоталітарні режими, фашистська експансія, міжнародний тероризм, економічні депресії, екологічні потрясіння тощо. Перебіг цих процесів не міг бути локальним і вплинув на внутрішнє життя інших народів, порушуючи стиль культурного розвитку. Усе це, з погляду С. Хантінгтона, лише доводило помилковість еволюційного шляху всієї західної цивілізації [5, с. 239].

Ситуація порушення культурної цілісності та розриву органічного зв'язку людини з природними засадами життя у ХХІ ст. інтерпретується як ситуація відчуження. Відчуження є процес перетворення різних форм людської діяльності та її результатів на самостійну силу, що панує над нею і ворожу їй. Механізм відчуження небезпечний тим, що пов'язаний з такими проявами:

- 1) безсилля людини перед зовнішніми силами життя; уявлення про абсурдність існування;
- 2) втрата людьми взаємних зобов'язань щодо дотримання суспільного устрою, а також заперечення системи цінностей, що склалася; почуття самотності, що виключає людину із соціальних зв'язків;
- 3) втрата особистістю свого «Я», руйнація справжності особистості [2].

Для подолання хаосу світового масштабу ХХІ ст. важливо усвідомити таке:

1. Загрози руйнування старої системи та відсутності нової прямо чи опосередковано тиснуть на всіх міжнародних суб'єктів;

2. Конфлікти, кризи, нестабільність чи заворушення мають безпосередній вплив на всіх учасників регіональної політики, і надалі залучають світових гравців до ескалації чи вирішення проблемної ситуації, що доводить взаємозалежність світу;

3. Глобалізація породжує, з одного боку, всеосяжну взаємозалежність держав, іноді нівелюючи їхню роль міжнародними урядовими та неурядовими організаціями, які отримали частину суверенітету цих країн, а з іншого – посилює регіоналізацію та схильність до ізоляціонізму;

4. Провідні світові гравці повинні подолати зневажливе панування над меншими та слабкішими учасниками міжнародних відносин;

5. Окрім національних суб'єктів, у сучасній системі міжнародних відносин є й інші суб'єкти (МО, ТНК, ЗМІ, окремі особи, терористичні організації, релігійні рухи, наркокартелі тощо), які часто відіграють більш серйозну роль, ніж деякі держави світу, тому необхідно враховувати їх місце, значення та роль;

6. Формування «нового світового порядку» можливе за згодою акторів на вироблення загальноприйнятих правил взаємодії, поведінки, які отримують реальні гарантії та набір санкцій, свідомо визнаних усіма гравцями за їх порушення [6, с. 34–37].

Загалом, нова архітектура глобальної безпеки, якою б вона не була, рухається до багатополярності. Залишаються важелі, які постійно стримують великі держави світу від нападу одна на одну, але більше не залишається аргументів для забезпечення суверенітету національних держав від сильніших учасників. Україна тому яскравий приклад. Право сильного повертається до міжнародної реальності, щодня розмивається роль міжнародного права та забезпечення прав і свобод громадян. Третя хвиля демократизації і кінець історії не відбулися. Демократія не стала панацеєю для людства і не зіграла роль універсального політичного порядку, який гарантує прогрес країнам. Нації та спільноти вимагають зміни принципів і правил щодо гарантій їхньої свободи дій, віросповідання, спілкування, реакції на події та процеси місцевого та регіонального масштабів. Консенсус щодо легітимності – єдине правило, яке дозволить країнам розвивати спільні дії для побудови «нового світового порядку» в ХХІ ст., інакше ми всі приречені боротися за виживання навіть без уявної міжнародної підтримки.

Тому відзначимо, що сьогодні назріла глобальна системна криза, що може швидко привести людство до стагнації та занепаду. І від вирішення проблем, які гостро стоять вже сьогодні, від консолідації дій та формування нової філософії сталого розвитку залежить наскільки довго проіснує людська цивілізація.

Список використаних джерел

1. Бжезинський З. Вибір. Глобальне панування чи глобальне лідерство. Л.: Логос, 2014. 288 с.
2. Будувати з нуля, або якою може бути майбутня система глобальної безпеки. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-ato/3449401-buduvati-z-nula-abo-akou-moze-buti-majbutna-sistema-globalnoi-bezpeki.htm> (дата звернення: 10.03.2023).
3. Иноземцев В. Л. На рубеже эпох. Экономические тенденции и их неэкономические следствия. М.: ЗАО Изд-во «Экономика», 2003. 776 с.
4. Міщенко А. Б. Новий світовий порядок: міжнародний дискурс.

- Міжнародні відносини: теоретико-практичні аспекти.* 2020. Вип. 6. С. 44–55.
5. Хантингтон С. Столкновение цивилизаций. пер. с англ. Т. Велимеева, Ю. Новикова. М.: ООО «Изд-во АСТ», 2013. 603 с.
 6. Соснін О. В., Воронкова В. Г., Постол О. Є. Сучасні міжнародні системи та глобальний розвиток. Київ: Центр навчальної літератури, 2015. 556 с.

*Марія Новіцька,
Людмила Озерова*

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ЦИФРОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ЯК ШЛЯХ ДО ПРОФЕСІЙНОГО РОСТУ

Сучасні заклади вищої освіти орієнтовані на модернізацію освітнього середовища, інноваційність освітнього процесу, формування цифрової компетентності фахівця та навчання протягом життя. Цей процес передбачає фундаментальні зміни в професійних завданнях, які розв'язуються у закладах вищої освіти.

Розвиток та поширення цифрових технологій у світі відбувається швидкими темпами. Цьому сприяють постійні технологічні інновації, що впливають на всі сфери життєдіяльності людини. Виникає необхідність упровадження в освітній процес інноваційних підходів до навчання та цифрових технологій, які дозволяють формувати у майбутніх фахівців не просто знання і навички, а сучасні професійні компетентності для майбутнього професійного росту та підвищення конкурентноспроможності на ринку праці [1, с. 128].

Цифрова компетентність майбутніх фахівців розглядається як вміння орієнтуватися в широкому просторі інформації, одержувати інформацію та використовувати її для власних потреб відповідно вимог сьогодення [4]. Цифрова компетентність необхідна і при проектуванні практичних занять, і при проведенні майстер-класів, і при виборі форм і методів професійного навчання, і при розробці програмно-методичного забезпечення освітнього процесу. Формування цифрової компетентності майбутнього фахівця розглядається нами в межах формування професійної компетентності та є її важливим елементом, оскільки цифрова економіка потребує нових навичок для досягнення успіху в професійній діяльності.

Відповідно до стандартів, визначених ЮНЕСКО, можна виокремити такі рівні цифрової компетентності:

- початківець (епізодично використовує цифрові технології у повсякденному житті та професійній діяльності);
- інтегратор (систематично застосовує сервіси Інтернету в

професії);

- експерт (самостійно розробляє цифровий контент і впроваджує його).

Цифрова компетентність необхідна людині лише в своїй фаховій діяльності, а й у буденному житті, що обумовлено вимогами цифрового суспільства й економіки. Формування цифрової компетентності майбутнього майстра виробничого навчання дозволить виконувати йому професійні обов'язки більш ефективно, поєднуючи вимоги ринку праці та цифрового суспільства [5]. Збільшення рівня освіти, конкуренції між майбутніми фахівцями, блискучої професійної самореалізації шляхом формування цифрової компетентності мають здійснюватися в контексті сучасної української освітньої реформи та викликів інформаційного суспільства. Їх досягнення включає в себе виконання таких завдань:

1. Теоретична частина (включає в себе частину обґрунтування особливостей формування цифрової компетентності майбутніх професіоналів).
2. Виокремлення вітчизняного досвіду процесу організації навчально-пізнавальної діяльності.
3. Чітке окреслення особливостей формування цифрової компетентності майбутніх фахівців та напрями оптимізації освітньої діяльності засобами інформаційно-цифрових технологій.

Так, наприклад, європейська мережа Europass, що орієнтована для всіх тих хто створює своє портфоліо в європейському форматі, віддає перевагу стандартам цифрової компетентності, де ключовими складовими є можливість та необхідність здійснювати:

- інформаційні процеси (проводити накопичення інформації, вміло використовувати на практиці);
- процес спілкування (процес обміну інформацією, спілкування за допомогою вербальних та невербальних засобів);
- створення контенту;
- інформаційна безпека;
- процес вирішення проблеми [2, с. 13].

Отже, важливою умовою ефективної професійної підготовки майбутніх фахівців постає формування цифрової компетентності, наукового високотехнологічного прогресу, глобалізації та інформатизації суспільства, вимог сучасного ринку праці, євроінтеграційних процесів в освіті.

Список використаних джерел

1. Браславська О. В., Озерова Л. А. Формування цифрової компетентності майбутніх педагогів у закладах вищої освіти. *Проблеми підготовки сучасного вчителя*. Умань: Візаві, 2022. Вип. 1(125). С. 126–136.
2. Генсерук Г. Р. Цифрова компетентність як одна із професійно значущих компетентностей майбутніх учителів. *Open educational*

- e-environment of modern University*. 2019. № 6. С. 8–16.
3. Рамка цифрової компетентності: інструмент для підвищення рівня компетентності громадян у галузі цифрових технологій. *Інформаційний бюлетень*. Інститут інформаційних технологій і засобів навчання НАПН України. № 3, 2017. URL: <http://iitlt.gov.ua/upload/medialibrary/4e9/4e98178912cf9558aac84b388fd9da39.pdf> (дата звернення: 06.04.2023).
 4. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 17 січня 2018 р. № 67-р «Про схвалення Концепції розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018–2020 роки та затвердження плану заходів щодо її реалізації». URL: <https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/pro-shvalennyakonceptsiyirozvitku-cifrovoyi-ekonomiki-ta-suspilstva-ukrayini-na-20182020-roki-ta-zatverdzhennya-planuzahodiv-shodo-yiyi-realizaciyi> (дата звернення: 5.04.2023).
 5. Урядовий портал. Єдиний веб-портал органів виконавчої влади України. URL: <https://www.kmu.gov.ua/diyalnist/reformi/rozvitok-lyudskogo-kapitalu/reforma-osviti> (дата звернення: 03.04.2023).

Тетяна Осадченко

ВИКОРИСТАННЯ КОНТРОЛЬНИХ ВПРАВ ПРИ ВИЗНАЧЕННІ РІВНЯ ФІЗИЧНОЇ ПІДГОТОВЛЕНОСТІ ШКОЛЯРІВ

Система педагогічного контролю фізичної підготовленості школярів є важливою ланкою в управлінні процесом тренувань, з допомогою якого можна поставити діагноз ефективності і оперативності зміни у змісті навчально-тренувальних занять. За допомогою інструменту контролю виявляються слабкі і сильні сторони в підготовці школярів до занять обраним видом спорту. Педагогічний контроль служить визначенням ефективності методів і засобів тренування. Для прогнозування спортивних досягнень і визначення темпів зміни спортивної форми використовують контрольні нормативи.

В основі раціонального управління учнем під час тренувального процесу варто визначитися із правильним підбором контрольних тестувань. Вони дають найбільш повну характеристику розвитку основних фізичних якостей: відображають високий кореляційний зв'язок зі спортивним результатом в обраному виді спорту і співвідносяться з статистичними критеріями інформативності, надійності.

Реалізація педагогічного контролю школярів 10–12 років з кількісним та якісним вимірюванням рівня розвитку основних фізичних якостей (швидкості, сили, спритності, витривалості, гнучкості) дозволяє робити всебічну оцінку їх фізичної підготовленості. Ще раз відзначимо, що при цьому відібрані тестові завдання повинні відповідати необхідним

критеріям інформативності, об'єктивності, надійності, еквівалентності, стабільності.

Силові здібності хлопчиків 10–12 років вимірюються за допомогою такого контрольного випробування як віджимання з упору лежачи. Дана контрольна вправа призначена для оцінки стану силових характеристик і якості витривалості вільних кінцівок і м'язів верхнього плечового пояса. Кількість повторень є критерієм оцінки силових здібностей.

1. Згинання-розгинання рук з упорі лежачи виконується на максимальну кількість разів. З вихідного положення упору лежачи на горизонтальній поверхні, руки в ліктьових суглобах повністю випрямлені, корпус і ноги становить одну лінію – виконується згинання та розгинання рук.

2. Наступне контрольне завдання, спрямоване на вимір даної фізичної здатності у хлопчиків – це підтягування на високій перекладині. Визначається ступінь розвитку якостей сили і витривалості м'язових груп плечового пояса, рук і спини. Кількість повторень в підході є критерієм оцінки.

3. З положення вису на перекладині підйом прямих ніг до торкання перекладини. Реєструється максимальна кількість підйомів ніг. Підйом ніг виконується без попереднього замаху.

4. Штовхання ядра руками з положення бойової стійки (для боксерів) найсильнішою і найслабшою рукою, поштовх виконується з місця.

5. Штовхання ядра 4 кг знизу вперед, а також штовхання ядра 4 кг назад, стоячи спиною до сектору. Випробуваний виконує по 3 спроби, де фіксується кращий результат.

6. Жим штанги від грудей з навантаженням рівня 60% власної ваги. З положення лежачи на лаві реєструється кількість повних (до випрямлення рук) вижимань.

7. Сила і витривалість м'язів черевного преса визначається з допомогою наступної вправи: підйоми корпусу з положення лежачи зігнувши ноги. Учень лягає спиною на горизонтальну поверхню, завівши руки за голову і зігнувши ноги в колінних суглобах до торкання стопами поверхні підлоги. На раз приходять в положення сидячи, торкнувшись зігнутими ліктями колін, на два повертаються у вихідне положення. Кількість повторень в підході за 30 секунд є критерієм оцінки.

За допомогою тестів стрибок в довжину з місця з двох ніг і в висоту з місця, а також метання тенісного м'яча встановлюються *швидкісно-силові здібності* учнів. Школяр приймає вихідне положення стоячи зігнувшись на лінії старту, при цьому ноги паралельні відносно один одного. Одночасним поштовхом з двох ніг і веденням рук вперед виконується стрибок. Приземлення повинне здійснюватися на дві ноги на покриття, що виключає травми. Вимірювання проводиться від місця приземлення, розташованого ближче до стартової позначки. Учень виконує по 3 спроби, де записується кращий результат в сантиметрах.

Ступінь розвитку *швидкісних здібностей* визначається за допомогою спринтерського бігу на 60 і 30 метрів. Дається 2 спроби на виконання завдання, де фіксується кращий результат забігу в секундах. Біг на 100, 60 і 30 метрів виконується на стадіоні або в легкоатлетичному манежі в кросівках. У забігах беруть участь не менше двох школярів, результатом вважається підсумковий час проходження дистанції. Відводиться тільки одна спроба, час фіксується з точністю до 0,1 с.

Якість *гнучкості* визначається за допомогою тесту – нахил тулуба вперед в положенні сидячи. Поширеним тестом для визначення координаційних здібностей є човниковий біг 4x9 метрів. Випробовувані виконують по 2 спроби, враховується кращий результат. Лазіння по канату і кидок набивного м'яча 3 кг, стоячи через голову необхідні для визначення *власне-силових здібностей*. Учні виконують по 3 спроби, враховується кращий результат.

За допомогою тестування якості *витривалості* визначається функціональний стан серцево-судинної і дихальної систем. Для визначення рівня розвитку *витривалості* широко використовуються біг на 1000 і 2000 метрів. Витрачений на проходження дистанції час є абсолютним показником витривалості, і біг із задалегідь заданою інтенсивністю, з метою утримання темпу рухів – показник *швидкісної витривалості* [3].

Для визначення функціонального стану органів і систем школярів програмою підготовки для ДСЮШ рекомендується використовувати такі методи як вимір ЧСС, систолічного і діастолічного тиску, хвилинного обсягу крові, а також ряд функціональних проб і реакцій, таких як проба Руф'є, індекс Кердо, ортостатична проба, кліностатична проба, проба Штанге.

Проба Руф'є виконується наступним чином. Дитина повинна виконати 30 присідань за 45 секунд, при цьому пропонується самостійно рахувати (один, два та ін.). Після 3–5 хвилин відпочинку в положенні сидячи у обстежуваного підраховують пульс кожні 15 секунд, поки не будуть отримані 2–3 однакові цифри.

Функціональна проба Кверга. Визначається ступінь адаптації організму до різнохарактерного навантаження. Виконуються 30 присідань за 30 сек., максимальний біг на місці протягом 30 сек., 3-хвилинний біг на місці з частотою 150 кроків за хвилину і стрибки зі скакалкою – 1 хв. Загальний час навантаження – 5 хв. Сидячи вимірюється ЧСС (Р1) відразу після навантаження за 30 сек., Повторно через 2 хв. (Р2) і 4 хв. (Р3). Результат розраховується за формулою: час роботи в сек. • 100 / [2 • (Р1 + Р2 + Р3)]. Оцінка результату: при значенні показника більше 105 адаптація до навантаження вважається дуже хорошою, 99–104 – хорошою, 93–98 – задовільною, менше 92 – слабкою.

Суть *ортостатичної проби* полягає в оцінці змін показників ЧСС і АТ в різних положеннях тіла учня якого тестують. Пробі передуює відпочинок протягом 5 хвилин в положенні лежачи, в кінці якого рахують

ЧСС за 15 сек., потім учень повільно встає, рахуючи ЧСС за перші 15 сек. Різниця в показниках не повинна перевищувати 12–18 ударів. Збільшення пульсу більш ніж на 18 ударів говорить про підвищення симпатичного відділу вегетативної нервової системи; менше, ніж на 12 ударів – про підвищення тону парасимпатичного відділу. У тренуваному організмі ці відділи знаходяться в стані динамічної рівноваги.

Кліностатична проба. При переході з положення стоячи (ортостатика) в положення лежачи (кліностатика) пульс уповільнюється на 4–12 ударів. Учень стоїть протягом 5 хвилин, за останні 15 сек. підраховують пульс. Потім він повільно лягає, пульс рахується за перші 15 сек. Зменшення пульсу менш зазначених цифр говорить про переважання парасимпатичного відділу вегетативної нервової системи.

Функціональна проба на затримку дихання після повного вдиху (проба Штанге). Даний вид вимірювань дозволяє оцінювати стійкість організму до гіпоксії і гіперкапнії, що відображає загальний стан ланки дихальної системи організму, відповідальної за кисневе забезпечення при виконанні затримок дихання при глибокому вдиху. Тестування проводиться наступним чином: після двох-трьох глибоких вдихів-видихів учень затримує дихання на глибокому вдиху на максимально можливий час. Провівши першу пробу, необхідно відпочити протягом 2–3 хвилин. Для нетренованих осіб середнім результатом здатності затримки дихання на вдиху є 35–50 секунд, а для спортсменів порядку хвилини і більше. З підвищенням тренуваності час затримки дихання збільшується. При захворюваннях або перевтомі результат проби зменшується до 15–25 секунд.

Система педагогічного контролю фізичної підготовленості учнів є важливою ланкою в управлінні процесом тренувань, з допомогою якого можна поставити діагноз ефективності і оперативності зміни у змісті навчально-тренувальних занять.

Список використаних джерел

1. Базилевич Н. О. Спортивна метрологія: навч.-метод. посіб. Переяслав-Хмельницький: ФОП Домбровська Я. М., 2016. 191 с.
2. Костюкевич В. М., Шевчик Л. М., Сокольвак О. Г. Метрологічний контроль у фізичному вихованні та спорті: навч. посіб. Вінниця: Планет, 2015. 256 с.
3. Наказ Міністерства молоді та спорту України від 4 жовтня 2018 року «Про затвердження тестів і нормативів для осіб, щорічне оцінювання фізичної підготовленості яких проводиться на добровільних засадах, Інструкції про організацію його проведення та форми Звіту про результати його проведення». URL: http://search.ligazakon.ua/1_doc2.nsf/link1/RE32659.html.
4. Христова Т. Є. Тестування рухових здібностей школярів: курс лекцій для студентів вищих навчальних закладів спеціальності «Фізична культура». Мелітополь: ФОП Силаєва О. В., 2017. 48 с.

**ОЦІНКА АДАПТАЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ
AMBROSIA POLINELIFOLIA L. В УМОВАХ
ПРАВОБЕРЕЖНОГО ЛІСОСТЕПУ УКРАЇНИ**

На основі проведених експедиційних досліджень виявлено нові місцезнаходження *A. artemisiifolia* в умовах Правобережного Лісостепу України (ПЛС) та досліджено основні етапи онтогенетичного розвитку. З'ясовано, що до настання зими в цих умовах ця інвазійна рослина встигає дати життєздатне насіння. Підтверджено дані про здатність *A. artemisiifolia* переносити тривалі періоди посухи, що супроводжуються різким підвищенням температури. Також відзначено, що ця трав'яниста рослина задовільно переносить умови напівтіні. Виявлено високу стійкість *A. artemisiifolia* до різких коливань температури повітря у весняний та осінній періоди. Проведенням експериментальних досліджень встановлено енергію проростання та схожість насіння досліджуваних видів, зібраних в умовах Правобережного Лісостепу України. На дослідних площах спостерігали динаміку росту пагонів протягом вегетаційного періоду. Відзначено високу регенераційну здатність до відновлення втрачених органів (пагонів). Запропоновано методику комплексної оцінки адаптаційного потенціалу *A. artemisiifolia* за показниками температурних коливань, посухостійкості, світловимоги, відношення до родючості ґрунту, вегетативного розмноження, насінневого розмноження, регенерації пагонів з використанням комплексного коефіцієнта адаптації. потенціал (ССААР). На основі цього коефіцієнта, який розраховували за формулою $ССААР = FWR + DR + LR + RSF + VR + SR + RS$, визначено адаптаційний потенціал *A. artemisiifolia* в умовах Правобережного Лісостепу України. бути високим.

Через швидку зміну клімату на нашій планеті нові території швидко заселяються інвазійними трав'янистими рослинами, які негативно впливають на ріст аборигенних видів і шкодять здоров'ю людини. Однією з таких трав'янистих рослин є представник родини складноцвітих роду *Ambrosia* L. – *Ambrosia artemisiifolia* L., яка стрімко «захоплює» територію Правобережного Лісостепу України. Нині *A. artemisiifolia* є однією з найнебезпечніших інвазійних рослин нашої країни, яка поширена у 24 регіонах.

Дослідження періодів онтогенезу *A. artemisiifolia* проводили шляхом спостереження за їх ростом і розвитком на дослідних площах протягом вегетаційного періоду. Методом візуальних спостережень за станом листового апарату досліджували посухостійкість та стійкість цих рослин до різких температурних коливань протягом вегетаційного періоду. Вивчали регенераційну здатність пагонів під час скошування, при навмисному пошкодженні крони. Визначення енергії проростання насіння

проводили шляхом пророщування в чашках Петрі в термостаті при постійній температурі 20 ± 2 °С. Схожість насіння визначали шляхом висіву його в ґрунт на глибину 2 см.

Плодоношення *A. artemisiifolia* відбувається тільки в умовах короткого світлового періоду (менше 12 годин). Квітки одностатеві, зібрані в роздільностатеві кошики. Жіночі квітки можуть розташовуватися в пазухах листків і біля чоловічих суцвіть по кілька квіток разом. Для них характерне запилення – анемофілія. Пилок амброзії є джерелом ряду алергічних захворювань під назвою «поліноз». На території Правобережного Лісостепу України період цвітіння полину листового спостерігається в другій-третьій декаді серпня, а тому саме в цей період він є найбільш небезпечним. Плід – сім'янка.

Слід зазначити, що існує ще один період – старіння (сенільний), який починається з процесів повної зупинки росту і закінчується повним відмиранням рослинного організму. В умовах Правобережний Лісостеп України Полонинолистий завершує свій повний цикл онтогенезу до кінця вегетації.

Враховуючи стрімке поширення *A. artemisiifolia* на території України, виникла необхідність проведення комплексних досліджень щодо з'ясування адаптаційних можливостей цієї рослини, а саме в умовах Правобережного Лісостепу. На основі проведених досліджень вперше запропоновано до використання метод комплексної оцінки адаптаційного потенціалу *A. artemisiifolia*, заснований на точкових показниках температурних коливань; стійкість до посухи; легка вибагливість; вегетативне і насіннєве розмноження; регенерації пагонів та коефіцієнт комплексної оцінки адаптаційного потенціалу. Ця методика дозволяє об'єктивно оцінити адаптаційні можливості цієї рослини в різних ґрунтово-кліматичних умовах.

На підставі досліджень адаптаційного потенціалу *A. artemisiifolia* в умовах Правобережного Лісостепу України можна зробити такі висновки:

- вивчено онтогенез *A. artemisiifolia* в умовах Правобережного Лісостепу України та встановлено, що до кінця вегетаційного періоду вона встигає пройти всі стадії свого розвитку.
- відзначається високий регенеративний потенціал, який проявляється у швидкому відновленні надземної частини та формуванні генеративних органів і подальшому формуванні життєздатного насіння.

Список використаних джерел

1. Гільємін, Дж., Гардарін, А., Грейнджер, С., Райбель, К., Мюньє-Жолейн Н. та Колбах Н. 2013. Оцінка потенційного періоду проростання бур'янів за базовими температурами та базовими водними потенціалами. *Weed Res*, 53: 76–87.
2. Конякін С., Чемерис І. 2013. Аналіз стану амброзії полинолистої в

- м. Черкаси. Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету ім. Володимир Гнатюк. Серія: біологія. 1: 21–29.
3. Leiblein-Wild, M., Kaviani, R. & Tackenberg, O. 2014. Схожість і морозостійкість розсади відрізняються між природним і інвазійним ареалом звичайної амброзії. *Oecologia*, 174: 739–750.

Олександр Підгорний

ФОРМУВАННЯ ЦІЛІСНОЇ ПРИРОДНИЧО-НАУКОВОЇ КАРТИНИ СВІТУ У МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПРИРОДНИЧИХ НАУК

Ключовим завданням будь-якого закладу освіти є формування цілісних наукових уявлень про реальний світ як першооснови життєдіяльності, і це чітко встановлено на законодавчому та нормативно-галузевих рівнях, що передбачає передачу цих знань у реальну освітню практику майбутнього фахівця. Але це доволі складний процес, який є одним з головних завдань підготовки майбутніх учителів природничих наук. Адже, вони повинні мати не тільки фрагментарні знання про окремі наукові дисципліни, але й бачити ці дисципліни в контексті загальної природничо-наукової картини світу [1].

Основним етапом формування цілісної картини світу є вивчення фундаментальних наукових понять та законів. Здобувачі освіти повинні розуміти, що всі явища у природі підпорядковані загальним законам, і ці закони не можуть бути розділені на окремі дисципліни. Тому важливо засвоїти основні поняття з фізики, хімії та біології, які є фундаментальними для розуміння природи.

На нашу думку, вивчення інтегрованого природничо-наукового знання має бути структуроване та відібране у такій послідовності: фрагментарна природничо-наукова картина світу, цілісна природничо-наукова картина світу, загально-наукова картина світу та індивідуальна природничо-наукова картина світу здобувача освіти. Цей підхід можна реалізувати в контексті міжпредметного діалогу через окрему навчальну дисципліну «Сучасна природничо-наукова картина світу», яка може вивчатися на першому курсі. Одним з головних дидактичних завдань цієї навчальної дисципліни є узагальнення уявлень про фрагментарні природничі картини світу в цілісну природничо-наукову картину світу на основі засвоєного здобувачем освіти природничо-наукового знання.

У результаті формування цілісної природничо-наукової картини світу вчителі природничих наук матимуть змогу не тільки передавати знання своїм учням, але й допомогти їм розробляти свою власну (індивідуальну) природничо-наукову картину світу, що допоможе їм краще розуміти природу та її закони [2].

Окрім того, формування цілісної природничо-наукової картини світу

вимагає розвитку критичного мислення та уміння аналізувати і оцінювати наукові докази та дослідження. Майбутні вчителі природничих наук повинні вміти розрізняти правдиві докази від неправдивих та підтримувати свої знання на базі наукових фактів та доказів, щоб допомогти учням розвивати своє критичне мислення.

Ще одним важливим етапом у формуванні природничо-наукової картини світу є розвиток умінь та навичок експериментальної роботи і досліджень. Майбутні вчителі природничих наук повинні не тільки мати теоретичні знання, але й вміти застосовувати їх на практиці, проводити експерименти та аналізувати їх результати. Це допоможе їм розуміти природу як комплексну систему та розвивати креативність та наукову інтуїцію.

Нарешті, успішне формування природничо-наукової картини світу вимагає розвитку у майбутніх вчителів природничих наук інтересу до науки та бажання постійно вдосконалювати свої знання та навички. Вони повинні бути відкриті до нових ідей та підходів, працювати в команді з колегами та іншими науковцями, а також заохочувати учнів до дослідження та відкриттів.

Дуже важливим етапом у формуванні природничо-наукової картини світу є постійне поповнення знань. Сучасна наука розвивається дуже швидко, і нові дослідження та відкриття з'являються кожного дня. Тому майбутні вчителі природничих наук повинні постійно оновлювати свої знання та вміти аналізувати і оцінювати нові наукові відкриття, щоб зміцнювати свою картину світу та ділитися цими знаннями з школярами.

Усі ці етапи допоможуть майбутнім вчителям природничих наук створити власну цілісну картину світу, в якій вони пов'язують факти з різних наукових дисциплін та пояснюють їх зв'язок між собою. Це означає, що майбутній вчитель природничих наук, як здобувач освіти, є і носієм, і творцем індивідуальної природничо-наукової картини світу.

Отже, формування цілісної природничо-наукової картини світу – це довготривалий та постійний процес, що вимагає від майбутніх вчителів природничих наук не тільки знань з окремих наукових дисциплін, але й уміння бачити зв'язки між ними та постійно оновлювати свої знання відповідно до нових відкриттів та досліджень.

Список використаних джерел

1. Гончаренко С. У. Формування у дорослих сучасної наукової картини світу: [монографія] / Семен Устимович Гончаренко. – К.: ІПОД НАПН України, 2013. – 220 с.
2. Підгорний О. В. Особливості формування цілісної наукової картини світу в учнів закладів загальної середньої освіти. *Наука. Освіта. Молодь* : матеріали XV Всеукр. наук. конф. студентів та молодих науковців (Умань, 25 травня 2022 р.) : у 2-х ч. / за ред. О. І. Безлюдного. – Умань : Візаві, 2022. Ч. 2. С. 106–108.

Людмила Пісецька

ОСОБЛИВОСТІ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ПОЛЬЩІ (КІНЕЦЬ 80-Х – ПОЧАТОК 90-Х РОКІВ ХХ СТОЛІТТЯ)

Перспектива початку ХХІ ст. дає можливість розглянути й оцінити економічний розвиток поляків у столітті, що минуло, з виважених позицій і фактів, яких не можна ані змінити, ані скоректувати.

Стратегія перших економічних реформ відзначалася надзвичайною схематичністю та заідеологізованістю. Вона виходила з ідеї прискореної і тотальної «капіталізації». Радикальна ломка економічного механізму, що супроводжувалася приватизацією, лібералізацією ринкових відносин, введенням конвертованості національної валюти, демонтажем попередньої системи управління, одержала назву «шокової терапії», через яку пройшли більшість східноєвропейських країн. Її творцем вважається відомий польський економіст Лешек Бальцеревич [1].

Майже вся друга половина ХХ століття в історії Польщі пройшла під знаком побудови матеріально-технічної бази соціалізму через індустріалізацію і кооперацію сільськогосподарського виробництва. На основі економіки, яка розвивалася не заради виробництва потрібних суспільству товарів, а задля самої себе і політичних амбіцій правлячого табору, наслідуючи радянські зразки державного планування з великим обсягом інвестицій у виробництво засобів виробництва, постійно збільшуючи частку коштів національного доходу, що йшла на нагромадження, зменшуючи частку споживання.

Аналізуючи початкові або вихідні умови економічного реформування польського суспільства досліджуваного періоду, слід особливу увагу звернути на режим В. Ярузельського, який, силою запровадивши стабільність (воєнний стан), 1982 р. розпочав перший етап економічної реформи. Чимало сучасних польських істориків вважає, що тенденції, які намітились за Ярузельського в економічній сфері, слід вважати за перший прояв реформаторської тенденції, що ось-ось мала пробитися нагору, діставши згодом назву «перебудови» [4, с. 160].

Катастрофічний стан господарства наприкінці 80-х років, загострення страйкової боротьби на чолі з «Солідарністю» й іншими опозиційними силами змусили уряд вдатися до господарської реформи (план віце-прем'єра, економіста З. Садовського). Реформація розпочалася з ліквідації державних структур управління господарством, тим самим надавши пріоритет посиленню самостійності та госпрозрахунку підприємств, приведення у відповідність цін і затрат на виробництво. У підсумку це означало подальше підвищення цін і обмеження споживання. Реформа не змінювала основ державної власності, за що була піддана критиці незалежними науковцями [2, с. 76].

Порозуміння «Круглого столу» відкрило шлях до вироблення провідних засад нового економічного устрою, сформульованих у другому документі засідання столу – «Позиція в справі соціальної та економічної політики і системних реформ». У ньому, крім побажань виходу країни з кризи, обмеження інфляції, врівноваження бюджету, рівноправності всіх секторів економіки, підвищення та індексації зарплати і ін., були визначені пріоритетні напрямки радикальної економічної реформи, до яких віднесено насамперед самоврядування трудових колективів, вільне формування структур власності, розвиток ринкових стосунків, обмеження центрального планування держави [3, с. 22].

Як і в інших країнах колишньої «соціалістичної співдружності», в Польщі відбувалися процеси, об'єктивно спрямовані на творення демократичного устрою, який повинен був би сприяти ліквідації тоталітарного ладу і, у підсумку, привели до зміцнення позицій держави у європейському і світовому співтоваристві. Однак, перехід від соціалізму радянського типу до капіталізму постіндустріальної доби давався не легко. Такого переходу раніше не здійснював ніхто.

Тому нові політичні сили та реформатори-урядовці чітко не усвідомлювали закономірність цього процесу, з вирішенням конкретних першочергових і другорядних завдань. Як показує аналіз жоден тогочасний уряд, чи опозиційний рух не мав глибоко продуманої економічної програми реформування загальнодержавного народногосподарського комплексу соціалістичного типу.

Наступні уряди, які після Т. Мазовецького почергово очолювали Я. Белецький, Я. Ольшевський, Г. Сухоцька, В. Павляк, проводили свою діяльність в умовах зростаючої соціальної напруги, але незворотно слідували курсом реформ, вносячи до них час від часу корективи на вимоги страйкуючих і профспілкових центрів як, наприклад, «Пакт про державне підприємство в період його трансформації». Він передбачав широкі соціальні гарантії для працюючих у період приватизації, і, таким чином, хоча б частково заперечував підтримку реформ з боку працюючих.

Віддаючи належне значним досягненням Польщі у стабілізації інфляції, до найбільш вагомих чинників досягнення такого результату, як і в наступному просуванні до зростання, слід віднести зменшення втручання держави і прискорення процесу структурних реформ.

Важливим досягненням на шляху реформ стала розробка і впровадження нової законодавчої бази, яка чітко регламентувала весь трансформаційний процес і, зокрема, «Конституційного закону про взаємні стосунки між законодавчою і виконавчою владою, а також територіальним самоврядуванням Республіки Польща, що отримав назву «Мала Конституція» (17. X. 1992 р.), яка на державному рівні закріпила перші надбання ринкової економіки, приватизації, правопорядку [5, с. 202].

Економічні зміни позначилися на загальній соціальній структурі

суспільства. Швидко з'явилася верства економічної еліти, колишня номенклатура ПОРП, прибутки якої в десятки разів перевищували середньостатистичні. Значні зміни торкнулися так званого «середнього класу», або людей, що мають приватний бізнес. Ця категорія населення поступово зростала. Натомість зменшувалася частка населення, зайнятого в промисловості і сільському господарстві. З іншого боку, більш контрастним став поділ суспільства на багатих і бідних [5, с. 187].

Таким чином, нові економічні засади у поєднанні з політичними чинниками створювали умови для формування громадянського суспільства, що відповідає ліберально-демократичній моделі устрою, і яка через неповних десять років суттєво наблизилася до досягнень суспільства «загального споживання» західного зразка. Етапними віхами на цьому шляху стала реінтеграція Польщі у світові та євроатлантичні економічні й політичні структури, зокрема, НАТО і ЄС.

Список використаних джерел

1. Бальцерович Л. Посткомуністична дійсність з пташиного польоту. *Каменяр*. 2001. 8 вересня.
2. Мороз Б. (Варшавська економічна школа) Польща в дивному світі капіталізму. *Віче*. 1995. № 2. С. 76–79.
3. Полегаєв Г. «Круглий стіл». *Ехо планети*. 1989. № 7. С. 20–23.
4. Stan Wojenny w Polsce. Dokumenty i materiały archiwalne 1981–1983. Praca zespolowa pod kier. T. Walichnowskiego. Warszawa: PWN, 2001. 340 s.
5. W stanie. Zbiorowy dziennik stanu Wojennego / grudzień 1981 sierpień 1982. Warszawa: PWN, 1991. 340 s.

Світлана Плахотна

ДРАМА-ФЕЄРІЯ ЛЕСІ УКРАЇНКИ «ЛІСОВА ПІСНЯ»: ОБРАЗ МАТЕРІ

Мати Лукашева – це образ, в якому втілюється матеріальна, прагматична грань людини. Уже перша репліка матері у тексті є символічною щодо трактування образу: «А чи не годі вже того грання? // Все грай та грай, а ти, робото, стій!» [2, с. 683]. Жінка не лише не відчуває ніякої естетичної насолоди від гри сина, адже та не має ніякої практичної цінності, сприймає як перешкоду, що заважає Лукашу працювати, а й відчуває якусь недоцільну неприязнь. Вона згадує, що треба загородити обору саме тоді, коли син грає, і хоче, щоб працювати він почав *негайно*: «Коли ж воно, оте «нехай-но», буде?» [2, с. 683]. Роздратована грою на сопілці, в грубій, зневажливій формі висловлює претензії і щодо взаємин з

Мавкою: «Тобі б усе ганяти по шурхах // з прибудуою, з накидачем отим!» [2, с. 683]. Докори несправедливі і щодо Мавки, і щодо Лукаша: хлопець не байдикував, а пас худобу, дівчина допомагала. Письменниця демонструє, що справа навіть не лише у матеріальному: скрізь, де є Мавка, зростає і добробут («Самі ж казали, // що як вона глядить корів, то більше // дають набілу» [2, с. 683]; «Як хату ставили, то не носила // вона нам дерева? А хто садив // города з вами, нивку засівав? // Так, як сей рік, хіба коли родило?» [2, с. 683–684]). Матір не хоче бачити роботу Мавки: «Одчепися // з такою поміччю!» [2, с. 683]. Коли ж не може заперечити очевидне, то знаходить знецінюючий аргумент: «Все ж – відьомське кодло!» [2, с. 683]. Коли ж справа взагалі не стосується матеріальної вигоди («А ще он як умаїла квітками // попідвіконню – любо подивитись!» [2, с. 684]), то Матір демонструє повне несприйняття і нерозуміння такої роботи: «Потрібні ті квітки! Таж я не маю // у себе в хаті дівки на виданню...» [2, с. 684]. Краса, кохання, музика, які не мають матеріального зиску, не лише не мають ніякої цінності для неї, але й через нерозуміння їх, викликають внутрішнє відторгнення («Йому квітки та співи в голові! [2, с. 684]»). Мати намагається перешкоджати грі на сопілці, зруйнувати кохання Лукаша і Мавки, знищити красу. Пишно завітчана, з розпущеним волоссям, неймовірно вродлива лісовичка викликає в неї прикрість: «Чого ти все розпатлана така? // Нема, щоб зачесатись чепурненько, – // усе як відьма ходить. // Нечепурно. // І що се за манаття на тобі? // Воно ж і неvigідне при роботі. [2, с. 684–685]» «Відьма» теж виликає відторгнення через нерозуміння. Все, що не відповідає внутрішній суті, інше є ворожим. Вона намагається відігнати щиру, душевно щедру, але «чужу» Мавку: «Чого ти все за ним? Не випадає // за парубком так дівці уганяти» [2, с. 684]. Їй вдається переодягнути дівчину в одяг небіжчички-доньки, який з латкою на плечах, фартух вилиняний. Згодом Мавка зуважить Лукашеві: «Як я тобі у цій одежі // наче одмінилась!..» [2, с. 690], – а Лукаш сам скаже: «Якось наче смішно стало... // Убрана по-буденному, а править // таке, немов на свято орацію!» [2, с. 689]. Намагаючись зруйнувати внутрішню суть Мавки, уподібнюючи її до себе, мати ще й вимагає подяки: «Хоч би подякувала!» [2, с. 685]. Можна було б назвати жінку заручницею традицій, яка намагається просвітити внутрішнішньо вільну Мавку, якій «ніхто такого не казав», щодо норм поведінки, прийнятих у суспільстві («Ну, то хоч раз послухай – не завадить» [2, с. 684]), якби не зовсім інше ставлення до Килини: «Там є одна вдовиця – моторненька, – // сама припитувалася через люди» [2, с. 692].

Волинські ліси для Лесі Українки були втіленням краси, тому цілком закономірним у творі є несприйняття їх матер'ю. Матір чітко пов'язує з лісом відьом, які, за словами дядька Лева, живуть по селах, бо вони теж належать до чужих, незрозумілих, ворожих категорій: «Ти б іще // зібрав сюди усіх відьом із лісу.» [2, с. 685]; «принаджуй // ту погань лісову, то ще

діждешся // колись добра!» [2, с. 685]; «Вони не люблять лісового роду...» [2, с. 688]. Матір належить до людей, для яких має значення не правда, а власні бажання, відчуття, яких не переконають ніякі аргументи, які до кінця свідомо відстоюватимуть хибну позицію. Дядько Лев (ідеальний селянин у творі, в якому гармонійно поєднано духовне і тілесно, який віднайшов рівновагу між світом природи і світом людини) бачить безпідставні нападки на Мавку: «Що ти, сестро, // так уїдаєш раз у раз на дівку? // Чи то вона тобі чим завинила?» [2, с. 685]. Матір не сприймає критики, вона не лише не прислухається до чужої думки, а нападає на «захисника» з погрозою: «А ти, братуню, вже б не відзивався, // коли не зачіпають!» [2, с. 685]. Суперечки з жінкою позбавлені сенсу: вона не чує опонента. На аргумент Лева, що в лісовичку може «уступити душа така саміська, як і наша» [2, с. 686] заявляє: «Ну, а куди ж тоді відьомська пара // подінеться» [2, с. 686]. Саме в уста ідеального Дядька Лева Леся Українка вкладає фразу: «Що лісове, то не погане, сестро, усякі скарби з ліса йдуть...» [2, с. 686]. В давнину українці вважали русалок Берегинями природи, у драмі-феєрії русалки також виконують цю функцію. Не випадково з Мавки «політниця абияка», «тащити сіна – голова боліла» [2, с. 687], перспективу жати сприймає з острахом, кидається щоб захистити від Лукашевої сокири молодого грабка («Не руш, коханий, воно ж сире, ти ж бачиш» [2, с. 687].) Матір гармонії з природою не відчуває, ставлення до довкілля у неї споживацьке. Письменниця чи не перша в українській драматургії порушила екологічну проблематику. Руйнуючи природу, людина руйнує себе, бо і сама є її частиною. Матері з Килиною доводиться тікати з лісу, бо своєю поведінкою провокують знищення власного добробуту, який був можливим лише в гармонії з довкіллям. Для неоромантиків характерне протиставлення світу природи світу людини, у якому природа – досконала, ідеальна, а світ людини – дисгармонійний.

Матір належить до типу людей, у яких завжди є робота, і роботи більше, ніж можливостей її виконати. Вона радо використовує безкорисну допомогу до Мавки («Що тільки вмю, рада допомогти» [2, с. 687]), але робить це з докорами, намаганням принизити дівчину: «Так тут іще не скінчена робота, а ти до неї щось не вельми...» [2, с. 687]; «Ото-то й ба, що неконечне вмієш» [2, с. 687]. Жінка не дає можливості реалізуватися сину духовно, розставляє свої маркери цінностей у його свідомості. Він уже й сам схиляється до материних пріоритетів щодо роботи, звертається до Мавки: «Ай, дай спокій! // Не маю часу!» [2, с. 688]. На скаргу дівчини про те, що теж став непривітним, відповідає: «Та бачиш... мати все гризуть за тебе!...» [2, с. 688]; «Бач... їм така невістка не до мислі...» [2, с. 688]; «Тобі недобра з їх свекруха буде!» [2, с. 688]. Він сам починає вважати гру на сопілці не великою наукою, не важливою, на відміну від Мавки, яка бачить в ній цвіт його душі, розуміє цінність мистецтва: «Той цвіт від папороті чарівніший – // він скарби *творює*, а не відкриває. // У мене мов

зродилось друге серце, // як я його пізнала. В ту хвилину // огнисте диво сталося...» [2, с. 689]. У вільному світі, очевидно, стосунки «свекрухи – невістки» не мали б обмежувати закоханих людей («Чого їй треба? І яке їй діло?» [2, с. 688]); «У лісі в нас нема свекрух ніяких. // Навіщо ті свекрухи, невістки – // не розумію!» [2, с. 688]. Мати протиставляється Мавці. Вона – це пріоритет матеріального, практичного, заземленого, зацикленого на рутинності; позбавлена відчуття краси, зі споживацьким ставленням до природи, з неспроможністю сприйняти світ, відмінний від власного.

Список використаних джерел

1. Вишневська Н. О. Примітки. Українка Леся. *Твори в двох томах*. Т. 2. Драматичні твори. Київ : Наукова думка, 1987. С. 621–723.
2. Українка Леся. *Драматичні твори*. Київ : Дніпро, 1989. 761 с.

Ганна Подуфала

НОВІТНІ МЕТОДИ НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ ДЛЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ: ВІД ТРАДИЦІЙНИХ ПІДХОДІВ ДО СУЧАСНИХ ІННОВАЦІЙ

Сьогоднішній світ вимагає від нас швидкого розвитку та адаптації до нових технологій. Особливо актуальним є питання навчання іноземних мов, яке є необхідністю для успішного виконання задач у майбутньому. У початковій школі діти зустрічаються з іноземною мовою вперше, тому важливо використовувати ефективні методи, які допоможуть їм засвоїти мову швидко та з задоволенням.

Ми розглянемо новітні методи навчання іноземної мови для молодших школярів, які допоможуть вчителю зробити процес навчання більш цікавим та ефективним. Ми розглянемо традиційні підходи до навчання іноземної мови, такі як граматики-переклад, та порівняємо їх з сучасними інноваційними методами, такими як ігри, пісні, казки та інші.

У традиційному методі навчання іноземної мови для молодших школярів використовуються основні принципи, які включають працю над вимовою, граматику та лексику. Вчителі викладають нові слова та фрази, а діти повторюють їх декілька разів, щоб запам'ятати. Далі вчитель пояснює граматичні правила та конструкції, які діти повинні запам'ятати. Нарешті, учні отримують завдання на написання та читання, щоб застосувати набуті знання.

Традиційний метод навчання іноземної мови має свої переваги. Він дозволяє дітям вчитися основам граматики та лексики, які є важливими для подальшого розвитку мовлення. Крім того, цей метод може бути дуже ефективним для дітей, які налаштовані на серйозне навчання та хочуть

отримати глибокі знання мови.

Проте, традиційний метод навчання іноземної мови для молодших дошкільників має свої недоліки. Часто цей метод може бути складним для молодших дітей, оскільки вони ще не мають достатнього розвитку мовлення та когнітивних здібностей.

Крім того, цей метод може бути нудним для дітей, що може призвести до втрати інтересу до навчання. Не відчуваючи задоволення від процесу навчання у школярів може знизитися мотивація [2].

Тому сучасні методи навчання, які базуються на ігровій та комунікативній парадигмах, є більш підходящими для дітей цього віку. Завдяки використанню ігрових елементів, діти отримують задоволення від процесу навчання та швидше засвоюють нові знання. Ігри допомагають збільшити мотивацію дітей до навчання та розвивають їх креативність та когнітивні здібності. Наприклад, «Мовна змійка» – це гра, яка допомагає дітям вивчати нові слова та фрази, грати в команді та вдосконалювати свої навички спілкування. Адже гра – це інтерактивна форма, яка дозволяє дітям вивчати нові слова та граматику через спілкування, рух та взаємодію з іншими учнями.

Одним із новітніх методів використання ігор є гейміфікація навчання. Це означає, що елементи гри впроваджуються в навчальний процес з метою підвищення мотивації учнів та забезпечення більш ефективного навчання. Наприклад, вчителі можуть використовувати онлайн-ігри, які дозволяють дітям вчити нові слова та граматику за допомогою візуальних та звукових ефектів [3].

Окрім ігор, ефективними методами навчання можуть бути музика та спів. Наприклад, наспівуючи мелодії, діти швидше й легше запам'ятовують нові слова та фрази. Тому наспівування пісень може стати ефективним методом навчання іноземної мови для молодших школярів.

Один з способів використання музики та співу є вивчення пісень, що містять слова та фрази на іноземній мові. Діти можуть співати разом з вчителем та записувати текст пісні, що допоможе їм запам'ятати нові слова та фрази. Для забезпечення більш ефективного навчання, вчителі можуть використовувати пісні, що містять повторення та прості мелодії. Також можна використовувати пісні, що відображають культуру та традиції країни, мова якої вивчається, що допоможе дітям краще зрозуміти культуру та історію країни [1].

Також вчителі можуть використовувати різноманітні аудіо та відео матеріали для навчання. Наприклад, аудіокниги та відеоуроки можуть допомогти дітям покращити свої навички аудіювання та розуміння мови. Діти можуть слухати історії та казки іноземною мовою та відповідати на запитання вчителя, що допоможе їм розвивати свої навички мовлення та розуміння мови.

Ще одним ефективним методом навчання є використання казок та

історій. Казки та історії можуть бути використані для розширення словника дітей та розвитку їхнього розуміння мови. Діти можуть читати казки та історії на іноземній мові разом з вчителем та обговорювати їх зміст, що допоможе їм розвивати свої навички мовлення та розуміння мови.

У додаток до цього, казки та історії можуть бути використані для розвитку інших навичок, таких як читання, слухання та аналіз. Вони можуть навчити дітей розрізняти звуки та букви, вчити нові слова та граматичні структури. Крім того, вони можуть викликати інтерес та любов до мови, що стимулює дітей навчатися більше.

Іншим інноваційним методом навчання є використання технологій. Сьогодні діти виростають в епоху комп'ютерних технологій, тому використання різних програм та онлайн-ресурсів може бути надзвичайно ефективним методом навчання іноземної мови. Наприклад, відео-уроки, аудіо-записи та інтерактивні вправи можуть допомогти дітям засвоювати нові знання та розвивати свої навички мовлення.

Крім того, технології можуть бути використані для підвищення мотивації дітей до навчання. Наприклад, ігри та вправи на комп'ютері можуть бути дуже цікавими для дітей, що стимулює їх навчальну активність. Важливо використовувати технології з розумінням та дотримуватися рекомендацій щодо часу, який діти проводять за екранами [4].

Отже, можна сказати, що сучасний світ вимагає від нас швидкого розвитку та адаптації до нових технологій, і це стосується і навчання іноземних мов. Для молодших школярів важливо використовувати ефективні методи навчання, які допоможуть їм засвоїти мову швидко та з задоволенням. Традиційні підходи до навчання іноземної мови мають свої переваги, проте для молодших школярів більш ефективними можуть бути ігрові та комунікативні методи, які дозволяють отримати задоволення від процесу навчання та швидше засвоювати нові знання. Використання гейміфікації навчання, мультимедійних матеріалів та інтерактивних технологій може підвищити мотивацію дітей до навчання та допомогти їм розвивати креативність та когнітивні здібності. Такі методи можуть бути особливо корисними для дітей, які зустрічаються з іноземною мовою вперше і мають відчуття нудьги та відсутності мотивації при традиційному навчанні. У цілому, сучасні методи навчання дозволяють зробити процес навчання більш цікавим та ефективним для молодших школярів.

Список використаних джерел

1. Байчук О. Покращуємо володіння англійською: список щоденних вправ [Електронний ресурс] / Олена Байчук. – 2022. – Режим доступу до ресурсу: <https://buki.com.ua/news/pokrashchenniya-angliiskoi/>.
2. Гусленко І. Ю. Конспект лекцій з дисципліни «методика навчання іноземних мов» [Електронний ресурс] / І. Ю. Гусленко, І. В. Змійова // Видавництво НУА. – 2018. – Режим доступу: <https://nua.kharkov.ua/wp->

- content/uploads/2020/08/Gyslenko-metodika.pdf.
3. Петренко Л. П. Застосування гейміфікації у навчанні [Електронний ресурс] / Л. П. Петренко. – 2020. – Режим доступу: <https://naurok.com.ua/stattya-zastosuvannya-geymifikaci-u-navchanni-141251.html>.
 4. Сашуріна О. В. Інноваційні технології на уроках іноземної мови як засіб оптимізації навчального процесу та активізації пізнавальної діяльності учнів [Електронний ресурс] / Олеся Василівна Сашуріна. – 2021. – Режим доступу: <https://naurok.com.ua/innovaciyni-tehnologi-na-urokah-inozemno-movi-yak-zasib-optimizaci-navchalnogo-procesu-ta-aktivizaci-piznavalno-diyalnosti-uchniv-232872.html>.

Катерина Полив'яна

ОСОБЛИВОСТІ НЕСТАНДАРТНИХ УРОКІВ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ ДЛЯ ЗДОБУВАЧІВ БАЗОВОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

Урок є основною організаційною формою навчання в організації процесу з англійської мови в базовій середній школі.

Для підвищення пізнавального інтересу до вивчення іноземної мови в учнів, вчителю слід проводити нестандартні уроки.

Що таке нестандартний урок? Нестандартний урок – це незвичайний спосіб викладання навчальних дисциплін. Головною метою таких уроків є те, щоб зробити цікавим те, що раніше було нудним, розвинути творчість студентів, розвинути комунікативні та пізнавальні навички, а також зацікавити у вивченні навчальної дисципліни, тому що інтерес сприяє швидкому вивченню будь-якої інформації.

Під час нестандартних уроків активними є всі учні, кожен з них стає успішним та клас перетворюється на творчий колектив.

Такі уроки охоплюють велику різноманітність методів та форм, як-от пошукова діяльність, міжпредметні зв'язки, опорні сигнали, проблемне навчання, конспекти тощо. У процесі навчання такими методами учні позбавляються напруження, поліпшується мислення, збуджується й підвищується інтерес до предмета.

Хочеться окремо зупинитися на різновидах нестандартних уроків, тому, що вони користуються великою популярністю серед учнів та показують високі результати. Мені хотілося б приділити увагу декільком таким різновидам, які мають низку інших нетрадиційних уроків:

Уроки ігри – поєднання між собою гри та праці. На таких уроках формується проста атмосфера. Ігри розвивають в учнів емоційну та інтелектуальну сфери. Головні особливості таких уроків те, що навчання ставиться як ігрове завдання, тобто основні правила є гра та захопленість до уроку з боку школярів.

Уроки-казки або уроки-подорожі – саме такі уроки спираються та

розвивають фантазію дітей. Для проведення уроку вчитель бере за основу якусь казку або самостійно складає її. Такий формат уроку підходить як для молодших учнів, так і старших.

Уроки-змагання – ці уроки проводяться у гарному темпі та задля перевірки практичних та теоретичних знань. Ідеєю для уроку вчитель може взяти в якості якихось телевізійних змагань або ж придумати самостійно.

Уроки-імітації – це уроки, які можуть бути різними. Вони можуть бути створені на діяльності якихось організацій, закладів тощо. Під час уроку дітям ставляться проблемно-пошукові, творчі завдання. В процесі такого уроку у школярів з'являються артистичність та розвивається неординарність мислення.

Урок-вікторина – основною частиною уроку є гра, вчитель репрезентує ряд питань на яких потрібно дати відповідь в усній чи письмовій формі. За тим що вікторина це вид гри, учні залюбки стають учасниками. Учні можуть бути поділені на команди. Основною задачею вікторини дати кожному учню проявити активність та рівень своєї ерудиції.

Створюючи нестандартний урок можна визначити для себе позитивні сторони такого уроку, а саме:

- Раціональний розподіл часу;
- Розв'язання проблем з дисципліною;
- Учні цілеспрямовано розвиваються на основі комплексної розвивальної системи.
- Під час уроку включаються емоційна та раціональна сфери.

Я б хотіла ще зазначити, що нестандартні методи варто використовувати як підсумкові для закріплення або узагальнення навичок. Тобто урок проводиться наприкінці теми та має мету закріпити, впорядкувати, підсумувати та визначити рівень володіння учнями навчальним матеріалом конкретної теми.

Оцінювання навчальних досягнень учнів може проходити у двох варіантах, або в накопичувальній системі з переводом у дванадцяти бальну систему, де за кожну правильну відповідь на завдання дається 1–2 бали, якщо команда встигла виконати завдання раніше зазначеного часу, то отримує додатковий бал, максимальна кількість балів враховуючи й додаткові бали, складає 100 балів.

Або другий варіант не менш дієвий, коли кожен учень може отримати наліпка за правильну відповідь, гарну активність на уроці, потім учні можуть скинутися наліпками з класом та отримати подарунок, варіації подарунка підбираються за інтересами учнів та обирається випадковим способом.

Після таких незвичайних уроків учні будуть активно застосовувати лексику з конкретної вивченої теми; розширять свої знання на задану тему (наприклад, спорт та все, що з ним пов'язано); вдосконалять навичка аналізу; визначать важливість знань з англійської мови.

РОЛЬ ТЕОРІЇ ЙМОВІРНОСТЕЙ КРИЗЬ РОКИ ЇЇ РОЗВИТКУ

Витоки теорії ймовірностей можна простежити до стародавніх цивілізацій, таких як Стародавня Греція та Китай, які використовували ймовірність для прийняття рішень в азартних іграх і ворожінні.

Першу математичну обробку теорії ймовірностей зазвичай пов'язують з листуванням 17 століття між Блезом Паскалем і П'єром де Ферма. У цих листах Паскаль і Ферма обговорювали проблеми азартних ігор, пов'язані з грою в кості. Вони намагаються зрозуміти, як справедливо розподілити ставки, коли гру переривають до її завершення. Ця проблема, тепер відома як «точкова проблема», вважається першою в історії теорії ймовірностей, розв'язаною математично.

Паскаль і Ферма використовували комбінаторний метод для розв'язування задач підрахунку очок, який передбачав підрахунок кількості можливих результатів гри. Вони також ввели поняття очікуваної вартості, яке зараз є фундаментальним поняттям у теорії ймовірностей. Хоча їх листування було зосереджено тільки на конкретній проблемі азартних ігор, втім їхні ідеї та методи заклали фундамент для розвитку теорії ймовірностей як математичної дисципліни.

На розвиток теорії ймовірностей великий вплив зробив Якоб Бернуллі, який ввів поняття очікуваної вартості та закону великих чисел.

У 18 столітті почала з'являтися концепція випадковості, і теорія помилок зіграла вирішальну роль у розвитку теорії ймовірностей.

Теорія похибок має справу з вимірюванням величин і розповсюдженням похибок у вимірюваннях. Це призвело до розробки нормального розподілу, який описує розподіл ймовірностей великої кількості незалежних і однаково розподілених випадкових величин зі скінченною дисперсією. Нормальний розподіл, також відомий як розподіл Гауса, названий на честь математика Карла Фрідріха Гауса, який зробив значний внесок у розвиток теорії помилок.

Концепція випадковості отримала подальший розвиток у французького математика П'єра-Сімона Лапласа, який ввів поняття оберненої ймовірності. Зворотна ймовірність передбачає використання спостережень або експериментальних даних для оцінки ймовірності події. Лаплас також ввів концепцію принципу недостатньої причини, яка стверджує, що якщо немає підстав очікувати, що один результат буде кращим за інший, то всі результати слід вважати однаково ймовірними.

Ці розробки заклали основу для появи теорії ймовірностей як математичної дисципліни та для подальших розробок у 19 і 20 століттях, включаючи розвиток статистичних міркувань і аксіоматичних основ теорії ймовірностей.

У 19 столітті з'явилася теорія розподілу ймовірностей, яка призвела до розвитку концепцій статистичного висновку та перевірки гіпотез.

Теорія розподілу ймовірностей вивчає розподіл ймовірностей випадкових величин. Розподіл ймовірностей – це функція, яка описує ймовірність кожного можливого результату дії випадкової величини. Існує багато різних типів розподілу ймовірностей, включаючи нормальний, біноміальний, Пуассона та експоненціальний розподіл, серед інших.

Ймовірно, найвідоміший розподіл ймовірностей, нормальний розподіл описує розподіл великої кількості незалежних і однаково розподілених випадкових величин із кінцевою дисперсією. Нормальний розподіл характеризується його середнім і дисперсією, які визначають форму та розташування розподілу.

Біноміальний розподіл використовується для моделювання ймовірності успіху певну кількість разів протягом фіксованої кількості незалежних випробувань, причому кожне випробування має однакову ймовірність успіху.

Розподіл Пуассона використовується для моделювання ймовірності певної кількості подій, що відбуваються протягом фіксованого інтервалу часу або простору, враховуючи середню частоту виникнення. Експоненціальний розподіл використовується для моделювання часу між появами певних подій, коли події відбуваються випадково та незалежно з фіксованою середньою частотою.

Теорія розподілу ймовірностей важлива в багатьох галузях науки і техніки, включаючи фінанси, фізику, біологію, техніку та інформатику. Це дозволяє нам моделювати й аналізувати випадкові явища та робити прогнози щодо подій. Розробка аксіоматичних основ теорії ймовірностей почалася в 20 столітті з роботами таких математиків, як Андрій Колмогоров і Ріхард фон Мізес.

Аксіоми Колмогорова, опубліковані в 1933 році, забезпечили сувору математичну основу для теорії ймовірностей. Він визначив ймовірнісний простір як триплет, що складається з набору подій, сигма-алгебри для підмножини цього набору та ймовірнісної міри, яка призначає ймовірність кожній події в сигма-алгебрі. Аксіоми Колмогорова встановлюють основні властивості, яким повинні задовольняти ймовірнісні міри, такі як невід'ємність, лічильна адитивність і нормалізація.

Фон Мізес також зробив значний внесок у розвиток аксіоматичної теорії ймовірності. Його підхід, відомий як частотна теорія або частотна інтерпретація ймовірності, визначає ймовірність як обмеження відносної частоти подій у великій кількості випробувань. Підхід фон Мізеса підкреслював роль випадковості у фізичних системах і використовувався для створення основи для статистичних висновків.

Розробка аксіоматичних основ теорії ймовірностей є великим досягненням в історії математики. Це забезпечує сувору основу для вивчення ймовірностей і дозволяє розробляти більш складні ймовірнісні

методи в багатьох наукових і технологічних областях. Сьогодні теорія ймовірностей широко використовується в статистиці, фінансах, фізиці, біології та інформатиці, а її аксіоматичні основи постійно вивчаються та вдосконалюються математиками та статистиками. Фактичні результати базуються на минулих даних.

Розробка обчислювальної ймовірності та моделювання стохастичних процесів була основною подією в 20 столітті і залишається активною областю досліджень.

Досягнення комп'ютерних технологій зробили можливим моделювання та аналіз складних стохастичних систем, таких як фінансові ринки, погодні умови та біологічні процеси.

Моделювання за методом Монте-Карло, яке передбачає створення випадкових вибірок із розподілу ймовірностей і використання цих вибірок для оцінки ймовірностей або очікуваних значень, стало широко використовуваним інструментом для обчислення ймовірностей.

На додаток до обчислювальних методів, прогрес у стохастичних процесах і статистичних висновках призвів до розробки потужних математичних моделей для аналізу та прогнозування стохастичних явищ. Ці моделі включають процеси Маркова, стохастичні диференціальні рівняння та аналіз часових рядів, серед іншого.

Моделювання стохастичних процесів має застосування в багатьох галузях науки і техніки, включаючи фінанси, техніку, фізику, біологію та соціальні науки. Це дозволяє нам аналізувати та прогнозувати поведінку складних систем і приймати обґрунтовані рішення на основі імовірнісного аналізу та моделювання.

Загалом розвиток обчислювальної ймовірності та моделювання випадкових процесів значно розширив сферу свого застосування та потужність теорії ймовірностей в цілому. Вона продовжує залишатися актуальною і жвавою сферою математичного спрямування, яка швидко розвивається.

На сьогоднішній день теорія ймовірностей відіграє фундаментальну роль у багатьох галузях науки й техніки, включаючи фінанси, фізику, біологію, інформатику та навіть штучний інтелект.

Список використаних джерел

1. Соловко Я. Т. Теорія ймовірностей та математична статистика: навч. посіб. / Я. Т. Соловко, П. Г. Остафійчук, О. З. Гарпуль, С. А. Войтик. – Івано-Франківськ: Симфонія форте, 2015. – 152 с.
2. Сайт Сучасна Молодь: Історія виникнення теорії ймовірності [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://lesjabrich.blogspot.com/2013/04/blog-post_7329.html?m=1 (8.04.2013).
3. Тичинська Л. М. Теорія ймовірностей. Ч. 1. Історичні екскурси та основні теоретичні відомості. Вінниця, ВНТУ, 2010, 112 с.

ВОЛОНТЕРСЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК РЕСУРС ФОРМУВАННЯ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ

Не применшуючи ролі, значення і можливостей широкого спектру суб'єктів у справі формуванні здорового способу життя, підтримуємо думку щодо життєвої необхідності активізації участі молоді та громад, волонтерів в означеному процесі, а також залучення молоді до волонтерської діяльності.

Роль волонтерства як повноправного суб'єкта суспільного розвитку визнана на державному рівні, що підтверджено у Законах України «Про основні засади молодіжної політики» [4], «Про волонтерську діяльність» [3], «Про волонтерський рух» [2], Державній цільовій соціальній програмі «Молодь України» на 2021–2025 роки [1], в яких добровільна праця волонтерів визнається як необхідна та суспільно корисна.

Відповідно до статистичних даних, показник суспільної зацікавленості у громадській (зокрема волонтерській) діяльності постійно збільшується – українці заявляють про зростаючу готовність до волонтерства, деякі загальні тенденції все ще свідчать про наявність потенціалу для активнішої участі у волонтерській діяльності.

Найпопулярнішими видами волонтерської діяльності серед молоді віком 14–35 років є збір коштів для військових, участь у заходах соціального спрямування, допомога уразливим групам населення тощо. Значні корективи у розвиток на активізацію волонтерського руху внесли суспільні виклики, що активізувалися в умовах війни.

Поняття і явище волонтерства є широко розповсюдженими як у науковому обігу, так і на рівні чинного законодавства. Тому зацікавленість викликає аналіз його використання не тільки в українських нормативно-правових та наукових документах, а і у міжнародних актах та дослідженнях цього явища

З метою узгодження ключових понять дослідження («волонтер», «волонтерство», «волонтерська діяльність», «студентська волонтерська група») нами здійснено понятійно-категорійний аналіз проблеми волонтерської діяльності як засобу формування здоров'язбережувальної компетентності студентської молоді. Волонтерську діяльність розглядаємо як «соціально-педагогічний феномен, ефективний засіб соціалізації, соціального становлення особистості, студентської молоді як окремої соціально-демографічної групи суспільства, що вирізняється за сукупністю вікових та психофізіологічних особливостей, від рівня здоров'я якої залежить не лише якість їхнього власного життя, а й якість майбутньої професійної діяльності» [5, с. 325–326].

У дослідженні здійснено аналіз стану волонтерської діяльності

студентів в освітньому середовищі ЗВО та позааудиторній роботі.

На основі аналізу сайтів ЗВО України, інших інструктивно-методичних матеріалів виокремлено особливості позааудиторної волонтерської роботи, що реалізуються через такі об'єднання студентів: волонтерські служби, волонтерські клуби (на базі ЗВО, клубів за місцем проживання, центрів соціальних служб, та ін.); молодіжні волонтерські інформаційно-просвітницькі проекти, програми; студентські волонтерські групи, які діють на базі громадських організацій, неформальних об'єднань; та ін.

З'ясовано, що вагому складову студентського волонтерства складає участь молоді в діяльності громадських об'єднань поза ЗВО: регіональних (Волонтерська організація «РАЗОМ» м. Умань та ін.), всеукраїнських (Всеукраїнський громадський центр «Волонтер», Українська волонтерська служба та ін.), міжнародних (Міжнародний Комітет Червоного Хреста та ін.).

Окрему складову дослідження відведено аналізу аудиторної роботи ЗВО – змісту навчальних дисциплін, спрямованих на вивчення майбутніми фахівцями основних аспектів волонтерської діяльності. Насамперед, в контексті підготовки майбутніх соціальних працівників (соціальних педагогів), педагогів закладів позашкільної освіти. З-поміж інших заслуговують на увагу навчальні дисципліни, у змісті яких частково простежуються особливості використання молодіжної роботи, волонтерства в контексті формування здоров'язбережувальної компетентності особистості («Молодіжна робота у сфері дозвілля та волонтерства», «Методика роботи з дитячими та молодіжними організаціями», «Теоретико-практичні основи молодіжної роботи», «Соціальна молодіжна політика», «Соціальна політика», «Теорія і практика молодіжної роботи», «Молодіжна робота» та ін.).

З'ясовано, що сьогодні волонтерство як загальне соціально-культурне, соціально-педагогічне явище набуває ще більшої актуальності в умовах сучасних соціально-економічних викликів, що викликало потребу в так званому осучасненні досліджуваного феномену, як-от: волонтерство онлайн, волонтерство під час карантину, волонтерство під час війни і т.п.

Однак, на відміну від аудиторної роботи (загальні та спеціальні фахові дисципліни) ЗВО недостатньо використовують можливості позааудиторної складової підготовки фахівців (студентські волонтерські служби, клуби, сектори молодіжної роботи) в таких аспектах: удосконалення когнітивно-пізнавального компонента здоров'язбережувальної компетентності особистості (формування системи знань з питань здоров'язбереження та створення здоров'язбережувального середовища у професійній діяльності); мотивації студентської молоді до волонтерської роботи в цілому та здоров'язбережувального волонтерства зокрема; підготовки студентів-волонтерів; тощо.

Тому, означені аспекти потребують подальшого вивчення з метою розробки теоретико-практичних основ формування здоров'язбережувальної компетентності студентської молоді у процесі волонтерської діяльності з подальшою реалізацією у практиці роботи ЗВО.

Список використаних джерел

1. Державна цільова соціальна програма «Молодь України» на 2021-2025 роки. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/579-2021-%D0%BF#Text> (дата звернення: 21.12.2022).
2. Закон України «Про волонтерський рух». 2010 р. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/748-2004-%D1%80> (дата звернення: 20.12.2022).
3. Закон України «Про волонтерську діяльність». 2011. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3236-17#Text> (дата звернення: 11.02.2023).
4. Закон України «Про основні засади молодіжної політики». 2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1414-20#Text> (дата звернення: 12.03.2023).
5. Поліщук Н. М. Волонтерство як соціально-педагогічний феномен: термінологічний аналіз. *Інноватика у вихованні*. Рівне: РДГУ, 2022. Вип. 15. С. 146–159. DOI: <https://doi.org/10.35619/iiv.v1i15.462>

Богдан Пономаренко

ПРИЧИНИ ТА ПЕРЕДУМОВИ БАШКИРСЬКОГО ПОВСТАННЯ 1755 РОКУ ЯК ПРИКЛАД КОЛОНІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ РОСІЙСЬКОЇ ІМПЕРІЇ

У XVII–XVIII століттях терени Історичного Башкортостану були територією багаточисельних повстанських рухів, які доцільно розглядати як реакцію на проведення колоніальної експансії російського уряду. Башкирські роди, сприймаючи підданство умовному центру за принципом васалітету, із збереженням власних культурних традицій та вотчинного права на землю, не мирилися із спробами централізації російської держави. У пер. пол. XVIII ст. ідеї реорганізації управління башкирської території не просто витали у думках чиновницької верхівки, але й безпосередньо шукали можливість реалізації [4, с. 127–128]. Але прагнення напівкочівників-мусульман Південного Уралу зберегти статус-кво у господарських та культурних відносинах краю не давало можливості уряду таку політику реалізувати повноцінно. Вираженням спротиву став і виступ 1755-го року.

Башкири станом на поч. XVIII ст. досі зберігали (хоч вже і у стані розкладу) родоплемінну організацію суспільства, основою господарства якого було общинне землеволодіння із вотчинним правом користування землею для місцевих феодалів [7, с. 9–10]. Гарантією володіння вотчинними землями для башкир були ясак та несення військової служби. Однак ці права російським урядом неодноразово порушувалися, що ставало причиною постійних заворушень [5, с. 156–160]. Після повстання 1735-36 рр. уряд Російської імперії вирішив переглянути підходи до колонізаційної політики на південно-східному прикордонні, віддавши цей

процес на відкуп поміщикам, надавши їм право 11 лютого 1736-го року на купівлю башкирських вотчинних земель. Це змінило підхід до проведення колонізаційної політики (відмова від виключно прямих урядових конфіскацій общинних земель), але не мету – повноцінну інтеграцію Уфимської провінції до економіко-правової системи імперії [8, с. 987–1000]. І навіть, здавалося б, законне регулювання процесів купівлі-продажу землі в регіоні, не було таким по суті. Численними були випадки вимагання, погроз і фізичних розправ з боку російських власників гірничодобувних підприємств із метою домогтися продажу їм землі. Подібні насильницькі, фактично, конфіскації були непоодинокими, а скарги офіційній владі в таких випадках – марними. І не тільки під заводське виробництво йшла конфіскація вотчинних башкирських земель. Оскільки це було прикордоння, у першій половині XVIII ст. тут зводилась велика кількість фортець і редутів (лише за 1742–1745 рр. – 18 укріплень), землі надавалися також військовим чиновникам та церковним служителям із відповідною територією під оранки й сінокоси. Усе це викликало невдоволення місцевого населення, що виражалось не лише у повстанських рухах, але й у численних чолобитних [6, с. 32–35].

Колонізаційною політикою краю опікувалася спеціально створена у 1737 році Оренбурзька експедиція (згодом – комісія) за проектом Івана Кириловича Кирилова – обер-секретаря Сенату. Основна його ідея полягала у розширенні військової та торгівельної присутності Російської імперії на південно-східному напрямі за рахунок приєднання нових і повнішого освоєння старих земель. Башкортостан мав стати у цій справі плацдармом [1, с. 211–216]. Звісно, переслідуючи мету звести нові укріплення і фортеці, петербурзькі чиновники викликали невдоволення місцевого населення, яке і без того потерпало від їх безкарного засилля. Через те функції комісії були доволі широкими. До них належали, зокрема, придушення виступів та бунтів.

У зв'язку з цим із самого початку заснування експедиції провадилися спроби унеможливити будь-яку політичну діяльність башкир. Так, була обмежена кількість ахунів (один з найвищих мусульманських чинів), які могли представляти інтереси мусульманського населення краю – по одному від чотирьох башкирських даруг (доріг). До того ж призначення на посаду ахунів мало супроводжуватись підтвердженням чолобитної та подальшою перевіркою кандидата на благонадійність (*«и который ахун из них умрет то на них места с челобитья, усматривая верности, определяют»*) [2, с. 147]. Обмежувалось місцеве самоуправління: тим-таки указом від 11 лютого 1736-го року було заборонені традиційні загальні збори башкир – йийини, які, за висловом І. Кирилова, надавали можливість родовим авторитетам зайвий раз підбурювати народ до повстань. Дозволялося проводити їх лише за погодженням місцевої адміністрації раз на рік. Згодом також були заборонені колективні чолобитні, що мало б

статі на заваді консолідації зусиль повсталих. Волосні старости, чини яких були до того спадковими, з 1739-го року мали бути заміщені російськими старшинами, що їх мав призначати уфимських воєвода [1, с. 239–240]. Таким чином, Башкирія поступово втрачала власну територіально суб'єктність, можливість відстоювати свої права, підтримувати контакти з сусідніми племенами (ногайцями, казахами, каракалпаками і т.д.), та головне – протидіяти зазіханням Петербургу на свої права й традиційний уклад життя.

Так само здійснювався тиск і на релігійне життя мусульманського населення губернії. Уже згадуваним указом 1736-го року вводилась заборона на побудову мечетей без спеціального дозволу. Ця заборона була підтверджена і сенатським указом 1744-го року. Навернення у мусульманську віру було суворо заборонено, а перехід з православ'я до ісламу карався стратою – до того ж у дуже жорстокий спосіб. Яскраво описані, наприклад, випадки демонстративного спалення живцем учасників повстань, чи вже служилих на службі башкир [1, с. 347–348]. Крім того, на релігійних діячів (ахунів, мулл) та мінімально освічених людей краю здійснювався тиск у вигляді організації за ними особливого «*смотрения*». Так, в урядовій постанові 1742 р. це аргументується тим, що «*довольно усмотрено, что такие мохаметанские духовные и грамотные люди нущими ворами и злодеями были*» [7, с. 36].

Початок 50-х років XVIII ст. на башкирських землях, окроплених кров'ю повстань минулих десятиліть, ознаменувався наступним витком колонізації регіону. Перш за все – нова хвиля індустріального розвитку поглинула його південно-східні терени. Звісно, місцевим населенням це сприймалось як черговий наступ на їхні споконвічні землі, котрі тепер масово ставали осередками обробки руд та металів. І саме території, втягнуті у процес індустріалізації на чолі з російськими підприємцями, охопило повстання 1755-го року [7, с. 44–46].

Безпосередньо приводом до повстання стала податкова реформа, здійснена Правлячим Сенатом 16 березня 1754 р. Відповідно до наказу оренбурзькому губернатору І. Неплюєву було постановлено «*с начала сего года ясак с башкирцов и мещеряков и с вышепомянутых, имеющих между ими татар снять, а соль им покупать из казны*». Очікувалось, що надбання, внаслідок здійснення реформи, навіть за умови відсутності чітких даних про кількість «*иноверцов*» Уфимської та Ісетської провінцій і їхні вже існуючі запаси солі, будуть «*несравнительно более, нежели ясак*» [3, с. 39–41]. І увесь цей новоутворений податковий тягар мав лягти на місцеве населення. До того ж ясак був однією зі складових звичаєвого права башкир, яке стосувалось підданства російській державі – запорукою тих небагатьох вольностей, на які вони мали право претендувати. Зважаючи на характер нововведення, а також вищеописані передумови, що призвели до неабиякої напруги в регіоні, можна зрозуміти, чому саме воно

стало тим спусковим гачком для буремних подій 1755 року. Невдоволення, викликане діями уряду, підігрівалося чутками про можливе запровадження подушного податку і рекрутської повинності серед башкир. Хоч це і був лише початок, а невдоволення залишалось переважно мовчазним, проте найбільш активні групи Бурзянської волості Ногайської даруги уже навесні почали готуватися до виступу – головним чином налагоджуючи контакти з башкирами, татарами і мішарами інших даруг, а також встановлюючи зв'язки з казахами Середнього Жузу. Уже згодом спалахує повстання, яке завдасть клопоту імперській владі, але буде жорстоко придушене під керівництвом І. Неплюєва [1, с. 349].

Таким чином, колоніальна політика Петербургу середини XVIII ст., направлена на господарче, адміністративне, культурне освоєння регіону Урало-Надволжя та повноцінне включення краю до імперської політико-адміністративної системи, характеризувалась неабиякою жорстокістю і безпринципністю. Методи колонізації, як видно, були різноманітні і торкалися усіх сфер життя місцевого населення: соціально-політичних відносин, права, релігії, традиційного побуту і ведення господарства. Подібний тиск викликав нові й нові хвилі спротиву, які зрештою жорстоко придушувались. Як наслідок – корінні народи (в даному випадку – башкири) були позбавлені не лише будь-якої самостійності, але й винищувались фізично, втрачаючи зокрема власну культурну й економічну еліту, здатну відстоювати народні інтереси. Російська ж імперія отримувала ресурсну базу для проведення індустріалізації і ведення господарства, а також зручний плацдарм для проведення агресивної зовнішньої політики у південно-східному напрямку.

Список використаних джерел

1. Акманов И. Г. Башкирские восстания XVII–XVIII вв. – феномен в истории народов Евразии. Уфа: Китап, 2016. 376 с.
2. Законы российской империи о башкирах, мишарях, тептярях и бобылях: сборник документов и материалов / сост. Гумеров Ф. Х., зав. ред. Ханова З., ред. Камалова Ф. Уфа: Китап, 1999. 568 с.
3. Материалы по истории Башкортостана. Т. II / авт.-сост. Чулошников А. П.; отв. ред. Абсалямов Ю. М., Васильев И. М. Уфа: Полиграфдизайн, 2019. 648 с.
4. Устюгов Н. В. Башкирское восстание 1737–1739 гг. М.; Л.: Из-во АН СССР, 1950. 155 с.
5. Утягулов М. М. К вопросу вотчинного землевладения башкирского народа // Доклады Башкирского университета. Т. 2. № 1. 2017. С. 156–160.
6. Хакимов А. С. Состояние вотчинного права башкир с 30-х годов XVIII века // NovaInfo.Ru. Исторические науки и археология. № 106. 2019. С. 32-35.

7. Чулошников А. П. Восстание 1755 г. в Башкирии. М.; Л.: Изд-во АН СССР, 1940. 108 с.
8. Шайхисламов Р. Б., Азнабаев Б. А. Помещичья колонизация Башкирии // Вестник Санкт-Петербургского университета. История. 2018. Т. 63. Вып. 4. С. 987–1000.

Крістіна Попова

КИШКОВІ ПАРАЗИТАРНІ ІНВАЗІЇ ТА БОРОТЬБА З НИМИ В ПРИТУЛКУ ДЛЯ СОБАК

Зоопаразити широко поширені серед тварин у притулках. Не останню роль у поширенні збудників інвазій серед сприйнятливих тварин відіграє стійкість паразитів на різних стадіях розвитку до дезінвазійних засобів [1, с. 1].

Ключовими елементами підтримання «чистоти» довілля від інвазійних стадій є: обробка тварин проти паразитів, регулярне механічне видалення фекалій і дезінвазія. Незалежно від віку тварин боротьбу з паразитами, будь то профілактичну чи терапевтичну, слід починати відразу після реєстрації тварини у притулку під час перебування тварин на карантині. В цей час слід обмежити їх контакт з іншими тваринами. В окремих випадках, навіть після застосування препаратів, тварини можуть залишатись ураженими збудниками паразитарних захворювань. І тоді необхідно звернутись до спеціаліста – лікаря ветеринарної медицини, який за допомогою діагностичних тестів здійснить діагностику певних інвазій і надасть консультації або практичну допомогу [1, с. 1].

Доведено, що серед домашніх тварин, які утримуються в притулках, паразитарні інвазії зустрічаються частіше, ніж серед тварин яких утримують хазяї індивідуально.

Метою наших досліджень було з'ясування регіональної кишкової паразитофауни серед безпритульних собак і аналіз протипаразитарних обробок в умовах притулку.

У 2022 році було досліджено 28 собак (метиси) (18 кобелів і 10 сук) віком від 1 до 4 років з притулку «Брати наші менші» (м. Київ), де вони утримуються по 4–5 голів у 6 вольєрах. Годують собак переважно сухим кормом «Bavaro Solid» («Josera», Німеччина), іноді вівсяною або пшеничною кашею з м'ясом. Вигулюють тварин двічі на тиждень. Прибирання у вольєрах здійснюється 3 рази на тиждень.

Планову дегельмінтизацію постійним мешканцям у притулку проводять 1 раз на рік комбінованим препаратом «Аніпразол» («Livisto», Німеччина, діючі речовини (ДР) – фенбендазол і празиквантел) у дозі 1 таблетка на 10 кг маси тварини. Від ектопаразитів (комахи, кліщі)

проводять 2 обробки на рік препаратом «ПрофіЛайн» («ProVET», Україна, ДР – фіпроніл і метопрен).

Проби фекалій для гельмінтоовоскопічного дослідження відбирали у спеціальні пластикові контейнери індивідуально від кожної тварини і в той же день доставляли в лабораторію ветеринарної клініки «RealVet» (м. Бровари, Київська область). Дослідження проводили за методом Калантарян з використанням флотаційного розчину на основі натрієвої селітри ($\rho = 1,4 \text{ г/см}^3$). Визначення яєць гельмінтів та ооцист найпростіших проводили за їх морфологічними особливостями [2, с. 72–87, 111–116, 152–155]. Визначали показники інтенсивності (І) та екстенсивності (ЕІ) інвазій.

Результати гельмінтоовоскопічного дослідження фекалій собак представлені у таблиці.

Таблиця

**Ураженість собак притулку «Брати наші менші» (м. Київ)
кишковими зоопаразитами (n=28)**

Стать собак	Інвазовано		<i>Toxascaris leonina</i>		<i>Toxocara canis</i>		<i>Uncinaria stenocephala</i>		<i>Taenia sp.</i>		<i>Dipylidium caninum</i>		<i>Cystoisospora canis</i>	
	гол.	ЕІ, %	гол.	ЕІ, %	гол.	ЕІ, %	гол.	ЕІ, %	гол.	ЕІ, %	гол.	ЕІ, %	гол.	ЕІ, %
Кобелі (n=18)	12	66,7	5	27,8	1	5,6	6	33,3	1	5,6	1	5,6	3	16,7
Суки (n=10)	7	70	1	10	3	30	3	30	-	-	-	-	-	-
Разом	19	67,9	6	21,4	4	14,3	9	32,1	1	3,6	1	3,6	3	10,7

ЕІ серед кобелів і сук за отриманими даними були майже однаковими і становили 66,7 і 70,0% відповідно. А от паразитофауна відрізнялась. Так, якщо у сук виявлено лише нематодози, то у кобелів ще й цестоидози і найпростіші. У сук реєстрували лише моноінвазії, а у кобелів ще й змішані інвазії.

7,1% собак були заражені одночасно нематодами *U. stenocephala* і найпростішими *C. canis*, по 3,6 – одночасно двома видами нематод: *T. leonina* та *U. stenocephala*, нематодами *T. leonina* та найпростішими *C. canis* або нематодами *T. canis* та цестодами *D. caninum*.

ІІ собак *T. leonina* склала від 9 до 30 яєць в 1 г фекалій, *T. canis* – 20–50 яєць, *U. stenocephala* – 7–60 яєць, *Taenia sp.* – 8 яєць, *D. caninum* – 8 коконів, *C. canis* – 12–50 ооцист.

Відомо, що зовнішнє середовище і вольєри, у яких утримуються собаки, служать факторами передачі збудників зоопаразитів. У довкіллі відбувається частина циклу розвитку збудників. Впливають на поширення інвазій і особливості біології збудників.

Враховуючи склад паразитофауни у досліджених собак притулку та особливості розвитку виявлених збудників, рекомендуємо для лікування тварин застосовувати й надалі комбінований антгельмінтик широкого спектру дії «Аніпразол», але з корекцією кратності його застосування. При потраплянні тварини до притулку бажано провести дві дегельмінтизації: у день потрапляння у дозі 1 таблетка на 10 кг маси тварини та через 14 діб з наступним лабораторним контролем на 14 добу. Цей час тварина повинна перебувати у карантинному приміщенні. Раніше, в супереч існуючим інструкціям, при потраплянні тварин до притулку їх лише однократно дегельмінтизували і не утримували на карантині.

Профілактичні дегельмінтизації усіх собак бажано здійснювати 4 рази на рік, щоквартально, з лабораторним контролем через 14 діб (за необхідності).

У зв'язку із тим, що у 3-ох собак було виявлено ооцисти цистоізоспор, їм рекомендовано лікування сульфаніламідними препаратами: «Сульфадиметоксин» у дозі 50 мг/кг маси тварини у перший день і по 25 мг/кг маси тварини у наступні два тижні; «Сульфадимезин» – 30–40 мг/кг маси тварини тричі на день упродовж 7 днів [3, с. 313].

Проміжними хазяями *D. caninum* є блохи або волосоїди, отже є необхідність у збільшенні кратності застосування препарату «ПрофіЛайн» до 1 разу на місяць з метою недопущення інвазування тварин комахами. Таким чином вдасться розірвати біологічний ланцюг.

Для знищення інвазійного початку (яєць, личинок гельмінтів, ооцист найпростіших) рекомендовано провести дезінвазію вольєрів хлорним вапном або гідроксидом натрію. Дезінвазію зазвичай проводять після механічної очистки приміщень за відсутності тварин після дегельмінтизації і повторюють її після кожної наступної дегельмінтизації. Після неї приміщення обов'язково провітрюють, миски промивають водою, дезінвазійними розчинами обробляють також інвентар і предмети догляду за тваринами [4, с. 1].

Профілактичні та лікувальні протипаразитарні обробки у притулках відіграють вирішальну роль у забезпеченні здоров'я тварин. А обробки довкілля для знищення кишкових паразитів на різних стадіях їх розвитку дозволяють тримати під контролем рівень інвазування і знижують ймовірність передачі збудників через зовнішнє середовище.

Висновки. 1. У собак притулку «Брати наші менші» (м. Київ) виявлено високу інтенсивність та екстенсивність інвазування нематодами: *Toxascaris leonina*, *Toxocara canis*, *Uncinaria stenocephala*, цестодами *Dipylidium caninum*, *Taenia sp.* та найпростішими *Cystoisospora canis*.

2. У зв'язку із тим, що є висока ймовірність перезараження тварин різними видами паразитів, рекомендовано: всіх їх продегельмінтизувати комбінованим препаратом «Аніпразол» («Livisto», Німеччина) по 1 таблетці на 10 кг маси тварини з повторним задаванням через 14 діб, а далі щоквартально; обробити протистоцидами із групи сульфаніламідів (за схемою, а в подальшому за необхідності), а також інсекто-акарицидним препаратом «ПрофіЛайн» («ProVET», Україна) 1 раз на місяць, щомісячно.

3. У вольєрах необхідно провести дезінвазію і підтримувати чистоту, а під час виходу собак прибирати за ними фекалії.

Список використаних джерел

1. Companion Animal Parasite Council. General guidelines for dogs and cats. Last updated: Sep 16, 2022. URL: <https://capcvet.org/guidelines/general-guidelines/> (дата звернення: 15.03.2023).
2. Пономар С. І., Гончаренко В. П., Соловйова Л. М. Довідник з диференціювання збудників інвазійних хвороб тварин / за ред. С. І. Пономаря. Київ : Аграрна освіта, 2010. 327 с.
3. Паразитологія та інвазійні хвороби тварин : підручник / Галат В. Ф., Березовський А. В., Сорока Н. М., Прус М. П. ; за ред. В. Ф. Галата. Київ : Урожай, 2009. 368 с.
4. Ветеринарна дезінфекція, дезодорація, дезінсекція, дезінвазія, дератизація. URL: <https://www.asf.vet.ua/index.php/purpose-project/about-asf/dezinfektsiia/236-veterynarna-dezinfektsiia-dezodoratsiia-dezinseksiia-dezinvasiia-deratyzatsiia> (дата звернення: 15.03.2023).

Дар'я Потелешенко

КОМПЕТЕНТІСНИЙ ПІДХІД У НАВЧАННІ МАТЕМАТИКИ ЗГІДНО КОНЦЕПЦІЇ НУШ

Компетентнісний підхід у навчанні математики згідно Концепції Нової української школи (НУШ) передбачає формування учнів не лише знань, але й умінь та навичок, необхідних для розв'язання реальних життєвих ситуацій.

Під компетентністю ми розуміємо загальну здатність і готовність особистості до діяльності, що базується на отриманих під час навчання знаннях і досвіді, орієнтованих на самостійну участь особистості в навчально-пізнавальних процесах і спрямованих на її успішну інтеграцію в трудову діяльність.

Основні компетентності, на які хочемо звернути увагу згідно з модельною навчальною програмою «Математика. 5–6 класи» (автор Істер О.С.), це – математична компетентність, інноваційність, інформаційно-

комунікаційна компетентність, культурна компетентність, підприємливість та фінансова грамотність.

Підвищення рівня математичної освіти молоді є актуальним завданням сьогодення, оскільки математична освіта є важливою складовою загальної освіти людини. Одним із напрямів підвищення рівня загальної математичної освіти є посилення практичної та прикладної спрямованості шкільного курсу математики та забезпечення реального зв'язку навчання з життям. Практична спрямованість означає навчання без опосередкованого застосування знань, набутих під час вивчення теоретичних курсів математики.

Ми, вчителі-практики переконані, що в умовах компетентісного підходу надзвичайно важливим є формування в учнів здатності до застосування набутих знань у практичній діяльності.

Зокрема, у процесі вивчення математики у 5 класі Біляївського ліцею № 2 Одеської області звертаємо увагу на важливу вимогу: вміння використовувати отримані знання в реальному житті.

Так, наприклад, під час вивчення теми «Натуральні числа. Геометричні фігури і величини» діти навчилися маніпулювати текстовою і числовою інформацією та геометричними об'єктами на площині і в просторі, встановлювати кількісні та просторові відношення між реальними об'єктами навколишньої дійсності (природними, культурними, технологічними тощо), добирати, створювати та досліджувати найпростіші математичні моделі реальних об'єктів, процесів і явищ, інтерпретувати й оцінювати отримані результати та робити прогнози в контексті навчальних і практичних завдань, доводити правильність тверджень, застосовувати логічні способи мислення для розв'язування пізнавальних і практичних задач, пов'язаних з об'єктами реального світу.

Знання про пряму, шкалу та координатний промінь школярі використовували у роботі з термометром. Вони навчилися оперувати даними, щоб дізнаватися температуру повітря і розраховувати її різницю на початку уроку та в кінці. Під час вивчення теми «Текстові задачі на рух» учні 5 класу взяли участь у науково-практичній конференції «Математика в житті людини», що проходила на факультеті фізики, математики та інформатики Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини, та за допомогою відео показали, як саме знадобилися їм знання у поході за продуктами до магазину, у підрахуванні їх вартості. Особливо зацікавила учнів тема «Дроби та дії над ними». Найпростіше використання здобутих знань учні знайшли у повсякденному розпорядку дня. «А що ми використовуємо? Так, дроби. Наприклад, це виглядає так: $\frac{1}{3}$ нашого дня ми витрачаємо на сон, $\frac{1}{4}$ – на навчання у школі, $\frac{1}{8}$ – на прогулянки на свіжому повітрі, $\frac{1}{12}$ – на домашні завдання, $\frac{1}{24}$ – на обов'язкові види спорту, $\frac{1}{16}$ – на захоплення та творчість, $\frac{1}{12}$ – на смартфони і $\frac{1}{48}$ – на їжу. Ось так у нашому житті дуже зручно

використовувати дробі».

Учні 5 класу повідомили, що вони навчилися швидко розраховувати вартість товару коли йдуть за продуктами. Їм допомогли знання та уміння, які ми формували на уроках, а також, що важливо, здатність до практичного застосування набутих знань. Це навички аналізу, прийняття оптимальних рішень, розв'язання життєвих проблем, аналізу власної економічної ситуації та фінансів домогосподарства за допомогою математичних методів, споживчого вибору.

Сучасна педагогічна думка занепокоєна вирішенням проблем формування високоосвіченої, інтелігентної, активної та цілеспрямованої, самостійної та дисциплінованої в усіх відношеннях і в різних сферах життєдіяльності. Наразі школа повинна дати учням можливість бути впевненими та адаптованими на ринку праці.

Це означає вміти адаптуватися до змін і криз на ринку праці та в суспільстві. Розвивати психологічну стійкість і здатність до самоорганізації. Компетентісна освіта орієнтована на практичні результати, особистий досвід і розвиток життєвого досвіду, розвиток в учнів критичних знань і навичок, набуття яких дозволяє їм діяти адекватно і нести відповідальність за свої вчинки.

Список використаних джерел

1. Державний стандарт базової середньої освіти. Затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 30 вересня 2020 р. № 898.
2. Додаток до листа МОН від 24.03.2021. Методичні рекомендації для розроблення модельних навчальних програм.
3. Програма з математики (Програму затверджено Наказом Міністерства освіти і науки України від 07.06.2017 № 804).
4. Васильєва Д. (2018). Математичні задачі як засіб формування ключових компетентностей учнів. *Проблеми сучасного підручника*. (21), с. 83–91.

Юлія Присяжнюк

ОЛЕКСАНДР МУРАШКО – ФУНДАТОР НОВОГО УКРАЇНСЬКОГО МАЛЯРСТВА ХХ СТОЛІТТЯ

Олександр Олександрович Мурашко – неперевершений живописець, постать якого є визначальною в історії національної художньої культури. Він є одним із тих, хто розпочинав українське малярство ХХ століття з його новітнім образно-пластичним баченням світу і виробив власний неповторний стиль у поєднанні імпресіонізму, модерну та реалізму. Це талановитий киянин, який створив у своєму місті Українську академію мистецтв і був її першим ректором.

Народився Олександр Олександрович Мурашко 7 вересня 1875 року в м. Київ. Його дитинство проходило спочатку в Чернігові, а згодом – у Києві. У столиці вітчим Олександра займався оздобленням Володимирського собору, куди часто приходив юний хлопець. Творча атмосфера, знайомство з роботами великих майстрів: В. Васнецова, М. Нестерова і М. Врубеля, їх поради та підтримка запалили в Олександра прагнення стати митцем. Юнак виявив бажання навчатися у Петербурзькій Академії мистецтв, але не отримавши схвалення вітчима, відвідував заняття в художній школі свого дядька Миколи Івановича Мурашка [3, с. 4]. З часом все ж таки вдалося умовити вітчима і 1894 року, склавши іспит до натурального класу, Олександр вступив до Академії [8]. Сумлінно навчаючись, здобув ґрунтовну мистецьку освіту. За роки навчання створив такі художні роботи: «Портрет юнака, що читає книжку», «Портрет художника Григорія Цисса», «Портрет Зінаїди Євдокимової» і з неї ж – «Дівчина в рожевій блузці» [3 с. 4]. Особливо значущою картиною Олександра є «Похорон кошового» (1900 р.) [3 с. 4] – дипломна робота, за яку він був відзначений золотою медаллю та одержав право на пенсіонерську поїздку за кордон за рахунок Академії.

На початку 1901 року Олександр Мурашко виїхав за кордон. Поїздка тривала три роки. За цей час він подорожував країнами Європи, наповнювався враженнями, працював та продовжував вчитися живопису. Знайомство Олександра з тогочасним мистецтвом Заходу розпочалося з Парижу. У той час він любив поєднувати портрет із пейзажем, часто змальовував атмосферу нічного міста. Картинами цього періоду є: «Дівчинка з собачкою» (1901 р.), «У кав'ярні» (1902–1903 рр.), «На вулицях Парижа» (1903 р.) [4, с. 44.], «Біля кав'ярні» (1903 р.) [3, с. 5], «Дівчина в червоному капелюсі» (1903 р.) [6, с. 87]. Ознайомлення з мистецтвом Заходу Олександр Мурашко продовжив у Мюнхені. Це місто більше вплинуло на індивідуальність українського майстра, так як сприяло формуванню його таланту. Там Олександр відвідував приватні художні майстерні, відкривав для себе Європейський модерн. Перебуваючи тривалий час у Мюнхені, приїжджаючи в це місце й пізніше, він осягав все нові і нові принципи живопису, що захоплювали його розмахом декоративних та колористичних побудов і давали поштовх до художньої творчості [6, с. 95]. Велике враження на мистецьку громадськість Мюнхена справила його картина «Карусель» (1906 р.) [3, с. 5], що отримала золоту медаль на X міжнародній виставці у Мюнхені 1909 р. Пізніше, порівнюючи перебування у цих двох містах, художник не раз казав, що Париж добрий для загального розвитку художника, а Мюнхен – для зосередженої творчої праці [1, с. 9].

Повернувшись зі стажування, Олександр Мурашко стає активним членом «Нового товариства художників» [6, с. 97], створеного 1904 р. в Петербурзі, продовжує творчо працювати. У той час на виставках

товариства експонувались такі його картини: «Старий учитель», «На ковзанці», «За п'яльцями» [5, с. 4].

Де б не бував Олександр Мурашко, він усім серцем любив свою батьківщину, рідне місто Київ: «Тут світло, тут сонце, тут чудова природа, тут своя культура» [2, с. 243]. Повернувшись до Києва у 1907 р., він оселився у домівці немолодих батьків, де створив собі майстерню [1 с. 10]. А через два роки одружився із донькою київського нотаріуса Маргаритою Крюгер, яка стала головною моделлю його творів.

Восени 1909 р. Олександра Мурашка запросили до Київського художнього училища на посаду викладача живопису. На той час він вже був відомим художником із сформованими поглядами та принципами, наполегливо працював, його роботи експонувалися на закордонних виставках. Новими полотнами того часу були: «Біля озера» (1909 р.) [6, с. 145], «Благовіщення» (1909 р.) [3, с. 7], «Біля ставка» (1911 р.) [6, с. 147]. Серед викладачів він був поважною та яскравою особистістю. Викладаючи в Київському художньому училищі, Олександр Мурашко мав намір внести в роботу училища вільний дух, оновити застарілу систему викладання, затверджену Петербурзькою Академією мистецтв. Але дії, якими він хотів оживити методи та принципи роботи в училищі, зустрічали сильну протидію консервативно налаштованих колег. Три роки він намагався досягти хоч якихось зрушень, але все марно. Тоді залишивши цей заклад, у співробітництві з А. Крюгер-Праховою та іншими творчими особистостями створив 1913 р. власну Студію, яка стала цікавим мистецьким осередком Києва.

Студія розташовувалась у розкішній будівлі на вул. Інститутській, 16, яку кияни назвали «хмарочос Гінзбурга» [2, с. 243]. На той час це був один із найпишніших та найвищих будинків міста (11 поверхів). Майстерня розміщувалась на горищі, відкриваючи розкішні панорами Києва. Студія швидко стала популярною серед киян, було багато бажаючих у ній навчатися. Викладання там було організоване на академічній основі. Обов'язковими були живопис, малюнок, лекції з історії та філософії мистецтва. Олександр Мурашко розпочинав навчання у студії з азів, від початку закладав основи правильного професійного і світоглядного досвіду майбутніх художників. Ним була проголошена нова вільна і творча програма, яка відкривала для учнів широкі перспективи. Для того, щоб виховати в учнів «правильне розуміння мети й завдань мистецтва» [6, с. 200], підвищити їх загальноосвітній рівень, Олександр Мурашко запрошував провідних місцевих фахівців для читання лекцій з різних галузей знань. Серед них були: історик мистецтва Є. Кузьмін, професор біології М. Воскобойников, професор анатомії Р. Гельвіг. Студія проіснувала до 1917 року [1, с. 10].

У складні для країни воєнні роки Олександр Мурашко не полишав

прагнень перетворити Київ на великий культурний центр. У 1916 році він створив Товариство київських художників, а у 1917 році висловлював думку про створення у Києві великого художнього центру. Саме він був одним із заступників М. Грушевського в уряді Центральної Ради з питань культури, був у числі головних ініціаторів створення Академії мистецтв. Працюючи на посаді професора Академії, він багато уваги приділяв вихованню мистецької молоді та продовжував творчо працювати. До останніх творів Олександра Мурашка належать: «Продавщині квітів» (1917 р.), «Жінка з настурціями» (1918 р.) [3, с. 7–8].

Життя Олександра Мурашка обірвалося миттєво. У 1919 році неподалік свого дому він був вбитий пострілом у потилицю. Вбивці зникли безвісти забравши життя надзвичайно талановитого художника України. Похований Олександр Мурашко на Лук'янівському цвинтарі, а його картини зберігаються в музеях України, Угорщини, Білорусі, Азербайджану, РФ та в приватних колекціях.

Отже, Олександр Мурашко прожив яскраве творче життя. Це був український європеєць, близько знайомий з багатьма прогресивними людьми своєї епохи, навчався в них, але водночас залишався сам собою, мав свій особливий стиль. Він став фундатором нового українського малярства ХХ століття, талановитим та яскравим педагогом, неперевершеним культурним діячем, який прагнув створити великий мистецький осередок у себе на батьківщині.

Список використаних джерел

1. Антонович Д. Олександр Мурашко (1875–1919). Майстри українського мистецтва. Прага: Вид-во укр. молоді, 1925. 14 с.
2. Ковальчук О. Анатолій Петрицький: початкові етапи мистецького розвитку (1912–1915 роки). *Сучасні проблеми художньої освіти в Україні*. 2015. Вип. 10. С. 222–251.
3. Мосендз Оксана. Еволюція світла у живописі Олександра Мурашка. *International Journal of Innovative Technologies in Social Science*. 9 (21), December 2019. С. 3–8.
4. Павельчук Іванна. Імпровізації імпресіонізму в практиці Олександра Мурашка: синтез об'єктивної емпіричної дійсності та суб'єктивних вражень як підготовка до художнього узагальнення натури. *Вісник Львівської національної академії мистецтв*. Вип. 36. С. 40–50.
5. Членова Лариса. Олександр Мурашко. Київ: «Мистецтво», 1975. 19 с.
6. Членова Лариса. Олександр Мурашко: сторінки життя і творчості. Артанія Нова. Київ: Артанія Нова, 2004. 254 с.

OCCASIONAL TRANSFORMATIONS OF ENGLISH SUBSTANTIVE, ADVERBIAL AND VERBAL PHRASEOLOGICAL UNITS

The English language, like any social phenomenon, is in constant dynamics. Vocabulary, as its most mobile layer, reacts to all changes in social, cultural and other spheres of life of representatives of the English linguo-culture. Phraseological transformations are the language reflection of the society's needs to express new concepts that constantly appear as the result of the development of science, technology, culture and social relations.

Our research purpose is to analyze occasional transformations of phraseological units as operating mechanisms of the English language. The material of the study is represented by the following literary works "Rage of Angels" [4] by an American writer Sidney Sheldon, "Nine Stories. Franny and Zooey: Raise High the Roof Beam, Carpenters" [3] by an American author Jerome David Salinger, "Ourselves to Know" [2] by an American novelist John Henry O'Hara and "The Nemean Lion" [1] by an English fiction writer Agatha Christie. Their choice is predetermined by the fact that they reflect general processes of the English language development in synchrony and diachrony. The phraseological creativity of given writers is manifested in the renewal of the usual context of the use of phraseologisms. Being the property of the public, the works under analysis demonstrate a certain stage in the development of language and culture. It allows us to illustrate the theoretical provisions under our consideration using relevant examples, taken from the aforementioned works.

The relevance of our research is elucidated by a growing need for further study of phraseological units in the context of fiction. There are many works, in which phraseologisms are considered from different angles. However, their occasional transformations remain insufficiently systematized in modern linguistics.

Let us define the term "occasional transformations". By it we understand stylistic changes in the lexical composition and syntactic structure of phraseological units, in which the usual form is opposed to the innovative linguistic change.

Occasional stylistic alterations in the structure of phraseologisms are deliberate and serve to revive a faded image, enhance the expressiveness of the text and its emotional, stylistic influence on readers.

Let us analyze transformations in relation to nouns, adverbs and verbs.

1. Occasional transformations of substantive phraseological units.

A phraseological unit "**Labours of Hercules**" in the discourse fragment: "*I have decided to accept twelve cases, no more, no less. A self-imposed "**Labours of Hercules**" if I may so describe it. Your case, Sir Joseph, is the first of the twelve*" [1] is actualized with the semantic shade – *extremely difficult task*. The prepositive adjectival construction is replaced by a postpositive

prepositional-nominal one. The replacement is complicated by a pluralized form of the noun “*labour*”.

In the fragment under our analysis: “*Thomas Colfax had given them the key to a Pandora’s box of crime and corruption that was going to help wipe out a major part of organized crime*” [4] the postpositive structure in the form of a prepositional-nominal phrase clarifies the meaning of the phraseological unit *Pandora’s box – the reason for all disasters*. The level of expressiveness of the whole sentence is increased due to the use of a stylistically colored construction in combination with words that have become widely used in daily communication.

2. Occasional transformations of adverbial phraseological units.

These transformations presuppose changes in the semantic and structural integrity of the phraseological unit. Let us prove this fact using the following example: “*I was watching you write from way up here*”, *Nicholson said, narratively, pointing: “Good Lord. You were working away like a little Trojan.”* *Teddy looked at him, “I was writing something in my book”* [3]. *Like a Trojan* means *strenuously, energetically, tirelessly*. The use of the adjective “*little*” violated the structural integrity of the phraseological unit and clarified its meaning. Owing to the lexical component “*little*” we may observe the author’s representation of an idea of the age of a boy Teddy. Obviously, Nicholson admires Teddy’s ability to work, which is not typical for children of his age.

3. Occasional transformations of verbal phraseological units.

Let us analyze the given discourse fragment: “*If you want me to throw a sop to your curiosity I wasn’t invited ...*” [2]. A given example illustrates the replacement of the lexical component of the phraseological unit *to throw a sop to Cerberus* with the meaning *to calm down a dissatisfied person*. The replacement of the proper name *Cerberus* with the combination *your curiosity* is not accidental. The speaker deliberately transforms the phraseologism providing it with a new connotation. In addition, there is the violation of stylistic distribution. The phraseological unit in its basic linguistic form is usually used in relation to people, but a modified set expression denotes an abstract concept. It provides the sentence with semantic novelty of expression.

Thus, the techniques modelling the occasional stylistic meanings of phraseological units are characterized by their autonomous forms and semantic duality. The stylistic effect is built precisely on the reader’s ability to compare transformed forms with basic ones. In general, occasional transformations of phraseologisms represent vivid characterization of controversial phenomena of the surrounding world.

References

1. Christie A. The Nemean Lion. *Modern English Short Stories*. M., 1978.
2. O’Hara J. *Ourselves to Know*. New York : HarperCollins Publishers, 1971.
3. Salinger J. D. *Nine Stories. Franny and Zooey: Raise High the Roof Beam, Carpenters*. M. : Progress, 1982.
4. Sheldon S. *Rage of Angels*. New York : HarperCollins Publishers, 1999.

ПРИВЕРНЕННЯ УВАГИ ДО ПРОБЛЕМИ ЗАБРУДНЕННЯ ПОВІТРЯ ЗАСОБАМИ МИСТЕЦТВА

Сучасний розвиток економіки та промисловості має негативний вплив на навколишнє середовище. Постійно в атмосферу викидається величезна кількість небезпечних речовин, котрі завдають шкоди живим істотам та матеріальним об'єктам.

Забруднення повітря відбувається за рахунок природних (пиліві бурі, виверження вулканів, пожежі в лісах та степах, руйнування гір, космічний пил та інше) та антропогенних (теплові електростанції, металургійні виробництва, видобуток і використання радіації, хімічна промисловість, всі види транспорту, виробничі та побутові відходи, використання хімічних засобів у сільському господарстві, побутове забруднення тощо) джерел [1]. А зараз в Україні внаслідок повномасштабного вторгнення агресора усе навколишнє середовище страждає ще більше.

Це – глобальна проблема, яка потребує вирішення на всіх рівнях і різними засобами. Адже від забруднення повітря страждає також і здоров'я населення. Величезна кількість людей передчасно помирають від хвороб, спричинених забрудненням повітря.

Наше життя у наших руках, і тому необхідно привертати увагу дедалі більшої кількості людей до цієї проблеми та спонукати до її вирішення, зокрема, засобами мистецтва.

Науковці з Університету Портсмута разом із дослідниками та практиками з Великої Британії, Кенії та Швеції працювали спільно з місцевими жителями неофіційного поселення Мукуру в Найробі (Кенія), щоб розробити ряд методів, включаючи розповідь, музику, образотворче мистецтво та театр, для вивчення розуміння забруднення повітря.

Одна з авторів дослідження, доктор Крессіда Бойер з Університету Портсмута, зазначає: «Вперше дослідження поставило мистецтво та гуманітарні методи в центр дослідження сприйняття забруднення повітря. Наше дослідження розширило межі між дисциплінами, між дослідженнями та діями, а також між експертами за освітою та експертами за досвідом. Працюючи з місцевими громадами, ми змогли виявити різні визначення забруднення повітря, різні уявлення про те, хто відповідальний за прийняття рішень, і загальну точку зору, що забруднення повітря не можна розглядати окремо від інших проблем, з якими стикаються жителі поселень» [2].

Група вчених в Кенії вирішила використати креативні методи, і це дало змогу дослідити проблему забруднення повітря за участі широкого

кола зацікавлених сторін. Ці методи дозволили включити місцеві знання та досвід у розуміння проблеми та дозволили почути голоси тих, хто живе з цією проблемою.

Ось деякі з них:

1) члени спільноти створювали цифрові історії, роблячи фотографії навколо Мукуру, які, зшиті разом і поєднані з їхнім голосом за кадром, розповідали історію забруднення повітря;

2) навчені громадські дослідники допомагали школярам створювати намальовані та/або письмові історії про їхній досвід забруднення повітря;

3) театральні вистави були представлені в ключових громадських місцях навколо Мукуру, зокрема на ринку, громадському центрі та футбольному полі, де глядачі могли висловлювати пропозиції щодо вирішення проблеми;

4) пісня «Mazingira» Мукуру Кінгза, текст якої пояснює проблеми забруднення повітря, лунала на національних радіо- та телевізійних станціях, які, за оцінками, охоплюють три мільйони людей.

Доктор Сара Вест, головна дослідниця Стокгольмського центру навколишнього середовища, каже: «Завдяки використанню цих методів ми отримали більш складне та тонке розуміння того, як забруднення повітря сприймається та розуміється в Мукуру. Проект також створив нові простори та форуми для діалогу та критичного осмислення теми забруднення повітря в громаді. Ми закликаємо інших дослідників, які бажають вирішувати багатофакторні проблеми, такі як забруднення повітря, використовувати поєднання якісних, залучених і творчих методів для взаємодії з широким колом зацікавлених сторін» [2].

Таким чином, забруднення повітря є серйозною проблемою, адже без нього людина здатна прожити не більше 5 хвилин. І якщо кожен буде допомати у вирішенні цієї проблеми, то ми зможемо більш вільно дихати. Мінімальні та поступові кроки ведуть до великих досягнень. І надзвичайна сила впливу мистецтва на глядача може сприяти приверненню уваги та спонукати до активних дій у цьому напрямку.

Список використаних джерел

1. Стан атмосферного повітря і неінфекційна захворюваність. Проблема-тика громадського здоров'я. Офіційний сайт ДУ «Вінницький обласний Центр контролю та профілактики хвороб МОЗ України»: веб-сайт. URL: http://cgz.vn.ua/problematika-gromadskogo-zdorovya/problematika-gromadskogo-zdorovya_455.html
2. How can music, dance and art help improve air pollution? University of Portsmouth: web-site. URL: <https://www.port.ac.uk/node/23791>

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ДИДАКТИЧНИХ ІГОР НА УРОКАХ У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

Початкове навчання передбачає формування пізнавальної активності учнів, що може бути досягнуто через систематичне застосування цікавих дидактичних ігор вчителем. Дидактична гра має на меті заохочувати дітей до пошуку знань, розвивати активний інтерес до навчання та удосконалювати їх пізнавальні уміння та навички [3].

Різні типи дидактичних ігор можуть застосуватися на всіх етапах уроку з урахуванням вікових особливостей та рівнів розвитку школярів. Наприклад, ігри-вправи на розвиток мислення та логіки, ігри на вивчення нових термінів та понять, ігри на вивчення правопису та граматики, ігри на розвиток фізичної активності тощо.

Під час застосування дидактичної гри молодші школярі не тільки засвоюють нові знання, але й розвивають комунікативні та соціальні навички. У процесі гри діти вчаться спілкуватися, виражати свої думки та домовлятися між собою. Вони навчаються співпрацювати, взаємодіяти та взаємодопомагати, що дуже важливо для формування позитивних взаємин між учнями [2].

Також дидактичні ігри можуть бути використані для стимулювання творчої активності школярів. Граючись, діти можуть придумувати нові ідеї та рішення.

При виборі ігри для навчання необхідно поєднувати пізнавальну та ігрову складові. Вчитель повинен ясно спланувати діяльність учнів, спрямовану на досягнення мети, створивши ігрову ситуацію, що відповідає змісту навчальної програми. Коли визначено певне завдання, вчитель розробляє ігрову ідею та планує ігрові дії.

Дидактичні ігри важливо проводити систематично і цілеспрямовано на кожному занятті, починаючи з елементарних правил ситуацій, поступово ускладнюючи й урізноманітнюючи їх в міру нагромадження знань, вироблення вмінь і навичок розвитку пам'яті [1].

Для забезпечення ефективної і успішної ігрової діяльності на уроці необхідно дотримуватися наступних вимог:

- перед проведенням гри, кожен учень повинен оволодіти правилами, метою та послідовністю дій у грі, а також мати необхідний запас знань для участі в ній;
- забезпечити кожного учня необхідним дидактичним матеріалом;
- чітко пояснювати правила гри та її мету;
- проводити складні ігри поетапно, починаючи з окремих дій, поки учні не засвоять їх, а потім запропонувати всю гру та різні її

варіанти;

- контролювати дії учнів, своєчасно коригувати їх та оцінювати;
- не допускати приниження гідності дитини [1].

Таким чином, використання дидактичних ігор на уроках у початковій школі – це дуже ефективний спосіб навчання та розвитку дітей. Вони можуть стати важливим елементом успішного навчання та розвитку у початковій школі. Вони не лише допоможуть залучити увагу учнів, але й стимулюватимуть розвиток різних навичок та здібностей, що є необхідними для успішної соціалізації та подальшого життя.

Список використаних джерел

1. Шпортун Н. М. Теоретичні аспекти застосування дидактичних ігор на уроках української мови в початковій школі. *Творча майстерня вчителя* : веб-сайт. URL: <https://dorobok.edu.vn.ua> (дата звернення: 07.04.2023).
2. Дрижанова В. В. Методична розробка «Використання дидактичних ігор на уроках в початковій школі». *На урок: освітній проект* : веб-сайт. URL: <https://naurok.com.ua> (дата звернення: 06.04.2023).
3. Соловей Ю. В. Корекційне значення дидактичних ігор та їх використання в початковій школі. *На урок: освітній проект* : веб-сайт. URL: <https://naurok.com.ua> (дата звернення: 05.04.2023).

Ангеліна Рудик

ТАЙМ-МЕНЕДЖМЕНТ ЯК МЕХАНІЗМ УДОСКОНАЛЕННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ДИРЕКТОРА ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

У сучасних умовах глобалізаційних процесів в освіті актуалізується потреба у зростанні адаптивності організації, швидкості її реагування на зміни. Така адаптивність виступає одним із найважливіших факторів конкурентоспроможності закладу освіти як соціально-педагогічної системи. Тому актуальним зараз є знаходження успішних шляхів у вирішенні завдань підвищення результативності діяльності керівника закладу освіти, забезпечення адаптивності закладу в умовах реформування освітньої галузі. Застосування методів, засобів і прийомів тайм-менеджменту є значущим фактором підвищення ефективності управління освітньою організацією та її конкурентоспроможності.

З-поміж сучасних науковців, дослідженням проблеми тайм-менеджменту приділяють свою увагу Ю. Васильченко, А. Вацьківська, Н. Вернікова, А. Гастев, О. Горбачов, А. Замогильний, О. Колесов, Н. Любченко, Л. Скібіцька, А. Халецька, О. Штепу.

Вагомість впровадження навичок управління часом, тобто тайм-менеджменту в різні галузі життя, зокрема і в освітню сферу, була зумовлена швидкістю змін у навколишньому середовищі, збільшенням інформаційних потоків, які має вивчати та вирішувати керівник, а також підвищенням вимог стосовно мобільності та організованості менеджерів.

Як зазначає Г. Тимошко: «Тайм-менеджмент передбачає вирішення двох ключових завдань. Перше – це грамотне планування робочого часу. Друге – раціональний розподіл обов'язків між співробітниками. Окрім того, тайм-менеджмент передбачає контроль усіх поточних справ та зосередження на найважливіших завданнях» [5].

На основі накопиченого багажу знань Н. Любченко презентує різні визначення поняття «тайм-менеджмент» та формулює авторське трактування: «це сукупність технологій планування роботи, які людина застосовує самостійно для підвищення ефективності використання свого робочого часу, а також контролю за завданнями, кількість яких зростає; це також уміння ставити завдання і виконувати їх [3]. Дослідниця наголошує, що тайм-менеджмент є «стилем життя і філософією цінності часу у швидкому потоці інформації, у світі, що постійно змінюється завдання ефективного використання робочого часу завжди є актуальним для керівників і працівників освіти, оскільки вони управляють не тільки власним часом, а й робочим часом своїх підлеглих» [3].

Розглянемо технології тайм-менеджменту з планування робочого часу.

Щоб досягти успіху, необхідно чітко знати, яку мету перед собою поставили. Для досягнення поставленої мети потрібне планування, що дозволить знайти оптимальний шлях, зосередити увагу на найважливіших справах та визначити реальні терміни виконання.

Основні правила планування робочого часу визначені у посібнику Н. Любченко «Тайм-менеджмент в освітній установі» [3]. А саме: «необхідною умовою ефективного планування робочого часу є складання плану у письмовій формі; при плануванні великих завдань слід передбачати їх виконання невеликими частинами; співвідношення 60:40 : заплановані справи не мають займати понад 60% робочого часу; над планами робочого часу потрібно працювати регулярно та системно, доводячи до кінця розпочаті справи; фіксація результатів замість дій; терміни виконання для всіх видів діяльності потрібно встановлювати точно» [3].

Послідовність виконання завдань можна визначити, використовуючи різні методи. Найвідоміший – принцип Парето або «золота пропорція планування часу» [3]. Згідно з цим методом, «80% позитивного ефекту досягається завдяки 20% витрат на досягнення мети, тобто більша частка вашого успіху буде результатом всього лише кількох кроків» [3]. Використанню принципу Парето у діяльності менеджера допомагає техніка аналізу складності завдань (АБВ-аналіз). Цей метод дозволяє

розподілити усі завдання на три групи, залежно від складності: А – дуже важливі, виконуються керівниками, не делегуються; Б – важливі, частково делегуються; В – менш важливі, делегуються, скорочуються [4].

Установити переваги в роботі допомагає і Матриця Ейзенхауера або Закон примусової ефективності. Його зміст полягає в тому, часу завжди не вистачає, тому слід виконувати в першу чергу те, що є найважливішим і продуктивним. За важливістю і терміновістю (згідно Матриці Ейзенхауера) всі робочі завдання поділяються на чотири групи: «справи А (важливі та термінові), справи Б (важливі, але ще не термінові), справи В (термінові, але не важливі), справи Г (неважливі і нетермінові)» [4].

А. Замогильний підкреслює, що «ефективний тайм-менеджмент обов'язково враховує коливання працездатності людини» [2]. При плануванні робочого часу такі коливання працездатності враховуються і використовується Закон Стіва Тейлора. Згідно з цим законом: «якщо людина відчуває приплив сил і бадьорість, пропонується не займатися рутинною роботою, в цей час треба займатися важливими справами. А якщо енергія спадає, треба займатися менш важливими справами» [2].

Один із засновників напрямку «тайм-менеджмент» Л. Зайверт Для управління часом пропонує метод «п'яти пальців». Це елементарна техніка, в якій за кожним пальцем руки закріплюється один із вимірів якості виконання та досягнення мети. «П'ятипальцевий» метод зручний своєю компактністю і, незважаючи на видиму простоту, може бути дійсно дієвим і серйозним аналітичним інструментом [4].

Отже, тайм-менеджмент є значущим компонентом формування організаційної культури керівника. Використання його основних методів підвищує результативність функціонування закладу освіти, дозволяє діагностувати можливі ризики, сприяє адаптивності до змін, що відбуваються у суспільстві. Застосування тайм-менеджменту допомагає правильно розставити пріоритети на рівні окремих співробітників та закладу освіти цілому, раціонально використовувати свій час і час підлеглих, планувати використання особистісних ресурсів, та підвищити мотивацію всіх учасників освітнього процесу.

Список використаних джерел

1. Андрющенко К. А. Теоретичні аспекти самоменеджменту: умови виникнення і розвитку. *Електронне наукове фахове видання «Ефективна економіка»*. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=258> (дата звернення: 18. 09.2022).
2. Замогильний А. Г. Тайм-менеджмент. *Освіта дорослих: енциклопедичний словник* / за ред. В. Г. Кременя, Ю. В. Ковбасюка; Нац. акад. пед. наук України, Нац. акад. держ. упр. при Президентові України та ін. К.: Основа, 2014. 416 с.
3. Любченко Н. В. Тайм-менеджмент в освітній установі: спецкурс.

Управління науково-методичною діяльністю закладів післядипломної педагогічної освіти: координаційний аспект: наук.-метод. посіб.; за ред. Є. Р. Чернишової; НАПН України, Ун-т менедж. освіти. К.: ЦП «КОМПРИНТ», 2013. С. 221–232.

4. Менеджмент: підручник / Т. Л. Мостенська, В. О. Новак, М. Г. Луцький та ін. 2-ге вид. К.: Кондор, 2012. 758 с.
5. Тимошко Г. М. Роль тайм-менеджменту у процесі розвитку організаційної культури керівника закладу освіти. *Наука та освіта: зб. пр. XVI Міжнар. наук. конф., 4–11 січ. 2022 р., м. Хайдусобосло, Угорщина. Хмельницький: ХНУ, 2021. С. 58–64.*

*Наталія Сажінова,
Сніжана Коваленко*

НЕОЛОГІЗМИ МЕДІАПРОСТОРУ УКРАЇНИ ПІСЛЯ ПОВНОМАСШТАБНОГО ВТОРГНЕННЯ

Упродовж усього існування людства поняття «мова» та «культура» були пов'язані. Ці терміни відрізняють людину від природи. Ми живемо в епоху стрімких змін у медіа-просторі. Сьогодні термін «медіа» стосується всього: від друкованих видань до цифрової інформації. Зміст медіа включає в себе: трансляції, новини, соціальні медіа, подкасти, блоги та онлайн-статті. Змінилася і наша роль у медіа – зі слухачів і читачів ми перетворилися на авторів і розповсюджувачів інформації. Наше життя припадає на час великого прогресу технологій та всесвітньої павутини. Наразі Інтернет не є ні для кого новинкою, кожен має доступ до нього та до медіапростору. Р. Стулс зміг сформулювати визначення медіапростір ще в середині 1980-х років: «...Це електронне оточення, в якому окремі люди або їхні групи та інші спільноти можуть діяти разом в один і той самий час. У цьому просторі вони можуть створювати візуальне та звукове середовище, що впливає на реальний простір» [2; с. 58].

Звичайно, невід'ємним фактом є те, що для передачі цієї ті іншої інформації ми використовуємо мову, яка має здатність розвиватися, разом із людьми. Із живою нацією, жива і мова. Лексичний склад мови – це інформаційний код розвитку етносу. Лексико-семантичний рівень відкритий та має динамічну систему. На нашу думку, мінливість функціонального лексичного складу спричиняє безліч процесів у мові, таких як:

1. Поява нових лексичних одиниць;
2. Втрата номінативної актуальності лексичного складу частини слів, у зв'язку із абсолютною, або ж частковою втратою суспільного значення відповідно до конкретних реалій, які спричиненні соціально-політичними процесами. Із цього і випливає поняття «активної» та

«пасивної» лексики.

Пасивну лексику словникового складу становлять лексичні одиниці, обмежене вживання яких зумовлюється особливостями позначуваних ними явищ. До цієї категорії належать архаїзми, історизми й неологізми.

Під впливом повномасштабної війни рф проти українського народу життя українців змінилося: з'явилося багато нових звичок, інакшими стали плани та цілі, а також неабияк змінилося мовлення, наша лексика збагатилася великою кількістю неологізмів, які набули нових значень.

Багато дослідників звертали увагу на неологізми та прокр трактовували їх як «слова, словосполучення, фразеологізми, окремі їхні значення, що з'явилися на певному етапі розвитку мови для позначення нових реалій та понять» [Г. Вокальчук, О. Стишов, О. Тараненко].

Кожне таке слово має особливе значення, яке зрозуміє лише той, хто має відношення до цих обставин. Як зазначає дослідник О. Стишов «мова українських мас-медіа віддзеркалює стан сучасної літературної мови, відбиваючи її багатофункціональність, ступінь інтелектуалізації, оновлення та стилістичне перегрупування словника» [15].

Активно досліджують появу неологізмів, їхню класифікацію, способи творення, сфери функціонування, основні тематичні групи такі науковці як: Н. Клименко, Є. Карпіловська, Л. Струганець та ін. Про їхні дослідження новоутворень неабияк свідчить актуальність нашої розвідки.

Мета розвідки – виявити та проаналізувати тлумачення новоутвореної лексики за час повномасштабного вторгнення. В дослідженні розглянемо неологізми, які з'явилися в період з 24 лютого 2022 року.

Експресивні неологізми, пов'язані з тематикою сучасної війни, виявилися ті, що подають певну описову характеристику окупанту. Вони становлять найбільшу частку серед вибраних лексичних інновацій. На нашу думку, це пов'язано зі створенням ними миттєвого психологічного ефекту, що підсилює демонізацію ворога й водночас вони виступають певним засобом, щоб розблокувати гнів, висловити презирливе ставлення та ненависть до ворога, зменшити стрес.

1) найменування окупантів із різним емоційним забарвленням: **Ванька Встанька**, що таке? Приготуєм тобі пакет [із пісні «Ванька Встанька»].; У **рашистів** немає вибору! **Орки** тікають із Херсону [10]; «Знаменитий» окупант **Чмоня** потрапив під обмін: він був у полоні з початку березня»; «**Боневтік** продовжує лити божу росу у вуха лохторату» [16];

2) найменування військової сили: «Із початком війни ІТ-івці набули більш української назви: **кіберкозаки**» [11]; «**Хлопці-Едельвейси** йдуть з ворога плату брати» [з тексту пісні];

3) найменування зброї: «**І джавеліни, і байрактари** за Україну б'ють **русню**» [з тексту пісні]; «Дає по педалях **бандероавтомобіль**, bitch, їздить по дорозі, а може, і по воді» [з тексту пісні]; «Рашистам було мало

«літаючих мопедів», вони ще й відстріляли ракети» [1];

4) найменування військових умінь та навичок: «За добу українці надонатили 350 мільйонів гривень на дрони-камікадзе для ЗСУ» [8]; «Сьогодні кілька разів промелькнуло сповіщення, що «Привида Києва» було збито. На жаль, це справді так. Але пілот врятувався, повернувся на базу, отримав новий літак і вже на ньому взяв «очко»! 21 орський літун пішов у пекло. Слава Герою! Усім героям!», – написав Мосійчук» [3]; «Я постійно відправляю своїм родичам **арестовлення**»; ««Пушкінопод», повернення лєніна та непохитна катєрина, або Як в Україні проходить декомунізація» [10].

Стосовно інших дієслів заслуговує на увагу неологізм «**чорнобаїти**» – утворився від Чорнобаївка. Термін з'явився шляхом метонімії. Цікавим є той факт, що «Urban Dictionary» подає неологізм «**чорнобаївка**» як синонім вислову «самовбитись об стіну». І це не дивно, адже феномен, пов'язаний з українським селом Чорнобаївка, у якому силами ЗСУ російські війська були розбиті понад двадцять разів, перетворився на мем-сарказм над ворогом у всесвітній мережі. Нове дієслово **чорнобаїти** також набуло поширеного вжитку як глузування над тими, хто повторює ті самі помилки й отримує той самий незадовільний результат, тобто «наступає на ті самі граблі» [4].

Високою продуктивністю відрізняються також терміни в геополітичній сфері, які з'явилися на тлі повномасштабної війни. Наприклад, **макронити**, відоме дієслово, яке можна тлумачити як «бути дуже стурбованим, але насправді відмовлятися допомогти». Слово з'явилося унаслідок розчарування через бездіяльність президента Франції щодо російського вторгнення в Україну.

Список суспільно-політичних неологізмів має широкий діапазон і систематично поповнюється новими лексемами. Відмінною рисою досліджуваної лексики є емоційно-оцінна конотація, яка демонструє глузливо-негативне ставлення до ворога або прихильників російського президента.

Отже, із здійсненого дослідження можна підбити підсумок: з початку повномасштабної війни використання лексичних одиниць як одного із засобів розпалювання та подолання соціальної напруги в Україні є помітним явищем, мова активно реагує на політичні процеси великою кількістю неологізмів та також збільшенням кількості лексичних значень готових номінативних одиниць.

Список використаних джерел

1. Defense Exprese. Як росіяни зазнали «фіаско» із «літаючими мопедами», і який формат матиме далі «ракетний терор». URL: https://defenceua.com/news/rashistam_bulo_malo_litajuchih_mopediv_voni_sche_j_vidstriljali_raketi_litajuchi_vagoni_h_22-9192.html

2. Stults R. Media Space. Palo Alto : Xerox PARC, 1986. 287 p. URL: <https://sport.znaj.ua/420380-privida-kiyeva-bulo-pidbito-ale-vin-znovu-u-stroyu-ta-navodit-zhah-u-nebi-mosiychuk>.
3. Бойко О. Абетка повномасштабної війни: які слова ввійшли в ужиток і чому. URL: <https://chytomo.com/abetka-povnomasshtabnoi-vijny-iaki-slova-vvijshly-v-uzhytok-i-chomu/>
4. Бондар М. Англiцизми в сучасній українській мові. *Вісник ХНУ імені В. Н. Каразіна*. 2005. № 659. С. 213–215.
5. Гордієнко Н. Особливості виникнення лексичних інновацій. *Міжнародний науковий журнал «Інтернаука»*. 2017. № 3(2). С. 45–46.
6. Дивись: info URL: <https://dyvys.info/2022/11/23/pyshkinopad-povernenya-lenina-ta-nepochytha-kateryna-abo-yak-v-ukraini-prochodyt-decomynizatsia/>.
7. Журавель Д. Дрони-камікадзе для ЗСУ. ШоТам URL: <https://shotam.info/drony-kamikadze-dlia-zsu-za-dobu-ukraintsi-zadonatyly-ponad-350-mln-hrn/>.
8. Журі, до складу якого увійшло кілька значних представників дорослого **міс- та шоу-бізнесу**, оцінювало маленьких конкурсантів. *Урядовий кур'єр*. URL: <https://referatss.com.ua/work/neologizmi-u-suchasnomu-media-teksti/> (дата звернення: 20.04.2023).
9. Коваленко О. У рашистів немає вибору! Орки тікають з Херсона! ТСН. URL: <https://youtu.be/Svk-LBxkFCs>
10. Овсяник Ю. Кіберкозаки – бійці невидимого фронту. Zbruc. URL: <https://zbruc.eu/node/110961>
11. Початок мовлення «35 каналу», «УНІАН. Миколаїв» і «Аверс» у локальному DVB-T2 мультиплексі Миколаєва (51 ТВК). URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/2023_%D1%83_%D1%82%D0%B5%D0%B%D0%B5%D0%B1%D0%B0%D1%87%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%96 (дата звернення: 22.04.2023).
12. Початок мовлення телеканалів «Ексклюзив», «TV7+» та «Like TV» у локальному DVB-T2 мультиплексі Шепетівки (40-й ТВК). URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/2023_%D1%83_%D1%82%D0%B5%D0%B%D0%B5%D0%B1%D0%B0%D1%87%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%96 (дата звернення: 21.04.2023).
13. Початок мовлення телеканалу «Армія ТБ» у мультиплексі МХ-1 цифрової етерної мережі DVB-T2. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/2023_%D1%83_%D1%82%D0%B5%D0%BB%D0%B5%D0%B1%D0%B0%D1%87%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%96 (дата звернення: 20.04.2023).
14. Стишов О. Динамічні процеси в лексико-семантичній системі та в словотворі української мови кінця ХХ ст. (на матеріалі мови засобів масової інформації). Київ, 2003. Рукопис.
15. Чудо-ВаЩе. Твіттер. URL: <https://twitter.com/compdemon/status/1555284408793538560>

ВИКОРИСТАННЯ ІНСТРУМЕНТАРІЮ MOODLE В НАВЧАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ

Бурхливе зростання потоку наукової інформації, обсяг якої щороку зростає в геометричній прогресії, вимагає пошуку інноваційних та ефективних прийомів, способів і засобів навчання, які дозволили б надавати студентам великі обсяги інформації за той самий навчальний час і подавати її більш яскраво і доступно, щоб вона легше сприймалася і краще запам'ятовувалася. Застосування ІКТ є саме тим чинником чинників, який сприяє підвищенню ефективності, якості та інтенсивності навчального процесу.

Сьогодні широкого розповсюдження в навчальному процесі набуло змішане навчання, де поруч із традиційним підходом застосовується дистанційне навчання. В світі використовуються такі системи дистанційного навчання, як Acollab, Claroline, ATutor, Colloquia, Dokeos, DodeboLMS, ELEDGE, ILIAS, LAMS, Ganessa, LON-CAPA, LRN, MOODLE, OpenACS, OLAT, SAKAI, OpenCartable, The Manhattan Virtual Classroom. Досить популярною серед цих систем є програмно-інструментальна платформа для дистанційного навчання MOODLE (Modular Object-Oriented Dynamic Learning Environment) – це «Модульне Об'єктно Орієнтоване Динамічне Навчальне Середовище», яке також відоме у світі як Learning Management System (LMS) – система управління навчанням.

За статистикою офіційного сайту Moodle станом на квітень 2023 р. в світі є 165741 активних сайтів із системою Moodle, що містять 44 млн курсів та зареєстровані у 242 країнах. Платформу використовують більше 358 млн користувачів [1]. Найбільше користувачів в Іспанії, США, Німеччині, Мексиці, Бразилії, Франції. Однією з переваг цієї платформи є те, що для програмного забезпечення платформи використана мова PHP, а також безкоштовні загальнодоступні бази даних, такі як MySQL, PostgreSQL. Крім того, Moodle можна встановити на будь-яку операційну систему, наприклад, MS Windows, Unix, Linux [3].

Платформа дистанційного навчання MOODLE містить два типи модулів: «Діяльності» (activities) та «Ресурси». Перший тип модулів «**Види діяльності**» передбачає створення надання можливості для створення завдань, комунікації та для оцінювання. Ці модулі надають можливості для спілкування зі студентами (наприклад, об'єкти «Чат», «Форум», «Зворотній зв'язок», «BigBlueButton» (відкрите програмне забезпечення для проведення веб-конференцій в першу чергу для дистанційного навчання, що інтегроване в Moodle)), для проведення тестування (модуль «Тести»), для виконання робіт, що передбачають завантаження файлів із результатами роботи (наприклад, модулі «Завдання», «Семинар» чи

«Урок»), розміщення елементів для спільної роботи (модуль «Вікі») тощо [2].

Другий вид модулів «Ресурс» є групою об'єктів, які дозволяють додати до навчального курсу будь-який матеріал. Наприклад, це можуть бути текстові сторінки (модуль «Текстова сторінка»), веб-сторінки (модуль «URL-веб посилання»), написи (модуль «Напис»), гіперпосилання на файли (модуль «Файл»), текстові сторінки у форматі книги (модуль «Книга»), каталоги із файлами (модуль «Тека») [2].

Модуль «Ресурси» насамперед передбачає інформаційне призначення («пасивна» частина навчального контенту). Модуль «Діяльності», передбачають зв'язок зі студентом, причому результат цієї взаємодії викладач може оцінити вручну чи автоматично за допомогою комп'ютера («активна» частина навчального контенту).

Розглянемо основні інструменти модуля «Ресурс» платформи Moodle. Модуль «Файл» дає можливість викладачеві надати файл як ресурс курсу. Цей файл може відображатися на сторінці курсу або студентам буде запропоновано завантажити його. Файл також може мати допоміжні матеріали, наприклад, HTML-сторінки можуть містити вбудовані зображення чи мультимедійні об'єкти.

Модуль «Сторінка» дає можливість викладачеві створювати веб-сторінки, використовуючи при цьому вбудований текстовий редактор. «Сторінка» може містити текст, картинки, відео, звук, гіперпосилання та вбудований код, як-от Google maps.

Модуль «Тека» є аналогом папки на комп'ютері користувача. Архів теки можна завантажити в систему, розпакувати її або ж створити порожню теку і завантажити туди файли. Цей модуль може бути використаний для зібрання тематичних файлів або для «сховища» матеріалів, що доступні лише викладачеві (тека буде прихована).

Модуль «Напис» передбачає написання короткої текстової інформації, яка відображається у межах даної секції на головній сторінці курсу. Цей модуль для наведення пояснень, коротких ремарок, написання описів та іншої інформації невеликих обсягів, наприклад, для допомоги студенту в тому, що від нього вимагається під час виконання певного завдання.

Модуль «URL посилання» дає змогу представити на сторінці курсу студентам посилання на певний ресурс у мережі Internet. Це дозволяє вставити гіперпосилання на відеоресурси, онлайн-публікації статей тощо.

Розглянемо основні інструменти модуля «Діяльність» платформи.

Платформа Moodle передбачає широкий спектр сервісів для комунікації: «Обмін повідомленнями», «Коментарі», «Форум», «Чат» тощо. Вони спрямовані на організацію комунікативної взаємодії учасників вести діалог, оперативно відповідати на питання, отримувати зворотний зв'язок.

Елемент курсу «Форум» є зручним інструментом під час організації навчання в команді, наприклад, для проведення дискусій, консультацій

тощо. На основі викладеного матеріалу можна організувати форум з обговорення проблем і оцінити роботи один одного.

Елемент курсу «*Wiki*» надає можливість колективного обговорення проблеми і редагування текстів.

Модуль «*Урок*» дає змогу організувати покрокове вивчення запропонованого матеріалу. При чому весь навчальний матеріал можна розбити на дидактичні одиниці, вивчення яких здійснюється поступово.

Модуль діяльності «*Завдання*» дозволяє давати завдання, отримувати роботи від студентів, оцінювати ці роботи та записувати відгуки на них. Цей модуль передбачає можливість прикріплення файлу з іншої програми: комп'ютерної презентації, зображення, текстового документа та ін. Перевірка виконаних завдань і процедура оцінювання не вимагає великих тимчасових витрат. Також завдання слугують певним нагадуванням для студентів в тому, що їм потрібно зробити «офлайн». Є можливість написання текстового відгуку з детальним роз'ясненням щодо роботи здобувача вищої освіти. Фінальна оцінка за роботу записується автоматично до журналу оцінок [2].

Дуже зручним інструментом є такий елемент курсу, як «*Глосарій*», що дозволяє організувати роботу з термінами, які з'являються у матеріалах курсу і є гіперпосиланнями на відповідні пункти глосарію. Використовуючи цю систему, учасники навчального процесу можуть створювати як словник курсу, так і глобальний глосарій, доступний учасникам всіх курсів.

Елемент курсу «*Тест*» використовується для всіх видів контролю (вхідного, проміжного, підсумкового) за темами або розділами курсу. Може бути різноманітним кількістю і характером тестових завдань (на вибір, на співвіднесення, що вимагають короткої відповіді тощо), кількістю спроб, тривалістю тестування, варіантами представлення правильних відповідей. Можливість встановлювати дату початку і закінчення тестування дозволяє викладачеві заздалегідь спланувати час і форму проведення контролю. Такий електронний контроль освоєння дисципліни гарантує об'єктивність і незалежність підсумкової оцінки.

Модуль «*Вибір (Опитування)*» – це модуль, за допомогою якого викладач можна дізнатися про думку студентів щодо певного питання. Для опитування викладач може запропонувати питання і надати певний перелік можливих відповідей на нього. Проте, як правило, модуль «Опитування» не передбачає наявності якоїсь конкретної правильної відповіді – студенти обирають ту відповідь, що найбільш схожа до їхньої думки.

Отже, як бачимо, ця система дозволяє зручно представляти весь навчальний курс, починаючи з організаційного матеріалу – навчальної програми, розкладу, глосарію тощо – і закінчуючи забезпеченням студентів навчальними посібниками в більш зручному електронному

форматі, в яких використовуються гіперпосилання, передбачено поділ на розділи і блоки, застосовуються засоби наочності, відео та аудіо.

Очевидно, що платформа Moodle має широкий спектр функцій та можливостей для забезпечення якісного навчального процесу, які дають змогу забезпечити основні методичні принципи: формування мотивації в студентів до навчання; можливість багаторазового повторення навчального матеріалу відповідно до своїх здібностей; створення умов для розвитку; забезпечення індивідуального підходу до навчання.

Список використаних джерел

1. Moodle Statistics. URL: <https://moodle.net/stats/>
2. Бодик О. П. Особливості створення дистанційного курсу для студентів-філологів засобами платформи Moodle // Матеріали ІХ Міжнародної науково-практичної конференції «MoodleMoot Ukraine 2021. Теорія і практика використання системи управління навчанням Moodle» <https://2021.moodlemoot.in.ua/course/view.php?id=18&lang=en> (17.06.2021).
3. Система електронного навчання ВНЗ на базі MOODLE: Методичний посібник / Ю. В. Триус, І. В. Герасименко, В. М. Франчук // За ред. Ю. В. Триуса. – Черкаси, 2012. – 220 с.

Анастасія Санівська

МІФОЛОГЕМИ У «СЛОВІ О ПОЛКУ ІГОРЕВІМ»

Мета вивчення української літератури в закладах загальної середньої освіти – виховання учнів-патріотів України, які знають історію держави; є носіями української культури, поважають культуру інших народів тощо [7]. В основі всього масиву творів української літератури, від класичної і до сучасної, – давньоруські літописи. Серед них справжньою перлиною є «Слово о полку Ігоревім».

Мета нашого дослідження – дослідити міфологеми, які використані автором «Слова».

З цією метою нами проаналізовано текст «Слова» та його літературний переклад Василем Шевчуком, здійснений у 1972 році.

Ретельне прочитання текстів дало змогу виокремити міфологеми, які ми розподілили на декілька розділів: 1) язичницькі божества; 2) демонічні істоти; 3) елементи Всесвіту, що мають у творі міфологічне забарвлення; 4) люди, наділені надприродними властивостями.

До першого розділу належать Троян, Велес, Даждьбог, Стрибог.

Троян – у слов'янській міфології володар неба, землі і підземного царства, минулого, теперішнього і майбутнього. Іноді виступає як супротивник Сонця. За чеською легендою, він гине від сонячного

проміння.

У «Слові о полку Ігоревім» Троян згадується чотири рази: «біжучи тропою Трояна через поля і гори», «були віки Трояна», «ступила дівою на землю Трояна», «на сьомому віці Трояна» [1, с. 547].

На думку мовознавця В. Жайворонка, вживання у тексті «Слова» імені Трояна пов'язується із іменем одного з найдавніших богів старої Русі, володаря й символу цієї землі [2, с. 607] і, одночасно, як ознака часу – давнини – «були віки Трояна, літа Старого Ярослава проминули» [8].

Велес. У язичницькому пантеоні богів Велес – бог землеробства, тварин, потойбіччя, мистецтва, краси, щастя й любові, який протистоїть Перуну [1, с. 50]. У русько-візантійських договорах поряд із громовержцем Перуном згадується Велес: Перун сприймається як бог зброї, а Велес – як бог золота, а тому «на знак вірності йому клали перед кумиром-образом золото та “пили воду із золота”» [1, с. 50].

Походження культу Велеса сягає давніх часів, «очевидно ще до трипільської культури, коли основним заняттям людей ... було не землеробство, а скотарство» [5, с. 64].

У змісті «Слова» бог Велес пов'язаний із міфічним героєм, точніше напівміфічним і напівреальним персонажем – співцем Бояном.

Автор «Слова» називає його «мудрим та веселим», «премудрим піснетворцем славетних Ярославових часів», онуком, «нащадком» Велеса, «віщим соловейком», який то «співав комусь осанну величальну», «то білкою носився по деревах», то «землею – сірим вовком», то «в підхмар'ї орлом могутнім з клекотом ширяв», даруючи величальну пісню.

Ще одним міфічним героєм у творі виступає князь Всеволод, якого автор називає «буй-туром» або «Всеволодом-туром».

На думку дослідниці Г. Лозко, Тур був сином Велеса, його символом вважався золоторогий олень [6, с. 128]. Цей міфічний персонаж мав досить войовничий характер, тому й Всеволода за його запальну вдачу, нестримну фізичну силу автор називає «буй-туром» («яр-туром»), що, за твердженням О. Знойка, згодом могло перетворитися на слово «богатир», як на ознаку сильного воїна [4, с. 89].

Дажбог (Даждьбог) – син могутнього бога вогню Сварога, божество сонця, земного достатку [5, с. 63], він – подавач усякого добра, опікун людської долі та достатку; бог, який дає білий день, щастя та любов.

У «Слові о полку Ігоревім» втіленням Даждьбога виступає Сонце (у тому числі і як елемент Всесвіту). Як справжня жива істота, воно іноді гнівається на людей, а тому Сонце «світле-трисвітле» своїм пекучим промінням губить воїнів князя Ігоря.

Одночасно з цим, автор пов'язує родинними зв'язками Даждьбога і русичів, називаючи їх «онуками бога». І навіть втеча з полону князя Ігоря благословляється Сонцем: «Сонце світиться на небесах» – Ігор князь в Руській землі» [8].

Стрибог – цар-батько вітрів, небесний володар грози, бурі, ураганів.

У Стрибога з дружиною шість синів і шість дочок та безліч підвладних вітрів – їхніх онуків. Найвідоміші з них: Ласкавець, Дмухач, Степовий, Грозовий, Буревій, Смерч, Бирса, Вихор, Бігун, Верховник, Горішний, Долішний, Шарпун, Крутій, Помірок, Труба, Посвистач, Польовий. Ці та інші вітри допомагають богу-громовику в його битвах з демонами і користуються його вогненними стрілами [1, с. 510].

Ще є чотири вітри-велетні – Сівер (північний), Літник (літній), Стрига (східний), Вітрило (південний) [2, с. 583]. Втім, на відміну від доброго Дажбога, Стрибог – зле божество, тому Ярославна дорікає йому за те, що він направляв стріли ворожі проти руських воїнів, за те, що гойдав на морі кораблі, розвіяв веселощі жіночі по сивій ковилі [8].

Розглянемо детальніше *Діву* – демонічну істоту, образ якої використовує автор «Слова». У творі Діва – втілення смерті, руйнації, ворожої сили, «яка ступила на землі Трояна» і «ополчилася на Русь».

Образ Діви дуже нагадує Смерть, яка прийшла на руську землю і «заплескала крилами край Дону, прогнавши золоті часи» [8].

До елементів Всесвіту, що мають у творі міфологічне забарвлення, ми віднесли Сонце.

Сонце – у світогляді давніх слов'ян – це не просто джерело світла і тепла, це – Всевидяче божество, Вища космічна сила, Центр буття, найвеличніше творіння богині Лади і бога Сварога [2, с. 564].

Враховуючи особливу повагу до світила, його надзвичайно поширений на слов'янських землях культ, не можна не захоплюватися відвагою Ярославни, яка в запалі докоряє Сонцю за те, що воно «промені жагучі простерло в безводному степу», «звело луки спрагою, стягнуло журбою сагайдаки». Та вже наприкінці твору сонце, разом із русичами, радіє поверненню князя на рідну землю.

У слов'ян надзвичайно поширеними були культури природних стихій – сонця, вогню, води, тим дивовижнішою є сила духу жінки, яка наважується докоряти найсвятішим, найпотужнішим силам, які керують життям Всесвіту.

Однак, жінка, прагнучи допомогти своєму чоловікові, не тільки докоряє, а й забезпечує князю допомогу і покровительство божественних сил, адже незабаром «смерчі потяглися імлюю в степ: то Ігореві бог таким знаменням вказує дорогу» [8].

До категорії людей, наділених надприродними властивостями, ми віднесли князя Всеволода буй-тура. Його образ ми розглянули у контексті образу бога Велеса та Всеслава – князя, якого за його життя досить часто називали вовкулаком.

У «Слові» автор про нього говорить: «Всеслав удень судив і напучав, / Уділи роздавав княжатам, / А нічю бігав вовком по Русі: / Допоки півень тричі прокричить, / Із Києва домчить Тмуторокані / І сонцеві дорогу перейде. / Йому задзвонять в Полоцьку, а він / Той дзвін ранковий в Києві почує... / Хоч віщою душа його була, / А тіло дужим, лиха натерпівся, /

Ому Боян, наш мудрий та веселий, / Колись-бо мовив приспівку таку: / “І хитрому, й кмітливому, / І чаклуну умілому / Суд божий не минуть”» [8].

Варто зазначити, що у текстах літописів Всеслава називають «віщуном».

Таким чином, ми виокремили та проаналізували міфологеми, використані у «Слові о полку Ігоревім», а саме образи язичницьких божеств: Трояна, Велеса, Дажбога, Стрибога, культу Сонця і вітру (у контексті образу Стрибога), міфічного героя Бояна та князя буй-тура Всеволода, демонічної істоти Диви як еквівалента Смерті, людей, які володіють надприродними здібностями, – князя-вовкулаку і віщуна Всеслава. Використання цих образів у творі засвідчує, що у часи створення «Слова» усе ще поширеними залишалися язичницькі вірування, а міфи про язичницькі божества – загальновідомими.

Список використаних джерел

1. Войтович В. Українська міфологія. Київ : Либідь, 2002. 664 с.
2. Жайворонок В. Знаки української етнокультури : словник-довідник. Київ : Довіра, 2006. 703 с.
3. Завадська В., Музиченко Я., Таланчук О., Шалак О. 100 найвідоміших образів української міфології. Київ : Орфей, 2002. 448 с.
4. Знойко О. П. Міфи Київської землі та події стародавні. Наук.-попул. ст., розвідки : для ст. шк. в. / Передм. В. Р. Коломійця. Київ : Молодь, 1989. 304 с.
5. Лановик М. Б., Лановик З. Б. Українська усна народна творчість : підручник. 3-тє вид., стер. Київ : Знання-Прес, 2005. 591 с.
6. Лозко Г. Українське народознавство. Вид. 5-тє, зі змін. та доповн. Мандрівець, 2011. 512 с.
7. Українська література. 5–9 класи. Програма для загальноосвітніх навчальних закладів. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-5-9-klas/onovlennya-12-2017/na-sajt-ukrayinska-literatura-5-9-z-chervonimdoc-2.pdf>
8. Шевчук В. Слово про Ігорів похід. URL: <http://litopys.org.ua/slovo67/sl40.htm>.

Дмитро Саранюк

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ОРГАНІЗАЦІЇ СТУДЕНТСЬКОГО НАУКОВОГО ГУРТКА

Особливість сучасного освітнього процесу в умовах швидкого зростання потоку інформації полягає не тільки в тому, щоб надати студентам знання та вміння, розвивати їх теоретичне мислення, а ще й у тому, щоб реалізувати можливості самостійного набуття знань, вміння

застосувати їх на практиці, виховати таку важливу якість сучасного спеціаліста як професійний динамізм. Тому існує об'єктивна необхідність застосування додаткових занять, впровадження нових, цікавих методик, які наближують студента до більш реальної професійної діяльності та допомагатимуть йому сформувати і розвивати професійно-творче мислення. Залучення студентів до науково-дослідної роботи сприяє формуванню сучасного вчителя [2].

Науково-дослідною роботою студенти можуть займатись не лише в процесі вивчення освітніх компонент, а й більш ґрунтовно та творчо в наукових студентських гуртках [1].

В Уманському державному педагогічному університеті імені Павла Тичини членом наукового гуртка може стати будь-який студент, який успішно освоює навчальну програму і має бажання розширити свої знання з певної дисципліни. На кафедрі техніко-технологічних дисциплін, охорони праці та безпеки життєдіяльності нашого університету з метою розвитку здоров'я зберігаючих компетентностей майбутніх вчителів, наукової самостійності, поглиблення і закріплення знань отриманих в процесі вивчення дисципліни «Основи охорони праці та безпека життєдіяльності» створений гурток «Безпека людини в сучасному світі». Систематичні заняття студентів у гуртку допомагають виробленню у них навичок самостійності; розвитку наукового мислення, уміння аналізувати отриману інформацію; додають впевненості під час публічних виступів та аргументації власної позиції; відкривають більш ширші можливості для участі у науково-практичних конференціях, конкурсах наукових робіт, публікації власних наукових досліджень, тощо.

Сучасні вимоги до вчителя обумовлюють особливу важливість знань з безпеки життєдіяльності. Тому в результаті вивчення дисципліни бакалаври оволодівають фаховими компетентностями: культурою безпеки і ризик-орієнтованим мисленням, при якому питання безпеки людини, захисту й збереження навколишнього середовища розглядаються як найважливіші пріоритети в житті й діяльності, тощо. А додаткові заняття в науковому гуртку допомагають розвинути здібність аналізувати і узагальнювати наукові факти, явища, інформацію, дослідити більш ширше коло безпекових питань, що відіграє важливу роль у формуванні професійності майбутнього вчителя [3].

Провідна роль у керівництві науковою самостійною роботою в студентському гуртку належить викладачу. З часом, практичний досвід студента у навчанні та науковій роботі збільшує його частку та ступінь самостійності, тоді від ролі керівника та організатора викладач поступово переходить до ролі порадирика та консультанта.

Як правило, на першому засіданні гуртка розглядається і затверджується план роботи гуртка та тематика наукових досліджень студентів. Вибір теми наукового дослідження студента, а в подальшому вчителя, є важливим моментом, оскільки часто вона визначає напрям

наукових інтересів здобувача вищої освіти, займатись цією проблемою, вивчати її, він може протягом всього терміну навчання. Згодом, дане дослідження може перерости у курсову чи кваліфікаційну роботу. Це дозволить студенту узагальнити результати своїх наукових та дослідницьких досягнень в потужному науковому доробку.

Починається наукове дослідження студентів із аналізу та вивчення літературних джерел з обраної проблематики. Перші напрацювання, у вигляді реферативних доповідей, як правило студенти готові представити на третьому чи четвертому засіданні гуртка. Вони вивчають, обговорюють, аналізують, порівнюють, систематизують, інтерпретують результати наукових досліджень, готують мультимедійні презентації. У подальшому ці матеріали можуть використовуватись для публікацій у наукових виданнях студентських робіт факультету чи університету, доповідей на науково-практичних конференціях студентів та молодих вчених тощо [1].

Такий підхід сприяє зростанню науково-дослідного потенціалу студентів. Результати своїх розвідок з обраної тематики гуртківці мають змогу представити на конференціях різного рівня, що є тим безцінним досвідом, який допоможе майбутнім вчителям налагодити контакт за будь-яких обставин з учнями, батьками, колегами.

Список використаних джерел:

1. Жураківська О. Я. Навчально-дослідна робота студентів як засіб підвищення ефективності навчального процесу у вищих медичних закладах України. *Галицький лікарський вісник*. 2015. Т. 22, № 1. С. 106–107.
2. Третяк Н. Г., Дудченко М. О., Шапошник О. А., Кудря І. П. Роль студентського наукового товариства як шлях у формуванні самостійної роботи студентів. *Вісник проблем біології і медицини*. 2017. Вип. 1(135). С. 232–234.
3. Трефаненко І. В., Хухліна О. С. Студентський науковий гурток як вид науково-дослідної роботи студентів. *Вісник ВДНЗУ Українська медична стоматологічна академія*. 2017. Вип. 1(1). С. 278–281.

Людмила Семко

ВНЕСОК КІРОВОГРАДСЬКОГО МУЗИЧНОГО ФАХОВОГО КОЛЕДЖУ У РОЗВИТОК ПРОФЕСІЙНОЇ БАЯННО-АКОРДЕОННОЇ ОСВІТИ НА ТЕРЕНАХ УКРАЇНИ

Кіровоградський фаховий музичний коледж (раніше – Кіровоградське музичне училище) розпочав свою діяльність ще у 1959 році і став осередком музичної освіти й культури. Підготовка виконавців на баяні / акордеоні забезпечувалася діяльністю відділу народних інструментів. Із середини 60-х років викладачами по класу баяна були: В. Бровченко,

А. Берсан, В. Золотих, Н. Левченко, пізніше – О. Чусаченко. Деякий час в училищі працюють такі викладачі як В. Кольцов, В. Куліков, В. Власов, Т. Шандига, А. Жерновий, В. Полянйчко, В. Мануйленко, О. Стюпін [3].

Завдяки творчому натхненню випускників Київської консерваторії Л. Голіусової та Ю. Голіусова у 1996 році було започатковано Всеукраїнський фестиваль-конкурс виконавців на народних інструментах «Провесінь», базою якого став Кіровоградський фаховий музичний коледж. Відтоді конкурс щорічно збирає понад 150 молодих виконавців з усієї України. Даний захід проводиться з метою популяризації національної школи виконавства на народних музичних інструментах, підвищення рівня професійної підготовки творчої молоді, узагальнення методик викладання спеціальних дисциплін, поширення передового педагогічного досвіду, розвитку та пропаганди народного інструментального мистецтва [1].

Конкурс проводиться під методичним патронатом кафедри народних інструментів НМАУ ім. П. І. Чайковського. В рамках фестивалю проводяться майстер-класи, педагогічні читання та семінари за участю провідних фахівців, відомих як в Україні так і за кордоном, що сприяє впровадженню новітніх методик навчання, підвищенню фахового рівня викладачів, ефективності їх роботи з підготовки мистецьких кадрів.

Упродовж свого існування відділ відстоював високий професіоналізм у музичній освіті та виконавстві. саме тому, майже кожен випускник продовжував навчання у консерваторіях / закладах вищої освіти мистецького спрямування. Самовіддана робота колективу викладачів дає високі результати. За понад 50 років існування відділу його випускниками були: В. Ватаманюк – заслужений артист України; В. Гаврилюк, М. Кваша, І. Деміденко – заслужені працівники культури України; Лауреати міжнародних конкурсів – М. Бровченко, А. Серков, О. Бойко, Н. Музика, В. Сурженко, А. Зубенко, Л. Семко, М. Самсонов, Д. Скуртул та інші.

На даний момент розвитком професійної баянно-акордеонної освіти в Кіровоградському фаховому музичному коледжі є: Голіусова Лариса Іванівна – баяністка, диригент, педагог, громадський діяч, наразі директор Кіровоградського фахового музичного коледжу; Гейченко Микола Іванович – баяніст, педагог, заслужений працівник України, викладач класу баяна Кіровоградського фахового музичного коледжу; Солоха Тетяна Радомирівна – голова предметної циклової комісії, викладач-методист, викладач класу баяна Кіровоградського фахового музичного коледжу; Жук Андрій Григорович – баяніст, викладач інструментовки й аранжування Кіровоградського фахового музичного коледжу та інші.

Не можливо оминати діяльність талановитого викладача по класу баяна Віктора Петровича Власова, адже за роки роботи він підготував понад 100 фахівців, багато з яких стали лауреатами національних і міжнародних конкурсів та відзначені почесними званнями: І. Себов, В. Москалюк, В. Лазіч (Югославія), А. Серков, А. Барсан, І. Комлев, С. Брикайло [5].

У процесі творчої життєдіяльності Віктор Власов удостоївся звання лауреата Всеукраїнського композиторського конкурсу на кращий твір для народних інструментів. Поетапно він став членом трьох творчих спілок України (Спілки композиторів, Спілки кінематографістів, Національної всеукраїнської музичної спілки). У 1993 році Указом Президента України Віктору Петровичу Власову присвоєно почесне звання «Заслужений діяч мистецтв України».

Як педагог-практик і методист-теоретик Віктор Петрович є автором таких праць як «Методика роботи баяніста над поліфонічними творами», «Школа джазу на баяні та акордеоні», «Способи виконання штрихів на баяні», «Виконавська інтерпретація джазових стилів на баяні» та інші [5].

Кіровоградський фаховий музичний коледж пишається, що Віктор Петрович Власов був у викладацькому складі відділу народних інструментів (хоча більшу частину життя він присвятив викладанню в Одеській музичній академії).

Список використаних джерел

1. Давидов М. А. Історія виконавства на народних інструментах (Українська академічна школа): підручн.; упор. М. А. Давидов. – К. : Нац. муз. академія України ім. П. І. Чайковського, 2005. 419 с.
2. Долгіх М. Музичні ландшафти Кіровоградщини // Кіровоградщина. Історія. Традиції. Сучасність. Кр., 2008; 50 років КМУ. Кр., 2010.
3. Долгіх М., Золотих В. Кіровоградське музичне училище // Давидов М. Історія виконавства на народних інструментах. К., 2005.
4. Сікорська І. М. Кіровоградське музичне училище // Енциклопедія Сучасної України : енциклопедія [електронна версія] / ред.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк та ін.; НАН України, НТШ. Київ: Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2013. Т. 13. URL: <https://esu.com.ua/article-7024> (дата перегляду: 17.11.2022).
5. Семешко А. Віктор Власов – митець-явище (до 85-річчя від дня народження). *Музика (український інтернет-журнал)*. URL: <http://mus.art.co.ua/viktor-vlasov-mytets-iyavyshe-do-85-richchia-vid-dnia-narodzhennia/> (дата звернення: 18.11.2022).

Максим Сєверський

ЗАСТОСУВАННІ ТРАНСФОРМАЦІЇ АНТОНІМІЧНОЇ СУБСТИТУЦІЇ В ПРОЦЕСІ ПЕРЕКЛАДУ ХУДОЖНЬОГО ТВОРУ

Під художнім перекладом зазвичай розуміють переклад текстів художнього характеру. Окрім творів літератури – поезії та прози – до художніх текстів відносять рекламні слогани, лібрето опер, сценарії кінофільмів тощо. Ці різноманітні предмети мають спільну рису: вони містять тропи, також звані фігурами мови, які є словами чи фразами, які

використовуються для прикраси твору, щоб він виділявся на тлі повсякденної рутини. Відповідна передача цих компонентів в перекладі вимагає широкого світогляду, великого та значного досвіду в цій галузі [3]. Сьогодні питання і проблеми художнього перекладу залишаються відкритими. Справа в тому, що художній переклад практично не піддається формалізації і результат багато в чому залежить від суб'єктивного сприйняття перекладача [5].

Для створення повноцінного перекладу необхідно брати до уваги характерні особливості автора повідомлення і тих реципієнтів інформації, для яких призначалось це повідомлення, їх досвід, знання, особливості сприйняття людей, яким адресується переклад, і інші аспекти міжмовної комунікації, що впливають на результат перекладацького процесу. Саме для цього при відтворенні тексту іншою мовою застосовуються перекладацькі трансформації.

Л. Науменко та А. Гордєєва [1] поділяють перекладацькі трансформації на лексико-семантичні, граматичні та стилістичні. У своєму дослідженні ми зосередимо нашу увагу на лексико-семантичній трансформації антонімічної субституції, суть якої полягає у «заміні форми слова в мові оригіналу на протилежну за значенням в мові перекладу (позитивне значення – на негативне і навпаки)» [1, с. 15]. Виділяють три види антонімічного перекладу: негативація, позитивація та анулювання двох негативних компонентів.

Ми провели аналіз дитячої книги Роальда Дала «Матильда» в оригіналі та його українському перекладі В. Морозова та виявили багато прикладів застосування лексико-семантичної трансформацій антонімічного перекладу.

Найчастіше у творі зустрічається **негативація**. Розглянемо декілька прикладів: *got rich* – **не розбагатієш**; *cost me nothing* – **нічого не коштує**; *Would you mind?* – **Ти не проти?**; *having a permanent hat* – **не знімаючи капелюха**; *less cocky* – **не такий зухвалий**; *ask* – **не зазивай**; *say* – **не кажи**; *could do* – **не зміг**; *if you're right* – **чи ти не помилився**; *quietly* – **неголосно**; *stop* – **не треба** [4; 2] та багато інших. В усіх наведених прикладах «лексичні одиниці без формально невираженої семи заперечення у мові оригіналу були відтворені словом або словосполученням з семою заперечення у мові перекладу» [1, с. 15].

У перекладі твору можна спостерігати застосування антонімічної заміни одночасно з іншими перекладацькими трансформаціями.

Так, фраза *one of the great* [4], яка у перекладі означає «один із великих», було перекладено як **чи не найбільший** [2]. В. Морозов поряд з негативацією застосовує стилістичну трансформацію експресивації.

Частіше за все у перекладі зустрічається комплексне застосування антонімічного перекладу та контекстуальної заміни, наприклад: *got to use it* – **гріх не користуватися**, *satisfactory exercise* – **неабиякої вміху**, *Stop picking* – **Та не колупайся**, *stayed very silent* – **не зронив ні слова**, *said* – **не витримала**, *a tidy profit* – **непогано заробив** [4; 2].

У наступних прикладах можна відмітити, що фрази *ignoring* – не звертаючи уваги та *the fact remained* – та ніхто не заперечить того факту [4; 2] були перекладені також за допомогою описового перекладу.

Рідше можна зустріти у творі вживання **позитивації**. Так, у фразі *I don't mind telling* [4], яка була перекладена як *Я розповім* [2], В. Морозов переклав лексичну одиницю з формально вираженою семою заперечення словом без формально вираженої семи заперечення. Також він застосував лексико-семантичну трансформацію компресії (було вилучено слово «*mind*»).

Третій вид антонімічного перекладу – анулювання двох негативних компонентів – у перекладі твору не зустрічається.

Отже, за результатами проведеного нами аналізу, можна дійти висновку, що задля подолання складнощів у художньому перекладі потрібно застосовувати перекладацькі трансформації. В. Морозов у своєму перекладі дитячої книги Роальда Дала «Матильда» не обмежується тільки застосуванням лексико-семантичної трансформації антонімічного перекладу, а також використовує різні трансформації комплексно, щоб зберегти стилістику твору та наблизити юного читача до адекватного сприйняття твору.

Список використаних джерел

1. Науменко Л. П., Гордєєва А. Й. Практичний курс перекладу з англійської мови на українську: навч. посіб. Вінниця: Нова книга, 2011. 136 с.
2. Дал Роальд / пер. з англ. В. Морозова. Вид-во «А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА», 2018. 270 с.
3. Chichilanova, Maria. Artistic translation. URL: <https://www.fideliotranslations.com/en/artistic-translation>
4. Dahl, Roald. Matilda. The Reader of Books. Puffin Books. 2016. 256 p.
5. Problems of artistic translation. URL: <https://sudonull.com/post/1092-Problems-of-artistic-translation>

Вікторія Сліпенко

ОСНОВНІ ФОРМИ ТА МЕТОДИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ В ЗАКЛАДАХ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ США

Варто зазначити, у нашому дослідженні «методи» ми розуміємо як, способи спільної діяльності вчителя і учнів, спрямовані на вирішення навчальних завдань, при цьому між ними існує тісний взаємозв'язок та взаємовідповідність; «форми» – організація навчальної взаємодії учасників педагогічного процесу за кількістю учнів, місцем і тривалістю навчання, особливості спілкування вчителя і вихованців.

При підприємницькій підготовці школярів американських середніх навчальних закладів учителі широко використовують форму навчання як-от організація *міні-підприємств* з виробництва та продажу товарів і послуг. Особливу увагу вчителі приділяють міні-підприємствам, що створені самими учнями, оскільки, вони готують школярів до вступу у світ бізнесу і комерції, забезпечують розвиток широкого спектру практичних навичок та особистих якостей, заохочують ініціативу і творчість, переконують учнів у можливості самостійно забезпечити себе роботою, допомагають у профорієнтації. Тобто це курс, що передбачає здійснення школярами повного циклу підприємницької діяльності під керівництвом педагогів і наставників [5; 6].

Іншою формою роботи учителів з вихованцями є створення *міні-банків*. Прикладом організації міні-банків в шкільному кафетерії є американський середній навчальний заклад (New Richmond High School, штат Огайо). Ідея відкриття таких банків безпосередньо на шкільному майданчику полягає в тому, що, з одного боку, вони виконують просвітницькі функції, де будь-який учень може отримати у службовця інформацію з питань фінансів. З іншого – школярі можуть самі відкрити рахунок і вкласти зароблені кошти в цей банк під відсотки (ми маємо на увазі школярів у віці від 14 років) До того ж фінансова служба всіяко їх підтримує, пропонуючи за їхніми внесками досить високий банківський відсоток.

Так, проєкт «Мій банк», який реалізується під девізом «Мої кошти – наше майбутнє», представляє підприємницьку програму для створення шкільного банку. Учнівська молодь виступає у якості співробітників і клієнтів банку, навчається працювати з базовою фінансовою документацією, знайомиться з видами вкладів та кредитів, має змогу планувати свої витрати і акумулювати кошти для вкладення в певні проєкти. У цьому курсі також розглядаються культурні аспекти, пов'язані з банківськими операціями, наприклад етикою банківської роботи. Обговорюються питання етичності банківської діяльності з точки зору ісламу, де, як відомо, не прийнято надавати кошти борг під відсотки. Різні думки і рішення, інша інтерпретація фінансових відносин становлять інтерес для значної кількості школярів.

Варто підкреслити, що ще однією з форм стимулювання розвитку підприємницької компетентності школярів у закладах загальної середньої освіти США – це *семінари*, на яких обговорюються економічні концепції, роль підприємництва для економіки та суспільства країни, шляхи створення і відкриття власної справи, важливість отримання середньої освіти, як необхідної умови соціального становлення і кар'єрного росту; набуття економічних знань та фінансової грамотності для підвищення сімейного і особистого благополуччя. Крім банківських відділень, у яких

працюють самі школярі та волонтери під контролем наставників проекту, проводяться семінари, присвячені питанням управління особистими фінансами і фінансами підприємства.

Крім того, педагогами США активно впроваджується ще одна програма, «Моя підприємницька подорож» (My Entrepreneurial Journey), що передбачає також низку освітніх семінарів як для хлопчиків, так і для дівчаток, які проводяться по суботах і складаються з двох занять по 45 хвилин з подальшої чотиритижневою практикою на фірмах під керівництвом наставників.

Ефективність застосування *частково пошукового методу* під час вище зазначених формах навчання, для формування аналітичних і рефлексивних здібностей визначають американські дослідники у галузі підприємницької освіти А. Купер, А. Корбетт [1, 56–63; 2, 398–473].

Наприклад, організовується самостійний аналіз школярами якостей і навичок, необхідних для підприємця на основі вивчених статей з газет і відеосюжетів про підприємців. Отриманий учасниками список коментується і доповнюється учителем. Самостійний пошук школярами компетенцій пов'язаних з підприємництвом на основі реальних прикладів, забезпечується знаннями, отриманими самостійно. Це не просто теоретичні положення, запропоновані педагогом, це власні висновки школярів про роботу реальних людей.

Застосування *ігрового методу* дозволяє за короткий час повторити ті поняття, які відомі школярам, і доповнити наявні у підлітків уявлення про економіку країни новими відомостями. Наприклад, у процесі гри можна в сконцентрованій формі ознайомитися з концепціями економічної діяльності, необхідними для подальшого обговорення підприємництва. Школярів ділять на невеликі групи, їм пропонують зробити припущення про значення основних термінів, потім поєднати їх з визначеннями. Учитель пропонує учасникам вибудувати ці визначення так, щоб вони відображали послідовність роботи підприємця з розробкою та просуванням нового товару або послуги. Кожна команда обирає свою схему зображення, малює її і представляє аудиторії, потім схеми порівнюються і визначається оптимальна їх послідовність. Це дозволяє школярам опанувати основні закономірності функціонування ринку, що формує основу щодо розуміння підприємницької діяльності.

Для урізноманітнення навчального процесу учитель використовує *метод прикладу*, демонструючи сюжети про реальних підприємців. Практично на кожне заняття (семінар) запрошуються представники різних видів бізнесу, що дозволяє отримати інформацію щодо готовності учнів відкрити власну справу, особистих якостях, які допомагають у її створенні. Педагог пропонує школярам не тільки орієнтуватися на досягнення підприємців, а й доводить, що життєвий досвід самих школярів теж є

цінним, і його слід використовувати у своїй майбутній професійній діяльності.

Характеризуючи специфіку формування підприємницької компетентності учнівської молоді в закладах середньої освіти США, потрібно звернути увагу на ще одну форму організації підприємницького виховання учнів – *роботу з батьками*, що використовують *бесіди, розповіді, лекції* як різновиди словесних методів для розвитку підприємливості і ініціативності дітей. Слід визнати, що особливу увагу американських сім'ях батьки приділяють матеріальній забезпеченості підростаючого покоління. Вони не тільки розмовляють з підлітками на тему заробітку, але і вчать їх економії, керувати коштами, одночасно вселяючи думку про те, що не все в них вимірюється. Основна мета полягає в тому, щоб донести до вихованців, якщо маєш дохід, то його потрібно інвестувати в освіту, бізнес, або на те, щоб надати допомогу бідному населенню. Таким способом батьки намагаються долучити дітей до економічної культури, знань, які допоможуть їм згодом приймати самостійні рішення з фінансових питань [3; 4].

Отож, нами з'ясовано, що розвиток підприємницької компетентності учнівської молоді буде ефективним тільки тоді, коли учень активно включатиметься в навчальний та виховний процес і свідомо, з власного вибору прийме запропонований арсенал способів для досягнення цілей змісту підприємницької освіти.

Список використаних джерел

1. Cooper A., & Dunkelberg W. (1987). Entrepreneurial research: Old questions, new answers, and methodological issues. *Journal Of Business Venturing*, 3(11), 56–63.
2. Corbett A. (2018). Experiential learning within the process of opportunity identification and exploitation. *Entrepreneurship Theory And Practice*, 29(4), 473–491.
3. Edwards P., & Roberts L. (2002). *The Entrepreneurial Parent: How to Earn Your Income at Home and Still Enjoy Your Family, Your Work and Your Life* (p. 432). Putnam: Jeremy P. Tarcher.
4. Greer P., & Greer K. (2014). *Watching Seeds Grow: A Guide to Entrepreneurship for Parents and Children*. Charleston (p. 346): CreateSpace Independent Publishing Platform.
5. Mini-banks provide hands-on education in personal finance. (2018). Retrieved from <https://www.minneapolisfed.org/publications/community-dividend/minibanks-provide-handson-education-in-personal-finance>
6. Soloman G. (2007). An examination of entrepreneurship education in the US. *Small Business And Enterprise Development*, 14, 15–23, с. 15–23.

Діана Слободянюк

ОСОБЛИВОСТІ УКРАЇНСЬКОГО ІНТЕРНЕТ-ЗМІ «ТЕЛЕКРИТИКА», ОСНОВНЕ ТЕМАТИЧНЕ СПРЯМУВАННЯ, МОВА, СТИЛЬ

Нині, більшість суспільства адаптувалося до інформаційного простору, до мобільних новин адже мобільна журналістика набирає шалених обертів в своєму розвитку). Нерідко трапляються ситуації «інформаційного вибуху», тобто кількість публікацій зростає і відбувається інформаційне перевантаження. Варто ще ж зазначити, що зростає важливість «фільтрування інформації» – відбору правдивої інформації [4].

Також ми можемо спостерігати тенденцію спаду друкованих видань засобів масової інформації. Натомість кількість інтернет-видань тільки зростає. Насамперед це пов'язано з тим, що інтернет-мережа стала більш доступною; інтернет ЗМІ подають інформацію швидше (в режимі реального часу), ніж звичайні друковані видання. Більш того, одночасно можна розмістити текст публікації, фото та відео. Отже, інтернет ЗМІ складають вагому конкуренцію традиційним(друкованим) [3].

«Телекритика» – у минулому це українське інтернет-видання медіапубліцистики, що проіснувало з 2001 по 2020 рік. Основна тематика публікацій-дискусії про роль ЗМІ в Україні, резонансні новини, кіно- і телерецензії.

«Інтернет-видання має досить мінімалістичний дизайн, оформлений у чорно-білих кольорах. У шапці сайту можна побачити небагато рубрик. Статті на головній сторінці розміщені картками з великими ілюстраціями, що справляє враження незаповненості сайту». (<https://www.mediakrytyka.info/ohlyady-analytyka/telekrytyka-i-detektor-media-khto-poperedu.html>)

«Це інтернет-видання відрізнялося від інших тим, що журналісти не тільки подавали ренесансні події, а професійно оцінювали телемовлення і кінобізнес. Чимало уваги приділяли діджитал-простору, розглядали ситуації піратства та авторського права творців ТБ, свободи слова» (<https://telekritika.ua/uk/grupa-1-1-media-zakryva%201%94-internet-vidannya-telekritika>)

Проведемо дослідження основного тематичного спрямування та змістового наповнення контенту «Телекритика» – (<https://telekritika.ua/uk/>), яке має кілька підрозділів.

Видання має такі розділи:

- Розділ «Новини»;
- Розділ «ТБ», який включає підрозділи: «Телерейтинг», «Інтерв'ю», «Бізнес», «Огляди», «Бекстейджи», «Майстер-класи», «Піратство»;
- Розділ «Кіно», який включає підрозділи: «Інтерв'ю», «Майстер-класи», «Огляди», «Рецензії», «Аналітика», «Серіали»;

- Розділ «Діджитал», який включає підрозділи: «Інтерв'ю», «Аналітика»;
- Розділ «ЗМІ», який включає підрозділи: «Інтерв'ю», «Огляди»;
- Розділ «Медіатусовка», який включає підрозділи: «LIGHT NEWS», «Бекстейджи», «Інсайди», «Фоторепортажі»;
- Розділ «Спецпроекти»;
- Розділ «Блоги» [1].

Розділ «**Новини**» представлений такими популярними = публікаціями: «76 українських журналісток зіткнулися з обмеженням своїх прав», «Рекламу на каналах 1+1 media продаватиме «Сиріус медіа», Канал «Київ» відзняв фільм про карантин», «Екскрежисерка «Плюсів» Дар'я Качковська очолила тв-напрямок kyiv.live», «Регулятор хоче встановити власників ряду компаній групи 1+1 media та ін. [1].

Розділ «Блог» зазвичай представлений великою кількістю публікацій.

Блогом називають персональний онлайн-журнал, засіб вільного вираження думок або формою персональної журналістики. Блог є не зовсім надійною інформаційною платформою, адже не існує певних правил створення та подачі інформації. Зазвичай блог містить публікації в хронологічному порядку, періодичне оновлення, доступність інформації на широку аудиторію [6].

У розділі «Блог» інтернет-видання «Телекритика» містяться публікації різного жанру: рубрики про особисте життя журналістів та селебрітіс, телерейтинги, огляди, рецензії та ін. У цьому розділі теми публікацій переплітаються з іншими розділами, а саме: «Діджитал», «ТБ», «Бізнес», «Телерейтинг», «Майстерклас».

Наступний розділ «Спецпроект» – «Спецпроект «25 років Ти не один». Наведемо кілька прикладів публікацій цього розділу: «Про плани «1+1» у новому сезоні, зіркові проекти, унікальний стиль та зйомки історичних фільмів», «Як зароджувався «1+1». Спецпроект «25 років ти не один»; «Люди ідей на карантині»: Про роботу IT, заходи для колег і спорт у самоізоляції», «Люди ідей на карантині»: про організацію пресконференцій та створення контенту для соцмереж медіахолдингу», «Люди ідей на карантині»: про фільмування кліпів у самоізоляції, ранкові ефіри та роботу над проектами, які бачить уся країна» та ін. [1].

Не менш цікавим є розділ «Піратство». Темі публікацій переплітаються з іншим розділам «ТБ». Основні теми: «Кіберполіція закрила 41 нелегальний онлайн-кінотеатр», «Винесено вирок за розповсюдження телеканалів «футбол 1/2», «Всесвітня організація інтелектуальної власності запустила новий онлайн-сервіс», «Пірати-патріоти: не красти у «своїх», «Операція «пірат»: як працює «інтеркіберпол» та ін. [1].

Отже, інтернет видання медіа публіцистики «Телекритика» при загальній універсальності проблематики, найбільшу кількість публікацій

присвячує політиці та рубрики про особисте життя журналістів та селебритіс. Форми подачі інформації різноманітні – текстовий, візуальний, фотоконтент, аудіо, відеоконтент. Хоча достатньої уваги розвитку відеоконтенту та соцмережам, зокрема «Інстаграму» не приділяли. За змістом та жанром контент в основному інформаційний, але є і аналітичний та художньо-публіцистичний. У ході дослідження було виявлено такі контенти: інтерв'ю; інформаційні повідомлення; соціальний контент; опитування, оновлення, огляди; короткі новини; тематичні дослідження, блоги, рецензії, інсайди, аналітика, інтерв'ю. 26 листопада 2020 року останній день функціонування інтернет-видання. Інтернет-видання «Телекритика» припинило своє існування.

Джерела

1. «Телекритика» [Електронний ресурс]. URL: <https://telekritika.ua/uk/> (останній перегляд 05.04.2023 – «інтернет-видання телекритика припинило своє існування 26.11.2020 14:08»).
2. «Медіакритика» [Електронний ресурс]. URL: <https://www.mediakrytyka.info/ohlyady-analytyka/telekrytyka-i-detektor-media-khto-poperedu.html>

Список використаних джерел

1. Мацкевич О. О. Порівняння інтернет-ЗМІ та інших суб'єктів, що діють у сфері масової інформації / О. О. Мацкевич // Актуальні проблеми держави і права: зб. наук.пр. / редкол.: С. В. Ківалов (голов. ред.), В. М. Дрьомін (заст. голов. ред.), Ю. П. Аленін [та ін.]; МОН України, НУ ОЮА. – Одеса: Юрид. л-ра, 2013. – Вип. 70. – С. 202–209.
2. Михайлин І. Л. Основи журналістики: підручник. 5-те вид. перероб. та доп. – К.: Центр учбової літератури, 2011. – 496 с.
3. Пономарів О. Українське слово для всіх і для кожного / О. Пономарів. – К.: Либідь, 2013. – 359 с.
4. Потятиник Б. В. Медіа: ключі до розуміння / Потятиник Б. В. – Л. : ПАІС, 2004. – 312 с.

Діана Слободянюк

ФРАЗЕОЛОГІЯ ТВОРІВ ВАСИЛЯ ШКЛЯРА: ФУНКЦІОНАЛЬНО-СЕМАНТИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

У сучасній українській мові фразеологізм (фразеологічну одиницю) вважають явищем соціально зумовленим й апробованим свідомістю носіїв мови. Ці одиниці характеризуються лексико-граматичною єдністю нарізно оформлених компонентів, які граматично організовані як словосполучення чи речення, мають цілісне значення і відтворюються у мові за традицією [6, с. 11].

Різні аспекти фразеологізмів сучасної української мови досліджували М. Ф. Алефіренко, Н. Д. Бабич, І. С. Гнатюк, Л. Г. Скрипник, Г. М. Удовиченко та ін. (здійснили характеристику фразеологічної системи української мови та схарактеризували наукові основи класифікації фразеологічних одиниць), Д. Х. Баранник, В. С. Ващенко, І. С. Гнатюк, Г. Б. Їжакевич, В. С. Калашник, А. П. Коваль, І. Г. Чередниченко та ін. (вивчали фразеологізми як стилістичний ресурс української мови), М. Т. Демський, Г. М. Муқан, Л. Г. Скрипник та ін. (граматичну організацію, лексичний склад та лексико-граматичну варіацію фразеологічних одиниць).

Структурні й семантичні типи синтаксичних фразеологізмів в українській мові вивчала Г. В. Ситар, на матеріалі творів художньої літератури фразеологізми аналізували І. І. Коломієць, А. П. Супрун, В. В. Розгон, Н. Д. Бабич, Г. Т. Кузь та ін.

Спеціальних лінгвістичних праць, присвячених дослідженню функціонально-семантичних властивостей фразеологізмів, ужитих у творах Василя Шкляра, немає.

Актуальність роботи визначається важливістю художнього слова В. Шкляра, а також потребою вивчення функціонально-семантичних фразеологічних одиниць, ужитих у його творах, що дозволить глибше усвідомити лінгвістичні особливості художнього тексту.

Мета роботи – дослідити функціонально-семантичні властивості фразеологічних одиниць, ужитих у романі В. Шкляра «Маруся».

Виразні семантико-стилістичні якості фразеологізмів – їх образність, картинність, жива внутрішня форма – відсвіжують мовлення, роблять його невимушеним, соковитим, містким, дотепно-влучним, що й приваблює майстрів художнього слово, журналістів, публіцистів [Ужченко 2007: 250].

Мова бестселерів сучасного українського письменника Василя Шкляра є глибинним і невичерпним джерелом різнотипних за семантикою і структурою фразеологізмів, які автор майстерно вводить у контекст, відтворює різні ознаки і властивості своїх героїв, ситуації, у які вони потрапляють, а також ставлення автора до зображуваного.

Фразеологічні одиниці, використані письменником, характеризуються виразним стилістичним забарвленням, великими конотативними можливостями.

У досліджуваному романі за допомогою фразеологічних одиниць письменник підкреслює і посилює:

– дії і вчинки своїх героїв, наприклад :

*Комендант Вібе через перекладача пояснив, що той **накивав п'ятами** і, ніби не довіряючи своєму тлумачеві, пробіг пальцями правої руки по долоні лівої – показав на мигах, як **кивають п'ятами**. (Маруся, с. 10), **накивати п'ятами** – «**Накивати (рідше закивати) / кивати п'ятами**. 1. куди і без додатка. Утекти, швидко виїхати куди-небудь, залишивши місце проживання» (ФСУМ, 1, с. 525);*

– певний стан, наприклад: *Мати у нього справді на ладан дихає* (Маруся, с. 11), *на ладан дихати* – «бути безнадійно хворим, близьким до смерті» (ФСУМ, 1, с. 240);

– мовленнєву діяльність. З-поміж цієї семантичної групи виділяємо фразеологізми, за допомогою яких автор передає здатність особи репрезентувати мовлення з відповідним емоційно-експресивним відтінком (*На що один кудлатий і чорний, як циган, чолов'яга сказав, що батькові-отаману нема коли з ними плескати язиком, бо він зараз воює з большевиками* (Маруся, с. 5), *плескати язиком* (ФСУМ, 2, с. 645); *Нехай хлопці його полоскочуть, щоб язика розв'язав* (Маруся, с. 75), *розв'язати язика* – «1. почати голосно говорити після мовчання. 2. призвести до невимушеної розмови. 3. говорити що-небудь без міри» (ФСУМ, 2, с. 746); ... або мовчати (Тимофія Соколовського поховали біля двопрестольної Покровсько-Миколаївської церкви, в якій він служив дяком, а його дружина Явдоха навіть на похороні **не зронила ні слова** (Маруся, с. 2), *не зронити ні слова* – «Ні слова (ні півслова). Нічого не сказати, не промовити; слова не промовити. Бути мовчазним» (ФСУМ, 2, с. 629);

– емоційні відтінки ставлення мовця до об'єктивної дійсності, наприклад: *Пізніше, коли він нарешті озвався, виявилось, що Дяков росіянин, і Маруся подумала, що він соромиться розмовляти з ними по-московському, через те й мовчить, як без'язикий*. (Маруся, с. 64); *Хоча Дяков був серед них найстарший, переступив за тридцятку, але його кістляве, темне від щетини лице скувала холодна байдужість, він не встрявав у розмову, вуста його були стиснуті, як у мерця* (Маруся, с. 64), як у мерця – «Дуже худа, виснажена, немічна і т. ін. людина» (ФСУМ, 1, с. 483); *Хоч убий, не вірю я цим кацапам* (Маруся, с. 65), хоч убий – «уживається для вираження неможливості здійснити, зрозуміти, збагнути і т. ін. що-небудь» (ФСУМ, 2, с. 909); *Диви, який франт, подумав він про Ангела, – напівлежить собі на кавказькій бурці, підклавши під лікоть чорну кудлату шапку, й у вус не дме* (Маруся, с. 66), *вус не дме* -не звертати уваги, бути байдужим (ФСУМ, 2, с. 505); *Малеча тремтіла, як осикове листя, а там, де Гонта «махнув ножем – і дітей немає!»*, дівчатка починали плакати, і, що цікаво, цей анахтемський дяк-гайдамака теж витирав сльозу (Маруся, с. 74);

– поведінку, зумовлену певними подіями, наприклад: *Вони сиділи тихо, як миші, коли Олекса з козаками зайшов у Радомишль* (Маруся, с. 10), *сидіти як миші в норі* – «ніяким чином не виявляти себе; тихо, нишком» (ФСУМ, 1, с. 29); *До всього, як на біду, в шаленому пориві спіткнувся об бруківку сотників кінь* (Маруся, с. 53), *як на біду* – «зовсім недоречно, на нещастя» (ФСУМ, 1, с. 29); *А ти, отамане, теж держи носа за вітром, бо народ тепер невірний пішов* (Маруся, с. 31), *тримати носа за вітром* – «діяти непослідовно, безпринципно, змінюючи свої переконання і поведінку відповідно до обставин» (ФСУМ, 2, с. 897);

І стояв він **один як перст** серед безкрайої ночі під чорним бездонним небом, і не знав, куди йому спершу бігти: чи до стрільців Данила Бізанца, щоб розтитати, де нині його курінь, де Станімір, де їхня армія, де їхня зрадниця доля? (Маруся, с. 88), **один як перст** – «Як палець (перст) з сл. один, одинбкий, сам і т. ін. Без сім'ї без рідних, без близьких і т. ін.» (ФСУМ, 2, с. 604);

– внутрішні і зовнішні властивості, риси характеру людини, наприклад:

-Обидва їхали на кобилах – Гальці й Басі, зате кобилиці були стримні (у Горбулеві чомусь так казали на молодих коней), гарячі й веселі, **як дівки на виданні** (Маруся, с. 68), як дівки на виданні- «гордо, піднесено, з почуттям власної гідності» (ФСУМ, с. 85); **Їм ще молоко на губах не обсохло, а слухали про козаків, про Байду, Хмеля, Трясила, Залізняка** (Маруся, с. 73), **молоко на губах не обсохло** – «хтось дуже молодий, неповнолітній, недосвідчений і т. ін.» (ФСУМ, 1, с. 503); **Та ворухіться ж, сонні ви мухи** – підганяв їх вусатий циган (Маруся, с. 76), **сонні мухи** – «хтось млявий, інертний, байдушкий і т. ін.» (ФСУМ, 1, с. 514); **Бігме, як дві краплі води** (Маруся, с. 79), як дві краплі води – «такий же, як; абсолютно точно» (ФСУМ, 1, с. 394);

Василь Шкляр активно використовує як авторські фразеологізми, так видозмінені загальнономовні стійкі сполучення слів, наприклад:

– *Гелевей із Шуренком мовчали, а Пількевич, хапаючи ротом повітря, почав виправдовуватися, що ні, пане отамане, боронь Боже, нема в нас ніякої совденії, і з його тремтячого голосу було видно, що цей безвольний чоловік опинився під чужою п'ятою* (Маруся, с. 11), *під п'ятою* – (ФСУМ, 2);

Інакше який інтерес підставляти лоби під кулі? (Маруся, с. 7), – (ФСУМ, 2); *Під зливою куль ще п'ять козаків змушені були галопувати куди очі бачать* (Маруся, с. 12), *бігти, куди* – (ФСУМ, 1).

Отже, фразеологічні одиниці, зафіксовані у романі «Маруся» характеризуються виразним стилістичним забарвленням, антропологічним спрямуванням. За допомогою цих емоційно-експресивних засобів сучасної української мови В. Шкляр відтворює семантичні особливості мовленнєвої діяльності своїх героїв (*плескати язиком, не зронити ні слова, розв'язати язика*), їхні внутрішні і зовнішні властивості, риси характеру (*як дівки на виданні, молоко на губах не обсохло, як дві краплі води*), поведінку, зумовлену певними подіями (*як на біду, тримати носа за вітром, один як перст*), емоційні відтінки ставлення мовця до об'єктивної дійсності (*як без'язикий, хоч убий*) тощо.

Функціонально-семантичні властивості фразеологічних одиниць на матеріалів творів В. Шкляра потребують подальшого й усебічного вивчення.

Список використаних джерел

1. Алефіренко М. Ф. Теоретичні питання фразеології. Харків: Вища шк. Вид-во при Харк. ун-ті, 1987. 134 с.
2. Білоноженко В. М., Гнатюк І. С. Функціонування та лексикографічна розробка українських фразеологізмів. К. : Наук. думка, 1989. 154 с.
3. Коломієць І., Розгон В. Антропологічний спектр української фразеології. *Людина в мові і тексті* : кол. моногр. / Жила Т. І., Зелінська О. Ю., Тищенко Т. М. [та ін.] ; за заг. ред. проф. О. Ю. Зелінської ; МОН України, Уманський держ. пед. ун-т імені Павла Тичини. Умань : Візаві, 2020. С. 100–124.
4. Розгон В. В. Фразеологізми сучасної української мови: проблемні аспекти / Актуальні проблеми філології та перекладознавства. Вип. 9. Секція «Українська філологія». Хмельницький. 2015. С. 148–153.
5. Ситар Г. В. Структурні й семантичні типи синтаксичних фразеологізмів в українській мові / Г. В. Ситар // *Мовознавчий вісник* : зб. наук. пр. [відп. ред. Г. І. Мартинова]. – Черкаси, 2011. – С. 178–181.
6. Скрипник Л. Г. Фразеологія української мови К. : Наукова думка, 1973. 279 с.
7. Словник української мови: в 11 т. – К.: Наук. думка. 1970–1980. – Т. 1–11.
8. Ужченко В. Д., Ужченко Д. В. Фразеологія української мови : навч. посіб. К. : Знання, 2007. 494 с.
9. Фразеологізми сучасної української мови: проблемні аспекти / В. В. Розгон // *Актуальні проблеми філології та перекладознавства*. – 2015. – Вип. 9. – С. 148–153. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apftp_2015_9_34
10. Фразеологічний словник української мови / уклад.: В. М. Білоноженко та ін. К. : Наукова думка, 1999. 984 с.
11. Василь Шкляр «Маруся» [Електронний ресурс]. URL: <https://chitaka.com.ua/knigi/marusya-shklyar/>

Список умовних скорочень

1. **СУМ** – Словник української мови: в 11 т. К.: Наук. думка. 1970–1980. Т. 1–11.
2. **ФСУМ, 1** – Фразеологічний словник української мови / уклад.: В. М. Білоноженко та ін. К. : Наукова думка, 1999. Т. 1. С. 3–528.
3. **ФСУМ, 2** – Фразеологічний словник української мови / уклад.: В. М. Білоноженко та ін. К. : Наукова думка, 1999. Т. 2. С. 529–980.

РОЛЬ ЕМОЦІЙ У МІЖОСОБИСТІСНОМУ СПІЛКУВАННІ

Міжособистісне спілкування є важливою частиною нашого життя, яке базується не лише на обміні інформацією, а й на сприйнятті та емоційних реакціях. Дослідження ролі емоцій у міжособистісному спілкуванні є важливим, оскільки емоції можуть впливати на сприйняття, розуміння та якість людської взаємодії. Що і обумовлює *актуальність теми* дослідження.

Враховуючи актуальність теми, нами визначена *мета дослідження*: проаналізувати значення емоцій у міжособистісному спілкуванні та визначити психологічні особливості їх прояву.

У психології під міжособистісним спілкуванням розглядають процес взаємодії між людьми на основі обміну інформацією та спільних дій [1]. Однак цей процес не обмежується раціональною стороною, а включає й емоційну складову. Емоції відіграють важливу роль у міжособистісному спілкуванні, впливаючи на сприйняття, розуміння та якість взаємодії між людьми. Розпізнавання та контроль емоцій допомагає покращити якість спілкування та досягти більш ефективної взаємодії. У цьому контексті вивчення ролі емоцій у міжособистісному спілкуванні стає все більш важливим для розуміння та покращення якості людських взаємодій.

Емоції розглядають як біологічно обґрунтовані психологічні стани, що виникають внаслідок нейрофізіологічних змін і відрізняються думками, почуттями, поведінковими реакціями та мірою задоволення чи болю, пов'язаними з певним станом. Вони своїми експресивними елементами (переважно людськими проявами) беруть участь у встановленні контакту з іншими людьми та впливають на процес спілкування з ними [2].

Емоції як і психічні процеси, забезпечують відображення та пізнання навколишнього світу. Але, на відміну від сприймання, пам'яті, мислення, емоції і почуття відбивають реальну дійсність у формі переживань.

Щоденно, коли ми працюємо з різними речами, ми відповідаємо на них радісно, сумно, позитивно чи негативно. Кожна подія викликає у нас певні емоції. А коли ці події пов'язані з суб'єктами, які нам не байдужі, емоції стає вкрай важко контролювати. Вони виникають на підсвідомому рівні. Тому під час спілкування кожна людина вчиться адекватно виражати свої почуття та емоції, враховувати ставлення та обставини інших людей, розпізнавати почуття інших людей, давати їм можливість висловлюватися.

Якщо людина наділена здатністю розпізнавати емоції, це створює можливості зрозуміти стан співрозмовника та тримати комунікацію на комфортному рівні. До прикладу, коли людина з якою ми спілкуємось, транслює негативні емоції це позначається на нашому настрої, впливає на самопочуття. Що призводить до поганої комунікації. Тому у цій ситуації

потрібно добре розумітися на ролі емоцій, та спробувати зрозуміти співрозмовника та побудувати комунікацію таким чином, щоб співрозмовник увібрав наші емоції, а не ми його. Така модель поведінки покращить наші настрої і позитивно вплине на настрої співрозмовника.

Це є проявом емпатійних здібностей. Під терміном «емпатія» ми розглядаємо здатність відчувати й розуміти почуття інших і переживати їх як власні. Це психологічна майстерність відчувати те, що відчувають інші, розуміти й співчувати ситуації інших. Емпатія стосується когнітивних та емоційних реакцій людини на переживання іншого. Емпатія важлива для міжособистісного спілкування, оскільки вона допомагає спілкуватися з іншими, розуміти потреби та почуття, а також розуміти їхню реакцію на наші дії. Емпатію можна розвинути та вдосконалити, практикуючись і уважно слухаючи те, що говорять інші [4].

Отже, на нашу думку комунікативна компетентність характеризується заохоченням інших виражати почуття, принаймні у випадках, коли таке вираження вважається доречним. Це певний спосіб допомоги іншим почуватися комфортно, обговорюючи свої почуття. Комунікативна компетенція формується в умовах безпосередньої взаємодії, оскільки є результатом досвіду спілкування між людьми і сприяє формуванню комунікативних умінь. Комунікативні вміння – це здійснення безпосередньої й опосередкованої взаємодії, вміння правильно, грамотно пояснювати свою думку й адекватно сприймати інформацію. Опанування людиною комунікативними навичками передбачає запозичення з культурного середовища засобів аналізу комунікативних ситуацій у формі відтворення емоцій.

Беззаперечно, емоції є важливою складовою міжособистісного спілкування. Вони можуть впливати на якість і ефективність процесу спілкування, але водночас розуміння і контроль над власними емоціями сприяє підвищенню ефективності міжособистісної взаємодії. Емпатія є важливим інструментом для розуміння почуттів інших людей. Розуміння значення емоцій у міжособистісному спілкуванні може допомогти нам краще зрозуміти себе та інших, покращити нашу взаємодію та створити позитивну атмосферу в спілкуванні.

Список використаних джерел

1. Ільїн Е. П. Роль і функції емоцій. *Психологіс – енциклопедія практичної психології*. URL: <http://psychologis.com.ua/6-16.htm>.
2. Емоція. *Вікіпедія*. (редакція за 14.02.2023) URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/Емоція>.
3. Види емоцій в спілкуванні: позитивні та негативні. Реферат. *Освіта.UA*. URL: <https://osvita.ua/vnz/reports/psychology/29433/>.
4. Емпатія. *Вікіпедія*. (редакція за 19.06.2022) (URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/Емпатія>).

РЕКЛАМНИЙ SEO-ТЕКСТ ЯК СТРУКТУРНА ОДИНИЦЯ ВЕБ-САЙТУ

Сьогодні все більше компаній просувають свої товари та послуги використовуючи сучасні засоби пошуку й впливу на аудиторію, головним із яких стає Інтернет. Реклама в Інтернеті є тим видом бізнесу, який приносить чималі прибутки як рекламодавцям, піарникам, так і фахівцям у сфері ІТ та комп'ютерної графіки й постійно удосконалюється. До проблематики інтернет-реклами звертались А. Годін, І. Литовченко, Г. Почепцов. Питання контенту веб-сайту, яке нещодавно увійшло у наше повсякденне життя й перебуває на стику цих галузей, розглядається у контексті культури електронного видання Т. Крайніковою та Н. Федотовою.

Основою «мовного середовища» рекламного веб-сайту є так званий SEO-текст. Цей тип тексту є відносно новим і малодослідженим текстотипом рекламного медіадискурсу. Створення сайтів із застосуванням SEO (search engines optimization) ґрунтується на використанні технологій створення тексту, які дозволяють впливати на порядок виведення на екран комп'ютера результатів пошукових запитів. Ефективність застосування цих технологій виявляється у тому, що оптимальний текст дозволяє вивести сайт на перші рядки результатів пошуку. Такі тексти розміщуються в основному на головній сторінці сайту, у розділі «Про компанію», у вигляді інформаційної статті у спеціальному розділі сайту, у вигляді новин, тексту для каталогу, прайс-листу [1, с. 23].

Основна особливість текстів, оптимізованих із метою пошукового просування сайтів, полягає у тому, що на відміну від переважної більшості рекламних текстів, спрямованих виключно на цільову аудиторію, вони націлені на ще одного так званого техногенного адресата, під яким розуміються пошукові системи (Google, Yandex, Bing тощо). Завданням SEO-копірайтера є створення такого тексту, який не тільки буде адекватно сприйнятий людиною і матиме на неї певний вплив, але також виведе сайт на максимально високі позиції пошукової видачі при введенні користувачем певного пошукового запиту.

Вважається, що високе ранжування сайту в пошуковій видачі зрештою веде до зростання продажів фірми, якій належить сайт. Воно досягається шляхом впровадження текстів, розміщених на сторінках сайту, ключових слів, які номінують об'єкти реклами та повністю або частково збігаються із пошуковим запитом користувача.

Принципом побудови SEO-тексту є модель перевернутої піраміди, яка складається із блоків, що несуть різне смислове навантаження. Як дані блоків тексту виступають заголовки, вступ, основна частина і висновок [2, с. 38]. Ієрархічна інформаційна структура пояснюється фактором

комунікативної поведінки адресата. Заголовок виконує атрактивну функцію, і його релевантність пошуковому запиту визначає подальшу поведінку користувача. Якщо заголовок релевантний цілям пошуку, то людина перейде до наступного блоку – введення і так далі, в міру відповідності елемента пошукової інтенції людини.

Найважливішою лексико-семантичною особливістю SEO-текстів є висока щільність ключових слів. Під щільністю ключових слів розуміють відношення кількості ключових слів до обсягу тексту у відсотках. У тому випадку, коли запит є словосполученням, яке складається із двох і більше слів, для обчислення щільності необхідно скласти всі слова ключових словосполучень і розділити на обсяг тексту. Статистично розраховано, що у природних текстах щільність ключових слів становить трохи більше 4–7%.

Високі позиції сайту в пошуковій видачі досягаються шляхом впровадження у SEO-тексти ключових слів, які повністю або частково збігаються із пошуковими запитами користувача. Обсяг SEO-тексту визначається шляхом порівняльного аналізу текстового контенту подібних сайтів із 10 верхніх рядків пошукової видачі за конкретним пошуковим запитом [2, с. 45].

Пошукові запити бувають трьох видів: інформаційні, транзакційні та навігаційні. При здійсненні пошуку необхідної інформації, яка може бути розміщена на різних сайтах, адреса сайту є нерелевантною, і такі запити називаються інформаційними.

Запити, що відображають намір щось зробити є транзакційними і, як правило, використовують дієслова, які називають конкретну дію: buy (купити), order (замовити), download (завантажити), rent (зняти), sale (розпродаж), order (замовлення). Навігаційний запит застосовується, якщо користувач здійснює пошук певного сайту, але не знає доменної адреси [2, с. 47].

Відповідно, рекламні SEO-тексти, які задовольняють і відповідають певним типам запитів, можуть різнитися, розпадаючись на три категорії: тексти, які відповідають на інформаційні запити; тексти, які задовольняють транзакційні запити та тексти, які відповідають на навігаційні запити. SEO-тексти в більшості випадків відповідають транзакційним запитам. Збіг пошукових запитів із ключовими словами тексту називається прямою (точною) відповідністю. Розходження ключових слів із запитами користувачів говорить про неточні відповідності [3].

Отже, рекламний SEO-текст як невід’ємна частина рекламного веб-сайту є відносно новим і малодослідженим типом рекламного медіадискурсу. Завданням адресанта рекламного SEO-тексту є створення такого тексту, який не тільки дозволить досягти прагматичного ефекту, але й виведе сайт на максимально високі позиції пошукової видачі під час введення користувачем певного пошукового запиту.

Список використаних джерел

1. Абрамова Г. О. Про лінгвістичний аналіз рекламного тексту : наук. стаття. Київ : Наукова думка, 2015. С. 76–78.
2. Крохина О. И., Полосина М. Н., Рубель А. В. Первая книга SEO-копирайтера. Как написать текст для поисковых машин и пользователей. Москва: Инфра-Инженерия, 2012. 150 с.
3. SEO-копірайтинг: як правильно писати статті. URL: <https://serpstat.com/uk/blog/seo-writing-yak-pisati-statti/> (дата звернення: 24.03.2023).

Марина Солтусенко

ФОРМУВАННЯ ГРАФІЧНОЇ ГРАМОТНОСТІ В МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ НА УРОКАХ ІНТЕГРОВАНОГО КУРСУ «ДИЗАЙН ТА ТЕХНОЛОГІЇ»

Навчання графічній грамотності у молодших школярів є важливою складовою їх загального розвитку та успіху в майбутньому. Графічна грамотність включає в себе знання та вміння створювати, інтерпретувати графічні зображення, розуміння основних принципів дизайну та композиції, а також володіння навичками роботи з графічними матеріалами та інструментами.

Одним із ключових аспектів формування графічної грамотності у молодших школярів є розвиток їх творчих здібностей та вмінь. Для досягнення цієї мети вчителі можуть використовувати різноманітні методи та прийоми, які стимулюють творчу активність учнів, проведення майстер-класів з досвідченими графічними дизайнерами, а також організація творчих конкурсів та виставок [3].

Формування графічної грамотності є процесом, який вимагає часу та наполегливості. Вчителі повинні надавати учням достатньо часу для розвитку своїх навичок та знань у цій галузі, дозволяти їм використовувати свою творчість та фантазію для створення графічних робіт.

Важливою складовою формування графічної грамотності є також розвиток у молодших школярів вміння аналізувати та інтерпретувати графічні зображення. Для досягнення цієї мети вчителі можуть проводити уроки з аналізу та критики графічних робіт, де учні будуть навчатися розрізняти різні елементи дизайну та оцінювати їх ефективність у різних контекстах [1].

Крім того, важливим елементом формування графічної грамотності є навчання учнів правильному використанню графічних інструментів та програм. Для цього вчителі можуть проводити практичні заняття з використання різних графічних програм та інструментів, а також надавати доступ до спеціалізованих матеріалів та інструкцій.

У процесі вивчення інтегрованого курсу «Дизайн і технології», учні навчаються використовувати різні графічні елементи, такі як кольори,

форми, лінії тощо, для створення ефективних дизайнів. Крім того, вони мають розвивати свої творчі здібності та вміння критично мислити про дизайн та ефективність його впливу на споживачів [2].

Також важливо навчити учнів аналізувати та оцінювати графічні роботи, які створюються під час вивчення курсу «Дизайн та технології». Для цього можна використовувати різні критерії, такі як ефективність дизайну, використання кольорів, оригінальність тощо. Це дозволить учням розвивати свою естетичну та критичну оцінку та вміння розуміти, яким чином графіка впливає на споживачів.

При викладанні цього курсу, вчителі можуть використовувати різні методи та прийоми, такі як презентації, вправи на створення графічних робіт, групові проекти тощо. Такі методи дозволяють учням отримати практичні навички та навчитися працювати в команді.

Отже, формування графічної грамотності у молодших школярів є важливим завданням, яке може бути досягнуте за допомогою інтегрованого курсу «Дизайн та технології», застосуванням творчих методів та прийомів, проведенням практичних занять та аналізом графічних робіт.

Список використаних джерел

1. Жлудько В. М. Трудове навчання з практикумом : навч.-метод. посіб. для студентів спеціальності 013 «Початкова освіта». Чернігів: ЧНТУ, 2016. 88 с.
2. Ткачук О. В. Методика художнього навчання : навч. посіб. для здобувачів освітньо-кваліфікаційного рівня бакалавр, художньо-графічних факультетів, педагогічних закладів освіти. Одеса : ПНПУ імені К. Д. Ушинського, 2019. 244 с.
3. Формування ключових компетентностей молодших школярів в умовах впровадження Нової української школи. *Освітній проект «На Урок» для вчителів* : веб-сайт. URL: <https://naurok.com.ua> (дата звернення: 06.04.2023).

Юлія Танасійчук

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ДО ВПРОВАДЖЕННЯ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Підвищення показників якості професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури в умовах сьогодення актуалізується, як вважає Є. А. Захаріна, «соціальними та моральними пріоритетами щодо зміцнення і збереження здоров'я. Маючи на увазі практичну діяльність, слід відмітити активність майбутнього учителя фізичної культури під час його

адаптації в новому середовищі, у процесі опанування ним нових видів діяльності, відповідних норм, цінностей, вимог» [4, с. 63].

Ключовим моментом у перебудові вищої школи, на думку В. Г. Омеляненко, є «підвищення якості підготовки кадрів на підставі науково-обґрунтованого визначення змісту навчання і впровадження в навчальний процес ефективних форм і методів його удосконалення, які забезпечують сучасний рівень загальнонаукових і професійних компетенцій студентів» [9 с. 79].

Науково-технічні зміни в суспільстві, що сприяють реформування освітньої галузі країни, вважає Г. І. Панченко, «визначають нові головні напрямки професійної підготовки майбутніх фахівців фізичного виховання. Особливу увагу привертає спрямованість професійної підготовки на діяльність зі здоров'язбереження учнів загальноосвітніх шкіл» [10, с. 86].

Підвищення якості професійної освіти, відповідності рівня підготовки випускників закладів вищої освіти вимогам майбутньої фізкультурно-оздоровчої діяльності, як вважає Л. В. Безкоровайна, є актуальною на сучасному етапі [1, с. 87].

Для сучасного ступеня розвитку фізичної культури і спорту в Україні характерна, на думку С. В. Мединського, «напружена ситуація у кадровому забезпеченні, що відзначається розбалансованістю між обсягами підготовки та реальними потребами у фахівцях з фізичної культури і спорту, відставанням змісту їх підготовки від реальних потреб і запитів часу. Для цього необхідно: затвердити нормативи кадрового забезпечення галузі фізичної культури і спорту, удосконалення порядку ліцензування та акредитації закладів, які готують фахівців даної галузі; визначити пріоритетні напрями фундаментальних та прикладних досліджень у сфері фізичної культури і спорту та сприяти виконанню відповідного зведеного плану науково-дослідної роботи; створити у вищих навчальних закладах мережу проблемних науково-дослідних лабораторій, центрів з фізичної культури і спорту, забезпечити їх сучасною апаратурою та обладнанням» [8, с. 66].

В умовах сучасного суспільства важливим є, як зазначає Л. І. Іванова, «розробка нових підходів до вдосконалення системи професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури з метою підвищення їх конкурентоспроможності на ринку праці, готових до постійного професійного зростання, здатних не тільки займатися фізичним вихованням школярів, а й зміцнювати здоров'я учнів, які мають відхилення у його стані» [6, с. 2].

Майбутній учитель фізичної культури, плануючи різні фізкультурно-оздоровчі заходи, повинен, на думку Є. А. Захаріної, «не тільки володіти необхідними знаннями та вміннями, а й уміти поєднувати їх з урахуванням вікових та індивідуальних особливостей своїх вихованців, їх фізичного й психічного розвитку» [5, с. 123].

Характеристика статистичних даних останніх років, демонструє, що зберігаються тенденції до погіршення здоров'я й фізичної підготовленості дітей та учнівської молоді. Як зазначає Л. О. Демінська, «за останні п'ятнадцять років у дітей дошкільного та шкільного віку зросла кількість захворювань, пов'язаних з порушенням функцій опорно-рухового апарату, серцево-судинної системи, збільшилася кількість дітей з надмірною вагою» [3, с. 23]. Науковець вважає, що «погіршення здоров'я учнів викликають: стресова педагогічна тактика, інтенсифікація навчального процесу, невідповідність методик та технологій навчання віковим та функціональним можливостям учнів, нераціональна організація навчальної діяльності, комп'ютеризація навчального процесу; низька функціональна грамотність педагогів і батьків з питань збереження та зміцнення здоров'я» [3, с. 23].

Аналіз публікації С. Свириденка свідчить, що «мета усіх здоров'я-збережувальних технології полягає у формуванні в учнів необхідних знань, вміння та навичок здорового способу життя, навчання їх використовувати отриманні знання у повсякденному житті» [11, с. 107].

На думку О. І. Чернишова, «досягнення цієї мети можливе тільки при комплексній, методичній і узгодженій роботі педагогів, лікарів, психологів, соціологів і батьків» [12, с. 13].

В період інтенсивного відродження національно-культурного життя України, в умовах негативної екологічної ситуації, як зазначає Т. М. Кравчук, «викликає все більшу занепокоєність стан здоров'я і фізичної підготовленості молоді» [7, с. 1]. Тому, педагоги-науковці, викладачі-методисти та фахівці з фізичної культури ведуть активні пошуки нового змісту, форм і методів покращення підготовки кадрів з фізичного виховання, діяльність яких впливає на забезпечення й розвиток фізичного, психічного і духовного здоров'я молодого покоління [7, с. 1].

Здоров'язбережувальна освіта, спрямована на створення умов для зміцнення і розвитку, як психічного, так і фізичного здоров'я учнів і вихованців. Ця освіта ґрунтується на принципах (науковості, креативності, системності), досягається за допомогою засобів (здоров'язбережувальне навчання; активізацію фізичного розвитку; дотримання санітарно-гігієнічних правил і норм; пропаганду здорового способу життя), зумовлює результати (зменшення пропусків за хворобою; запобігання втомі і стомлюваності; потреба в здоровому способі життя) і залежить від ресурсів (кадрових (зокрема особистого прикладу учителя фізичної культури у здоровому способі життя); технологічних (застосування спеціальних педагогічних технологій); матеріально-технічних; інформаційних).

На думку Г. І. Панченко, «погіршення стану здоров'я школярів у наш час виникає через дію комплексу факторів, серед яких виокремлюють надмірні навчальні перевантаження, недостатню рухову активність як у сім'ї, так і в школі, а також внаслідок низького рівня компетентності

вчителів фізичного виховання в питаннях оздоровчої фізичної культури учнів як головного здоров'язбережувального чинника» [10, с. 87]. Автор вважає, «що провідними фахівцями фізичного виховання ставиться питання про значну перебудову всієї системи фізичного виховування підростаючого покоління» [10, с. 87].

Професійна підготовка майбутніх учителів фізичної культури, як зазначають А. В. Віндюк і Є. А. Захаріна, «повинна враховувати особливості організації процесі фізичного виховання школярів як основи розвитку не лише фізичних якостей, формування рухових умінь і навичок та засобом зміцнення здоров'я, а і як можливість розвитку в школярів творчої ініціативи, самостійності як у процесі шкільних занять фізичною культурою, так і в позаурочний та позашкільний час» [2, с. 21].

Отже, аналіз публікацій щодо проблеми підготовки майбутніх учителів фізичної культури до впровадження здоров'язбережувальних технологій у професійній діяльності засвідчує, що цій проблемі науковці приділяють увагу, але недостатню. Спрямованість вищої фізкультурної освіти на потреби ринку, контроль з боку суспільства визначає необхідність підготовки випускників закладів вищої освіти відповідно до запитів суспільства. Головний результат підготовки майбутніх учителів фізичної культури аналізується не тільки в наявності у випускників ґрунтовних знань у різних галузях науки, якісне володіння професійними вміннями, але й значної готовності бути конкурентоспроможним та здійснювати здоров'язбережувальну діяльність.

Під час навчання у закладі вищої освіти випускники повинні здобути знання з фізичної культури на такому рівні, який забезпечив би високий рівень готовності до використання засобів фізичної культури у виховній роботі з учнями старшої школи.

Список використаних джерел

1. Безкоровайна Л. В. Оцінка якостей, необхідних для майбутньої професійної управлінської діяльності фахівців фізичного виховання та спорту. *Педагогіка, психологія та мед.-біол. пробл. фіз. виховання і спорту*. – 2006. – № 10. – С. 87–90.
2. Віндюк А. В. Професійна підготовка майбутніх учителів фізичної культури до формування в учнів уміння самостійно виконувати фізичні вправи. *Збірник наукових праць Бердянського державного педагогічного університету. Педагогічні науки*. – 2013. – № 2. – С. 20–26.
3. Демінська Л. О. Аналіз змісту й умов використання здоров'язберігаючих технологій у системі загальноосвітніх шкіл. *Проблеми фізичного виховання та спорту*. – 2000. – № 11. – С. 23–26.
4. Захаріна Є. А. Технології оздоровчого фітнесу в підготовці майбутніх учителів фізичної культури. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. – 2015. – Вип. 42. – С. 123–128.

5. Захаріна Є. А. Формування вмінь і навичок майбутніх учителів фізичної культури для позакласної та позашкільної оздоровчо-виховної роботи у виховному просторі загальноосвітніх навчальних закладів. *Наукові записки Бердянського державного педагогічного університету*. Сер : Педагогічні науки. – 2014. – Вип. 2. – С. 63–69.
6. Іванова Л. І. Підготовка майбутніх учителів фізичної культури до фізкультурно-оздоровчої роботи з учнями загальноосвітніх навчальних закладів: автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Київ, 2007. 22 с.
7. Кравчук Т. М. Педагогічна підготовка майбутніх учителів фізичного виховання у вищих педагогічних навчальних закладах України (20–80 рр. ХХ ст.) : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 Харків, 2004. 20 с.
8. Мединський С. В. Структура підготовки фахівців з фізичного виховання у США в аналогії з Україною. *Науковий часопис Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова*. Серія № 15. – 2011. – Вип. 14. – С. 66–69.
9. Омеляненко В. Г. Шляхи оптимізації програми професійної підготовки майбутніх вчителів фізичної культури. *Науковий часопис Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова*. Серія № 15. – 2011. – Вип. 14. – С. 79–81.
10. Панченко Г. І. Проблеми удосконалення підготовки майбутнього вчителя фізичного виховання до організації та проведення фізкультурно-оздоровчої та спортивно-масової роботи в загальноосвітній школі. *Педагогіка, психологія та мед.-біол. пробл. фіз. виховання і спорту*. – 2011. – № 11. – С. 86–90.
11. Свириденко С. Навчаємо бути здоровими: позакласна робота: 5–9 кл. Київ, 2007. – 140 с.
12. Чернишов О. І. Стратегічні напрямки здоров'язбереження в освіті Здоров'я через освіту : матеріали міжгалузевої регіональної наук.-практ. конф. Київ, 2012. С. 13–15.

Єлизавета Тараната

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ГРАМАТИЧНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ І ЛІТЕРАТУРИ

На сьогодні система освіти зазнає суттєвих змін зумовлених поступовими трансформаціями, що відбуваються в усіх важливих сферах життя суспільства. Україна запровадила принципи та ідеї Болонської системи оцінювання та інтеграцію в європейський освітній простір, що зумовило значні позитивні зміни в сучасній системі освіти. Сучасні

пріоритети державної політики у сфері освіти спрямовані на підготовку фахівців з великим інтелектуальним потенціалом, які розвивають свої професійні компетенції та здатні до самореалізації і саморозвитку. Українське законодавство наголошує на важливості всебічного розвитку майбутніх фахівців та формування у них базових професійних компетенцій. Національна доктрина розвитку освіти, закони «Про освіту», «Про вищу освіту» зазначають, що основним напрямком зосередження уваги сьогоднішньої системи освіти має бути підготовка педагогічних працівників, які запровадять інноваційні ідеї в освітню сферу. Слід покращити загальну культурну, професійну кваліфікацію та соціальний статус педагогів до відповідного рівня, який гідний їх ролі в суспільстві. Підготовка майбутніх учителів української мови та літератури в основному залежить від ступеня сформованості професійно-педагогічної компетентнісної складової. Граматична компетенція, як складова комунікативної компетенції, посідає важливе місце в професії сучасних лінгвістів. Розвинене, граматично правильне мовлення передбачає, що мовець володіє великою кількістю граматичних моделей, правилами наповнення, трансформації, поєднання граматичних одиниць, вміє їх змінювати та поєднувати в процесі професійного спілкування. Вивчення граматики є невід'ємною частиною процесу вивчення української мови. Граматичні правила, структура та форма відіграють надзвичайно важливу роль в усній та письмовій комунікації. Повноцінне спілкування вимагає достеменних граматичних навичок, щоб побудувати власне мовлення та правильно зрозуміти суть висловлювання. Відсутність граматичних умінь і навичок, у свою чергу, є перешкодою для формування комунікативної компетенції майбутніх педагогів. Тому питання формування граматичної компетенції є одним із найактуальніших в контексті навчання студентів-словесників української мови у закладах вищої освіти.

Розв'язанням проблем навчання граматики займалися О. Вовк, Л. Мацько, М. Пентилюк, М. Плющ, С. Яворська та інші вчені. Проте, не зважаючи на значну увагу, що приділяється ролі та місцю навчання граматики, проблема пошуку оптимальних форм і методів формування граматичної компетентності майбутніх учителів української мови та літератури ще не знайшла остаточного вирішення.

Лінгводидакти розглядають граматичну компетенцію як здібність розуміти й висловлювати значення, формуючи та розпізнаючи правильно оформлені відповідно до цих принципів фрази і речення [2, с. 112–113]. Український лінгводидактик О. Вовк зазначає: граматична компетентність надає системні знання про морфологічні, лексичні, фонетичні, синтаксичні та орфографічні аспекти мови для побудови усвідомлених і послідовних висловлювань; здатність використовувати граматичні поняття та засоби вираження граматичних категорій; навички та майстерність доречно використовувати граматичні явища для вирішення мовних і розумових

завдань у мовленнєвої діяльності в різноманітних комунікативних ситуаціях [1, с. 6]. Існує три основні етапи розвитку граматичних навичок та вмінь: аналіз правил, опрацювання мовленнєвих зразків, використання граматичних явищ у різноманітних мовленнєвих ситуаціях. Слід підкреслити, що ці етапи не обов'язково сліднують один за одним і деякі з них можуть повторюватися. Слід також зазначити, що незалежно від того, наскільки зрозумілими є граматичні правила та граматичний матеріал, що розглядається, студентам буде легше зрозуміти навчальну інформацію, якщо вона буде структурована, організована та перекодована у візуальному форматі. Ефективна візуалізація, як відомо, стимулює пам'ять, забезпечує розуміння суті проблеми та дозволяє відкривати нові знання з набору даних. Таким чином, за допомогою використання графічних інструментів (схем, ілюстрацій, діаграм, таблиць і символів) розуміння навчальної інформації стає значно простішим та удосконалює сприйняття, дозволяє краще та ґрунтовніше засвоювати граматичні явища в процесі навчання та мовлення.

Грамматичну компетентність трактуємо як володіння майбутніми лінгвістами відповідними знаннями, навичками, вміннями та особистісними якостями, які можна виразити як складові наступних компонентів: мотиваційного, когнітивного, діяльнісного та особистісного.

Таким чином, можна зробити висновок, що ефективність роботи із формування граматичної компетентності майбутніх учителів української мови і літератури залежить від вибору найефективніших методів, прийомів і засобів навчання з урахуванням закономірностей навчання мови, загальнопедагогічних, лінгвістичних і методичних принципів навчання граматики. Згідно з узагальненнями в роботах лінгвістів (О. Біляєв, О. Горошкіна, С. Караман, О. Копусь, С. Омельчук, Л. Паламар, М. Пентилюк, М. Плющ, М. Стельмахович, О. Хорошковська та інших), удосконалення навичок дотримання граматичних норм студентів доречно реалізувати крізь застосування теоретичних та практичних методів опанування граматичних норм, формування граматичних і комунікативних навичок, методів контролю і самоконтролю, інноваційних форм, методів навчання (інтерактивних, комунікативних, креативних) та засобів навчання (традиційних та інноваційних).

Список використаних джерел

1. Вовк О. Сучасна стратегія формування англомовної граматичної компетенції у студентівфілологів. *Підготовка вчителя до роботи в сільській школі*. Умань, 2008. № 27. С. 5–10.
2. Ніколаєва С. Ю. Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання. Київ: Ленвіт, 2003. 273 с.

*Анна Татарова,
Анастасія Татарова*

ВПЛИВ БОЙОВОГО СТРЕСУ НА ПСИХОЛОГІЧНИЙ СТАН ОСОБИСТОСТІ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦЯ

Під час бойових дій практично всі військовослужбовці переживають бойовий стрес, тому ця проблема наразі є вкрай актуальною. Наслідки бойового стресу можуть проявлятися не тільки у гострому періоді у вигляді бойових стресових реакцій, поведінкових порушень, але й у більш віддаленому періоді у вигляді посттравматичних стресових розладів, сімейних, побутових та професійних проблем, асоціальної поведінки, розвитку психічних розладів.

Бойовий стрес має значне поширення як з огляду на події останнього десятиліття (збільшення конфліктів та катастроф) у світовому вимірі, так і на рівні окремо взятих країн. Безперечною є актуальність цього питання і в нашій країні, особливо після 2014 року з початком вторгнення росії на територію України. Саме це послугувало підставою для поглибленого вивчення бойового стресу українськими дослідниками. З моменту повномасштабного вторгнення росії вже накопиченні знання почали активно впроваджуватися в практику та ще раз підтвердилася необхідність подальшого вивчення цієї теми.

Бойовий стрес досліджували багато вітчизняних та закордонних вчених, а саме Г. Шпігеля та Р. Грінкера, А. Кардінера, З. Фрейда, Н. Фіара, А. Маклада, О. Сафіна, О. Блінова, І. Приходько, А. Шиделко, В. Наумова.

Сучасні дослідники трактують термін «бойовий стрес» частіше за такими трьома ключовими напрямками, як адаптаційний механізм військового відповідно до воєнних умов; адекватна відповідь організму щодо зовнішніх несприятливих подразників, які спричинені військовими діями; поєднання станів психіки, що спровоковані впливом стрес-факторів [5].

Бойовий стрес характеризується тим, що він виникає ще до прямої ситуації ризику і триває до її завершення. Всі військовослужбовці стикається з бойовим стресом, це специфіка військової діяльності. Важливо розуміти, що бойовий стрес поділяють на два види – невисокої інтенсивності та підвищеної інтенсивності. Перший успішно долається переважною більшістю військових, а другий призводить до негативних наслідків як на індивідуальному рівні, так і на груповому. На індивідуальному рівні проявляється в таких формах, як негативні зміни у взаємодії з оточуючими; підвищена тривожність або надмірна легковажність; викривлення мотивації виконання бойових завдань або непереконливе бажання покинути зону бойових дій; наростання внутрішньої

паніки; поява суїцидальних думок; поведінка, що не відповідає бойовій ситуації тощо. На груповому рівні бойовий стрес підвищеної інтенсивності відображається на соціальній та психологічній ситуації в колективі [6].

Бойовий стрес призводить до деформації особистості військового, оскільки під впливом стрес-факторів змін піддається психологічна діяльність, а як наслідок і поведінка. Може спостерігатися підвищений рівень агресії, конфліктність та роздратування. Через подібні викривлення підвищується вірогідність появи криз, зокрема, в духовній та моральній сферах (зміна ціннісних орієнтирів). Військовому важко планувати та уявляти своє майбутнє, а також він може не відчувати цінності у своєму минулому [1]. Зіткнувшись з інтенсивним бойовим стресом, боєць стає схильним до психічних зривів внаслідок емоційного вигорання. Також його дія вносить зміни в поведінкову, когнітивну та мотиваційну сфери [7].

Однією із крайніх реакцій військовослужбовця на стресори та нозологічною формою бойового стресу є посттравматичний стресовий розлад (ПТСР). ПТСР можна розглядати як реакцію людини у відповідь на стресову подію або ж ситуацію, що сприймаються як загрозлива або така, яка може призвести до катастрофи, причому ця реакція виникає із затримкою і може мати затяжний характер [2]. Поняття «розлад» використовується досить виправдано, адже ПТСР не можна назвати хворобою в традиційному її трактуванні, бо він є нормальною реакцією на ненормальні події. Загалом, посттравматичний стресовий розлад – багатостороннє поняття.

Симптоми ПТСР відрізнятися у кожної людини, але можна виділити загальні їх ознаки, поділивши їх умовну на такі групи, як симптоми повторного переживання, тобто мимовільне та яскраве переживання травматичної події (флешбеки, нічні кошмари, тривожні та нав'язливі думки, фізичні відчуття); симптоми уникнення, тобто спроби уникнути нагадування про травматичні події (дисоціативна амнезія, відчуття відстороненості або віддалення від раніше близьких людей, уникання розмов і думок про травматичні події тощо.); симптоми настороженості та надмірної збудливості (надмірна пильність, лякливість, проблеми зі сном, погана концентрація і т.д.); симптоми настрою та почуттів, наприклад негативні переконання та очікування, звинувачення себе та інших, відчуття недовіри та переживання негативних емоцій, втрата інтересу до того, що раніше цікавило [8].

Підготовка особового складу перед стресовими ситуаціями – це важливий інструмент профілактики. Необхідно надати військовим знання про ключові ознаки негативних психологічних реакцій та станів, навчити військових прийомам самоконтролю, саморегуляції психічних станів та прийомам першої психологічної самопомоги або взаємодопомоги [4].

З метою профілактики появи бойового стресу військовому рекомендовано зберігати контроль над собою та спокій; чітко окреслити

зону свого впливу; чітко виконувати інструкції та обов'язки; прагнути до раціональності та критичного мислення; контролювати дихання; прийняти, що бойовий стрес є нормою; частіше спілкуватися з друзями; критично ставитися до інформації, не вірити чуткам; підтримувати водний баланс та не вживати шкідливі речовини; намагатись підтримувати свій сон на нормальному рівні; виражати свої переживання, людям яким довіряєте; сфокусувати увагу на мотивації, як особистій, так і підрозділу; підтримувати своїх побратимів [3].

Рекомендації командирів по профілактиці бойового стресу: покажіть підлеглим власну підготовленість та розуміння справи, честь і лідерські якості; піклуйтесь про нормальний побут підлеглих, їх стан здоров'я, сон; демонструйте зібраність; забезпечте собі час для відпочинку; виявляйте прояви стресу в себе та підлеглих; не забувайте про те, що типові ознаки бойового стресу – це надмірний страх та злість в бойових умовах; мотивуйте військовослужбовців до спільної боротьби зі стресом; будьте уважні до проявів зниження стресостійкості у бійців; підтримуйте моральний і командний дух на високому рівні [3].

Отже, першочерговим завданням є навчити військових керувати бойовим стресом та забезпечити можливість надання їм вчасної психологічної допомоги. Військовий – не просто ресурс, а цвіт нації, який має велику цінність.

Список використаних джерел

1. Ільїн Ю. Ю., Мельник І. О. Особистісні зміни військовослужбовців після участі в бойових діях. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Психологічні науки*. Херсон, 2019. № 1. С. 24–30. URL: <https://pj.journal.kspu.edu/index.php/pj/article/view/3/3>.
2. Лукомська С. О. Розлади, зумовлені стресом і травмою: інтегративний підхід. Київ: Інститут психології імені Г. С. Костюка. 12 с.
3. Подолання бойового стресу у військових підрозділах: poradnik для командирів. Сили територіальної оборони ЗСУ. URL: <https://sprotyvg7.com.ua/lesson/podolannya-bojovogo-stresu-u-vijskovix-pidrozdilax>.
4. Приходько І. І. Система профілактики та контролю бойового стресу у військовослужбовців. *Вісник Національної академії державної прикордонної служби України: електрон. наук. фах. вид.: Психологія*. 2018. Вип.1. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnadpn_2018_1_13.
5. Соціально-психологічні детермінанти виникнення бойового стресу у військовослужбовців – учасників антитерористичної операції : монографія / К. О. Краченко, О. В. Тімченко, Ю. М. Ширококов. Харків: Вид-во НУЦЗУ, 2017. 256 с.
6. Чубенко І. М. Формування психологічної готовності військовослужбовців до виконання завдань антитерористичної операції: poradnik для офіцерів та сержантів. Штаб АТО : Адміністр. Упр. ГШ ЗСУ, 2014. 22 с.

7. Шиделко А. В. Наслідки впливу бойового стресу на психологічний стан особистості військовослужбовця. *Перспективи та інновації науки*. 2022. Т. 6, № 1. С. 476–486. URL: <https://dspace.lvduvs.edu.ua/handle/1234567890/4444>.
8. Що таке ПТСР: симптоми та лікування. URL: <https://www.darnitsa.ua/ptsr/shcho-take-ptsr-simptomi-ta-likuvannya> (18.09.22).

Любов Тітова

ДОБІР СЕРВІСІВ ДЛЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ТЕХНІЧНОЇ ПІДТРИМКИ НАПИСАННЯ НАУКОВОЇ ПУБЛІКАЦІЇ

У сучасному освітньому просторі перед педагогами постає завдання здійснювати не лише навчальну, виховну та організаційну діяльність, а й наукову. Особливо гостро це відчувається для викладачів закладів вищої освіти, для яких наукова діяльність є невід’ємною частиною роботи. Окрім проведення навчальних занять викладач повинен здійснювати наукові дослідження та публікувати результати цих досліджень у вигляді тез доповідей, наукових статей, дисертаційних досліджень тощо.

Публікація статей у фахових українських та зарубіжних виданнях є одним із необхідних напрямків здійснення науково-педагогічної діяльності. Проте перед педагогом часто постають запитання «Де знайти інформацію з досліджуваної тематики?», «Як коректно оформити текст статті та бібліографічний опис використаних джерел?», «Де перевірити власну публікацію на наявність плагіату?». Спробуємо дати відповідь на ці запитання, зазначаючи сервіси необхідні для забезпечення технічної підтримки написання наукової публікації.

Одним з перших етапів у підготовці до написання наукової публікації після вибору теми дослідження є пошук та добір літератури. Здійснення пошуку через загальноживані пошукові системи часто не дає необхідного результату, тому важливо знати ресурси для роботи з науковою літературою та вміти ними користуватись. Розглянемо декілька з них:

– Google Академія (<https://scholar.google.com.ua/schhp?hl=uk>) – це безкоштовний вебсервіс від Google, що надає доступ до великої кількості наукових статей, книг, тез та інших документів з різних галузей знань. Ресурс дозволяє здійснювати пошук інформації за ключовими словами, авторами публікацій, фільтрувати результати по даті публікації, видавництвам та іншим параметрам. Крім того, Google Академія надає інформацію про цитування статей, що дозволяє оцінити їх вплив на наукову спільноту [3].

– ResearchGate (<https://www.researchgate.net/>) – це соціальна мережа

для науковців і дослідників, що надає можливість знаходити та ділитися науковими публікаціями. Користувачі можуть створювати свої профілі, зв'язуватися зі співавторами та іншими дослідниками, долучатися до наукових дискусій та отримувати оновлення про нові дослідження та події від своїх колег [6].

– Crossref (<https://www.crossref.org/>) – це некомерційна організація, яка надає послуги цифрового ідентифікатора об'єктів наукової інформації, таких як статті, книги, конференції та інші видання. Сервіс дозволяє науковим видавцям реєструвати свої видання з метою забезпечення їх унікальності та ідентифікації, а також надає можливість знаходити та посилатися на наукові дослідження через DOI (цифровий ідентифікатор об'єкта) [7].

Коли джерела за відповідною тематикою дібрано постає завдання про правильне оформлення бібліографічного списку. Існує ряд сервісів, призначених для генерації бібліографічного опису різноманітних джерел, зокрема:

– Free APA Citation Generator (<https://www.scribbr.com/citation/generator/apa/>) – онлайн-інструмент для автоматичної генерації бібліографічних посилань відповідно до формату APA (American Psychological Association), що дозволяє обрати тип джерела, зокрема вебсайт, журнальна стаття, книга, відео та онлайн нова новинна публікація [2].

– Grafiati (<https://www.grafiati.com/uk/>) – сервіс, призначений для оформлення списку використаних джерел у різних стилях, зокрема APA, ДСТУ 8302:2015, Harvard, IEEE та інші. Grafiati дає змогу працювати з різноманітними джерелами, такими як дисертація, стаття в журналі, тези доповіді конференції, сайт, відео, ряд офіційних документів та інше. Окрім того, даний сервіс дозволяє здійснювати пошук джерел за ключовими словами, надаючи при цьому готовий бібліографічний опис [4].

Після написання публікації постає необхідність її перевірки на наявність помилок – орфографічних, граматичних та пунктуаційних. У цьому випадку, корисним буде ресурс LanguageTool (<https://languagetool.org/uk/>), що призначений для перевірки тексту. LanguageTool доступний як:

- онлайн-версія;
- розширення до браузерів (Google Chrome, Firefox, Opera, Safari та Edge);
- як плагін до текстових редакторів, зокрема і для Microsoft Office Word;
- програмний засіб для встановлення на персональний комп'ютер. Сервіс дає змогу працювати зі значним списком мов, зокрема і з українською. Усі помилки підсвічуються іншим кольором та пропонуються варіанти їх виправлення [5].

Ще одним важливим етапом перед подачею публікації до друку є перевірка на плагіат. StrikePlagiarism та Unicheck звісно є лідерами на

даному ринку, проте дані сервіси є платними, що зменшує ймовірність їх використання для постійної перевірки власних праць. Альтернативою є ресурс Plag.com.ua (<https://www.plag.com.ua/>), що дає змогу педагогічним працівникам безкоштовно перевіряти на наявність плагіату 20 документів на місяць. Користувачі можуть завантажувати свої тексти на сайт та отримувати детальний звіт про можливість наявності в них плагіату [1].

Сучасний Інтернет-простір досить широкий і включає різноманітні ресурси, зокрема і такі, що дозволяють значно спростити процес підготовки статті, тез доповідей тощо. Бази даних наукових досліджень, сервіси для перевірки документів на наявність різного роду помилок та плагіату, ресурси для оформлення бібліографічного списку джерел – це засоби, що оптимізують процес написання та якісного оформлення наукової публікації.

Список використаних джерел

1. Сервіс для перевірки на плагіат. *Сервіс для перевірки на плагіат*. URL: <https://my.plag.com.ua/> (дата звернення: 21.03.2023).
2. Free APA Citation Generator | Verified by Experts | Scribbr. *Scribbr*. URL: <https://www.scribbr.com/citation/generator/apa/> (date of access: 20.03.2023).
3. Google Академія. *Google Scholar*. URL: <https://scholar.google.com.ua/schhp?hl=uk> (дата звернення: 20.03.2023).
4. Grafiati: Оформити списки використаних джерел онлайн. *Grafiati: Оформити списки використаних джерел онлайн*. URL: <https://www.grafiati.com/uk/> (дата звернення: 20.03.2023).
5. LanguageTool. *LanguageTool*. URL: <https://languagetool.org/uk> (date of access: 21.03.2023).
6. ResearchGate | Find and share research. *ResearchGate*. URL: <https://www.researchgate.net/> (date of access: 20.03.2023).
7. You are Crossref – Crossref. *www.crossref.org*. URL: <https://www.crossref.org/> (date of access: 20.03.2023).

Дмитро Ткаченко

РОНАЛЬД РЕЙГАН – ВІД АКТОРА ДО ПРЕЗИДЕНТА

Серед багатьох відомих людей, чий внесок у світову історію доцільно вивчати – Рональд Вільсон Рейган, 40-й президент Сполучених Штатів Америки. Важливість вивчення діяльності Рональда Рейгана у тому, що це сприятиме осмисленню значущих подій другої половини ХХ століття через призму особистості конкретної людини.

Метою дослідження є особливості діяльності Рональда Рейгана на посту президента США.

Виходець із бідної родини з ірландським, шотландським та англійським корінням, Рональд Рейган не проявляв хисту до навчання ні в школі ні в коледжі. Натомість, ще в молодого хлопця з'явилася тяга до акторського мистецтва, де він досяг значних успіхів, але зоряний час Рональда чекав ще попереду.

Через три місяці після бомбардування Перл-Харбора, на початку 1942 року, Рональд Рейган отримав листа від військового міністерства, це означало, що його викликають із запасу на військову службу. Під час фізичного іспиту Рейган пройшов усі розділи, крім свого зору без окулярів. У результаті він був «обмежений континентальними межами». Невдовзі після цього Рейгана перевели до розвідки військово-повітряних сил у Лос-Анджелесі, де його підрозділу було призначено знімати навчальні та документальні фільми для військово-повітряних сил [4].

Після закінчення війни Рейган зберіг багато кінострічок і показував їх іншим, які не вірили, що Німеччина була здатна на таку тиранію. У 1946 році він повернувся до Голлівуду і починає знімати власне кіно.

Війна змінила Рейгана – він став серйозним і захопився політичною діяльністю. Серед післявоєнної діяльності він дедалі активніше брав участь у переговорах з Гільдією кіноакторів, Американським комітетом ветеранів і Голлівудським демократичним комітетом. У березні 1947 року Рональда було обрано на перший термін президентом Гільдії кіноакторів.

Першим офіційним кроком Рональда Рейгана на політичній арені стане його телевізійна промова, яку він виголосить 27 жовтня 1964 року від імені Баррі Голдуотера, який балотувався на пост президента. Промова Рейгана під назвою «Час вибору» вивела його на провідне місце в Республіканській партії. Будучи набожний, консервативно налаштованим і переконаним антикомуністом, Рейган двічі поспіль вигравав вибори губернатора Каліфорнії. А 1976 року здійснив невдалу спробу стати кандидатом у президенти від Республіканської партії [1, с. 787].

13 листопада 1979 року Рейган оголосив про свій намір балотуватися на пост президента Сполучених Штатів. 20 січня 1981 року у Вашингтоні пройшла інавгурація 69-літнього Рональда Рейгана, який став найстарішим обраним президентом США.

Коли Рональд Рейган став президентом, у нього було чітке бачення того, якою має бути нація, і чітко сформулював напрямок, який, як він сподівався, буде розвиватися під час його правління. Рейган мав конкретну соціальну, економічну та зовнішньополітичну програму, і завдяки хитрості та особистій переконливості він зміг досягти багатьох поставлених цілей.

Рональд Рейган умів спілкуватися з людьми – особливо на політичній арені він мав чудову здатність об'єднувати людей, залучати їх на сторону миру та заохочувати інших робити те саме. Заразливий ентузіазм і оптимізм Рейгана щодо демократії поширювався, і він вербував союзників у справі свободи скрізь, де б не подорожував або виступав.

Коли йшлося про комунізм чи будь-який інший репресивний режим, президент Рейган був непохитним у своїй відданості справі свободи для людей усюди. Ніде ця рішучість не була такою очевидною, як у змінах, які Рейган вніс у американо-радянські відносини.

В січні 1984 року Рейган оголосив про свою кандидатуру на переобрання, сподіваючись зберегти те, що вже було досягнуто. Президент Рейган починає свій другий термін із переконливої перемоги в 49 штатах і 525 голосів виборців проти 13.

Цілі Рейгана другого терміну на внутрішньому фронті полягали в тому, щоб продовжувати скорочувати федеральні витрати та зменшити дефіцит, здійснити податкову реформу та модернізувати армію. У міжнародному плані Рейган хотів укласти угоду про скорочення озброєнь з Радянським Союзом, покращити відносини з латинськими сусідами, протистояти проникненню комуністів у Центральну Америку, приборкати насильство та заворушення на Близькому Сході. Та найбільшим успіхом стало підписання між США та СРСР Договору про ліквідацію ядерних сил середньої і меншої дальності.

Під час другого терміну Президент і пані Рейган особисто зіткнулися з проблемами по здоров'ю. Президент переніс операцію з видалення ракового поліпа в товстій кишці, а пані Рейган прооперували рак молочної залози. Хоча це були приватні проблеми та Президент з першою леді обговорювали їх публічно, заохочуючи американський народ регулярно проходити медичні огляди та навчитися знижувати ризик захворювання.

Вже в травні 1988 року віце-президент Джордж Буш оголосив про свою кандидатуру на пост президента, і Рейган підтримав його. У серпні 1988 року президент Рейган виголосив свою прощальну промову на національному з'їзді Республіканської партії.

У 1994 році Рейгану діагностували хворобу Альцгеймера, а 2004-го, на 94 році життя він помер.

Отже, президенство Рональда Рейгана докорінно змінило геополітичне положення Сполучених Штатів Америки. Країна зміцнила свої позиції на міжнародній арені, була подолана економічна криза. Головний опонент у вигляді СРСР був вже в агонії свого існування, а сталева воля президента звела до нуля вплив комунізму у третьому світі. За два президентських терміни значно модернізувалися збройні сили, розроблялися нові амбіційні проекти, що не залишилися непоміченими і тільки допомагали зростанню авторитету, як США так і Рональда Рейгана.

Список використаних джерел

1. Камінський Є. Неоглобалізму доктрина. Українська дипломатична енциклопедія: у 2-х т. / редкол.: Л. В. Губерський (голова) та ін. Київ: Знання України, 2004. Т. 2. 812 с.
2. Рижков М. Рейган Рональд Вілсон. Політична енциклопедія / редкол.:

- Ю. Левенець (голова), Ю. Шаповал (заст. голови) та ін. Київ: Парламентське видавництво, 2011. С. 630.
3. Шаров Ігор. Характери Нового світу. Київ: Арт Економі, 2018. С. 380–397.
 4. The Reagan Presidency. URL: <https://www.reaganlibrary.gov/reagans/reagan-administration/reagan-presidency> (дата звернення: 01.04.2023).

Ірина Тягай

ВИКОРИСТАННЯ ТЕХНОЛОГІЙ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ У ФАХОВІЙ ПІДГОТОВЦІ ВЧИТЕЛЯ МАТЕМАТИКИ

Останні роки – роки викликів для освіти в Україні. Спочатку пандемія COVID-19, а зараз повномасштабне вторгнення російської федерації на територію України, суттєво обмежили можливість дітей повноцінно відвідувати школу й тим самим підштовхнули освітян до пошуку оптимальних форм навчання, які можуть зробити освітній процес безпечним, не втративши якості освіти.

Функціонування системи освіти в умовах воєнного стану характеризується інтенсивним пошуком нових підходів до навчання, інноваційних форм організації освітнього процесу, ефективних педагогічних та інформаційних технологій. Саме дистанційне навчання стало інструментом реалізації освітнього процесу, що забезпечує безперервність надання освітніх послуг в умовах надзвичайних обставин. Ефективна організація освітнього процесу із застосування інноваційних засобів, технологій, інструментів забезпечить якісне та продуктивне навчання.

Дистанційне навчання – це цілеспрямований інтерактивний процес взаємодії викладача та здобувача вищої освіти, що ґрунтується на використанні сучасних інформаційних та телекомунікаційних технологій, які дозволяють здійснювати навчання на відстані, а отже, надає можливість отримувати освіту у процесі виробничої діяльності, за місцем проживання, можливість організації процесу самоосвіти, планування та здійснення індивідуальної освітньої траєкторії залежно від власних можливостей і потреб, поширює коло людей, яким доступні всі види освітніх ресурсів поза віковими, соціальними обмеженнями, станом здоров'я, підвищує соціальну та професійну мобільність населення [1, с. 70].

Не дивлячись на зовнішні чинники, які так чи інакше впливають на освітній процес, завдання закладу вищої освіти – підготувати високоякісного фахівця, конкурентоспроможного на ринку праці. Фундамент професіоналізму вчителя закладається під час його навчання у педагогічному ЗВО, зокрема, і в процесі навчання фахових дисциплін. Від

міцності цього фундаменту залежить, як швидко молодий педагог зможе створити себе як вчителя.

З метою підвищення ефективності дистанційного навчання фахових дисциплін майбутнього вчителя математики доцільним і зручним для викладачів та студентів є використання різних цифрових інструментів Google. Організація занять із використанням технології відеозв'язку Google Meet та цифрової дошки Jamboard дозволить провести різного типу заняття. Наприклад, можна організувати командну роботу під час навчання математичних дисциплін, забезпечивши роботу кожної команди за окремими листами цифрової дошки Jamboard. Крім того, у відеоконференції Google Meet ми маємо можливість розвести студентів по різних чат-кімнатах, щоб їм зручно було обговорювати хід розв'язання завдання, а розв'язки задач записувати на відповідному листу дошки. Таким чином ефективним є і використання технологій інтерактивного навчання, адже вище зазначені можливості Google Meet дозволяють організувати кооперативну та колективно-групову діяльність.

Крім того, використовуючи Google Meet можна швидко та ефективно організувати проєктну діяльність здобувачів освіти. Наприклад, корисним для майбутніх учителів математики буде завдання підготувати проєкт представлення теоретичного матеріалу з певної теми шкільного курсу математики. Для цього варто запропонувати здобувачам освіти створити інтелектуальні карти. Хмарні сервіси для побудови інтелектуальних карт дозволяють одночасно працювати декільком особам над одним проєктом, а комунікацію вести за допомогою відеозв'язку.

Під час навчання математичних дисциплін доцільним і зручним для викладачів та студентів є використання Google Classroom, Google Forms, які для учасників освітнього процесу вже є не новими, але робота з якими значно полегшує взаємодію. Google Forms є одним із альтернативних, доступних і простих засобів хмарних технологій, що часто застосовується з метою проведення поточного та підсумкового контролю знань студентів. Використання Google Forms відкриває можливості для систематичного контролю за процесом навчання, рефлексії навчальної діяльності та її своєчасної корекції, що є важливою умовою підвищення якості професійної підготовки майбутніх фахівців [2].

Організація освітнього процесу під час дистанційної форми навчання вимагає поєднання різноманітних технологій, креативного підходу до використання кожної з них. Саме тому освіта сьогодні ґрунтується на творчому поєднанні традиційних та інноваційних форм, засобів, методів і прийомів навчання. У процесі підготовки майбутніх учителів математики найбільш доцільно використовувати ті технології, при яких у студентів розвивається бажання розвивати свою компетентність, учитися та досягати успіхів протягом всього життя.

Список використаних джерел

1. Жевакіна Н. В. (2003). Технологія дистанційного навчання: сутність та особливості. *Вісник Луган. держ. пед. ун-ту імені Тараса Шевченка*. № 4. 2003. С. 68–73.
2. Махомета Т. М., Тягай І. М. (2023). Інноваційні технології підготовки майбутніх учителів математики: сучасні тенденції та практика впровадження. *Наука і техніка сьогодні*. № 3(17). С. 360–369. URL: <http://perspectives.pp.ua/index.php/nts/article/view/4146/4168>

Анна Усама

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ОСОБИСТІСНОГО РОЗВИТКУ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ В УМОВАХ ОСОБИСТІСНО ОРІЄНТОВАНОГО ПІДХОДУ

Пріоритетними напрямками державної політики України на сучасному етапі розвитку дошкільної освіти є забезпечення умов для особистісного розвитку дитини та реалізації її здібностей, інтересів, потреб на засадах дитиноцентризму та особистісно орієнтованого підходу в освітньому процесі закладів освіти.

Дошкільна освіта є первинною ланкою системи освіти, що закладає базис формування особистості дитини протягом онтогенезу. Особистісно орієнтований підхід спрямований на формування у вихованця ціннісного ставлення до себе та інших, формування засобів адаптації, інтеграції у соціум, що сприятиме творчій самореалізації в різних сферах життєдіяльності дитини та забезпечуватиме її повноцінний особистісний розвиток.

Нині проблема особистісного розвитку являє собою одну з важливих загальнотеоретичних проблем. Стандарти дошкільної освіти, а саме «Базовий компонент дошкільної освіти», «Концепція розвитку дітей раннього та дошкільного віку» передбачають врахування специфіки розвитку дитини в цьому віці в процесі розвитку базису особистісної культури дитини, забезпечення емоційного благополуччя. В умовах індивідуалізації освіти педагоги створюють психолого-педагогічні умови для розвитку здібностей та надають широкий вибір видів діяльності для особистісному розвитку дітей на засадах особистісно орієнтованого підходу.

Тому до психолого-педагогічних умов запровадження особистісно орієнтованого підходу ми відносимо: позитивне сприймання дітей, очікування та позитивне сподівання щодо спілкування з дітьми на засадах довіри і поваги, вияв високого рівня емпатії у ставленні до дітей, використання педагогічних заходів, спрямованих на особистісне зростання

дитини та набуття психологічної зрілості, формування базових життєвих та соціальних компетентностей, а саме: вміння налагоджувати командну роботу, виявляти креативність, критичне мислення, ініціативність та самостійність [2, с. 234].

Водночас, за визначенням науковця І. Беха, «факти засвідчують, що значна кількість педагогів ще погано розбираються індивідуальних особливостях вихованців, неправильно визначають структуру соціальних зв'язків і взаємин дітей в колективі, а їхні форми поведінки мають істотні розбіжності з тим, що від них очікують їхні вихованці» [1, с. 273].

Ми погоджуємось із академіком І. Бехом про те, що «невміння педагогів стати на позицію дитини та врахувати її інтереси сприятиме формуванню смислових бар'єрів між ними. Дитина буде нібито не чути, що говорить дорослий» [1, с. 273].

Різні методи та форми організації освітнього процесу в особистісно орієнтованому просторі закладу дошкільної освіти (інтерактивні методи, проблемні ситуації, диспути, казкотерапія, вправи, дидактичні ігри, метод сугестивного впливу, бесіда, музикотерапія, вправи, елементи арт-терапії) надають можливість педагогу врахувати вікові та індивідуальні особливості розвитку дітей, а кожній дитині пізнати себе серед інших та сформуванню базові особистісні якості дошкільника (ініціативність, допитливість, комунікабельність, довільність тощо).

Дослідниця Л. Яценко визначила такі основні принципи особистісно орієнтованого підходу: гуманізація як ствердження та усвідомлення унікальності, самоцінність кожної людини, визнання унікальності шляхів її розвитку не як колективного суб'єкта, але, насамперед, як індивіда з неповторним суб'єктним досвідом із сукупністю притаманній йому психічних, культурологічних рис; розвивальний характер навчання, спрямованого на розвиток, саморозвиток особистості; індивідуалізація як розвиток принципу природовідповідності, що передбачає вибір способів, прийомів, визначення індивідуального темпу навчання, що ґрунтується на врахуванні індивідуальних відмінностей дітей, рівня розвитку їхніх здібностей до навчання [2].

Отже, заявлені гуманістичні цінності освіти на засадах особистісно орієнтованого підходу мають стати підґрунтям для організації ефективного сучасного освітнього процесу, сприятимуть налагодженню партнерства учасників освітнього процесу та формуванню рефлексивних умінь, емпатії вихователя. Особистісно орієнтований підхід має переорієнтуватися на послідовне ставлення педагога до дитини як до рівноправної особистості та свідомого суб'єкта власного становлення та педагогічної взаємодії.

Ці положення є основою особистісно орієнтованого підходу, згідно якого, головна цінність в сучасному освітньому просторі – сама дитина, її творчість, а сутність педагогічної роботи вихователя полягає у підтримці дитини та створенні розвивального середовища для її особистісного,

творчого та соціального розвитку.

Отже, особистісно орієнтований підхід – становлення цілісної особистості дитини у комфортному освітньому просторі, з притаманними їй індивідуальними та віковими особливостями, здібностями та інтересами.

Список використаних джерел

1. Бех І. Д. Виховання особистості: у 2 кн. К.: Либідь, 2003. Кн. 2: Особистісно орієнтований підхід: науково-практичні засади. 344 с.
2. Яценко Л. С. Особистісно орієнтоване виховання: теоретичні та прикладні аспекти *Проблеми освіти* : наук.-метод. зб. Інститут інноваційних технологій та змісту освіти МОН України. Київ, 2015. С. 231–237.

Валерія Федорова

РОЗВИТОК ДИТЯЧОЇ ЛІТЕРАТУРИ В УКРАЇНІ

Розвиток дитячої літератури в Україні має багатий історичний шлях, що свідчить про важливе значення цього виду літератури для культури нації. Дитяча література впливає на формування мислення та особистості дитини. Вона постійно розвивається та поповнюється новими творами, відображаючи сучасні реалії та потреби молодого покоління. З давніх часів до сьогодні дитячі книжки в Україні відіграють важливу роль у вихованні та навчанні дітей, сприяючи розвитку літературної культури та мови.

Протягом історії України дитяча література відігравала важливу роль у вихованні та освіті молодого покоління. Однією з перших дитячих книжок в Україні була «Азбука» Івана Федорова, яка була видана у 1574 році та містила алфавіт, молитви та основи граматики. У 18 столітті було видано декілька перевидань «Азбуки», які були спрямовані на поліпшення грамотності дітей та їх освіти.

У 18 столітті також з'явилися дитячі книги, написані народною мовою, наприклад, «Казки» Павла Грабовського. Ці книги містили народні казки та легенди, які передавалися з покоління в покоління.

Значний внесок у розвиток дитячої літератури в Україні зробили Олександр Кониський та Іван Нечуй-Левицький. Олександр Кониський написав «Історію малої України», яка містила історичні повісті та легенди про минуле України. Іван Нечуй-Левицький став відомий завдяки своїм дитячим оповіданням та казкам, таким як «Кайдашева сім'я» та «Микола Джеря».

Українська дитяча література в 18 столітті розвивалася переважно у сільських місцевостях, де було менше доступу до книг та освіти. Однак, ці

книги стали важливим інструментом виховання та освіти молодого покоління.

У 19 столітті розвиток дитячої літератури в Україні продовжився, але вже зі зміною контексту та умов. У 1816 році було засновано першу українську дитячу бібліотеку у Львові, яка надавала можливість дітям читати та вчитися.

Також у цей час почали з'являтися нові автори та книги, які призначалися для дітей. Серед них були твори Івана Котляревського, Тараса Шевченка, Марка Вовчка та інших відомих письменників.

У 19 столітті також було засновано кілька видавництв, які спеціалізувалися на виданні дитячих книг. Одним з найбільших видавництв у той час було «Друкарська спілка», яка випускала книги українською та польською мовами. Завдяки цьому видавництву в Україні з'явилося багато нових книг для дітей, таких як «Алфавіт для дітей» Миколи Яворницького.

У 19 столітті також з'явилися ілюстровані книги для дітей, які стали дуже популярними. Ці книги мали яскраві та кольорові ілюстрації, що привертати увагу дітей та допомагали їм краще зрозуміти зміст книги.

Українська дитяча література в 19 столітті була спрямована на розвиток грамотності та освіти дітей, а також на формування національної свідомості та культури. Книги для дітей стали не тільки засобом освіти, але й важливим елементом формування національної самосвідомості.

У другій половині 19 століття в Україні дитяча література продовжила свій розвиток, з'явилися нові автори та видавництва. У цей час популярність набували твори Олександра Довженка, Панаса Мирного, Івана Франка та інших письменників.

Також у цей час з'явилися журнали для дітей, такі як «Дитячий світ», «Маленький листок», «Дивосвіт». Ці журнали мали різноманітні розділи: казки, оповідання, вірші, цікаві статті та інтерв'ю.

У 20 столітті дитяча література продовжила свій розвиток та зростала в різних жанрах та напрямках. У 1920-х роках з'явилася нова форма дитячої літератури – книги-гри, які були призначені для розвитку інтелектуальних та креативних здібностей дітей.

Також у 20 столітті з'явилися нові види дитячої літератури, такі як комікси, науково-популярні книги та інші. У цей час популярність набували такі автори, як Іван Багряний, Олесь Гончар, Ліна Костенко та інші.

Українська дитяча література в 20 столітті продовжувала відігравати важливу роль у розвитку особистості та формуванні культури. Вона допомагала дітям розширювати світогляд, розвивати інтелектуальні та креативні здібності, а також формувати національну самосвідомість та культуру.

Після Другої світової війни дитяча література в Україні продовжила

свій розвиток, але вже у складних історичних умовах. Незалежна Україна зуміла створити свої видавничі центри, які видають різноманітну дитячу літературу на різних мовах, а також забезпечували її поширення за кордон.

У 21 столітті дитяча література в Україні продовжує розвиватися, з'являються нові автори та ілюстратори, нові жанри та напрямки. З'являється все більше дитячих книг, які спрямовані на розвиток дитячого творчого потенціалу, виховання громадянської позиції та екологічної культури.

Сучасна дитяча література дуже активно розвивається в Інтернеті. Багато авторів публікують свої книги в електронному вигляді на різних сайтах і блогах, що дає можливість більш широкому колу читачів мати доступ до цієї літератури. За останні роки онлайн-читання стало дуже популярним серед дітей і батьків в Україні, зокрема через пандемію COVID-19 та війну. Багато видавництв та бібліотек надають доступ до електронних книг для дітей безкоштовно, що дозволяє дітям читати відомі класичні твори та нові книги у форматі електронних книг. Це збільшує доступність дитячої літератури та додає можливості для розвитку читацьких навичок серед дітей.

Новітні технології також дають можливість створювати інтерактивні формати дитячої літератури, які дозволяють дітям більш ефективно вивчати інформацію. Наприклад, в інтернет-магазинах можна придбати книги з відео- та аудіододатками, які допоможуть дітям краще розуміти матеріал, а також розвивати слухову та зорову пам'ять.

Також з'явилися нові інтерактивні платформи, такі як онлайн-відеокниги, які складаються не тільки з тексту, але й анімації, звукових ефектів, питань та відповідей, завдань, ігор та інших форм взаємодії з читачем. Ці онлайн-платформи залишаються всіма популярними серед дітей та батьків, які шукають інноваційні форми навчання та розвитку своїх дітей.

Українська дитяча література постійно розвивається та адаптується до сучасних тенденцій. Вона стає все більш доступною та цікавою для дітей та батьків завдяки новим технологіям та інтерактивним форматам. Це дозволяє їй зайняти гідне місце серед інших країн світу і зберегти свою унікальність та індивідуальність.

Також в Україні з'явилися книжкові фестивалі та ярмарки, які присвячені дитячій літературі. Це дає можливість дітям та батькам познайомитися з новими авторами та книгами, а також взяти участь у захоплюючих майстер-класах та іграх.

Усі ці нові тенденції та інновації в дитячій літературі дозволяють дітям краще засвоювати знання, розвивати свій творчий потенціал та креативність, а також розвивати інтерес до читання та навчання. Від того, які книги читають діти в дитинстві, залежить їх майбутнє. Тому важливо підтримувати розвиток дитячої літератури в Україні та надавати дітям

можливість читати якісну та цікаву літературу.

Отже, розвиток дитячої літератури в Україні відбувався протягом багатьох століть, і він продовжується й досі. Історія дитячої літератури в Україні багата на визначні твори, видатних письменників та ілюстраторів, які допомогли сформувати українську культуру та побудувати національну свідомість.

Сучасна дитяча література в Україні поєднує в собі традиції минулого та нові тенденції розвитку. Вона допомагає дітям зростати, розвиватися та формувати свої погляди на світ. Розвиток електронної та інтерактивної літератури, проведення літературних конкурсів та фестивалів, важливість ілюстрацій до книжок – це ті чинники, які впливають на розвиток дитячої літератури в Україні та її майбутнє.

Список використаних джерел

1. https://vuzlit.com/695550/istoriya_rozvitku_vidannya_knig_ditey_ukrayini
2. Кушнір Л. Історія української літератури для дітей та юнацтва. Київ: Основи, 2011.
3. Коваль В. Українська дитяча література: історія і сьогодення. Київ: Веселка, 2001.
4. Горбачук М. Українська дитяча література від початку ХХ століття до сьогодення. Київ: Інститут літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України, 2008.
5. Коростильова Л. Історія української літератури для дітей. Львів: Світ, 2014.
6. Данилевська І. Література для дітей та молоді в Україні: історія та сучасність. Київ: Видавництво «Кальварія», 2019.

Юлія Ханко

ВИКОРИСТАННЯ ДЕМОНСТРАЦІЙ НА УРОКАХ ФІЗИКИ (10 КЛАС) ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ ТЕМИ МОЛЕКУЛЯРНОЇ ФІЗИКИ В ЗАКЛАДІ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ (ЛІЦЕЇ)

Демонстраційний експеримент є важливою складовою навчального процесу та невід'ємним елементом методики навчання фізики. Використання візуальних засобів є ключовим фактором, який допомагає учням правильно зрозуміти природу різних фізичних явищ. Застосування наочної демонстрації забезпечує активізацію пізнавальної діяльності учнів та підвищує ефективність навчання [2].

Використання демонстрацій з молекулярної фізики є однією з важливих складових при вивченні цієї теми з фізики. Наприклад, відтворення експерименту зі струменем повітря, що пропускається через

манометр, може допомогти учням зрозуміти зв'язок між температурою та тиском. Відтворення експерименту з дифузією газів може показати, як рух молекул впливає на швидкість дифузії та її закони. Крім того, демонстраційні експерименти можуть допомогти учням зрозуміти властивості рідин та газів, включаючи їх тиск, щільність та в'язкість. Використання демонстрацій з молекулярної фізики може зробити навчання цього розділу фізики більш цікавим та зрозумілим для учнів [1].

Основними завданнями демонстрацій можуть бути: візуалізація та пояснення абстрактних концепцій теми, показ реальних прикладів фізичних явищ, спонукання до активної участі учнів у процесі навчання, збільшення зацікавленості учнів до теми.

Наведемо декілька прикладів демонстрацій, які можуть бути використані на уроках фізики при вивченні молекулярної фізики:

Демонстрація закону Авогадро, використовуючи модель кристалу солі і рідини, що містить сіль. Учні можуть побачити, як змінюється об'єм рідини при додаванні солі, використовуючи вимірювальні прилади.

- Демонстрація закону Бойля-Маріотта з використанням гумової кулі. Учитель може зробити декілька отворів у кулі і помістити її в кувшин з водою. Потім він може надувати кулю, щоб показати, як змінюється об'єм газу залежно від тиску.

- Демонстрація дифузії, використовуючи парову комірку. Учитель може показати, як пар з однієї зони проходить у паровій комірці через мембрану до іншої зони, де його можна спостерігати на фольговому екрані; Це може допомогти учням зрозуміти процес дифузії, який є важливим для багатьох фізичних процесів.

- Демонстрація термічного руху молекул, використовуючи кольорові кульки у воді. Учитель може показати, як кульки рухаються в різних напрямках та швидкостях, що є наслідком термічного руху молекул.

- Демонстрація процесу конденсації, використовуючи парову машину. Учитель може показати, як парова машина працює за допомогою пару, який згущується та перетворюється в рідину, що потім повертається у парову камеру.

Ці демонстрації можна доповнити використанням сучасних технологій, таких як відео або симуляції, що допоможе створити більш динамічну та цікаву навчальну ситуацію. Адже віртуальні демонстрації є ефективним інструментом для навчання молекулярної фізики, оскільки вони дозволяють учням бачити та вивчати процеси на молекулярному рівні без необхідності використання складних експериментальних установок. Ось кілька прикладів віртуальних демонстрацій з молекулярної фізики.

- Симуляція термічного руху молекул за допомогою програмного забезпечення, наприклад, PhET [3]. Учні можуть відкрити симуляцію та виконати різні дослідження, що допоможуть їм зрозуміти процес термічного руху молекул.

- Віртуальний експеримент з дифузії речовин. Учні можуть використовувати програмне забезпечення для створення віртуальних експериментів, які демонструють процес дифузії речовин у різних умовах.

- Віртуальний експеримент зі зміною температури. Учні можуть використовувати програмне забезпечення для відтворення віртуальних експериментів, що демонструють, як зміна температури впливає на рух молекул та інші фізичні властивості системи.

- Віртуальна симуляція конденсації та замерзання. Учні можуть використовувати програмне забезпечення, щоб відтворити процеси конденсації та замерзання, що дозволить їм бачити, як молекули реагують на зміну температури та тиску.

- Віртуальна симуляція процесу фазового переходу. Учні можуть використовувати програмне забезпечення для відтворення фазових переходів, таких як пароутворення або замерзання. Віртуальний експеримент зі станом газу. Учні можуть використовувати програмне забезпечення, щоб вивчити закон Бойля-Маріотта та інші закони стану газу, відтворюючи експерименти зі зміною тиску та об'єму.

- Віртуальна симуляція дифузії тепла. Учні можуть використовувати програмне забезпечення для відтворення процесів дифузії тепла, що дозволить їм бачити, як тепло розповсюджується в системі.

Ці приклади віртуальних демонстрацій можуть допомогти учням зрозуміти теорію молекулярної фізики та фізичних процесів, які відбуваються на молекулярному рівні. Використання віртуальних демонстрацій може зробити навчання цієї теми більш доступним та зрозумілим для учнів, а також сприяти формуванню їхньої практичної майстерності та вмінь у роботі з програмним забезпеченням.

Отже, використання демонстрацій з молекулярної фізики має безперечну важливість для навчання цієї теми з фізики. Саме демонстрації допомагають учням зрозуміти та запам'ятати складні фізичні концепції, які інакше можуть бути важко прийнятними. Візуальна демонстрація явищ молекулярної фізики, таких як дифузія газів або властивості рідин і газів може стимулювати інтерес учнів та підвищувати ефективність навчання.

Крім того, демонстраційні експерименти дають можливість учням бачити результати, що можуть бути складні або неможливі для показу в класі за допомогою традиційних методів навчання. Використання цих методів може забезпечити практичний досвід для учнів, який допомагає їм краще зрозуміти фізичні явища та їх застосування у реальному житті.

Список використаних джерел

1. Величко С. П., Кузьменко О. В. Шкільний фізичний експеримент як чинник розвитку самостійної пізнавально-пошукової діяльності школярів. *Наукові записки. Серія : Педагогічні науки*. Кіровоград : РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2009. Вип. 82, ч. 1. С. 293–298.

2. Методика і техніка навчального фізичного експерименту у старшій школі : підручник для студентів вищих навчальних закладів / П. С. Атаманчук, О. І. Ляшенко, В. В. Мендерецький, О. М. Ніколаєв. Кам'янець-Подільський : Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2011. 420 с.
3. Мясковська М. О. Використання інформаційно-комунікаційних технологій для реалізації комп'ютерного експерименту з молекулярної фізики. *Вісник Кам'янець-Подільського національного університету імені Огієнка. Фізико-математичні науки.* – Кам'янець Подільський : Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2015. Вип. 8. С. 72–75.

Григорій Хомяк

СПОРТИВНІ КОМАНДИ ЯК МОДЕЛЬ ВКЛЮЧЕННЯ ОСОБИСТОСТІ В ІНДИВІДУАЛЬНУ ТА КОМАНДНУ КОПІНГ-ПОВЕДІНКУ

Проблема дослідження особливостей подолання людиною стресу є актуальною протягом тривалого часу. Один із аспектів дослідження полягає в аналізі особливостей поведінки особистості у важкій ситуації, вивченні застосовуваних нею копінг-стратегій та копінг-ресурсів.

Усвідомлення важливості більш детального дослідження цієї проблеми детерміновано тим, що особистість у межах спільної діяльності може включатися у процес подолання стресу як і індивідуальність, як і суб'єкт командного копінгу. При впливові на групового суб'єкта (малої групи) стресових чинників використання членами лише індивідуальних копінгів стає малоефективним і потребує включення особистості до командної копінг-поведінки.

На наш погляд, показовою моделлю включення особистості у процес подолання стресу як індивідуальності та як суб'єкта командної діяльності, що дозволяє розкрити специфіку регулювання копінг-механізмів у такій ситуації, є копінг-активність юних спортсменів, які виступають у командних видах спорту.

Як групові суб'єкти розглядаються малі групи [2, с. 97]. У рамках нашого дослідження – це спортивні команди.

Дослідження спортивних команд може бути продуктивним, якщо в основі лежить концепція спільної діяльності [5, с. 34]. Саме тому до певного моменту малі групи, зокрема спортивні команди, досліджувалися переважно з погляду лідерства та міжособистісних відносин команди [3, с. 132]. Проте не приділялося належної уваги вивченню групових емоцій. Дослідження малих груп, зокрема і спортивних команд, під новим кутом

огляду актуально у зв'язку з тим, що у групі можуть посилюватись емоції та переживання. Під груповими емоціями розглядаємо емоційні процеси, які відображають суб'єктивне ставлення суб'єктів у межах цієї групи до різних ситуацій і передаються шляхом емоційного ефекту від розповсюджувача емоції до інших членів колективу. До групових емоцій належать афекти, групові фобії, масові психози, групову паніку [6, с. 215].

Спортивні команди підпадають під визначення групового суб'єкта як представники одного із видів малих груп. Як у групових, так і у індивідуальних видах спорту основна мета – досягнення високих результатів на змаганнях.

У командному спорті процес досягнення мети значно ускладнюється тим, що результат гри залежить не тільки від конкретного спортсмена та його тактичних, технічних та психологічних умінь, а й від грамотної, ефективної взаємодії та злагодженої роботи всіх членів команди. Як один із видів «малої» соціальної групи, спортивна команда має всі соціально-психологічні характеристики, які їй притаманні. Її успішність як цілісного психосоціального об'єкта, або, іншими словами, як суб'єкта групової діяльності, залежить від двох векторів розвитку: з одного боку, від психологічних та особистісних особливостей окремих членів команди, з іншого – від особливостей та структури інтерпсихічних внутрішньогрупових зв'язків та взаємин між її членами.

Зупинимося докладніше на особливостях інтерпсихічного вектора, що відображає соціально-психологічні характеристики групи. Інтерпсихічний вектор групового суб'єкта з погляду міжособистісних взаємин є складним структурним утворенням, що складається з безлічі різних компонентів: рангового, рольового компонента, або амплуа, комунікаційного, компонента міжособистісних відносин у команді по вертикалі (тренер – спортсмен), компонента міжособистісних відносин по горизонталі (спортсмен – спортсмен), згуртованості, співпідпорядкування та узгодження дій її членів, психологічної атмосфери, групової мотивації, рівня соціально-психологічного розвитку групи. Кожен з означених компонентів перебуває у постійній взаємозв'язку один з одним [4, с. 111].

Передбачається, що ресурсами, що запускають механізми групового копіngu, є згуртованість та ідентифікація себе з групою. Крім цього, виділяємо особистісні (індивідуальні) ресурси командного копіngu.

Як зазначає Т. Ткачук [7, с. 185], особистісний розвиток спортсмена як суб'єкта діяльності завжди пов'язаний з колективом, частиною якого він є, і з взаємовідносинами, які він вибудовує у процесі включення до діяльності. Автор зазначає, що спортсмен, включаючись у процес спільної діяльності, бере участь в організації та регулюванні спільних дій, а також у формуванні програми дій команди.

Як зазначає В. Боснюк [1, с. 73], залежно від виду спорту та умов змагальної діяльності взаємини спортсменів носять або характер взаємодії,

або співробітництва. Взаємодія, своєю чергою, залежить від рівня організованості команди. Автор пише про те, що існує низка характеристик, які необхідно враховувати в роботі зі спортивною командою: рівень домагань спортсменів, їх потреба у досягненні успіху, групова згуртованість, потреба у спілкуванні, стійкість складу команди та її чисельність, внутрішньогрупове та міжгрупове суперництво, фізична взаємодія.

Ще одним аргументом на користь дослідження командного спорту з погляду включення суб'єкта в індивідуальний та командний спосіб подолання стресу виступає та обставина, що у спортивних командах, крім звичних стресорів у вигляді виснажливих тренувань, виступів на публіці, багатоетапних кубкових змагань, є проблеми, пов'язані із особливостями спільної діяльності. З одного боку, це створює додаткові психологічні навантаження, з іншого – є певним ресурсом боротьби з труднощами шляхом системного протистояння суб'єктів командної діяльності негативному джерелу як ззовні, так і усередині групи. Важливим є те, що професійний спорт орієнтований на досягнення максимально високих результатів, що також є ґрунтом виникнення стресів.

Більше того, стрес має властивість накопичуватися, порушувати психологічний добробут і, як наслідок, викликати депресивний стан, від якого залежить реакція суб'єкта на подальші труднощі і вибір тих чи інших копінгів.

Отже, аналіз наукової літератури підтвердив, що спортивні команди через високу стресогенність умов діяльності, що характеризуються міжособистісною взаємодією, є вдалим прикладом малих груп або групових суб'єктів, в яких особистість включається в подолання стресу як суб'єкт індивідуального та командного копінгу. У своєму дослідженні як суб'єкти командної чи спільної діяльності ми розглядаємо окремих членів групи (окремих спортсменів команди).

Спираючись на вищенаведені наукові погляди, ми дійшли висновку, що вміння встановлювати контакти, правильно сприймати та інтерпретувати поведінку, емоції, прогнозувати наслідки майбутніх дій, бачити в собі причини успіху і невдач, гнучко адаптуватися до умов, що змінюються, вміння проявляти до співрозмовника співчуття і розуміння, здатність зберігати комфортну психологічну атмосферу для успіху спільної діяльності можна розглядати як можливі ресурси ефективної копінг-поведінки суб'єктів командної діяльності.

Список використаних джерел

1. Боснюк В. Ф., Олефір В. О., Перелигіна Л. А. Інтелектуально-емоційний ресурс копінг-поведінки рятувальника : монографія. Харків : ХНАДУ, 2016. 195 с.
2. Василенко М. М. Сучасні напрями психологічних досліджень копінг-

- стратегій. *Проблеми загальної та педагогічної психології* : збірник наукових праць інституту психології ім. Г. С. Костюка АПН України ; За ред. С. Д. Максименка. Т. XI, Ч. 7. К., 2009. С. 95–107.
3. Дідух М. М. Стан розвитку компонентів конструктивної копінг-поведінки у працівників органів внутрішніх справ. *Проблеми сучасної психології Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка* : зб. наук. праць, 2014. №26. С. 129–143.
 4. Коваленко А. Б., Родіна Н. В. Дослідження копінг-поведінки : Тенденції та перспективи. *Наука і освіта*. 2011. № 9. С. 110–113.
 5. Психологічні особливості базових копінг-стратегій та особистісних копінг-ресурсів працівників пожежно-рятувальних підрозділів МНС України : монографія / Назаров О. О., Оніщенко Н. В., Садковий В. П., Садковий О. В., Склень О. І., Тімченко О. В. Х. : Вид-во УЦЗУ, 2008. 184 с.
 6. Родіна Н. В. Психологія копінг-поведінки: системне моделювання: дис. ... д-ра психол. наук : 19.00.01. Київ, 2012. 504 с.
 7. Ткачук Т. А. Копінг-поведінка: стратегії та засоби реалізації : монографія. Ірпінь, 2011. 284 с.

Катерина Хриун

ДЕЯКІ АСПЕКТИ СТАВЛЕННЯ СТУДЕНТІВ ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ ДО ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

В умовах, коли нові кризові ситуації (коронавірус COVID-19, відкритий воєнний напад росії на Україну) породжують невизначеність та хаос, важливим стає той факт, що за будь-якою серйозною кризою в будь-якій сфері життя суспільства слідує такий же стрімкий процес адаптації та піднесення. Прикладом подібного виступає галузь освіти, а саме перехід звичного очного навчання на дистанційне. Говорячи про дистанційне навчання, насамперед слід розуміти, що його поява не є раптовою подією – це не банальна відповідь на кризові події, а новий, повноцінний спосіб здобуття освіти, який набув нових етапів у розвитку за рахунок зовнішніх факторів.

Вивченням питання дистанційної освіти в останні роки займалися різні вітчизняні та зарубіжні вчені. Можна виділити основних з них: Р. Шевчук, Л. Полякова, Н. Тіхомірова, В. Тіхоміров, И. Айноутдинова, А. Благовещенская та багато інших.

При цьому, як показав огляд літературних та інтернет-джерел, недостатньо повно вивчено питання ставлення до цієї форми навчання безпосередніх учасників цього процесу – студентів, від активності та сумлінності яких залежить успішність освітнього процесу. Фактично

здобувачі вищої освіти, як і учні закладів загальної середньої освіти, не мали вибору щодо здобуття освіти під час пандемії чи воєнних дій. До сьогодні, на жаль, у багатьох областях України освітній процес може бути лише в дистанційному форматі.

Ми спробували дослідити, як студенти ставляться до дистанційної форми навчання. Визначили питання, відповідь на які могли б дати нам загальну картину досліджуваної проблеми. Опитування проводили у Viber-групах студентів інженерно-педагогічного факультету Уманського державного педагогічного університету.

До нашого дослідження у період з 6 по 20 березня 2023 року приєдналося 83 студенти I–IV курсів факультету.

Нас насамперед цікавили питання, пов'язані з організацією умов навчання, технічною забезпеченістю та рівнем володіння дистанційними технологіями.

На запитання «Як ви адаптувалися до умов дистанційного навчання?» 23 особи з опитаних (27,7%) відповіли, що повністю призвичаїлися до нових умов та відчутних проблем не виникло, більше половини респондентів – 45 осіб (54,2%) – добре та 15 студентів (18,1%) – задовільно.

Нас також цікавило питання, наскільки комфортно почуваються студенти, навчаючись у дистанційному форматі, чи зручно їм шукати, освоювати та опрацьовувати навчальний матеріал. Виявилось, що 31 студенту (37,3%) зручно навчатись у «домашніх умовах», їм цілком комфортно. У той же час 45 респондентів (54,3 %) відповіли, що їм зручно вчитися віддалено, але є складнощі організаційного (незвична форма взаємодії, навчальне місце, обстановка, оточення тощо) і особистого характеру (проблеми самоорганізації), а 7 студентів (8,4%) зазнали певних труднощів у процесі дистанційного навчання.

Сучасні технічні можливості дозволяють досить добре організувати процес навчання. Крім того, вища освіта певною мірою вимагає використання певних технічних пристроїв з можливістю приєднання до мережі інтернет для успішної реалізації освітніх програм [1]. Згідно з нашим опитуванням, у студентському середовищі найбільш популярними пристроями є ноутбуки – так відповіли 53 студенти (63,9%), 21 респондент (25,3%) активно використовує смартфони для навчання, оскільки є можливість скористатися ними в будь-якому місці, та 9 осіб (10,8%) більшість часу вирішують освітні завдання з використанням стаціонарного (персонального) комп'ютера, які є у комп'ютерних класах факультету.

Більшість студентів зазнали складнощів, пов'язаних з місцем їх проживання, і, як наслідок, з доступом до інтернету та з його пропускнуною спроможністю (13 осіб – 15,6% та 41 особа – 49,4% відповідно), і 29 осіб (35%) з опитаних не мали проблем із підключенням до інформаційно-освітнього середовища.

Будь-які інноваційні технології в освітньому просторі викликають неоднозначне ставлення до нього у всіх учасників цього процесу [2]. На запитання «Що вам сподобалося під час навчання у дистанційному форматі? Виберіть один або кілька варіантів відповіді» більшість респондентів – 61 особа (74%) – найпозитивнішим моментом вказали перебування дома, поруч з рідними під час епідемії чи повітряної тривоги, відчуваючи себе у більшій безпеці, ніж у сховищі університету чи гуртожитку.

Здобувачі відмітили також те, що економиться час на засвоєння матеріалу, оскільки не потрібно конспектувати лекційний матеріал. Все це можна завантажити з тих матеріалів, які доступні в інформаційно-освітньому середовищі Moodle. Так вважають 38 осіб (45,8%), які брали участь в опитуванні.

Таким чином, дистанційне навчання викликає до себе неоднакове ставлення всіх учасників, оскільки залежить від таких важливих факторів, як умови навчання, технічна забезпеченість та рівень володіння комп'ютерною технікою. Беручи до уваги дані опитування, можна зробити висновок, що важливими умовами успішної реалізації дистанційного навчання є комп'ютерна грамотність студентів, забезпеченість комп'ютерною технікою й навчально-методичними матеріалами та безпекова ситуація.

Список використаних джерел

1. Васюк О. Теоретико-методичні аспекти організації дистанційної освіти. *Вісник Книжкової палати України*. 2011. № 2. С. 30–32.
2. Москаль Ю. Світові тенденції розвитку заочної та дистанційної вищої освіти. *Психологія і суспільство*. 2008. № 3. С. 116–122.

Яна Чернятинська

ПЕДАГОГІЧНИЙ ЕКСПЕРИМЕНТ ЯК ЗАСІБ ПІДВИЩЕННЯ ЯКОСТІ ОСВІТИ

Педагогічний експеримент є однією з найефективніших методик підвищення якості освіти. Він дозволяє вчителям та педагогам випробовувати нові методики навчання, оцінювати їх ефективність та знаходити найбільш оптимальний спосіб передачі знань учням.

Педагогічний експеримент являє собою дослідницьку роботу, спрямовану на покращення якості освіти та її процесу.

Цей інструмент може бути використаний для тестування нових методів навчання, програм, технологій, що сприятимуть розвитку та підвищенню ефективності навчального процесу.

Педагогічний експеримент – це дослідницький метод, що полягає у

впровадженні нових підходів до навчання та оцінювання, вивченні їх впливу на результати навчання та порівнянні їх з традиційними методами. Він є досить складним процесом, який включає кілька етапів.

Перший етап – планування. На цьому етапі визначається мета експерименту, обирається група учнів, які беруть участь у дослідженні, визначається методика проведення експерименту та вибирається контрольна група, з якою порівнюються результати.

Другий етап – розробка методики. На цьому етапі розробляється методика проведення експерименту, в якій зазначаються завдання для учнів, принципи оцінювання та контролю за навчанням, а також методи стимулювання учнів до активної участі в навчальному процесі.

Третій етап – впровадження. На цьому етапі проводиться впровадження методики в навчальний процес, збір даних та моніторинг їх якості. Важливо забезпечити максимальний контроль за навчанням, щоб відслідкувати ефективність нових методів навчання.

Четвертий етап – аналіз та оцінка результатів. На цьому етапі проводиться аналіз отриманих даних та їх порівняння з результатами контрольної групи. Результати експерименту оцінюються з точки зору ефективності нових методик навчання та їх можливості впровадження в майбутньому.

П'ятий етап – висновки та рекомендації. На основі аналізу результатів експерименту формулюються висновки та рекомендації для подальшого використання нових методик навчання. Важливо розробити план дій щодо впровадження нових методик навчання в повсякденну практику.

Педагогічний експеримент дозволяє вчителям та педагогам експериментувати з новими методиками навчання, що може призвести до значного покращення якості освіти. Він допомагає знайти найбільш оптимальний спосіб передачі знань учням, що забезпечує більш успішні результати навчання та розвитку учнів. Тому, педагогічний експеримент є невід'ємною частиною педагогічної практики та дозволяє вчителям підвищити ефективність своєї роботи.

Таким чином, педагогічний експеримент є важливим інструментом підвищення якості освіти та є ефективним способом введення нових методик навчання в практику. Він дозволяє педагогам та вчителям випробовувати нові методики навчання та оцінювати їх ефективність. Важливо ретельно дотримуватися кожного з етапів експерименту та забезпечити максимальний контроль за навчанням. Результати педагогічного експерименту дають можливість визначити найбільш оптимальні методики навчання та впровадити їх в повсякденну практику, що сприятиме підвищенню якості освіти та розвитку учнів.

Отже, педагогічний експеримент є важливим інструментом у сфері освіти та дозволяє підвищити якість навчання та розвитку учнів. Він

дозволяє вчителям та педагогам експериментувати з новими методиками навчання та визначити їх ефективність, що в подальшому можна впроваджувати в практику. Важливо дотримуватися кожного етапу експерименту та ретельно контролювати процес навчання.

Таким чином, педагогічний експеримент є потужним інструментом у руках вчителів та педагогів для підвищення якості освіти та розвитку учнів, і має бути використаним на практиці для досягнення цієї мети.

Список використаних джерел

1. Богданова Н. В., Назаренко О. В. Педагогічний експеримент як засіб підвищення якості освіти. Київ, 2008.
2. Вакалюк Т. І. Педагогічний експеримент: організаційно-методичні аспекти. Київ, 2015.
3. Гавриленко І. І. Педагогічний експеримент: сутність, зміст, особливості організації. Київ, 2010.
4. Колісник М. В., Жук О. Ю. Педагогічний експеримент: теорія і практика. Київ, 2011.
5. Петровська І. М. Педагогічний експеримент як засіб підвищення ефективності навчально-виховного процесу. Київ, 2012.

Вадим Чичук

ЗМІШАНЕ НАВЧАННЯ ЯК ФОРМА СУЧАСНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ БАКАЛАВРІВ З ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ

У сучасній системі вітчизняної вищої освіти є важливою та актуальною проблема, пов'язана з пошуком ефективних інноваційних форм, технологій та методів навчання майбутніх фахівців у ЗВО, особливо це зумовлено введенням карантинних обмежень пандемії коронавірусу та воєнними діями на території України. Водночас вибір інноваційних методик у професійній освіті спрямований на формування та розвиток ключових і спеціальних компетентностей у майбутніх фахівців, орієнтацію в інформаційно-цифровому просторі, використання в освітньому процесі критичного та креативного мислення студентів.

З наукових джерел стало відомо, що змішане навчання оптимально поєднує в собі два різновиди навчання у ЗВО, зокрема традиційне (аудиторне) та дистанційне (позааудиторне). Запровадження змішаного навчання має свою коротку передісторію, спочатку у зв'язку з пандемією у світі в освітніх закладах України було введено дистанційну форму підготовки здобувачів освіти, яке поступово з послабленням карантинних заходів видозмінилося на змішану форму. Це пояснюється насамперед тим, що одним з вагомих недоліків дистанційної форми навчання було

обмежене у часі та обсязі живе спілкування та зниження мотивація учасників освітнього процесу. МОН України вказує на дві форми змішаного навчання – синхронне та асинхронне. Синхронне навчання передбачає одночасний прямий зв'язок викладача та студентів, а асинхронне – виучування навчального матеріалу та виконання практичних завдань в різний час [1, с. 34].

В умовах запровадження цифровізації в освітній процес змішане навчання виражається через основні три компоненти, які реалізуються в інформаційно-освітньому середовищі ЗВО через: традиційне навчання (face to face), тобто традиційні заняття під керівництвом викладача в аудиторії; самостійне навчання (self-study learning), а саме самостійна робота студентів спрямована на виконання практичних і лабораторних робіт, пошук та опрацювання навчальних матеріалів, використання можливостей хмарних середовищ та онлайн-сервісів; спільне онлайн-навчання (online collaborative learning), зокрема робота здобувачів освіти і викладачів у режимі синхронної взаємодії онлайн, наприклад, проведення конференцій, вебінарів, форумів тощо [2, с. 233].

Очевидно, визначення трьох аспектів змішаного навчання авторами спирається вивчення зарубіжного досвіду з цієї проблеми, зокрема висвітленого в науковій праці «Технологія змішаного навчання в системі відкритої післядипломної освіти», де описано шість моделей запровадженого в країнах ЄС змішаного навчання [3]. Автори згаданого вище наукового джерела презентують такі моделі:

- Face-to-face Driver, що становить собою доповнення аудиторних занять онлайн навчанням, це дає змогу здобувачам освіти долучатись до електронних ресурсів з комп'ютерного класу, лабораторії або в домашніх умовах;
 - Rotation, що є поєднанням онлайн та офлайн навчання під керівництвом викладача відповідно до розкладу занять;
 - Flex, що розглядається, як така форма організації освітнього процесу, за якою більше часу відводиться на електронне навчальне середовище за умови очної викладацької підтримки;
 - Online lab, що передбачає проведення занять в спеціально обладнаній онлайн-лабораторії, де здобувачі освіти можуть отримувати онлайн-консультації викладача, а лаборанти здійснюють технічне забезпечення освітнього процесу;
 - Self-blend, що дає змогу студентам самостійно обрати онлайн-курси, як допоміжну форму навчання до вивчення офлайн навчальних дисциплін з метою поглиблення знань;
 - Online driver, таке навчання, яке здійснюється в онлайн режимі (електронному середовищі) і вимагає проведення атестації очно [3].
- Засобами досягнення освітньої мети на основі змішаного навчання є

використання двох типів платформ: зовнішньої (змістове наповнення яких розробляється зовнішньою навчальною структурою, тобто професійною інституцією, наприклад, Moodle, Google, Web Course Tools); внутрішньої (відображення змісту уже розроблених навчальних дисциплін) [4, с. 232].

Т. Утицький та А. Солодовніков [5] визначають цілу низку переваг та можливостей використання платформи Moodle як для викладачів, так і для студентів. Для викладачів з'являється можливість розміщення структурованого навчально-методичного забезпечення дисципліни для студентів, а саме конспекти лекцій та практичних занять, відеоматеріали для перегляду, завдання для самостійної роботи, наукові джерела. Усі завантажені матеріали з дисципліни залишають доступними для кожної наступної академічної групи автоматично; викладач стає більш мобільним, оскільки має можливість доступу до освітніх ресурсів в будь-який час та в будь-якому місці, головне доступ до мережі інтернет; викладач має змогу швидко корегувати, змінювати, розширювати, доповнювати методичні матеріали дисципліни; теоретичний виклад матеріалу викладач може підсилювати використанням аудіо- та відеозаписів, графіків, презентацій, документів тощо; платформа уможлиблює розміщення різних форматів електронних матеріалів, зокрема система дозволяє за необхідності завантажувати файли будь-яких форматів, наприклад, файли прикладного програмного забезпечення для підготовки та виконання лабораторних робіт, також якщо є розроблені викладачем пакети з інших систем електронного (комп'ютерного) навчання, то вони інтегруються до Moodle; викладач має змогу легко та оперативно здійснювати контроль навчальної діяльності студентів, встановлювати терміни виконання студентами завдань, полегшує систему рейтингування оцінювання самостійної роботи студентів за допомогою автоматизації.

Отже, змішане навчання як форма сучасної підготовки майбутніх бакалаврів з професійної освіти відрізняється своєю структурою, методами та засобами від традиційної форми організації освітнього процесу у ЗВО. Змішане навчання передбачає поєднання аудиторної (контактних годин) з позааудиторною (безконтактних годин) роботою за допомогою використання онлайн-платформ, як наприклад, Moodle та Google Classroom. Подальшого дослідження потребує такий важливий аспект, як використання інноваційних методів і технологій під час проведення змішаного навчання у вищій школі.

Список використаних джерел

1. Рекомендації щодо впровадження змішаного навчання у закладах фахової передвищої та вищої освіти. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/2020/zmyshene%20navchanny/zmishanenavchannia-bookletsreads-2.pdf>

2. Цюняк О. П., Розлуцька Г. М. Змішане навчання як інноваційна форма організації освітнього процесу у закладах вищої освіти. *Науковий вісник ужгородського університету. Серія: «педагогіка. Соціальна робота»*. 2021. Вип. 2(49). С. 232–235.
3. Технологія змішаного навчання в системі відкритої післядипломної освіти: підручник /за заг. ред. В. В. Олійника, ред. кол.: С. П. Касьян, Л. Л. Ляхоцька, Л. В. Бондаренко; ДВНЗ «Ун-т менедж. освіти». Київ, 2019. 196 с.
4. Пасічник О. Змішане навчання як форма ефективної організації іншомовної освіти на немовних спеціальностях ЗВО. *Науковий вісник МНУ імені В. О. Сухомлинського. Педагогічні науки*. 2018. № 3(62). С. 231–234.
5. Утицьких Т. О., Солодовніков А. С. Використання цифрової платформи Moodle іноземними студентами в освітньому процесі. URL: https://repo.knmu.edu.ua/bitstream/123456789/26746/1/%D0%A2%D0%B5%D0%B7%D0%B8%D1%81%D1%8B_2020.pdf

Анна Шарпіло

ОСОБЛИВОСТІ ВПРОВАДЖЕННЯ ПОЛІТИКИ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ В УНІВЕРСИТЕТАХ АВСТРАЛІЇ

Завданням університетської освіти є побудова такої освітньої траєкторії для студентів, що буде базуватися на академічній свободі. Втім, разом з цим важливим питанням є заохочення академічної доброчесності. Академічна доброчесність є основою освітнього процесу у всіх його проявах: викладання, навчання та наукового дослідження.

Академічна доброчесність – це дотримання найвищих академічних цінностей, а саме: чесності, довіри, справедливості, поваги, відповідальності та відваги.

На сьогодні Австралія має гарну репутацію щодо ведення політики та практики академічної доброчесності як на національному, так і на міжнародному рівнях. Австралійська система освіти відома своїми суворими академічними стандартами та прихильністю до наукової етики й доброчесності.

Важливість дотримання академічної доброчесності в університетах в Акті від 2011 року укладеного Агентством з якості та стандартів вищої освіти (англ. TEQSA). Агентство з якості та стандартів вищої освіти – це незалежне національне агентство із забезпечення якості та регулювання вищої освіти Австралії.

Починаючи з 90-х років минулого століття в Австралії дуже сильно загострилося питання академічної доброчесності на національному рівні.

Основними причинами порушення норм доброчесності стали розширення мережі приватних навчальних закладів та збільшення кількості студентів за обміном. Протягом двох десятирічь тривали дебати стосовно цієї проблеми і лише починаючи з 2010-х років почалися розроблятися програми для боротьби з академічною недоброчесністю.

На відміну від США та Великобританії, в австралійських методичних студіях науковці більше схильні до терміну «освітня доброчесність», адже, на їхню думку, термін «академічна доброчесність», на їхню думку, обмежується лише вимогами до студентів. В той час під «освітньою доброчесністю» розуміється залучення усіх учасників освітнього процесу, включаючи навіть батьків [2; 5].

У 2003 році в Університеті Південної Австралії була проведена конференція з питань впровадження академічної доброчесності, результатом якої стало формування Азіатсько-Тихоокеанського форуму з питань освітньої доброчесності (англ. Asia Pacific Forum on Educational Integrity). Створення цього форуму поклало початок розвитку руху за впровадження освітньої доброчесності в австралійську освіту [6, с. 26].

Період активного розвитку політики академічної доброчесності в австралійських університетах бере свій початок саме з 2010. В цьому році було створено Проєкт із Встановлення Стандартів Академічної Доброчесності. Цей проєкт виокремив п'ять основних елементів зразкової моделі політики академічної доброчесності, а саме: доступ, підхід, відповідальність, деталізацію та підтримку [6, с. 30–31].

Метою цього проєкту було розробка стандартів академічної доброчесності та їхня реалізація.

Освітніми програмами Австралії не передбачено чітко встановлене покарання за недотримання правил академічної доброчесності. Їх розробкою займається кожен університет індивідуально. Варто зазначити, що політика у цьому відношенні базується більше на попередженні цих порушень. Тому в університетах притримуються методу заохочення. Все ж студенти мають бути проінформовані про наслідки недотримання академічної доброчесності, в свою чергу ці наслідки повинні бути класифіковані за «ступенем тяжкості».

В межах університетської освіти, виокремлюють наступні принципи академічної доброчесності:

- Першість автономії університету;
- Кожен освітянин та студент несе відповідальність за дотримання академічної доброчесності;
- Цілісний підхід;
- Послідовна та ефективна політика [1, с. 6–8].

Усі дослідження, що були проведені в австралійських університетах, носять анонімний характер, саме тому неможливо сказати об'єктивно,

який університет відзначається особливою орієнтацією на розвиток академічної доброчесності. Однак було здійснено короткий огляд та аналізовано статuti щодо академічної доброчесності провідних університетів Австралії, а саме: Університет Аделаїди, Ньюкаслський Університет, Університет Західного Сіднея, Університет Південної Австралії, Університет Нового Південного Уельсу.

Перш за все, можна виокремити спільні риси. Кожен університет має чітко прописану політику, яка подає класифікацію порушень академічної доброчесності та зауважує на її цінності.

Процеси звітування про випадки академічної нечесності та покарання чітко визначені в політиці кожного університету, а комітети факультету з академічних проступків і комітет з розгляду академічних проступків звітують перед директором академічних служб, який потім звітує перед академічним комітетом університету.

Перейдемо безпосередньо до кожного університету окремо та підкреслимо особливості щодо впровадження академічної доброчесності. Університет Аделаїди наголошує на важливості цитування в академічному письмі для того, щоб студенти розуміли мету використання посилань, а не зосереджувались на уникненні плагіату [7, с. 99]. Це свідчить про те, що університет сприяє навчанню, а не карає своїх студентів. Такий підхід має більший вплив на студентів, ніж застереження про списування.

Університет Ньюкасла дотримується комплексного підходу щодо академічної доброчесності. В університетах є офіс, призначений для вирішення питань академічної доброчесності, який займається дослідженням випадків академічної неправомірної поведінки. Означений заклад в зв'язку з проблемою дотримання академічної доброчесності серед студентів дослідив та розробив способи уникнення цих порушень та став лідером у встановленні стандартів академічної доброчесності.

Університет Південної Австралії має спеціалістів з академічної доброчесності. Вони мають центрального координатора та комплексну програму модерації, підтримки та дискусійного форуму. Для цього університет працює в чотирьох пріоритетних сферах: освіта, комунікація, управління та системи. Освітній підхід до академічної доброчесності передбачає підтримку студентів і співробітників, зокрема спеціалістів з академічної доброчесності, у розумінні та застосуванні на практиці академічної доброчесності. Спільнота академічної доброчесності університету складається із спеціалістів з академічної доброчесності та спеціалістів із академічної підтримки з різних академічних підрозділів і онлайн-платформи, а також Відділу інновацій у навчанні, що відповідає за підтримку освітнього підходу до академічної доброчесності в університеті [3].

У більшості австралійських університетів існує Хартія Студента, в якій прописані права та обов'язки студентів, включаючи обов'язкове дотримання академічної доброчесності. Але деякі університети беруть

приклад з США та впроваджується Кодекс Честі. Одним із таких університетів є Університет Західного Сіднея. Кодекс Честі в цьому закладі було впроваджено не так давно, а в його розробці брали самі випускники.

В рекомендаціях для студентів щодо дотримання академічної доброчесності вказано, що це відповідальність кожного студента виконувати свою роботу правильно у всіх її аспектах. До порушення норм академічної чесності віднесено: змову (це умисна або ненавмисна допомога у списуванні для інших осіб) та плагіат. Для попередження порушень пропонуються рекомендації, як бути доброчесним під час написання роботи. Сюди належить три основних елементи: підготовка, планування та послідовність [4].

В Університеті Нового Південного Уельсу також практикується використання Студентського Кодексу, який є відправною точкою для студентів у багатьох питаннях, зокрема прав та обов'язків щодо академічної доброчесності. Він доволі схожий на попередній Кодекс, але тут ще зазначено, що студенти несуть відповідальність за свої поточні роботи такі як есе та конспекти. Конспекти заборонено оприлюднювати або передавати в треті руки, адже студенти не мають прав на цю інтелектуальну власність. Якщо студент порушує Студентський кодекс щодо академічної доброчесності, Університет може вжити дисциплінарних заходів згідно з Процедурою неналежної поведінки студента. Для покращення рівня академічної доброчесності на сайті розміщено модуль, що складається з шести уроків, що допоможе студентам працювати над своєю роботою чесно [10].

Як бачимо, у кожного університету своя політика впровадження академічної доброчесності та свої стандарти. Але як показують результати певних досліджень ця політика повинна бути позитивною, заохочувальною та просвітницькою, щоб схилити студентів до академічної доброчесності, адже каральна та погрозлива практика може лише погіршити ситуацію.

Отже, академічна доброчесність є важливою для підтримки академічних стандартів для отримання кваліфікації та досягнення високих результатів упродовж навчання. Як і в будь-якому університеті світу в австралійських закладах студенти час від часу вдаються до плагіату. Незважаючи на це, університети Австралії дуже серйозно ставляться до цього питання та впровадили чітку політику і процедури для запобігання та подолання порушень академічної доброчесності. Більшість університетів створили офіси або підрозділи з питань академічної доброчесності, які надають студентам і робітникам освіти та підтримку щодо політики і процедур академічної доброчесності. На прикладі австралійських вузів ми побачили, що ефективність впровадження політики академічної доброчесності досягається лише в разі її систематичності та неперервності.

Список використаних джерел

1. Academic Integrity Best Practice Principles. Universities Australia. 2017. 9 p. URL: <https://www.universitiesaustralia.edu.au/wp-content/uploads/2019/06/UA-Academic-Integrity-Best-Practice-Principles.pdf> (дата звернення: 25.03.2023).
2. Academic integrity standards: A preliminary analysis of the Academic integrity policies at Australian Universities / B. Tracey and others. 2011. URL: <https://ro.uow.edu.au/cgi/viewcontent.cgi?article=1332&context=asdpapers> (дата звернення: 25.03.2023).
3. Academic Integrity. University of South Australia. URL: <https://i.unisa.edu.au/staff/teaching-innovation-unit/academic-integrity/academic-integrity-priority-areas/> (дата звернення: 05.03.2023).
4. Academic Integrity. Western Sydney University. Library Study Smart. 2016. 8 p.
5. Student Honour Code. URL: https://www.westernsydney.edu.au/studysmart/home/study_with_integrity/ws_student_honour_code (дата звернення: 25.03.2023).
6. The Fundamental Values Of Academic Integrity. 3rd ed. ICAI. 2018. P. 17. URL: https://academicintegrity.org/images/pdfs/20019_ICAI-Fundamental-Values_R12.pdf (дата звернення: 25.03.2023).
7. McGowan, U. (2008). International students: A conceptual framework for dealing with unintentional plagiarism. In T. Roberts (Ed.). Student Plagiarism in an Online World: Problems and Solutions. New York: Information Science Reference, Hershey.
8. Tracey B. Educational Integrity in Australia // Handbook of Academic Integrity / ed. by B. Tracey. Springer. 2016. P. 23–38.
9. Tracey B., Saadia M. A Conceptual Framework for Implementing Exemplary Academic Integrity Policy in Australian Higher Education // Handbook of Academic Integrity / ed. by B. Tracey. Springer. 2016. P. 463–480.
10. UNSW Sydney. Academic Integrity and Plagiarism. URL: <https://www.student.unsw.edu.au/plagiarism/integrity> (дата звернення: 05.03.2023).

Вероніка Шарук

РОЗВИТОК КОМУНІКАТИВНИХ НАВИЧОК МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ НА УРОКАХ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

Сьогодні відбуваються зміни в суспільних відносинах, вимагається підвищення засобів комунікації та комунікативної компетенції школярів, вдосконалення їх підготовки, тому головним завданням стає вивчення іноземної мови для спілкування.

Недостатньо лише володіти іноземною мовою для взаєморозуміння, потрібно знати весь комплекс комунікативного спілкування і формування креативної особистості, її здатність творчо та нестандартно мислити. Саме до такого підходу закликає і Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти, який одним із головних завдань визначає «формування комунікативної компетенції та активності, творчих здібностей та креативного мислення учнів...» [5].

Для сучасної мовної освіти необхідно:

- креативність;
- варіативність;
- комунікативна доцільність користування засобів мови в різних ситуаціях спілкування;
- багаторівневність.

Як наголошує Оксана Коваленко, головний спеціаліст Міністерства освіти і науки України, пріоритетної значимості набуває вивчення мови як засобу спілкування, знання іноземної мови – це не примха, а необхідність часу [6].

Метою навчання іноземних мов є оволодіння учнями іноземною мовою як засобом спілкування. Спілкування – це більше, ніж просто передача інформації від мовця до слухача. Мовець є одночасно і суб'єктом, і об'єктом свого власного повідомлення.

Спілкування – це обмін інформацією, який включає в себе також і передачу відношення до повідомлень як з точки зору мовця, так і з точки зору слухача.

Комунікація – це процес обміну інформацією між двома або більше особами, спілкування за допомогою вербальних і невербальних засобів із метою передавання та одержання інформації.

Комунікативне навчання – це інтерактивний метод для вивчення іноземних мов, метою якого є оволодіння навички розмовної мови та сприймання її на слух.

Головними завданнями комунікативно навчання є:

- Стимулювання в учнів когнітивних процесів.

Тобто, що від школярів очікують, щоб вони у виконанні проблемних завдань використовували свої розумові здібності. Потрібно заохочувати учнів використовувати свій досвід та швидко і самостійно вирішувати питання.

- Активними учасниками навчання є учні.

Тобто, школярів потрібно заохочувати, ставити експерименти з мовою та численні запитання.

- Заохочувати учнів висловлювати свої думки, показувати свої почуття на використовувати свій досвід.

Тобто, щоб школярі на уроках могли висловитися іноземною мовою,

потрібно зацікавити їх.

- Учні беруть участі у навчальному процесі, який створює реальну ситуацію, або її імітує.
- Учитель виконує різні ролі(контролює, консультує, інформує та дає поради) на різних етапах уроку.
- Заохочення учнів працювати разом.

Тобто, заохочення учнів працювати разом в парах чи групах для того, щоб використати всі можливості для письмового та усного спілкування іноземною мовою.

- Заохочення учнів брати на себе відповідальність за розвиток вмінь у навчанні.

Формування комунікативних навичок та умінь можливе лише за умови створення типових ситуацій реального спілкування, які виникають у різних сферах життя і стосуються різних тем, у навчальному процесі.

Саме комунікативний підхід сприяє кращому опануванню іноземної мови учнями, дає можливість практично застосовувати набуті знання для висловлювання своїх думок, вражень, почуттів.

Першочерговим завданням є навчити учнів розмовляти іноземною мовою на зрозумілі та актуальні теми для них, які вони можуть застосовувати в різних життєвих ситуаціях.

Для цього потрібно використовувати різні фактори, що забезпечують розвиток комунікативної активності на уроці, а саме:

- прийоми і методи роботи;
- мотивацію навчання;
- сприятливе психологічне середовище;
- цікавий тематичний підбір матеріалу;
- диференційований підхід, врахування інтересів учнів.

На різних етапах навчання ставляться різні цілі.

1 етап – початкова школа (1–4 класи). На цьому етапі у дитини поступово формуються елементарні знання про повсякденне життя.

Для цього використовуються різні матеріали для комунікативної спрямованості:

- невеликі за обсягом тексти, казки;
- пісні, вірші, лічилки;
- лексичні ігри;
- фонетичні ігри;

2 етап – середня школа (5–9 класи). Обсяг навчального матеріалу помітно зростає, у тому числі той, який сприяє розвитку комунікативної компетенції.

На цьому етапі роботи:

- використовуються технічні засоби навчання;
- навчання учнів складати діалоги, ситуативні вправи, добираються

творчі завдання, які активізують навчальний процес і спонукають думати;

- створюються мовленнєві ситуації, що наближають навчальне спілкування до реальних умов;
- застосовується метод проектів.

3 етап – старша школа (10–11 класи). На рівні старших класів особливу увагу приділяють формуванню важливих для життя в суспільстві компетенцій: креативно мислити, працювати в колективі, бути здатними розв'язувати проблеми, бажати та вміти вчитися протягом життя, які є невід'ємними складовими процесу формування комунікативної активності. На цьому етапі систематизується та узагальнюється мовленнєвий та комунікативний досвід, набутий ними на попередніх етапах вивчення мови. Методи і види навчальної діяльності дедалі більше набувають форм, наближених до реальних умов спілкування, зростає коло інтересів.

Для підвищення мотивації учнів до навчання, якісного формування комунікативної активності застосовують:

- дебати;
- дискусії, ділові ігри;
- нестандартні уроки;
- метод проектної роботи;
- роботу з відео та аудіо матеріалами;
- знайомство із фразеологією англійської мови.

Отже, комунікативні уміння і навички як феномен особистості відносяться до продуктивної діяльності, формуються й розвиваються в ній.

Здатність учнів спілкуватися іноземною мовою забезпечується формуванням у них іншомовної комунікативної компетенції.

Розвитку комунікативних умінь і навичок в процесі вивчення іноземної мови, застосування різних прийомів навчання вербального спілкування. Можна зробити висновок, що в даний час в полі зору залишається завдання, вирішити які покликане навчання з даного предмета, а саме розвиток комунікативних навичок. Це передбачає наявність у школярів не тільки практичних умінь, а й певних якостей особистості: товарищкості, розкутості, бажання вступати в контакт, вміння взаємодіяти в колективі.

Список використаних джерел

1. Бех П. О., Биркун Л. В. Концепція викладання іноземних мов в Україні // Іноземні мови. – 1996. – № 4. – С. 3–8.
2. Закон України «Про освіту». – Київ: Генеза, 1996. – 36 с.
3. Коваленко О. Виклики сучасної освіти, або як підготувати учня до життя у сучасному суспільстві // Іноземні мови в навчальних закладах. – 2008. – № 1.

4. Вєтохов О. Важлива складова комунікативної активності учнів // Іноземні мови в навчальних закладах. – 2004. – № 4.
5. <https://naurok.com.ua/rozvitok-komunikativnih-umin-i-navichok-uchniv-u-procesi-vivchennya-angliysko-movi-101910.html>
6. https://www.researchgate.net/publication/328136039_Rozvitok_komunikativnih_navicok_v_roboti_z_ditmi_na_urokah_pid_cas_vivcenna_anglijskoi_movi

Анна Шауренко

ОСОБЛИВОСТІ «ОКСАМИТОВОЇ РЕВОЛЮЦІЇ» В ЧЕХОСЛОВАЧЧИНІ

Головним змістом діяльності демократичної опозиції у Чехословаччині стали залучення найактивнішої частини суспільства до боротьби з тоталітарним режимом за встановлення демократичного устрою та мирна трансформація політичної системи у період «оксамитової революції».

На сучасному етапі держави-наступниці Чехословаччини (Чеська і Словацька Республіки) та Україна вирішують схожі проблеми демократичної трансформації і подолання тоталітарної спадщини. Комплексне вивчення історії антитоталітарних рухів у Чехословаччині періоду «нормалізації» має виняткове наукове значення, оскільки дозволило б уникнути помилок минулого у теперішній, постсоціалістичній реконструкції та демократизації суспільства в незалежній Україні, може дати багатий допоміжний матеріал у справі розбудови демократичної правової системи в нашій державі.

Важливою складовою джерельної бази при вивченні «оксамитової революції» 1989 р. стали збірники документів та матеріалів «Десять пражських днів 17–27 листопада 1989 р. Документація» і «Прискорений пульс історії». Реальна драма про десять переговорів. Автентичні записи переговорів представників державної влади з делегаціями Громадянського форуму і Громадськості проти насилля» [3, с. 276].

У діяльності чехословацьких антитоталітарних рухів 1969–1989 рр. виділено три етапи: I – 1969–1972 рр., II – 1972–1987 рр., III – 1987–1989 рр. Розпочали боротьбу чехословацького суспільства проти тоталітаризму активісти опозиційних політичних угруповань 1969–1972 рр., які відкрито виступили проти окупації країни та встановлення режиму «нормалізації». Ініціатори змін бачили інший вектор розвитку соціалістичної ідеології та критикували існуючу систему командно-адміністративного соціалізму радянського зразка. Попри певні ідеологічні розбіжності всі опозиційні угруповання об'єднувало прагнення демократизації країни і здобуття нею справжнього суверенітету.

З 1972 року розпочався новий етап розвитку антитоталітарного опору. Це було зумовлено завершенням процесу структуризації основних

течій дисидентського руху. Відтепер спостерігався чіткий поділ представників руху за ідеологічним принципом: реформаторсько-комуністичні, соціалістичні, релігійні, ліберально-демократичні). В основі діяльності дисидентства лежали ідеї «моральної революції», сформульовані В. Гавелом, Я. Паточкою, В. Бендою, П. Улом, закладені у концепції «неполітичної політики», яка передбачала утвердження нових уявлень про права людини як відправної точки критики комуністичного тоталітаризму, ріст громадянськості, зусилля по реалізації принципів «жити не в брехні», незалежну культуру та самвидав [2, с. 181].

Незважаючи на свою неоднорідність, наявність серйозних розбіжностей у думках і поглядах, чехословацький дисидентський рух завжди тяжів до об'єднання, самоорганізації, прагнув розширити свій вплив на суспільно-політичне життя досліджуваного періоду. Інтегрувавши усі течії дисидентського руху, Хартія–77 своє головне завдання – поширення інформації щодо порушення конституційних прав людини в Чехословаччині – виконала, однак, не змогла досягнути якого-небудь помітного політичного впливу серед населення країни, бо правозахисне об'єднання перебувало постійно у стані активного самозахисту.

Хоча партійно-державне керівництво ЧССР офіційно не визнавало наявність будь-якої опозиції режиму, характеризуючи її представників як кримінальних злочинців, агентів іноземних розвідок, воно послідовно проводило боротьбу з нонконформістськими силами. Цьому був підпорядкований розгалужений каральний апарат, створений на основі Державної безпеки, формувань інших правоохоронних органів [4, с. 142].

Завдяки активній діяльності Хартії–77 та Комітету захисту незаконно переслідуваних про стан справ з правами людини в Чехословаччині стало широко відомо в світі. І хоча багато правозахисних ініціатив не набули поширення через опір з боку владних структур, сам факт підняття зазначеної проблеми в ранг міжнародної, багатогранна діяльність у цьому напрямку дає змогу стверджувати, що чехословацька інакомисляча інтелігенція перейшла в своєму опорі тоталітарній державі на якісно новий рівень.

Непереборним фактором політичної дестабілізації режиму чехословацьких «нормалізаторів» став хід суспільних процесів у СРСР, Польщі та Угорщині. Події у сусідніх країнах сприяли зміні політичного клімату в ЧССР: зростала впевненість людей у самих себе, у невідворотність перемін, створювалося враження загальноісторичної тенденції, одночасно комуністичне керівництво все більше дезорієнтовувалося і втрачало рішучість використовувати усі засоби для утримання влади [1, с. 66].

Демократичну революцію в Чехословаччині підготував процес визрівання елементів громадянського суспільства, вона стала відповіддю на кризу комунізму, його прогресуючий занепад і разом з тим вказувала радикальний шлях виходу із цієї кризи.

Комуністичний режим у Чехословаччині впав не лише в результаті діяльності Хартії-77, а й після втрати закордонної підтримки цьому режиму й відкритого дистанціювання від нього переважної більшості населення країни на масових демонстраціях, яке добре усвідомлювало безперспективність та чужорідність нав'язаної зовні суспільно-політичної системи. Коли це відбулося, ті, що пройшли школу антитоталітарних рухів, в першу чергу підписанти Хартії-77, в умовах гострої кризи режиму очолили демократичну революцію і довели її до кінця [2, с. 183].

Отож, всі, хто до того часу представляв політичну і відому частину антитоталітарного опору, його обличчя, а також мав необхідний досвід і користувався морально-політичним авторитетом, одразу знайшли собі використання. Вони надавали допомогу в формуванні нових владно-державних і політичних структур суспільної системи, що трансформувалася, брали участь у розробці напрямів цієї трансформації, займали місця в уряді і парламенті.

Список використаних джерел

1. Мотрук С. М. З історії дисидентського руху в Чехословаччині (70-ті – середина 80-х рр.). *Питання нової та новітньої історії* : міжвід. наук. зб. Ін-т змісту і методів навчання Національного ун-ту ім. Т. Г. Шевченка / відп. ред. Б. М. Гончар. Вип. 42. Київ, 1996. С. 66–75.
2. Слесаренко А. В. Антитоталітарний опозиційний рух у Чехословаччині. *Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії*: Наукові записки Рівненського державного гуманітарного ун-ту: зб. наук. праць. Вип. 2. Рівне, 2001. С. 181–186.
3. Deset pražských dnů, 17. 27. listopad 1989. Dokumentace / Ed. M. Otáhal, Z. Sládek. Praha : Academia, 1990. 672 s.
4. Zrychlený tep dějin. Realne drama o deseti jednaních. Autenticke zaznamy jednani predstavitelů statni moci s delegacemi hnutí Občanske forum a Verejnost proti nasiliu / Ed. V. Hanzel. Praha : OK Centrum, 1991. 500 s.

Оксана Шкуратюк

СОЦІАЛІЗАЦІЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ З МОВЛЕННЄВИМИ ПОРУШЕННЯМИ В ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

В наш час контингент учнів закладу загальної середньої освіти досить різноманітний за рівнем фізичного, психічного та мовленнєвого розвитку, особливо це помітно у початковій ланці. «Понад 50% дошкільників і 17% школярів молодшого шкільного віку мають різноманітні порушення мовленнєвого розвитку (частина з яких до кінця навчання у початкових класах долає це порушення). Ці дані не враховують

дітей, у яких мовленнєві порушення є другорядними, а в якості первинного виступає, наприклад, порушення слуху, зору, інтелекту, тощо. За різними статистичними даними відомо, що порушення комунікації зустрічається в кожній десятій дитині» [2, с. 84]. У зв'язку з цим перед закладом загальної середньої освіти виникає необхідність створення сприятливих умов для розвитку, виховання та навчання різних категорій дітей, у тому числі дітей із порушеннями мовлення.

Питаннями соціалізації молодших школярів з мовленнєвими порушеннями займалися як вітчизняні так і зарубіжні вчені, зокрема І. Власенко, Р. Левіна, З. Ленів, Т. Філічева, Г. Чиркіна, М. Хватцев та інші. Такими вітчизняними вченими, як Є. Апмазова, Л. Беякова, Т. Волосовець, О. Грибова, Е. Никифорова, проводилися дослідження, присвячені проблемам стану та корекції процесу соціальної адаптації дітей із заїканням, органічними порушеннями голосу, тощо. Проблема ж соціалізації дітей з мовленнєвими порушеннями потребує більш глибокого наукового дослідження, «особливо в зв'язку зі складною соціально-політичною ситуацією в Україні, яка спричинила перехід більшості навчальних закладів на дистанційну форму навчання, що призвело до значних труднощів соціалізації дітей та адаптації їх до шкільного навчання» [1, с. 112].

У літературі наголошується, що при відносно сприятливому мовленнєвому розвитку у дітей з порушеннями мовлення у більшості випадків спостерігається зниження соціальної активності, яка залишається навіть після подолання мовленнєвого порушення. Це проявляється у проблемах внутрішньоособистісного характеру (недооцінка своїх можливостей, знижена самооцінка, невпевненість у собі тощо); у проблемах соціального характеру, в основі яких лежить образ психологічних особливостей цих дітей; у педагогічних проблемах, що відбиваються на успішності дітей (відсутність інтересу до навчання, низька успішність та мотивація).

У молодшому шкільному віці процес спілкування переходить на якісно новий рівень – навчальний діалог. У зв'язку з цим важливе значення у процесі соціалізації молодших школярів надається спілкуванню з учителем, оскільки його головне завдання передати учням усі основні соціально позитивні цінності та норми суспільства.

Особливого значення у соціальному розвитку школяра має особистість вчителя та її взаємовідносини з учнями: педагогу необхідно мати такими якостями, як чуйність і розуміння, вміння визначати індивідуальні особливості кожного учня, з урахуванням яких міг знайти шлях до кожної дитини. Тільки початковій школі дитини можна похвалити за старанність, працьовитість і старанність, не викликаючи негативної реакції.

У зв'язку з цим слід звернути увагу на стиль спілкування вчителів із учнями. Так, авторитарний стиль спілкування вчителя з учнями може

викликати в дітей відчуження, породити емоційний холод, ворожість, почуття провини, тривоги, страху, агресію, спрямовану на довкілля, доповнюючи проблеми розвитку проблемами поведінки. Авторитарний стиль взаємовідносин у системі «вчитель – учень» значно обмежує поведінку та комунікацію дітей з дорослими. Цей стиль характеризується чітким і зрозумілим роз'ясненням дитині сенсу обмежень, що позбавляє її самостійності, відсутністю розбіжностей між учителем і дитиною щодо дисциплінарних заходів, повністю підпорядковуючи волю дитини дорослим [3, с. 55].

Ігноруючий (нехтуючий) стиль спілкування проявляється в мінімальному втручанні педагога в життєдіяльність колективу. Такий стиль спілкування негативно впливає на взаємини в колективі, породжує розрізненість та байдужість у взаємодії вчителя та учня. Непослідовний стиль спілкування, як правило, залежить від обставин або емоційних станів вчителя, під впливом яких він вдається до того чи іншого стилю керівництва, тим часом неадекватно реагуючи на вчинки та поведінку дітей. І навпаки, демократичний стиль спілкування вчителя з учнями стимулює дітей до взаємодії, дозволяє виявити ініціативність та творчі здібності. Дружня атмосфера та товариський тон у спілкуванні створюють сприятливі умови для самовираження дітей та викликають позитивні емоції від процесу взаємодії [3, с. 55].

Також, необхідно враховувати соціальний досвід дитини, що склався, і надавати допомогу в процесі соціалізації, від якої залежить успіх навчальної діяльності. Особливо це важливо починати з початкової школи, оскільки дитина вперше приходить у новий соціум, вона повинна там вчитися і підлаштовуватися під нову систему відносин. Процес соціалізації в закладі загальної середньої освіти може стати керованим, якщо батьки та педагоги зможуть поєднати свої зусилля в педагогічному супроводі процесу соціалізації молодших школярів, виступити суб'єктами цього процесу та помічниками для дитини, особливо це необхідно в тому випадку, коли діти з якихось причин (психологічних, фізіологічних, педагогічних і т.д.) мають проблеми в процесі соціалізації.

Отже, в процесі соціалізації молодших школярів з мовленнєвими порушеннями в закладах загальної середньої освіти важливу ролі відіграє стиль спілкування вчителі з учнями. Не менш важливою є співпраця батьків з учителями задля досягнення спільної мети.

Список використаних джерел

1. Василенко Л. Особливості соціалізації молодших школярів з мовленнєвими порушеннями. *Формування особистості сучасного фахівця як суб'єкта самотворення в умовах освітнього простору*: матеріали XII-ї Всеукр. наук.-практ. конф. здобувачів вищої освіти та молодих науковців (за міжнародною участю) (Хмельницький, 24–25 листопада

- 2022 р.) / за ред. проф. О. М. Гомонюк / М-во освіти і науки України, Хмельницький нац. ун-т, каф. психол. та педагог. Хмельницький: Каф. психол. та педагог., 2022. С. 112–115.
2. Карпюк А. І. Особливості розвитку дітей з порушенням мовлення. *Збірник наукових праць студентів та магістрантів факультету корекційної та соціальної педагогіки і психології* / за ред. Н. С. Гаврилової. Кам'янець-Подільський: Видавець Ковальчук О. В., 2021. Вип. 14. С. 82–89.
 3. Мартиненко С., Кипиченко Н. Діагностування стилів педагогічного спілкування вчителів початкової школи. *Початкова школа*. 2013. № 5. С. 54–56.

Світлана Шмиг

СИМВОЛІКА ЗВУКУ У ПОЕТИЦІ М. ДРАЙ-ХМАРИ

М. Драй-Хмара – український поет, літературознавець, перекладач доби розстріляного відродження. У мистецтві слова намагався передати власний інтелектуальний потенціал, емоційне багатство відчуттів, розуміння і сприймання світу, природи, краси, складної і трагічної тогочасної дійсності. У результаті дослідження перед нами постає особлива, новаторська, багата і своєрідна поетична творчість М. Драй-Хмари, в основі його поезики знаходяться народнопісенні традиції, а також творче засвоєння класичної і модерної тогочасної поезії.

М. Драй-Хмарі вдалося у своїх творах використати ті ж виражальні засоби, які спостерігалися в європейській, зокрема, французькій поезії. Митець дослухався до вислову французького поета П. Верлена «музика понад усе» (П. Верлен. Вірш «Поетичне мистецтво», 1874), згідно з яким виступає доречним омузичення поетичних текстів, надання їм живописної форми та необхідної кольористики. Оксана Ашер писала, що «музичність поезії Михайла Драй-Хмари зв'язує його з французькими символістами, особливо з поезією Верлена. Але образи Драй-Хмари позбавлені тієї зумисної невизначеності, того ніжного, спіритуального ефекту французького поета...» [1, с. 7]. Цю думку підтримував Т. Еліот, стверджуючи, що «музичність» твору визначається «як його звуковою моделлю, так і моделлю всіх додаткових значень слів, з яких твір складається; обидві ці моделі – звукова й асоціативна – існують неподільно, як одне ціле» [2, с. 78].

Світовідчуття М. Драй-Хмари як поета символістського спрямування тісно взаємозв'язане з музикою, для митця характерна цілісність у відтворенні усіх музичних топосів від найкращих зразків класичного мистецтва до найпростішого «співу трамвайного дзвінка». Проілюструємо

вищесказане його поетичними висловами: «душа була бентежно рада / і слухала дзвінків пісень» [3, с. 68], «співає струмів битія» [3, с. 51], «тут гули майдани [...] лунали горді і сумні пісні» [3, с. 118], «у сяйві ранку я почув [...] немов сопілки звук тремтячо-металевий, / цикади пісню» [3, с. 75]. З цього стає зрозумілим, настільки переконливо музичність його поезії впливає на авторське світосприйняття.

Однією із стилістичних особливостей М. Драй-Хмари є уподібнення природних явищ музичним інструментам чи їхньому звучанню: «гуділи вітрові гобої [...] ти пісні зачала співать» [3, с. 110], «грає вітер на весь світ» [3, с. 49], «На сході гомін, спів буревію» [3, с. 84], «вже трембітає над світом золотоспівна зоря» [3, с. 159], «гудуть натягнуті дроти» [3, с. 81], «Вітер, вітер, / голодний вітер / тужить у полі, / пісню несе» [3, с. 166]. Основним музикантом у поезії митця є вітер, що підтверджує його міфософське сприйняття дійсності. Тональність поетичного твору «Ми тільки гралися з тобою» і його медитативно-ліричний виклад зумовлюють по контексту вживання терміну «гобою» – дерев'яного духового інструменту симфонічного оркестру. Однак у цій поезії головним виступає не гобой, а джерело витворюваного звуку – вітер, що передає імпульси руху і незбагненності. «Гобой» же в творі виконує символічну роль, суголосну з фольклорними уявленнями, але переосмислену митцем на літературному рівні.

М. Драй-Хмара створеною у вірші «Симфонія» мелодією на початку плавно за допомогою ритмів занурює читача у сферу звуків і яскравих кольорів: «Жалять і цілують флейт жагучі оси, / лащуться гобоїв бархатні джмелі», і вже вкінці твору, у передостанній строфі словесно переданий ритм поета досягає найшвидшого темпу «А скрипки шаліють і гримлять фанфари» [3, с. 136]. У такий спосіб авторові вдається трансформувати створені ним музичні образи і звуки у своєрідну містерію пізнання світу. І. Франко про цю особливість музики у трактаті «Із секретів поетичної творчості» зазначав: «Послугуючися всіма тими способами, музика, не виходячи з границь артизму, не роблячися клоунською еквілібристикою, може панувати над дуже широкою скалею явищ зверхнього і нашого внутрішнього світу» [4, с. 91]. Навіть більш абстрактні поняття М. Драй-Хмара поетично майстерно «упластичнює», використовуючи слухові образи:

*Мідними громами розцвіла естрада,
ніжнотонним током облила каштан
і плеснула дзвінко в зоряне свічадо –
заіскрив скрипками голубий кришталь... [3, с. 136].*

Творчості М. Драй-Хмари притаманне своєрідне «поетичне димінундо» (за І. Франком) – від тихого вечірнього гомону чи сонного або візійного забуття, коли «невинна та непогрішна природа, яку схвалили боги, представляється гармонією музики сфер» [2, с. 126], – до голосних

природних рухів із сфери «високоміметичних образів», які Н. Фрай назвав «аналогією природи та розуму». Таке явище ми спостерігаємо у сонеті «Накинув вечір голубу намітку»:

*Вслухаюся в чуйну, дрімливу тишу,
боюсь її сполохати, ледве дишу, –*

у відношення смислового контрасту з образом тиші вступає звуковий образ:

*земля як мідь дзвенить і лине д'горі,
ростуть дерева, колосіють зорі,
і б'ють джерела світозарних дум [3, с. 98].*

Завдяки високопоетичній формі сонета М. Драй-Хмари проступає його витончений артистичний зміст, у сонеті важливе місце посідають пишномовні образи: вечір не просто настає, а «*накидає голубу намітку*»; «*крізь ажурову сітку*» видно «*сузір'їв золотавий ряд*». Вслухаючись у звучання поезій М. Драй-Хмари, споглядаємо їх розмаїття, багатство, неповторно особистісну мелодику, буяння кольорів, настроїв, багатство почувань.

Семантика руху в згаданій вище поезії увиразнюється через символічний образ «срібної нитки», яку «*пряде одноголосий хор цикад*», і, яка нагадує прядіння нитки життя. Тобто в ній присутній перегук із космогонічними міфами, у яких світ створювався богинями-ткалями, які прядли нитку життя і людської долі та вплітали її у матерію Всесвіту [5, с. 162].

Осмислення простору, в якому «збувається» життя ліричного героя поетових віршів, дозволяє говорити про його «розкритість» у безмір, повну відсутність обмежених горизонтів у просторі й часі. Поет прокреслює перехід від поетичної метафори до міфу.

Поезії М. Драй-Хмари наповнена словами на позначення співу, музики, звуконаслідувань голосу людей і тварин: *Розлив свій гнів і стих. / Струмки рокоплять ярмом, / І райдуга стожаром / Дзвенить у стих... / Ах, сон той – віщий дзвін: / курить, мете сніжниця, а він у пісні сниться – мов навздогін [3, с. 73].* Автор чує у дзвоні цикади «*немов сопілки звук тремтячо-металевий*» («Кримські цикади»). У поезії «На побережжі» нам чутно, як «*жайворонить високий крилас*». Уривки з інших віршів: «*за річкою співають десь півні*» («На прю стає холодний ранок»); «*щебече десь жайворонок угорі*» («Бреду обніжками...»); «*дзвенить над ухом жук*» («Мені сниться»). Відтак стає зрозумілим авторове зізнання світові: *Я з землею зрісся – не вирну, / тільки чую під спів бджоли, / Як ремигають сумирно / десь на стерні воли [3, с. 78].*

Особливо багатий у віршах М. Драй-Хмари звукопис, у якому по-особливому виявляється відчуття народнопісенної традиції: *Білі вишні, ще й білі морелі: / Здрастуй, золота Харито! – / Розплітає хмарам джерегелі / пустотливий вітер [3, с. 87].* В окремих віршах звукописом надзвичайно

повно розкривається зміст, як це маємо в поезії «Перед грозою»: *Перший проїхав фургон – / загуркотали колеса / на позахмарнім мосту.... / Загуркотали – і стихло* [3, с. 92].

Отже, творчій манері М. Драй-Хмари властива наснаженість музичною стихією, магією звуку. Аналіз музичної стихії у творчості поета зумовив необхідність з'ясувати проблему співвідношення слова, музики і міфу. Звідси й ототожнення природних явищ із музичними інструментами або їхнім звучанням («*грає вітер на весь світ*», «*На сході гомін, спів буревію*» та ін.), що засвідчило тяжіння митця до міфософської тенденції в освоєнні та сприйнятті дійсності. Поет послуговувався примхливими асонансами, алітераціями, внутрішніми римами та іншими стилістичними засобами, частково притаманними народнопісенній творчості. Звуки допомагають не тільки авторові творити певні настрої, але й читачеві ними перейматися.

Список використаних джерел

1. Ашер О. Драй-Хмара як поет / Драй-Хмара М. Поезії. Нью-Йорк: Свобода, 1964. С. 7–23.
2. Слово. Знак. Дискурс. Антологія світової літературно-критичної думки ХХ ст. / за ред. М. Зубрицької. Львів, 1996. 633 с.
3. Драй-Хмара М. Вибране / упор. Д. Паламарчука, Г. Кочура. Київ: Дніпро, 1989. 542 с.
4. Франко І. Із секретів поетичної творчості / Зібрання творів: у 50-ти т. Київ: Наукова думка, 1981. Т. 31. С. 45–119.
5. Родіонова І. Стилетвірні доміанти поезії Михайла Драй-Хмари. Миколаїв: ФОП Швець В. М., 2021. 201 с.

Христина Шпак

ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ

Нині актуальним питанням є розвиток екологічної компетентності здобувачів початкової освіти, оскільки до наболілих екологічних проблем додалися нові проблеми, пов'язані з війною в Україні. У контексті концепції сталого розвитку особливу роль відіграє екологічна освіта учнів, яка спрямована на формування їхньої екологічної грамотності, позитивного ставлення до природи та усвідомлення його впливу на життя і здоров'я людини.

У Державному стандарті початкової освіти наведено перелік ключових компетентностей, які необхідно формувати у здобувачів початкової освіти. Серед них виокремлена екологічна компетентність, що «передбачає

усвідомлення основи екологічного природокористування, дотримання правил природоохоронної поведінки, ощадного використання природних ресурсів з розумінням важливості збереження природи для сталого розвитку суспільства» [2].

Науковиця В. Маршицька розглядає екологічну компетентність «як здатність особистості до ситуативної діяльності в побуті та природному оточенні, коли набуті екологічні знання, навички, досвід і цінності актуалізуються в умінні приймати рішення і виконувати адекватні дії, усвідомлюючи їх наслідки для довкілля» [4, с. 20]. У сучасному світі формування екологічної компетентності дитини передбачає не тільки надання необхідних знань, але й навчання її застосувати ці знання в практичній діяльності відповідно до власних цінностей та життєвих пріоритетів.

Початкова школа має ключове значення у формуванні системи морально-етичних та соціально-політичних цінностей учнів, що становить основу для розвитку екологічної освіти та життєвих компетентностей. Великі зміни відбуваються в характері дітей в молодшому шкільному віці. Учень долає свій егоцентризм та відокремлює своє «Я» від навколишнього світу. Розширюючи свої знання про навколишнє середовище для здобувачів початкової освіти природні об'єкти відкриваються як суб'єкти.

Основна мета вчителя – створення сучасного освітнього середовища, яке забезпечить умови, засоби, технології для формування екологічної компетентності учнів та виховання їх на цінностях.

Зазначимо, що формування екологічної компетентності учнів початкових класів передбачає: засвоєння ключових понять, наукових фактів про природу; усвідомлення матеріальної і духовної цінності природи для суспільства та людини [5, с. 29].

При плануванні освітнього процесу в сучасній початковій школі ефективно діють методи та прийоми інтегрованого, інтерактивного, ігрового, проектного та проблемного навчання, що дозволяють розвивати критичне мислення, навички дослідницької діяльності та здатність до аналізу й обґрунтування власної думки. Особливо цінною технологією навчання в сучасній школі є використання STEM-освіти екологічного напрямку, таких як LEGO-конструювання, які дозволяють дітям набувати навички дослідницької діяльності. На думку Грошовенко О. П., Пахальчук Н. О., Стахової І. А., «використання учителем інноваційних технологій дозволяє забезпечити успіх у реалізації завдань екологічного виховання, сприяти накопиченню екологічних знань, виховувати любов до природи, прагнення берегти, примножувати її, формувати вміння і навички діяльності в природі» [1, с. 3].

Як свідчить аналіз психолого-педагогічної літератури, формування екологічної компетентності може бути ефективнішим, якщо учні долучаються до навчального процесу як активні учасники. Неабияк важливо долучати учнів до практичних дій, які спрямовані на збереження довкілля та підтримку сталого розвитку. Для цього можуть використо-

вуватися різні педагогічні прийоми (екологічні акції; посадка зелених насаджень; виготовлення годівниць та шпаківень; догляд за рослинами; екологічні суботники; рейди по впорядкуванню парку, берегової зони річки); навчально-просвітницька діяльність (втілення та захист еко-проектів; конкурси малюнків, плакатів, листівок; конкурси екологічних казок, віршів; випуск екологічної газети; проведення тематичних тижнів; випуск буклетів на екологічну тематику; створення презентацій) [6, с. 351].

Як свідчить аналіз практики, одним зі способів формування екологічної компетентності є екскурсії до природних заповідників та парків, під час яких учні можуть навчитися розпізнавати різні види рослин і тварин, вивчати їх взаємодію та роль у екосистемах. Крім того, екологічна компетентність може бути розвинута через інтерактивні методи навчання, такі як гра. Ігри можуть бути спрямовані на вивчення різноманітних аспектів екології та сталого розвитку, наприклад, сортування відходів, збереження ресурсів і зменшення використання шкідливих речовин.

Згідно сучасних досліджень та принципів партнерської педагогіки, необхідним є залучення батьків до формування екологічної культури їхніх дітей. Батьки можуть допомогти учням зрозуміти важливість охорони довкілля та бережного використання ресурсів, бути прикладом, а також виховувати їх у дусі поваги до природи та відповідальності за свої дії.

Для успішного формування екологічної компетентності у дітей необхідно забезпечити відповідний рівень кваліфікації педагогів та наявність спеціальних програм і методичних матеріалів, які допоможуть вчителям проводити ефективне навчання у цій галузі. Підвищенню їхньої компетентності сприятимуть тренінги, участь у онлайн-курсах, тренінгах на платформах неформальної освіти. У процесі фахової підготовки майбутні вчителі ознайомлюються з різними методами та завданнями, які містять пізнавальний характер. Це застосування кросвордів, ребусів, екологічних загадок, спостережень, екскурсій, створення екологічних гуртків, в процесі яких засвоюють навчальний матеріал ближче до природного середовища. Також на при викладанні інтегрованого курсу «Я досліджую світ» використовується дуже широко метод проектів, який викликає інтерес у здобувачів освіти та підвищує збагачення новими знаннями, вміннями та навичками здобувачів освіти [3, с. 148–149].

Отже, формування екологічної компетентності здобувачів початкової освіти є важливим елементом виховання свідомих та відповідальних громадян. Для розвитку екологічної компетентності учнів початкової школи в освітньому процесі необхідно використовувати практичні засоби, які сприяють її розвитку. Для ефективного впровадження цих засобів, вчителям потрібно виробити комплексну систему роботи, що включає стимулювання дітей до раціонального використання природних ресурсів, виховання відповідальної поведінки та ставлення до природи, усвідомлення різноманіття природи, її взаємозв'язків, а також розвиток дітей у навколишньому світі з розумінням наслідків власної поведінки та пізнанням природи.

Список використаних джерел

1. Грошовенко О. П., Пахальчук Н. О., Стахова І. А. Технології формування природничо-екологічної компетентності молодших школярів. *Publishing House "Baltija Publishing"*, 2021. С. 1–4.
2. Державний стандарт початкової освіти (постанова Кабінету Міністрів України від 21 лютого 2018 р., № 87). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/87-2018-%D0%BF#Text>.
3. Котяш І. С. Екологічна компетентність майбутніх фахівців початкової освіти в умовах нової української школи. *Напрямок 1. Загальна психологія та психологія особистості*, 2020. С. 147–149.
4. Маршицька В. В. Сутнісні характеристики екологічної компетентності учнів початкової школи. *Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді: зб. наук. праць. Київ*, 2005. С. 20–24.
5. Матвеева Н. О. Теорія і методика виховання: формування екологічної культури молодших школярів: навч.-метод. посіб. / Н. О. Матвеева. Івано-Франківськ, 2013. С. 147.
6. Мірошник І. В., Заводенко М. М. Зміст формування екологічної компетентності у молодших школярів в умовах нової української школи. In: *The 11th International scientific and practical conference "Actual problems of learning and teaching methods" (December 06–09, 2022)*. Vienna, Austria. International Science Group. 2022. С. 352.

Вініамін Щербак

СТРАТЕГІЯ, ЯК СИСТЕМА ДОВГОСТРОКОВИХ ЦІЛЕЙ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Прискорення реформаторської, трансформаційної діяльності та вагомих змін економіки передбачає процес інтеграції до більш розвиненої світової та європейської політичної та економічної системи. Загострення конкурентної боротьби підприємств України в усіх галузях передбачає перебування у складній ситуації, а в останній час ситуація значно погіршилась через коронавірусну кризу та військову агресію. Тому виважена інвестиційна політика, враховуючи цінове питання, дасть можливість провести роботу на ринку та дослідити попит та пропозицію на товар, який задовольнить потреби, як якісно, так і кількісно. Тому без вагової шкоди для підприємства ефективно побудована інвестиційна політика дасть змогу пройти кризові часи стабільно. Оскільки в ситуації обмежених грошових коштів та кризових явищ одним із ключових елементів стабільності є розробка всеохоплюючої інвестиційної стратегії.

Узгодження можливостей підприємства з умовами середовища та розробка комплексу заходів, які забезпечують їх досягнення на основі

визначення якісно нових цілей, в процесі формування генерального перспективного напрямку розвитку підприємства становлять майбутнє підприємства. Внутрішні можливості та зовнішнє середовище є головними елементами стратегічного управління підприємством. До наявних та можливих змін, для забезпечення ефективної діяльності, підприємство повинне вміти адаптуватися та завжди оперативно реагувати на такі зміни.

Згідно із змінами та враховуючи ризики, а також ті підприємства, які здатні вчасно сформувавши вдалу стратегію, – лише такі можуть досягнути успіху. Параметри найбільш доцільних для реалізації стратегічних альтернатив можуть бути такими, як оцінка необхідності ходу реалізації стратегії; господарсько-фінансова діяльність та впровадження відповідних стратегічних і тактичних планів її ведення; розроблення стратегії розвитку підприємства в контексті відповідних заходів; результативність стратегії та прийнятність рівня ризиків, пов'язаних із її здійсненням; внутрішня збалансованість з урахуванням наявного ресурсного потенціалу підприємства тощо.

Крім вище згаданого розрізняють операційну стратегію та інвестиційну стратегію. Перша, більш вузька стратегія і є для основних структурних одиниць і розробляються всередині певних напрямів. Інша, обумовлює вибір найбільш ефективних шляхів їхнього досягнення, завданнями розвитку й інвестиційною ідеологією та являє собою систему довгострокових цілей інвестиційної діяльності підприємства. Тобто інвестиційна стратегія забезпечує передбачений загальний розвиток підприємства, що визначає характер формування інвестиційних ресурсів і послідовність етапів реалізації довгострокових інвестиційних цілей, пріоритети її напрямків і форм, а також є поступовий стратегічний план дій у сфері відповідної діяльності.

Враховуючи ризики інвестиційних проєктів розрахунки передбачають складання проєкту та завершальну стадію інвестиційного проєктування.

Бізнес-план виконує проміжну, допоміжну роль і повинен містити відповіді на два ключових запитання: 1) Чи є обрана інвестиційна пропозиція настільки привабливою, що має сенс продовжувати її детальну розробку з метою оцінки її техніко-економічної і фінансової ефективності? 2) Чи містить обране інвестиційне рішення аспекти, що мають ключове значення для усього майбутнього інвестиційного проєкту і дослідженню яких необхідно приділити особливу увагу до переходу до чергової стадії інвестиційного проєктування? У світовій практиці існує вимога до обов'язкової участі на цій стадії інвестиційного проєктування менеджерів фірми [1, с. 211].

Україна знаходиться на рівні світових та європейських аутсайдерів згідно з міжнародними рейтингами, які оцінюють інноваційну та технологічну конкурентоспроможність, інноваційний потенціал, людський капітал, державне управління тощо. Низький рівень розвитку які на

теперішній час займає Україна у рейтингах міжнародних організацій за основними економічними показниками, є результатом того, що протягом останніх років економіка України знаходиться у стані глибокої системної кризи. Негативно впливає на розвиток країни відтік закордонних інвесторів, що є наслідком війни на Сході а також складної політичної і економічної ситуації.

Формування стратегії розвитку підприємства – це важлива робота, від якої залежить майбутнє. Яка передбачає своєчасне реагування на мінливі умови навколишнього середовища, що дає змогу домогтися певних конкурентних переваг. Сьогодні підприємство повинно мати добре обґрунтовану стратегію, а також бути готовими адаптуватися до можливої зміни умов зовнішнього середовища.

Список використаних джерел

1. Гуторов О. І. Сутність та структура бізнес-плану інвестиційного проекту аграрного підприємства: теоретико-методичний аспект. *Вісник ХНАУ. Серія «Економічні науки»*. Харків: ХНАУ, 2020. № 1. С. 200–213.

Ольга Яковець

ТЮРКСЬКИЙ СЛІД В ІСТОРІЇ УКРАЇНСЬКОГО КОЗАЦТВА

Актуальність дослідження полягає в тому, що на тлі сьогоднішніх подій, особливо в умовах московсько-української війни, науковці доводять українську окремішність (історичного та культурного розвитку і не тільки) від росії. Насамперед, шукають витоки української державності в історії Русі-України, Галицько-Волинської держави, а також Війська Запорозького. Вивчаючи історію Гетьманщини, зокрема, й українського козацтва загалом, ми можемо прослідкувати вплив тюркського фактору на ці державотворчі процеси, який неможливо заперечити. Варто лише згадати про етимологію слова «козак», або те що звичною зброєю для українського козака була крива турецька шабля, а не прямий руський меч. Тож є доцільним здійснити глибокий аналіз теми тюркського сліду в історії українського козацтва, нащадками якого є ми – українці, а значить – маємо знати своє минуле, берегти та нести його в світ, щоб нас більше ніхто не сплутав з росіянами.

У сфері української гуманітаристики працює чимало дослідників, які вивчають історичні, культурні, релігійні, політичні аспекти відносин українського та тюркських народів, їхні генезу та сучасний стан. Принципове значення для розробки теми дослідження мають праці таких відомих українських істориків – А. Іванця, В. Сергійчука, П. Овчаренка, С. Громенка, С. Плохія, А. Забловського, А. Баскакакової, П. Кралюка та інших. Звернення до їх праць сприяло проведенню широкого аналізу теми

нашого дослідження.

Метою дослідження є аналіз козацько-тюркської взаємодії, пошук елементів тюркського світу в світі українського козацтва та визначення ступеня впливу тюркського чинника на генезу та розвиток козацтва на теренах України.

Методологічну основу дослідження становлять загальнонаукові принципи аналізу, об'єктивності, неупередженості, цілісності світоглядного та методологічного плюралізму. Для вирішення завдань, поставлених у дослідженні, було використано ряд основних методів: системного аналізу, історико-генетичного аналізу, компаративного вивчення та герменевтики.

Розкриття теми дослідження варто почати з питання походження терміну «козак». Більшість істориків схиляються до думки, що воно має тюркське походження і, залежно від контексту, означає – «вартовий», «вільна людина» чи «розбійник». Відомо, що перші козаки поєднували в собі всі ці риси: великими групами жили в степах за межами населених пунктів та таборів, займаючись рибальством та мисливством; нападали на купців, що мандрували степом без належної охорони; служили в польських та литовських урядовців, несучи варту на кордоні польсько-литовсько-татарських володінь. Цим козаки дуже нагадують тюркських кочівників, наприклад, тих самих татар чи ногайців. Можливо, козаки формуючи такий свій побут, якраз і брали за зразок схожий побут сусідніх тюркських племен [2, с. 116].

Наступне питання, що цікавить нас – це походження українського козацтва і роль тюрків у цьому процесі. Насправді – це «таїна за сімома печатями». Маємо низку схожих між собою і, водночас, різних теорій походження українського козацтва, які можна поділити на три групи: автохтонні теорії; соціальні теорії; тюркські теорії. В контексті теми дослідження нас найбільше цікавить остання група. Найбільш популярною тюркською теорією походження українських козаків – є хозарська (козаки беруть початок від тюрків-хозар, які в ранньосередньовічний період проживали в українських степах). Є ще кілька теорій в цій групі. За ними предками козаків є чорні клобуки Поросся, тьмутороканські черкеси (від них начебто пішла назва міста Черкаси), зрештою, татари, які були поселені за часів Володимира Ольгердовича та Вітовта на київщині, де вони перемішалися з місцевою бродячою людністю. Загалом же ми схильні до думки, що на генезис українського козацтва впливали одразу і місцевий слов'янський люд, і сусідні тюрки-кочівники, що й створило українське козацтво, як своєрідний сплав носія слов'янської православної культури з високим відсотком домішки тюркських елементів [1, с. 203].

Останнє питання, яке ми аналізували в ході дослідження – це тюркські елементи в військовому мистецтві та побуті українського козацтва. Як вже було зазначено вище, основною зброєю козаків була крива татарська шабля, бо вона була зручнішою і ефективнішою ніж руський меч. Козацька піхота з вогнепальною зброєю дуже нагадує османських яничар. До речі, козаки довгий час називали рушницю

янчаркою чи яничаркою. Козацька військова термінологія була, переважно, тюркського походження: кіш, курінь (відповідно кошовий та курінний отамани), булава, осавул, бунчук, джура, ватага, барабан, сурма, табір, майдан тощо. Одяг та зовнішній вигляд також мали в собі багато тюркського: шаровари, оселедці, довгі вуса, високі шапки (кучми), довгополі каптани та широкі пояси. Чимало тюркського було і в способі господарювання, побудові та облаштуванні жител, харчуванні тощо. Схоже, що і в питаннях побуту, зовнішнього вигляду та військової майстерності козаки брали собі за взірець своїх тюркських сусідів [1, с. 206].

Тож, історія українського козацтва тісно переплетена з історією тюркських народів, з якими козаки контактували і взаємодіяли. Через такий тісний і тривалий взаємозв'язок козаки перейняли від татар, ногайців та турків багато елементів, які зараз ми сприймаємо як автохтонно-українські, рідні й іноді навіть не здогадуємося про їхнє тюркське походження. Цей тюркський вплив ми можемо побачити й в сучасній українській культурі, зокрема в нашій мові. Не таємниця, що багато слів в українській лексиці мають тюркське походження. Наприклад: гарбуз, килим, отара, туман, тютюн, штани, карий тощо.

Список використаних джерел

1. Кралюк П. М. Історія України «без брому». Розвиток державності на українських землях / П. М. Кралюк. – Харків, 2020. – С. 203–206.
2. Плохій С. М. Брама Європи. Історія України від скіфських воєн до незалежності / С. М. Плохій. – Харків, 2016. – С. 116.

*Владислав Ямковенко,
Любов Тітова*

СЕРВІСИ ДЛЯ РОБОТИ З ГРАФІЧНИМИ ЗОБРАЖЕННЯМИ НА БАЗІ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ

Технологія штучного інтелекту, що наробила багато галасу у світі та в нашій країні зокрема із виходом ChatGPT на український ринок, стає все більш розвиненою та популярною, вона охоплює різні аспекти людської діяльності. Основою технології штучного інтелекту є нейронні мережі, що моделюють роботу людського мозку. Такі мережі складаються з великої кількості штучних нейронів, пов'язаних між собою та призначених для обробки вхідної інформації.

На даний час існує значний перелік сервісів, створених на базі штучного інтелекту, що дозволяють розпізнавати мовлення, генерувати, перекладати та перефразувати тексти, здійснювати пошук та добір інформації, генерувати музику, зображення, зокрема і людські портрети, на основі заданого опису, писати програмний код, створювати та

упорядковувати маркетинговий контент, генерувати презентації на обрану тему тощо. Розглянемо ресурси, створені на основі штучного інтелекту, призначені для генерації та зміни графічних зображень.

DALL-E 2 (<https://labs.openai.com/>) – вебресурс від компанії OpenAI, розробників ChatGPT, що дозволяє створювати зображення на основі текстового запиту користувача. За одним запитом сервіс формує чотири ілюстрації. Зображення можуть бути згенеровані на різну тематику, з різним стилістичним оформленням – від реалістичних до абстрактних. Отриманий результат на пряму залежить від заданого запиту, чим він точніший, тим більша ймовірність того, що DALL-E 2 згенерує необхідні зображення.

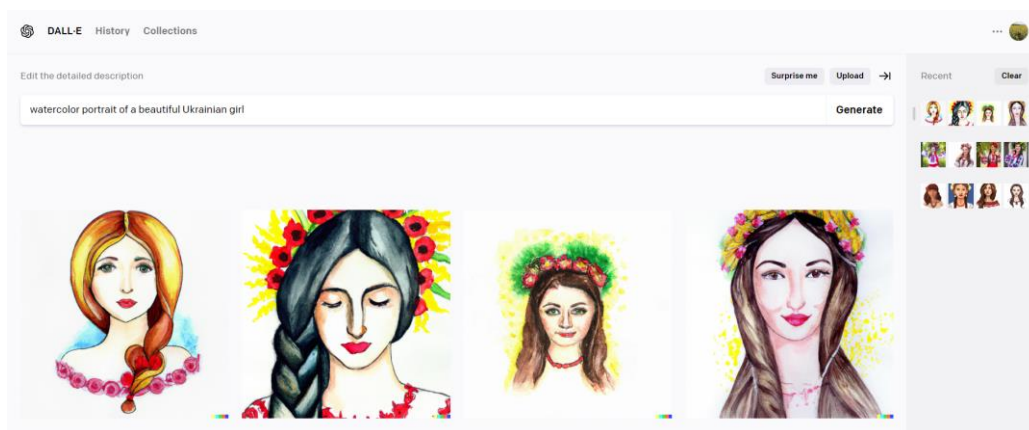

Рис. 1. Приклад генерації зображення за допомогою DALL-E 2

DreamStudio (<https://beta.dreamstudio.ai/generate>) – це онлайн-інструмент для генерації зображень на базі штучного інтелекту, що дозволяє користувачам створювати якісні та унікальні графічні елементи без використання графічних редакторів. Сервіс є платним, проте при реєстрації доступно 25 кредитів, за рахунок чого можна створити близько 30 зображень.

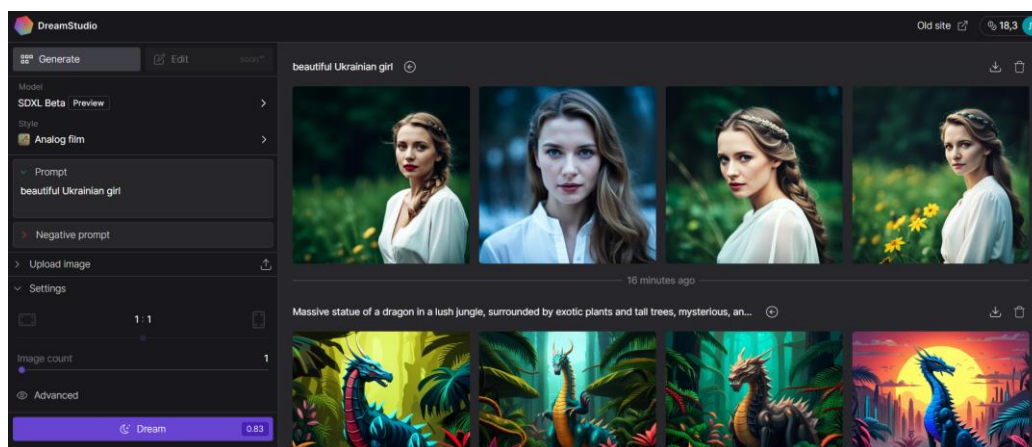

Рис. 2. Приклад генерації зображення за допомогою DreamStudio

Відмінністю даного сервісу є ряд налаштувань, які можна застосувати до майбутніх зображень – стиль (аніме, 3D модель, цифрове мистецтво, аналоговий фільм, піксельне мистецтво тощо), підказку та негативну підказку, тобто те, що ми хочемо побачити на отриманому зображенні і те, що необхідно з нього виключити, також можна задати кількість зображень, що згенерується (від 1 до 10).

Artflow (<https://www.app.artflow.ai/>) – засіб створення графічних зображень, побудований на основі штучного інтелекту. При реєстрації користувачу надається 100 кредитів для створення 100 зображень чи портретів, кожного місяця ця кількість кредитів оновлюється. Інтерфейс *Artflow* подібний до *DreamStudio* та містить ряд налаштувань, зокрема тип ілюстрації (портрет, загальний, інтер'єр та екстер'єр), її пропорції, підказка та виключення, а також стиль (фотографія, мультфільм, акварель тощо).

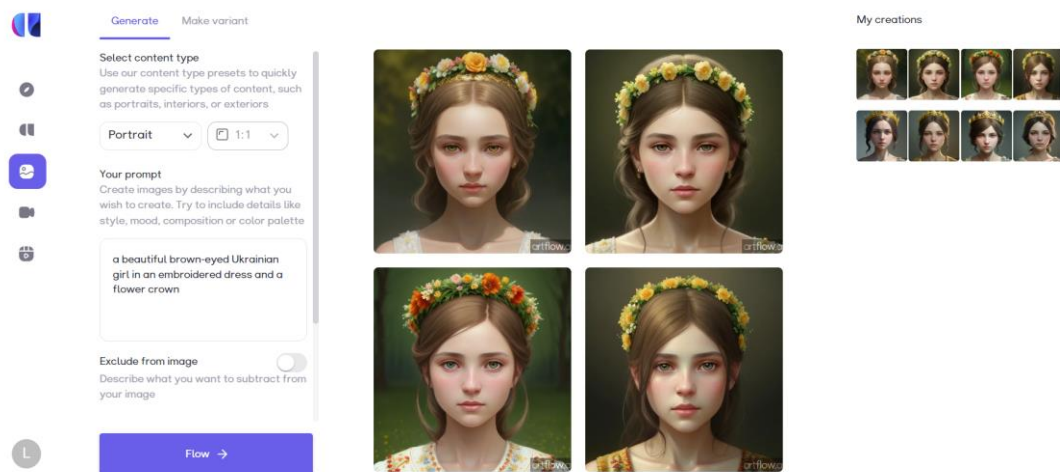

Рис. 3. Приклад генерації зображення за допомогою *Artflow*

Сервіси для роботи з графічними зображеннями на базі штучного інтелекту дозволяють значно спростити процес роботи з зображеннями та вирішувати різноманітні завдання, що раніше вимагали багато часу та рутинної ручної роботи.

Список використаних джерел

1. *Artflow*. *Artflow*. URL: <https://www.app.artflow.ai/> (date of access: 03.04.2023).
2. *DALL·E*. *DALL·E*. URL: <https://labs.openai.com/> (date of access: 03.04.2023).
3. *DreamStudio*. *DreamStudio*. URL: <https://beta.dreamstudio.ai/generate> (date of access: 03.04.2023).

ПРОБЛЕМА САМОТНОСТІ В ПІДЛІТКОВОМУ ВІЦІ

Перехідний етап, що постає між зрілістю і дитинством – це підлітковий вік, його переживає кожен, хто проходить стадію дорослішання. Цей період у розвитку людини характеризується яскравими особливостями. Зміни, з якими стикаються підлітки породжують готовий рівень свідомості та самосвідомості, виникає потреба у визнанні та самоствердженні, у рівноправних відносинах між батьками та ровесниками. Відсутність таких відносин є важким ударом для підлітка, що провокують різкий прояв різних властивостей у розвитку особистості. Особливо гостро у цьому віці постає проблема самотності, тому, у контексті вище окресленого, виникає необхідність її наукового дослідження.

Проблема самотності була предметом дослідження багатьох філософів, соціологів, психологів. Так, питання самотності розкрито у працях таких науковців як: А. Адлер, Л. Варава, Р. Вейс, О. Данчева, К. Роджерс, К. Хорні, Ю. Швалб, І. Ялом. Проблему підліткової самотності вивчали: К. Боумен, М. Мід, М. Писаревська, М. Раттер, Г. Саліван, О. Соколова.

Проте, як свідчить аналіз наукової психолого-педагогічної літератури, підліткова самотність в більшості розглядається дослідниками як така, що заважає підлітку розвиватися та відчувати себе щасливим. Тому, ставимо за мету, в призмі нашого дослідження, більш ширше розглянути проблему самотності у підлітковому віці.

Доволі тривалий період життя людини займає підлітковий вік. Його початок припадає на 11–12 років, а закінчення може потрапляти на вік від 15 до 18 років. Однією з особливостей цього віку є швидкий темп статевого дозрівання. В поведінці підлітка переважають такі риси поведінки: сором'язливістю і невпевненістю в своїх силах, різкими перепадами настрою, підвищеним самолюбством, емоційною нестійкістю. Основні новоутворення: прагнення до дорослості, самостійність, активний розвиток самосвідомості. Потреби, які починають домінувати спілкування з однолітками, самоствердженні й пізнанні світу, інших і самого себе [4].

А. Гуловська в своєму дослідженні зазначає, що з настанням підліткового віку, особистість через спілкування не тільки з однолітками, а й із дорослими, засвоює соціальні моделі поведінки. Тому, дефіцит партнерів у сфері інтимно-особистісного спілкування може призвести до невідповідності індивіда виконувати певні соціальні ролі [2, с. 45–51].

Як зазначав Л. Виготський: «у зв'язку з однією з головних тенденцій підліткового віку – переорієнтації спрямованості спілкування з батьків (і взагалі старших) на ровесників, виникає основне протиріччя в сфері спілкування підлітка: одночасна потреба у відокремленні і потреба «в

приналежності і прагнення до спілкування, і вибірковість спілкування» [5, с. 225–227].

Відповідно до психологічного словника поняття «самотність» – це стан людини, що знаходиться в змінених (незвичних) умовах ізоляції від інших людей. При потраплянні людей в умови самотності, обумовленої експериментальною, географічною, соціальною або тюремною ізоляцією, усі безпосередні, «живі зв'язки з іншими людьми перериваються, і це викликає появу гострих емоційних реакцій. Такі випадки можуть призвести до психологічного шоку, який відображається у таких реакціях тривожність, депресія і супроводжується вираженими вегетативними реакціями. Під час довгого перебування в стані самотності виявляється потреба в спілкуванні. У відповідь на неможливість її задоволення люди персоніфікують предмети, тварин (від павуків до коней), створюють уявлених партнерів (іноді – у формі яскравих ейдетичних образів, спроектованих у сні), розмовляють з ними вголос. Ці екстеризаційні реакції оцінюються як захисні (компенсаторні) та розглядаються в межах психологічної норми» [6, с. 449–450].

Словник з соціальної педагогіки подає поняття самотності, як – психічний стан людини, що виявляється у дефіциті спілкування, ізолюваності від інших людей. Залишена наодинці з собою, людина відчуває ущербність, незручність, тугу [3, с. 145].

На думку Р. Роджерса: «Високий рівень відчуття самотності свідчить про незадоволеність особистості якістю взаємин з людьми, що спонукає молоду людину йти до самотності, але може вказувати на відчуження від світу як дорослих, так і однолітків, що дає перспективу відкриття нових можливостей свого «Я», усвідомлення себе як особистості та індивідуальності» [1, с. 68–74].

Підсумовуючи вище окреслене, проблема самотності в підлітковому віці виявляється в ізолюваності самого підлітка, що в більшості випадків, виникає внаслідок зміни соціальних груп. Ці зміни змушують підлітка переживати різні емоційні реакції, які впливають на побудову життєвих орієнтирів. Не дивлячись на це, самотність не потрібно розглядати як виключно негативне явище, адже вона може сприяти процесу самоаналізу та, як наслідок, переосмисленню себе і свого власного «Я».

Висновимо, актуальність проблеми самотності у підлітковому віці визначається соціально-психологічними чинниками розвитку особистості. Підлітковий вік характеризується низкою особливостей, які впливають на поведінку підлітка. Поняття «самотність» визначено як стан людини, коли вона перебуває в умовах ізоляції від інших людей. Особливостями проблеми самотності в підлітковому віці – це переорієнтація з дорослих на однолітків в сфері спілкування, в той же час самотня особистість може бути не підготовленою до виконання певних соціальних ролей.

Список використаних джерел

1. Городина Н. В. Шляхи попередження самотності в молодіжному середовищі. *Суспільні трансформації і безпека: людина, держава, соціум* : матеріал доп. Всеукр. наук.-практ. конф. (Львів, 11 черв. 2015 р.). Львів, 2015. С. 68–74.
2. Гуловська А. Проблема самотності в підлітковому віці. *Проблеми сучасної психології* : зб. наук. праць. / за ред. : І. В. Фриз. Житомир, 2015. С. 45–51.
3. Лохвицька Л. В. Тлумачний словник-мінімум із соціальної педагогіки та соціальної роботи / за ред.: Л. А. Онищук, П. М. Мільошина. Тернопіль, 2017. С. 232.
4. Особливості підліткового віку. URL: <https://koloschool6.e-schools.info/pages/osoblivost-pdltkovogo-vku> (дата звернення: 05.04.2023).
5. Романенко А. С. Особливості переживання самотності у підлітковому віці. *Досвід особистості: теорія і практика*: зб. матеріали ІХ Міжнар. наук.-практ. конф., Ніжин, 27–28 лютого 2020р. Ніжин, 2020. С. 225–227.
6. Шапар В. Б. Сучасний тлумачний психологічний словник. Харків, 2007. С. 640.

НАШІ АВТОРИ

Вікторія Абовян, Анна Яковлева, студентки II курсу факультету філології та журналістики

Мовні новотвори в сьогоденні українців

Науковий керівник: Григоренко Т. В., доктор педагогічних наук, доцент
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

Володимир Ареп'єв, студент IV курсу факультету інженерно-педагогічної освіти

Застосування інтерактивних технологій у фаховій підготовці студентів закладів професійно-технічної освіти

Науковий керівник: Ткачук С. І., доктор педагогічних наук, професор
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

Олена Атаманенко, студентка II курсу факультету міжнародних економічних відносин та інформаційних технологій

Expansion and Functioning of Transnational Corporations in the Ukrainian Market

Науковий керівник: Степанов А. В., доцент кафедри іноземних мов
Львівський торговельно-економічний університет

Наталія Баданюк, магістрантка факультету біології, географії та екології

Адренергичний вплив на клітини імунної системи

Науковий керівник: Бесчасний С. П., кандидат біологічних наук, доцент
Херсонський державний університет

Любов Байдюк, викладач кафедри фахових методик та інноваційних технологій у початкової школі

Використання англомовних інтернет-ресурсів для вивчення англійської мови у початковій школі

Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

Дмитро Березюк, студент III курсу факультету соціальної та психологічної освіти

Характеристика основних цінностей фізичної культури учнів початкової школи

Науковий керівник: Бялик О. В., доктор педагогічних наук, професор
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

Віталій Белоліпцев, Назарій Коляда аспіранти

Соціально-психологічна реабілітація молоді в сучасних умовах

Науковий керівник: Левченко Н. В., кандидат педагогічних наук, доцент
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

Каріна Білега, студентка II курсу факультету початкової освіти

Особливості застосування гейміфікації як засобу навчання учнів

Науковий керівник: Роєнко Л. М., кандидат педагогічних наук, доцент
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

Вікторія Білоус, студентка IV курсу економічного факультету

Вдосконалення обліку та контролю власного капіталу публічних акціонерних товариств в сучасних умовах господарювання

Науковий керівник: Гевлич Л. Л., кандидат економічних наук, доцент
Донецький національний університет імені Василя Стуса

Дар'я Більська, студентка III курсу факультету підприємництва, торгівлі та біржової діяльності

Теоретична сутність поняття «основні засоби»

Науковий керівник: Хижняк І. М., викладач вищої категорії

Відокремлений структурний підрозділ «Охтирський фаховий коледж Сумського національного аграрного університету»

Анастасія Благополучна, викладач-стажист кафедри технологій та організації туризму і готельно-ресторанної справи

Преміум шоколад із вина як продукт безвідходних технологій

Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

Вероніка Бондар, студентка III курсу історичного факультету

Джохар Дудаєв – як уособлення свободи

Науковий керівник: Шауренко А. В., кандидат історичних наук

Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

Катерина Бондаренко, магістрантка факультету дошкільної та спеціальної освіти

Шляхи організації корекційно-логопедичного супроводу дітей з особливими освітніми потребами в умовах закладу дошкільної освіти з інклюзивною формою навчання

Науковий керівник: Слатвінська А. А., кандидат педагогічних наук, доцент

Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

Ірина Борущко, магістрантка факультету мистецтв

Педагогічний артистизм як професійна компетентність музиканта-педагога

Науковий керівник: Козій О. М., кандидат педагогічних наук, доцент

Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

Катерина Броїло, студентка III курсу факультету менеджменту

Економічне становище України в умовах війни

Науковий керівник: Зубчик Л. В., викладач

ВСП «Ковельський промислово-економічний фаховий коледж ЛНТУ»

Саміра Бучок, студентка II курсу історичного факультету

Французьке просвітництво XVIII ст. та його вплив на західно-європейську культуру

Науковий керівник: Фицик Л. А., кандидат історичних наук, доцент

Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

Юлія Варивода, аспірантка

Соціальна реабілітація дітей та молоді з особливими освітніми потребами: міждисциплінарний підхід

Науковий керівник: Кравченко О. О., доктор педагогічних наук, професор

Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

Дарина Васильєва, кандидат педагогічних наук

Освітні втрати з математики в учнів

відділ математичної та інформатичної освіти, Інститут педагогіки НАПН України

Олена Виноградова, Вікторія Чіка, студентки IV курсу природничого факультету

*Дослідження взаємодії рослин видів родин *Apiaceae*, *Alliaceae*, *Roaceae* та *Fabaceae**

Науковий керівник: Єжель І. М., кандидат біологічних наук

Український державний університет імені Михайла Драгоманова

Дарія Возносименко, доктор філософії, доцент
Підготовка майбутніх учителів математики до оцінювання навчальних досягнень учнів за допомогою онлайн інструментів
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

Світлана Волощинська, кандидат біологічних наук
Значення демонстраційного досліду на заняттях з хімії
ВСП «Ковельський промислово-економічний фаховий коледж ЛНТУ»

Дар'я Ворона, курсантка
Відбиток проблем суспільства на психологічному здоров'ї особистості
Науковий керівник: Шинкаренко І. О., кандидат психологічних наук, доцент
Дніпропетровський університет внутрішніх справ

Дар'я Ворона, курсантка
Спеціальна фізична підготовка поліцейських
Науковий керівник: Петренко С. П., старший викладач кафедри спеціальної фізичної підготовки, капітан поліції
Дніпропетровський університет внутрішніх справ

Зоряна Герасимюк, магістрантка факультету дошкільної та початкової освіти, історії та мистецтв
Блоки З. Дьєнеша як інноваційна технологія формування логіко-математичної компетентності
Науковий керівник: Доманюк О. М., кандидат педагогічних наук
Кременецька обласна гуманітарно-педагогічна академія ім. Тараса Шевченка

Марія Гірняк, магістрантка факультету дошкільної, початкової освіти і мистецтв
Використання цеглинок LEGO у корекційно-розвивальній роботі в інклюзивному класі
Науковий керівник: Турчина І. С., кандидат педагогічних наук, доцент
Національний університет «Чернігівський колегіум імені Т. Г. Шевченка»

Іван Глущенко, аспірант
Підготовка бакалаврів фінансово-економічного профілю в умовах змішаного навчання
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

Катерина Гноєва, студентка III курсу історичного факультету
«Заручена з нацією»: королева Англії Єлизавета I
Науковий керівник: Шауренко А. В., кандидат історичних наук
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

Катерина Гноєва, студентка III курсу історичного факультету
Протиборство в інформаційному просторі Росії та України
Науковий керівник: Бержанір А. Л., кандидат соціологічних наук, доцент
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

Катерина Гноєва, студентка III курсу історичного факультету
Микола Міхновський – речник українського націоналізму
Науковий керівник: Кузнець Т. В., доктор історичних наук, професор
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

Віктор Гонца, студент I курсу факультету філології та журналістики
Імажоніми як периферійний ономастичний сектор
Науковий керівник: Гонца І. С., кандидат філологічних наук, доцент
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

Наталія Гончарук, студентка III курсу факультету іноземних мов
Формування національної гідності на уроках англійської мови з використанням відеоматеріалів

Науковий керівник: Казак Ю. Ю., старший викладач кафедри теорії та практики іноземних мов
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

Тетяна Гуменюк, кандидат педагогічних наук, доцент
Концепція творчості у психоаналізі З. Фрейда

Науковий керівник: Гриньова Н. В., кандидат психологічних наук, доцент
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

Дар'я Данилко, студентка IV курсу факультету філології та журналістики
Марія Конопницька (1842–1910) – польська дитяча письменниця

Науковий керівник: Новаківська Л. В., доктор педагогічних наук, професор
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

Сергій Декарчук, аспірант

Використання цифрових лабораторних комплексів як навчальних засобів в системі шкільного фізичного експерименту

Науковий керівник: Мартинюк М. Т., доктор педагогічних наук, професор, академік НАПН України

Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

Віктор Демченко, студент I курсу, спеціальність 035 Філологія

Author's idiosyncrasies of A. Christie's novels

Науковий керівник: Удовіченко Г. М., кандидат педагогічних наук, доцент
Донецький національний університет економіки і торгівлі імені Михайла Туган-Барановського

Андрій Дроздовський, студент IV курсу факультету агротехнологій та екології

Формування елементів урожайності зерна кукурудзи за різних попередників у зоні Західного Лісостепу України

Науковий керівник: Огородник Н. З., доктор ветеринарних наук, професор
Львівський національний університет природокористування

Віталій Друганов, студент III курсу історичного факультету

Згадки слова «Русь» до 862 року

Науковий керівник: Скрипник О. М., кандидат історичних наук, доцент
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

Віталій Дубовик, аспірант

Електронний посібник як ефективний засіб організації самостійної роботи з лінійної алгебри студентів педагогічних університетів

Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

Надія Дудар, студентка III курсу факультету філології та журналістики

Концепт кохання в поезіях Джорджа Гордона Байрона

Науковий керівник: Осіпчук Г. В., кандидат філологічних наук, доцент
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

Людмила Єдіна, студентка III курсу історичного факультету

«Демонічний віце-командир» – Хідзіката Тосідзо

Науковий керівник: Шауренко А. В., кандидат історичних наук
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

Дар'я Жума, магістрантка факультету дошкільної, початкової освіти і мистецтв
Формування культури спілкування у дітей старшого дошкільного віку за допомогою гри
Науковий керівник: Мірошник І. В., кандидат педагогічних наук, доцент
Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка

Тетяна Журавко, викладач кафедри психології та педагогіки розвитку дитини
Ігри під час війни для дітей дошкільного віку
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

Ростислав Залізник, студент IV курсу факультету інженерно-педагогічної освіти
Психолого-педагогічні аспекти формування умінь і навичок здобувачів освіти закладів професійно-технічної освіти

Науковий керівник: Ткачук С. І., доктор педагогічних наук, професор
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

Юлія Зінченко, магістрантка факультету фізики, математики та інформатики
Впровадження наскрізної лінії «підприємливість та фінансова грамотність» на уроках математики

Науковий керівник: Возносименко Д. А., доктор філософії, доцент
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

Євгенія Іванченко, студентка IV курсу факультету фізики, математики та інформатики

Жінки – лауреати Нобелівської премії з фізики

Науковий керівник: Решітник Ю. В., кандидат фізико-математичних наук
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

Володимир Івашкевич, магістрант факультету мистецтв

Розвиток музичних здібностей школярів молодших класів Нової української школи засобами хорового виконавства

Науковий керівник: Козій О. М., кандидат педагогічних наук, доцент
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

Олег Кабашній, студент IV курсу факультету соціальної та психологічної освіти
Особливості структури вольових якостей

Науковий керівник: Ольховецький С. М., кандидат психологічних наук, доцент
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

Анна Калініна, студентка III курсу факультету початкової освіти

Використання web-додатків для навчання молодших школярів

Науковий керівник: Веремієнко В. О., викладач кафедри теорії початкового навчання
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

Олег Карпанець, студент III курсу історичного факультету

Церковнопарафіальні школи на Правобережжжі в другій половині XIX ст.

Науковий керівник: Тацієнко В. С., кандидат історичних наук, доцент
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

Сергій Кірдан, студент III курсу природничо-географічного факультету

Вплив водорозчинних та жиророзчинних вітамінів на метаболізм організму людини

Науковий керівник: Задорожна О. М., кандидат педагогічних наук, доцент
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

Сніжана Коваленко, студентка II курсу факультету філології та журналістики
Орнітоморфні образи у «Слові про Ігорів похід»

Науковий керівник: Циганок О. О., кандидат педагогічних наук, доцент
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

Іван Ковалець, студент IV курсу, спеціальність 035 Філологія
Способи перекладу інтернет-неологізмів

Науковий керівник: Удовіченко Г. М., кандидат педагогічних наук, доцент
Донецький національний університет економіки і торгівлі імені Михайля Туган-Барановського

Катерина Коваль, студентка IV курсу, факультету мистецтв
Початковий етап роботи у класі сольного співу

Науковий керівник: Тарасюк Л. М., викладач кафедри музикознавства та вокально-хорового мистецтва
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

Максим Ковтанюк, викладач кафедри інформатики і інформаційно-комунікаційних технологій

Переваги використання мобільних ігрових симуляторів під час вивчення основ програмування

Науковий керівник: Медведєва М. О., кандидат педагогічних наук, доцент
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

Світлана Козловська, викладач кафедри теорії і методики фізичного виховання
Педагогічні аспекти у спорті та фізичному вихованні

Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

Мар'яна Коник, кандидат наук із соціальних комунікацій

Соціальні мережі як ефективний чинник комунікації у бізнесі
Львівський торговельно-економічний університет

Ольга Корнєєва, магістрантка Навчально-наукового інституту економіки та бізнес-освіти

Стратегічний маркетинг на підприємствах сфери послуг

Науковий керівник: Пачева Н. О., кандидат економічних наук, доцент
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

Ольга Корнєєва, магістрантка Навчально-наукового інституту економіки та бізнес-освіти

Важливість створення особистого бренду

Науковий керівник: Корнієнко Т. О., кандидат економічних наук, доцент
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

Дмитро Короташ, магістрант Навчально-наукового інституту економіки та бізнес-освіти
Підприємництво у військовий час

Науковий керівник: Логінова О. А., кандидат економічних наук, доцент
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

Олена Кочубей, аспірантка

Сутність гуманітаризації хімічної освіти

Науковий керівник: Совгіра С. В., доктор педагогічних наук, професор
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

Тетяна Кривенко, студентка IV курсу економічного факультету
Проблеми обліку доходів, витрат та фінансових результатів вітчизняних сільськогосподарських підприємств в умовах викликів середовища
Науковий керівник: Гевлич Л. Л., кандидат економічних наук, доцент
Донецький національний університет імені Василя Стуса

Інна Криворучко, викладач кафедри інформатики і інформаційно-комунікаційних технологій
Вебресурси для пошуку якісних та безкоштовних зображень
Науковий керівник: Медведєва М. О., кандидат педагогічних наук, доцент
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

Інна Криворучко, викладач кафедри інформатики і інформаційно-комунікаційних технологій,
Дмитро Криворучко, магістрат факультету фізики, математики та інформатики
Формування дослідницької компетентності учнів: міжнародний та вітчизняний досвід
Науковий керівник: Ільницька К. С., кандидат педагогічних наук, доцент
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

Інна Криворучко, викладач кафедри інформатики і інформаційно-комунікаційних технологій,
Наталія Поперечна, студентка IV курсу факультету фізики, математики та інформатики
Вебресурси для створення хмари слів
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

Андрій Кунах, студент II курсу факультету гуманітарно-природничої освіти та соціальних технологій
Використання інформаційно-комунікаційних технологій на уроках географії як один із засобів розвитку творчої особистості учня
Науковий керівник: Бондаренко Р. І., старший викладач кафедри географії, екології та методики навчання
Університет Григорія Сковороди в Переяславі

Анна Кучеренко, студентка IV курсу факультету мистецтв
Унікальність петриківського розпису як духовного надбання українського народу
Науковий керівник: Семенова О. В., кандидат педагогічних наук
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

Леонід Лазебний, студент I курсу Навчально-наукового інституту механічної інженерії технологій та транспорту
Технологічні особливості застосування будівель на воді
Науковий керівник: Корзаченко М. М., кандидат технічних наук, доцент
Національний університет «Чернігівська політехніка»

Вікторія Левченко, студентка II курсу факультету мистецтв
Сучасні методи роботи музичного керівника у закладах дошкільної освіти
Науковий керівник: Сухецька О. В., старший викладач кафедри музикознавства та вокально-хорового мистецтва
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

Андрій Литвин, кандидат педагогічних наук, доцент
Розвиток професійної компетентності майбутніх педагогів через використання інтерактивних технологій в процесі навчання
Університет Григорія Сковороди в Переяславі

Леся Лісова, студентка IV курсу факультету мистецтв
Прояв художньо-образного мислення особистості при сприйнятті творів мистецтва
Науковий керівник: Семенова О. В., кандидат педагогічних наук
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

Ольга Логінова, кандидат економічних наук, доцент
Напрями та інструменти державної політики розвитку малого підприємництва
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

Іван Лопатко, студент IV курсу факультету інженерно-педагогічної освіти
Google Meet, як засіб організації занять у дистанційному форматі
Науковий керівник: Чичук В. М., кандидат педагогічних наук, доцент
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

Аліна Лопушенко, магістрантка факультету іноземних мов
Integrating Information and Communication Technologies to Enhance Students' Motivation in English Language Learning: Theory Overview
Науковий керівник: Безлюдний О. І., доктор педагогічних наук, професор
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

Аліна Лопушенко, магістрантка факультету іноземних мов
Плагіат в університетському середовищі: аналіз стану проблеми в академічній спільноті Австралії
Науковий керівник: Фицик І. Д., кандидат філософських наук, доцент
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

Лія Лукіна, викладач кафедри слов'янських мов та зарубіжної літератури
Використання дистанційних освітніх технологій у вивченні польської мови
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

Інна Лукіяничук, аспірантка
Застосування інфокомунікаційних технологій у процесі вивчення гуманітарних дисциплін
Науковий керівник: Безлюдний О. І., доктор педагогічних наук, професор
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

Ярослав Ляховський, магістрант природничо-географічного факультету
Інтегративні заняття, як засіб формування мотивів школярів до вивчення хімії
Науковий керівник: Задорожна О. М., кандидат педагогічних наук, доцент
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

Аліна Мазур, магістрантка факультету початкової освіти
Сутність технології проблемного навчання та її застосування в навчанні
Науковий керівник: Солтусенко М. М., викладач-стажист кафедри фахових методик та інноваційних технологій у початковій школі
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

Юлія Мазуренко, магістрантка факультету дошкільної та спеціальної освіти
Значення народних рухливих ігор у фізичному вихованні старших дошкільників
Науковий керівник: Залізняк А. М., кандидат педагогічних наук, доцент
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

Вікторія Майданюк, студентка IV курсу факультету мистецтв
Формування національної свідомості як наукова проблема
Науковий керівник: Побірченко О. М., кандидат педагогічних наук, доцент
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

Дмитро Максюта, студент I курсу факультету фізики, математики та інформатики
Комп'ютерна гра «життя» як засіб вивчення явища самоорганізації живих систем
Науковий керівник: Дудик М. В., кандидат фізико-математичних наук, доцент
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

Марія Марченко, студентка IV курсу факультету мистецтв
Розвиток творчого мислення майбутніх учителів музичного мистецтва на заняттях «хорового диригування»
Науковий керівник: Козій О. М., кандидат педагогічних наук, доцент
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

Оксана Мащак, студентка IV курсу факультету початкової та дошкільної освіти
Продуктивні види діяльності як засіб формування логіко-математичної компетентності дітей молодшого дошкільного віку
Науковий керівник: Слюсарук-Літвін С. С., доктор філософії, викладач циклової комісії дошкільної педагогіки та окремих методик, методист
Володимир-Волинський педагогічний фаховий коледж ім. А. Ю. Кримського

Віктор Мельник, магістрант Навчально-наукового інституту економіки та бізнес-освіти
Проблеми інноваційного розвитку України
Науковий керівник: Мельник В. В., кандидат економічних наук, доцент
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

Людмила Мельник, студентка III курсу факультету соціальної та психологічної освіти
Можливості арт-терапії в подоланні психотравми
Науковий керівник: Станішевська В. І., викладач кафедри психології
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

Валерія Мирончук, студентка II курсу факультету гуманітарно-природничої освіти та соціальних технологій
Поняття про мінеральні добрива, проблематика та їх характеристика
Науковий керівник: Бондаренко Р. І., старший викладач кафедри географії, екології та методики навчання
Університет Григорія Сковороди в Переяславі

Наталія Михайліченко, старший викладач кафедри правознавства
Спільна власність членів сім'ї: історичний аспект та загальна характеристика законодавства
Бердянський державний педагогічний університет

Марія Моторна, аспірантка
Організація волонтерської роботи майбутніх соціальних працівників в умовах ЗВО
Науковий керівник: Кочубей Т. Д., доктор педагогічних наук, професор
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

Ілля Музика, студент I курсу факультету біології, географії та екології
Яку небезпеку можуть нести підприємства промислового птахівництва під час воєнного стану
Науковий керівник: Гоманюк М. А., кандидат соціологічних наук, доцент
Херсонський державний університет

Анастасія Муравей, студентка I курсу природничо-географічного факультету
Присвоєння кадастрових номерів

Наукові керівники:

Кирилюк В. П., кандидат сільськогосподарських наук, доцент;

Рожі Т. А., викадач-стажист кафедри географії та методики її навчання
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

Марина Нагірняк, студентка IV курсу Навчально-наукового інституту економіки та
бізнес-освіти

Управління професійним розвитком персоналу організації

Науковий керівник: Білошкурська Н. В., кандидат економічних наук, доцент
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

Надія Нагорна, кандидат психологічних наук, доцент

*Розвиток потенціалу особистості в сфері соціального підприємництва: освітні
можливості*

Національний університет «Чернігівська політехніка»

Руслана Назаревич, магістрантка факультету дошкільної та спеціальної освіти

*Педагогічні аспекти формування соціальної компетентності дошкільників в закладі
дошкільної освіти*

Науковий керівник: Мельникова О. М., кандидат педагогічних наук, доцент
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

Вікторія Никитенко, аспірантка

Глобальна цивілізація XXI ст.: занепад чи відродження?

Науковий керівник: Кривошея Ір. І., доктор історичних наук, професор
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

Марія Новіцька, магістрантка природничо-географічного факультету,

Людмила Озерова, викладач кафедри географії та методики її навчання

*Особливості формування цифрової компетентності у майбутніх фахівців як шлях до
професійного росту*

Науковий керівник: Браславська О. В., доктор педагогічних наук, професор
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

Тетяна Осадченко, кандидат педагогічних наук, доцент

*Використання контрольних вправ при визначенні рівня фізичної підготовленості
школярів*

Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

Владислав Парахненко, викладач-стажист кафедри хімії, екології та методики їх
навчання

*Оцінка адаптаційного потенціалу *Ambrosia Polinelifolia L.* в умовах Правобережного
Лісостепу України*

Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

Олександр Підгорний, аспірант

*Формування цілісної природничо-наукової картини світу у майбутніх учителів
природничих наук*

Науковий керівник: Мартинюк М. Т., доктор педагогічних наук, професор, академік
НАПН України

Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

Людмила Пісецька, магістрантка історичного факультету
Особливості економічного розвитку Польщі (кінець 80-х – початок 90-х років XX століття)

Науковий керівник: Шауренко А. В., кандидат історичних наук
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

Світлана Плахотна, магістрантка факультету філології та журналістики
Драма-феєрія Лесі Українки «Лісова пісня»: образ матері

Науковий керівник: Зарудняк Н. І., старший викладач кафедри української літератури, українознавства та методик їх навчання
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

Ганна Подуфала, студентка III курсу факультету початкової освіти
Новітні методи навчання іноземної мови для молодших школярів: від традиційних підходів до сучасних інновацій

Науковий керівник: Байдюк Л. М., викладач кафедри фахових методик та інноваційних технологій у початковій школі
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

Катерина Полив'яна, магістрантка факультету іноземних мов
Особливості нестандартних уроків англійської мови для здобувачів базової середньої освіти

Науковий керівник: Загребнюк Ю. В., кандидат педагогічних наук, доцент
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

Інна Поліщук, студентка III курсу факультету фізики математики та інформатики
Роль теорії ймовірностей крізь роки її розвитку

Науковий керівник: Рудницький С. О., викладач кафедри вищої математики та методики навчання математики
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

Наталія Поліщук, здобувач вищої освіти ступеня «доктора філософії»
Волонтерська діяльність як ресурс формування здоров'язберезжувальної компетентності студентської молоді

Науковий керівник: Коляда Н. М., доктор педагогічних наук, професор
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

Богдан Пономаренко, студент II курсу історичного факультету
Причини та передумови Башкирського повстання 1755 року як приклад колоніальної політики Російської імперії

Науковий керівник: Малацай І. В., кандидат історичних наук, доцент
Київський національний університет імені Тараса Шевченка

Крістіна Попова, магістрантка факультету ветеринарної медицини
Кишкові паразитарні інвазії та боротьба з ними в притулку для собак

Науковий керівник: Мазаний О. В., кандидат ветеринарних наук, доцент
Державний біотехнологічний університет

Дар'я Потелешенко, студентка IV курсу факультету фізики, математики та інформатики

Компетентнісний підхід у навчанні математики згідно концепції НУШ

Науковий керівник: Благодир Л. А., кандидат педагогічних наук, доцент
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

Юлія Присяжнюк, студентка IV курсу історичного факультету
Олександр Мурашко – фундатор нового українського малярства ХХ століття
Науковий керівник: Кузнець Т. В., доктор історичних наук, професор
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

Ілля Пригула, студент IV курсу факультету іноземних мов
Occasional Transformations of English Substantive, Adverbial and Verbal Phraseological Units
Науковий керівник: Паладьєва А. Ф., кандидат педагогічних наук, доцент
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

Анастасія Романова, студентка IV курсу факультету мистецтв
Привернення уваги до проблеми забруднення повітря засобами мистецтва
Науковий керівник: Бикова О. В., кандидат педагогічних наук, доцент
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

Анна Руда, студентка II курсу факультету початкової освіти
Особливості використання дидактичних ігор на уроках у початковій школі
Науковий керівник: Солтусенко М. М., викладач-стажист кафедри фахових методик та інноваційних технологій у початковій школі
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

Ангеліна Рудик, магістрантка факультету дошкільної і початкової освіти, історії та мистецтв
Тайм-менеджмент як механізм удосконалення професійної діяльності директора закладу дошкільної освіти
Науковий керівник: Доманюк О. М., кандидат педагогічних наук
Кременецька обласна гуманітарно-педагогічна академія ім. Тараса Шевченка

Наталія Сажінова, Сніжана Коваленко, студентки II курсу факультету філології та журналістики
Неологізми медіапростору України після повномасштабного вторгнення
Науковий керівник: Григоренко Т. В., доктор педагогічних наук, доцент
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

Наталія Самарук, кандидат педагогічних наук, доцент
Використання інструментарію Moodle в навчальному процесі
Хмельницький національний університет

Анастасія Санівська, студентка I курсу факультету філології та журналістики
Міфологеми у «Слові о полку Ігоревім»
Науковий керівник: Санівський О. М., кандидат педагогічних наук, доцент
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

Дмитро Саранюк, студент I курсу факультету інженерно-педагогічної освіти
Деякі аспекти організації студентського наукового гуртка
Науковий керівник: Кравченко Л. В., кандидат педагогічних наук, доцент
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

Людмила Семко, аспірантка
Внесок Кіровоградського музичного фахового коледжу у розвиток професійної баянно-акордеонної освіти на теренах України
Науковий керівник: Радзівіл Т. А., кандидат педагогічних наук
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

Максим Сєвєрський, студент IV курсу, спеціальність 035 Філологія
Застосування трансформації антонімічної субституції в процесі перекладу художнього твору

Науковий керівник: Остапенко С. А., кандидат педагогічних наук, доцент
Донецький національний університет економіки і торгівлі імені Михайла Туган-Барановського

Вікторія Сліпенко, доктор філософії
Основні форми та методи забезпечення розвитку підприємницької компетентності учнів в закладах середньої освіти США
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

Діана Слободянюк, студентка IV курсу факультету філології та журналістики
Особливості українського інтернет-змі «телекритика», основне тематичне спрямування, мова, стиль

Науковий керівник: Січкач С. А., кандидат філологічних наук, доцент
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

Діана Слободянюк, студентка IV курсу факультету філології та журналістики
Фразеологія творів Василя Шкляра: функціонально-семантична характеристика

Науковий керівник: Розгон В. В., кандидат філологічних наук, доцент
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

Олена Смаліцька, студентка I курсу факультету управління та економіки
Роль емоцій у міжособистісному спілкуванні

Науковий керівник: Гуменюк О. Г., кандидат психологічних наук, доцент
Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова

Максим Снітковський, магістрант факультету іноземних мов
Рекламний SEO-текст як структурна одиниця веб-сайту

Науковий керівник: Паладьєва А. Ф., кандидат педагогічних наук, доцент
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

Марина Солтусенко, викладач-стажист кафедри фахових методик та інноваційних технологій у початковій школі

Формування графічної грамотності в молодших школярів на уроках інтегрованого курсу «Дизайн та технології»

Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

Юлія Танасійчук, доктор філософії

Теоретичні основи підготовки майбутніх учителів фізичної культури до впровадження здоров'язбережувальних технологій у професійній діяльності

Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

Єлизавета Тарапата, аспірантка

Теоретичні засади формування граматичної компетенції майбутніх учителів української мови і літератури

Київський університет імені Бориса Грінченка

Анна Татарова, Анастасія Татарова, студентки III курсу факультету соціальної та психологічної освіти

Вплив бойового стресу на психологічний стан особистості військовослужбовця

Науковий керівник: Діхтяренко С. Ю., кандидат психологічних наук, доцент
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

Любов Тітова, аспірантка

Добір сервісів для забезпечення технічної підтримки написання наукової публікації

Науковий керівник: Медведєва М. О., кандидат педагогічних наук, доцент

Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

Дмитро Ткаченко, студент III курсу історичного факультету

Рональд Рейган – від актора до президента

Науковий керівник: Шауренко А. В., кандидат історичних наук

Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

Ірина Тягай, кандидат педагогічних наук, доцент

Використання технологій дистанційного навчання у фаховій підготовці вчителя математики

Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

Анна Усата, магістрантка факультету дошкільної та спеціальної освіти

Теоретичні засади особистісного розвитку дітей дошкільного віку в умовах особистісно орієнтованого підходу

Науковий керівник: Карнаух Л. П., кандидат педагогічних наук, доцент

Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

Валерія Федорова, студентка III курсу факультету початкової освіти

Розвиток дитячої літератури в Україні

Науковий керівник: Байдюк Л. М., викладач кафедри фахових методик та інноваційних технологій у початковій школі

Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

Юлія Хапко, магістрантка факультету фізики, математики та інформатики

Використання демонстрацій на уроках фізики (10 клас) під час вивчення теми молекулярної фізики в закладі загальної середньої освіти (ліцеї)

Науковий керівник: Величко С. П., доктор педагогічних наук, професор

Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

Григорій Хомяк, аспірант

Спортивні команди як модель включення особистості в індивідуальну та командну копінг-поведінку

Науковий керівник: Совгіра С. В., доктор педагогічних наук, професор

Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

Катерина Хрипун, студентка II курсу факультету інженерно-педагогічної освіти

Деякі аспекти ставлення студентів закладу вищої освіти до дистанційного навчання

Науковий керівник: Кравченко Л. В., кандидат педагогічних наук, доцент

Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

Яна Чернятинська, студентка IV курсу факультету початкової освіти

Педагогічний експеримент як засіб підвищення якості освіти

Науковий керівник: Поліщук О. А., викладач-стажист кафедри виховних технологій та педагогічної творчості

Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

Вадим Чичук, кандидат педагогічних наук, доцент

Змішане навчання як форма сучасної підготовки майбутніх бакалаврів з професійної освіти

Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

Анна Шарпіло, магістрантка факультету іноземних мов
Особливості впровадження політики академічної доброчесності в університетах Австралії
Науковий керівник: Фицик І. Д., кандидат філософських наук, доцент
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

Вероніка Шарук, студентка III курсу факультету початкової освіти
Розвиток комунікативних навичок на уроках іноземної мови
Науковий керівник: Байдюк Л. М., викладач кафедри фахових методик та інноваційних технологій у початковій школі
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

Анна Шауренко, кандидат історичних наук
Особливості «оксамитової революції» в Чехословаччині
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

Оксана Шкуратюк, магістрантка факультету дошкільної та спеціальної освіти
Соціалізація молодших школярів з мовленнєвими порушеннями в закладах загальної середньої освіти

Науковий керівник: Хрипун Д. М., кандидат педагогічних наук, доцент
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

Світлана Шмиг, магістрантка факультету філології та журналістики
Символіка звуку у поезії М. Драй-Хмари

Науковий керівник: Гончарук В. А., кандидат педагогічних наук, доцент
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

Христина Шпак, магістрантка факультету педагогічної освіти
Формування екологічної компетентності здобувачів початкової освіти

Науковий керівник: Крива М. В., кандидат педагогічних наук, доцент
Львівський національний університет імені Івана Франка

Вініамін Щербак, магістрант Навчально-наукового інституту економіки та бізнес-освіти
Стратегія, як система довгострокових цілей діяльності підприємства

Науковий керівник: Мельник В. В., кандидат економічних наук, доцент
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

Ольга Яковець, студентка IV курсу гуманітарно-економічного факультету
Тюркський слід в історії українського козацтва

Науковий керівник: Антошак М. М., кандидат економічних наук, доцент
Бердянський державний педагогічний університет

Владислав Ямковенко, студент III курсу факультету фізики-математики та інформатики,
Любов Тітова, викладач-стажист кафедри інформатики і інформаційно-комунікаційних технологій

Сервіси для роботи з графічними зображеннями на базі штучного інтелекту
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

Богдан Яременко, студент III курсу, спеціальність 013 Початкова освіта
Проблема самотності в підлітковому віці

Наукові керівники:

Іванов В. В., викладач предметно-циклової комісії психолого-педагогічних дисциплін;

Щур В. А., викладач предметно-циклової комісії психолого-педагогічних дисциплін

Комунальний заклад «Балтський педагогічних фаховий коледж»

Наукове видання

НАУКА. ОСВІТА. МОЛОДЬ

**Матеріали
XVI Всеукраїнської наукової конференції
студентів та молодих науковців
(Умань, 11 травня 2023 р.)**

Видається в авторській редакції

Підписано до друку 25.05.2023 р. Формат 60x84/16.

Папір офсетний. Ум. друк. арк. 25,55

Тираж 150 прим. Замовлення № 1175

Видавничо-поліграфічний центр «Візіві»

20301, м. Умань, вул. Тищика 18/19,

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи

ДК № 2521 від 08.06.2006.

тел. (04744) 4-64-88, 4-67-77, (067) 104-64-88

vizavi-print.jimdo.com

e-mail: vizavi008@gmail.com

vizavi003@gmail.com